

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ДОВІДНИК З ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

(3-тє видання, перероблене і доповнене)

За редакцією д-ра екон. наук, професора О.Б. Чернеги

Кривий Ріг
Видавець ФОП Чернявський Д.О.
2019

ББК 65.5я2
УДК 339.9 (03)
Д 58

*Відтворення цієї книги або будь-якої її частини
заборонено без письмової згоди видавництва.
Будь-які спроби порушення авторських прав
переслідуватимуться у судовому порядку*

Колектив авторів:

Чернега О.Б., д-р екон. наук, професор

Озаріна О.В., канд. екон. наук, доцент

Бочарова Ю.Г., д-р екон. наук, доцент

Самосьонко Л.М., канд. екон. наук, доцент

Горіна Г.О., д-р екон. наук, доцент

Чеботар А.В., магістр за спеціальністю
292 «Міжнародні економічні відносини»

Кожухова Т.В., д-р екон. наук, доцент

Чепурнова А. В., магістр за спеціальністю
292 «Міжнародні економічні відносини»

Кошель В.О., канд. екон. наук, старший
викладач

Шерстюк К.О., магістр за спеціальністю
292 «Міжнародні економічні відносини»

Маловічко А.С., канд. екон. наук, доцент

Яковенко Ю.В., аспірант

Рецензенти:

Іванова Н.С. – д.е.н., доцент, завідувач кафедри маркетингу, менеджменту та публічного адміністрування Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського;

Кукурудза І.І. – д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, доктор економічних наук, професор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького;

Хаджинов І.В. – д.е.н., професор, проректор з наукової роботи, професор кафедри міжнародних економічних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Д 58 Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – Кривий Ріг: Видавець ФОП Чернявський Д.О., 2019. – 520 с.
ISBN 978-617-7784-45-5

У довіднику розглянуто основні терміни та поняття, які стосуються європейської інтеграції, подано суттєві положення установчих договорів ЄС, викладено сутність елементів концепції Європейських Співтовариств та Європейського Союзу, правової та інституційної систем цих міжнародних інтеграційних утворень. Представлені офіційні та наукові джерела інформації щодо європейської інтеграції, а також відомості щодо взаємовідносин між Україною та ЄС.

Довідник призначено для здобувачів вищої освіти, аспірантів і викладачів.

УДК 339.9 (03)
ББК 65.5я2

© Колектив авторів, 2012
© Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, 2012
© Колектив авторів, 2013
© Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, 2013
© ТОВ «Східний видавничий дім», 2013
© Колектив авторів, 2019
© Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, 2019

ISBN 978-617-7784-45-5

Зміст

Вступ	13
Глосарій термінів з європейської інтеграції	14
А	14
Acquis communautaire	14
Агентства Європейського Союзу	15
Агентство з охорони довкілля (європейське)	17
Адаптація	18
Акт єдиний європейський	20
Апроксимація	21
Асоціація венчурного капіталу (європейська)	22
Асоціація європейських досліджень	23
Асоціація європейських торговельно-промислових палат	23
Асоціація спеціалізованих дослідницьких і технологічних організацій (європейська)	25
Асоційоване членство в ЄС	27
Б	28
Багаторічна фінансова структура (рамка)	28
Бакинська ініціатива	29
Бар Раймон	30
Барселонська декларація	31
Барселонський процес	31
Біла книга	33
Блакитна карта	34
Болонський процес	35
Брюссельський договір	37
Бюджет ЄС	37
Бюджетна дисципліна	42
Бюджетна процедура	42
Бюджетні принципи ЄС	44
Бюро з гармонізації внутрішнього ринку (товарні знаки та дизайн)	45
Бюро з питань фінансової підтримки інновацій	46
В	47
Валютна інтеграція ЄС	47
Валютна політика ЄС	48
Валютна система (європейська)	51
Валютний союз (європейський)	52
Валютні резерви ЄС	53
Верховний представник ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки	54
Виконання бюджету ЄС	55
Вишеградська група	56
Візовий кодекс ЄС	57
Внутрішній ринок (європейський)	60

Г	62
Гарантійний фонд для зовнішніх операцій	62
Гармонізація	63
Генеральний Директорат «Конкуренція»	64
Гімн Європи	66
Громадянство Європейського Союзу	66
Д	67
Де Гаспері Альчіде	67
Делор Жак	67
День Європи	68
Державна допомога	68
Директива	71
Директива ЄС щодо акцизних зборів	72
Договір Амстердамський	73
Договір злиття	75
Договір Котонуський	75
Договір Лісабонський	75
Договір Маастрихтський	78
Договір Ніццький	78
Договір Паризький	79
Договір про Європейський Союз	79
Договір про запровадження Конституції для Європи	81
Договір про заснування Європейської Економічної Спільноти	82
Договір про заснування єдиної Ради та єдиної Комісії Європейських Спільнот	83
Договір про створення Європейської оборонної спільноти	84
Договір про створення Європейської спільноти атомної енергії	84
Договір про створення Європейської спільноти вугілля і сталі	85
Договір Римський	85
Договори європейські	85
Договори нератифіковані	85
Договори основоположні	85
Договори про бюджет	86
Договори про приєднання	86
Договори Римські	87
Доповідь «Групи мудреців» «Проект Європа 2030 – виклики та можливості»	87
Дослідницький фонд вугілля та сталі	89
Дублінська конвенція	
Е	90
Економічна політика ЄС	90
Економічний та монетарний союз	91
ЕКЮ	93
Електронна Європа	93
Енергетична політика Європейського Союзу	94
Енергетичне Співтовариство	98
Енергетичні пакети ЄС	99
Ефективний курс євро	102

Є	103
Євро	103
Єврозона	105
Євроінфоцентри	107
ЄВРОМЕД	108
Євронаука	108
Європалати	109
Європартнерство	109
Європейська асамблея з науки та технологій	110
Європейська Асоціація вільної торгівлі	110
Європейська асоціація з дослідження розведення рослин	111
Європейська асоціація конкурентних відомств	112
Європейська волонтерська служба	113
Європейська грошова одиниця	114
Європейська дослідницька рада	116
Європейська екологічна інформаційна та наглядова мережа	119
Європейська енергетична програма відновлення	119
Європейська ініціативна група з подорожей та туризму	121
Європейська інтеграція	121
Європейська Комісія	123
Європейська компанія	125
Європейська конкурентна мережа	127
Європейська Конституція	128
Європейська конфедерація незалежних профспілок	129
Європейська кооперація у сфері науки та технологій	129
Європейська космічна агенція	130
Європейська лабораторія молекулярної біології	132
Європейська лабораторія синхротронного випромінювання	133
Європейська мережа підтримки підприємництва	134
Європейська мережа співробітництва бізнесу	135
Європейська міжбанківська ставка пропозиції	136
Європейська організація з ядерних досліджень	137
Європейська організація лікування та досліджень в області ракових захворювань	138
Європейська організація молекулярної біології	139
Європейська патентна конвенція	141
Європейська патентна організація	142
Європейська південна обсерваторія	143
Європейська політика зайнятості	144
Європейська політика співробітництва з метою сприяння розвитку	148
Європейська політика сусідства	152
Європейська приватна компанія	154
Європейська Рада	156
Європейська рахункова палата	157
Європейська розрахункова одиниця	157
Європейська система переведення та накопичення кредитів	157
Європейська система центральних банків	158
Європейська служба боротьби проти шахрайства	158
Європейська Спільнота	159
Європейська спільнота вугілля та сталі	160

Європейська спільнота з атомної енергії	161
Європейська стратегія зайнятості	162
Європейська туристична комісія	164
Європейська угода про розробки в області термоядерного синтезу	165
Європейська федерація асоціацій гідів	167
Європейська хартія малих підприємств	167
Європейське агентство безпеки праці та охорони здоров'я на робочому місці	169
Європейське агентство з авіаційної безпеки	170
Європейське агентство з безпеки морських сполучень	171
Європейське агентство з безпеки харчових продуктів	172
Європейське агентство з лікарських препаратів	173
Європейське агентство з мережевої та інформаційної безпеки	174
Європейське бюро з гуманітарної допомоги	175
Європейське бюро співробітництва	175
Європейське групування економічних інтересів	177
Європейське патентне відомство	177
Європейське поліцейське відомство	179
Європейське право	181
Європейське статистичне агентство	182
Європейський атомний форум	183
Європейський дослідницький форум	183
Європейський економічний простір	184
Європейський економічний та соціальний комітет	185
Європейський інвестиційний банк	187
Європейський інвестиційний фонд	188
Європейський інноваційний таблоїд	189
Європейський інститут інновацій та технологій	192
Європейський інститут телекомунікаційних стандартів	193
Європейський інструмент фінансової стабілізації	194
Європейський комітет електротехнічної стандартизації	195
Європейський комітет зі стандартизації	197
Європейський круглий стіл	198
Європейський механізм фінансової стабільності	200
Європейський науковий фонд	201
Європейський омбудсмен	203
Європейський Парламент	203
Європейський план економічного відновлення	206
Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій	207
Європейський сільськогосподарський фонд управління та гарантій	208
Європейський соціальний фонд	209
Європейський Союз	212
Європейський союз посадових осіб у туризмі	215
Європейський стабілізаційний механізм	215
Європейський стратегічний форум з проблем наукової інфраструктури	217
Європейський суд аудиторів	218
Європейський федералізм	219
Європейський фонд регіонального розвитку	221
Європейський фонд рибного господарства	224
Європейський фонд розвитку	225
Європейський фонд сільськогосподарських гарантій	226
Європейський фонд управління якістю	227

Європейський фонд фінансової стабільності	228
Європейський центр роботодавців і підприємств, що надають державні послуги	230
Європейський центр середньострокового прогнозування погоди	230
Європейський Центральний Банк	231
Європейські науково-технічні програми	232
Європейські Спільноти	232
Єврорегіон	233
Євро-Середземноморська конференція	236
Євро-Середземноморське партнерство	236
Євроюст	238
Єдиний митний тариф	238
З	240
Загальна система визнання дипломів і кваліфікації	240
Законодавство ЄС	244
Законодавчі акти Європейського Союзу	245
Зелена книга	245
Зелена книга «Європейська стратегія сталої, конкурентоспроможної та безпечної енергетики»	247
Зелена книга з інновацій	248
І	250
Інвестиційна політика Європейського Союзу	250
Інвестиційний фонд сусідства	253
Ініціатива «Європейське територіальне співробітництво»	254
Інститут досліджень проблем безпеки ЄС	254
Інститут Ланжевена	255
Інститути ЄС	257
Інституціональне забезпечення сільськогосподарської політики ЄС	258
Інструмент європейського сусідства та партнерства	260
Інструмент підготовки до вступу до ЄС	262
Інструмент технічної допомоги та обміну інформацією	263
Інструменти ЄС: JEREMIE, JESSICA, JASPERS, JASMINE	263
Інтергувернменталізм	263
Інтернет-інструмент підтримки та орієнтації громадян «Ваша Європа»	265
Інформаційне суспільство	266
Іоанінський компроміс	267
К	268
Класифікація регіонів відповідно до NUTS	268
Кольорові книги ЄС	268
Комітет регіонів	268
Компетенції ЄС	269
Комунікативна теорія інтеграції К. Дойча	270
Конвенція про захист фінансових інтересів Співтовариства	272
Конвенція Яундеська	272
Конкурентні норми ЄС	272
Консолідація законодавства	273

Конфедерація європейського бізнесу	275
Конфедерація національних асоціацій готелів і ресторанів ЄС	276
Концепція «Диференційована інтеграція»	277
Концепція «Європа змінної геометрії»	279
Концепція «Європа концентричних кіл»	280
Концепція «Європа на вибір»	282
Концепція «Європа різних швидкостей»	283
Концепція «Європейського правового простору»	284
Концепція «первинного поглиблення»	284
Концепція «первинного розширення»	286
Концепція «посиленого співробітництва»	287
Концепція «ядра»	288
Копенгагенські критерії	289
Котонуська конвенція	290
Країна-кандидат на вступ до ЄС	290
Країна-претендент	290
Країни-члени ЄС	291
Кредитна політика ЄС	291
Криза єврозони	294
Критерії конвергенції	297
Л	298
Лібералізм	298
Лісабонська стратегія	299
Ломейська конвенція	301
М	302
Методи формування спільних політик ЄС	302
Митний союз	304
Модель «Flexicurity»	304
Моне Жан	305
Н	305
Науково-технічний дослідницький комітет	305
Національні конкурентні відомства країн-членів ЄС	306
Неолібералізм	307
О	309
Об'єднаний дослідницький центр	309
Органи ЄС	310
Організаційна структура Європейського валютного союзу	311
Освіта, фахове навчання та молодь	313
Основні фонди ЄС	315
Офіційний вісник Європейського Союзу	316
Офіційні мови Європейського Союзу	317

П	318
Пакт про стабільність і зростання	318
Перестраховання та страхові посередництва в ЄС	319
Перший план дій з інновацій у Європі	321
Петерсберзькі завдання	322
Підготовча акція щодо наукових досліджень у сфері безпеки	322
План Делора	323
Платіжна рада (європейська)	324
Повноваження ЄС	325
Податкова політика ЄС	325
Політика ЄС в області досліджень та інновацій	326
Політика ЄС в області розвитку малого та середнього бізнесу	328
Політика ЄС внутрішня торговельна	332
Політика ЄС міжнародна торговельна	334
Політика реакції на кризу єврозони	337
Порядок представництва ЄС в Генеральній Асамблеї ООН	337
Постанова	338
Правила походження	338
Правові основи співробітництва в ЄС	339
Прапор Європи	340
Представництво Європейського Союзу в Україні	340
Президент Європейського Парламенту	341
Президент Європейської Ради	341
Принцип вимог зустрічної відповідності	342
Принцип модуляції	343
Принципи єдиного внутрішнього ринку ЄС	344
Принципи ЄС	346
Програма «2000»	347
Програма «CIUDAD»	349
Програма «ESPON»	350
Програма «Eurostars»	350
Програма «INTERREG»	351
Програма «PHARE»	354
Програма «PHARE CBC»	354
Програма «TACIS»	356
Програма «TEMPUS»	356
Програма «Twinning»	357
Програма «Леонардо да Вінчі»	358
Програма «Проекти регіональної інноваційної стратегії»	359
Програма «Промислова політика в умовах розширеної Європи»	360
Програма «Розповсюдження інновацій і заохочення участі малих і середніх підприємств в інноваційних процесах»	362
Програма «Розумна енергетика для Європи»	364
Програма «Стратегії та інфраструктура регіональних інновацій та технологічного трансферту»	366
Програма «Східне партнерство»	366
Програма «Тенденції поширення інновацій у Європі»	367
Програма Марії Кюрі	368
Програма реформування спільної сільськогосподарської політики ЄС 2010-2013 рр.	369

Проект «Блакитний пояс»	374
Проект FIU.NET	375
Проект єдиної платіжної зони	376
Промислова та підприємницька політика ЄС	378
Промисловий консультативний комітет Європейської Комісії з досліджень та розвитку	380
Профспілкова організація UNI Europa	381
Процедура спільного ухвалення рішень	381
Р	383
Рада європейських муніципалитетів	383
Рада Європейського Союзу	384
Рада з економічних і фінансових питань	386
Рамкова програма конкурентоспроможності та інновацій на 2007-2013 рр.	387
Рамкові програми підтримки досліджень і технологічного розвитку	388
Регіональна політика ЄС	391
Регламент REACH «Реєстрація, оцінка, дозвіл та обмеження хімічних речовин»	396
Реформа МакШеррі	398
Реформа Фішлера	400
Реформи спільної сільськогосподарської політики ЄС 2004-2010 рр.	402
С	403
Свобода надання послуг на внутрішньому ринку ЄС	403
Свобода платежів і вільний рух капіталу на внутрішньому ринку ЄС	406
Свобода руху осіб на внутрішньому ринку ЄС	408
Свобода руху товарів на внутрішньому ринку ЄС	414
Синхроністська теорія інтеграції	416
Система генеральних преференцій	417
Система непрямого оподаткування в ЄС	419
Система підтримки цін на ринку сільськогосподарської продукції ЄС	421
Система прямого оподаткування в ЄС	423
Соціальна політика ЄС	424
Спаак Поль-Анрі	428
Спільна європейська міграційна політика	429
Спільна зовнішня політика та політика безпеки ЄС	436
Спільна конкурентна політика ЄС	438
Спільна організація ринків сільськогосподарської продукції	441
Спільна політика ЄС щодо довкілля	447
Спільна політика у сфері рибальства	452
Спільна сільськогосподарська політика ЄС	455
Спільна сільськогосподарська політика ЄС і система COT	456
Спільні інструменти підтримки ЄС	460
Спільні політики ЄС	461
Спінеллі Альтьєро	462
Статистична номенклатура територіальних одиниць «Стовпи» ЄС	463
Стратегічний план щодо енергетичних технологій	465
Стратегія «Енергія – 2020»	467
Стратегія Імплементатії Пакту зростання та зайнятості	469

Стратегія об'єднаного дослідницького центру	473
Стратегія сталого розвитку ЄС	474
Страхова система ЄС	477
Страховання життя в ЄС	478
Страховання інше, ніж страхування життя в ЄС	480
Структурні фонди ЄС	481
Суд першої інстанції	483
Судова система ЄС	484
Т	486
Теорія багаторівневого управління	486
Теорія континентальної інтеграції	487
Традиційні власні ресурси	488
Транс'європейські мережі	489
Транскордонне співробітництво	490
Транспортна політика ЄС	492
У	497
Уніфікація законодавства	497
Ф	497
Федерація європейських національних колекторських асоціацій	497
Фінансова політика ЄС	498
Фінансовий регламент ЄС	499
Фінансові інструменти ЄС	499
Фінансові порушення в ЄС	499
Фонд згуртування	501
Фонд солідарності ЄС	502
Форум європейських міжурядових науково-дослідних організацій	504
Функціоналізм і неофункціоналізм	505
Х	508
Хартія про фундаментальні права Європейського Союзу	509
Ц	513
Центр європейських реформ	510
Центральноєвропейська угода про вільну торгівлю	511
Цільовий фонд технічної підтримки східного партнерства	513
Ч	513
Черчілль Вінстон Леонард Спенсер	513
Чорноморська синергія	513
«Чотири свободи»	514

Ш	515
Шенгенська зона	515
Шенгенська інформаційна система	516
Шенгенський договір і конвенція	517
Шуман Роберт	517
Довідкова інформація щодо коректності перекладу та написання основних термінів з європейської інтеграції	518

Вступ

Європейський Союз – унікальне міжнародне об'єднання 28 держав, які, зберігаючи свою незалежність, заснували спільні інституції та делегували їм певну частку свого суверенітету для демократичного вирішення конкретних питань, які становлять загальний інтерес. Країни-члени ЄС здійснюють ряд спільних політик, серед яких спільна валютна, зовнішньоекономічна, промислова, сільськогосподарська політики, політика безпеки тощо. ЄС має досить динамічну історію. Постійне збільшення кількості країн-членів від часу заснування та донині спонукали євроспільноту до тривалої інституційної трансформації. Природно, що за таких умов чітко розуміти структуру ЄС та логіку процесів, які відбуваються в ньому, досить нелегко. Цей довідник створено як путівник по ЄС для здобувачів вищої освіти, науковців і викладачів, спеціалістів-міжнародників, аспірантів і докторантів.

У довіднику у вигляді термінів розкривається актуальна інформація про історію, сучасну організацію та інституційну еволюцію ЄС; розглядаються всі акти, що закладають правові підвалини об'єднаної Європи (станом на 1 грудня 2019 р.); висвітлюються основні напрями політики Європейської Спільноти та відомості, які стосуються взаємовідносин України з ЄС тощо.

У довіднику розкривається багато термінів, які мають безпосереднє відношення до європейської інтеграції, у тому числі та ті, які раніше не висвітлювались у вітчизняній науковій літературі. У виданні всі терміни розкриваються з урахуванням сучасних особливостей функціонування найважливіших елементів правової та інституційної систем Європейського Союзу; вдало підібрані посилання на первинні джерела та офіційні сайти в Інтернеті дозволяють на базі наданих у довіднику матеріалів проводити ґрунтовну наукову роботу.

Довідник складається зі вступу, глосарію основних термінів на українській та англійській мовах, списку додаткової літератури та інформаційних ресурсів в Інтернеті після кожного терміну.

Авторський колектив довідника: д.е.н., проф. О.Б. Чернега; д.е.н., доц. Ю.Г. Бочарова; д.е.н, доц. Г.О. Горіна; д.е.н., доц. Т.В. Кожухова; к.е.н., старший викладач В.О. Кошель; к.е.н., доц. А.С. Маловічко; к.е.н., доц. О.В. Озаріна; к.е.н., доц. Л.М. Самосьонко; маг. А.В. Чеботар, маг. А.В. Чепурнова, маг. К.О. Шерстюк, асп. Ю.В. Яковенко.

Глосарій термінів з європейської інтеграції

А

ACQUIS COMMUNAUTAIRE – це в цілому правовий доробок (надбання) ЄС (Європейських Спільнот), який являє собою сукупність правових актів, практик та звичаїв, що мають правову силу. Термін «acquis communautaire» може розумітися у широкому та вузькому сенсі. У широкому сенсі *acquis communautaire* розуміється як загальна правова система ЄС; до нього можуть бути віднесені не тільки акти, затверджені органами ЄС, але й акти необов'язкової юридичної чинності, доктринальні джерела, політичні домовленості та інші джерела. Це відрізняє *acquis communautaire* від законодавства ЄС (див. *Законодавство ЄС*). У вузькому сенсі *acquis communautaire* розуміється як нормативно-правова база ЄС та може ототожнюватися із законодавством ЄС, але обов'язково включає основоположні договори ЄС та акти, прийняті у галузі спільної зовнішньої і безпекової політики та у галузі правосуддя і внутрішніх справ (тобто усі акти, ухвалені у межах другої і третьої колони ЄС).

Як і законодавство ЄС, *acquis communautaire* є зовнішнім проявом європейського права, має унікальну правову природу з точки зору формування та чинності у системі міжнародного права і міжнародного регіонального права. *Acquis communautaire* як правова система має джерела, які релевантні джерелам європейського права (див. *Європейське право*) і включають: первинні джерела (основоположні договори ЄС, що визначають засади, принципи та політичні цілі європейської інтеграції), вторинні джерела (акти, що ухвалені інститутами ЄС на підставі актів первинного права та на їх виконання, та судові рішення Суду ЄС), а також принципи та акти міжнародного права, міжнародні угоди, укладені ЄС, а також країнами-членами між собою у всіх сферах діяльності ЄС) та визначені в основоположних договорах з європейської інтеграції спільні цілі країн-членів ЄС. Міжнародна природа *acquis communautaire* виявляється у тому, що цей правовий доробок створює систему взаємних прав і зобов'язань країн-членів ЄС, обов'язкових до виконання у межах його кордонів.

ЄС зберігає *acquis communautaire* та захищає його. У контексті розвитку європейської інтеграції правовий доробок постійно змінюється, узагальнюється та удосконалюється.

Для вступу до ЄС країни-апліканти мають адаптувати своє законодавство до *acquis communautaire* (див. *Адаптація*) та імплементувати його елементи у національних системах права (у певних обставинах можливі винятки).

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції* / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Європейська інтеграція України: політико-правові проблеми : монографія [Текст]* / За ред. В.П. Горбатенка. - К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. – 332 с.; 3) *Зеркаль, О. Методичні настанови з питань адаптації законодавства України до *acquis communautaire* [Текст]* / О. Зеркаль, Т. Качка. – К.: ТОВ «НікаПринт», 2005.- 128 с.; 4) *Огляд стану адаптації законодавства України до *acquis communautaire* [Текст]* / Ю. Безручко [та ін.]; упоряд. Ю. Безручко; ред. О. Біла; Державний департамент з питань адаптації законодавства. - К. : Ніка-Принт, 2005. - 516 с.

АГЕНТСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ; EUROPEAN UNION AGENCIES – це децентралізовані структури Європейського Союзу, які не є інституціями ЄС, але мають власний юридичний статус. Ці органи створюються відповідно до окремих актів вторинного законодавства з метою сприяння регулюванню діяльності окремих секторів на рівні Європейської Спільноти. Більшість агентств були створені для підтримки країн-членів ЄС та їх громадян. Вони – відповідь на бажання географічного делегування повноважень і потреб вирішення новітніх завдань, які мають юридичну, технічну та/або наукову природу. Конкретні умови та принципи участі будь-якої країни в агентствах мають встановлюватися двосторонніми угодами з кожною із них. Не всі ці органи мають слово «агентство» у своїй офіційній назві: вони називаються центрами, фондами, інститутами, бюро, фундаціями, офісами чи установами.

Перші агентства виникли в 70-х роках ХХ ст., але більшість із них почали роботу в середині 1990-х рр.

Залежно від повноважень і партнерів або клієнтів усі агентства за видом діяльності можна поділити на наступні групи:

1) агентства, що сприяють функціонуванню внутрішнього ринку:

- *Бюро гармонізації внутрішнього ринку*, Office for Harmonisation in the Internal Market (OHIM) (м. Аліканте, Іспанія);
- *Бюро Спільноти з прав на різновиди рослин*, Community Plant Variety Office (CPVO) (м. Анже, Франція);
- *Європейське агентство з лікарських засобів*, European Medicines Agency (EMA) (м. Лондон, Велика Британія);
- *Європейське агентство з безпеки харчових продуктів*, European Food Safety Authority (EFSA) (м. Парма, Італія);
- *Європейське агентство з морської безпеки*, European Maritime Safety Agency (EMSA) (м. Лісабон, Португалія);
- *Європейське агентство з авіаційної безпеки*, European Aviation Safety Agency (EASA) (м. Кельн, Німеччина);
- *Європейське агентство з мережевої та інформаційної безпеки*, European Network and Information Security Agency (ENISA) (м. Іракліон, острів Крит, Греція);
- *Європейський центр з профілактики та контролю хвороб*, European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC) (м. Стокгольм, Швеція);
- *Європейське залізничне агентство*, European Railway Agency (ERA) (м. Лілль, Франція).

2) моніторингові центри:

- *Європейське агентство з охорони довкілля*, European Environment Agency (EEA) (м. Копенгаген, Данія);
- *Європейський моніторинговий центр з наркотиків та наркотичної залежності*, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA) (м. Лісабон, Португалія);
- *Європейський моніторинговий центр з расизму та ксенофобії*, European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC) (м. Відень, Австрія);
- *Союзне агентство по контролю рибальства*, Community Fisheries Control Agency (CFCA) (м. Брюсель, Бельгія)
- *Союзне управління охорони рідкісних рослин*, Community Plant Variety Office (CPVO) (м. Анже, Франція)
- *Європейське хімічне агентство*, European Chemicals Agency (ECHA) (м. Хельсінкі, Фінляндія)

– *Агентство Європейського Союзу з фундаментальних прав людини*, European Union Fundamental Rights Agency (FRA) (м. Відень, Австрія)

– *Орган спостереження за Європейською супутниковою системою глобального позиціонування*, The European GNSS Supervisory Authority (GSA) (м. Брюссель, Бельгія)

3) агентства, що підтримують соціальний діалог на європейському рівні:

– *Європейський центр розвитку професійної освіти*, European Centre for the Development of Vocational Training (Cedefop) (м. Салоніки, Греція);

– *Європейська фундація з поліпшення умов життя та праці*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (EUROFOUND) (м. Дублін, Ірландія);

– *Європейське агентство з безпеки й охорони здоров'я на роботі*, European Agency for Safety and Health at Work (EU-OSHA) (м. Більбао, Іспанія)

– *Європейський форум стратегії наукових інфраструктур*, The European Strategy Forum on Research Infrastructures (ESFRI).

4) агентства, що реалізують у своїх галузях програми й завдання від імені Європейського Союзу:

– *Європейська освітня фундація*, European Training Foundation (ETF) (м. Турин, Італія);

– *Центр перекладів для органів ЄС*, Translation Centre for the Bodies of the European Union (CdT) (Люксембург);

– *Європейське агентство з відбудови*, European Agency for Reconstruction (EAR) (м. Салоніки, Греція).

5) агентства спільної зовнішньої політики та питань безпеки:

– *Європейське оборонне агентство*, European Defence Agency (EDA) (м. Брюссель, Бельгія);

– *Інститут Європейського Союзу досліджень безпеки*, European Union Institute for Security Studies (ISS) (м. Париж, Франція);

– *Супутниковий центр Європейського Союзу*, European Union Satellite Centre (EUSC) (м. Мадрид, Іспанія);

– *Європейське агентство координації оперативної співпраці по охороні зовнішніх кордонів країн Європейського Союзу*, European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union (FRONTEX) (м. Варшава, Польща).

6) агентства співпраці органів правоохорони та юстиції:

– *Європейський поліцейський коледж*, European Police College (CEPOL) (м. Гемпшир, Велика Британія);

– *Європейське поліцейське управління*, European Police Office (EUROPOL) (м. Гаага, Нідерланди);

– *Європейський підрозділ співпраці у галузі юстиції*, European Judicial Cooperation Unit (EUROJUST) (м. Гаага, Нідерланди)

7) виконавчі агентства:

– *Виконавче агентство з освіти, аудіовізуальної продукції та культури*, Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA), (м. Брюссель, Бельгія);

– *Виконавче агентство Європейської дослідницької ради*, European Research Council Executive Agency (ERC), (м. Брюссель, Бельгія);

- *Дослідницьке виконавче агентство, Research Executive Agency (REA), (м. Брюссель, Бельгія);*
- *Виконавче агентство з питань споживачів, охорони здоров'я, сільського господарства і продовольства, Consumers, Health, Agriculture and Food Executive Agency (EASMEA), (м. Люксембург, Люксембург);*
- *Виконавче агентство для малого та середнього бізнесу, Executive Agency for Small and Medium-sized Enterprises (EASME), (м. Брюссель, Бельгія);*
- *Виконавче агентство з інновацій та мереж, Innovation and Networks Executive Agency ((INEA), (м. Брюссель, Бельгія).*
- 8) агенства та органи Європейської Спільноти з атомної енергії (Євратом):
 - *Агентство з постачання для Євратом, Euratom Supply Agency (ESA), (м. Люксембург, Люксембург);*
 - *Європейське спільне підприємство з проекту МТЕР (міжнародний термоядерний експериментальний реактор) і розвитку термоядерної енергетики, European Joint Undertaking for ITER (The International Thermonuclear Experimental Reactor) and the Development of Fusion Energy (Fusion for Energy), (м. Барселона, Іспанія).*

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Union [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies_en; 3) Глосарій термінів Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://europa.dovidka.com.ua/>

Горіна Ганна

АГЕНТСТВО З ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ (ЄВРОПЕЙСЬКЕ), або ЄВРОПЕЙСЬКА АГЕНЦІЯ ДОВКІЛЛЯ (ЄАД); EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY (EEA) – агентство ЄС, завданням якого є надання надійної незалежної інформації про довкілля. ЄАД прагне підтримувати сталий розвиток, допомагаючи досягти значних і вимірних поліпшень в навколишньому середовищі Європи, шляхом надання своєчасної, адресної, актуальної і надійної інформації особам, що визначають політику, і громадськості.

Постанова про створення установи була прийнята ЄС у 1990 р., однак рішення вступило в силу лише наприкінці 1993 р., а діяльність агентства була розпочата лише у 1994 р. Штаб-квартира розташована в м. Копенгагені, Данія.

ЄАНС налічує 32 країни-члени (27 країн ЄС, а також Ісландію, Ліхтенштейн, Норвегію, Швейцарію та Туреччину). Шість країн співпрацюють з ЄАНС: Албанія, Боснія та Герцеговина, Косово (за Резолюцією Ради безпеки ООН 1244/99), Македонія, Сербія та Чорногорія.

Мандат ЄАД полягає в наступному:

- допомагати Співтовариству та країнам-членам та співпрацюючим країнам приймати обґрунтовані рішення щодо поліпшення навколишнього середовища, інтегруючи екологічні аспекти в економічну політику та рухаючись до сталого розвитку;

- координувати діяльність Європейської екологічної інформаційної та наглядової мережі (див. *Європейська екологічна інформаційна та наглядова мережа Eionet*).

ЄАД налічує 32 країни-члени (27 країн ЄС, а також Ісландію, Ліхтенштейн, Норвегію, Швейцарію та Туреччину). Шість країн співпрацюють з ЄАНС: Албанія, Боснія та Герцеговина, Косово (за Резолюцією Ради безпеки ООН 1244/99), Македонія, Сербія та Чорногорія.

Основними стейкхолдерами ЄАД є: Європейська Комісія, Європейський Парламент, Рада ЄС та інші установи ЄС, уряди країн-учасниць, наукові та академічні спільноти, бізнес-організації, консультативні та аналітичні центри. Однією з основних аудиторій є також широка громадськість – агентство має на меті допомогти їм ширше розуміти проблеми навколишнього середовища та зміни клімату.

ЄАД керує Правлінням на чолі з Виконавчим Директором і Бюро з Науковим Комітетом, що має консультативні компетенції.

Правління ЄАД складається з одного представника від кожної країни-члена, двох представників Комісії та двох наукових експертів, призначених Європейським Парламентом. Правління приймає багаторічну програму роботи, річні робочі програми та річні звіти, призначає Виконавчого директора і призначає членів Наукового комітету.

Бюро складається з Голови, до п'яти заступників голови, одного представника Комісії та одного з членів, призначених Європейським Парламентом. Бюро має право приймати виконавчі рішення, необхідні для ефективної роботи ЄАД в період між засіданнями Правління.

Виконавчий директор несе відповідальність перед Правлінням за реалізацію програм і за повсякденну роботу ЄАД.

Науковий комітет консультує Правління та Виконавчого директора. У нього є три основні завдання: підготовка висновку щодо багаторічних та річних робочих програм ЄЕП; підготовка експертного висновку виконавчому директору щодо підбору наукових співробітників Агентства; надання консультацій та/або висновків щодо будь-яких наукових питань, що стосуються діяльності Агентства.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: European Union [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/eea_en 3) Офіційний сайт: The European Environment Agency [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.eea.europa.eu/>

Горіна Ганна

АДАПТАЦІЯ – термін, який у загальному розумінні означає проведення трансформації (зміни) чого-небудь для його пристосування до певних умов (вимог, норм, стандартів). У практиці європейської інтеграції адаптація (правова) використовується у значенні пристосування внутрішньодержавної системи права (чинних норм) до міжнародних зобов'язань (норм). Зокрема, розглядається адаптація законодавства, яка полягає в узгодженні та пристосуванні нормативно-правових актів національного законодавства до міжнародних (європейських) норм, зразків, систем чи стандартів. В окремих випадках це може призводити до появи міжнародної правової системи, що передбачає взаємне чи одностороннє пристосування країнами власних правових систем до загальних зразків. Через це адаптація тісно пов'язана з уніфікацією (див. *Уніфікація законодавства*) та гармонізацією (див. *Гармонізація законодавства*) законодавства.

Адаптація є одним з пріоритетних напрямів розвитку законодавства України, вона здійснюється відносно законодавства ЄС, СНД і міжнародних правових стандартів. Політико-правове підґрунтя та організаційні засади адаптації законодавства України до законодавства ЄС визначені Угодою про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Спільнотами (1994 р., 1998 р.), Спільною стратегією Європейського Союзу щодо України (1999 р.), Законом України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» (2004 р.), Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» (2004 р.), Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» (2004 р.) тощо.

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС розглядається як частина правових реформ в Україні та передбачає проведення цілеспрямованої державної політики, яка включає всебічне забезпечення цього процесу. У цьому процесі досягається не тільки відповідність українського законодавства європейському за формою та змістом, а й органічна погодженість нормативно-правового масиву європейським стандартам. Це впливає на процеси нормопроекування, законотворчості, практику правозастосування, тлумачення нормативно-правових актів ЄС, використання принципів права ЄС та ін. Основою адаптації законодавства України до законодавства ЄС є переклад останнього. Це відбувається у відповідності з Наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку перекладу актів *acquis communautaire* на українську мову» (2009 р.).

Термін «адаптація» також використовується в економічній науці та економічній політиці. У теорії та практиці європейської інтеграції під адаптацією розуміється пристосування (через проведення трансформацій та стимулювання змін) певної економічної системи (її показників та якісних параметрів) до встановленої моделі (зразка). В економіці адаптація також може бути взаємною (між декількома країнами) чи однією (реалізується однією країною стосовно іншої країни чи групи країн). Адаптація є передумовою інтеграції економічних систем. Так, наприклад, Угода про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Спільнотами у якості мети співробітництва у галузі промисловості визначає сприяння адаптації структури промислового виробництва до стандартів розвинутої ринкової економіки (ст. 53), а у галузі статистики співробітництво має включати адаптацію статистичної системи України до міжнародних методів, стандартів та класифікації (ст. 77).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Європейська інтеграція України: політико-правові проблеми : монографія [Текст] / За ред. В.П. Горбатенка. - К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. - 332 с.; 3) Зеркаль О. Методичні настанови з питань адаптації законодавства України до *acquis communautaire* [Текст] / О. Зеркаль, Т. Качка. – К.: ТОВ «НікаПринт», – 2005.– 128 с.; 4) Огляд стану адаптації законодавства України до *acquis communautaire* [Текст] / Ю. Безручко [та ін.]; упоряд. Ю. Безручко; ред. О. Біла; Державний департамент з питань адаптації законодавства. - К. : Ніка-Принт, 2005. - 516 с.; 5) Большой юридический энциклопедический словарь [Текст] / А.Б. Бахирин. – М. : «Книжный мир», 2002. – 720 с.; 6) Великий енциклопедичний юридичний словник [Текст] / За

ред. Ю.С. Шемчушенка. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – 992 с.; 7) Офіційний сайт : Верховна Рада України [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

АКТ ЄДИНИЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ (ЄЄА), SINGLE EUROPEAN ACT (SEA) – один з договорів ЄС, підписаний 17 лютого 1986 року у Люксембурзі спочатку дев'ятьма країнами-членами (Бельгією, Великою Британією, Ірландією, Іспанією, Люксембургом, Нідерландами, Португалією Францією, ФРН), а згодом, 28 лютого того ж року, у м. Гаазі ще трьома країнами: Данією, Італією, Грецією. Набув чинності з 1 липня 1987 р.

Основною метою ЄЄА було надання нового імпульсу розвитку процесу побудови єдиної Європи та створення спільного ринку. Реалізації цієї мети заважали існуючі недосконалості європейського законодавства, зокрема такі, що регулювали процес прийняття рішень Радою ЄС на підставі одноголосного ухвалення питань з гармонізації законодавства. Отже, виникла необхідність укласти новий договір, який би, з одного боку, регулював спільну зовнішню та безпекову політику, й з іншого – доповнював Європейські договори у частині: процедури ухвалення рішень Радою ЄС; повноважень Європейської Комісії; повноважень Європейського Парламенту; розширення відповідальності Європейських Спільнот.

ЄЄА складається з преамбули та чотирьох розділів. Преамбула містить фундаментальні завдання Акту та прагнення країн-членів цілком трансформувати свої взаємовідносини з метою створення Європейського Союзу. У преамбулі також йдеться про унікальний характер акту, який об'єднує загальні положення щодо співробітництва в галузі зовнішньої політики та Європейських Спільнот. І нарешті, преамбула приділяє увагу двом задачам внесення поправок у Європейські договори: «щодо поліпшення економічного і соціального становища за рахунок розширення загальної політики та реалізації нових цілей» і «для забезпечення плавного функціонування Європейських Спільнот».

Розділ I містить спільні положення щодо політичної співпраці та функціонування Європейського Спільноти. Розділ II присвячений внесенню поправок до Договору про створення Європейської Спільноти, Розділ III стосується європейського співробітництва в галузі зовнішньої політики, Розділ IV присвячено загальним і прикінцевим положенням.

З метою сприяння створенню внутрішнього ринку Акт передбачає збільшення числа випадків, в яких Рада ЄС може приймати рішення на основі кваліфікованої більшості замість однастайності. Це полегшило процес прийняття рішень і дозволило уникнути затримок, які виникали при пошуку спільного рішення дванадцятьма (на той час) країнами-членами. З прийняттям акту рішення щодо створення єдиного ринку почали прийматися кваліфікованою більшістю голосів. Виняток складала рішення, що стосуються оподаткування, вільного руху людей, а також прав та інтересів працівників.

Запровадження в ЄЄА процедури голосування кваліфікованою більшістю щодо питань внутрішнього ринку дало змогу ухвалити близько 300 законів, спрямованих на створення єдиного ринку.

Крім того Акт офіційно закріпив створення економічного й валютного союзу та регламентував скасування кордонів, митного контролю, встановив вільне

переміщення робочої сили, капіталів і послуг, а також уніфікував національні стандарти, податкові системи й національне законодавство.

Згідно з ЄСА було створено Раду Європи, яка проводить конференції та зустрічі на рівні глав держав та урядів. Втім, ЄСА не зафіксовані повноваження цього органу. ЄСА започаткував нову законодавчу процедуру співпраці, яка розширила повноваження Європейського Парламенту: зокрема, для укладання договорів приєднання має бути отримана згода Європейського Парламенту; також Європейський Парламент має надавати консультації іншим інститутам та органам Європейських Спільнот. Взагалі, зміни запроваджені ЄСА сприяли прискореному розвитку європейської інтеграції.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *European Union Legislation* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_singleact_en.htm; 3) Глосарій термінів Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.dovidka.com.ua/ee.html#_Toc90362218; 4) Довідник з Європейської інтеграції : Єдиний європейський акт [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://eu-directory.eaia.info/index.php?act=show&doc_id=5&id=74; 5) *Англійсько-французько-німецькоукраїнський словник термінології Європейського Союзу.* – К. : “К.І.С.”, 2007.– 226 с.

АПРОКСИМАЦІЯ – термін, що прийнятий у ЄС, який в цілому означає зміну національного законодавства певної країни з метою забезпечення його відповідності законодавству ЄС, а саме: 1) забезпечення «приблизної відповідності» (адекватності) норм національного законодавства та міжнародних угод, що передбачено основоположними договорами (див. *Договори основоположні*) з європейської інтеграції; 2) процес скасування небажаних або непотрібних відмінностей у національному законодавстві у контексті формування єдиного внутрішнього ринку ЄС. Апроксимація розглядається як основа адаптації законодавства (див. *Адаптація*).

Так, наприклад, Угода про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Спільнотами (1994 р., 1998 р.) передбачала для зміцнення економічних зв'язків між Україною та Спільнотою «...зближення існуючого і майбутнього законодавства України з законодавством Спільноти. Україна має вжити заходів для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведене у відповідність до законодавства Спільноти». Визначено, що «...приблизна адекватність законів матиме місце в таких галузях: закон про митницю, закон про компанії, закон про банківську справу, бухгалтерський облік компаній і податки, інтелектуальна власність, охорона праці, фінансові послуги, правила конкуренції, державні закупки, охорона здоров'я та життя людей, тварин і рослин, довкілля, захист прав споживачів, непряме оподаткування, технічні правила і стандарти, закони та інструкції стосовно ядерної енергії, транспорт» (ст. 51).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Зеркаль О. *Методичні настанови з питань адаптації законодавства України до *acquis communautaire** [Текст] / О.

Зеркаль, Т. Качка. – К. : ТОВ «Ніка-Принт», – 2005.– 128 с.; 3) Огляд стану адаптації законодавства України до acquis communautaire [Текст] / Ю. Безручко [та ін.]; упоряд. Ю. Безручко; ред. О. Біла; Державний департамент з питань адаптації законодавства. - К. : Ніка-Принт, 2005. - 516 с.; 4) Європейська інтеграція України: політико-правові проблеми : монографія [Текст] / За ред. В.П. Горбатенка. - К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. - 332 с.; 4) Офіційний сайт : Верховна Рада України [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_012.

АСОЦІАЦІЯ ВЕНЧУРНОГО КАПІТАЛУ (ЄВРОПЕЙСЬКА); EUROPEAN ASSOCIATION OF VENTURE CAPITAL (EVCA) – є некомерційною торгівельною асоціацією, яку було засновано у 1983 р., штаб-квартира розташована в м. Брюсселі. EVCA представляє, підтримує та захищає довгострокові інтереси європейського приватного сектора та венчурного капіталу.

До Асоціації входить більш ніж 1300 учасників з Європи. Роль EVCA полягає у представленні інтересів промисловості, безпосередньо у ході взаємодії з органами регулювання виробничої діяльності; розробці професійних стандартів; підтримці досліджень в сфері промисловості; організації форумів; полегшенні взаємодії між її учасниками й представниками провідних галузей промисловості, включаючи інституціональних інвесторів, підприємців, вищих чиновників і вчених.

Від імені своїх учасників EVCA організовує громадські заходи та підтримує діалог з політичними інститутами та регулюючими органами на європейському, міжнародному та національному рівнях, досить часто разом із національними торговельними асоціаціями.

Європейська асоціація венчурного капіталу сприяє:

поліпшенню професійних стандартів, робить значний внесок у гармонізацію промислового сектора;

обміну інформацією між її учасниками: організовує спільні заходи для обміну інформацією та ідеями, обговорення останніх тенденцій розвитку промисловості й проблем, що виникають у цьому секторі;

підвищенню рівня професійних розробок. Так, починаючи з 1987 р., інститут EVCA діє як основний «провайдер» програм для приватного сектора й підприємців Європи.

Протягом року EVCA організовує декілька важливих заходів за участю всіх її учасників та представників промислового сектора на всій території Європи, у т.ч. Форум інвесторів, Симпозіум і Конференцію інвестицій і технологій.

У жовтні 2015 року у результатів ребрендингу EVCA трансформувалася у Invest Europe.

Станом на 2019 р. Invest Europe – найбільша у світі асоціація провайдерів приватного капіталу, серед яких приватні інвестиційні фірми, венчурний капітал, інфраструктурні інвестиційні фірми, а також їх інвестори, включаючи деякі найбільші пенсійні фонди та страхові компанії Європи.

Метою Invest Europe є сприяння кращому розумінню приватного капіталу, що дозволяє інвестувати капітал та досвід у покращення бізнесу та отримувати прибутки. Invest Europe інвестує не тільки у фірми, що успішно функціонують на ринку, але й у стартапи.

Для досягнення мети та вирішення поточних задач у 2013 році Invest Europe за підтримки European private equity та асоціацій венчурного капіталу створено

European Data Cooperative, що представляє собою електронну платформу, яка працює за принципом «єдиного вікна» та акумулює інформацію про капітал, який знаходиться під управлінням 3300 фірм, 9000 фондів, 70000 портфельних компаній, це приблизно 688 млрд євро або 89% капіталу, що знаходиться під управлінням у Європі.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) European Association of Venture Capital. URL: www.evca.eu/about/default.aspx?id=402. 3) Invest Europe. URL: <https://www.investeurope.eu/about-us/>

Андрій Маловічко, Юлія Бочарова

АСОЦІАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, THE EUROPEAN UNION STUDIES ASSOCIATION (EUSA) – провідне наукове та професійне об'єднання, що сфокусоване на популяризації ЄС, ідей європейської інтеграції та розвитку трансатлантичного співробітництва. EUSA була заснована в 1988 р. та налічує більше 600 членів із Північної Америки та ЄС, які представляють як наукову спільноту та бізнес, так і державний сектор.

EUSA – це незалежна, некомерційна освітня організація, що існує за рахунок членських внесків, пожертвувань, грантів тощо. Членські внески досить сильно варіюються залежно від рівня доходів членів, типу членства (індивідуальне або інституційне (мультичленство)). З вересня 2015 року EUSA частково фінансується за рахунок програми Erasmus+.

Основними органами, що забезпечують функціонування EUSA, є: виконавчий комітет, консультативна рада, редакційна колегія, збори асоціації.

Адміністративний офіс для EUSA надає Центр міжнародних досліджень при Університеті Пітсбурга, США.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) The European Union Studies Association. URL: <http://www.eustudies.org/>

Юлія Бочарова

АСОЦІАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТОРГОВЕЛЬНО-ПРОМИСЛОВИХ ПАЛАТ (АЄП), або ЄВРОПАЛАТИ; EUROCHAMBERS – є асоціацією торгово-промислових палат ЄС і станом на 2013 рік об'єднує 45 національних організацій торговельно-промислових палат (ТПП), 2000 європейських ТПП різного рівня, членська база яких налічує 22 млн. підприємств (98 % є малими та середніми підприємствами). Асоціацію створено в 1958 р. АЄП позиціонує себе представником інтересів всієї європейської бізнес-спільноти, а не тільки Євросоюзу. При цьому вона тісно співпрацює з Європейською Комісією, яка покриває значну частину бюджету асоціації. Завдяки своїм тісним контактам з органами ЄС АЄП готує доповіді, проводить дослідження з багатьох політичних і економічних проблем Європейського Союзу. Керівництво АЄП входить до робочих груп Європейської Комісії.

АЄП сприяє розвитку промисловості і торгівлі шляхом інформування та проведення колоквиумів, конгресів і семінарів, в яких беруть участь експерти,

керівництво та політики європейських країн для обговорення основних питань, що стосуються економічного розвитку ЄС та європейського континенту в цілому. АЄП випускає щорічний економічний огляд, щомісячний бюлетень англійською, французькою та німецькою мовами, а також огляди та директивні вказівки з загальних торговельних питань і діяльності торгових палат.

Штаб-квартира АЄП (секретаріат) знаходиться в Брюсселі. Керівні органи і вищі посадові особи: Пленарна Асамблея (скликається двічі на рік, навесні в Брюсселі, восени в одній з країн-членів ЄС), Рада директорів, Нарада керівників палат-членів, Бюджетний комітет; Президент, заступники і віце-президенти, Генеральний секретар АЄП.

З обранням П'єра Симона (Президент ТПП, м. Париж) на пост президентом АЄП в 2005 р. в діяльності цієї організації помітно посилюється акцент на розвиток міжрегіонального співробітництва та «інтернаціоналізацію» діяльності малого та середнього підприємництва континенту, що було проголошено в якості основоположного завдання асоціації в так званому «Маніфесті», схваленому на конгресі в м. Салоніках у жовтні 2006 р.

Основними пріоритетами АЄП, відображеними у «Маніфесті», є:

- 1) сприяння створенню, розвитку і переходу підприємств від одного власника до іншого;
- 2) організація навчань та тренінгів різних представників бізнес-спільноти;
- 3) сприяння інтернаціоналізації європейського бізнесу;
- 4) сприяння розповсюдженню інноваційних процесів.

Станом на 2013 р. найбільшими проектами АЄП є програми інтернаціоналізації – Case (Болгарія, Румунія, Туреччина та Хорватія), Invest In Med (з ЄС у країни Середземномор'я), AL-Invest (Латинська Америка), Caribbean (зона Карибського басейну), MediTraining (Южне Середземномор'я), «Gateway to Japan» та «South Korea» (Японія та Південна Корея), а також програми для Балкан, Туреччини, Близького Сходу, програми TAIEХ з надання технічної допомоги.

Наразі АЄП об'єднує 45 членів (43 національні організації торговельно-промислових палат (ТПП) та 2 транснаціональні палатні організації), та європейську мережу з 1700 регіональних та місцевих палат, членська база яких налічує 20 мільйонів підприємств (більше 93% є малими та середніми підприємствами). У компаніях-членах зайнято більше 120 мільйонів осіб.

Проектами АЄП є програми інтернаціоналізації, зокрема:

1) AL-INVEST – одна з найважливіших програм міжнародного співробітництва від Європейської Комісії у Латинській Америці. Вона розпочалась в 1994 році, намагаючись принести європейські інвестиції в Латинську Америку, і з часом, побачивши реалії регіону, Європейська Комісія змінила напрямки та почала реалізовувати ініціативи, які направлено на сприяння та заохочення продуктивності в тисячах мікро-малих та середніх компаній (MSME's) в Латинській Америці.

У 2015 році Європейська Комісія провела тендер на п'ятий етап цієї програми: AL-INVEST 5.0.

2) EU-Indonesia Business Network (EIBN) – це партнерський проект, створений в 2013 році, між п'ятьма європейськими двосторонніми торговими палатами в Індонезії та двома партнерами в Європі, метою якого є просування Індонезії та АСЕАН в якості потенційних торгових та інвестиційних напрямків серед компаній усіх країн-членів ЄС28, особливо МСП, та підтримувати їх у їхніх намаганнях дослідити весь потенціал в Індонезії.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: Eurochambers: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.eurochambers.eu/content/Default.asp?PageID=41>; 3) Офіційний сайт: AL-INVEST: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.alinvest5.org/index.php?lang=en>; 4) Офіційний сайт: EU-Indonesia Business Network (EIBN): [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.eibn.org/>.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

АСОЦІАЦІЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ І ТЕХНОЛОГІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ (ЄВРОПЕЙСЬКА); EUROPEAN ASSOCIATION OF RESEARCH AND TECHNOLOGY MORGANIZATIONS (EARTO) – міжнародна некомерційна організація, члени якої здійснюють заходи, що сприяють підвищенню рівня економічної конкурентоспроможності та соціального розвитку в Європі, підтримуючи створення, впровадження та обслуговування інновацій у сфері промисловості та послуг, громадському та приватному секторі. EARTO була заснована в 1999 р. внаслідок злиття Європейської Асоціації організацій контрактних досліджень та Федерації Європейських об'єднаних дослідницьких організацій у сфері промисловості.

Асоціація публікує інформацію про основні напрямки інноваційної політики в спеціальних брошурах. За формою організації асоціація є форумом, який проводиться з метою обміну інформацією між його учасниками, а також для об'єднання їхніх зусиль. Для досягнення поставлених цілей EARTO організовує сесії, загальні збори робочих груп та щорічні конференції.

EARTO забезпечує своїх членів всією необхідною інформацією щодо інноваційної політики ЄС та її основних програм, надає необхідні послуги для підготовки пропозицій щодо внесення змін в основні програмні проекти ЄС, які стосуються розробки та впровадження інновацій.

Основними пріоритетами діяльності Асоціації є:

- формулювання програм та визначення позицій дослідницьких інститутів з питань спільної політики Європейських країн щодо інновацій;
- надання підтримки урядам країн для подальшого розвитку галузі науки, досліджень, технологій та інновацій;
- сприяння подальшому об'єднанню зусиль членів асоціації з метою підвищення ефективності їх діяльності;
- удосконалення системи правил, відповідно до яких реалізується основна діяльність її членів;
- організація постійного обміну інформацією за допомогою меморандумів, технічних звітів, бюлетенів, директив, конференцій та інших видів діяльності;
- виступ у ролі сполучної ланки в процесі підписання контрактів між її членами для організації спільних проектів.

Управління основною діяльністю EARTO здійснюється Генеральною Асамблеєю організації. Члени асоціації обирають Виконавчий комітет, який є основним органом, відповідальним за поточне управління Асоціацією.

Крім зазначених структур у складі EARTO виділяють робочі групи, які допомагають Секретаріату у формулюванні позиції організації щодо складних та

дискусійних питань. Робочі групи, які функціонують у EARTO, поділяються на тимчасові та ті, що діють постійно. До останніх належать: робоча група із європейських рамкових програм; робоча група експертів із фінансових питань; робоча група експертів із правових питань; робоча група із структурних фондів; робоча група із оцінки впливу; робоча група із питань безпеки та оборони; робоча група із питань нових технологій, що розвиваються у сфері охорони здоров'я, робоча група із космічних досліджень.

Асоціація є фінансово незалежною, і діє за рахунок внесків її членів.

Станом на 2019 рік EARTO представляє собою мережу, яка об'єднує більше 350 дослідницьких та технологічних організацій із більше, ніж 20 країн або більше, ніж 150 тис дослідників та інженерів, які управляють широким спектром інноваційних інфраструктур.

Членство в EARTO відкрите для всіх організацій, які здійснюють наукові дослідження та розробки, створюють нові технології та надають інноваційні послуги фірмам, урядам, державним агенціям або іншим клієнтам, і які є адміністративно незалежними. Однак, разом із тим, у залежності від місце розташування організацій, її специфіки тощо змінюються умови та категорії членства у EARTO. У EARTO виокремлюють 4 категорії членів:

індивідуальні члени (міжурядові, державні, приватні некомерційні організації, які утворені у країнах-членах ЄС, Європейського економічного простору або «асоційованих країнах», є окремими юридичними особами, мають власну фінансову систему) – отримують повний спектр послуг від EARTO;

асоціації-члени (некомерційні національні / регіональні / галузеві асоціації, які утворені у країнах-членах ЄС, Європейського економічного простору або «асоційованих країнах») – існують обмеження щодо участі представників асоціації в діяльності робочих груп;

члени-кореспонденти (промислові науково-технічні та науково-дослідницькі організації, які утворені у країнах, які не є країнами-членами ЄС, Європейського економічного простору або «асоційованих країн») – беруть участь у загальних заходах EARTO, можуть приєднатися до однієї із робочих груп, проте не мають права голосу;

асоційовані члени (особи або асоціації, які не мають права членства, однак роблять суттєвий фінансовий або інший внесок у досягнення мети EARTO) – беруть участь у загальних заходах EARTO, можуть долучитися до роботи однієї робочої групи, не мають права голосу.

Таким чином, До EARTO можуть приєднатися як дослідницькі та технологічні організації ЄС, так і інших країн, що належать до Європейського економічного простору, проте останні можуть стати тільки членами-кореспондентами або асоційованими членами.

Щорічні членські внески визначаються із розрахунку 25 євро на одного працівника на рік тобто еквівалентні 750 євро для невеликих організацій-членів та 30000 євро для великих.

Серед членів EARTO такі організації, як: National Institute of Industrial Technology (Аргентина); Austrian Institute of Technology (Австрія); National Research Council Canada (Канада); German Federation of Industrial Research Associations (Німеччина); European Research Center for Technologies Design and Materials (Італія); National Institute of Advanced Industrial Science and Technology (Японія); National Research Council of Science & Technology (Корея); Association of Norwegian

Research Institutes (Норвегія); The Danish Research and Technology Organisations (Данія); Manufacturing Technology Centre (Об'єднане Королівство) та ін.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) European Association of Research and Technology Association. URL: www.earto.eu/about-earto/.

Андрій Маловічко, Юлія Бочарова

АСОЦІЙОВАНЕ ЧЛЕНСТВО В ЄС, ASSOCIATED MEMBERSHIP IN THE EU – (від лат. associatio — зв'язок, з'єднання) під цим терміном розуміється неповне (часткове) членство держави, організації, інших суб'єктів міжнародних економічних відносин або особи чи соціальної групи у якомусь об'єднанні. Суб'єкт, що набуває статусу «асоційованого члена» відрізняється від суб'єкта, що має статус «повноправного члена», колом прав, зобов'язань і можливостей (як правило, суб'єкт, що має статус «асоційованого члена», не може забезпечити виконання усіх зобов'язань, що виникають внаслідок членства у певному об'єднанні, тому бере участь в окремих програмах або видах діяльності об'єднання, у той же час суб'єкт, що має статус «повноправного члена», володіє значно ширшим колом прав, зобов'язань та можливостей).

Інституційні засади укладання договорів про асоціацію із ЄС визначені у Договорі про функціонування ЄС (частина V, ст. 216-219), також у Договорі про ЄС.

Як правило, ЄС укладає угоди про асоціацію із країнами, що:

- мають особливий історичний зв'язок із країнами-членами ЄС;
- належать до переліку країн, що є членами Європейської зони вільної торгівлі;
- є потенційними членами ЄС.

Таким чином, у межах ЄС статус країн-асоційованих членів отримують ті країни, які уклали із ЄС угоди про асоціацію. Угоди про асоціацію являють собою міжнародні угоди, які ЄС укладає із третіми країнами із метою створення всеохоплюючої рамки для двосторонніх відносин. До угод про асоціацію в межах ЄС належать такі типи угод: угоди про створення асоціації, угоди про співробітництво, угоди про стабілізацію та асоціацію, угоди про торгівлю, розвиток та співробітництво, Євро-Середземноморські угоди про асоціацію, угоди про партнерство. У залежності від типу договору про асоціацію, країни-партнера визначається коло зобов'язань і рівень участі країни-партнера у діяльності даного об'єднання. Так, серед зазначених типів угод про асоціацію найбільш високим рівнем зобов'язань, що виникають у країни-асоційованого члена перед ЄС та надаю їм найширше коло прав, є Угоди про асоціацію та стабілізацію, якими передбачено надання країнам, що підписали із ЄС дану угоду, статусу країн-потенційних кандидатів на членство в ЄС і країн-кандидатів на вступ до ЄС. Незважаючи на розбіжності у договорах про асоціацію всі вони:

1. Мають єдину правову основу укладання – стаття 310 (колишня 238 стаття) Договору про створення Європейського співтовариства (Treaty Establishing the European Community).

2. Мають на меті налагодження тісного економічного та політичного співробітництва із країною-партнером.

3. Передбачають створення паритарних органів для управління співпрацею.

На сьогоднішній день ЄС укладено більше 20 угод про асоціацію із

країнами-партнерами, однією із яких є Україна. Угода про асоціацію між ЄС та Україною набула чинності у повному обсязі 1 вересня 2017 року.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Московська Державна Юридична Академія. Центр права Європейського Союзу. URL: <http://eulaw.edu.ru/documents/legislation.htm>; 3) «Європа». URL: http://europa.eu/documentation/official-docs/index_en.htm; 4) Association Agreements, 11.05.2011 (European Union External Action Service). URL: http://eeas.europa.eu/association/docs/agreements_en.pdf; 5) Treaty on the Functioning of the European Union - Article 212 (economic, financial and technical cooperation with non-member countries). URL: http://europa.eu/pol/pdf/qc3209190enc_002.pdf#nameddest=article212.

Юлія Бочарова

Б

БАГАТОРІЧНА ФІНАНСОВА СТРУКТУРА (РАМКА); MULTIANNUAL FINANCIAL FRAMEWORK (MFF) – це семирічний план витрат, який переводить пріоритети ЄС в фінансові терміни; це основа для щорічного єдиного бюджету ЄС протягом визначених семи років. Вона приймається в межах відповідної міжінституційної угоди і встановлює максимальні річні суми, які ЄС може витратити в різних політичних сферах. Багаторічні фінансові структури почали прийматися з 1988 р., після проведення бюджетної реформи в ЄС.

Перша багаторічна фінансова структура була прийнята на 5 років (1988-1992 рр.) і була спрямована, переважно, на фінансування витрат на проведення структурної політики. Друга багаторічна фінансова структура була прийнята вже на 7 років (1993-1999 рр.) і фінансувала витрати на структурні операції ЄС в найбільш відсталіх регіонах. Третя багаторічна фінансова структура була прийнята також на 7 років (2000-2006 рр.) і закріпила практику поділу та узгодження витрат бюджету ЄС на обов'язкові та необов'язкові. Четверта, сучасна багаторічна фінансова структура була прийнята на 2007-2013 рр. в обсязі 975,8 млрд. євро та визначила найбільш важливими такі напрямки витрат, як стійке зростання (45,0 %) та охорона і управління природними ресурсами (42,3 %).

Політична угода про багаторічну фінансову структуру на 2014-2020 рр. поміж європейських інститутів була досягнута 27 червня 2013 р. Після цього Угода має бути офіційно затверджена Європейським Парламентом і Радою ЄС. Передбачено незначне скорочення витрат єдиного бюджету ЄС порівняно з минулою багаторічною фінансовою структурою – на 1,6 % (до 960,0 млрд. євро). Найбільш важливими напрямками фінансування на наступні сім років визначено витрати на сприяння зайнятості в ЄС та отримання середніми підприємствами доступу до інвестиційних фондів. Відповідно до цього основними статтями витрат єдиного бюджету ЄС на 2014-2020 рр. попередньо визначено розумне та всеосяжне зростання (47 %) і стійке зростання: природні ресурси (39 %). Прикінцеве затвердження багаторічної фінансової структури на 2014-2020 рр. має відбутися восени 2013 р.

У 2018 р. було сформовано проект багаторічної фінансової структури (рамки) на період 2021-2017 рр., покликаний з одного боку вирішити проблеми, пов'язані з втратою британського фінансування, а з іншого – використати шанс на упорядкування, реструктуризацію бюджету та корекцію пріоритетів у фінансуванні.

Передбачається, що бюджет ЄС на період від 2021 до 2027 років складатиме майже 1,280 трлн євро і, таким чином, суттєво збільшиться, у порівнянні з попереднім періодом (Комісія пропонує збільшити загальний розмір внесків до бюджету з 1% ВВП до 1,114% ВВП держав ЄС).

У даному проекті Європейська Комісія (ЄК) взяла курс на посилення спільних оборонної, безпекової та міграційної політик. Також ЄК пропонує суттєво збільшити видатки на освітні проекти та прикладні дослідження, інфраструктурні проекти в енергетиці, транспорті та телекомунікаціях (Фонд для поєднання Європи) та цифровій сфері. Таким чином бюджет на зовнішньополітичну діяльність буде збільшено майже на 30 %.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *Multiannual financial framework 2014-2020* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/newsroom/highlights/multiannual-financialframework2014-2020/index_en.htm; 3) *Financial framework 2007 – 2013* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/budget/figures/fin_fw0713/fw0713_en.cfm#adjust; 4) *Political agreement reached on MFF 2014-2020* [Електронний ресурс] Режим доступу : // http://ec.europa.eu/budget/mff/index_en.cfm; 5) Офіційний сайт : *Multiannual financial framework 2021-2027* [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/documents/multiannual-financial-framework/2021-2027_en; 6) Аналітична записка «Реформування ЄС: потенційні наслідки для політики європейської інтеграції України» Надії Коваль, Бориса Зайцева / [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://da.mfa.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/AZ-pro-YES.pdf>.

Катерина Шерстюк

БАКИНСЬКА ІНІЦІАТИВА; BAKU INITIATIVE – результат політичного діалогу з енергетичної співпраці між ЄС та країнами-партнерами INOGATE. Ця ініціатива була проголошена 13 листопада 2004 р. на Міністерській конференції в м. Баку. Основною метою Бакинської ініціативи є зміцнення співпраці між ЄС і Чорноморсько-Каспійським басейном в енергетичній та транспортній галузях. Країни-партнери погодились гармонізувати законодавчі та технічні стандарти, що сприятимуть:

- функціонуванню інтегрованого енергетичного ринку згідно з ЄС та міжнародними правовими та регуляторними нормами;
- підвищенню безпеки та надійності енергопостачання шляхом збільшення та модернізації існуючої інфраструктури;
- заміні старої енергогенеруючої інфраструктури на нову, яка є екологічно досконалою;
- розвитку нової інфраструктури та впровадження сучасних моніторингових систем;

- покращенню енергопостачання та управління попитом через інтеграцію енергоефективних систем;
- підвищенню фінансування комерційно та екологічно життєздатних енергетичних проектів загального інтересу.

Програмою INOGATE на період 2012-2015 рр. було розроблено проект технічної допомоги «Технічний секретаріат INOGATE та Комплексна програма на підтримку енергетичних цілей Бакинської ініціативи та Східного партнерства» із загальним бюджетом 16,6 млн. євро. Метою програми є сприяння країнам-партнерам INOGATE в досягненні цілей Бакинської ініціативи і Східного партнерства в області енергетичної співпраці, зниженню їх залежності від викопного палива і імпорту, підвищенню безпеки їх енергопостачання і загальному пом'якшенню наслідків зміни клімату.

Проект гарантує, що допомога на підтримку цілей Бакинської ініціативи та Східного партнерства, а також Енергетичного співтовариства надаватиметься ефективним, послідовним і стійким чином і відповідно до пріоритетів та потреб країн-партнерів. Він спрямований на надання допомоги країнам у зміцненні їх потенціалу для розробки та реалізації політики в області стійкої енергетики, в сприянні поліпшенню ділового клімату для інвестицій в галузі енергоефективності та відновлювальних джерел енергії, в підтримці країн-партнерів в поліпшенні енергетичного економічного планування за рахунок ширшого використання і узгодження енергетичної статистики відповідно до європейських стандартів, для підвищення конвергенції ринків газу та електроенергії на основі принципів внутрішнього енергетичного ринку ЄС, а також для підвищення ефективності інфраструктури поставок газу і електроенергії.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Глоссарий термінів Європейського Союзу и Восточного партнерства [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://eeas.europa.eu/delegations/belarus/documents/more_info/glossary.pdf. 3) Офіційний сайт : The EU Neighbours [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://www.euneighbours.eu/en/east/stay-informed/projects/inogate-technical-secretariat-and-integrated-programme-support-baku>.

Анастасія Чепурнова

БАР РАЙМОН (1924-); **BARRE RAYMOND** – відомий політик, один з засновників європейської інтеграції, міністр зовнішньої торгівлі, прем'єр міністр Франції у 1976-1981 рр. В 1967-1972 рр. він перебував на посаді віце-президента Європейської Комісії, керував підготовкою меморандуму Бара (1969 р.) – плану монетарної стабільності в Європі. Головні засади документа: 1) співпраця країн-учасниць у валютній сфері; 2) фінансова допомога країнам з валютними проблемами; 3) економічне зближення, як основа подальшої фінансової інтеграції.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Vice-President Raymond Barre, Economic and financial affairs; Statistical Office [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ec.europa.eu/avservices/audio/audioByArchive.cfm?sitelang=en>; 3) Глосарій термінів Європейського Союзу

[Електронний ресурс] // Режим доступу :
http://europa.dovidka.com.ua/b.html#Barre_-Raymond.

БАРСЕЛОНСЬКА ДЕКЛАРАЦІЯ; BARCELONA DECLARATION – декларація (прийнята у 1995 р. у м. Барселона під час першої Євро-Середземноморської конференції), яка мала встановити всебічні відносини між країнами-членами ЄС і 12 країнами середземноморського басейну (Кіпр, Мальта, Туреччина, Палестина, Ізраїль, Йорданія, Сирія, Ліван, Єгипет, Марокко, Туніс, Алжир). Барселонська декларація складається з трьох тематичних розділів: політика та безпека, економіка та фінанси, соціальні та гуманітарні проблеми.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Волович А.А. Евросредиземноморское партнерство: 10 лет спустя [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.iimes.ru/rus/stat/2005/13-12-05a.htm>; 3) ЄС чи НАТО — зміна пріоритетів України? [Електронний ресурс] «Дзеркало тижня» // Режим доступу : <http://www.dt.ua/1000/1600/62427/>; 4) Офіційний сайт : *European Union Legislation* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/mediterranean_partner_countries/r15001_en.htm.

БАРСЕЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС, або ЄВРО-СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКЕ ПАРТНЕРСТВО, або «ЄВРОМЕД», або СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКИЙ СОЮЗ; BARCELONA PROCESS, або THE EURO-MEDITERRANEAN PARTNERSHIP, або EUROMED, або THE UNION FOR THE MEDITERRANEAN (UFM) – розпочався з першої Євро-Середземноморської конференції, що відбулася у 1995 р. у м. Барселоні та розгорнула співробітництво між країнами-членами ЄС і 12 країнами середземноморського басейну (Кіпр, Мальта, Туреччина, Палестина, Ізраїль, Йорданія, Сирія, Ліван, Єгипет, Марокко, Туніс, Алжир). Під час конференції було прийнято Барселонську декларацію (див. *Барселонська декларація*). Головним довгостроковим підсумком конференції було рішення створити до 2010 р. зону вільної торгівлі між ЄС і середземноморськими країнами, що брали участь у зустрічі.

Із появою Європейської політики сусідства (ЄПС) (див. *Європейська політика сусідства*) у 2004 р. Барселонський процес, по суті, перетворився у багатосторонній форум діалогу та співробітництва між ЄС та його середземноморськими партнерами.

13 липня 2008 р. у м. Парижі, за ініціативою Франції відбувся установчий саміт поновленого Євро-Середземноморського партнерства, що отримав офіційну назву «Союз для Середземномор'я». У саміті взяли участь 27 країн Європейського Союзу, 5 європейських країн, що межують з Середземним морем (Албанія, Боснія-Герцеговина, Монако, Чорногорія та Хорватія) та 11 країн Півдня Середземномор'я (Алжир, Єгипет, Ізраїль, Ліван, Марокко, Сирія, Туніс, Туреччина, Палестинська адміністрація, Йорданія та Мавританія).

У 2008 р. під час Паризького Саміту партнерство EUROMED відновилося у вигляді Середземноморського Союзу (The Union for the Mediterranean (UfM)) із

метою посилити стратегічне партнерство між південними сусідами та ЄС, при цьому зберігаючи вже накопичений досвід, здобутий Барселонським процесом. Сутність нового Союзу полягає у підвищенні ступеня участі у регіональній політиці країн Півдня Середземномор'я. Якщо у рамках Барселонського процесу єдиною структурою, що приймала рішення та фінансувала проекти був Європейський Союз, то у СЗС встановлена форма співголокування (по одному голові від ЄС та від країни Півдня) та заснований функціональний секретаріат. Останній був заснований у вересні 2010 р., базується у м. Барселона та складається з Генерального Секретаря та шести його помічників; він займається відбором та аналізом проектів, необхідних регіону.

Починаючи з 2012 р., під співголованням Європейського союзу і Йорданії, спостерігалось неухильне збільшення числа заходів і партнерських зв'язків, було реалізовано понад 50 проектів. Необхідність зміцнення була підкреслена в останньому огляді Європейської політики сусідства. Крім того, під час другого Регіонального форуму UfM, що відбувся в січні 2017 р., міністри закордонних справ і представники 43 держав-членів прийняли «дорожню карту» «Середземноморський Союз: організація, орієнтована на дії, з загальними амбіціями» («The Union for the Mediterranean: an action-driven organisation with a common ambition»).

Пріоритети СЗС, що складаються з цілого комплексу стратегічних цілей, сформульовані таким чином:

1. політика вибіркової імміграції;
2. екологія та захист довкілля, боротьба з забрудненням Середземного моря;
3. політика спільного довгострокового розвитку та зміцнення співробітництва та взаємодопомоги усередині Середземноморського регіону у галузі економіки (зона вільної торгівлі, інвестиції, розвиток транспортної інфраструктури, енергетична безпека, створення та передача новітніх технологій);
4. боротьба з корупцією, організованою злочинністю та тероризмом;
5. розвиток культури, системи освіти, охорони здоров'я, боротьба проти нерівності та несправедливості.

Станом на 2019 р. членами UfM є: Великобританія, 27 держав-членів Європейського Союзу (Австрія, Бельгія, Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чехія, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Іспанія та Швеція) та 14 країн Південного та Східного Середземномор'я (Албанія, Алжир, Боснія і Герцеговина, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Мавританія, Монако, Чорногорія, Марокко, Палестина, Туніс і Туреччина). Сирія призупинила своє членство у 2011 р.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Волович А.А. Евросредиземноморское партнерство: 10 лет спустя [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.iimes.ru/rus/stat/2005/13-12-05a.htm>; 3) Макух В. «Союз для Середземномор'я» – новий формат співробітництва Арабських країн Північної Африки з Європейським Союзом: досвід для України» [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/Monitor/September09/6.htm>; 4) Офіційний сайт: European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/mediterranean_partner_countries/r_15001_en.htm. 5) Офіційний сайт:

БІЛА КНИГА; WHITE PAPER – офіційний документ Європейської Комісії, який містить низку практичних пропозицій щодо дій Співдружності в конкретній сфері (соціальна політика, єдина валюта, телекомунікації тощо). Це розроблені експертами та офіційними службами конкретні напрями політики.

На відміну від концепцій та інших важливих документів, що затверджуються нормами права, Білі книги за формою носять неофіційний характер, але за змістом у них виражено офіційне бачення керівництвом Співдружності напрямів розвитку тієї чи іншої сфери життєдіяльності.

Біла книга – аналітичний документ прогнозного індикативного планування, формування, розвитку та реалізації напрямів політики, адаптований до сучасних стандартів аналітико-прогнозного забезпечення політики керівництва ЄС. Біла книга виступає індикатором формування та розвитку нормативно- правового регулювання суспільних відносин у тій чи іншій сфері. На її основі закладаються нові суспільні відносини, а отже і формується приблизний план їхнього розвитку і постає адекватна потреба у відповідному їхньому регулюванні, зокрема нормативно-правовому.

Мета створення Білих книг - приведення функцій органів влади ЄС, організаційних структур і механізмів управління ними у відповідність до вимог ефективної реалізації політики в різних сферах, з урахуванням сучасних європейських і світових стандартів. Мета таких перетворень - побудова ефективної системи національної безпеки європейського зразка шляхом поетапного звільнення її суб'єктів від виконання низки невластивих їм функцій. Основним призначенням Білих книг виступає інформування експертів, науковців, широкої громадськості про стан і напрями підвищення ефективності політики ЄС.

Оприлюднення Білої книги здійснюється після публікації Зеленої книги, яка ініціює громадське обговорення та розпочинає процес консультацій на європейському рівні. Якщо Біла книга сприймається Радою Європейського Союзу позитивно, то ЄС здійснює розробку програми дій у відповідній сфері.

Практика створення і використання білих книг в ЄС охоплює різні питання: транспорту, охорони довкілля, захисту прав споживачів, інформації та її верифікації тощо. Приклади:

1) «Про завершення формування внутрішнього ринку», що опубліковано у 1985 р. в м. Мілані, яка містить 300 рекомендацій (пізніше скорочено до 279 директив) для ліквідації наявних бар'єрів (ці рекомендації згруповано у три категорії: фізичні, технічні та фіскальні);

2) «Зростання, конкурентоспроможність, зайнятість: виклики та стратегії XXI століття», що опубліковано у 1993 р. в м. Брюсселі, яка наголошує на важливості державного контролю в комунікаційній сфері з урахуванням приватного сектору тощо.

3) «Програма для адекватних, безпечних та стійких пенсій», що опубліковано у 2012 р., в якій приватизація пенсій більше не оголошувалася головним засобом, за допомогою якого можна вирішити проблему старіння населення Європи.

4) «Майбутнє Європи – міркування та сценарії для ЄС-27 до 2025 року», що опубліковано 2017 р. та в якій визначено головні виклики та можливості (складається з п'яти сценаріїв розвитку ЄС до 2025 р., залежно від того, який шлях буде обрано) для Європи протягом десятиліття.

Біла Книга Європейської Комісії складається із умовних структурних підрозділів, найбільшими з яких є: політика в даній сфері, основний матеріал: проекти рішень, нормативний та міжнародний аспекти.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *CORDIS* [Електрон. ресурс] // Режим доступу : http://cordis.europa.eu/coal-steel-rtd/home_en.html; 3) *Экономический словарь* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.zakonu.com.ua/есопом.html?catid =47255>; 4) Ліпкан В.А Теоретична концепція Білої книги [Текст] / В.А. Ліпкан // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 9. – с. 80 – 83.; 5) Офіційний сайт : *Європейський інформаційно-дослідницький центр* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28870.pdf>; 6) Глосарій *EUR-Lex* [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/white_paper.html.

Катерина Шерстюк

«БЛАКИТНА КАРТА», «BLUE CARD» – європейська альтернатива американської «зеленої карти» (US Green Card), інструмент міграційної політики, спрямований на цільове стимулювання міграції висококваліфікованих «громадян з третіх країн» у країни ЄС. Відповідно до Директиви Європейської Комісії 2009/50 «Про встановлення умов в'їзду та перебування громадян третіх країн з метою висококваліфікованої праці» від 25 травня 2009 року, під терміном «громадянин третьої країни» розуміється будь-яка особа, яка не є громадянином ЄС.

Концепція «блакитної карти» була розроблена та запропонована до впровадження в межах ЄС Президентом Європейської Комісії – Мануелем Бароззу та Комісаром з питань юстиції, свободи та безпеки - Франко Фраттині в 2007 р., однак офіційного статусу набула лише у 2009 р. - на момент підписання Директиви ЄС 2009/50 «Про встановлення умов в'їзду та перебування громадян третіх країн з метою висококваліфікованої праці». У межах даної Директиви закріплено основні положення концепції «Блакитної карти» та представлено роз'яснення щодо строків та механізмів її реалізації. Відповідно до Директиви Європейської Комісії 2009/50 від 25 травня 2009 року, встановлено, що стандартний строк дії «блакитної карти» становитиме від одного до чотирьох років, протягом яких висококваліфікований «громадянин третьої країни» зможе перебувати та працювати на території країн-членів ЄС, а також отримає: умови праці та заробітну плату на рівні громадян ЄС; можливості вільно переміщатися у межах Шенгенської зони; право на державну допомогу, у т.ч. й з безробіття; сприятливі умови для возз'єднання родини, перспективу постійного проживання тощо.

Початок реалізації концепції «Блакитна карта» було заплановано на 2011 р. - до цього часу країни ЄС, що підписали дану Директиву (всі країни ЄС за виключенням Великобританії, Ірландії та Данії), мали розробити, узгодити та запровадити зміни до національного законодавства, які б полегшали та дозволили реалізувати концепцію «Блакитна карта». Фактично ж реалізація зазначеної вище

концепції розпочалася 1 серпня 2012 р.

«Блакитна карта» є досить успішним проектом – за 2012-2019 рр. «блакитну карту» отримали понад 100 тис. осіб (у 2019 р. – 32678 осіб).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт Московської Державної Юридичної Академії. Центр права Європейського Союзу. URL: http://eulaw.edu.ru/documents/legislation/svob_peredv/blue_card.htm; 3) «Європа». URL: http://europa.eu/documentation/officialdocs/index_en.htm; 4) Виза для осуществления трудовой деятельности «Голубая карта ЕС». URL: <http://www.germania.diplo.de/contentblob/3722508/Daten/3093983/blauekarteeu.pdf>; 5) Офіційний сайт Федерального відомства Німеччини з питань міграції та біжанців. Розділ «Пребывание и принятие в гражданство». URL: http://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/Broschueren/willkommeninddeutschland-info-blaue-karte-eu_ru.pdf?__blob=publicationFile; 6) Офіційний сайт EU Blue Card Network. URL: <http://www.apply.eu/ru/>.

Юлія Бочарова

БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС; BOLOGNA PROCESS (BP) – це міжурядова європейська реформа, що спрямована на створення Європейського простору вищої освіти.

BP офіційно розпочався у 1999 р. з підписання Болонської декларації у м. Болонья (звідси і назва даного Процесу), що встановила такі цілі: створення системи зрозумілих і подібних наукових ступенів; встановлення системи, заснованої на двох основних циклах: студентському та післядипломному; запровадження системи кредитів ECTS (див. *Європейська система переведення і накопичення кредитів*); сприяння мобільності шляхом подолання перешкод для забезпечення руху студентів, викладачів, дослідників, адміністративного персоналу; сприяння європейській співпраці у забезпеченні якості освіти тощо.

Підписанню Болонської декларації передував інший документ, прийнятий Францією, Німеччиною, Італією, Великою Британією, – Сорбонська декларація, яка забезпечила необхідний поштовх до створення Болонської декларації і визначила вже у 1998 р. основні цілі Зони європейської вищої освіти.

Фундаментальними засадами BP є взаємне визнання освітніх ступенів і кваліфікацій, прозорість (зрозумілість дипломів і ступенів через створення спільної триступеневої структури освіти) та європейська співпраця у сфері гарантії якості освіти.

BP – це сукупність інструментів гармонізації національних освітніх систем в Європі, що має на меті полегшення мобільності студентів, викладачів, знань і технологій в європейських країнах через взаємне визнання університетських дипломів і періодів навчання поміж учасниками BP.

Україна приєдналася до BP 19 травня 2005 р. в результаті підписання Бергенської декларації у м. Бергені, Норвегія, на Конференції міністрів країн Європи, зобов'язавшись внести відповідні зміни у національну систему освіти та приєднатися до роботи над визначенням пріоритетів у процесі створення єдиного простору вищої освіти у Європі.

Сучасним результатом BP стало прийняття 21 березня 2010 р. Будапештсько-Віденської Декларації про створення Європейського простору вищої освіти, що

зараз об'єднує 47 країн-членів, та Бухарестського комюніке, прийнятого у квітні 2012 р., яке визначило три ключові напрями діяльності в рамках ВР. До таких напрямів належать мобільність, спроможність до працевлаштування та якість освіти. Також у Комюніке підкреслюється важливість вищої освіти для підвищення спроможності Європи подолання економічної кризи, для економічного зростання європейської економіки та створення нових робочих місць тощо.

Бухарестське комюніке наслідуює та розвиває положення Льовенського комюніке, прийнятого у 2009 р., у якому було визначено цілі ВР на період з 2010 до 2020 рр.: 1) підвищення якості системи вищої освіти; 2) впровадження дво- або трирівневої системи освіти (за рівнями бакалавр, ВА; магістр, МА; доктор філософії, PhD); 3) підвищення мобільності студентів, викладацького та адміністративного персоналу; 4) запровадження системи кредитів ECTS для визначення якості навчання; 5) запровадження т.зв. «визнання рівнів», тобто адаптація системи рівнів і ступенів освіти; 6) активне залучення інституцій вищої освіти, викладачів і студентів до ВР, а також активізація участі студентів в управлінні вищою освітою; 7) сприяння поширенню загальноєвропейського виміру у вищої освіти; 8) підвищення привабливості Європейського простору вищої освіти; 9) реалізація програм освіти протягом усього життя; 10) визнання Європейського простору вищої освіти та Європейського дослідницького простору двома опорами суспільства, що засновується на знаннях.

Єреванське комюніке, яке було підготовлено Болонської групою контролю (Bologna Follow-Up Group (BFUG)) і прийнято на конференції міністрів в Єревані 14-15 травня 2015 р. встановило оновлене бачення Європейського простору вищої освіти і сформувало цілі, які будуть переслідуватися в плані роботи на майбутній період Болонського процесу: 1) підвищення якості та актуальності навчання та викладання; 2) сприяння працевлаштування випускників протягом їхнього трудового життя на ринках праці, що швидко змінюються; 3) створення освітніх систем більш інклюзивним, оскільки населення стає все більш і більш диверсифікованим, в тому числі з-за імміграції та демографічних змін; 4) здійснення узгоджених структурних реформ задля консолідації Європейського простору вищої освіти.

У Паризькому комюніке, яке було прийняте на конференції міністрів в Парижі 25 травня 2018 р. було наголошено на необхідності вдосконалення реалізації основних цінностей, особливо демократії, оскільки стандарти вищої освіти містять уявлення про мир і свободу. Задля розкрити повного потенціалу Європейського простору вищої освіти та забезпечення виконання ключових Болонських зобов'язань, було наголошено на запровадженні структурованого підходу колегіальної експертної підтримки на основі солідарності, співпраці та взаємного навчання. У 2018-2020 рр. тематичні експертні групи фокусуватимуться на трьох ключових зобов'язаннях, вирішальних для посилення й підтримки якості та співпраці всередині Європейського простору вищої освіти: 1) трициклова система, сумісна із загальною рамкою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти та ступенями першого і другого циклів, заснованими на ЄКТС; 2) відповідність Лісабонській Конвенції про визнання; 3) забезпечення якості у відповідності із «Стандартами та рекомендаціями щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти».

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: Міністерство освіти

і науки України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/> 3) Офіційний сайт : Освітній портал [Електронний ресурс] //Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/bologna/>; 4) Офіційний сайт: The European Higher Education Area [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ehea.info/index.php> 5) Yerevan Communiqué [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/2015_Yerevan/70/7/YerevanCommuniquéFinal_613707.pdf 6) Paris Communiqué [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/2018_Paris/77/1/EHEAParis2018_Communique_final_952771.pdf

Ганна Горіна

БРЮССЕЛЬСЬКИЙ ДОГОВІР; BRUSSELS TREATY див. ДОГОВІР ПРО ЗЛИТТЯ; MERGER TREATY – договір (1948 р.), підписаний Великою Британією, Францією, Бельгією, Нідерландами та Люксембургом, створюючи колективний альянс оборони. Це призвело до утворення НАТО та Західноєвропейського Союзу. Метою договору було показати, що західноєвропейські держави можуть співпрацювати, заохочуючи США відігравати певну роль у безпеці Західної Європи.

Брюссельський договір являв собою продовження і розширення Дюнкеркського пакту, підписаного Францією та Великою Британією у 1947 році. На основі договору у 1954 році складений договір про Західноєвропейський союз. У преамбулі Брюссельського договору вказано на мету співпраці – спільну реакцію на можливу у майбутньому агресію зі сторони Німеччини, яка хоча у той час була демілітаризована та контролювалася силами коаліції. Власне основною метою договору було створення військової та стратегічної кооперації як відповідь на можливу радянську агресію у центральній та східній Європі, що і знайшло незабаром своє підтвердження у лютому 1948 року в комуністичному заколоті у Чехословаччині. У випадку радянської агресії згідно договору відносно невеликі військові сили союзників повинні були діяти спільно.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Organisation du Traité de Bruxelles/Brussels Treaty Organisation [Електронний ресурс] // Режим доступу:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%80%D1%8E%D1%81%D1%81%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%80.

Юрій Яковенко

БЮДЖЕТ ЄС; EU (UNION) BUDGET – основний фінансовий документ Європейського Союзу, річний фінансовий план ЄС. Загальний бюджет ЄС складається відповідно до бюджетних принципів (див. *Бюджетні принципи*), що були затверджені Регламентом Ради № 1605/2002 від 25 червня 2002 р.

Формування бюджету ЄС проходить у п'ять етапів. Бюджетна процедура (див. *Бюджетна процедура*) та строки розгляду проекту бюджету в Раді і Парламенті, детально описані в ст. 272 Лісабонського договору.

Бюджет ЄС складається зі зведеної відомості про доходи та видатки та з окремих розділів, що діляться на кошториси доходів і видатків для кожного інституту ЄС.

Доходи бюджету ЄС формуються за рахунок відрахувань країн-членів від ВВП, митних зборів (від торгівлі з третіми країнами), надходжень від стягнення ПДВ, інших доходів. В перший період розвитку бюджету ЄС (1958-1970 рр.) доходи загального бюджету формувалися переважно (92-99 %) за рахунок відрахувань від ВВП. В другий період (1971-1978 рр.) доходи бюджету формувалися майже в рівних пропорціях за рахунок відрахувань від ВВП (від 31,4 % до 70,7% в різні роки періоду) і надходжень традиційних власних ресурсів (див. *Традиційні власні ресурси*) (від 28,6 % до 65,2 %, відповідно). Третій період (1979-1987 рр.) характеризується відмовою від такої статті доходу бюджету ЄС як «Відрахування від ВВП» та введенням нової статті – «Надходження від стягнення ПДВ», на частку якої в цей період припадало від 46,2 % до 67,7 %. Четвертий, сучасний період розвитку бюджету ЄС почався в 1988 р. і характеризується збільшенням переваги відрахувань до загального бюджету країн-членів над традиційними власними ресурсами (з 63,2 % та 26,2 % в 1990 р. до 84,7% та 14,1 % у 2013 р.) (див. табл. 1).

Таблиця 1

Структура доходів бюджету ЄС в 1958-2013 рр., млн. ЄРО до 1978 р., млн. ЕКЮ з 1978 до 1998 р., млн. євро з 1999 р.

Роки	Відрахування країн-членів		Традиційні власні ресурси	Інші доходи	Загальна сума доходів бюджету ЄС
	Відрахування від ВВП/ВНД	Надходження від стягнення ПДВ			
1	2	3	4	5	6
1958	5,9	–	–	0,0	5,9
1959	25,1	–	–	0,1	25,2
1960	28,1	–	–	0,2	28,3
1961	31,2	–	–	2,8	34,0
1962	90,2	–	–	2,1	92,3
1963	77,4	–	–	6,7	84,1
1964	90,1	–	–	2,9	93,1
1965	197,6	–	–	3,5	201,1
1966	398,3	–	–	3,9	402,2
1967	670,9	–	–	4,2	675,1
1968	н/д	–	–	н/д	2408,6
1969	3972,6	–	–	78,6	4051,2
1970	3913,4	–	–	11,2	3924,6
1971	2525,6	–	1021,7	26,0	3573,3
1972	1695,3	–	1431,8	32,0	3159,1
1973	2534,3	–	2022,4	31,6	4588,2
1974	1659,4	–	2856,0	37,5	4553,0
1975	2375,7	–	3632,7	289,5	6297,8
1976	2328,6	–	4844,0	251,3	7423,9
1977	3330,8	–	6738,3	262,4	10331,5
1978	5345,3	–	6674,2	162,1	12181,7
1979	–	7039,8	7332,6	230,2	14602,7
1980	–	7354,5	7908,0	640,8	15903,4

1	2	3	4	5	6
1981	–	9884,2	8139,7	425,1	18449,1
1982	–	12121,1	9043,1	263,2	21427,4
1983	–	13729,9	9283,7	1751,9	24765,5
1984	–	14482,9	10397,2	1172,4	26052,4
1985	–	15570,2	10489,2	2753,6	28813,1
1986	–	22781,5	10460,0	425,7	33667,2
1987	–	23313,9	12034,4	435,1	35783,3
1988	4241,1	24978,4	11916,0	708,9	41843,4
1989	4369,5	26935,1	12710,8	1884,3	45899,8
1990	189,7	29159,6	12160,8	4959,2	46469,1
1991	7316,0	31589,0	13962,1	3382,5	56249,4
1992	8168,0	34763,2	13280,1	3500,5	59711,8
1993	16414,4	34689,3	12985,6	1583,4	65672,7
1994	17674,5	33217,9	13252,1	1857,6	66002,1
1995	14172,6	39127,3	14453,2	7324,0	75077,1
1996	21058,0	36535,0	13583,6	10098,4	81275,1
1997	26891,7	34351,5	14172,2	5132,2	80547,7
1998	35026,1	33086,5	14110,7	2306,6	84529,7
1999	37511,2	31331,2	13857,7	4203,4	86903,5
2000	37580,5	35192,5	15267,2	4684,3	92724,4
2001	34878,8	31320,3	14589,3	13500,9	94289,3
2002	45947,6	22388,2	9213,9	17884,6	95434,4
2003	51235,2	21260,1	10857,2	10116,1	93468,6
2004	68982,0	13912,2	12307,1	8310,6	103511,9
2005	70860,6	16018,0	14063,1	6148,9	107090,6
2006	70132,1	17206,2	15028,2	6056,4	108423,0
2007	73914,7	19440,8	16573,1	7634,5	117563,0
2008	74477,3	19007,7	17282,9	10816,5	121584,4
2009	81982,5	12796,2	14528,3	8318,7	117625,6
2010	91066,8	12470,5	15659,3	8598,7	127795,3
2011	88414,3	14798,9	16777,7	10009,1	130000,0
2012	107456,0	16192,0	22080,0	1472,0	147200,0
2013	110760,6	17051,7	21276,9	1810,8	150900,0
2014	99075,6	17667,4	16429,5	9973,4	143940,1
2015	100967,5	18086,9	18730,4	7258,2	146027,4
2016	95578,4	15895,1	20094,1	1349,1	144089,2
2017	78619,9	16947,3	20459,1	17191,0	139023,2
2018	105780,0	17624,8	20231,6	15731,6	158642,6

Найбільшими платниками до бюджету ЄС є Німеччина, Франція, Італія, Іспанія, Польща, на які припадає 50,2 %. Інші 22 країни забезпечують 49,8% надходжень до бюджету ЄС (див. табл. 2).

Таблиця 2

Участь країн-членів в формуванні бюджету ЄС, %

Країни ЄС	1971 р.	з 1973 р. (перше розширення)	з 1981 р. (друге розширення)	з 1986 р. (третє розширення)	з 1995 р. (четверте розширення)	з 01.04.2004 р. (п'яте розширення)	з 2007 р. (шосте розширення)	з 2014 р.
ФРН (Німеччина)	31,7	29,1	28,9	26,2	29,3	21,2	19,5	8,9
Бельгія	8,2	7,4	5,4	4,4	3,8	4,0	3,9	5,5
Франція	28,1	24,5	19,9	19,1	17,9	17,0	16,7	10,5
Італія	21,6	19,2	12,7	13,5	11,6	14,1	13,8	8,3
Люксембург	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,3	1,3
Нідерланди	10,2	9,4	7,5	6,4	5,8	5,6	4,4	1,6
Данія		1,1	2,1	2,2	1,8	2,1	2,0	1,2
Ірландія		0,3	0,8	1,1	1,1	1,3	1,3	1,2
Велика Британія		8,8	20,8	15,3	12,7	12,1	12,3	5,4
Греція			1,8	1,9	1,4	1,8	1,8	-
Іспанія				8,7	6,3	8,6	9,0	8,9
Португалія				1,0	1,5	1,4	1,4	3,8
Австрія					2,7	2,2	2,3	1,2
Фінляндія					1,4	1,5	1,5	0,8
Швеція					2,5	2,8	2,4	1,3
Кіпр						0,1	0,1	0,2
Естонія						0,1	0,1	0,5
Угорщина						0,6	1,0	5,1
Латвія						0,1	0,2	0,8
Литва						0,1	0,2	1,5
Мальта						0,1	0,1	0,2
Польща						1,3	2,6	13,6
Чехія						0,6	1,1	3,4
Словаччина						0,2	0,4	1,3
Словенія						0,2	0,4	0,9
Болгарія							0,3	1,75
Румунія							0,9	4,6

Витрати бюджету ЄС з 2014 р. розподіляються за такими напрямками:

- 1) розумний і всеосяжний ріст (що містить 2 підгрупи: конкурентоспроможність для зростання та робочих місць і економічна, соціальна, територіальна згуртованість);
- 2) сталий розвиток: природні ресурси (фінансування європейських фондів (EAGF, EAFRD, EMFF), програм (LIFE+), децентралізованих підрозділів);
- 3) забезпечення прав громадян, свободи, безпеки та правосуддя (в т.ч. імміграція, боротьба з тероризмом і злочинністю);
- 4) затвердження ЄС як глобального гравця, партнера (в т.ч. європейська політика сусідства та партнерства, передвступна стратегія);
- 5) адміністративні витрати (утримання спільних інститутів ЄС);
- 6) компенсації (до 2010 р.) (див. табл. 3).

До 2007 р. зміни в структурі витрат бюджету ЄС відбувалися декілька разів, але в усіх бюджетах ЄС (з 1976 р.) завжди були присутні (в тій чи іншій формі) витратні статті, спрямовані на підтримку сільського господарства, внутрішньої і зовнішньої політики, інститутів ЄС. Деякі витратні статті з'явилися пізніше: витрати на підтримку соціального розвитку – з 1961 р.; витрати на регіональний розвиток – з 1975 р., витрати на реалізацію передвступної стратегії – з 2000 р. і т.д.

Таблиця 3

Структура витрат бюджету ЄС в 2007-2013 рр., млрд. євро

Статті витрат / Роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Стійке зростання (з 2014 р. розумний і всеосяжний ріст)	43,7	45,6	44,6	48,8	54,8	67,5	70,6	67,7	68,0	56,3	57,0	75,9
Збереження і управління природними ресурсами	54,6	54,8	55,9	56,6	57,4	60,0	60,1	56,6	58,1	57,4	56,7	58,1
Забезпечення прав громадян, свободи, безпеки і правосуддя	1,0	1,3	2,0	1,4	1,8	2,1	2,1	1,7	2,0	3,1	2,9	3,1
Затвердження ЄС як глобального гравця, партнера	7,3	7,3	8,0	7,5	7,1	9,4	9,6	7,2	7,9	10,3	9,8	9,5
Адміністративні витрати	6,8	7,3	7,6	7,9	8,3	8,3	8,4	8,8	8,9	9,3	9,7	9,9
Компенсації	0,4	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Всього	113,	116,	118,	122,	129,	138,	148,	142,	145,	136,	137,	156,

Витрати єдиного бюджету ЄС встановлюються відповідно до багаторічної фінансової структури (див. *Багаторічна фінансова структура (рамка)*), яка приймається один раз на сім років і визначає загальну суму і основні статті витрат бюджету ЄС в цілому на цей період.

На наступний період (2021-2027 рр.) Європейська Комісія запропонувала збільшити фінансування наукових досліджень, молоді, боротьби зі зміною клімату, проблем з міграції та кордонів, безпеки і від зовнішніх впливів. Також зроблено пропозицію скоротити кількість програм більш ніж на третину (з 58 в даний час до 37 в майбутньому), об'єднуючи джерела фінансування і радикально оптимізуючи використання фінансових інструментів.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Council Regulation (EC, Euratom) № 1605/2002 of 25 June 2002 on the Financial Regulation applicable to the general budget of the European Communities [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.douri=CONSLEG:2002R1605:20071227:EN:PDF>; 3) Офіційний сайт : Participation by Member States in the funding of the Community budget [Електронний ресурс] // Режим доступу у: <http://www.cvce.eu/viewer//content/96ccdeb75c9d420481132a8056a5ea3f/e7b67a2164e1>

4b0587d8_e2d4b5eba623/en; 4) *European Economy. The EU economy: 2000 review* // *European Commission. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. – 2000, Luxemburg. Office for official publications of the European communities – Number 71. – 470 p.*; 5) *EU budget 2008. Financial Report* [Електронний ресурс] / [European Commission] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/2008/fin_report/fin_report_08_en.pdf; 6) *EU budget 2011. Financial Report*. [Електронний ресурс] // [European Commission] // Режим доступу: http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/2011/budget_folder/budget_2011_en.pdf; 7) *EU budget 2012. For 500 million Europeans For growth and employment* [Електронний ресурс] / [European Commission] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/2012/budget_folder/budget_2012_en.pdf; 8) *EU budget 2013: investing in growth and jobs* [Електронний ресурс] / [European Commission] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/2013/budget_folder/KV3012856ENC_web.pdf. 9) Офіційний сайт : *Multiannual financial framework 2014 2020* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/newsroom/highlights/multiannual-financial-framework-2014-2020/index_en.htm. 10) Офіційний сайт : *European Commission* [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://ec.europa.eu/budget/graphs/revenue_expenditure.html 11) Офіційний сайт *European Commission* [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://ec.europa.eu/commission/future-europe/eu-budget-future_en

Анна Чеботар

БЮДЖЕТНА ДИСЦИПЛІНА; BUDGETARY DISCIPLINE – сукупність правил за якими формується бюджет ЄС. До бюджетної дисципліни на лежать багаторічна фінансова структура (див. *Багаторічна фінансова структура (рамка)*) та ліміти фінансування програм ЄС, узгоджені країнами-членами. Бюджетна дисципліна була введена в результаті бюджетної реформи 1988 р. і була спрямована на вирішення проблеми незбалансованості бюджету ЄС.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції* / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу* [Текст] / Н. Мусис ; пер. з англ. – К. : К.І.С., 2005. – 466 с.; 3) *Financial Regulation. Applicable to the general budget of the European Communities* [Електронний ресурс] // [European Commission.] – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/finregKV3112815ENC.pdf>.

Тетяна Кожухова

БЮДЖЕТНА ПРОЦЕДУРА; BUDGETARY PROCEDURE – щорічна правова процедура з формування загального бюджету ЄС. Головними інститутами бюджетної процедури в ЄС є Європейська Комісія, Рада ЄС та Європейський Парламент. Етапи бюджетної процедури закріплені в ст. 272 Лісабонського договору:

Попередній етап – до 1 липня всі інститути ЄС мають розробити і представити Європейській Комісії оціночний кошторис своїх витрат на наступний рік.

Перший етап – до 1 вересня Європейська Комісія має об'єднати отримані оціночні кошториси в проект бюджету і представити його на розгляд до Парламенту і до Ради.

Другий етап – до 1 жовтня Рада формує свою позицію відносно проекту бюджету та передає його до Парламенту разом з поясненнями своєї позиції. В той же час парламентські комітети обговорюють проект бюджету та надсилають свої зауваження до бюджетного комітету, який відповідає за формування позиції Парламенту.

Третій етап – не більше 42 днів – Парламент має в зазначений термін або схвалити позицію Ради, або абсолютною більшістю голосів змінити її. Якщо Парламент схвалює позицію Ради або не пропонує поправок, бюджет вважається прийнятним. Якщо Парламент вносить поправки до проекту бюджету, то змінений текст бюджету надсилається до Ради. В цьому випадку Президент Парламенту негайно скликає Погоджувальний комітет. Комітет не розпочинає засідання, якщо Рада протягом 10 днів повідомляє Парламент, що вона затвердила усі поправки.

Четвертий етап – не більше 21 дня – Погоджувальний комітет, який складається з представників Ради та рівної кількості членів, що представляють Парламент, має досягти погодження щодо тексту бюджету.

П'ятий етап – не більше 14 днів – Голова Парламенту має підписати бюджет і оголосити його остаточно прийнятним, якщо Погоджувальний комітет домовляється щодо тексту бюджету; якщо погодження не було досягнуто через відмову Парламенту, то Комісія має представити новий проект бюджету; якщо погодження не було досягнуто через відмову Ради, то Парламент має можливість прийняти рішення щодо схвалення бюджету.

Законодавча основа процедури прийняття бюджету ЄС.

Стаття 314 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЕС) та стаття 106а Договору про створення Європейського співтовариства з атомної енергії;

Статті 36 - 52 Фінансових правил (Регламент (ЄС, Євратом) № 966/2012 Європейського Парламенту та Ради від 25 жовтня 2012 р. Про фінансові правила, що застосовуються до загального бюджету Союзу та скасовують Регламент Ради (ЄС, Євратом) № 1605/2002);

Міжвідомча угода між Європейським Парламентом, Радою та Комісією з питань бюджетної дисципліни, співпраці у бюджетних питаннях та правильного фінансового управління, затверджена Парламентом 19 листопада 2013 року та Радою 2 грудня 2013 року, а також політична згода, досягнута між президентами Парламенту, Радою та Комісією 27 червня 2013 року.

У 1970 році Парламент ЄС отримав право останнього слова щодо не обов'язкових витрат. Частка необов'язкових витрат зросла з 8% бюджету в 1970р., до понад 60% у бюджеті на 2010 рік, останній рік, коли було здійснено розмежування. Із скасуванням розмежування між примусовими та необов'язковими витратами (ДФЕС) Парламент ЄС тепер має спільні повноваження з Радою щодо всіх бюджетних витрат. Позиція Парламенту навіть може вважатися сильнішою, ніж позиція Ради, оскільки останній орган ніколи не може ухвалювати бюджет проти волі Парламенту, тоді як Парламент може за певних обставин мати останнє слово і ухвалити бюджет проти волі Ради. Однак зазначена подія є малоімовірною,

і доцільніше зазначити, що нова бюджетна процедура здебільшого базується на справжньому (хоч і конкретному) досягненні компромісу між Парламентом та Радою на рівних умовах, що покриває всі витрати Союзу. Парламент два рази відхиляв бюджет у цілому (у грудні 1979 р. та грудні 1984 р.), з моменту набуття ним належних повноважень у 1975 р. Відповідно до нових правил, узгоджених Лісабонським договором, Погоджувальний комітет тричі не зміг досягти згоди (про бюджети на 2011, 2013 та 2015 роки). У всіх трьох випадках новий проект бюджету, представлений Комісією, що відображає майже компромісний процес примирення, був остаточно прийнятий.

Що стосується бюджету на 2020 рік, то варто зазначити, що 18 листопада 2019 року Парламент та Рада досягли угоди, яка була офіційно прийнята Радою 25 листопада та Парламентом на пленарному засіданні 27 листопада. Учасники переговорів погодилися на компромісний пакет зобов'язань у розмірі 168,7 млрд євро та 153,6 млрд євро виплат. Бюджет на 2020 рік фокусується на кліматичних діях, молоді та зайнятості.

7 вересня 2010 року Рада з економічних та фінансових питань ухвалила запровадження «Європейського семестру», циклу координації економічної політики на рівні ЄС з метою досягнення цілей «Європа-2020». Це щорічний термін в обсязі шести місяців, протягом якого бюджетна та структурна політика держав-членів повинна переглядатися з метою виявлення будь-яких невідповідностей та виникаючих дисбалансів. На основі аналітичної економічної оцінки Комісія надає державам-членам політичні вказівки / рекомендації щодо фіскальних, макроекономічних та структурних реформ. Метою Європейського семестру є посилення координації, поки основні бюджетні рішення ще готуються на національному рівні. Крім координації між національними бюджетами, Європейський Парламент також прагне використати синергію та посилити координацію між національними бюджетами та бюджетом ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Budgetary procedure [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/powers-and-procedures/budgetary-powers>. 3) The budgetary procedure [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/10/the-budgetary-procedure>

Юрій Яковенко

БЮДЖЕТНІ ПРИНЦИПИ ЄС; EU BUDGET PRINCIPLES – це принципи, за якими має формуватися та виконуватися бюджет ЄС. Вперше були розроблені та закріплені в Регламенті Ради ЄС № 1605/2002 від 25 червня 2002 р. Після цього декілька раз змінювалися та доповнювалися. Останні зміни було внесено 25 жовтня 2012 р. (Регламент Європейського Парламенту та Ради ЄС № 966/2012).

Бюджетними принципами, які закріплені у Регламенті, є:

1) *принцип єдності і точності бюджету* – всі доходи і витрати ЄС повинні бути об'єднані в єдиний бюджетний документ;

2) *принцип щорічності* – бюджет розробляється на один фінансовий рік, який співпадає з календарним роком. В рамках єдиного бюджету здійснюється фінансування довготривалих програм, розрахованих на декілька років, і в цьому

випадку застосовується поняття диференційованих асигнувань, які розпадаються на зобов'язальні асигнування (загальні витрати в поточному фінансовому році по зобов'язаннях, що впливають з програм, розрахованих більш ніж на один фінансовий рік) і платіжні асигнування (витрати на проведення багаторічних програм, які впливають із зобов'язань поточного та/або попередніх фінансових років);

3) *принцип рівноваги* – заплановані доходи та витрати кожного бюджетного року мають бути збалансованими. Регламент забороняє здійснювати запозичення для покриття бюджетного дефіциту. Якщо в кінці фінансового року фіксується перевищення доходів над витратами, то позитивне сальдо переноситься на наступний рік. Якщо спостерігається дефіцит бюджету, то його розмір переноситься на рахунок витрат ЄС у наступному році. Зараз звичайною є ситуація, коли доходи бюджету більші за його витрати;

4) *принцип розрахункової одиниці* – розрахунковою одиницею для складання та виконання бюджету ЄС встановлено євро;

5) *принцип універсальності* – бюджетні надходження утворюють загальний фонд ЄС, з якого фінансуються всі конкретні бюджетні заходи. Всі доходи та витрати повинні бути вказані в єдиному бюджеті в повному обсязі;

6) *принцип специфікації* – всі витрати Співтовариства розподіляються по конкретних розділах. Принцип специфікації визначає горизонтальну структуру побудови бюджету (розподіл витрат по шести розділах, за кількістю інститутів ЄС) і вертикальну структуру бюджету. Бюджетна номенклатура дозволяє групувати витрати по розділах, главах, статтях і пунктах;

7) *принцип ефективності фінансового управління* – бюджет ЄС має реалізовуватися відповідно до принципів економії, ефективності та результативності;

8) *принцип прозорості* – бюджет ЄС і всі поправки до нього публікуються в офіційних виданнях ЄС не пізніше, ніж через два місяці після прийняття відповідних документів.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Council Regulation (EC, Euratom) № 1605/2002 of 25 June 2002 on the Financial Regulation applicable to the general budget of the European Communities [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2002R1605:20071227:EN:PDF> ; 3) Regulation (EU, Euratom) No 966/2012 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on the financial rules applicable to the general budget of the Union and repealing Council Regulation (EC, Euratom) No 1605/2002 [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:298:0001:0096:EN:PDF>

БЮРО З ГАРМОНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ (ТОВАРНІ ЗНАКИ ТА ДИЗАЙН); OFFICE FOR HARMONIZATION IN THE INTERNAL MARKET (TRADE MARKS AND DESIGNS) (OHIM) – є міждержавною установою ЄС, яка має правову, адміністративну та фінансову незалежність.

Бюро є реєстратором товарних знаків і розробок на внутрішньому ринку ЄС, розташоване в м. Аліканте (Іспанія).

Бюро було створено відповідно до законодавства ЄС, з власною правосуб'єктністю. Бюро виносить рішення про визнання недійсними зареєстрованих назв, проводить судові процеси. Суди Спільноти – Суд першої інстанції та Суд Європейських Співтовариств – несуть відповідальність за нагляд за законністю рішень Бюро. Бюджет Бюро формується головним чином на основі реєстраційних зборів і зборів за поновлення захисту торгового знаку.

Бюро є як агентством ЄС, так і установою промислової власності, виконуючи технічні функції з уніфікованої реєстрації прав на промислову власність і забезпечуючи захист на всій території ЄС. Діяльність Бюро має спрощені процедури, що призводить до значного скорочення витрат у порівнянні з витратами національної реєстрації у всіх країнах ЄС.

З березня 2016 року ОНІМ зазнав деяких реформ, і Бюро, а також кілька посад і Рада керуючих були перейменовані на Бюро з інтелектуальної власності європейського союзу (European Union Intellectual Property Office (EUIPO)), щоб відобразити ці зміни. Керівник агентства був замінений з президента на виконавчого директора.

Окрім реєстрації товарних знаків (European Union Trade Mark) і розробок на внутрішньому ринку ЄС (Community design), EUIPO також несе відповідальність за ведення реєстру – Orphan Works Registry.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : ОНІМ [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://oami.europa.eu/ows/rw/pages/ОНІМ/institutional/institutional.en>; 3) Офіційний сайт : European Union [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://europa.eu>. 4) Офіційний сайт : EUIPO [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://euiipo.europa.eu/error/revise.html>.

Анна Чеботар

БЮРО З ПИТАНЬ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙ, THE INNOVATION FINANCING HELPDESK – агенція, що створена у 1999 р. з метою спрощення доступу інноваційних малих і середніх підприємств до програм фінансування інновацій у ЄС, а також підтримки у створенні нових підприємств (венчурне інвестування). Бюро реалізує програми з формування підприємницької культури та створення нових компаній шляхом об'єднання зацікавлених учасників. Воно сприяє налагодженню тісних зв'язків та обміну досвідом, забезпечуючи розповсюдження успішної практики у сфері інвестування в інновації. Бюро отримало суттєвий розвиток після розширення ЄС 2004 р., 2007 р. та 2013 р., коли виникла необхідність залучити нових членів у програми та проекти ЄС. Бюро діє за допомогою організації семінарів для фінансового персоналу для малих і середніх підприємств та інших організацій у 13 нових країнах-членах, сприяє виконанню фінансових процесуальних норм й виконанні положень європейських програм підтримки (наприклад, Рамкових програм ЄС). У цих заходах беруть участь бухгалтерські фірми, комерційні організації та вищі навчальні заклади. Їм надається підтримка в обчисленні оптимальних бюджетів, надаються консультації щодо пояснення фінансових зобов'язань при укладанні контрактів з інститутами

ЄС. Діючи у різних країнах, Бюро здійснює управління цілою мережею представництв.

Бюро користується послугами бухгалтерів, які мають значний досвід роботи із процесуальними нормами і програмами ЄС. За їх участю для малих і середніх підприємств проводяться семінари, консультаційні сесії, а також постійно функціонує служба підтримки клієнтів. Окрім цього Бюро взаємодіє з різними європейськими і національними інституціями у питаннях фінансової підтримки підприємництва. За рахунок чого створено великий ресурс допомоги у створенні і розвитку нових компаній у країнах-членах ЄС та покращення умов для їх інноваційної активності.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : The Innovation Financing Helpdesk [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.finance-helpdesk.org>.*

Тетяна Кожухова

В

ВАЛЮТНА ІНТЕГРАЦІЯ ЄС – це процес взаємодії національних валютних систем Європейського Союзу, що приводить до зближення валютних механізмів, створення міждержавних інститутів у цій сфері в межах інтеграції.

В процесі валютної інтеграції ЄС слід виділяти чотири основні етапи:

1) 1947-1950 рр. – етап укладання валютних угод між країнами Західної Європи, головним чином, на двосторонній основі. В цей період було здійснено близько 400 валютних клірингових угод, на які доводилося майже 2/3 внутрішньоевропейського товарообміну;

2) 1951-1979 рр. – етап розвитку відносин між європейськими країнами на багатосторонній кліринговій основі, організаційною структурою якої виступає заснований в 1951 р. Європейський платіжний союз і заснований в 1958 р. Валютний комітет, який є регулятором валютної інтеграції ЄС;

3) 1979-1992 рр. – етап формування та розвитку Європейської валютної системи (*див. Європейська валютна система*), який характеризувався створенням колективної грошової одиниці (ЕКЮ) та введенням у дію «європейської валютної змії», що контролювала курси валют країн учасниць системи;

4) з 1992 р. – етап формування і розвитку Європейського валютного союзу (*див. Європейський валютний союз*), на якому було розроблено концепцію єдиної валюти і втілено в життя ідею наднаціональних грошей – євро.

1 січня 2002 року євро став законним платіжним засобом у країнах-учасниках, а до кінця лютого 2002 року національні банкноти та монети перестали бути законним платіжним засобом. З тих пір євროзона зазнала шість раундів розширення - Словенія в 2007 році, Кіпр та Мальта в 2008 році, Словаччина в 2009 році, Естонія в 2011 році, Латвія в 2014 році і Литва в 2015 році. Станом на 2020 рік, загальна кількість країн-членів зони євро зросла до 19. В даний час функціонує дев'ять країн-членів ЄС, національною валютою яких не є євро. З цих дев'яти держав-членів Данія та Великобританія мають особливий статус (заснований на «положеннях про відмову»), тоді як інші сім є потенційними кандидатами на прийняття євро (тобто «держави-члени з відступкою») та взяли на себе

зобов'язання приєднатися до єврозони, як тільки вони виконають умови вступу. Сьогодні єврозона охоплює населення 335,4 млн (на відміну від 316,5 млн у США), її частка у світовому ВВП становить 12,1% (16,5% для США), а її ВВП на душу населення дорівнює 28 600 євро (проти 41 200 євро для США).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *A history of European monetary integration* [Електроний ресурс] // Режим доступу: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/551325/EPRS_BRI\(2015\)551325_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/551325/EPRS_BRI(2015)551325_EN.pdf).

Юрій Яковенко

ВАЛЮТНА ПОЛІТИКА ЄС; EU MONETARY POLICY – це система заходів (організаційних, економічних, юридичних, правових, нормативних), спрямованих на досягнення стратегічної мети і вирішення поточних, тактичних, довгострокових завдань валютного розвитку ЄС. Стратегічна мета валютної політики ЄС полягає в підтримці стабільності та вдосконаленні європейської валютної системи, що забезпечує стійкий розвиток і підвищення ефективності інтеграційних процесів в європейському регіоні. Завдання безпосередньо витікають з основних вимог, що пред'являються до країн-членів ЄС Маастрихтською угодою. Головними завданнями валютної політики ЄС є:

- 1) вдосконалення європейської валютної системи з урахуванням сучасного етапу економічної глобалізації, а також у зв'язку з новими явищами, змінами (кількісними і якісними) в інтеграційних процесах, в т.ч. в першу чергу в межах ЄС;
- 2) формування і обслуговування пан'європейських ринків, у т.ч. товарних, фінансових, фондових, інвестиційних, інноваційних, ринків чинників виробництва (капіталів, робочої сили, технологій тощо);
- 3) стимулювання розвитку економіки, структурних і соціальних перетворень в країнах-членах ЄС;
- 4) забезпечення валютної стабілізації, своєчасне подолання валютно-фінансових криз в умовах циклічного характеру розвитку ринкової економіки;
- 5) вирішення проблем, пов'язаних з потенційним розширенням географічної структури ЄС, в т.ч. єврозони;
- 6) стимулювання зовнішньоекономічної діяльності країн-членів ЄС і вдосконалення (досягнення раціональної) її структури (географічної, галузевої, організаційної);
- 7) формування необхідних обсягів і раціональної структури валютних резервів і досягнення на цій основі ефективної міжнародної валютної ліквідності, платоспроможності, зниження ступеня залежності від інших світових валют, вирішення проблеми дефіциту платіжних балансів.

Найважливішим об'єктом валютної політики ЄС є система валютних курсів, тому що динаміка валютних курсів значно впливає на розвиток економіки об'єднання, вирішення соціальних проблем, обсяги і структуру зовнішньоекономічних зв'язків, формування платіжних балансів.

Зниження валютних курсів супроводжується такими наслідками:

- 1) зростання обсягів торгівлі країн ЄС, а також єврозони, курс валюти яких знижується, оскільки підвищується конкурентоспроможність їх продукції на

зовнішніх ринках, тому що знижується ціна у валюті країни-імпортера, та зниження обсягів товарного імпорту, оскільки підвищується ціна продукції, що імпортується, і знижується її конкурентоспроможність. В результаті поліпшується торговельний баланс країн ЄС, єврозони в цілому;

2) розвиток експортних галузей і стримування розвитку тих секторів економіки, які залежать від імпортних поставок (сировини, матеріалів, машин, устаткування і т.д.). В результаті відбуваються певні зрушення у виробничій структурі, а саме: питома вага виробництв, пов'язаних з експортом, зростає, а таких, що залежать від імпортних поставок, знижується;

3) збільшення імпорту іноземного капіталу, оскільки знижуються витрати іноземних компаній і інших іноземних економічних суб'єктів в їх валюті, пов'язані з придбанням інвестиційних об'єктів в даній країні; скорочення відпливу капіталу, оскільки в таких умовах зростатимуть зарубіжні інвестиційні витрати в національній валюті. В результаті, поліпшуються інвестиційні позиції країни, її платіжний баланс;

4) підвищення цін на внутрішніх ринках. В результаті підвищується рівень інфляції, знижуються реальні доходи населення. Підвищення валютних курсів супроводжується протилежними наслідками.

Залежно від стратегічних і поточних цілей та завдань валютна політика ЄС передбачає певні інструменти курсоутворення. При цьому ЄС в своїй валютній політиці виходить з того, що, по-перше, валютний курс відіграє визначальну роль в грошово-кредитній політиці, в якій він може бути метою, інструментом або просто індикатором, залежно від обраної моделі політики; по-друге, загальноєвропейська валютна політика вже має чітку стратегічну спрямованість – гарантію стабільності цін, контрольовану інфляцію; по-третє, кожна країна єврозони повинна розглядати свою політику валютних курсів як область загальних інтересів і прагнути забезпечити стабільність цін як основну мету монетарної політики.

На етапі становлення євро і впливу на валюти ЄС глобальної фінансової кризи основною стратегічною метою ЄС є зміцнення основних валют, в першу чергу, євро і фунта стерлінгів.

Найважливішим інструментом зміцнення провідних європейських валют (в першу чергу євро), підтримки валютних курсів на певному рівні є політика процентних ставок, перш за все облікових ставок Європейського Центрального Банку (ЄЦБ). Європейська система центральних банків (ЕСЦБ) включає ЄЦБ та національні центральні банки всіх країн-членів ЄС. Зокрема, політика «дорогих грошей», щодо високих процентних ставок дозволила Євросоюзу виграти на світових інвестиційних ринках, що супроводжувалося підвищенням курсу євро. Причому, як підкреслює журнал «Institutional Investor», євро підвищується, ревальвується головним чином проти долара та ієни. Процентні ставки ЄЦБ не знижувалися у передкризовий період нижче 2-5 % і вони, як правило, були вищими за ставку Федеральної резервної системи США; на валютні курси впливають не тільки реальні зміни процентних ставок, але і вислови перших керівників держави, відомих фінансистів, банкірів, валютних спекулянтів тощо.

Іншим важливим інструментом політики курсоутворення ЄС є валютні інтервенції (купівля-продаж іноземної валюти), які здійснюються час від часу ЄЦБ і національними центральними банками, як для зниження, так і для підвищення валютних курсів.

Важливим інструментом політики ЄС щодо регулювання валютних курсів є валютні обмеження, серед яких в певні періоди розвитку ЄС застосовуються такі

обмеження, як встановлення коридорів (меж) зміни валютних курсів, обмеження суми валютних конверсій, заборона на ввезення-вивезення національної валюти (Велика Британія).

Одним з інструментів курсової валютної політики ЄС є особливості формування і використання загальноєвропейського бюджету. З його допомогою відбувається перерозподіл частини національного доходу ЄС, що дозволяє управляти грошовими ресурсами, впливати на темпи економічного зростання, що неминуче позначається на зміні валютних курсів. Особливо цей інструмент важливий для підтримки стабільності єдиної валюти – євро.

Проблема полягає в тому, що стабільність єдиної валюти вимагає стабільних державних фінансів, тобто держава повинна виконувати «міжчасові бюджетні умови», і державний бюджет повинен досягти в довгостроковому плані достатнього профіциту, щоб покривати державні борги, що з'являються, інакше держава втрачає свою кредитоспроможність. Оскільки кредит може фінансуватися тільки в грошовому вираженні, це б значило посилення політичного тиску на ЄЦБ з метою збільшення емісії грошей. Якщо ж ЄЦБ не зможе протистояти такому тиску, наслідком може бути висока і тривала інфляція.

Не дивлячись на певні негативні наслідки підвищення курсу євро, керівництво ЄС проводить стратегічну політику, спрямовану на високу конкурентоспроможність євро відносно головної світової валюти – долара США. Про це свідчить динаміка зміни курсу євро відносно американського долара за останні роки.

Валютна політика ЄС передбачає три основні напрями розвитку:

- 1) організаційно-інституційний;
- 2) функціональний;
- 3) законодавчо-правовий.

Організаційно-інституційний напрям являє собою систему перетворень організаційно-інституційної структури валютної системи, які можуть бути кількісними і якісними. Кількісні перетворення пов'язані з майбутнім розширенням ЄС (в т.ч. його специфічного сегменту – єврозони), зростанням кількості інститутів, що здійснюють валютну політику. Якісні перетворення пов'язані з підвищенням якості виконання задач, функцій інститутів ЄС.

Сутність функціонального напрямку розвитку валютної політики ЄС полягає в продовженні фінансової інтеграції, кінцевою метою якої є формування пан'європейського фінансового ринку. Саме розширення зони євро стимулює подальшу фінансову інтеграцію. Утворення європейського фінансового ринку сприяє розширенню поля кредитування, зниженню посередницьких витрат, диверсифікації фінансових і валютних операцій, пом'якшенню валютних і інших фінансових ризиків за рахунок розділення їх між країнами-членами ЄС. Законодавчо-правовий напрям розвитку валютної політики ЄС полягає в організації європейських інститутів, законодавчо-правової бази з метою підсилення легітимності Європейського валютного союзу. Проблема полягає в тому, що в ЄС існують т.зв. «недоторканні області» національної юрисдикції, на які

не повинні автоматично розповсюджуватися рішення, прийняті більшістю. Якщо при централізованій валютній політиці в компетенції країн-членів залишаються економічна, соціальна та бюджетна політики, а також політика зайнятості, Європейська Конституція (Договір про запровадження Конституції для Європи, 2004 р.) повинна створити умови, які перешкождали б, з одного боку, підриву стабільності валют, а з іншого – тому, щоб економічна, соціальна і

політика зайнятості країн-членів не пригнічувалася політикою органів ЄС і Європейського Центрального Банку.

Перший план реформи ЄВС (2012-15)

У грудні 2012 року, у розпал кризи суверенного боргу Європи, коли було виявлено низку недоліків в архітектурі ЄВС, чотири президенти Ради видали доповідь під назвою «На шляху до справжнього економічного та валютного союзу». У звіті було окреслено таку дорожню карту виконання заходів, необхідних для забезпечення стабільності та цілісності ЄВС.

Другий план реформи ЄВС (2015-25 рр.): Звіт п'яти Президентів

У червні 2015 року президентами Ради, Європейської Комісії, ЄЦБ, Єврогрупи та Європейського Парламенту було видано наступний звіт під назвою «Завершення економічного та валютного союзу Європи» (який часто називають «Звіт п'яти президентів»). У доповіді окреслено дорожню карту подальшого поглиблення ЄВС, яка повинна забезпечити безперебійне функціонування валютного союзу та дати можливість країнам-членам краще підготуватися до адаптації до глобальних викликів.

Усі вищезазначені реформи передбачають подальший прогрес у всіх чотирьох аспектах ЄВС:

Економічний союз: орієнтація на конвергенцію, процвітання та соціальну згуртованість.

Фінансовий союз: завершення банківського союзу та побудова союзу ринків капіталу.

Фіскальний союз: забезпечення обґрунтованої та комплексної фіскальної політики

Політичний союз: підвищення демократичної відповідальності, легітимності та інституційного зміцнення ЄВС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : РосБизнесКонсалтинг : EUR/USD [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://stock.rbc.ru/demo/forex.0/intraday/EUR_USD.rus.shtml; 3) Офіційний сайт : Национальное деловое партнерство Альянс Медиа : Евро / Доллар США [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://allmedia.ru/histitem.asp?id=77777>.

Юрій Яковенко

ВАЛЮТНА СИСТЕМА (ЄВРОПЕЙСЬКА); EUROPEAN MONETARY SYSTEM (EMS) – форма організації валютно-кредитних відносин між країнами-членами Європейського Союзу. EMS офіційно почала функціонувати 13 березня 1979 р. Країнами-учасниками є Бельгія, Данія, Франція, Федеративна Республіка Німеччина, Греція, Ірландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії. Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії є членом EMS, проте не бере участі в його угодах про валютну інтервенцію.

Спочатку EMS базувалася на фіксованих, але регульованих валютних курсах, а також ґрунтувалася на:

1) дії особливого механізму валютного обміну: країнам EMS дозволялося змінювати валютні курси в діапазоні 2,25 % один щодо одного. У своєму русі в часі цей діапазон нагадував рух змії, за що і отримав назву європейської (валютною)

змії – European (currency) snake. Для всіх валют країн EMS в цілому угодою допускався ширший діапазон – 4,5 %. Цей діапазон назвали «тунелем». Тому всі валютні угоди в межах EMS почали називати «змією в тунелі» (the snake in the tunnel);

2) функціонуванні особливої європейської грошової одиниці – ЕКЮ – European Currency Unit (ECU).

Європейська валютна система сприяла підвищенню ефективності валютної інтеграції в ЄС, що обумовлено такими факторами:

1) не виходячи з глобальної валютної системи, Європейські Спільноти абсолютно визначено проголосили свою «валютну незалежність», що повністю відповідало їх зростаючій ролі в світовій економіці. Вони вперше вирішили будувати свою колективну валютну політику самостійно, підкріплюючи цю самостійність адекватним інституційним механізмом;

2) замість рівняння на долар і синхронізованого руху обмінних курсів своїх валют по відношенню до нього західноєвропейські країни вирішили орієнтуватися на стабільність цих самих валют. Стабільне співвідношення паритетів повинно було розглядатися надалі як нормальний стан. Воно могло піддаватися перегляду лише у разі крайньої необхідності, причому не в односторонньому порядку, а за рішенням Комісії Європейських Співтовариств і країн-членів;

3) на зміну європейській валютній «змії» прийшла більш структурована система, що мала, принаймні теоретично, певний внутрішній стрижень, – ЕКУ. Це була принципово нова колективна розрахункова одиниця, що була «корзиною» валют всіх країн-членів;

4) створивши EMS, країни-члени пішли на безпрецедентний крок свідомої передачі в колективне ведення значної частини свого національного суверенітету в області валютної політики. EMS стала істотною передумовою для розгортання нового напрямку валютної інтеграції в рамках ЄС – Європейського валютного союзу (див. *Європейський валютний союз*).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

Тетяна Кожухова

ВАЛЮТНИЙ СОЮЗ (ЄВРОПЕЙСЬКИЙ) (ЄВС); EUROPEAN MONETARY UNION (EMU) – інститут, який був створений в процесі формування Європейського Союзу, угода про який була підписана 7 лютого 1992 р. в м. Маастрихті (Нідерланди).

В своєму розвитку Європейський валютний союз пройшов ряд етапів. Відповідно до Маастрихтського договору, валютний союз повинен бути реалізований в три етапи. Два перших – це підготовчі етапи.

На першому етапі (1992-1993 рр.) були здійснені всі підготовчі заходи, а саме: усунені всі обмеження на вільний рух капіталів в рамках ЄС, а також між ЄС і третіми країнами.

Під час другого етапу (1994-1998 рр.) був створений Європейський валютний інститут (попередник Європейського Центрального Банку, ЄЦБ), основним завданням якого було визначення правових, організаційних і матеріально-технічних передумов, необхідних ЄЦБ для виконання своїх функцій:

1) заборона національним центральним банкам фінансувати дефіцит державних бюджетів;

2) ухвалення законодавства, що забороняє підтримку діяльності державного сектора шляхом кредитування центральними банками його підприємств та організацій в країнах-членах, так само як і пряме придбання центральними банками боргів держави. Та ж заборона на третьому етапі розповсюджується на ЄЦБ;

3) ухвалення законодавства, що скасовує привілейований доступ підприємств та організацій державного сектора до коштів фінансових інститутів;

4) затвердження законодавчих актів, що забороняють брати на себе зобов'язання державного сектора однієї з країн-членів іншою країною-членом ЄС в цілому. Цей захід отримав назву «Обмовки про відмову від поруки»;

5) ухвалення національного законодавства, що надає центральним банкам країн-учасниць статусу незалежності від їх урядів, з тим, щоб зрівняти їх правовий статус з аналогічним статусом, наданим ЄЦБ.

На третьому етапі (1999 р. – липень 2002 р.) було здійснено практичний перехід країн-членів EMU до нової структури валютної інтеграції:

1) сформована загальна валюта - євро, відбулася заміна ЕКЮ на євро у співвідношенні 1:1;

2) зафіксовані валютні курси євро до національних валют країн-учасниць Європейського валютного союзу;

3) почала свою діяльність Європейська система центральних банків (ЄСЦБ), що включає ЄЦБ і центральні банки країн, що перейшли на євро;

4) почала здійснюватися спільна валютна політика країн єврозони;

5) здійснено перехід до євро банківських і фінансових секторів;

6) введено в обіг банкноти і монети євро; випущені нові державні позики в євро;

7) здійснено остаточний перехід до євро в системі державного управління.

Станом на 01.09.2013 р. EMU функціонує в умовах обігу євро в 17 країнах ЄС (єврозона).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

Тетяна Кожухова

ВАЛЮТНІ РЕЗЕРВИ ЕС; EU FOREIGN-EXCHANGE RESERVES – офіційні запаси іноземної валюти в центральних банках країн-членів ЄС, а також в Європейському Центральному Банку. За даними на 1 липня 2013 р. валютні резерви єврозони склали 738,2 млрд. дол.

Валютні резерви відіграють істотну роль в розвитку національних економік країн-членів ЄС, яка виявляється в тому, що валютні резерви:

1) виступають важливим чинником підвищення платоспроможності ЄС в цілому та окремих його членів;

2) впливають на темпи, масштаби, структуру соціально-економічної системи;

3) використовуються як засіб подолання валютно-фінансових криз, ризиків;

4) сприяють підвищенню купівельної спроможності валют, в т.ч. євро і національних грошових одиниць країн-членів ЄС, що не входять в єврозону;

5) сприяють підвищенню ефективності функціонування економічної системи ЄС і зміцненню його конкурентних позицій на світових ринках;

б) стимулюють розвиток інтеграційних процесів; підвищують авторитет ЄС в світовій економіці;

7) захищають і зміцнюють курси валют країн ЄС, сприяють підвищенню ступеня їх конвертованості і зниженню залежності від інших іноземних валют, в т.ч. від долара США;

8) є джерелом проведення інтервенцій на валютних ринках і пов'язаних з ними змін позицій певних валют, валютних курсів, використання валютних свопів;

9) сприяють формуванню раціональної структури міжнародних валютних ліквідних коштів за рахунок:

- використання нових міжнародних платіжних ресурсів;

- оптимального співвідношення між золотими та незолотими компонентами портфелю міжнародних ліквідних запасів. Золото характеризується високою ліквідністю, але має два недоліки: його зберігання, як резервного засобу, не приносить доходу у вигляді відсотків; стрибкоподібні коливання ринкової ціни золота змінюють його купівельну спроможність, а разом з тим і рівень ліквідності. «Незолоті» ж резерви, кредитно-паперові гроші приносять певний прибуток, в т.ч. у вигляді відсотків, але схильні до періодичного значного знецінення. Управління системою міжнародних валютних ліквідних засобів у даному випадку зводиться до досягнення оптимального співвідношення між прибутковістю цих засобів і високим рівнем їх ліквідності;

- вибору та використання фінансових інструментів для інвестування наявних резервних валютних активів. В основі вибору – досягнення раціонального співвідношення між прибутковістю і ліквідністю фінансових інструментів.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.;* 2) *Офіційний сайт : International Monetary Fund [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.imf.org/external/np/sta/ir/IRProcessWeb/data/ECB/eng/CURecb.HTM>.*

Тетяна Кожухова

ВЕРХОВНИЙ ПРЕДСТАВНИК ЄС З ПИТАНЬ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ; HIGH REPRESENTATIVE OF THE UNION FOR FOREIGN AFFAIRS AND SECURITY POLICY – посада, яку було введено Лісабонським договором з метою удосконалення координації та підвищення ефективності заходів щодо реалізації зовнішньої політики ЄС, що призначається кваліфікованою більшістю від складу Європейської Ради за погодженням з Президентом Європейської Комісії та Європейським Парламентом. Посада була створена відповідно до вимог Амстердамського договору і мала назву Верховний представник із спільної зовнішньої політики та політики безпеки (High Representative for Common Foreign and Security Policy).

Верховний представник ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки є одночасно віце-президентом Європейської Комісії. Верховний представник ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки згідно з Лісабонським договором має: проводити спільну зовнішню політику і політику безпеки ЄС і вносити пропозиції щодо її розвитку; головувати в Раді закордонних справ; забезпечувати узгодженість Союзу з питань зовнішнього впливу; нести відповідальність в рамках покладених на нього повноважень в сфері зовнішніх зв'язків і координації інших аспектів зовнішньої діяльності ЄС; представляти ЄС з

питань, що належать до спільної зовнішньої політики і політики безпеки; вести політичний діалог з третіми особами та країнами від імені ЄС і висловлювати позицію ЄС в міжнародних організаціях і на міжнародних конференціях; скликати за власною ініціативою або за проханням держави-члена ЄС позачергове засідання Ради закордонних справ у випадках, що потребують швидкого рішення.

Реалізація покладених на Верховного представника ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки повноважень здійснюється за підтримки створеної Європейської служби зовнішньополітичної діяльності.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Union Council [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.consilium.europa.eu/policies/council-configurations/foreignaffairs/high-representative-of-the-union-for-foreign-affairs-and-security-policy?lang=en>; 3) Treaty of Lisbon. Official Journal C 306, 17.12.2007. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://eur>

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:FULL:EN:PDF.

Лариса Самосьонук, Юрій Яковенко

ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ ЄС, IMPLEMENTATION OF THE EU BUDGET – процес реалізації єдиного бюджету ЄС, який здійснюється Європейською комісією відповідно до Фінансового регламенту ЄС (див. *Фінансовий регламент ЄС*). Європейська Комісія несе відповідальність за «виконання бюджету в межах виділених асигнувань». Головними методами виконання бюджету ЄС згідно зі ст. 58 Фінансового регламенту ЄС 2013 р. є:

- прямий – пряме управління Європейською комісією через власні департаменти, або через виконавчі агентства;
- загальний – під загальним керівництвом Європейської комісії, сумісно з країнами-членами;
- непрямий – непряме управління в конкретно визначених випадках та умовах (через міжнародні організації та їх агентства, через Європейський інвестиційний банк та Європейський інвестиційний фонд і т.д.).

Виконання єдиного бюджету проходить декілька стадій:

- 1) подання заявки країною ЄС на виділення коштів із бюджету на певні цілі;
- 2) перевірка відповідним єврочиновником заявки на отримання коштів і супутніх документів і надання дозволу на виділення фінансових ресурсів з бюджету;

3) перевірка фінансовим контролером правильності видачі дозволу;

4) переказ коштів бухгалтером на рахунок країни, що подала заявку.

Протягом фінансового року Європейська Комісія повідомляє Парламенту, Раді та Палату аудиторів про виконання бюджету, надаючи щомісячно і щоквартально звіт про доходи і витрати. Після закінчення фінансового року Європейська Комісія має надати документи про фінансову діяльність, які містять інформацію про доходи бюджету; про зобов'язання минулого фінансового року з поділом витрат на «обов'язкові» та «необов'язкові»; про засоби, невикористані у попередні роки. У цей же період Комісія надає зведений балансовий звіт, що містить дані про всі активи і пасиви ЄС, включаючи запозичення та видачу кредитів та аналіз фінансового управління коштами угруповання.

Використання єдиного бюджету ЄС спрямоване на вирішення загальних проблем інтеграційного угруповання (зміни в галузевій, організаційній, функціональній та інших структурах Євросоюзу, підвищення ефективності інтеграційних процесів, стимулювання інтернаціоналізації, глобалізації соціально-економічних і політичних систем. Крім того, значна частина єдиного бюджету використовується при вирішенні окремих специфічних проблем, завдань, від яких залежить розвиток країн-членів ЄС (викуп боргів окремих компаній, банків, країн, які самостійно не можуть вирішити ці проблеми; підтримка федерації європейських національних колекторних організацій (FENCA), які займаються європейським ринком збору боргів; викуп квот на викиди парникових газів тощо).

Розподіл коштів бюджету ЄС базується на таких принципах:

1) принцип гнучкості і солідарності – розподіл коштів бюджету в межах ЄС в напрямку з більш багатих регіонів до бідніших;

2) принцип розподілу коштів бюджету – внесок країни до єдиного бюджету не впливає на розподіл консолідованих коштів;

3) принцип ухвалення – приймаються тільки ті рішення в системі розподілу, які мають значення для подальшого соціального, економічного та політичного об'єднання Співтовариства;

4) принцип недотування – єдиний бюджет не розглядається тільки як засіб дотування слабких регіонів;

5) принцип неперевищення – коли бюджет остаточно прийнятий, Європейська Комісія не має права перевищувати суми витрат по окремих статтях за винятком окремих і передбачених випадків. До таких випадків належать:

– переміщення з дозволу Європейської Ради або Європейського Парламенту (залежно від виду асигнувань) окремих сум з одного розділу до інших у разі економії по окремих статтях або у разі виникнення непередбачених витрат;

– перенесення невитрачених за якими-небудь причинами асигнувань в минулому фінансовому році на поточний рік. Проте вони вважаються частиною того бюджету, у складі якого були затверджені;

– перенесення деяких з таких асигнувань, які впливають із зобов'язань, що виникли протягом фінансового року, на наступний рік автоматично;

– ухвалення додаткових або коригувальних бюджетів: якщо затверджені по бюджету асигнування недостатні для покриття знов виникаючих додаткових витрат, тоді додатковий бюджет приймається при збільшенні загальної суми бюджетних витрат.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Council Regulation (EC, Euratom) № 1605/2002 of 25 June 2002 on the Financial Regulation applicable to the general budget of the European Communities [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2002R1605:20071227:EN:PDF>.

Тетяна Кожухова

ВИШЕГРАДСЬКА ГРУПА, або ВИШЕГРАДСЬКА ЧЕТВІРКА (V4); THE VISEGRÁD GROUP, VISEGRÁD FOUR (V4) – консультативний форум країн Східної Європи. V4 виникла після підписання 15 лютого 1991 р. в угорському м. Вишеграді Декларації про співпрацю Чехії, Словаччини, Польщі та Угорщини з

метою розвитку європейської інтеграції. Декларація визначила в якості загальних завдань повернення державного валютного суверенітету, усунення залишків тоталітаризму, побудову демократії та ринкової економіки, а також участь в європейських інтеграційних процесах. Було вирішено реалізувати намічені цілі «за допомогою зустрічей та консультацій на різних рівнях і в різних формах». В4 планувалася як вільний форум для консультацій з актуальних питань розвитку. Група не має ні постійного секретаріату, ні інших інститутів, які мають визначати політику співпраці. Замість цього кожна країна протягом року головує в групі, а на зустрічі голів урядів пропонує програму співробітництва на період головування. Крім цих зустрічей проводяться зустрічі президентів держав та міністрів закордонних справ, а також керівників інших відомств.

Як зазначають експерти, більш тісне співробітництво в регіоні спостерігається в часи високого зовнішнього тиску, у період стабільного розвитку посилюються внутрішньорегіональні конфлікти.

Єдина організація в рамках платформи В4 – це Міжнародний Вишеградський Фонд. Фонд, створений у 2000 році з метою підтримки розвитку співпраці в галузі культури, наукового обміну, досліджень, освіти, обміну студентами та розвитку транскордонного співробітництва та просування туризму, представляє громадянський вимір співпраці В4. У більшості випадків фонд забезпечує фінансування діяльності неурядових організацій та окремих громадян. Окрім грантових програм, фонд присуджує індивідуальні стипендії, які сприяють обміну думками у регіоні В4 та сусідніх країнах.

Щорічні внески до Фонду урядів країн Вишеградської групи мають тенденцію до зростання. Саміт прем'єр-міністрів в Кромержижі в 2004 році збільшив обсяг коштів до 3 млн. євро на рік, починаючи з 2005 року, 3,2 млн. євро в 2006 році, 5 млн. євро на рік, починаючи з 2007 року, 6 млн. євро в 2009 році, 7 млн. євро з 2012 року і 8 мільйонів євро за станом на 2014 рік.

Наразі Фонд функціонує, виділяючи 8 млн. євро за рахунок грантів, стипендій та резиденцій художників, що надаються щорічно рівними внесками всіх країн В4. Інші країни-донори (Канада, Німеччина, Нідерланди, Південна Корея, Швеція, Швейцарія, США) надали ще 10 мільйонів євро за допомогою різних грантових схем, що керуються Фондом з 2012 року.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Асоціація європейських досліджень [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.eds-caes.ru>. 3) Офіційний сайт : The Visegrad Group [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.visegradgroup.eu/>. 4) Офіційний сайт : International Visegrad Fund [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.visegradfund.org/>.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ВІЗОВИЙ КОДЕКС ЄС; EU VISA CODE – це перший у світі міжнародно-правовий документ (набув чинності 5 квітня 2010 р.), який уніфікує норми та процедури надання віз одразу 27 країн (за кількістю учасників Шенгенської зони (див. Шенгенський договір та конвенція), станом на 1 жовтня 2013 р. з яких 22 країни ЄС (окрім Ірландії, Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії, Болгарії, Кіпру, Румунії та Хорватії), а також Ісландія, Норвегія, Швейцарія та Ліхтенштейн. Врегульовані кодексом норми раніше значною мірою

регулювалися національним законодавством країн-членів, що спричиняло істотні відмінності у візовій політиці та практиці країн ЄС. Основним завданням Візового кодексу є поступова уніфікація численних норм та правил візової політики. Візовим кодексом зменшено кількість категорій шенгенських віз: ним скасовано видання віз категорії В (транзит) і С+D (національна з одноразовим транзитом). Одночасно з Візовим кодексом запроваджена додаткова норма, що прирівнює довгострокові національні візи країн-членів ЄС до посвідки на проживання. Візовим кодексом встановлено стандартний консульський збір (ціну візи) на рівні 60 євро і передбачено, що для окремих країн чи категорій осіб можуть запроваджуватися пільги (наприклад, для громадян України та низки інших країн, візовий збір становить 35 євро). Вперше ґрунтовно врегульовано інститут представництва – передачу функції видачі віз (або, як мінімум, прийняття візових заявок) однією країною-членом іншій у разі відсутності її консульської установи на території даної держави (регіону). У зв'язку із запровадженням біометричного контролю під час першого подання на шенгенську візу заявник зобов'язаний надати дозвіл на зняття відбитків пальців. При отриманні наступних віз протягом 59 місяців копіюватимуться раніше відскановані дані, після чого їх треба буде здати повторно. Цю норму було впроваджено на практиці після того, як почала працювати нова «Візова інформаційна система» (VIS) (жовтень 2011 р.).

Відповідно до Ст. 24(2) «багаторазові візи потрібно видавати з терміном дії від шести місяців до п'яти років, якщо... заявник доведе потребу або обґрунтує намір частих чи регулярних подорожей, зокрема через власний професійний чи сімейний статус, наприклад, бізнесмени, цивільні службовці, задіяні в здійсненні регулярних офіційних контактів із інституціями держав-членів ЄС та інституціями Європейського Союзу, представники неурядових організацій, які подорожують із метою освітньої практики, участі в семінарах, конференціях, члени сімей громадян ЄС, члени сімей громадян третіх країн, які законно проживають на території держав – членів ЄС, моряки».

Також уточнено список документів, які можуть вимагатися від заявників на підтвердження мети візиту, фінансової спроможності та намірів залишити територію ЄС до завершення дії візи. У цій сфері кодекс не містить прогресивних змін, адже, як і раніше, передбачено, що можуть вимагатися документи, що дають підстави для оцінки наміру заявника залишити територію країн-членів ЄС до завершення дії візи. Регулювання підстав відмови у візі містить два позитивні нововведення: по-перше, консульства тепер зобов'язані зазначати причину відмови (раніше робити це було не обов'язково) і, по-друге, мають передбачити доступність процедури апеляції.

2 лютого 2020 р. набула чинності Постанова ЄС (Regulation (EU) 2019/1155), яка встановлює нові правила щодо короткострокових віз. Постанова вносить зміни до візового кодексу ЄС (Regulation (EC) No 810/2009) та оновлює спільну візову політику для збалансування питань економічного зростання (туризму та мобільності) з проблемами безпеки та міграції.

Зміни стосуються подорожуючих з усіх країн, яким необхідні візи для поїздки до ЄС. Наразі громадяни зі 105 країн чи організацій, які не є членами ЄС, повинні мати візу. Правила стосуються короткострокових віз для 22 країн ЄС, які входять до Шенгенської зони (Австрія, Бельгія, Чехія, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Польща, Португалія, Словаччина, Словенія, Іспанія та Швеція), а також для чотирьох асоційованих країн: Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та

Швейцарія. Уніфікована віза для короткострокового перебування, видана однією з цих країн, охоплює подорож по 26 країнам Шенгену на термін до 90 днів у будь-який 180 денний період.

Поправки:

1. Візові збори. Постанова збільшує вартість подання заявки на короткострокову шенгенську візу до 80 євро (приблизно 87 дол. США). Раніше разовий збір за візу становив 60 євро (приблизно 65 дол. США), ця вартість залишилася незмінною з 2006 року. За даними Європейської Комісії, збільшення візового збору призведе до рівня, що враховує інфляцію, але все ще є нижчим, ніж еквівалентний візовий збір в інших країнах.

Кошти від підвищення плати будуть використані з метою забезпечення більшої кількості консультаційних послуг у всьому світі та збільшення кількості персоналу, підвищення швидкості процесу подання заявки, а також модернізації технічної інфраструктури, щоб зробити її більш зручною для користувачів та підвищити ефективність виявлення ризиків для безпеки та нерегулярних міграцій.

Розмір візового збору буде оцінюватися кожні три роки. Неповнолітні віком від 6 до 18 років можуть бути звільнені від сплати візового збору, у той час як раніше їх можна було скасувати лише дітям віком від 6 до 12 років;

2. Простіші заявки. Постанова дозволяє подавати заяви в країні проживання заявника, навіть якщо компетентна держава-член не має в ньому консульства. Для цього, якщо необхідно, держави-члени співпрацюватимуть між собою або із зовнішніми постачальниками послуг. Заявники мають з'явитися особисто лише тоді, коли потрібно зібрати їхні відбитки пальців, вони можуть заповнити та підписати електронну форму заявки на отримання візи, де це можливо;

3. Багаторазові візи. Часті або регулярні мандрівники до ЄС з позитивною історією віз можуть скористатися більш чіткими правилами отримання віз для багаторазового в'їзду з тривалим періодом дії. Позитивна історія віз означає, що заявники законно використовували попередні візи і можуть довести своє економічне становище в країні походження та справжній намір покинути Шенгенську зону. Видача таких віз не буде обмежуватись певними цілями подорожей або категоріями заявників, а тривалість їх дії поступово збільшуватиметься від одного року до максимум п'яти років;

4. Часові рамки для подання візових заявок. Мандрівники можуть подавати свої заяви на візу за шість місяців до запланованої подорожі (попередній період становив три місяці);

5. Співпраця з третіми країнами щодо реадмісії нерегулярних мігрантів. Постанова пов'язує візову та міграційну політику, встановлюючи механізм, який регулярно оцінює співпрацю третіх країн щодо реадмісії нелегальних мігрантів.

Незмінні вимоги:

1. Заявки розглядаються протягом 15 календарних днів з дати подання;

2. Для отримання візи необхідна відповідна медична страховка на період першого запланованого перебування. Мінімальні вимоги до покриття залишаються незмінними;

3. Загальні правила визначення місця подання заявки залишаються незмінними;

4. Необхідні документи, які заявники повинні подати зі своєю заявою, залишаються незмінними.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ

«Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *European Union Legislation* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eulaw.ru/content/visa-code>; 3) Офіційний сайт : *European Union Law A blog about EU law by Vihar Georgiev* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eulaw.wordpress.com/2009/09/15/eu-visa-code-published/>. 4) *European Union: New Regulation Amends EU Visa Policy* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://www.loc.gov/law/foreign-news/article/european-union-new-regulation-amends-eu-visa-policy/>.

Анастасія Чепурнова

ВНУТРІШНІЙ РИНОК (ЄВРОПЕЙСЬКИЙ); THE EU INTERNAL MARKET – це «простір без внутрішніх кордонів», де забезпечуються вільний рух товарів, послуг, капіталу, а також вільне рух осіб (ст. 3, 14 Амстердамський договір).

Концепція внутрішнього ринку представляє собою сучасний погляд на економічну інтеграцію в рамках ЄС. Вона знайшла чітке визначення тільки з прийняттям Єдиного Європейського Акту в 1986 р., що доповнив Договір про створення Європейської економічної Спільноти (1957 р.), відповідно до якого створення внутрішнього ринку повинно бути завершено до 31.12.1992 р. Спільнота мала подолати перешкоди до кінця 1992 р., протягом стадії спільного ринку на шляху до кінцевої мети – внутрішнього ринку.

Виділяють два основних елементи, на яких базується європейський внутрішній ринок:

- створення внутрішнього економічного простору в рамках ЄС з метою реалізації свободи переміщення товарів, осіб, послуг і капіталів шляхом усунення фізичних, технічних, податкових бар'єрів між країнами-членами;
- реалізація принципів внутрішнього ринку (економічні свободи): свобода переміщення товарів, свобода переміщення осіб, свобода надання послуг і свобода переміщення капіталів.

Договір про створення Європейської Економічної Спільноти визначив мету Спільноти: створюючи спільний ринок і поступово зближуючи економічну політику країн-членів, об'єднати національні ринки у внутрішній ринок.

Внутрішній ринок і спільний ринок є економічними концепціями, що не отримали чіткого визначення в Договорі про створення Європейської Економічної Спільноти і юридично їх не можливо розрізнити, тому в юридичній практиці вони розглядаються як синоніми згідно з рішеннями Суду ЄС. В Договорі про створення Європейської Економічної Спільноти переважно йдеться про «спільний ринок» і кінцевий результат його існування - «внутрішній ринок» (див. «Спільний ринок»).

Європейський внутрішній ринок є компонентом економічного та валютного союзу, який складає засіб досягнення цілей ЄС (ст. 2, 3 Договору про Європейський Союз).

Створення та забезпечення діяльності європейського внутрішнього ринку входять до виключної компетенції ЄС. Створення європейського внутрішнього ринку ґрунтувалося на «концепції трьохсот директив» і передбачалося за такими напрямками:

- вільний рух факторів виробництва – товарів, послуг і капіталу, осіб; в подальшому це зумовлює потребу в праві на вільне рух фізичних та юридичних осіб у межах ЄС для здійснення їхньої професійної чи комерційної діяльності;

- ліквідація фізичних, технічних і податкових бар'єрів у рамках європейського внутрішнього простору. У межах внутрішнього ринку заборонено запровадження будь-яких перешкод для торгівлі;
- гармонізація податкового законодавства країн-членів ЄС.

Формування європейського внутрішнього ринку здійснювалось за такими етапами:

1 етап – 1987-1992 р. – створення внутрішнього ринку. Реалізація плану створення «простору без внутрішніх границь» (Біла книга 1985 р.), усунення міжкраїнових протекціоністських бар'єрів (фізичних, технічних і податкових) на шляху руху товарів, послуг, капіталів та осіб усередині ЄС, створення в Європі внутрішнього ринку, порівнянного за масштабами з ринком США. Створення фундаменту «чотирьох свобод»: вільний рух товарів, вільне надання послуг, вільний рух капіталів, вільний рух осіб (див. «Чотири свободи»).

2 етап – 1993-1996 р. – реалізація плану спільних дій, спрямованих на остаточне завершення формування внутрішнього ринку до 1 січня 1996 р. Розвиток європейського внутрішнього ринку за Договором про Європейський Союз 1992 р. за напрямками: завершення законодавчого каркасу; ухвалення нових законопроектів, прийняття яких продиктоване соціальними, економічними та технічними обставинами; повна лібералізація енергетичного та телекомунікаційного ринків, які залишились поза програмою єдиного внутрішнього ринку; адаптування національних законів відповідно до директив ЄС.

3 етап – 1997-2007 р. – інтенсивне покращення функціонування внутрішнього ринку за Амстердамським договором 1997 р. за чотирма стратегічними цілями: підвищення ефективності законотворчої діяльності в організації внутрішнього ринку; усунення спотворення вільної конкуренції на ринку; усунення галузевих бар'єрів; постановка внутрішнього ринку на службу інтересам громадян.

4 етап – з 2008 р. по теперішній час – початок нового «соціального» етапу згідно з Повідомленням Європейської Комісії «Єдиний ринок для Європи XXI століття» (20.11.2007 р.), поширення норм і досягнень ЄС за межі європейського внутрішнього ринку за стратегічними цілями:

- завершення створення єдиного ринку послуг ЄС при збереженні європейської соціальної моделі та просуванні до інтегрованого фінансового ринку, включаючи створення єдиного платіжного простору ЄС;
- поліпшення функціонування європейського внутрішнього ринку та підвищення гарантій дотримання прав і свобод громадян і підприємств на національному, регіональному та місцевому рівнях;
- поширення норм і досягнень ЄС за межі європейського внутрішнього ринку.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Дейвис Г.К. Право внутреннего рынка ЕС / Г.К. Дейвис. – К. : Знання прес, 2004. – 421 с.; 3) Право ЄС / ред. Петрова Р.А. – 2-е вид. – К. : Істина, 2009. – 376 с.; 4) Право Европейского Союза [Текст] / С.Ю. Кашкин и др.; отв. ред. С.Ю. Кашкин. – М. : Проспект, 2009. – 304 с.; 5) Офіційний сайт : Асоціація європейських дослідників : «Європейський Союз: факти и комментарии» [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.edc-aes.ru>; 6)

Офіційний сайт : *European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/internal_market/index_en.htm.*

Оксана Озаріна, Ганна Горіна

Г

ГАРАНТІЙНИЙ ФОНД ДЛЯ ЗОВНІШНІХ ОПЕРАЦІЙ; GUARANTEE FUND FOR EXTERNAL ACTIONS – інститут ЄС, що гарантує покриття бюджетних ризиків, пов'язаних з позиками, та позик, наданих третім країнам або на проекти, що здійснювалися в третіх країнах. Був створений відповідно до Акту Ради ЄС №480/2009 від 25.05.2009 р. Місія Фонду полягає у наданні компенсації кредиторам ЄС у разі дефолту бенефіціара або невиконання ним своїх обов'язків відносно позики, яка надана чи гарантована ЄС, або гарантованої позики, що надана Європейським інвестиційним банком, для якого ЄС є гарантом. Гарантійний фонд може покривати позики та надавати гарантії тільки третім країнам або з метою фінансування проектів у третіх країнах. Управління Фондом здійснюється Європейським інвестиційним банком. Гарантійний фонд формується за рахунок прямих відрахувань з бюджету ЄС; відсотку на інвестовані ресурси фонду; сум, отриманих від боржників.

Фінансування Гарантійного фонду з бюджету ЄС визначено як обов'язкова витрата фінансової структури ЄС на 2007-2013 рр. Цільова сума Фонду – це сума ресурсів, необхідних для виконання Фондом своєї місії. Цільова сума встановлюється в розмірі 9 % від загального обсягу емітованих капітальних зобов'язань. Щорічні трансфери з бюджету ЄС до Гарантійного фонду розраховуються як різниця між цільовою сумою Фонду і несплаченими сумами позик, наданих або гарантованих ЄС. Різниця між цільовою сумою діяльності Фонду та дійсним обсягом активів Фонду сплачується з бюджету ЄС або повертається до бюджету ЄС у разі перевищення такого обсягу.

Розмір внесків, що перераховуються в GFEA, визначається щорічно в залежності від прийнятого бюджету. Внески на 2018 рік склали 137,8 млн. євро, що на 102,7 млн. євро менше, ніж в бюджеті на 2017 рік. Для порівняння, у 2016 році було виділено 257,1 млн. євро з бюджету ЄС, у 2015 – 144,4 млн. євро, у 2014 – 58,4 млн. євро. Положення ЄС про коригування Фонду до 9% від загального обсягу непогашених позик в рамках ELM, засноване на статтях 3 і 5 Регламенту № 480/2009, вимагає схвалення Ради і Європейського Парламенту, щоб бути визнаним як актив для Фонду. Фактична сума резервування розраховується за фактом і виплачується з бюджету в GFEA з дворічною затримкою.

*Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу [Текст] / Н. Мусис ; пер. з англ. – К. : К.І.С., 2005. – 466 с.; 3) Офіційний сайт : *European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/budget/134006_en.htm; 4) Official Journal of the European Union 10.6.2009 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:145:0010:0010:EN:PDF>. 5) Guarantee Fund for External Actions [Електронний ресурс] // Режим доступу:**

ГАРМОНІЗАЦІЯ – термін, який у загальному розумінні означає: 1) приведення предметів, явищ, властивостей (частин чогось цілого) у стан узгодженості, взаємної відповідності, досягнення злагодженості, уподібнення; 2) сукупність дій по досягненню гармонії, балансу, рівноваги, погодженості, усунення протиріч. Гармонізація виходить з природної взаємозалежності та являє собою процес цілеспрямованого зближення, в основі якого лежить усунення протиріч. Гармонізація у різних сферах відбувається у різноманітних формах. В теорії європейської інтеграції гармонізація позначає процес координації (з боку країн партнерів чи ЄС) національних політик і стандартів різних країн, але більш обмежено, ніж це передбачає апроксимація (див. *Апроксимація*). Термін «гармонізація» застосовується при розгляді міжнародних відносин, позицій країн щодо певних питань, спільних політик (зокрема транспортної, податкової та ін.). Найчастіше гармонізація має правовий зміст (правова гармонізація), тому тісно пов'язана з адаптацією (див. *Адаптація*) та уніфікацією законодавства (див. *Уніфікація законодавства*). Правова гармонізація має різноманітні інтерпретації, зокрема:

- 1) узгодження загальних підходів, концепцій розвитку національних правових систем, створення та впровадження загальних правових принципів та окремих рішень;
- 2) забезпечення взаємної відповідності, досягнення збалансованості правових систем, норм, законодавчих актів у рамках певного правового простору (системи права);
- 3) координація та зближення окремих правових положень різних правових систем шляхом усунення основних протиріч і відмінностей, а також за рахунок формування мінімальних вимог і стандартів.

Окремим випадком правової гармонізації є гармонізація законодавства.

Гармонізація законодавства відбувається у різних формах (адаптація законодавства, імплементація, стандартизація тощо) та може передувати уніфікації законодавства або ж застосовуватися тоді, коли потреби в такій уніфікації немає. Як процес приведення системи нормативно-правових приписів у певну відповідність, гармонізація законодавства ґрунтується на наукових, методологічних засадах єдності, завершеності, цілісності, пропорційності, узгодженості та досконалості. Основними принципами гармонізації законодавства є: визнання людини найвищою соціальною цінністю; забезпечення прав і свобод людини та громадянина; верховенство права; законність; соціальна спрямованість законотворчості; демократизм, гласність, урахування громадської думки; системність, прогнозованість і наукова обґрунтованість законодавчих рішень та ін.

Розрізняють міжнародну та національну правову гармонізацію. На міжнародному рівні правова гармонізація являє собою процес, спрямований на зближення систем права різних країн, зменшення та усунення їх відмінностей, тому вона є основою та засобом правової інтеграції. З позицій однієї країни гармонізація може бути одно- або багатосторонньою, на рівні групи країн – також взаємною. Гармонізація може передувати уніфікації законодавства або мати місце там, де потреби в уніфікації немає. На відміну від уніфікації, гармонізація передбачає не

прийняття однакових норм, а забезпечення їх погодженості із нормами національного права. Правова гармонізація може бути керованою (адміністративна гармонізація) та обов'язковою (обов'язкова гармонізація).

У ЄС діяльність щодо правової гармонізації (норм права ЄС) забезпечується Європейською Комісією. Ця діяльність спрямована на нормативне закріплення положень права ЄС у внутрішньому законодавстві країн-членів; використання кращих норм, апробованих на рівні ЄС, у національному законодавстві країн-членів та ін. На рівні ЄС узгоджуються норми, які країни-члени можуть впроваджувати у свої правові системи повністю, частково або взагалі відмовитися від цього. Основними правовими актами, за допомогою яких здійснюється гармонізація в Євросоюзі, є директиви.

*Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Європейська інтеграція України: політико-правові проблеми: монографія [Текст] / за ред. В.П. Горбатенка. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. - 332 с.; 3) Зеркаль О. Методичні настанови з питань адаптації законодавства України до *acquis communautaire* [Текст] / О. Зеркаль, Т. Качка. – К.: ТОВ «Ніка-Принт», – 2005.– 128 с.*

Вікторія Кошель

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ДИРЕКТОРАТ «КОНКУРЕНЦІЯ»; DIRECTORATE-GENERAL FOR COMPETITION (DGC) – робочий орган Європейської Комісії з питань конкуренції.

Структурно DGC розділяється за галузевою ознакою та включає відділи від А до Н плюс штабний офіс R. DGC має 900 співробітників і бюджет близько 100 млн. євро на рік для свого функціонування.

DGC має строгі межі своїх повноважень – він може втручатися лише тоді, коли має докази порушення правил конкуренції, та його рішення можуть бути оскаржені в суді юстиції ЄС.

DGC відрізняється від більшості інших органів Європейської Комісії тим, що його робота зосереджена на діях відносно компаній або держав-членів, якщо він вважає, що вони є порушенням правил.

DGC має повноваження:

- діяти проти декількох типів антиконкурентної діяльності, якщо вона впливає на прикордонну торгівлю;

- відкривати справи за власною ініціативою або після подачі заявки або скарги (ст. 101 і 102 Договір про ЄС, 1992 р.). Під час роботи DGC повинен дотримуватися конфіденційності, оскільки має зобов'язання щодо захисту комерційних таємниць компаній, з якими він контактує;

- запропонувати Колегії ухвалити офіційне рішення, якщо DGC робить висновок, що компанія або держава-член порушили правила конкуренції або у разі злиття значно знизили конкуренцію. Рішення може заборонити подальшу діяльність або зажадати заходів по виправленню положення;

- накладати штрафи покарання або залякування в антимонопольних справах.

DGC складається з дев'яти дирекцій, що відповідають за:

- окремі види діяльності: розробка стратегії та політики конкуренції, боротьба з картелями, контроль державної допомоги;

- конкретні галузі економіки – енергетика і охорона середовища, інформація та ЗМІ, фінансові послуги, промисловість і сільське господарство, транспорт, охорона здоров'я, поштові та інші послуги.

DGC також відповідає за зовнішні зв'язки ЄС у сфері конкуренції та координує роботу Європейської конкурентної мережі (ECN) (*див. Європейська конкурентна мережа*).

Основні напрями діяльності DGC:

- моніторинг ринку;
- розвиток політики – підготовка документів, які пояснюють, як застосовуються правила конкуренції, що викладені в Договорі та інтерпретовані судом (підзаконні акти, блокові виключення, керівні принципи та комюніке), а також проведення консультацій перед випуском їх нових версій;
- співпраця з іншими органами влади, наприклад з національними конкурентними відомствами в державах-членах ЄС, з іншими установами по всьому світу для обміну інформацією, пропаганди передового досвіду;
- пропаганда – впровадження принципів регулювання конкуренції в законодавство;
- складання Річного звіту до Європейського Парламенту.

Консультативний комітет DGC складається з експертів з конкуренції – представників держав-членів ЄС.

Консультативний комітет DGC проводить:

- консультації з Європейською Комісією у справах, пов'язаних із застосуванням конкурентного права ЄС, у тих випадках, коли Комісія має намір ініціювати судовий розгляд і коли проведення консультацій передбачене відповідними правилами (без офіційної видачі висновку);
- обговорення попередніх проектів рішень Європейської Комісії та надання висновку, який повинен бути прийнятий до уваги при підготовці остаточної версії рішення Європейської Комісії;
- обговорення загальних питань європейського законодавства про конкуренцію.

Дорадчий комітет DGC з питань державної допомоги складається з представників держав-членів ЄС та очолюється представником Європейської Комісії (створено відповідно до ст. 7 Регламенту Ради ЄС № 994/98 від 7 травня 1998 р.).

У період з 1995 по 1999 рр. директорат наклав штрафи в розмірі 292 млн євро в покарання за картелі. Ця сума зросла до 3,4 млрд євро в період з 2000 по 2004 рік і до 9,4 млрд євро в період з 2005 по 2009 рік. Між 2010 і 2012 роками вона перебувала на рівні 5,4 млрд. євро.

На основі діяльності Генерального Директорату щорічно публікується Звіт про конкурентну політику, який містить детальну інформацію про найважливіші політичні та законодавчі ініціативи, а також про рішення, прийняті протягом попереднього року Європейською Комісією щодо застосування законодавства ЄС про конкуренцію. Звіт складається з двох документів: повідомлення Комісії та робочий документ працівника Комісії, що детальніше описує події. Зокрема, у звіті за 2018 р. було надано інформацію в таких сферах: політика конкуренції на підтримку енергетичних та екологічних цілей ЄС, захист конкуренції на єдиному ринку, об'єднання сил у формуванні глобальної культури конкуренції тощо.

Станом на 1 січня 2020 р. Генеральним Директором організації є Olivier Guersent, у якого є три заступника, які спеціалізуються у різних галузях: злиття

компаній (заступник - Cecilio Madero Villarejo), державна допомога (заступник - Carles Esteve Mosso), антимонопольне право та картелі (заступник - Kris Dekeyser).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *European Commission* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ec.europa.eu/competition>; 3) Офіційний сайт : *Directorate General for Competition* [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ec.europa.eu/dgs/competition/directory>; 4) Офіційний сайт : *VoxEurop* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://voxeurop.eu/en/content/article/3953051-brussels-informers-12>; 5) Офіційний сайт : *European Commission* [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://ec.europa.eu/competition/publications/annual_report/index.html; 6) Офіційний сайт : *European Commission* [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://ec.europa.eu/dgs/competition/director_general.html.

Оксана Озаріна, Катерина Шерстюк

ГІМН ЄВРОПИ; EUROPEAN ANTHEM – «Ода радості» – музика фіналу Дев'ятої симфонії Людвіга ван Бетховена, написаного на вірші Фрідріха Шиллера. У 1972 р. вона стала офіційним гімном Ради ЄС, а в 1985 р. глави держав та урядів затвердили «Оду радості» як гімн Європейського Союзу. Він призначений не для того, щоб замінити національні гімни країн-членів, а відзначити їх спільні цінності, єдність і різноманіття.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *Eurodatum* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.eurodatum.com/EUBasics.html>.

ГРОМАДЯНСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ; CITIZENSHIP OF THE EUROPEAN UNION – правовий статус, що визначається наявністю громадянства однієї з країн-членів ЄС. Іншими словами, будь-який громадянин країни ЄС вважається громадянином Союзу. Окрім прав та обов'язків, визначених у Договорі про створення Європейської Спільноти, громадянство Європейського Союзу надає чотири спеціальних права:

- свобода руху та проживання будь-де на території країн-членів ЄС;
- право голосувати та висувати свою кандидатуру на виборах до місцевих органів управління та до Європейського Парламенту в країні проживання;
- дипломатичний та консульський захист з боку органів будь-якої держави ЄС у третій країні, де немає представництва рідної країни громадянина ЄС;
- право на подання скарги Європейському омбудсмену.

Запровадження поняття «громадянин ЄС» не означає скасування національного громадянства. Воно доповнює його та дає людині змогу краще усвідомити свою належність до Європейського Союзу.

Активна участь у демократичному житті ЄС

Програма «Європа для громадян» - програма, що має на меті досягнення цілі у сфері покращення розуміння людьми, історії та різноманітності ЄС, розвинення

обізнаності про права, надані європейським громадянством, та посилення демократичної участі на рівні ЄС.

Комісія регулярно проводить публічні консультації щодо ініціатив, які вона планує, дозволяючи кожному європейцю висловитись з цих питань. Діалоги громадян проводяться в містах ЄС, щоб почути думки людей та обговорити проблеми, які хвилюють людей. Громадянський діалог - це дискусії між Комісією та організаціями громадянського суспільства, які спеціалізуються на різних темах.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції* / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

Юрій Яковенко

Д

ДЕ ГАСПЕРІ АЛЬЧІДЕ (1881-1954); DE GASPERI ALCIDE – відомий політик, один із засновників європейської інтеграції, прихильник її федералістської концепції, прем'єр міністр Італії у 1945-1953 рр. У 1946 р. створив та очолив італійську Християнсько-демократичну партію. Де Гаспері Альчіде просував ініціативи щодо Західної Європи, працюючи над реалізацією плану Маршала, сприяв зміцненню економічних зв'язків з іншими європейськими країнами, особливо з Францією, підтримував план Шумана. У період 1946-1953 рр. він активно сприяв переходу Італії від фашизму до демократії, вступу країни до Ради Європи, НАТО.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції* / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Founding fathers of the EU: Alcide De Gasperi* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ec.europa.eu/avservices/video/player.cfm?ref=I072674&sitelang=en>; 3) *Глосарій термінів Європейського Союзу* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.dovidka.com.ua/d.html#_Toc90362112.

ДЕЛОП ЖАК (1925–); DELORS JACQUES – французький економіст і політик, видатний європейський діяч, президент Європейської Комісії (1985–1995 рр.). З 1981 по 1984 рр. був міністром економіки та фінансів Франції, допомагаючи відродити французьку економіку після економічної кризи. На посаді Президента Європейської Комісії готував Єдиний Європейський Акт (1986 р.), який проклав шлях до завершення формування єдиного ринку до 1993 р. (програма «1992»). Сприяв трансформації Європейської Спільноти на Європейський Союз. У своєму «Плані Делора II» (попередній «План Делора I» підготував успіх Єдиного Європейського Акту) заклав підґрунтя економічного та монетарного союзу.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції* / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Глосарій термінів Європейського Союзу* [Електрон. ресурс] // Режим доступу : <http://europa.dovidka.com.ua/>

Ганна Горіна

ДЕНЬ ЄВРОПИ; EUROPE DAY – свято країн-членів ЄС, яке відзначається щороку 9 травня. Офіційно встановлено рішенням Міланської зустрічі голів держав та урядів країн-членів ЄС в червні 1985 року на честь заснування Спільноти.

Існують два окремих Дня Європи, які відзначаються 5 та 9 травня, створені Радою Європи та Європейським Союзом відповідно. Отже, «День Європи» – це окремі щорічні свята миру та єдності країн Європейського Союзу, а також країн Ради Європи, які необхідно розрізняти. У ЄС свято також відоме як «День Декларації Шумана». День Європи країн ЄС – свято з понад піввіковою історією. 9 травня 1950 р. в п'яту річницю визволення Європи від фашизму міністр закордонних справ Франції Роберт Шуман звернувся до народів європейських країн із закликом примиритись, об'єднатися на згадку Другої світової війни та створити нову модель мирної співпраці держав – Європейський Союз, який би ґрунтувався на спільних інтересах і цінностях. Найголовнішими з них було проголошено мир, солідарність, демократію, верховенство права.

Щорічно з нагоди свята у Брюсселі, де перебувають керівні органи ЄС, а також у країнах-учасниках ЄС відбуваються офіційні урочистості.

Основна ідея загальноєвропейського Дня – кожний мешканець континенту, незалежно від його національної належності та громадянства, має відчувати себе вільним у «Європейському домі».

Згідно з Указом Президента України «Про День Європи» від 19 квітня 2003 р. № 339/2003 в якому підкреслюється стратегічний курс України на європейську інтеграцію в Україні офіційно встановлено День Європи, який відзначається щорічно у третю суботу травня.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : EVROSUB. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.ppngo.org/cei/evrosub_page.php?menu=14&id=27&pid=14; 3) Офіційний сайт: Просвіт-ЄС [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/eu50/why.html>; 4) Глосарій термінів Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/06780/review-2.2008.pdf> 5) Указ Президента України «Про День Європи» від 19 квітня 2003 р. № 339/2003 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/339/2003>

Ганна Горіна

ДЕРЖАВНА ДОПОМОГА; STATE AID – «будь-яка допомога, що надається країною-членом ЄС або шляхом залучення державних ресурсів у будь-якій формі, що викривлює або загрожує викривленням конкуренції шляхом сприяння певним підприємствам чи виробництву певних товарів» (ст. 107 Договору про функціонування Європейського Союзу у редакції Лісабонського договору, 2007 р.).

Остаточного визначення поняття «допомога», яке можна було б застосувати у кожній справі, не існує.

Система нагляду за державною допомогою з точки зору субсидіарності належить до виключної компетенції ЄС.

Державна допомога згідно з Договором про функціонування Європейського Союзу у редакції Лісабонського договору, 2007 р.:

- може бути корисним і необхідним інструментом економічної політики для досягнення цілей гармонійного, збалансованого та сталого розвитку економічної діяльності (ст. 3 Договору про Європейський Союз у редакції Лісабонського договору), оскільки потрібно враховувати переваги, які вона може надати;

- є «несумісною із Спільним ринком...», з політикою здорової конкуренції (ст. 107);

- «може застосовуватися як форма протекціонізму для того, щоб сприяти національним виробникам, надавати їм переваги у конкурентній боротьбі, уникати необхідної структурних перетворень, для перенесення проблем на конкурентів з інших країн» (ст. 107 (1));

- застосовується на основі обережного та гнучкого підходу. У випадку надання державної допомоги діє заборона, яка гласить, що державна допомога є «... несумісною із Спільним ринком...», без застосування санкцій у вигляді визнання допомоги недійсною та із значними обмеженнями засобів, за допомогою яких зацікавлені конкуренти можуть вимагати відкликання допомоги та повернення коштів.

Європейська Комісія проводить жорстку політику з надання державної допомоги в сучасних умовах:

- перенесення акценту з допомоги, орієнтованої на підтримку окремих підприємств, на надання допомоги «по горизонталі», тобто сприяння проектам, що становлять спільний інтерес для ЄС у таких галузях, як охорона довкілля, зайнятість населення, регіональний розвиток або дослідження;

- врахування пріоритетних напрямів політики: регіональні інвестиції, інвестування у малі та середні підприємства, реструктуризація підприємств, захист довкілля, дослідження та розвиток, зайнятість і навчання; розвиток окремих галузей;

- зменшення допомоги виробничим підприємствам, сконцентрованим у найбагатших країнах і регіонах ЄС.

Повноваження Європейської Комісії у сфері державної допомоги:

- встановлення факту порушення заборони ст. 107 (1) Договору про функціонування Європейського Союзу у редакції Лісабонського договору (ст. 108 цього Договору); зобов'язана за власною ініціативою та незалежно від будь-якої вимоги зацікавленої сторони перевірити, чи така допомога може бути кваліфікована як така, що підпадає під дію ст. 107 (2) або (3) (виключне повноваження);

- визначення за власною ініціативою та незалежно від запиту зацікавленої сторони, чи не підпадає допомога під часткове скасування заборони, передбачене ст. 107 (2) чи (3) Договору про функціонування Європейського Союзу у редакції Лісабонського договору, що перелічує ряд видів допомоги, які є або можуть бути визнані сумісними зі Спільним ринком;

- здійснення контролю за дотриманням заборони на допомогу (виключне повноваження);

- припинення незаконної діяльності держави-члена у разі порушення нею заборони та стягнення з бенефіціарів суми, що були незаконно їм виплачені за схемою надання допомоги;

- здійснення моніторингу використання державної допомоги згідно із комплексною стратегією, спрямованою на досягнення рівноваги між потребами конкуренції та іншими соціальними цілями.

Державна допомога є винятково наднаціональною сферою, у якій контроль за діяльністю держав-членів здійснюють Європейська комісія та Суд ЄС. При цьому зростає роль національних судів щодо захисту інтересів фізичних осіб та конкурентів від недотримання державними органами влади процесуальних вимог, визначених у ст. 108, 109 Договору про функціонування Європейського Союзу у редакції Лісабонського договору.

Предметом розгляду у сфері державної допомоги є рішення, прийняті державними органами влади, що мають публічний характер та використовують державні кошти.

Критерії, що дозволяють вважати державні заходи "допомогою" у розумінні Договору про функціонування Європейського Союзу у редакції Лісабонського договору:

1) *Вибірковість*. Вибіркові заходи, адресовані визначеним бенефіціарам (підприємствам, регіонам або галузям), і не доступні всім підприємствам, територіальним регіонам, промисловим галузям зацікавлених держав-членів, - це допомога, за умови наявності інших істотних рис цього поняття;

2) *Залучення державних коштів*. Ст. 107 Договору про функціонування Європейського Союзу у редакції Лісабонського договору застосовується до допомоги, наданої державами-членами або за рахунок державних коштів, включаючи випадки, коли вона надається державним або приватним органом, уповноваженим здійснювати адміністрування допомоги. Державною допомогою також є:

- допомога, виплачена не безпосередньо з державних коштів, а, наприклад, приватним банком, який контролюється державними органами влади;
- можливість залучення державних коштів, але коли вони ще не витрачені (надання державою вибіркової фінансової гарантії підприємству);
- випадок, коли державна або приватна організація виступає «каналом» для державних коштів.

Проти такого обмеженого тлумачення ст. 107 висувалися заперечення. Суд ЄС відхиляє будь-які спроби Європейської Комісії створити поняття «заходу, еквівалентного державній допомозі».

Державна допомога підпадає під дію ст. 107, якщо викривлює або створює загрозу викривлення конкуренції. Загальна презумпція: викривлення конкуренції відбувається, якщо допомога зміцнює позиції підприємства порівняно з іншими підприємствами. У наданні державної допомоги наголос робиться радше на потенційному впливі на конкуренцію, ніж на фактичному її викривленні. Заходи матимуть потенційні антиконкурентні наслідки, якщо можна довести достатню ймовірність викривлення конкуренції у близькому майбутньому під їх впливом.

Заходи, що зміцнюють становище підприємства порівняно з його конкурентами (включаючи потенційних конкурентів) у торгівлі в межах ЄС, розглядаються як державна допомога. Для цього бенефіціар не обов'язково мусить бути залученим до імпортової або експортної діяльності.

Допомога країнам третього світу, включена до заборонених ст. 107, оскільки вона часто має прямий вплив на конкурентне становище підприємств інших держав-членів, які здійснюють експорт на ринки країн третього світу.

Категорії допомоги (ст. 107 (1-3) Договору про функціонування Європейського Союзу у редакції Лісабонського договору):

- допомога соціального характеру, якщо вона надається індивідуальним споживачам;

- допомога у випадках природних катастроф і надзвичайних ситуацій;
- допомога певним регіонам Німеччини, які зазнали негативних наслідків внаслідок її поділу, у тій мірі, в якій така допомога необхідна для компенсації економічних збитків, зумовлених цим розділенням. Зараз позиція Європейської Комісії щодо цього положення про допомогу полягає у тому, що сферу її застосування слід поступово звужувати. Це положення слід застосовувати виключно до нових східних земель;
- допомога регіонам, де рівень добробуту надзвичайно низький;
- допомога для сприяння важливим проектам загальноєвропейського значення; на відбудову економіки держави-члена ЄС, стан якої серйозно погіршився;
- допомога на регіональному та секторальному рівні;
- допомога для сприяння розвитку культури або для збереження культурної спадщини;
- інші категорії допомоги, що затверджені рішенням Ради ЄС, прийнятим кваліфікованою більшістю голосів.

Правило *de minimis* впроваджено в 1992 р. стосовно допомоги малим та середнім підприємствам), в 1996 р. поширено на всі підприємства незалежно від їх розміру.

Правила визначення межі, до якої допомога вважається такою, що не відповідає критеріям ст. 107 (діючий Регламент Європейської Комісії № 360/2012 ЄС):

- допомога, яка не перевищує 200000 євро на три роки та більше для одного бенефіціара, не впливає на торгівлю між країнами-членами та не викривлює конкуренцію (правило *de minimis*);
- валовий розмір допомоги, яка виплачується декількома платежами («м'якими» позиками), підраховують з використанням універсального методу підрахунку безготівкових сум;
- допомога для транспортної галузі, сільського господарства та експорту не підпадає під дію Регламенту (виключення), а є предметом регулювання норм Угоди СОТ щодо субсидій та компенсаційних заходів, учасником якої є ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Кондратьев Н.Б. Конкуренция в ЕС: экономика, политика, право. [Текст] / Н.Б. Кондратьев ; Институт Европы РАН. – М. : Рус. сувенир, 2009. – 74 с.; 3) Коковихин, Ю.В. Конкурентное законодательство Европейского Союза. [Текст] / Ю. В. Коковихин // Конкурентное право Российской Федерации : учебное пособие / под редакцией Н.И. Клейн, Н.Е. Фонаревой. – М., 2009. – С. 383-401.; 4) Скордамалья В. Конкурентне право ЄС : навчальний посібник [Текст] / В. Скордамалья, Н.О. Саниахметова, С.Б. Мельник. – К. : ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2004. – 240 с.; 5) Офіційний журнал Європейської комісії [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties>.

Оксана Озаріна, Тетяна Кожухова

ДИРЕКТИВА; DIRECTIVE – тип законодавчого акта Європейського Союзу. На відміну від *постанови* чи *рішення*, які є інструментами прямої дії, директива запроваджується через національне законодавство. Вона зобов'язує

державу-члена у певний термін вжити заходи, спрямовані на досягнення визначених у ній цілей. Директива – підпорядкований інструмент, вона повинна відображати положення договорів, але так само, як і договори, має верховенство над національним правом. Тому, якщо якась країна не запровадила вчасно відповідну директиву до національного законодавства, вона однаково має силу закону в цій країні, а її порушення може бути оскаржено в Суді ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *European Union Legislation*. URL: http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm; 3) *Глосарій термінів Європейського Союзу*. URL: : http://europa.dovidka.com.ua/d.html#_Toc90362120.

Юлія Бочарова

ДИРЕКТИВИ ЄС ЩОДО АКЦИЗНИХ ЗБОРІВ; EU DIRECTIVES ON EXCISE DUTIES – включають такі директиви:

1. Директива 92/78 гармонізує структури акцизного збору на промисловий тютюн в країнах-членах, який розраховується на базі роздрібної ціни.

2. Директива 92/79 щодо вирівнювання ставок акцизного збору на цигарки встановлює, що повний акцизний збір (спеціальний збір плюс пропорційний, який розраховується на основі максимальної роздрібної ціни, без ПДВ) повинен складати мінімум 57 % продажної ціни.

3. Директива 92/80 щодо вирівнювання податків на промислові тютюнові вироби, окрім сигарет (сигари, тонкі цигарки, тютюн для скручування цигарок і інший тютюн для куріння), встановлює мінімальні повні акцизні збори для таких виробів, але надає країнам-членам вибір на їх використання або як спеціальний акцизний збір за одиницю, або як пропорційний акцизний збір, який розраховується на основі максимальної роздрібної ціни, або як комбінацію двох. Директива щодо податків, які мають вплив на споживання промислового тютюну, розроблена в 1995 р.

4. Директиви 92/81 і 92/82 щодо гармонізації структур акцизного збору на нафтопродукти в цілому підпорядковують їх оподаткуванню спеціальним акцизним збором, який розраховується на 1000 літрів продукту (або для важкого палива, зрідженого нафтового газу і метану – на 1000 кг). Директива 92/82 встановлює мінімальні ставки акцизних зборів для нафтопродуктів на таких рівнях: 337 євро за 1000 літрів для етилованого бензину; 287 євро на 1000 літрів для неетилованого бензину; 245 євро на 1000 літрів для дизельного палива і гасу, який використовується як паливо; 18 євро на 1000 літрів для нафти, яка здобувається в країні, дизельного палива і гасу, який використовується для стаціонарних двигунів; 13 євро на 1000 кг на важке паливо; 100 євро за 1000 кг для зрідженого нафтового газу і метану, який використовується як паливо; 36 євро на 1000 кг для зрідженого нафтового газу і метану, який використовується для стаціонарних двигунів; 0 євро для зрідженого нафтового газу, метану і гасу, які застосовуються для опалювання. Країни-члени уповноважені використовувати зменшені ставки або звільняти від акцизного збору певні нафтопродукти, які використовуються для специфічних цілей. Загальні правила також існують для оподаткування газойля і гасу, які не оподатковувалися по повній ставці, яка застосовується до таких нафтопродуктів, коли вони використовуються як ракетне паливо.

5. Директива 92/83 охоплює гармонізацію структур акцизних зборів на спирт і алкогольні напої. Директива 92/84 встановлює мінімальні ставки акцизних зборів на спирт і алкогольні напої на таких рівнях: 550 євро за гектолітр чистого спирту; 45 євро за гектолітр для проміжних продуктів; 0 євро – для вина; 1,87 євро на гектолітр за відсоток алкоголю в готовому продукті для пива.

25 травня 2018 року Комісія запропонувала низку нових правил щодо акцизних зборів, що охоплюють як загальні умови, так і акцизні збори на алкоголь:

1. Пропозиція про внесення змін до Директиви 92/83/ЄЕС про узгодження структури акцизних зборів на алкоголь та алкогольні напої;

2. Пропозиція Ради Директив про встановлення загальних механізмів акцизного збору;

3. Пропозиція про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 389/2012 про адміністративне співробітництво у сфері акцизних зборів щодо змісту електронного реєстру;

4. Пропозиція рішення Європейського Парламенту та Ради про комп'ютеризацію руху та нагляду за акцизними товарами.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://ec.europa.eu/taxation_customs/news/commission-proposes-series-new-rules-excise-duties_en.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ДОГОВІР АМСТЕРДАМСЬКИЙ, AMSTERDAM TREATY – один із доповнюючих договорів ЄС. Був обговорений на міжурядовій конференції 29 березня 1996 р. у м. Туріні та ухвалений на засіданні Європейської Ради в Амстердамі 16-17 червня 1997 р.; 2 жовтня 1997 р. його підписали міністри закордонних справ п'ятнадцяти держав (Бельгія, Данія, ФРН, Греція, Іспанія, Франція, Ірландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Австрія, Португалія, Фінляндія, Швеція, Велика Британія). Вступив у силу 1 травня 1999 р. після ратифікації в усіх країнах-членах згідно з національними конституційними вимогами. Амстердамський договір вносить поправки у деякі положення Договору про Європейський Союз (Маастрихтського договору), Договору про заснування Європейської Спільноти та інших актів. Консолідовані версії Договорів про Європейський Союз та Європейську Спільноту є додатками до Амстердамського договору.

Амстердамський договір зафіксував спрощення процедури прийняття рішень разом із подальшим впровадженням концепції Спільної зовнішньої та політики та політики безпеки.

Амстердамський договір значно реформував саму структуру ЄС (див. «Стовпи ЄС»). Так, відповідно до положень договору політики третьої опори «Співробітництво в сфері охорони порядку та правосуддя», які стосувалися надання сприяння «поетапному створенню простору волі, безпеки та права», а саме політика з надання притулку, міграційна політика та судове співробітництво в цивільних справах перемістилися у першу опору «Європейська Спільнота». Одночасно розширилася друга опора «Спільна зовнішня політика та політика безпеки» у зв'язку з появою функції стратегічного планування та прогнозування.

В результаті підписання Амстердамського договору Перша опора збільшилася за обсягом і наповненням, друга опора теж стала більше значущою, а третя – істотно зменшилася та охоплює обмежену кількість завдань, а тому фактично перетворилася у своєрідну «опору в мініатюрі». Після Амстердама для її позначення була впроваджена нова назва: «Співробітництво в сфері охорони порядку та правосуддя в карних справах».

Відповідно до Амстердамського Договору, Шенгенський договір, що регламентує загальну імміграційну політику, загальну візову політику та загальну політику з питань надання притулку, став частиною права ЄС. На ці галузі була поширена юрисдикція Суду ЄС. Договір також збільшив повноваження Європейського Парламенту та підготував базу для інституціональної реформи ЄС на шляху до його розширення.

Амстердамський договір ще більше розширив компетенцію та повноваження Європейських Спільнот та Європейського Союзу. Він чітко визначив графік створення валютного союзу та, зокрема, передбачив строки запровадження в усіх країнах Європейського економічного та валютного союзу в обіг єдиної готівкової валюти.

Структурно договір складається з 13 Протоколів, 51 Декларації, прийнятих на загальній конференції, та 8 Декларацій країн-членів, а також поправок до існуючих Договорів, викладених в 15 Статтях. Ст. 1, що містить 16 параграфів, виправляє загальні положення Договору про Європейський Союз і стосується спільної зовнішньої політики та політики безпеки, а також співробітництва в поліцейських і кримінальних справах. Ст. 2-5 (70 параграфів) вносять зміни до Договору про створення Європейської Спільноти вугілля і сталі, Договору про створення Європейської Економічної Спільноти, Договору про створення Європейської Спільноти атомної енергії та у закон щодо виборів до Європейського Парламенту. Ст. 6-9 є заключними положеннями. Амстердамський договір також спростив договірну базу ЄС, скасувавши більше, ніж 56 застарілих статей та перенумерувавши інші.

Договір встановлює нові принципи та обов'язки у сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки, підкреслюючи необхідність розповсюдження цінностей ЄС у зовнішньому світі, захисту інтересів ЄС і перетворення його способів дії щодо третіх країн.

Відповідно до Договору була запроваджена посада Верховного представника ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки (*див. Верховний представник ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки*), який разом з головами Європейської Ради та Європейської Комісії, представляє «обличчя» ЄС у зовнішньому світі. Хоча Амстердамський Договір не передбачав створення загальної оборонної системи, він дійсно розширив відповідальність ЄС за гуманітарну роботу та підтримку миру.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Amsterdam Treaty* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html>; 3) *Moussis N. Access to European Union: law, economics, policies.* [Текст] // N. Moussis – Rixensart, Belgium, 2009. - 556 p.

ДОГОВІР ЗЛИТТЯ, або БРЮССЕЛЬСЬКИЙ ДОГОВІР; MERGER TREATY, або BRUSSELS TREATY – один із доповнюючих договорів ЄС. Був підписаний у Брюсселі 8 квітня 1965 р. і набув чинності 1 липня 1967 р. Об'єднав органи Європейської Спільноти вугілля і стали (ЕОВС), Європейської Спільноти з атомної енергії (Євратом) і Європейської Економічної Спільноти (ЄЕС) у єдину організаційну структуру. У договорі вказується, що Комісія ЄЕС і Рада ЄЕС повинні замінити Комісію і Раду Євратому, а також Верховний орган і Раду ЕОВС. Хоча кожний орган залишався юридично незалежними, з'явилися загальні інститути (до цього договору вже існували загальна Парламентська Асамблея та Суд), усе разом було відомо як Європейські Спільноти. Цей договір розглядається як реальний початок існування сучасного Європейського Союзу. Договір злиття був анульований Статтею 9 (1) Амстердамського договору, підписаного в 1997 р.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.;* 2) *Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm;* 3) *Англійськофранцузько-німецько-український словник термінології Європейського Союзу. – К. : “К.І.С.”, 2007.– 226 с.*

ДОГОВІР КОТОНУСЬКИЙ; COTONOU AGREEMENT – цей договір регулює відносини між ЄС та країнами Африки та Карибського і Тихоокеанського басейнів (АКТ). Котонуський договір – новий етап у співпраці з країнами АКТ, початок якій поклала 1964 року Яундеська конвенція і продовжили чотири Ломейські конвенції. Котонуський договір про співпрацю між ЄС та країнами АКТ підписано 23 червня 2000 р. в столиці Беніну м. Котону. Головними цілями співробітництва є зменшення бідності, інтеграція країн АКТ до світової економіки та стійкий розвиток. Найважливішим нововведенням Котонуського договору в порівнянні з попередніми договорами про партнерство стало поширення співпраці на політичну сферу та принцип взаємності зобов'язань. Надання допомоги з боку ЄС супроводжується певними політичними вимогами до країн-партнерів щодо дотримання миру, поваги до прав людини, чесного урядування тощо.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.;* 2) *Cotonou Agreement [Електронний ресурс] // Режим доступу : [http://ec.europa.eu/development/geographical/cotonouintro_en.cfm# overview](http://ec.europa.eu/development/geographical/cotonouintro_en.cfm#overview);* 3) *Глосарій термінів Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.dovidka.com.ua/d.html#_Toc90362268.*

ДОГОВІР ЛІСАБОНСЬКИЙ, або ДОГОВІР РЕФОРМУВАННЯ TREATY OF LISBON, або TREATY OF REFORM – один із доповнюючих договорів ЄС. Був погоджений 19 жовтня 2007 р. на неформальній зустрічі в Лісабоні після провалу ратифікації Європейської Конституції. Договір був підписаний 13 грудня 2007 р. та ратифікований протягом 2008 р. всіма 27 країнами-членами ЄС. 1 грудня 2009 р. Лісабонський договір набув чинності, чим завершив переговори про інституціональні положення ЄС, що тривали кілька років.

Підписання Лісабонського Договору мало на меті забезпечення ЄС правовою основою та необхідними інструментами для відповіді майбутнім викликам і вимогам громадян.

Основними завданнями, що ґрунтуються на цій меті, є:

1) створення більш демократичної та прозорої Європи, чому сприятиме посилення ролі Європейського Парламенту і національних парламентів, отже й зростання можливостей для громадян бути почутими та розуміти сенс заходів на Європейському та національному рівні;

2) підвищення ефективності у Європі шляхом спрощення методів роботи і правил голосування, реформування інституцій ЄС, підвищення їх здатності діяти в найбільш пріоритетних галузях розвитку ЄС, таких як спільна енергетична політика, спільна стратегія боротьби з глобальним потеплінням, надання солідарної допомоги одному або декільком членам на випадок терористичних атак або стихійних лих тощо;

3) дотримання прав і цінностей, свободи, солідарності та безпеки у Європі шляхом розповсюдження європейських цінностей, запровадження Статуту Основних Прав у Європейській первинний закон, передбачаючи нові механізми солідарності та гарантуючи кращий захист європейських громадян;

4) посилення ролі Європи на глобальній арені за рахунок об'єднання зовнішніх політичних інструментів ЄС як для створення нових, так і для розвитку існуючих напрямків зовнішньої політики. Шляхом використання економічних, гуманітарних, політичних і дипломатичних засобів європейські інтереси та значення ЄС мають просуватися у всьому світі, разом із дотриманням окремих інтересів кожної з країни-члена у зовнішніх стосунках.

Лісабонський договір змінює цінності та цілі Європейського союзу (Ст. 2 і 3 Договору про Європейський Союз). Доповнюючи Договори про Європейський Союз і Європейську Спільноту, він не скасовує їх. При цьому Лісабонський договір замінює назву Договору про створення Європейської Спільноти на Договір про функціонування Європейського Союзу, що прямо зв'язує його з Договором про ЄС і цілями, які він ставить перед об'єднаною Європою. Таким чином, принципи, що розглядалися раніше як декларативні: захист громадян ЄС по усьому світі, економічна, соціальна і територіальна єдність, культурне різноманіття та ін., – поряд із соціальними цілями, стають основними завданнями політики ЄС. Завданнями ЄС також є функціонування «внутрішнього ринку», а також повна зайнятість, соціальний прогрес, високий рівень захисту довкілля, боротьба проти дискримінації, соціальна справедливість, захист прав дітей і т.д.

Договір містить положення про інституційну реформу в ЄС та передбачає запровадження посади Голови (Президента) Європейської Ради, який обиратиметься строком на 2,5 роки та з правом на одне переобрання, головуватиме на її засіданнях, забезпечуватиме ефективність та послідовність роботи. Президент Європейської Ради головуватиме на засіданнях головної міжурядової установи ЄС і забезпечуватиме стійкість і послідовність її роботи. Посада постійного Президента Європейської Ради замінить нинішню модель ротаційного головування країн-членів ЄС.

Іншою новацією договору є впровадження посади Верховного представника ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки (*див. Верховний представник ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки*). Ця посада об'єднає існуючі до введення у дію Лісабонського договору функції Верховного представника ЄС з питань спільного зовнішньої політики і політики безпеки та

Європейського Комісара у справах зовнішніх відносин. Верховний представник також стає одним із віце-президентів Європейської Комісії. Також запроваджені три додаткові посади генеральних адвокатів в Європейському Суді.

Згідно з Лісабонським договором вносяться кількісні зміни у порядок функціонування органів та інститутів ЄС. Так, передбачено зміну кількості членів Колегії Європейських Комісарів, тобто складу Європейської Комісії. За новим договором з 2014 р. кількість комісарів відповідатиме двом третинам кількості країн Союзу, замість встановленої раніше кількості у 27 комісарів. Кількість депутатів Європейського Парламенту зменшується з 785 до 750 членів внаслідок того, що має визначатися за певним коефіцієнтом пропорційно до кількості населення країн-членів.

Також Лісабонський договір прописує нову систему ухвалення рішень «подвійною більшістю» замість існуючого консенсусу, що вимагає одноголосного схвалення всіма двадцятьма сімома країнами-членами ЄС. Це означає, що, починаючи з 1 листопада 2014 року, рішення вважатиметься прийнятим, якщо за нього проголосують мінімум 55 % країн-членів ЄС, в яких проживає не менше 65 % населення Європейського Союзу. І якщо раніше будь-яка країна могла накласти вето на рішення ЄС, то за новою системою заблокувати рішення зможуть не менше чотирьох країн.

Крім того, зміни торкнулися системи 6-місячного президентства в Радах Міністрів ЄС, системи підрахунку голосів в Раді Міністрів ЄС, статусу Єврогрупи, що стає офіційним органом ЄС, який буде наділений функцією координації економічної політики країн-членів єврозони, перетворення Ради ЄС та Європейського Центрального Банку на офіційні інституції;

Згідно з Договором посилюється роль Європейського Парламенту та національних Парламентів, зокрема, у вирішенні загальноєвропейських питань, а національним Парламентам вперше надано право брати участь у законотворчій діяльності ЄС. Законодавчі пропозиції ЄС ("Зелені книги", "Білі книги", комюніке (повідомлення) та законодавчі програми) будуть направлятися до національних Парламентів для їх детального вивчення та тільки після цього виноситись на прийняття в ЄС. У випадку, якщо одна третина національних асамблей буде проти, проект закону направлять на доопрацювання в Європейську Комісію.

Також розширюються повноваження Голови Європейської Комісії та європейських керівних інституцій у вирішенні питань безпеки, боротьби зі зміною клімату та міграційних проблем.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community (CIG 1/1/07 REV 1)* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=1317&lang=en; 3) Гладенко О. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу / О. Гладенко // ВІСНИК Центральної виборчої комісії. – 2008. - №1 (11). – с. 73-77; 4) Попадюк Н. Лісабонський договір: нові можливості для євроінтеграції України крізь призму компромісу [Електронний ресурс] / Н. Попадюк // Українська правда. – 2008 (29 січня) // Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/articles/2008/01/29/3358920/>; 5) Moussis N. *Access to European Union: law, economics, policies.* [Текст] // N. Moussis - Rixensart, Belgium. 2009. - 556 p.

ДОГОВІР МААСТРИХТСЬКИЙ; MAASTRICHT TREATY - див. ДОГОВІР ПРО ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ; TREATY ON EUROPEAN UNION (TEU).

ДОГОВІР НІЦЦЬКИЙ; TREATY OF NICE – один з доповнюючих договорів ЄС. Був підписаний головами 15 країн (Бельгія, Данія, ФРН, Греція, Іспанія, Франція, Ірландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Австрія, Португалія, Фінляндія, Швеція, Велика Британія) 26 лютого 2001 р. у м. Ніцца (Франція) та набув чинності 1 лютого 2003 р. Вніс зміни та доповнення до Договору про Європейський Союз, Договору про заснування Європейської Спільноти та деяких пов'язаних з ними актів.

Ніццький договір заклав основи для подальшого розширення ЄС за рахунок великої групи країн Центральної та Східної Європи, встановлюючи верхні межі на кількість членів Європейського Парламенту (732) та Європейської Комісії (25). Таким чином, в процесі розширення ЄС, а саме до 1 січня 2005 р, великі країни (Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія та Іспанія) зменшили кількість своїх представників у Європейській Комісії з двох осіб до однієї.

Згідно з Договором, процедура голосування кваліфікованою більшістю була поширена на більшу кількість питань, скасовуючи національне право накладати вето в деяких галузях. Поняття «розширеного співробітництва» було запроваджено для країн, що бажають встановити більш близькі зв'язки в галузях, в яких інші держави не досягли згоди. Зміни також полягали у визначенні нової ваги голосів у Раді Міністрів ЄС, реформуванні процедури тіснішої співпраці. Також велику увагу приділено спрощенню договорів, розподілу повноважень, легітимізації Хартії основних прав і визначенню ролі національних Парламентів. До договору додається Декларація про майбутнє Союзу (див. *Ніццька декларація*), в якій визначено подальші кроки інституційної реформи.

Ніццький договір запровадив створення судів, підпорядкованих Європейському Суду та Суду першої інстанції для розгляду справ у спеціальних галузях права, зокрема з видачі патентів. Також договір вперше запровадив формальні правила щодо застосування санкцій проти країни-члена. Договір містить положення щодо фінансових наслідків припинення дії Європейської Спільноти вугілля і сталі, заснованого Паризькою угодою у 1951 р.

Однак Ніццький договір виявився не в змозі впоратися з основним питанням всебічної інституціональної реформи: спрощення інституційної структури Європейського Союзу.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm; 3) Довідник з Європейської інтеграції : Ніццький Договір про внесення змін та доповнень до Договору про Європейський Союз, Договорів про заснування Європейських Спільнот та деяких пов'язаних з ними актів [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://eu-directory.euaa.info/index.php?act=show&doc_id=4&id=74.

ДОГОВІР ПАРИЗЬКИЙ, або ДОГОВІР ПРО СТВОРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ ВУГІЛЛЯ І СТАЛІ (ЄСВС); TREATY OF PARIS, або TREATY ON EUROPEAN COAL AND STEEL COMMUNITY ESTABLISHMENT (ECSC) – один з основоположних договорів європейської інтеграції. Був підписаний 18 квітня 1951 р. у м. Парижі. Зафіксував створення шістьма західноєвропейськими країнами (Бельгією, Францією, Німеччиною, Італією, Люксембургом і Нідерландами) Європейської Спільноти з вугілля та сталі (*див. Європейська Спільнота з вугілля та сталі*). Договір набув чинності 23 липня 1952 р. і припинив свою дію рівно через 50 років – 23 липня 2002 р.

Головними завданнями Договору було усунення різних торговельних бар'єрів і створення спільного ринку, в якому вугілля та сталеві продукти країн-членів могла рухатися вільно для задоволення потреб всіх їх споживачів. Договір передбачав також вільний рух капіталу та робочої сили у вугільній та сталевій галузях. Для цього договором були закріплені певні правила на інвестиції та грошову допомогу, на виробництво та політику ціноутворення, на укладання угод і концентрацію бізнес-структур, а також на транспортування продукції. Ці правила мали здійснювати установи Європейської Спільноти, які розвивали б повноваження, які до цього належали окремим державам в цих галузях. Паризький Договір заснував Європейську Асамблею та Європейський Суд.

Наміром засновників ЄСВС було проведення експерименту у вугільній та сталевій галузі, який міг би поступово поширитися на інші економічні сфери, досягаючи апогею в «Європейській Федерації». Для цього, тривалість Паризького договору була обмежена п'ятдесятьма роками. 23 липня 2002 р., коли закінчився термін його дії, специфічні правила у вугільній та сталевій промисловості були об'єднані в законі Спільноти та у специфічних програмах і міжнародних зобов'язаннях, прийнятих Європейською Спільнотою [Рішення 2002/234, 2002/595, 2002/596, 2003/76 і 2003/77]. Вугільна та сталеві галузі, що до 2002 р. регулювалися Паризьким договором, перейшли до юрисдикції енергетичної та промислової політики ЄС.

Примітно, що текст Паризького договору був надрукований у французькій друкарні на голландському папері німецьким чорнилом. Плетіння було виконано в Бельгії та Люксембурзі, а шовкові закладки – в Італії.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.;* 2) *Moussis N. Access to European Union: law, economics, policies. [Текст] // N. Moussis – Rixensart, Belgium, 2009. - 556 p.;* 3) *Международная интеграция [Текст]: Учебное пособие / О.Б. Чернега, В.С. Белозубенко, И.С. Бондаренко, А.Ю. Молчанова, Л.М. Самосьонко, А.А. Семенов ; под ред. О.Б. Чернеги. – 2-е. изд, обновл. и доп. – Донецк : «Каштан», 2009. – 350 с.;* 4) *Англійсько-французько-німецько-український словник термінології Європейського Союзу. - К. : "К.І.С.", 2007.- 226 с.*

ДОГОВІР ПРО ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ, або МААСТРИХТСЬКИЙ ДОГОВІР; TREATY ON EUROPEAN UNION (TEU), або MAASTRICHT TREATY – один з основоположних договорів європейської інтеграції. Був підписаний у м. Маастрихті (Нідерланди) 7 лютого 1992 р. дванадцятьма країнами: Бельгією, Данією, ФРН, Грецією, Іспанією, Францією, Ірландією, Італією,

Люксембургом, Нідерландами, Португалією, Великою Британією – після остаточного обговорення 9 грудня 1991 р. Набув чинності 1 листопада 1993 р.

Маастрихтський договір оформив створення Європейського Союзу, заснувавши його на базі Європейських Спільнот, доповнених сферами політики й новими формами співробітництва. Відповідно до договору був сконструйований механізм співробітництва країн-членів у зовнішньополітичній галузі. Новими формами співробітництва стала насамперед взаємодія поліцій і судів у кримінально-правовій сфері.

Договір закріпив назву «Європейський Союз – ЄС» (European Union – EU) замість назви «Європейська Економічна Спільнота – ЄЕС» (European Economic Community – ЕЕС). Була сформована структура ЄС - так звані «Три опори ЄС» або «Античний храм». Першу опору ЄС утворює Європейська Економічна Спільнота, другу – спільна зовнішня політика та політика безпеки та третю – політика з правосуддя та внутрішніх справ.

Згідно зі ст. 2 Маастрихтського договору, Європейський Союз має на меті:

- сприяти соціально-економічному прогресу, високому рівню зайнятості, досягненню збалансованого та рівномірного розвитку шляхом створення простору без внутрішніх кордонів через посилення економічних та соціальних зв'язків, створення економічного та валютного союзу, що передбачає введення єдиної валюти відповідно до положень даного Договору;

- стверджувати свою ідентичність на міжнародній арені, зокрема шляхом здійснення спільної зовнішньої політики та політики безпеки, не виключаючи можливості оформлення в майбутньому спільної оборонної політики, яка може сприяти створенню спільної оборони згідно з умовами ст. 17;

- посилити захист прав та інтересів народів, що входять до країн-членів, шляхом запровадження громадянства Союзу;

- повною мірою розвивати та утверджувати роль Союзу у сфері свободи, безпеки та справедливості, в якому забезпечується свобода руху людей поряд з відповідними заходами по контролю за зовнішнім кордоном, наданням притулку, імміграцією, а також по запобіганню та боротьбі зі злочинністю;

- повною мірою забезпечити дотримання «*acquis communautaire*» і спиратись на нього для визначення, якою мірою політика та форми співробітництва, запроваджені даним Договором, потребують перегляду з метою забезпечення ефективності механізмів та інститутів Спільноти.

Договір поклав початок створенню нових міжурядових структур: *Спільної зовнішньої політики та політики безпеки* – СЗБП (Common Foreign and Security Policy – CFSP), а також *Політика з правосуддя та внутрішніх справ* (Justice and Home Affairs – JHA). Крім того, Договір передбачив створення інституту Європейського омбудсмена, Комітету регіонів, запровадження процедури спільного ухвалення рішень, а також розширив сферу застосування процедури голосування кваліфікованою більшістю.

З набранням Договором чинності усередині Союзу були остаточно усунуті останні обмеження на вільне рух фінансових ресурсів. При цьому зводилися економічні бар'єри на кордонах країн ЄС із іншими державами. Крім того, спеціальні програми уніфікації зближували основні показники соціально-економічного розвитку всіх країн-членів ЄС (бюджети, торговельні дефіцити, рівень інфляції, державні борги і т.д.). Із створенням Європейського Союзу, сформовані раніше Європейські Спільноти не припинили свого існування.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Довідник з Європейської інтеграції : Договір про Європейський Союз [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eu-directory.eaia.info/index.php?act=show&docid=6&id=74>; 3) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://europa.eu/abc/treaties/indexen.htm>.

ДОГОВІР ПРО ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ ДЛЯ ЄВРОПИ; TREATY ESTABLISHING A CONSTITUTION FOR EUROPE – це один з нератифікованих договорів (див. *Договори нератифіковані*) ЄС. Був розроблений з метою об'єднати, спростити та замінити існуючий набір договорів, які перетинаються один з одним. Був підписаний 29 жовтня 2004 р. главами всіх 25ти країн-членів ЄС і мав вступити в силу 1 листопада 2006 р. за умови його ратифікації всіма країнами-членами. Унікальність цього документа полягає в тому, що він з'явився відразу на 20-ти мовах і став самою просторовою і всеосяжною конституцією в світі. Європейська конституція, на думку її авторів, повинна була сприяти появі загальноєвропейської самосвідомості та зробити ЄС моделлю нового світопорядку.

Для вступу Конституції в силу її повинні були ратифікувати всі країни-члени Європейського Союзу або голосуванням в Європейському Парламенті, або шляхом проведення всенародного референдуму. Проект Конституції Європейського союзу був ратифікований в 18 країнах.

На референдумах, що відбулися 29 травня 2005 р. у Франції і 1 червня 2005 р. в Нідерландах, проект Конституції Європейського Союзу був відхилений. У Франції проти Конституції проголосувало 54,9 %, при цьому явка виборців склала 70 %, що виявилось дуже високим показником. У Нідерландах, де явка виборців склала 63 %, 61,6 % що проголосували, відхилили проект Конституції Європейського Союзу, «за» висловилися 38,4 %.

На саміті Європейського союзу, що відбувся 16-17 червня 2005 р., Велика Британія, Португалія, Данія та Ірландія оголосили про перенесення на невизначений час своїх національних референдумів. Швеція заявила, що не ратифікує Основний Закон Європейського Союзу до тих пір, поки Франція та Нідерланди не проведуть повторних референдумів.

Безпосередня мета Договору про запровадження Конституції для Європи – здійснити реформу чинних установчих договорів і, відповідно, інституційної структури Європейського Союзу з урахуванням «спадщини» Європейських Спільнот і факту розширення ЄС (поточного та потенційного), подолавши відомі «сірі зони» розмежування повноважень між Європейським Союзом і країнами-членами.

Окреслена Лаекенською Декларацією щодо майбутнього ЄС 2001 року, предметна сфера Договору про запровадження Конституції для Європи містить три ключові завдання: «зменшити відстань» між громадянами та європейськими інституціями; структурувати політичне життя та європейський політичний простір у розширеному Союзі; перетворити Союз на фактор стабілізації та зразковий орієнтир у новому світовому порядку.

Вирішуючи ці завдання, Європейський Конвент у Проекті Договору про запровадження Конституції для Європи запропонував більш досконале

розмежування повноважень між Союзом і країнами-членами; рекомендував об'єднання всіх чинних установчих договорів (Європейських Спільнот та Європейського Союзу) та надання Союзу правосуб'єктності (прав юридичної особи); спростив систему правових актів Союзу; запропонував заходи, спрямовані на розширення демократичності, прозорості та дієздатності Європейського Союзу шляхом піднесення ролі національних Парламентів у вирішенні європейських проблем, спрощенні процесу прийняття рішень з тим, щоб функціонування європейських інституцій стало більш прозорим і розбірливим; встановив заходи, необхідні для вдосконалення структури та зміцнення ролі кожного з інститутів Союзу, враховуючи, зокрема, наслідки його розширення.

Таким чином, Європейський Конвент покликаний був здійснити глибоку та всебічну переробку міжнародно-правової договірної бази ЄС, насамперед його чинних установчих актів, реорганізувати, спростити їх і на якісно новій основі створити єдиний систематизований нормативно-правовий акт установчого характеру для самого Європейського Союзу, а з його допомогою – вдосконалити ключові елементи європейської конституції.

На саміті ЄС 22-23 червня 2007 р. була досягнута принципова домовленість про розробку замість Конституції «Договору про реформу», який мав би містити головним чином положення про порядок функціонування інститутів ЄС в нових умовах. Лісабонський договір (див. *Лісабонський договір*), який був підписаний на саміті ЄС 13 грудня 2007 р. в м. Лісабоні, покликаний замінити собою Конституцію ЄС, що не набула чинності, і внести зміни до угод, що діють, про Європейський союз в цілях реформування системи управління ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Moussis N. Access to European Union: law, economics, policies. [Текст] // N. Moussis – Rixensart, Belgium, 2009. - 556 p.; 3) Тюшка А.В. Договір про Конституцію для Європи: генезис, юридична природа, політична цінність : монографія [Текст] / А.В. Тюшка. – К., 2008. – 228 с.; 4) Офіційний сайт Університету Зарагоза [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.unizar.es/euroconstitucion/Home.htm>; 5) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eurlex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:EN:HTML>; 6) Крук Ю. Конституція Європейського союзу: історія підготовки і причини провала її ратифікації [Електронний ресурс] / Ю. Крук // Журнал міжнародного права і міжнародних відносин. – 2009. – №. 2. – Режим доступу : http://www.evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=1550.

Ганна Горіна

ДОГОВІР ПРО ЗАСНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СПІЛЬНОТИ, або РИМСЬКИЙ ДОГОВІР; TREATY ESTABLISHING THE EUROPEAN ECONOMIC COMMUNITY (EEC TREATY) – це міжнародний договір, який заклав основу для Європейського Економічного Співтовариства Був підписаний 25 березня 1957 р. у м. Римі шістьма країнами: Бельгією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, ФРН та Францією. Римський договір набув чинності 1 січня 1958 року.

Після перейменування Європейської економічної Спільноти на Європейську Спільноту, згідно з Договором про Європейський Союз, відповідний Римський договір почали називати «Договором про заснування Європейської Спільноти».

Згідно з Договором, Європейська Спільнота має за мету шляхом створення спільного ринку, економічного та валютного союзу, а також шляхом реалізації спільної політики сприяти на всій його території гармонійному і збалансованому розвитку економічної діяльності, високому рівню зайнятості та безінфляційному зростанню, досягненню високого рівня конкурентоспроможності та зближення економічних показників, захисту та поліпшенню стану довкілля, підвищенню життєвого рівня та якості життя, економічній та соціальній згуртованості та солідарності країн-членів.

Вступ у силу даного договору офіційно розпочав реалізацію таких спільних заходів: скасування митних зборів і кількісних обмежень на імпорт та експорт товарів у торгівлі між країнами-членами; проведення спільної торговельної та транспортної політики, спільної політики у сфері сільського господарства та рибальства; створення внутрішнього ринку, що характеризується скасуванням перешкод вільному руху товарів, осіб, послуг та капіталу; забезпечення конкуренції на внутрішньому ринку; зближення законодавства країн-членів; сприяння координації у здійсненні політики зайнятості та політики в соціальній сфері; посилення економічної та соціальної згуртованості; проведення політики у сфері захисту довкілля; посилення конкурентоспроможності промисловості Європейської Спільноти; сприяння дослідженням і технологічному розвитку; заохочення створення та розвитку транс'європейських мереж; розвиток освіти, професійного навчання та культури, досягнення високого рівня охорони здоров'я; реалізація політики співробітництва з третіми країнами та територіями з метою розширення торгівлі та сприяння спільному економічному та соціальному розвитку; захист прав споживачів; заходи у сфері енергетики, соціального захисту та туризму.

Договором передбачено, що завдання Європейської Спільноти виконуються такими установами: Європейський Парламент, Європейська Рада, Європейська Комісія, Суд ЄС, Палата Аудиторів. Також засновується Європейська система Центральних Банків (ЄСЦБ), Європейський Центральний Банк (ЄЦБ) та Європейський інвестиційний банк.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт ЄС [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm; 3) Англійсько-французьконімецько-український словник термінології Європейського Союзу. – К. : "К.І.С.", 2007.– 226 с.

Ганна Горіна

ДОГОВІР ПРО ЗАСНУВАННЯ ЄДИНОЇ РАДИ ТА ЄДИНОЇ КОМІСІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СПІЛЬНОТ; TREATY ESTABLISHING A SINGLE COUNCIL AND A SINGLE COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES – див. ДОГОВІР ЗЛИТТЯ; MERGER TREATY.

ДОГОВІР ПРО СТВОРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОБОРОННОЇ СПІЛЬНОТИ; THE EUROPEAN DEFENCE COMMUNITY TREATY (EDC) – це один із нератифікованих договорів (див. *Договори нератифіковані*) ЄС. Був розроблений з метою створення Пан'європейських збройних сил шляхом об'єднання національних армій під єдиною наднаціональною структурою. Був підписаний 27 травня 1952 р., але Французька Національна Асамблея відмовилася його ратифікувати. Договір мав у майбутньому призвести до підписання Договору про Європейську Політичну Спільноту, чорновий варіант якого було вже розроблено, але залишено після невдалої ратифікації.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції* / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Офіційний сайт : European Union Legislation* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm; 3) *Moussis N. Access to European Union: law, economics, policies.* [Текст] // N. Moussis – Rixensart, Belgium, 2009. - 556 p.

ДОГОВІР ПРО СТВОРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ АТОМНОЇ ЕНЕРГІЇ (ЄВРАТОМ); TREATY ESTABLISHING THE EUROPEAN ATOMIC ENERGY COMMUNITY (EURATOM) – один з Римських договорів, підписаних 25 березня 1957 р. у м. Римі шістьма країнами: Бельгією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, ФРН та Францією. Набув чинності в 1958 р. Згідно з Договором було створено Європейську Спільноту атомної енергії (далі – Спільнота).

Необхідність підписання даного договору була обумовлена тим, що атомна енергія являє собою істотне джерело енергії, яке здатне забезпечити розвиток і відновлення виробництва, стимулювати технічний прогрес і, відповідно, сприяти зростанню добробуту народів. Таким чином, було поставлене завдання Спільноти – шляхом створення необхідних умов для створення та швидкого зростання атомної промисловості сприяти підйому життєвого рівня в країнах-членах і розвитку взаємного обміну з іншими країнами.

З метою виконання цього завдання передбачалася реалізація таких заходів: розвиток досліджень і поширення технічних знань; розробка єдиних норм безпеки для захисту здоров'я трудящих і всього населення та спостереження за їх виконанням; спрощення інвестиційного режиму та забезпечення створення установ для фундаментальних досліджень, необхідних для розвитку атомної енергетики в Спільноті; спостереження за регулярним і справедливим постачанням споживачів у Спільноті ядерним паливом і рудою; гарантування неможливості використання ядерних матеріалів на інші цілі, крім тих, для яких вони призначені; використання права власності на володіння спеціальними матеріалами, що розщеплюються; забезпечення широкого збуту та доступу до кращих технічних засобів шляхом створення загального ринку спеціального устаткування та матеріально-технічного забезпечення, вільного руху капіталів для інвестицій в атомні галузі, а також шляхом вільного вибору місця роботи фахівцями всередині Спільноти; встановлення з іншими країнами та міжнародними організаціями різноманітних зв'язків, що сприяють прогресу в мирному використанні атомної енергії.

Згодом акцент був перенесений на національні програми окремих країн і фінансування Євратому істотно скоротилося.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm; 3) Довідник з Європейської інтеграції : Договір про створення Європейської Спільноти атомної енергії [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://eu-directory.ea-ua.info/index.php?act=show&doc_id=2&id=74; 4) Англійсько-французько-німецько-український словник термінології Європейського Союзу. – К. : “К.І.С.”, 2007.– 226 с.

ДОГОВІР ПРО СТВОРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ ВУГІЛЛЯ І СТАЛІ (ЄСВС); TREATY ON EUROPEAN COAL AND STEEL COMMUNITY ESTABLISHMENT (ECSC) – див. ДОГОВІР ПАРИЗЬКИЙ.

ДОГОВІР РИМСЬКИЙ, TREATY OF ROME – див. ДОГОВІР ПРО ЗАСНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ.

ДОГОВОРИ ЄВРОПЕЙСЬКІ, EUROPEAN TREATIES – це основоположні договори (Паризький, Римські, Маастрихтський), доповнюючі договори (Амстердамський, Договір злиття, Ніццький, Лісабонський договори), договори/акти про приєднання, бюджетні договори та нератифіковані договори (див. Договір про створення Європейської Оборонної Спільноти та Договір про запровадження Конституції для Європи).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm; 3) Moussis N. Access to European Union: law, economics, policies. [Текст] // N. Moussis – Rixensart, Belgium, 2009. - 556 p.

ДОГОВОРИ НЕРАТИФІКОВАНІ; UNRATIFIED TREATIES – це договори, що були підготовлені, але не ратифіковані країнами-членами ЄС. До них належать Договір про створення Європейської оборонної Спільноти та Договір про запровадження Конституції для Європи.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm.

ДОГОВОРИ ОСНОВОПОЛОЖНІ; FOUNDING TREATIES – чотири основні договори, на яких базується європейська інтеграція. До них належать: Договір про заснування Європейської Спільноти з вугілля та сталі (див. Договір

Паризький); Договір про заснування Європейської економічної Спільноти та Договір про заснування Європейської Спільноти з атомної енергії (див. *Римські договори*); Договір про Європейський Союз (див. *Маастрихтський договір*). Основоволожні договори зазнали численних змін і доповнень, які вносились за допомогою доповнюючих договорів (див. *Амстердамський договір, Єдиний Європейський Акт, Ніццький договір та ін.*). Зміни договорів здійснюються шляхом скликання міжурядових конференцій. Об'єднати всі договори в єдиний текст основного закону ЄС має на меті ухвалення Європейської Конституції.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Глосарій термінів Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.dovidka.com.ua/o.html#Founding_treaties; 3) *Англійсько-французько-німецько-український словник термінології Європейського Союзу. – К. : “К.І.С.”, 2007.– 226 с.**

ДОГОВОРИ ПРО БЮДЖЕТ; BUDGETARY TREATIES – це договори 1970 та 1975 рр.

Бюджетний Договір 1970 (повна назва «Договір, що доповнює певні бюджетні умови Договору про створення Європейської Спільноти і Договору про створення Єдиної Ради і Єдиної Комісії Європейської Спільноти») був підписаний у м. Люксембурзі 22 квітня 1970 р. Передбачає поступове запровадження системи власних ресурсів, за якою Європейська Спільнота отримує всі митні збори на продукцію, яка імпортується з третіх країн, всі податки на імпорт сільськогосподарської продукції та надходження від податку на додану вартість. Договір розширив бюджетні повноваження Європейського Парламенту, який отримав право останнього слова щодо т.зв. «не обов'язкових витрат». Договір набув чинності 1 січня 1971 р.

Бюджетний Договір 1975 (повна назва «Договір, що доповнює певні фінансові умови Договору про створення Європейської Спільноти і Договору про створення Єдиної Ради і Єдиної Комісії Європейської Спільноти») був підписаний у м. Брюсселі 22 липня 1975 р. Надав Європейському Парламенту право повного відхилення бюджету та створив Європейський суд аудиторів. Договір вступив в силу 22 червня 1977 р. (див. *Європейський Парламент; Бюджет ЄС єдиний*).

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *European Union Legislation* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm; 3) *Moussis N. Access to European Union: law, economics, policies. [Текст] // N. Moussis – Rixensart, Belgium, 2009. - 556 p.**

ДОГОВОРИ ПРО ПРИЄДНАННЯ, або АКТИ ПРО ПРИЄДНАННЯ; ACCESSION TREATIES, або ACTS OF ACCESSION – договори, що фіксують приєднання нових членів до Європейського Союзу. Усього було підписано сім договорів про приєднання: 1) Акт про приєднання Данії, Ірландії, Норвегії та Великої Британії з 1 січня 1973 року, підписаний у м. Брюсселі 22 січня 1972 р. (Норвегія не ратифікувала договір і відмовилася вступати до ЄС); 2) Акт про

приєднання Греції з 1 січня 1981 р., підписаний в м. Афінах 28 травня 1979 р.; 3) Акт про приєднання Іспанії та Португалії з 1 січня 1986 р., підписаний у м. Мадриді та м. Лісабоні 12 червня 1985 р.; 4) Акт про приєднання Австрії, Швеції, Фінляндії й Норвегії з 1 січня 1995 р., підписаний на о. Корфу 24 червня 1994 р. (Норвегія повторно відмовилася ратифікувати договір); 5) Договір про приєднання 2003 р., був підписаний в Афінах 16 квітня 2003 р. і передбачив приєднання до ЄС із 1 травня 2004 р. десяти країн (Кіпр, Чехія, Естонія, Угорщина, Литва, Латвія, Мальта, Польща, Словенія, Словаччина); 6) Договір про приєднання 2005 р., підписаний у Люксембурзі 13 квітня 2005 р., що передбачив приєднання до ЄС з 1 січня 2007 р. Болгарії та Румунії; 7) Договір про приєднання 2011 р., підписаний у м. Брюсселі 9 грудня 2011 р., що передбачив приєднання до ЄС з 1 липня 2013 р. Хорватії.

Таким чином, до процесу європейської інтеграції, спочатку ініційованому шістьма країнами (Францією, Італією, Німеччиною, Нідерландами, Бельгією, Люксембургом), на підставі Договорів/актів про приєднання офіційно приєдналися 22 країни. Норвегія двічі відмовилася від приєднання до ЄС і зараз не є його членом, а з 31 січня 2020 року відбулось припинення членства Великобританії в Європейському Союзі після того як Рада Європейського Союзу затвердила угоду про вихід Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії зі спільноти.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *European Union Legislation* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm.

Вікторія Кошель

ДОГОВОРИ РИМСЬКІ, TREATIES OF ROME – два основоположні євроінтеграційні договори, підписані в м. Римі 25 березня 1957 р. шістьма країнами (Бельгією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, ФРН та Францією): Договір про створення Європейської Економічної Спільноти і Договір про створення Європейської спільноти атомної енергії. Ці договори, відповідно, поклали початок існуванню Європейської Економічної Спільноти – ЄЕС, і Європейської спільноти атомної енергії – Євратом. Незважаючи на те, що в м. Римі в 1957 р. було підписано два договори, термін «Римський договір» означає тільки Договір про створення Європейської економічної Спільноти, у той час як під «Римськими договорами» мають на увазі як Договір про ЄЕС, так і Договір про Євратом.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Глосарій термінів Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.dovidka.com.ua/r.html#_Toc90362368.

ДОПОВІДЬ «ГРУПИ МУДРЕЦІВ» «ПРОЕКТ ЄВРОПА 2030 - ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ»; REPORT BY EU «WISEMEN» «PROJECT EUROPE 2030 - CHALLENGES AND OPPORTUNITIES». Доповідь була схвалена на засіданні Європейської Ради у 2010 р. Підготовлена на прохання

Генерального секретаря Ради Європи Турбйорна Ягланда «Групою мудреців (видних діячів)». У доповіді дається оцінка ступеня серйозності ризиків, пов'язаних з відродженням нетерпимості та дискримінації в Європі, виявляються їх джерела та викладається ряд пропозицій для того, щоб «жити разом» у відкритих європейських суспільствах.

Групою керує колишній міністр закордонних справ Німеччини Йошка Фішер. Група складається з дев'яти членів - чотирьох жінок і п'яти чоловіків - кожен з яких представляє різні країни-члени Ради Європи. Крім Й. Фішера, до неї входять Емма Боніно (Італія), Тімоті Гартон Еш (Сполучене Королівство), Мартін Ірш (Франція), Данута Хюбнер (Польща), Айше Кадіоглу (Туреччина), Соня Ліхт (Сербія), Володимир Лукін (Російська Федерація) та Хав'єр Солана (Іспанія). Доповідачем був Едвард Мортімер (Сполучене Королівство).

Перша частина доповіді «Загрози» (А. Які існують ризики і наскільки вони серйозні? 1) посилення нетерпимості; 2) розширення підтримки ксенофобських і популістських партій; 3) дискримінація; 4) наявність населення, яке практично не має прав; 5) паралельні суспільства; 6) ісламський екстремізм; 7) втрата демократичних свобод; 8) можливе зіткнення між «релігійною свободою» та свободою висловлення думки. В. Що стоїть за цими ризиками? 1) відсутність безпеки; 2) імміграція; 3) спотворений образ меншин у ЗМІ та шкідливі стереотипи; 4) криза лідерства).

Друга частина доповіді «Відповіді» (А. Керівні принципи. В. Основні учасники змін: 1) викладачі; 2) засоби масової інформації; 3) роботодавці та профспілки; 4) громадянське суспільство; 5) церкви та релігійні групи; 6) знаменитості та «рольові моделі»; 7) малі та великі міста; 8) країни-члени; 9) європейські та міжнародні організації. С. Пропозиції про дії (I. Стратегічні рекомендації. II. Конкретні рекомендації).

Як зазначається у передмові:

«...група засновує свої висновки та рекомендації на принципах європейської конвенції про права людини і, перш за все, на індивідуальній свободі та рівності перед законом. Група вважає, що в сьогоденній Європі широко поширені дискримінація та нетерпимість, перш за все щодо ромациган та іммігрантів, які часто розглядаються як іноземці навіть у тих країнах, в яких вони народилися та громадянами яких вони є;

група вважає, що ідентичність - це добровільне питання для кожної людини і нікого не можна примушувати обирати або приймати яку-небудь одну основну ідентичність, виключаючи при цьому інші форми ідентичності. Європейські суспільства повинні прийняти різноманіття та погодитися з тим, що можна бути «європейцем з приставкою», наприклад, турко-німцем, північноафриканською-французенкою або азіатом-британцем, як можна бути афро - або італо-американцем. Але це може спрацювати тільки в тому випадку, якщо всі жителі країни, які проживають там протягом тривалого часу, сприймаються як громадяни, та якщо стосовно всіх людей, незалежно від їхнього віросповідання, культури чи етнічного походження, існує рівне поводження з боку закону, влади і їхніх співгромадян. Точно так само, як і всі інші громадяни в демократичному суспільстві, вони повинні мати право сказати своє слово при підготовці законодавства, причому ні релігія, ні культура не можуть бути підставою для того, щоб це право порушувалося.»

У другій частині доповіді Група спочатку викладає 17 принципів, які, як вважають члени Групи, повинні визначати відповіді Європи на ці загрози,

починаючи із заяви про те, що «як мінімум необхідна згода щодо того, що потрібно підкорятися закону, а також спільне розуміння того, що являє собою закон і як його можна змінити». Визначаються основні учасники, здатні домогтися необхідних змін у позиціях суспільства. По більшості з цих категорій у доповідь включені короткі оповідання про окремі групи або особи, чию роботу Група вважає «гідною похвали і здатної стати прикладом».

Доповідь завершується викладом 59 «пропозицій про дії», перші 17 з яких названі «стратегічними рекомендаціями», а решта - «конкретними рекомендаціями», і звернені вони в основному до ЄС, Ради Європи та держав-членів ЄС.

Група виділяє як права, так і обов'язки громадян в умовах демократії, та конкретно права та обов'язки новоприбулих громадян і представників меншин. Відзначається, що абсолютно виправдані та необхідні особливі заходи для забезпечення того, щоб члени груп, що знаходяться в несприятливому або маргіналізованому положенні, користувалися справжньою рівністю можливостей, і при цьому необхідно робити зусилля для забезпечення того, щоб члени різних релігійних, культурних чи етнічних груп більше дізнавалися один одного та працювали разом у добровільних асоціаціях. Стверджується право на свободу вираження поглядів.

Стратегічні рекомендації, що містяться в доповіді, безпосередньо впливають з цих принципів. До держав звертається заклик «розширити права та обов'язки громадян, у тому числі право голосу, на якомога більше число людей, що проживають у країні» та, в якості проміжного заходу, надати всім іноземним громадянам, що проживають в країні, право голосу на місцевих виборах. Визнається право та обов'язок держав контролювати імміграцію, але до всіх європейців звертається заклик «справедливо і гуманно ставитися до всіх осіб у пошуках притулку та мігрантів, які прибувають до Європи», проявляючи при цьому належну солідарність.

До Ради Європи та ЄС група звертається з проханням працювати разом над «комплексною, послідовною та транспарентною імміграційною політикою» на благо всієї Європи».

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Доповідь Групи провідних діячів Ради Європи [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.valerytishkov.ru/engine/documents/document1989.pdf>.

Оксана Чернега

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ФОНД ВУГІЛЛЯ ТА СТАЛІ; RESEARCH FUND FOR COAL AND STEEL (RFCS) – програма, що управляється Європейською Комісією за участю Комітету вугілля та сталі, Консультативної групи вугілля та сталі та 12 технічних груп.

RFCS підтримує науково-дослідні роботи у секторі вугілля та сталі, зокрема які стосуються: виробничих процесів; створення/застосування, використання та конверсії ресурсів; безпеки на робочому місці; захисту довкілля та зменшення емісії вуглекислого газу від використання вугілля та сталеливарного виробництва.

Річний бюджет фонду становить близько 55-60 млн. євро. За рахунок програми RFCS фінансуються проекти, що здійснюються університетами,

науководослідними центрами та приватними компаніями та спрямовані на підвищення конкурентоспроможності галузі вугілля і сталі (див. *Програма дослідницького фонду вугілля і сталі*).

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : CORDIS [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://cordis.europa.eu/coal-steel-rtd/home_en.html.*

ДУБЛІНСЬКА КОНВЕНЦІЯ; DUBLIN CONVENTION – прийнятий в 1990 р. міжнародно-правовий документ (набув чинності в 1997 р.), що визначає державу (на основі низки критеріїв), відповідальну за розгляд клопотань про надання притулку, поданих в одній з країн-членів Європейської Спільноти. Ознайомитися із повним текстом Дублінської Конвенції можна на офіційному веб-сайті Верховної Ради України за адресою: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_310.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.*

Е

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ЄС; EU ECONOMIC POLICY – це узгоджена політика країн – членів ЄС та Європейського Союзу, спрямована на підтримку та розвиток спільного внутрішнього ринку, економічного та валютного союзу ЄС з метою підтримки, розвитку та реалізації головних цінностей Спільноти.

Серед головних цілей ЄС (ст. 3 Договору про Європейський Союз) є збереження миру, дотримання цінностей та сприяння добробуту громадян Спільноти. ЄС організує внутрішній ринок, який повинен функціонувати з метою сталого розвитку Європи на основі збалансованого економічного зростання та цінової стабільності, висококонкурентної соціальної ринкової економіки, спрямований на забезпечення повної зайнятості та соціального прогресу. Також ЄС встановлює економічний та валютний союз.

Для викладених цілей актуальним є прийняття основ спільної економічної політики, яка заснована на тісній координації економічної політики держав-членів ЄС, на внутрішньому ринку та на визначенні загальних цілей, та проводиться відповідно до принципу відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією.

Заходи щодо формування економічної політики ЄС включають в себе введення єдиної валюти євро, а також визначення та проведення єдиної грошово-кредитної політики та політики обмінного курсу, метою яких є підтримка стабільності цін у відповідності до принципу відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією. Ця діяльність держав-членів та ЄС передбачає дотримання таких керівних принципів: стабільність цін, державні фінанси і грошово-кредитні умови і сталий платіжний баланс.

У положеннях Договору про Європейський Союз (Розділ VIII, ст. 119126) йдеться про реалізацію Економічного та монетарного союзу, яка передбачає ретельне погодження економічних політик всіх країн-членів, що потребує спільних

дій: на основі рекомендацій Європейської Комісії Рада Міністрів кваліфікованою більшістю ухвалює проект і надсилає його Європейській Раді. Рада ухвалює рекомендацію, де формулює головні напрямки економічної політики країн-членів і Спільноти загалом, та інформує про це Європейський Парламент. Це щорічне ухвалення головних напрямків – основний елемент координації економічних політик країн ЄС.

Інші засоби економічної політики, передбачені Договором про Європейський Союз, такі:

- багатосторонній нагляд: країни-члени наглядають за економічним розвитком і виконанням головних напрямків економічної політики; вони можуть адресувати рекомендації уряду країни-члена, яка не виконує завдання основних напрямків;

- процедура надлишкового дефіциту: країни-члени повинні уникати надмірного дефіциту бюджету;

- фінансова підтримка: якщо країна-член переживає значні труднощі, Рада може надати їй фінансову підтримку;

- заборона перебирати на себе зобов'язання інших країн-членів: Співтовариство та країни-члени не можуть брати на себе зобов'язання інших країн-членів;

- заборона пільгового доступу: заборонено надавати будь-яким громадським або державним органам чи підприємствам пільговий доступ до джерел фінансування.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Treaty of Lisbon. Official Journal C 306, 17.12.2007. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306FULL:EN:PDF>.

Лариса Самосьонюк

ЕКОНОМІЧНИЙ ТА МОНЕТАРНИЙ СОЮЗ (ЕМС); ECONOMIC AND MONETARY UNION (EMU) – це інститут гармонізації економічної та монетарної політики країн-членів ЄС з метою запровадження єдиної валюти - євро.

Економічний та монетарний союз (ЕМС) закликає європейську та національну політику працювати синхронно, що, в свою чергу, вимагає тісної співпраці між європейськими інституціями, європейськими та національними парламентами.

ЕМС був предметом обговорення однієї з двох міждержавних конференцій, які завершили свою роботу в м. Маастрихті в грудні 1991 р.

У Договорі про ЄС (Маастрихтська угода) передбачається досягнення Економічного та монетарного союзу трьома етапами:

- перший етап (1.07.1990 – 31.12.1993 рр.): вільний рух капіталу між країнами ЄС, тісніша координація економічної політики та співпраця центральних банків;

- другий етап (1.01.1994 – 31.12.1998 рр.): зближення економічної та монетарної політики країн-членів (заради забезпечення стабільності цін і систем

- державних фінансів), і створення Європейського валютного інституту та Європейського Центрального Банку (1998 р.);

- третій етап (з 1.01.1999 р.): остаточне визначення обмінних курсів і запровадження єдиної валюти на валютних ринках і в безготівкових розрахунках; від 1 січня 2002 р. введення готівкового євро.

Згідно з Договором про ЄС, для участі в третьому етапі ЕМС держави-члени повинні відповідати кільком критеріям, так званим «критеріям конвергенції». З дванадцяти країн, які висловили бажання брати участь у третьому етапі ЕМС, 1 січня 1999 р. виконали вимоги критеріїв конвергенції тільки одинадцять. Греція приєдналася до них пізніше, 1 січня 2001 р. Три «старі» держави ЄС поки що залишаються поза межами зони євро: Велика Британія та Данія скористалися правом на неприєднання, що засвідчив протокол до Договору про ЄС, Швеція ж відклала рішення. 1 січня 2002 р. банкноти та монети нової валюти були запроваджені в обіг у дванадцятьох країнах ЄС, поступово замінюючи національні валюти. 28 лютого 2002 р. завершився перехідний період подвійного обігу національних валют і євро. 13 нових членів, які вступили до ЄС в 2004 р., в 2007 р. і в 2013 р., автоматично стали членами ЕМС, але тільки п'ять з них входять до єврозони (Естонія, Кіпр, Мальта, Словаччина та Словенія). Подальший успіх Економічного та монетарного союзу пов'язаний з дотриманням бюджетної дисципліни та точнішої координації економічних політик країн-членів.

Проте, результати діяльності економічного та монетарного союзу не завжди були тільки позитивними. Незавершеність формування ЕМС призвела до рецесії у ЄС, пов'язаної з борговою кризою, у 2012-13 роках, яка була унікальною для економіки єврозони. Це ускладнювало процес грошово-кредитної політики та сприяло зростанню потреби в конкретних, нестандартних інструментах грошово-кредитної політики для подолання фрагментації.

Європейський Центральний Банк прийняв цей виклик і використав свій мандат, стабілізуючи інфляцію в євразоні. В ході цього процесу ЄЦБ підтримував економічне зростання та створення нових робочих місць: з моменту початку відновлення в 2013 році економікою євразони було створено понад 11 мільйонів робочих місць. Згідно з розрахунками дослідників, приблизно третина 5-процентного зростання рівня зайнятості, яке спостерігається в євразоні загалом з середини 2014 року, пов'язане з заходами ЄЦБ. Також було зроблено значні кроки для того, щоб архітектура ЕМС стала більш стійкою, створивши спільний банківський нагляд, спільну систему допомоги банкам, що банкрутують, та Європейський механізм стабільності для допомоги країнам, що її потребують.

Як і в економічному та монетарному союзі, встановленому серед 28 країн-членів Європейського Союзу, ЄС може впливати на різні частини своєї юрисдикції різними способами. Деякі райони підпорядковуються окремим митним регламентам від інших областей. Ці різні домовленості можуть бути встановлені в офіційній угоді, або вони можуть існувати фактично. Наприклад, не всі країни-члени ЄС використовують євро, встановлене його валютним союзом, і не всі країни-члени ЄС є частиною Шенгенської зони. Деякі члени ЄС беруть участь в двох союзах, а деякі - в жодному.

Економічна роль країн-членів ЄВС полягає у:

- контролі фіскальної політики, що стосується державних бюджетів
- контролі податкової політики, яка визначає спосіб підвищення доходу
- контролі структурної політики, яка визначає пенсійну систему, працю та регулювання ринку капіталів.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ

«Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *CORDIS* [Електронний ресурс] // Режим доступу:<http://cordis.europa.eu/coal-steel-rtd/homeen.html>. 3) *Deepening and widening Economic and Monetary Union: finding the right speed* [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2020/html/ecb.sp200218~0ba27c66b2.en.html>.

Юрій Яковенко

ЕКЮ; ECU - див. ЄВРОПЕЙСЬКА ГРОШОВА ОДИНИЦЯ (ЕКЮ); EUROPEAN CURRENCY UNIT (ECU).

ЕЛЕКТРОННА ЄВРОПА; E-EUROPE – це ініціатива, започаткована Європейською Комісією в грудні 1999 р. та підтримана Європейською Радою в м. Лісабоні в березні 2000 р. Ухвалений пізніше документ - «Електронна Європа - інформаційне суспільство для всіх» - став частиною т.зв. «Лісабонської стратегії»; а з 2011 р. «Електронна Європа» є часткою Стратегії «Європа 2020»

На шляху до «Електронної Європи» ініціатива визначила такі ключові цілі:

- привести цифрові технології та Інтернет до кожного громадянина, в кожному оселю, школу, підприємство та державну установу;
- подолати цифрову «неписьменність» у Європі через культуру;
- підприємництва, відкрити до застосування нових інформаційних технологій;
- забезпечити соціальну лояльність інформаційного суспільства.

Щоб виконати ці завдання, Європейська Комісія ухвалила в травні 2000 р. план дій «Електронна Європа 2002», а в червні його затвердила Європейська Рада у м. Фейрі (Португалія). Головні заходи було націлено на заохочення користування Інтернетом, його здешевлення, залучення людських і фінансових ресурсів.

У червні 2001 р. було розроблено план дій «Електронна Європа+» для країн-кандидатів, а в червні 2002 р. Європейська Рада в м. Севілья (Іспанія) ухвалила вже наступний план дій - «Електронна Європа 2005».

У 2005-2006 рр. була розроблена та прийнята до реалізації стратегічна ініціатива «2010. Цифрові бібліотеки», яка була покликана замінити програми «Електронна Європа». Головні завдання цієї ініціативи – полегшити доступ до європейських інформаційних ресурсів і зробити їх більш привабливими для користувачів. Доступ до різноманітного європейського спадку базується на мультикультурному та багатомовному середовищі, новітніх технологіях і новітніх бізнес-моделях. В рамках цієї ініціативи особлива увага надається інтеграції цифрових інформаційних ресурсів, у першу чергу, створенню і функціонуванню Європейської цифрової бібліотеки (Європеана, EUROPEANA). Діяльність Європейської Комісії цифрових бібліотек входить у підпорядкування відділу 4 «Цифрові бібліотеки та публічна інформація» Генерального Директората «Інформаційна Спільнота та медіа» Європейської Комісії.

Починаючи з 2009 р. проекти щодо створення та використання цифрових інформаційних ресурсів фінансуються через Програму підтримки політики з інформаційних і комунікаційних технологій (Information and Communications Technologies Policy Support Programme (ICT PSP)). Це одна із трьох спеціалізованих підпрограм, які входять до Рамкової програми конкурентоспроможності й інновацій (Competitiveness and Innovation Framework Programme, CIP (2007-2013)).

Наприкінці 2009 р. в Швеції було прийнято Декларацію міністрів щодо електронної Європи на період 2010-2015 рр., а в 2010 р. ініціатива «Електронна Європа» знайшла, свій прояв в новій стратегії ЄС «Європа 2020», яка розрахована на 2011-2020 рр.

Ініціатива «Електронної Європи» реалізується у межах Цифрового порядку денного для Європи (The Digital Agenda for Europe (DAE)) та є однією із провідних ініціатив у рамках стратегії «Європа 2020». У межах DAE визначено сім напрямків дій (створення єдиного цифрового ринку, розвиток інтероперабельності, підвищення безпеки та довіри до он-лайн транзакцій, розвиток високошвидкісного Інтернету, розвиток наукових досліджень та інновацій, розвиток цифрових навичок, використання інформаційних комунікаційних технологій) та 100 перспективних активностей, які дозволять ЄС створити низку економічних та соціальних ефектів, що сприятимуть економічному процвітанняю.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.;* 2) *Реалізація проектів електронного уряду. URL: <http://www.microsoft.com/Rus/Government/newsletters/issue19/03.aspx>;* 3) *Digital agenda of Europe. URL: http://ec.europa.eu/information_society/activities/econtentplus/projects/funded_projects/index_en.htm;* 4) *Офіційний сайт Європейської цифрової бібліотеки. URL: <http://dev.europa.eu>.* 5) *Communication from the commission to the european Parliament, the council, the european economic and social Committee and the committee of the regions. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0673&from=EN>*

Юлія Бочарова

ЕНЕРГЕТИЧНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ; EU ENERGY POLICY – інституційну основу діяльності Європейського Союзу як єдиного цілого в енергетичній сфері при базуванні такої діяльності на засадах наднаціональності та міждержавної співпраці з метою забезпечення безпеки енергопостачання, досягнення сталого розвитку та лібералізації внутрішнього енергетичного ринку ЄС. Енергетична політика ЄС належить, відповідно до Лісабонського договору, до сфери спільної компетенції ЄС і засновується на нормах первинного та вторинного права ЄС, будучи при цьому одночасно галузевою та секторальною спільною політикою.

Вирішення енергетичних проблем було одним з ключових завдань початкового етапу європейської інтеграції. Передумовою формування та розвитку енергетичної політики ЄС стало укладання у 1951 р. Договору про заснування Європейської спільноти вугілля та сталі (див. *Договір Паризький*) і у 1957 р. Договору про створення Європейської спільноти з атомної енергії (див. *Договір про створення Європейської спільноти з атомної енергії*). Вибір енергетичної галузі як однієї з основних для реалізації інтеграційного проекту був зумовлений низкою природно-географічних; економічних; суспільно-політичних чинників. Ці документи визначали загальні напрями розвитку європейської вугільної галузі та атомної енергетики, а інші галузі енергетичного сектору перебували у сфері дії Договору про заснування Європейської Спільноти (див. *Договір про заснування Європейської Спільноти*). У цей період основними характеристиками енергетичної політики ЄС були: 1) охоплення її заходами політики лише окремих галузей

європейської енергетики; 2) переважання національних механізмів провадження над наднаціональними; 3) економічна спрямованість заходів.

Різке зростання цін на нафту протягом 1970-х рр. (т.зв. «нафтові шоки») зумовили необхідність активізації спільних заходів в енергетичній сфері, оскільки протидія окремих країн «нафтовим шокам» виявилася неефективною. В результаті енергетична політика ЄС була переорієнтована на підвищення безпеки енергопостачання, а також було започатковано елементи наднаціонального механізму провадження політики (наприклад, запроваджено Стратегію Спільноти у галузі енергетичної політики, встановлено спільні цілі енергетичної політики ЄС тощо).

Стабілізація ситуації на світовому нафтовому ринку поруч із формуванням в рамках Спільноти спільного внутрішнього ринку та подальшого створення ЄС призвели до спрямування енергетичної політики ЄС на лібералізацію внутрішнього енергетичного ринку. Цьому, зокрема, сприяло прийняття Першого енергетичного пакету ЄС (див. *Енергетичні пакети ЄС*) у 1996-1998 рр. та забезпечення «чотирьох свобод» у процесі формування та функціонування такого ринку (див. *«Чотири свободи»*). Також мало місце удосконалення наднаціонального механізму реалізації енергетичної політики, у тому числі на основі прийняття стратегічних документів щодо цілей та напрямів розвитку європейської енергетики та енергетичної політики: Білої книги «Енергетична політика для Європейського Союзу» та Зелених книг для Стратегії Спільноти «Енергетика заради майбутнього: поновлювані джерела енергії» та з європейської стратегії для безпеки поставок енергії.

Вступ у 2009 р. у дію Лісабонського договору, яким енергетичну політику було включено до числа спільних компетенцій ЄС, започаткував новий етап її розвитку. На сучасному етапі енергетична політика ЄС розвивається за трьома пріоритетними напрямками: 1) конкурентоспроможність; 2) безпека постачання; 3) сталий розвиток.

У відповідності до пріоритетних напрямів визначено стратегічні цілі енергетичної політики ЄС: 1) лібералізація внутрішнього енергетичного ринку; 2) забезпечення безпеки енергопостачання; 3) досягнення сталого розвитку.

Досягнення поставлених стратегічних цілей передбачається здійснити шляхом вирішення низки завдань, серед яких найважливішими є: 1) гармонізація національних законодавств у сфері енергетики та умов доступу до енергетичних ринків; 2) усунення протекціоністських тенденцій в енергетиці; 3) створення сприятливого інвестиційного клімату; 4) сприяння розвитку транс'європейських енергетичних мереж та інтегрування локальних і централізованих енергосистем; 5) раціоналізація енергоспоживання; 6) мінімізація ризиків щодо дефіциту енергоресурсів; 7) підвищення енергоефективності європейської економіки; 8) сприяння розвитку поновлюваних джерел енергії; 9) диверсифікація джерел енергопостачання; 10) зменшення викидів парникових газів; 10) гармонізація систем управління споживанням вичерпних енергоресурсів; 11) сприяння розвитку без вуглецевої енергетики; 12) інтегрування енергетичної та кліматичної політик ЄС.

Енергетична політика ЄС має двовимірну структуру. Внутрішній вимір цієї політики включає політичні заходи, що стосуються внутрішньоєвропейських відносин в енергетичній сфері, а її зовнішній вимір стосується відносин у цій сфері з третіми країнами. Одним з напрямів зовнішнього виміру енергетичної політики

ЄС є діяльністю в рамках Енергетичного співтовариства (див. *Енергетичне Співтовариство*).

Головним галузевим суб'єктом щодо формування та реалізації енергетичної політики ЄС є Генеральний Директорат з енергетики, що підпорядковується Європейській Комісії. Також окремі аспекти енергетичної політики входять до сфери діяльності Комітету з промисловості, досліджень та енергетики у складі Європейського Парламенту; Ради з питань транспорту, телекомунікація а енергетики у складі Ради ЄС; Секції з питань транспорту, енергетики, інфраструктури та інформаційного суспільства у складі Європейського економічного та соціального комітету; Комісії з питань охорони довкілля, змін клімату та енергетики у складі Комітету регіонів; Агенції з постачання у складі Євратому тощо.

Інституційні рамки сучасної енергетичної політики ЄС, крім згаданих Білої та Зелених книг складають Третій енергетичний пакет (див. *Енергетичні пакети ЄС*); Зелена книга «Європейська стратегія стійкої, конкурентоспроможної та безпечної енергетики»; Стратегія «Енергія – 2020» (див. *Стратегія «Енергія – 2020»*); «Енергетична Дорожня карта 2050» тощо.

Інструментарій енергетичної політики ЄС включає, зокрема, Європейську енергетичну програму відновлення (див. *Європейська енергетична програма відновлення*); План дій щодо енергетичної безпеки та солідарності; Стратегічний план щодо енергетичних технологій (див. *Стратегічний план щодо енергетичних технологій*); заходи за темою «Енергетика» в межах Сьомої рамкової програми підтримки досліджень і технологічного розвитку; Проект «Розумна енергетика – Європа» тощо.

В рамках реалізації заходів енергетичної політики ЄС створено низку спільних регуляторів у сфері виробництва, постачання та споживання енергії: Агенцію з кооперативної співпраці регуляторів у сфері енергетики (Agency for the Cooperation of Energy Regulators, ACER); Раду Європейських регуляторів у сфері енергетики (Council of European Energy Regulators, CEER); Мережу Європейських кореспондентів з енергетичної безпеки (EU Network of Energy Security Correspondents, NESCo); Групу європейських регуляторів щодо електроенергії та природного газу (European Regulators' Group for Electricity and Gas, ERGEG); Європейську мережу системних операторів передачі електроенергії (European Network of Transmission System Operators for Electricity, ENTSO-E); Газову координаційну групу (Gas Coordination Group) та ін.

22 травня 2013 року відбувся спеціальний саміт Європейської Ради, цілком присвячений питанням енергетики, який зафіксував зміни пріоритетів енергетичної політики ЄС: замість «сталі енергії» на перший план виходить «конкурентоспроможна енергія». Для зниження впливу високих цін на енергоносії на конкурентоспроможність Європейська Рада намітила комплекс заходів за такими напрямками: завершення побудови внутрішнього енергетичного ринку до 2014 р., стимулювання інвестицій в «нову і розумну енергетичну інфраструктуру», диверсифікація енергетичних поставок, підвищення енергоефективності. 14 жовтня 2014 ЄК оприлюднила проект переліку інфраструктурних проектів спільного інтересу (проект значимий як мінімум для двох країн-членів, сприяє інтеграції національних ринків енергії та посиленню конкуренції, сприяє збільшенню безпеки поставок і зниженню викидів парникових газів). До переліку включено 248 інфраструктурних проектів, запланованих до реалізації на території ЄС, країн Енергетичного співтовариства, а також Алжиру, Азербайджану, Грузії, Ізраїлю та

Туреччини. Зазначені проекти на національному рівні будуть використовувати пільговий прискорений режим і процедуру «одного вікна» при ліцензуванні. Проекти мають право претендувати на фінансову підтримку ЄС.

В початку 2014 р. Європейська Рада сформулювала ряд принципів, які повинні лягти в основу політики ЄС в області клімату та енергетики до 2030р. Серед них: більш чіткий взаємозв'язок між викидами парникових газів, енергоефективністю та використанням відновлюваних джерел енергії, розвиток в ЄС схеми підтримки передових технологій відновлюваної енергетики та забезпечення конкурентоспроможності на міжнародному рівні, забезпечення безпеки поставок енергії домогосподарствам і бізнесу за доступними і конкурентоспроможними цінами, забезпечення гнучкості у виконанні державами-членами своїх зобов'язань.

Влітку 2015 р. Рада міністрів закордонних справ ЄС схвалила План дій ЄС в галузі енергетичної дипломатії (далі - План) (Council of the EU. 2015a; 2015b). План прийнятий в розвиток програми будівництва Енергетичного союзу, схваленої на саміті Європейської Ради 19-20 березня 2015 р.

Найважливішим із п'яти пріоритетів Енергетичного союзу задекларовано напрямок «Енергетична безпека, солідарність і довіра». У цій області План позначив такі комплексні завдання: посилення стратегічного керівництва за рахунок проведення регулярних дискусій; розвиток енергетичної співпраці; підтримка зусиль з розвитку глобальної енергетичної архітектури і багатосторонніх ініціатив.

У червні 2018 р. були встановлені остаточні параметри переглянутої директиви з відновлюваної енергії: цільовий орієнтир по частці енергоспоживання в ЄС з відновлюваних джерел енергії 2030 г. - 32%, а на транспорті - в 14%. Законодавчо закріплені додаткові стимули для розробки технологій в сфері поновлюваних джерел енергії. Було досягнуто домовленостей щодо тексту регламенту про спільне управління Енергетичним союзом, схвалений механізм координації національних заходів і орієнтирів у сфері енергетичної політики, покликаний підвищити її передбачуваність в масштабі ЄС. Держави-члени взяли на себе зобов'язання до 31 грудня 2019 р. надати ЄК узагальнені національні енергетичні і кліматичні плани з описом заходів, які будуть зроблені в 2021- 2030 рр., в будівництві Енергетичного союзу і з метою забезпечення доступності енергоресурсів для соціально незахищених категорій громадян.

У грудні 2019 р. члени Ради ЄС схвалили стратегію ЄК щодо скорочення викидів вуглекислого газу шляхом зменшення споживання вуглеводів до 2050 р.

На початку 2019 р. були прийняті чотири законопроекти про реформування ринку електроенергії з так званого набору «Чиста енергетика для всіх європейців».

Влітку 2019 р ЄК затвердила відгуки (у формі повідомлення і рекомендацій) на проекти національних планів дій у сфері енергетики і клімату в 2021-2030 рр. і закликала більшість держав поставити більш амбітні завдання на цей період (найбільшу невідповідність виявлено в області енергоефективності: в сукупності національні плани дозволять скоротити енергоспоживання лише на 26% замість 32%, передбачених директивою про енергоефективність. Розбіжність також фіксується в стратегіях країн зі скорочення парникових газів (28% замість 30%) і збільшення частки енергії з відновлюваних джерел (30% замість 32%)).

1 листопада 2019 р. до роботи приступив новий склад ЄК, головним завданням якого проголошена трансформація ЄС в «перший нешкідливий для клімату (climate-neutral) континент» в рамках політики «Європейського зеленого

курсу». ЄК має намір керуватися енергетичними та кліматичними цілями також на інших напрямках своєї діяльності.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Directorate-General for Energy [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/energy/index_en.htm; 3) Piebalgs A. A Common Energy Policy for Europe : a speech for EU Energy Policy and Law Conference, Brussels, 9 March 2006 [Електронний ресурс] / A. Piebalgs. – Режим доступу : http://www.euum.europa.eu/articles/en/article_5777_en.htm; 4) Inotai A. Towards a Common Energy Policy in the European Union? [Текст] / A. Inotai // Romanian Journal of European Affairs. – 2008. – Vol. 8, No. 3. – P. 5-23; 5) Хухлындина Л.М. Энергетическая политика Европейского Союза в начале XXI в. [Текст] / Л.М. Хухлындина, А.М. Чиж // Журнал международного права и международных отношений. – 2012. – № 3. – С. 48-53. 6) Офіційний сайт: Асоціація європейських дослідників «Європейський Союз: факти і коментарії» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.edc-aes.ru>.

Оксана Чернега

ЕНЕРГЕТИЧНЕ СПІВТОВАРИСТВО; ENERGY COMMUNITY – міжнародна організація у сфері енергетики та енергетичної політики. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства укладено у жовтні 2005 р. та введено у дію у липні 2006 р. Засновниками ЄС виступили ЄС та країни Пів-денно-Східної Європи та Чорноморського регіону. Станом на 1 липня 2013 р. членами Енергетичного Співтовариства є ЄС у складі 28 країн, Албанія, Боснія та Герцеговина, Косово, Колишня Югославська Республіка Македонія, Молдова, Сербія, Україна (увійшла до Енергетичного Співтовариства з 1 лютого 2011 р.) та Чорногорія. Статус спостерігача мають Вірменія, Грузія, Норвегія та Туреччина. 16 країн ЄС мають статус учасника та беруть участь у заходах Енергетичного Співтовариства поруч із представниками ЄС як єдиного цілого.

Станом на 1 січня 2020 р. членами Енергетичного Співтовариства є ЄС у складі 28 країн, Албанія, Боснія та Герцеговина, Косово, Колишня Югославська Республіка Македонія, Молдова, Сербія, Україна (увійшла до Енергетичного Співтовариства з 1 лютого 2011 р.) Чорногорія та Грузія. Близько 20 країн ЄС мають статус учасника та беруть участь у заходах Енергетичного Співтовариства поруч із представниками ЄС як єдиного цілого.

Статус спостерігача мають Вірменія, Туреччина та Норвегія. У 2016 р. Білорусь подавала заявку на отримання статусу спостерігача. Спостерігачі можуть бути присутніми на організаційних нарадах Енергетичного співтовариства.

Метою створення Енергетичного Співтовариства є створення стабільного регуляторного та ринкового середовища в енергетичній сфері. Завданнями Енергетичного Співтовариства виступають сприяння залученню інвестицій до підприємств з енергогенерації та до енергетичних мереж; створення інтегрованого енергоринку; посилення безпеки енергопостачання; покращення екологічної ситуації; посилення конкуренції в енергетичній сфері на регіональному рівні.

Пріоритетними напрямками діяльності Енергетичного Співтовариства є: 1) розширення сфери застосування *acquis communautaire*; 2) створення механізму

функціонування мережевих енергетичних ринків; 3) створення єдиного енергетичного ринку.

Інституційна структура Енергетичного Співтовариства представлена Радою Міністрів (проводить засідання 1 раз на рік), Постійно діючою групою високого рівня (проводить засідання раз на три місяці), Радою регуляторних органів (включає робочі групи щодо електричної енергії, газу та з питань споживачів у складі представників регуляторних органів членів Співтовариства), низка Форумів (Форуми з питань електричної енергії, природного газу, нафти, соціальних проблем).

Єдиною постійною інституцією Енергетичного Співтовариства є його Секретаріат із штаб-квартирою у м. Відні (Австрія). Станом на 2019 р. Секретаріат включає 32 члени 19 національностей. До функцій секретаріату входять допомога, моніторинг і сприяння процесу імплементації заходів в рамках енергетичного Співтовариства; надання адміністративної допомоги щодо функціонування інших інституцій Співтовариства; організаційне сприяння щодо проведення аперіодичних зустрічей, засідань, інших заходів на різних рівнях.

Бюджет Енергетичного Співтовариства складається з внесків його членів, при чому 94,5 % бюджету Співтовариства забезпечується коштами ЄС. Обсяг внесків членів Співтовариства до бюджету визначається спеціальними актами Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства та переглядається кожні п'ять років. У 2012 р. бюджет Співтовариства становив 3,4 млн. євро. У поточному дворічному періоді внески сторін до бюджету склали 4,7 млн. євро в 2018 р. і 4,8 млн. євро в 2019 р.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Договір про заснування Енергетичного співтовариства : [офіційний переклад] [Електронний документ] : за станом на 01 лютого 2011 року / Енергетичне Співтовариство. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_926/page; 3) Про ратифікацію протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [Електронний документ] : Закон України : за станом на 15 грудня 2010 року / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2787-17>; 4) Офіційний сайт : Energy Community [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.energy-community.org>.

Катерина Шерстюк

ЕНЕРГЕТИЧНІ ПАКЕТИ ЄС; EU ENERGY PACKAGES – пакет нормативно-правових актів ЄС, що стосуються регулювання європейського внутрішнього ринку електричної енергії та газу.

Перший енергетичний пакет у складі двох Директив Європейського Парламенту та Європейської Ради було прийнято у 1996 р. (Директива Європейського Парламенту та Європейської Ради щодо спільних правил для внутрішнього ринку електроенергії) та у 1998 р. (Директива Європейського Парламенту та Європейської Ради щодо спільних правил для внутрішнього ринку природного газу). Директиви Першого енергетичного пакету встановлювали принципові засади функціонування спільних внутрішніх ринків електроенергії та газу (принцип лібералізму, принцип недискримінації, принцип субсидіарності в енергетичній політиці) та основні правила функціонування цих ринків (правило

відкритості ринку, правило недискримінації учасників ринку, правило конкуренції та конкурентної боротьби на ринку).

Другий енергетичний пакет ЄС у складі двох аналогічних Директив Європейського Парламенту та Європейської Ради було прийнято у 2003 р. Директиви Другого енергетичного пакету ЄС спрямовувалися на удосконалення запровадженого Директивами Першого енергетичного пакету регуляторного середовища шляхом розподілу функцій між суб'єктами передачі та розподілу енергоресурсів, обов'язкового створення національних регуляторів енергетичних ринків, гарантування прозорості та справедливості ціноутворення на внутрішніх енергетичних ринках, забезпечення можливості вибору споживачами постачальників енергоресурсів, встановлення норм соціальної відповідальності постачальників енергоресурсів тощо.

Третій енергетичний пакет було прийнято у вересні 2009 р. та введено у дію у березні 2011 р. Третій енергетичний пакет включає: 1) Повідомлення до Європейської Ради та Європейського Парламенту "Енергетична політика для Європи"; 2) низку Повідомлень до Європейської Ради та Європейського Парламенту щодо обмеження змін клімату; перспектив єдиного ринку газу та електроенергії; результатів конкурентного розслідування в енергетичному секторі; плану пріоритетних об'єднань енергетичних мереж; дорожньої карти з відновлюваних джерел енергії; звіту про прогрес у використанні електроенергії, що виробляється на основі поновлюваних джерел енергії; звіту про прогрес у використанні біопалива; ілюстративної програми із використання ядерної енергії; сталої електрогенерація на основі викопних видів палива; стратегічного плану у галузі енергетичних технологій; 3) Директиву Європейського Парламенту та Європейської Ради щодо спільних правил функціонування внутрішнього ринку електроенергії; 4) Директиву Європейського Парламенту та Європейської Ради щодо спільних правил функціонування внутрішнього ринку природного газу; Регламент Європейського Парламенту та Європейської Ради щодо умов доступу до транскордонних електричних мереж; 5) Регламент Європейського Парламенту та Європейської Ради щодо умов доступу до газотранспортних мереж; 6) Регламент Європейського Парламенту та Європейської Ради щодо створення Агенції з кооперативної співпраці регуляторів у сфері енергетики.

Метою Третього енергетичного пакету ЄС є сприяння досягненню цілей Стратегії "Європа 2020" шляхом забезпечення безпечного, конкурентного та стійкого енергопостачання в європейській економіці. Нормативно-правові акти Третього енергетичного пакету сприяють залученню інвестицій до енергетичної інфраструктури, розвитку транскордонної торгівлі енергоресурсами, підвищенню доступності енергоресурсів для промислових і побутових споживачів, диверсифікації джерел енергопостачання. Також Третім енергетичним пакетом ЄС створено засади для формування інституційного середовища розвитку внутрішнього енергоринку шляхом створення національних регулятивних інституцій та регуляторних інституцій наднаціонального рівня (Агенція з кооперативної співпраці регуляторів у сфері енергетики (Agency for the Cooperation of Energy Regulators, ACER); Рада Європейських регуляторів у сфері енергетики (Council of European Energy Regulators, CEER); Мережа Європейських кореспондентів з енергетичної безпеки (EU Network of Energy Security Correspondents, NESCo); Група європейських регуляторів щодо електроенергії та природного газу (European Regulators' Group for Electricity and Gas, ERGEG); Європейська мережа системних операторів передачі електроенергії (European

Network of Transmission System Operators for Electricity, ENTSO-E); Газова координаційна група (Gas Coordination Group)).

Четвертий енергетичний пакет «Чиста енергія для всіх європейців» набув чинності у 2019 році – формування даного пакету законодавчих ініціатив є одним з етапів виконання Стратегії створення Енергетичного союзу. Метою Четвертого Пакету «Чиста енергія для всіх європейців» є полегшення переходу від викопного палива до більш екологічно чистої енергії та виконання зобов'язання Паризької угоди ЄС щодо скорочення викидів парникових газів.

Цілями Четвертого енергопакету є: 1) відновлювальна енергія – досягнути частки у розмірі 32% для ВДЕ в енергетичному міксі ЄС до 2030 року (Директива про відновлювані джерела енергії оновлена (ЄС) 2018/2001); 2) енергоефективність - посилити енергоефективність щонайменше на 32,5% до 2030 року (Директива про енергоефективність будівель (ЄС) 2018/844; Директива про енергоефективність оновлена (ЄС) 2018/2002); 3) клімат – досягнути статусу кліматично-нейтральної Європи до 2050 року, тобто такої, що не впливає на зміну клімату (Регламент щодо управління Енергетичного союзу та кліматичних заходів (ЄС) 2018/1999; 4) Дизайн ринку електроенергії – створення сучасного ринку електроенергії ЄС, адаптованого до нових реалій: простіші умови інтеграції відновлюваних джерел енергії, більша незалежність побутового споживача, ширше застосування ІТ-технологій (Директива про загальні правила внутрішнього ринку електроенергії (ЄС) 2019/944; Регламент про внутрішній ринок електроенергії (ЄС) 2019/943; Регламент щодо готовності до ризиків у секторі електроенергетики (ЄС) 2019/941; Регламент про створення Агентства Європейського Союзу з питань співробітництва між енергетичними регуляторами (ЄС) 2019/942); 5) координація дій щодо досягнення цілей Енергетичного союзу – кожна держава-член ЄС має складати національний план по досягненню кліматичних та енергетичних цілей, що відповідає цілям Енергетичного союзу (Регламент щодо управління Енергетичного союзу та кліматичних заходів (ЄС) 2018/1999).

Сьогодні для досягнення поставлених цілей, деякі європейські міста впроваджують відповідні ініціативи, наприклад: 1) в Лондоні з'явилася зона ультра низьких викидів парникових газів, куди заборонений в'їзд автомобілів, що не відповідають певним екологічним стандартам, в іншому разі потрібно купувати дозвіл на в'їзд. Також, у Великобританії зобов'язують усі новобудови у яких є паркінг, оснастити їх пунктами зарядки для електрокарів. 2) в столиці Норвегії, Осло, починаючи з 2023 року, для таксі використовуватимуться лише електромобілі, а з 2025 року в країні взагалі планують заборонити продаж бензинових та дизельних авто.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Энергетическое право ЕС : уч.-метод. комплекс [Електронний ресурс] / И.В. Гудков, С.С. Селиверстов, А.В. Соколова, А.В. Мальгин. – М. : МГИМО-У, 2008. 320 с. Режим доступа : <http://www.ehd.mgimo.ru/IORManagerMgimo/file?id=4D42043B-6A26-826F-55B0-D52B6D6132D3>; 3) Directive 96/92/EC of the European Parliament and of the Council of 19 December 1996 concerning common rules for the internal market in electricity [Електронний ресурс] / [European Parliament and Council of the EU]. – Режим доступа : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1997:027:0020:0029:EN:PDF>; 4) Directive 98/30/EC of the European Parliament and of the Council of 22 June 1998

*concerning common rules for the internal market in natural gas [Електронний ресурс] / [European Parliament and Council of the EU]. – Режим доступу: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1998:204:0001:0012:EN:PDF>; 5) *An Energy Policy for Europe : Communication from the Commission to the European Council and the European Parliament [Електронний ресурс] / [European Commission]. – Brussels, 2007. – Режим доступу : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0001:FIN:EN:PDF>;**

6) *Konoplyanik A.A. Third EU Energy Package: Regulatory Changes for Internal EU Energy Markets in Gas and Possible Consequences for Suppliers (Incl. Non-EU Suppliers) and Consumers / A.A. Konoplyanik // Oil, Gas & Energy Law. – 2011. – Vol. 9, No. 3. – P. 1-37;* 7) *Офіційний сайт : Directorate-General for Energy [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/energy/index_en.htm. 8) *Третій та четвертий енергопакети [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukraine-learns.org/wp-content/uploads/2019/08B8-003.pdf>**

Вікторія Кошель

ЕФЕКТИВНИЙ КУРС ЄВРО – курс євро, який розраховується до кошика із валют 20 країн – основних торгових партнерів євросони. У їх числі: Австралія, Канада, Данія, Гонконг, Японія, Норвегія, Сінгапур, Швеція, Республіка Корея, Швейцарія, Велика Британія, США, Болгарія, Чехія, дві балтійські країни, Угорщина, Польща, Румунія та Китай. Торгові ваги, що лежать в основі розрахунку ефективних обмінних курсів (EERs) євро і гармонізованих індикаторів конкурентоспроможності (HCIs) країн євросони, оновлювались з 1995 року до 2015 року.

Ваги відображають вплив третього ринку і засновані на імпорті та експорті промислових товарів з торговельними партнерами в зоні євро в періоди 1995-97, 1998-2000, 2001-03, 2004-06, 2007-09, 2010-12 і 2013-15.

Наразі обчислюються номінальні та реальні індекси ефективного курсу євро (EER) за:

1) вузькою групою з 12 країн-партнерів (EER-12), включаючи Австралію, Канаду, Данію, Гонконг, Японію, Корею, Норвегію, Сінгапур, Швецію, Швейцарію, Великобританію та США;

2) групою з 19 країн-партнерів (EER-19), що включає EER-12, Китай та шість країн-членів ЄС, що не входять до євросони та не включені до EER-12 (див. табл. 1);

3) широкою групою з 38 країн-партнерів (EER-38), яка охоплює EER-19 та 19 додаткових відповідних торгових партнерів.

Таблиця 1

Ваги країн-партнерів для торгівлі в індексах EER-19 на основі різних звітних періодів

Торговий партнер євросони	Звітний період						
	1995-1997	1998-2000	2001-2003	2004-2006	2007-2009	2010-2012	2013-2015
1	2	3	4	5	6	7	8
Австралія	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	0,8
Болгарія	0,3	0,4	0,4	0,5	0,6	0,6	0,7
Канада	1,8	1,9	1,9	1,8	1,6	1,5	1,5
Китай	5,5	6,5	9,2	13,8	18,4	22,2	23,3

1	2	3	4	5	6	7	8
Хорватія	0,7	0,5	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5
Чехія	2,7	2,9	3,7	4,2	5,1	5,2	5,1
Данія	3,2	2,8	2,8	2,7	2,6	2,2	2,1
Гонконг	2,4	2,1	1,9	1,9	1,7	1,8	1,9
Угорщина	1,9	2,6	3,0	3,2	3,2	2,9	3,0
Японія	11,9	10,8	9,2	8,2	7,1	6,7	5,1
Норвегія	1,6	1,4	1,3	1,3	1,3	1,2	1,1
Польща	2,9	3,4	4,0	4,9	6,2	6,4	6,9
Румунія	0,9	1,0	1,4	1,7	2,0	2,1	2,3
Сінгапур	2,3	1,9	1,7	1,7	1,5	1,6	1,4
Південна Корея	3,6	3,3	3,4	4,0	4,0	4,0	3,8
Швеція	5,9	5,3	4,8	5,1	4,8	4,5	4,2
Швейцарія	8,3	7,3	7,1	6,6	6,6	6,9	6,6
Велика Британія	22,7	21,5	20,1	17,6	14,9	13,0	12,9
США	20,7	23,5	22,7	19,2	16,8	15,9	16,9
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Європейський Центральний Банк [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.ecb.europa.eu/>.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

Є

ЄВРО, EURO (EUR, €) – це специфічна форма світових грошей. Специфіка полягає в тому, що євро є регіональною валютою, оскільки сформована на основі міждержавних угод в рамках певного регіону – Європейського Союзу.

На відміну від ECU – це не паралельна валюта (гроші, що мають ходження в країні, але відмінні від її основної валюти), а самостійна, реальна грошова одиниця, що має матеріальний, речовий зміст у вигляді банкнотів і монет.

У становленні та розвитку євро пройшов три етапи.

Перший етап (січень 1999 р. – грудень 2001 р.) – перехідний етап, який полягав у тому, що національні валюти розглядалися як складові частини євро, але євро ще не мав речового змісту та функціонував у безготівковому вигляді, як електронні гроші.

Другий етап (січень 2002 р. – червень 2002 р.). Реальна грошова одиниця євро оберталася паралельно з національними валютами. Протягом цього періоду національні валюти 12 країн-членів ЄС повинні були бути обміняні на євро.

Третій етап (з липня 2002 р.). Відбувається вилучення з обігу національних монет і банкнотів, євро стає єдиним законним платіжним засобом, всі операції проводяться в євро.

Короткий термін введення в оборот нової валюти пов'язаний з такими факторами:

1) багатовалютність стримувала нормальний розвиток Європейського Союзу. Особливо наочно це виявлялося, коли були утворені та функціонували такі інститути в рамках ЄС, як Європейський внутрішній ринок, Європейський Центральний банк, економічна та валютна системи; значно розширилися обсяги внутрішньоінтеграційної експортно-імпоротної торгівлі, масштаби фінансових, інвестиційних, валютних операцій, транснаціоналізації процесу виробництва, внутрішньозональної міграції робочої сили та вільного внутрішньорегіонального переміщення мешканців країн ЄС відповідно до принципів Шенгенської угоди (1995 р.);

2) зростали прагнення європейських політиків, промисловців і фінансистів усунути монополію долара США на світових ринках, ослабити залежність від долара, як платіжного та резервного засобу (особливо в умовах різких змін курсу американського долара);

3) зростали прагнення перетворити економіку ЄС у найбільш конкурентоздатну та динамічну в світі.

Створення та функціонування євро як реальної міжнародної грошової одиниці істотно впливає на розвиток ЄС, а також на світові ринки, в т.ч. фінансові, валютні, інвестиційні. Роль євро в розвитку сучасної міжнародної економіки виявляється у такому:

1) функціонування євро як світової валюти сприяє диверсифікації валютних резервів, розширенню структури міжнародних платіжних засобів, що приводить до зниження ступеню залежності країн світової спільноти від долара США. Збільшення питомої ваги євро в структурі світових резервних і платіжних засобів багато в чому обумовлене зростанням купівельної спроможності та відповідно курсу цієї валюти по відношенню до інших валют, перш за все – до долара США.

2) валютна система євро сприяє формуванню єдиних товарних, фінансових, фондових, інвестиційних, технологічних та інших ринків і пов'язаних з ними міждержавних інститутів (фондові, валютні біржі, банки, інституційні інвестори), що дозволяє здійснювати великі операції, розширювати обсяги виробництва та реалізації продукції, підвищувати ефективність, конкурентоспроможність економіки країн єврозони, стимулює процес консолідації бізнесу. В результаті на депозитних і кредитних ринках, а також у зовнішньоекономічних розрахунках все більш широко євро використовується як базова валюта. Формується середньозважена відсоткова ставка по міжбанківських термінових кредитах, що надаються в євро, – EURIBOR (Euro Interbank Offered Rate), яка успішно змагається з LIBOR (London Interbank Offered Rate);

3) використання єдиної європейської валюти сприяє зниженню рівня інфляції та ступеня валютних ризиків; зменшенню держбюджетних витрат, пов'язаних раніше з емісією національних грошових знаків, із зміною курсів національних валют; скороченню транзакційних витрат;

4) успішне функціонування регіональної грошової одиниці євро стимулює формування нових регіональних грошових одиниць в Африці, Азії, в країнах Перської затоки.

Станом на 2019 р., євро є офіційною грошовою одиницею 19 держав Європейського союзу, які разом складають єврозону.

Однак євро можна знайти і в інших країнах та регіонах, які не є ні частиною ЄС, ні єврозони, а саме:

1) за домовленістю. Певні країни за межами ЄС прийняли євро в якості своєї валюти. Для формального прийняття в єврозону, включаючи право на чеканку

власних монет, повинна бути укладена грошова угода. Угоду було укладено 31 грудня 1998 р. (фактично вступила в дію 1 січня 2002 р.) з Ватиканом, Майоттою, Монако, Сан-Марино і Сент-П'єром і Мікелоном, які раніше використовували валюти інших країн;

2) без домовленості. Деякі країни, території за межами ЄС використовують євро без офіційного дозволу, угоди. До таких країн, територій належать Акротірі та Декелія (з 1 січня 2008 р.), Андорра (з 1 січня 2002 р.), Косово (з 1 січня 2002 р.), Сент-Бартельмі (з 1 січня 2002 р.), Сент-Мартен (з 1 січня 2002 р.), Чорногорія (з 1 січня 2002 р.).

Дизайн євро. Для першого запуску в січні 2002 року було розроблено 7 банкнот і 8 монет. Банкноти мають однаковий дизайн у всіх країнах євросони. Дизайн банкнот на 5, 10, 20, 50, 100, 200 та 500 євро був натхненний темою «епохи та стилі Європи» та зображає архітектурні стилі із семи періодів культурної історії Європи: Класичний, Романський, Готичний, Ренесанс, Бароко та Рококо, Епоха заліза та скла та сучасна архітектура 20 століття. Усі банкноти зображують типові елементи цих періодів, такі як вікна, шлюзи та мости. Вікна та шлюзи на лицьовій стороні символізують європейський дух відкритості та співпраці. 12 зірок ЄС представляють динамізм та гармонію сучасної Європи, тоді як мости символізують спілкування між людьми Європи та між Європою та рештою світу. Монети євро мають одну спільну сторону з однаковим дизайном у всіх країнах євросони та національну сторону, розроблену кожною країною-учасницею. Спільні сторони монет євро демонструють три різні карти Європи, на яких є 12 зірок Європейського Союзу.

Назва «євро» було обрано в 1995 році на засіданні Європейської Ради в Мадриді. Символ € заснований на комбінації грецького епсилона, букви Є, що значить «Європа», і паралельних ліній, котрі перетинають знак і свідчать про стабільність євро.

Європейське співтовариство, представлене Європейською Комісією, є власником авторських прав на символ євро. Однак в деяких випадках Управління інтелектуальної власності ЄС погодилося зареєструвати певні логотипи, що містять символ євро. У тому випадку коли вони достатньо креативні та відрізняються від офіційного символу євро.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/euro-0_en

Ганна Горіна

ЄВРОЗОНА; EUROZONE – це група країн-членів Європейського Союзу, які в 1992 р. уклали угоду про відміну своїх національних валют, і перешли до єдиної валюти (в межах Маастрихтської угоди). До складу євросони станом на 2019 р. входять дев'ятнадцять країн: Австрія, Бельгія, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Португалія, Фінляндія, Франція, Греція (з 01.01.01), Словенія (з 01.01.2007 р.), Кіпр і Мальта (з 01.01.2008 р.), Словаччина (з 01.01.2009 р.), Естонія (з 01.01.2011 р.), Латвія (з 01.01.2014 р.), Литва (з 01.01.2015 р.).

До складу євросони входять не всі країни-члени Євросоюзу, що пояснюється жорсткими вимогами до країн-кандидатів на вступ до євросони:

- 1) дефіцит держбюджету не повинен перевищувати 3% ВВП;
- 2) державний борг має бути меншим 60% ВВП;
- 3) рівень інфляції не повинен перевищувати 1,5% середнього рівня по ЄС;
- 4) коливання обмінного курсу національних валют по відношенню до євро повинне бути в межах $\pm 15\%$ протягом як мінімум двох років.

Країни-члени Євросоюзу та Європейського центрального банку (ЄЦБ) повинні керуватися в своїй монетарній та валютній політиці такими принципами:

- 1) незалежність від органів ЄС, національних урядів та інших організацій;
- 2) прозорість (транспарентність), яка виявляється, зокрема, в регулярних повідомленнях про політику ЄЦБ;

3) децентралізація, що виражається в реалізації принципу субсидіарності, тобто після ухвалення ЄЦБ рішення про монетарну політику реалізуються національними центральними банками на основі взаємної координації;

4) зміцнення інституційної структури фінансової системи в цілому. Валютна інтеграція не зводиться тільки до прийняття та використання загальної валюти, а передбачає також інтеграцію всіх категорій фінансових ринків. Неадекватна інституційна структура може привести до фінансової, а отже та валютної нестабільності. Тому найважливіше значення має ефективне регулювання та нагляд за фінансовими установами та ринками;

5) надійність і довіра до монетарної політики. Монетарна політика, що заслуговує на довіру, націлена на зниження інфляції, здатна значно зменшити потенційне скорочення обсягів виробництва та призвести до необхідного результату з меншими витратами часу навіть за наявності чинників, що перешкоджають номінальній конвергенції валют. Навпаки, відсутність довіри може бути причиною інфляційної інерції та скорочення виробництва. Це особливо важливо для нових членів ЄС, потенційних членів єврозони.

Країни-члени єврозони проводять політику, спрямовану на забезпечення стабільності цін, як основної умови економічного зростання; на збільшення гармонізованого (середньоєвропейського) індексу споживчих цін не більше ніж на 2% на рік, а отже, відповідне стримування інфляції; на забезпечення стабільності валютних курсів; на підтримку фінансової стабільності; на ефективне проведення податково-бюджетної політики; на зближення довгострокових процентних ставок.

До єврозони ще не входять 9 країн-членів ЄС: Болгарія, Велика Британія, Данія, Польща, Румунія, Угорщина, Хорватія, Чехія, Швеція.

Данія та Велика Британія отримали спеціальне послаблення діючого Маастрихтського договору. Від обох країн не вимагається (на відміну від інших) в обов'язковому порядку приєднання до єврозони до тих пір, поки їх уряди не вирішать це питання: або голосуванням в парламенті, або через референдум. У Данії декілька разів піднімалося питання про проведення референдуму щодо введення євро, але, за різними причинами, він так і не відбувся. Велика Британія в принципі відмовляється переходити на загальноєвропейську валюту.

Швеції фактично було дозволено використовувати «правову лазівку», що дозволяє їй не відповідати Маастрихтським критеріям і не працювати у напрямі усунення виявлених невідповідностей, хоча ця держава та зобов'язана вступити до єврозони. Причиною тому є відмова шведського суспільства від вступу до єврозони, висловлена на проведеному в країні референдумі, до результатів якого Європейська Комісія ставиться толерантно. Проте Комісією було заявлено, що вона не потерпить подібного курсу від майбутніх членів єврозони.

Інші країни ЄС, які не є членами єврозони, планують вступити до неї після

2019 р.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) What is the euro area? URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/what-euro-area_en

Юлія Бочарова

ЄВРОІНФОЦЕНТРИ, EURO INFO CENTRES (EIC) – мережа інформаційних центрів, яка була створена Європейською Комісією у 1987 р. для забезпечення малих і середніх підприємств інформацією про єдиний внутрішній ринок і механізми його функціонування, а також для забезпечення зворотного зв'язку з органами ЄС (Європейською Комісією).

ЕІС переслідують мету покращувати якість і кількість інформації про внутрішній ринок та інші сфери політики Спільноти, яка призначається малим і середнім підприємствам. Ця мережа має задовольняти інформаційні запити компаній, зокрема, щодо правових, технічних і соціальних аспектів діяльності (зокрема, торгівлі) всередині Спільноти та можливості отримання фінансування з боку ЄС.

ЕІС виконують три основні завдання:

- надавати інформацію про всі питання єдиного ринку та цікаві можливості для підприємств;

- сприяти та надавати поради підприємствам щодо участі у діяльності органів ЄС;

- діяти як канал зв'язку між підприємствами та Європейською Комісією.

Мережа інформує підприємства про умови та можливості підприємницької діяльності у межах ЄС, зміни законодавства (директиви, регламенти та інструкції ЄС), можливості роботи з суспільним сектором, а також про умови участі в європейських програмах, науково-дослідних ініціативах, отримання фінансування тощо. Мережа забезпечує прямий доступ до всієї необхідної інформації, у тому числі до документів і баз даних (мережа має велику бібліотеку законодавства ЄС у письмовій формі та он-лайн). Також проводяться консультації підприємств у різних економічних і юридичних питаннях.

У зворотному зв'язку ЕІС повідомляють Європейську Комісію про проблеми, які виникають у підприємств і пов'язані з виконанням законодавства ЄС. Це сприяє залученню малих і середніх підприємств до реалізації комунітарних проектів і програм. ЕІС активно співпрацюють з Європейською Комісією через консультантів і співробітників інформаційного відділу.

Функціонування мережі поширюється на весь простір ЄС та низку країн, які не є його членами. Це допомагає малим і середнім підприємствам знайти партнерів для реалізації бізнес-проектів поза межами Спільноти. Станом на 2013 р. ця мережа нараховувала більше ніж 250 відділень по всій Європі, що робить її допомогою більш доступною у місцевому масштабі.

ЕІС мають привілейовані відносини з Європейською Комісією через Директорат промисловості та підприємництва. Будучи частиною «B2Europe» (багатомовний торговельний портал), мережа може забезпечувати взаємодію зацікавлених компаній з іншими мережами, що функціонують у певних областях. Таким чином ЕІС пропонують широкі ділові контакти по всій Європі.

Наразі Європейською Комісією було прийнято рішення про закриття мережі EIC та заміну її на мережу Enterprise Europe.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: Euro Info Centre [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.euro-info.org.uk>.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

«ЄВРОМЕД»; EUROMED – див. БАРСЕЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС; BARCELONA PROCESS.

ЄВРОНАУКА; EUROSCIENCE – громадська організація, яка була створена у 1997 р. та об'єднує усіх зацікавлених у зміцненні позицій Європи у сфері наукових досліджень. Ця організація покликана представляти науку у діалозі з політичними колами, вона створена з метою сприяння дослідженням у суспільстві на різних соціальних рівнях, які здійснюються будь-яким громадянином, зацікавленим у науці та техніці та впливі їх результатів на суспільство в цілому. Цілями організації є:

- 1) створення форуму для обміну думками учених, промисловців і громадян, що цікавляться наукою та технологією;
- 2) зміцнення зв'язків між європейською наукою та суспільством;
- 3) сприяння створенню інтегрованого науково-дослідного простору у Європі;
- 4) участь у розробці політики в області досліджень та інновацій із поєднанням організації досліджень і політики їх підтримки на національному рівні та рівні ЄС, а також сприяння погодженню діяльності у сфері науки і техніки в Європі.

EuroScience представляє європейських учених різних галузей науки (природничі науки, математика, медичні науки, суспільні науки, гуманітарні науки та мистецтво), установи суспільного сектора, університети, науково-дослідні інститути так само, як і сектор торгово-промислової діяльності. Відповідно до заявлених цілей структура «EuroScience» включає низку тематичних робочих груп і координуючий орган, який не має владних повноважень. Тематика роботи кожної групи та її результати регулярно публікуються на сайті «EuroScience». Основними членами організації є 2700 учасників з 77 європейських країн та 16 корпоративних членів, серед яких: Європейське космічне агентство, Європейська організація ядерних досліджень, Європейська лабораторія молекулярної біології, Манчестерський університет тощо.

Основна діяльність асоціації полягає у проведенні зустрічей різного масштабу на міжнародному або на регіональному рівнях. За результатами зустрічей видаються документи з викладом позицій, досягнутих у ході проведення. За участю робочих груп і регіональних секцій проводяться конференції, семінари та інші аналогічні заходи різної тематики («Розвиток кар'єри», «Інтеграція та співробітництво для європейської науки», «Відповідальність учених перед суспільством», «Етика у науці», «Суспільна поінформованість про науку» тощо). Їх метою є консолідація наукового співробітництва в Європі.

Крім цього, організація має на меті збільшення впливу на європейські влади та асамблеї, національні уряди, забезпечує експертизу (по замовленню). У

теперішній час організація активно співпрацює з Європейською Комісією за широким спектром проблем. В основу взаємодії покладено чітке розділення сфер компетенції партнерів. Ініціативи можуть висуватися обома сторонами залежно від інтересів, оцінки ситуації і перспектив її розвитку кожній із сторін. Діяльність організації забезпечується за рахунок різних грантів та замовлень.

З метою забезпечення заходів матеріальної підтримки, що здійснюються цією громадською організацією, у 2000 р. у м. Ганновері (Німеччина) був створений Фонд Євронауки. З 2001 р. Фонд надає гранд у розмірі 3000 євро редакторам та авторам наукових статей для заохочення наукової журналістики у Європі. З 2004 р. окремо почали відзначати молодих учених, які займаються науковою тематикою. Розмір нагороди для молодших наукових співробітників становить 1000 євро. Капітал Фонду Євронауки становить 60000 євро. Він формується за рахунок приватних пожертвувань і прибутку від капіталовкладень Фонду.

Крім того, у 2001 р. у Берліні був спеціально створений «Фонд Євронауки для підтримки науки і культури». Його мета полягає у заохоченні діяльності у сфері науки та культури, фінансування семінарів, а також мобілізації коштів для міжнародного наукового співробітництва.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Euroscience. URL: <http://www.euroscience.org>.

Юлія Бочарова

ЄВРОПАЛАТИ; EUROCHAMBERS - див. АСОЦІАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТОРГОВЕЛЬНО-ПРОМИСЛОВИХ ПАЛАТ

ЄВРОПАРТНЕРСТВО, або ІНСТИТУТ ЄВРОПАРТНЕРСТВА; EUROPARTENARIAT, або THE EUROPARTENARIAT INSTITUTION – це інститут, заснований Європейською Комісією у 1987 р., для заохочення співробітництва малих і середніх підприємств, розташованих у менш розвинутих регіонах або тих регіонах, які знаходяться на етапі промислової реструктуризації, з компаніями в інших районах ЄС.

Зустрічі у рамках «Європартнерства» проводяться двічі на рік щораз у різних країнах (регіонах) ЄС. Керівники місцевих компаній зустрічаються з потенційними партнерами з інших країн-членів. Перед кожною зустріччю протягом підготовчого року відбирають підприємства у певному регіоні, що супроводжується широкомасштабним рекламуванням їх проектів співробітництва (у багатомовному каталозі). Після цього протягом двох днів відбуваються безпосередні контакти між керівниками підприємств для укладання угод про маркетингове, фінансове, технологічне співробітництва та інші види співробітництва. Компанії, що беруть участь у зустрічах, мають бути малими і середніми підприємствами (відповідати єдиним критеріям, встановленим у ЄС), зобов'язані успішно функціонувати не менше трьох років і повинні бути здатними до міжнародного співробітництва.

Бюджет Europartenariat для організації зустрічей щорічно оновлюється (становить більше 3 млн. євро). Одна третина бюджету забезпечується державною владою або місцевими органами влади.

Крім цих зустрічей проводяться різноманітні збори та презентації, також видається каталог, який переведений на 5 мов і розповсюджується у 80 країнах.

На базі програми «Європартнерство» у 1983 р. було створено Європейську асоціацію венчурного капіталу, яка сприяє створенню та розвитку малих компаній. Також Європейською Комісією сформовано новий комітет, який включає офіційних осіб і представників ділових кіл від кожної країни-члена ЄС, відповідальних за спрощення процедур у сфері підприємництва. Важлива увага приділяється розвитку «духу підприємництва» як привабливої діяльності та заходу боротьби з безробіттям і неповною зайнятістю населення.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції* / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Офіційний сайт : European Commission : Enterprise* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.ec.europa.eu/enterprise>.

ЄВРОПЕЙСЬКА АСАМБЛЕЯ З НАУКИ ТА ТЕХНОЛОГІЙ; EUROPEAN SCIENCE AND TECHNOLOGY ASSEMBLY (ESTA) – була заснована в березні 1994 р. як дорадчий орган з науки та технологій для допомоги Європейській Комісії у впровадженні в Європейському Союзі політики з досліджень та розвитку. Згідно з рішенням Європейської Комісії від 23 жовтня 1998 р. (98/611/ЄС/Euratom) був створений Європейський дослідницький форум (*див. Європейський дослідницький форум*), до якого увійшла ESTA.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції* / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

Андрій Маловічко, Юлія Бочарова

ЄВРОПЕЙСЬКА АСОЦІАЦІЯ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ (ЕАВТ); EUROPEAN FREE TRADE ASSOCIATION (EFTA) – це міжурядова організація, створена для просування вільної торгівлі та економічної інтеграції в інтересах своїх країн-членів.

Договір про створення ЕАВТ був підписаний 20 листопада 1959 р. в м. Стокгольмі та набув чинності 3 травня 1960 р. ЄАВТ була створена як альтернатива для європейських країн, які не могли або не бажали приєднатися до Європейської Економічної Спільноти (нині Європейський Союз) і вважали плани створення Європейського спільного ринку амбітними.

ЄАВТ була заснована 7 державами: Австрією, Данією, Норвегією, Португалією, Швейцарією, Швецією та Великою Британією. Фінляндія стала асоційованим членом в 1961 р. (у 1986 р. стала повноправним членом), а Ісландія увійшла до складу ЄАВТ в 1970 р. Ліхтенштейн приєднався в 1991 р. (до цього моменту його інтереси в ЄАВТ представляла Швейцарія).

На сьогоднішній день тільки Ісландія, Норвегія, Швейцарія та Ліхтенштейн залишаються членами ЄАВТ.

Європейською асоціацією вільної торгівлі управляє Рада ЄАВТ, яка складається з представників країн-членів та обирається на рівні міністрів. Рада контролює хід виконання Конвенції про заснування ЄАВТ, розробляє рекомендації урядам країн-членів, створює комітети з різних питань, наприклад, по тарифах,

бюджету тощо. Поточними справами ЄАВТ займається постійний Секретаріат. Всі керівні органи Асоціації, на відміну від органів ЄС, виконують переважно консультативні функції. Крім того, у зв'язку з Угодою про Європейський економічний простір, укладеною у 1992 р., були засновані Наглядовий орган ЄАВТ і Суд ЄАВТ.

Секретаріат ЄАВТ розташовано в м. Женеві (Швейцарія). Штаб-квартира Наглядового органу ЄАВТ знаходиться в м. Брюсселі (так само, як і штаб-квартира Європейської Комісії), тоді як Суд ЄАВТ розташовано в м. Люксембурзі (як і Європейський Суд).

Таким чином, ЄАВТ є менш розвиненою інтеграційною формою, ніж ЄС: при здійсненні вільної торгівлі між країнами, що входять до неї, жодна з них не поступається будь-якими елементами свого суверенітету, до того ж не були створені інститути, які представляли б собою законодавчу владу.

На початку 1970-х рр. в ЄАВТ був завершений процес створення зони вільної торгівлі. Після цього намітилися тенденції до переростання ЄАВТ в економічний союз, але ці тенденції не були реалізовані.

Основні завдання Асоціації:

- 1) підтримання та розвиток Конвенції про ЄАВТ, яка регулює економічні відносини між чотирма державами ЄАВТ;
- 2) управління Угодою про Європейський економічний простір (Угода про ЄЕП), яка об'єднує держави-члени Європейського Союзу та три держави ЄАВТ - Ісландію, Ліхтенштейн та Норвегію - на єдиному ринку, який також називається «внутрішній ринок»;
- 3) розвиток всесвітньої мережі угод про вільну торгівлю ЄАВТ.

ЄАВТ є дев'ятим за величиною торговцем у світі за товарообігом та п'ятим за величиною в торгівлі послугами. ЄАВТ є третім найважливішим торговим партнером товарів для ЄС та другим за важливістю щодо послуг.

Бюджет ЄАВТ готується у двох валютах: швейцарських франках (CHF) та євро (EUR). Загальний бюджет на 2016 рік був еквівалентним 21 677 000 CHF, в Секретаріаті ЄАВТ налічується менше 90 працівників. Три з чотирьох держав ЄАВТ вносять свій внесок у згуртованість у Європейському Союзі через окремі домовленості, гранти ЄЕП та Норвегії. Бюджет ЄАВТ готується відповідно до принципу рамкового бюджету, який використовується державними адміністраціями держав-членів. Цей підхід спрямований на підвищення обізнаності про бюджетні витрати на всіх рівнях.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : The European Free Trade Association [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.efta.int/>.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ЄВРОПЕЙСЬКА АСОЦІАЦІЯ З ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВЕДЕННЯ РОСЛИН, EUROPEAN ASSOCIATION FOR RESEARCH ON PLANT BREEDING (EUCARPIA) – міжнародна незалежна некомерційна організація, яка створена для заохочення науково-технічного співробітництва у всіх сферах досліджень розведення рослин для сприяння подальшому розвитку. EUCARPIA створена у 1956 р. у м. Вагенінген (Нідерланди).

EUCARPIA безпосередньо взаємодіє з органами (Генеральний Директорат Європейської Комісії з охорони довкілля) та агентствами (Бюро ЄС з різноманіття рослин) ЄС щодо організації та забезпечення досліджень у сфері розведення рослин.

Членам EUCARPIA є понад тисяча учасників із різних країн Європи та всього світу, які представляють різні групи інтересів. Більшість країн ЄС є членами EUCARPIA (зокрема, Австрія, Бельгія, Болгарія, Хорватія, Чехія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Італія, Латвія, Литва, Нідерланди, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Іспанія, Швеція, Велика Британія); їх представники беруть активну участь у її діяльності.

Для досягнення своєї мети організація організує та спонсорує зустрічі своїх учасників для обговорення загальних або певних проблем у всіх сферах розведення рослин і генетичних досліджень. Будь-яка діяльність, яка представляє комерційний інтерес, виключена. EUCARPIA щорічно проводить сесії, відкриті конференції та колоквіуми на території Європи. В асоціацію входять 11 секцій та значна кількість робочих груп, які зосереджені на дослідженнях конкретних видах сільськогосподарських культур. Загальний Конгрес і Генеральна Асамблея EUCARPIA збираються кожні чотири роки. Вони є відкритим форумом для всіх учасників EUCARPIA, де обговорюється широкий спектр загальних питань.

З моменту створення EUCARPIA зробила значний внесок у розвиток міжнародного співробітництва у сфері досліджень розведення рослин. Це стало можливим за рахунок фінансової та адміністративної підтримки ЄС. EUCARPIA є партнером у реалізації проектів Рамкових програм ЄС з підтримки досліджень і технологічного розвитку.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : [Електронний ресурс] //Режим доступу : <https://www.eucarpia.org/>.

Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКА АСОЦІАЦІЯ КОНКУРЕНТНИХ ВІДОМСТВ;
EUROPEAN COMPETITION AUTHORITIES ASSOCIATION (ECA) – колегіальний орган з керівників національних антимонопольних структур Європейської економічної зони (країни-члени ЄС, Європейська Комісія, країни-члени Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) (див. *Європейська асоціація вільної торгівлі*) та Наглядовий орган ЄАВТ) з метою вирішення спірних питань та уникнення винесення суперечливих ухвал. ECA створена в м. Амстердамі (2001 р.).

ECA і Європейська конкурентна мережа (ECN) (див. *Європейська конкурентна мережа*) існують паралельно. Вони мають різне походження та сфери діяльності, між ними немає формалізованих зв'язків.

ECA є неформальною організацією, діяльність якої спрямована на:

- пошук способів найкращого здійснення політики в області конкуренції і регулювання в Європі за допомогою дискусії;
- поліпшення співпраці між європейськими органами по питаннях конкуренції;
- стимулювання розробки єдиних правил і політиці за допомогою обговорення.

Члени ECA збираються не рідше одного разу на рік.

ЕСА має робочі групи:

- «пом'якшення» - перша робоча група, створена в 2001 р. Мета робочої групи - розгляд можливості формулювання єдиних принципів, за якими програми пом'якшення діятимуть узгоджено;

- «злиття».

Мета: 1) поліпшення співпраці між органами з питань конкуренції у випадках, коли при злитті задіяно більш, ніж один антимонопольний орган. Робоча група підготувала процедурне керівництво для обміну інформацією між конкурентними відомствами у разі повідомлень про злиття.

2) забезпечення реалізації принципу «One-Stop-Shop», за яким підприємці, що мають намір повідомити про злиття, робили б це один раз. 12 січня 2005 р. ЕСА була прийнята модифікована версія принципів на основі попередньої доповіді, зробленої Робочою групою по злиттях у зв'язку із застосуванням ст. 4 (5) і ст. 22 Регламенту про правила здійснення злиттів (№ 139/2004) національними конкурентними відомствами в рамках ЕСА.

- «фінансові послуги» (створена в травні 2004 р.). Мета - проведення порівняльних досліджень з метою розширити розуміння схожості та відмінності між національними банківськими ринками і національними ринками для платіжних систем.

- «енергія» (створена в травні 2004 р.). Мета - розглядання ступеня сприяння діяльності членів ЕСА підвищенню щільності національних енергетичних ринків на спільному європейському ринку з погляду конкуренції.

ЕСА підтримує контакти з іншими конкурентними відомствами по всьому світу, засновані на взаємному обміні досвідом і думками.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties>; 3) Офіційний сайт : European Commission : Competition [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ec.europa.eu/competition>.

Оксана Озаріна, Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКА ВОЛОНТЕРСЬКА СЛУЖБА; EUROPEAN VOLUNTARY SERVICE (EVS) – є проектом Європейської Комісії, який дозволяє молодій людині (17-30 років) стати волонтером в іншій країні протягом певного періоду, зазвичай на 2-12 місяців. Діяльність волонтерів може здійснюватися, наприклад, в сфері охорони довкілля, мистецтва та культури, заходів з дітьми, молоддю та людьми похилого віку, традицій або занять спортом і проведення дозвілля. Кожен проект має трьох партнерів: волонтерів, організацію відправки та приймаючу організацію. Проект повинен проходити в іншій країні, ніж та, де живе волонтер, не мати за мету отримання прибутку, а волонтерська робота має бути неоплачуваною. Одна з країн, що бере участь у проекті, має бути країною-членом ЄС або країною приєднання.

Міжнародні подорожі волонтерів покривають розумні витрати на поїздки з дому в приймаючу організацію. Витрати в повному обсязі оплачує організація, яка відправляє. Копії квитка (квитків) повинні бути включені до остаточного звіту. Внесок у напрямки діяльності по відправленню (набір, підготовку, контакти, оцінка, подальша діяльність) є одноразовою виплатою, залежать від тривалості

проекту та визначається для кожної країни. Виключні волонтерські витрати, пов'язані з особливими потребами добровольців (медичне обслуговування, додаткову підготовку тощо) оплачуються в повному обсязі, якщо вони є розумними та виправданими. Кишенькові гроші волонтера фіксуються в приймаючій країні та виплачуються в повному обсязі в приймаючій організації, щоб видаватися волонтеру кожного тижня або місяця. Всі волонтери застраховані на випадок хвороби, нещасних випадків, постійної інвалідності. Страхівка також охоплює страхування цивільної відповідальності. Це страхування доповнює захист, передбачений національним соціальним забезпеченням. Всі страхові витрати оплачуються безпосередньо Європейською Комісією; вони не включені до проекту бюджету.

Всі волонтери, які завершили свої EVS проекти, мають право на сертифікат, підписаний головою молодіжного агентства. Даний сертифікат підтверджує період їх волонтерської служби та надає докладну інформацію про заходи, в яких вони брали участь.

EVS була запущена в 1996 році в якості пілотного проекту. З огляду на її успішний початок, Європейською Комісією було розроблено Програму дій EVS, яка діяла протягом 1998-1999 років. Потім EVS стала частиною програми «Youth» (2000-2006) і продовжувала залишатися провідним заходом в рамках програми «Youth in action» (2007-2013) і «Erasmus +» (2014-2020).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *European Youth Portal. [Електронний ресурс]* // Режим доступу : https://europa.eu/youth/EU/volunteering/european-voluntary-service_en.

Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКА ГРОШОВА ОДИНИЦЯ (ЕКЮ); EUROPEAN CURRENCY UNIT (ECU) – це регіональна колективна грошова одиниця, яка функціонувала в Європейській валютній системі Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС) і Європейського Союзу (ЄС) в 1979-1998 рр. ЕКЮ було засновано в 1979 р. на підставі міждержавних угод вісьмома країнами, які на той час були членами ЄЕС. За своєю функціональною роллю ЕКЮ була регіональним резервним засобом; головним елементом Європейської валютної системи (ЄВС) в рамках ЄЕС. Особливості ЕКЮ полягали в тому, що вона:

- 1) виступала економічною основою функціонування ЄВС;
- 2) функціонувала разом з національними валютами країн ЄЕС (була паралельною валютою), існувала на основі міждержавних угод і не була підзвітна жодній державі окремо (була наднаціональною валютою);
- 3) існувала у вигляді записів на спеціальних рахунках, виступаючи як розрахунковий засіб, тобто не мала речової форми (банкнотів, монет);
- 4) базувалася на валютах країн-членів ЄЕС. Курс ЕКЮ визначався на основі кошику цих валют, у кожній з яких була певна квота, що залежала від розміру ВВП країни та частки зовнішньої торгівлі в межах ЄВС. Ця квота переглядалася через п'ять років (в 1984 р. і в 1989 р.), а у кінці 1993 р., відповідно до Маастрихтської угоди, вагу валют у валютному кошику ЕКЮ було заморожено (див. табл.).

1) виступала економічною основою функціонування ЄВС; 2) функціонувала разом з національними валютами країн ЄЕС (була паралельною валютою), існувала

на основі міждержавних угод і не була підзвітна жодній державі окремо (була наднаціональною валютою); 3) існувала у вигляді записів на спеціальних рахунках, виступаючи як розрахунковий засіб, тобто не мала речової форми (банкнотів, монет); 4) базувалася на валютах країн-членів ЄС. Курс ЕКЮ визначався на основі кошику цих валют, у кожній з яких була певна квота, що залежала від розміру ВВП країни та частки зовнішньої торгівлі в межах ЄВС. Ця квота переглядалася через п'ять років (в 1984 р. і в 1989 р.), а у кінці 1993 р., відповідно до Маастрихтської угоди, вагу валют у валютному кошику ЕКЮ було заморожено (див. табл.).

ЕКЮ виступала у двох видах: як офіційна розрахункова одиниця між центральними банками країн-членів ЄС та як валютна одиниця, що брала участь у світовому комерційному обороті. В останньому випадку її називали «приватна» ЕКЮ. На відміну від офіційної ЕКЮ, яка випускалася безпосередньо під забезпечення золотом і доларами, «приватна» ЕКЮ емітувалася по іншому. Комерційні банки забезпечували себе депозитами в ЕКЮ або депозитами у валютах, що складали кошик ЕКЮ. На цій основі або видавали кредити в ЕКЮ або купували цінні папери, виражені в ЕКЮ. В 1986 р. у Банку міжнародних розрахунків в м. Базелі (Швейцарія) був відкритий міжнародний кліринговий центр по операціях в «приватних» ЕКЮ, що сприяло прискоренню розвитку цієї регіональної валютної одиниці.

Таблиця

Структура кошика валют, на основі якої визначався курс ЕКЮ

Країна	Валюта	Квота, %		
		3.03.1979- 16.09.1984	17.09.1984- 21.09.1989	21.09.1989- 31.12.1998
Бельгія	Франк, BEF	9,64	8,57	8,183
Німеччина	Марка, DEM	32,98	32,08	31,955
Данія	Крона, DKK	3,06	2,69	2,653
Іспанія	Пезета, ESP	–	–	4,138
Франція	Франк, FRF	19,83	19,06	20,316
Великобританія	Фунт, GBP	13,34	14,98	12,452
Греція	Драхма, GRD	–	1,31	0,437
Ірландія	Фунт, IEP	1,15	1,20	1,086
Італія	Ліра, ITL	9,49	9,98	7,840
Люксембург	Франк, LUF	–	–	0,322
Нідерланди	Гульден, NLG	10,51	10,13	9,98
Португалія	Ескудо, PTE	–	–	0,695

Функціями ЕКЮ були:

1) функція еталону вартості національних валют країн-учасниць ЄВС при встановленні між ними обмінних курсів;

2) функція «індикатора» відхилень курсів національних валют від центрального (базового) курсу та інтервенційної валюти. Суть цієї функції полягала в тому, що при відхиленні курсу національної валюти, вираженого в ЕКЮ, на 75 % від допустимих меж відхилень взаємних курсів ($\pm 2,25$ %) здійснюються інтервенції з метою підтримки (або зміни) курсів на необхідному рівні. Оцінювання індивідуальних (національних) валют проводилося у фіксований час в Європі та базувалося на середньому курсі (середньому між курсом покупця та курсом продавця). Поступово (починаючи з 1985 р.) ЕКЮ стає не рахунковим, а

фізичним інструментом. Випускалися деноміновані в ЕКЮ дорожні чеки і картки, банки відкривають депозити в ЕКЮ;

3) накопичувальна функція, тобто активи в ЕКЮ виступали як міжнародний валютно-резервний засіб;

4) функція рахункової одиниці в операціях з міжнародних кредитів типу «своп», а також в рахівництві всіх інститутів ЄЕС;

5) функція засобу платежу та розрахунків між валютними органами ЄВС.

Переваги ЕКЮ:

1) велика (у порівнянні з іншими колективними валютами) стабільність, порівняно велика роль у соціально-економічному розвитку країн-членів ЄЕС як на офіційному рівні, так і в приватному секторі: понад 500 міжнародних інститутів використовували ЕКЮ при наданні позик;

2) «приватні» ЕКЮ використовувалися при наданні єврооблігаційних позик, синдикованих кредитів, банківських депозитів і кредитів;

3) транснаціональні корпорації ЄЕС з другої половини 1980-х рр. публікували свої преїскуранти, виписували рахунки-фактури та здійснювали розрахунки в ЕКЮ.

Недоліки ЕКЮ:

1) золотовалютні резерви покривали (забезпечували) лише половину емісії ЕКЮ, інша частина покривалася національними валютами країн-членів ЄЕС;

2) «приватні» ЕКЮ не були пов'язані з офіційними ЕКЮ єдиним емісійним центром і між ними не було взаємної оборотності;

3) частка ЕКЮ в світових валютних резервах була незначною (5 % на початку 1998 р.).

Роль ЕКЮ в міжнародній валютній системі полягала в тому, що вона була важливим етапом в процесі формування єдиної валюти ЄС – євро. 1 січня 1999 р. ЕКЮ була замінена на євро по курсу 1:1.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

Тетяна Кожухова

ЄВРОПЕЙСЬКА ДОСЛІДНИЦЬКА РАДА; EUROPEAN RESEARCH COUNCIL (ERC) – перший європейський уповноважений орган, покликаний підтримувати наукові дослідження та розробки, стимулювати розвиток науково-дослідної діяльності в ЄС та Європі в цілому. Основна мета цієї організації - стимулювання наукових відкриттів шляхом прийняття на себе фінансових ризиків (надання грантів) та інших ризиків, пов'язаних з проведенням досліджень, наданням інших видів підтримки, які у довгостроковому періоді дозволять зміцнити та сформувати ефективну науково-дослідну систему Європи. ERC підтримує та заохочує кращих учених, а також прогресивні наукові дослідження, тому сприяє збільшенню переваг ЄС у сфері науки. ERC надає дослідникам можливості виявляти нові сфери та напрями розвитку у будь-якій галузі науки замість того, щоб додержуватися вже сформованих трендів. Такий підхід свідчить про те, що ERC орієнтована на освоєння нових, більш перспективних областей наукових досліджень. Це передбачає також певну гнучкість у виборі пріоритетів діяльності. ERC не має певної дисциплінарної прив'язки та орієнтується на різні галузі наук та їх поєднання. Діяльність ERC доповнює діяльність інших фондів, які функціонують

на рівні ЄС чи окремих країн-членів і займаються фінансуванням дослідницької діяльності.

Ідея створення ERC виникла у ході широкомасштабної дискусії про необхідність створення на рівні ЄС структури, яка би забезпечувала підтримку фундаментальних досліджень у регіоні та в якій були б задіяні європейські вчені та дослідницькі організації. У 2002 р. було створено спеціальну експертну групу (ERCEG), яка повинна була обґрунтувати доцільність створення нової установи у сфері науки. У 2003 р., відповідно до результатів діяльності ERCEG, за підтримки Європейської Комісії, було прийнято рішення про створення ERC як однієї із важливих умов успішної реалізації Сьомої рамкової програми ЄС з підтримки досліджень і технологічного розвитку (на 2007-2013 рр.) та однієї з її складових - програми «Ідеї». Для створення ERC у 2005 р. було створено спеціальну Вчену раду (куди увійшли 22 всесвітньовідомих вчених) та розроблено організаційну структуру майбутнього ERC. На першому засіданні Вченої ради ERC було оприлюднено основні цілі та стратегію ERC.

Перше засідання ERC відбулося у 2006 р. На ньому було прийнято її стратегію, яка визначила стратегічні настанови розвитку науки у ЄС, а також завдання та напрями діяльності Ради. У тому ж році стратегія ERC була затверджена Європейським Парламентом. Фактично Рада розпочала свою діяльність у лютому 2007 р. за підтримки Німецького дослідницького Фонду (DFG) та Європейської Комісії.

Було розроблено дві схеми надання грантів (фінансування досліджень): схема початкового фінансування незалежних досліджень (стартові гранти ERC) і схема фінансування передових дослідників (розширені гранти ERC), які у 2014-2020 рр. трансформувалися у 4 схеми надання грантів: схема початкового фінансування незалежних досліджень (Starting Grant), схема консолідованих грантів (Consolidator Grant), схема фінансування передових дослідників (Advanced Grant), схема фінансування невеликих груп дослідників (Synergy Grant). Майже всі схеми надання грантів (всі, крім Synergy Grant) розраховані на 5 років, однак суттєво варіюються за розміром гранту, умовами його надання (табл.1).

Таблиця 1 – Схеми фінансування досліджень ERC у межах

Схеми надання грантів	Отримувачі грантів	Вимога до дослідження	Тривалість надання грантової підтримки	Розмір гранту	Додаткове фінансування
1	2	3	4	5	6
Starting Grant	Головні дослідники на етапі формування їх власної незалежної дослідницької команди або програми.	новаторський характер, амбітність та доцільність своєї наукової пропозиції.	5 років	до 1,5 млн євро	до 1 млн. євро
Consolidator Grant	Головні дослідники, які ще формують їх власну незалежну дослідницьку команду або програму.			до 2 млн євро	

1	2	3	4	5	6
Advanced Grant	Головні дослідники, які вже є утвердженими лідерами досліджень з визнаним досвідом наукових досягнень.			До 2,5 млн євро	
Synergy Grant	Невеликі групи головних дослідників, які створюються для вирішення амбітних міждисциплінарних проблем	Перспектива забезпечення істотного прогресу у вирішенні міждисциплінарних проблем, еталонний характер дослідження у глобальному масштабі	6 років	До 10 млн євро	До 4 млн євро

З 2007 року ERC профінансовано понад 9500 проектів.

Проекти ERC фінансуються за рахунок рамкових програм:

Відповідно до установчих документів, бюджет ERC у межах Сьомої рамкової програми ЄС, прийнятий на 7 років (2007-2013 рр.), становить 7,5 млрд. євро. При цьому відповідно до схеми фінансування досліджень, розробленої ERC, на 2007 р. було передбачено надання грантів на загальну суму 0,3 млрд. євро, що становить 4 % бюджету даної установи, на 2008 р. - 0,55 млрд. євро (7,3 % бюджету), 2009 р. - 0,81 млрд. євро (10,8 % бюджету), 2010 р. - 1,13 млрд. євро (15,1 % бюджету), 2011 р. - 1,34 млрд. євро (17,8 % бюджету), 2012 р. - 1,62 млрд. євро (21,6 % бюджету), 2013 р. - 1,75 млрд. євро (23,4 % бюджету).

бюджет ERC у межах Восьмої рамкової програми ЄС (2014-2020 рр.) – 13,1 млрд євро (17% загального бюджету Восьмої рамкової програми).

Гранти ERC надаються через відкритий конкурс наукових проектів, які очолюються як досвідченими дослідниками, так і початківцями. Єдиний критерій відбору проектів - це наукова перевага. Тому конкурс спрямований на визначення кращих ідей, незалежно від країни походження. У цьому сенсі завдання ERC підтримувати найкращих дослідників із країн Європи, а також залучати талановитих вчених поза її межами. Такий підхід до надання фінансової підтримки є досить ефективним. Більше 10 дослідників, які отримали підтримку від ERC у 2007-2019 рр., отримали престижні призи: 7 Нобелівських премій, 4 Медалі Філдса, 5 Премій Вольфа.

Управління Радою здійснюють науковці. Організаційна структура ERC включає: Раду з науки та Підтримуючу структуру (спеціальну структуру управління). Основні завдання Ради з науки полягають у розробці стратегії та методології фінансування досліджень, тоді як діяльність Підтримуючої структури спрямована на практичну реалізацію цієї стратегії та загальне управління поточною діяльністю ERC. Підтримуюча структура ERC у 2009 р. була юридично визнана Виконавчим агентством ERC.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) European Research Council. URL: <http://erc.europa.eu>; 3) Annual Report on ERC activities and achievements 2012. URL:

http://erc.europa.eu/sites/default/files/publication/files/erc_annual_report_2012_0.pdf. 4)
ERC **Work** **Programme** **2020.** **URL:**
https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/wp/2018-2020/erc/h2020-wp20-erc_en.pdf

Юлія Бочарова

ЄВРОПЕЙСЬКА ЕКОЛОГІЧНА ІНФОРМАЦІЙНА ТА НАГЛЯДОВА МЕРЕЖА; EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK (EIONET) – це мережа співпраці Європейського Агентства з охорони довкілля (див. *Агентство з охорони довкілля (європейське)*) та її 32 країн-членів (27 держав-членів Європейського Союзу, а також Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Швейцарія та Туреччина) та 6 співпрацюючих країн (Албанія, Боснія та Герцеговина, Косово, Чорногорія, Північна Македонія та Сербія), метою якої є вироблення індикаторів, надання рекомендацій та інформації в сфері охорони довкілля.

Агентство з охорони довкілля (європейське) (European Environment Agency (EEA)) несе відповідальність за розвиток EIONET та координацію його діяльності разом з Національними координаційними центрами (National Focal Points (NFP)) у різних країнах.

NFP відповідають за координацію мереж Національних довідкових центрів (National Reference Centres (NRC)), об'єднуючи експертів національних установ та інших органів, що займаються екологічною інформацією.

EIONET також включає сім європейських тематичних центрів (European Topic Centres (ETCs)). Вони є консорціумами установ у країнах-членах ЕЕА, які займаються конкретними екологічними темами, і укладають контракти з ЕЕА для виконання конкретних завдань своєї робочої програми.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: European Environment Information and Observation Network [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.eionet.europa.eu/>*

Ганна Горіна

ЄВРОПЕЙСЬКА ЕНЕРГЕТИЧНА ПРОГРАМА ВІДНОВЛЕННЯ; EUROPEAN ENERGY PROGRAMME FOR RECOVERY – програма, затверджена Регламентом Європейського Парламенту та Європейської Ради від 13 липня 2009 р. щодо сприяння економічному відновленню шляхом надання Спільнотою фінансової допомоги на реалізацію проектів в енергетичній сфері.

Причиною прийняття даної програми стала необхідність вжиття невідкладних заходів із подолання наслідків фінансово-економічної кризи 2008 р., у т.ч. шляхом підвищення енергоефективності європейської економіки та розвитку європейської енергетики.

Європейська енергетична програма відновлення передбачає фінансування проектів за трьома пріоритетними напрямками:

- 1) газова та електрична інфраструктура;
- 2) прибережна вітроенергетика;
- 3) геологічний секвестр вуглецю.

Даний Регламент започатковує використання фінансового інструменту, метою якого є підтримка ініціатив, пов'язаних з енергоефективністю та використанням енергії з поновлюваних джерел.

Відбір проектів та обсяги фінансової допомоги, що надається, здійснюється Європейською Комісією через посередництво національних інституцій на основі технічних, фінансових, інвайронментальних та соціально-економічних критеріїв.

В галузі газової та електричної інфраструктури передбачається надання фінансової допомоги за проектами, що переслідують такі цілі: безпека та диверсифікація джерел постачання енергоресурсів; оптимізація потужностей енергетичних мереж та їх інтеграція в рамках внутрішнього енергоринку; розвиток енергетичних мереж; підключення до поновлюваних джерел енергії; безпека, надійність і сумісність взаємопов'язаних енергетичних мереж.

В галузі прибережної вітроенергетики до надання фінансової допомоги відбираються проекти, спрямовані на удосконалення генеруючих потужностей

та інфраструктури; створення нових об'єктів інфраструктури; впровадження інноваційних технологій; розвиток спільної системи прибережної вітроенергетики на рівні ЄС.

У сфері геологічного секвестру вуглецю передбачено досягнення 80 % рівня секвестру промислових викидів вуглекислого газу. Критеріями відбору проектів, спрямованих на удосконалення систем секвестру вуглецевих викидів, є їх інноваційність, реальність, складність впровадження, обґрунтованість та адекватність.

Європейська енергетична програма відновлення передбачає застосування спеціального фінансового інструменту, який спрямований на підтримку проектів, пов'язаних з енергетикою, енергоефективністю та використанням енергії з поновлюваних джерел. Даний інструмент сприяє фінансуванню вказаних проектів на місцевому, регіональному та національному рівнях. Даний інструмент застосовується для фінансування конкретних проектів із підвищення енергоефективності будівель суспільного та приватного призначення, використання енергії з поновлюваних джерел, удосконалення міських мереж електро- та газопостачання, провадження енергозберігаючих технологій у промисловості та побуті тощо.

Крім фінансової допомоги Європейська енергетична програма відновлення передбачає надання технічної допомоги місцевим, регіональним і національним органам влади з питань сприяння реалізації власних проектів, що входять до сфери дії Програми.

Бюджет Європейської енергетичної програми відновлення складає 3980 млн. євро, які розподіляються між пріоритетними напрямками таким чином: 1) газова та електрична інфраструктура – 2267 млн. євро; 2) прибережна вітроенергетика – 565 млн. євро; 3) геологічний секвестр вуглецю – 1000 млн. євро; 4) фінансовий інструмент Програми – 146 млн. євро.

Європейська Комісія щороку публікує звіти про виконання СЕПР. Звіт про СЕПР, опублікований у 2018 році після 7 років реалізації, показує, що:

35 із 44 об'єктів газової та електричної інфраструктури завершено;

4 з 9 морських вітрових проектів працюють; але

завершено лише 1 із 6 проектів збору та зберігання вуглецю, а 3 - достроково припинено.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ

«Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Directorate-General for Energy [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/energy/index_en.htm; 3) Regulation (EC) No 663/2009 of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 establishing a programme to aid economic recovery by granting Community financial assistance to projects in the field of energy [Електронний ресурс] // [European Parliament and Council of the EU].- Режим доступу: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:200:0031:0045:EN:PDF>.

Юрій Яковенко

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНІЦІАТИВНА ГРУПА З ПОДОРОЖЕЙ ТА ТУРИЗМУ; EUROPEAN TRAVEL & TOURISM ACTION GROUP (ETAG) – це асоціація, яка була створена для забезпечення форуму для виявлення, розвитку та підтримки спільних інтересів учасників у галузі розвитку всіх секторів туризму в Європі. Була створена за ініціативою Європейської туристської комісії у 1981 р.

Основними цілями ETAG є:

- заохочування ефективних технічних зв'язків і співробітництво між урядами, національними агентствами туризму у державному та приватному секторах;
- сприяння розвитку туризму в Європі;
- допомога усуненню обмежень на зростання подорожей;
- сприяння відповідальному підходу до довкілля.

До складу ETAG входять міжнародні організації, які представляють ключові сектора індустрії туризму, представники національних туристських організацій та міжурядових органів, пов'язаних з туризмом в Європі. Група співпрацює з Європейською Комісією, підтримує контакти з Європейським Парламентом та його членами, зацікавленими в туризмі, та є членом Всесвітньої туристської організації.

Членами ETAG є:

- Європейська федерація сільського туризму (EuroGites);
- Європейська федерація асоціацій гідів (FEG);
- Європейська туристична комісія (ETC);
- Європейський Союз посадових осіб в туризмі (EUTO);
- Міжнародна асоціація тур-менеджерів (IATM);
- Міжнародне бюро соціального туризму (BITS);
- Міжнародний союз автомобільного транспорту (MCAT);
- Всесвітня туристична конфедерація студентської молоді конфедерації (WYSE) та інші.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Travel & Tourism Action [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.etag-euro.org/facts.asp>.

Ганна Горіна

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ; EUROPEAN INTEGRATION – термін, що використовується для опису процесів міжнародної регіональної інтеграції, що

мають місце у Європі та характеризуються певними політико-правовими особливостями, традиціями та історією.

У широкому розумінні термін «Європейська інтеграція» використовується для позначення сукупності міжнародних інтеграційних процесів у Європі, включаючи створення Європейської Економічної Спільноти та на її основі згодом Європейського Союзу (див. *Європейський Союз*), Європейської асоціації вільної торгівлі (див. *Європейська асоціація вільної торгівлі*), Європейського економічного простору (див. *Європейський економічний простір*), Центральноєвропейської зони вільної торгівлі (ЦЕФТА, СЕФТА) та ін.

У вузькому розумінні термін використовується для розгляду інтеграційних процесів, що відбуваються на базі (та у деяких випадках за участі) ЄС, а також особливостей розвитку цього угруповання. Дефініція «Європейська інтеграція» одержала велике поширення, тому що ЄС, що пройшов тривалу історію формування, являє собою найбільш розвинене з інституціональної та політичної точок зору інтеграційне угруповання у світі. Європейська інтеграція – це, по суті, досвід країн ЄС з реалізації масштабного інтеграційного проекту по створенню міжнаціонального політичного та економічного союзу, у рамках якого міжнародне співробітництво вийшло на новий якісний рівень та орієнтовано на утворення єдиної суспільно-політичної системи. У зв'язку з цим термін «Європейська інтеграція» часто використовується для позначення того шляху, який обрали та пройшли країни ЄС і який полягає в емпіричному пошуку оптимальних форм і механізмів об'єднання європейських держав. Стосовно третіх країн (країн-кандидатів) європейська інтеграція означає їх прагнення отримати повноправне членство у ЄС і долучитися до єдиної наднаціональної економічної та політичної системи. Побудова ЄС, як і сама міжнаціональна інтеграція у його межах, ще не завершені, тому європейська інтеграція – це шлях побудови європейського простору, що визначить вигляд Європи у майбутньому. Вимір майбутнього Європи, який враховує попередній історичний досвід міжнаціонального єднання, зумовлює трактування європейської інтеграції як т.зв. європейської інтеграційної стратегії (стратегія європейської інтеграції), тобто як плану (програми) майбутнього розвитку європейських міждержавних утворень, зокрема ЄС.

Європейська інтеграція розглядається на основі низки теорій та концепцій (див. *Концепції «Первинного поглиблення» та «Первинного розширення»*, *«Інтергувернменталізм»*, *«Синхроністська» теорія інтеграції*, *Європейський федералізм*, *Комунікативна теорія інтеграції К. Дойча*, *Теорія «континентальної інтеграції»*, *Концепції функціоналізму та неофункціоналізму*, *Концепції «Європа різних швидкостей»*, *«Європа змінної геометрії»*, *«Європа концентричних кілець (кругів)»*, *«Європа на вибір»*, *«Диференційована інтеграція»*, *«Ядра»*, *«Посиленого співробітництва»*), які пояснюють її виникнення та розвиток. Теоретичні засади європейської інтеграції тісно пов'язані з її історичними передумовами, обставинами трансформації та, головне, з формування міжнародних правових та організаційних інститутів, які стали основою наднаціональної системи.

Європейська інтеграція може розглядатися у декількох аспектах. Зокрема вона розглядається як історичний процес, що має свої передумови, фактори, етапи та перспективи розвитку, тобто має на увазі історична характеристика інтеграційних процесів у Європі, у тому числі у ЄС. Економічно вона представляється як результат міжнародних угод (про вільну торгівлю, проведення спільної митної політики, впровадження єдиної валюти та ін.), формування спеціальних організацій, які забезпечують економічні процеси у масштабах

угруповання. Економічна інтеграція в ЄС охоплює створення митного союзу, єдиного внутрішнього ринку, валютно-економічного союзу та проведення спільної економічної політики. На цій основі в ЄС формується єдиний господарсько-виробничий комплекс. Політично європейська інтеграція розглядається як процес усупільнення суверенітетів країн-членів (передачі частини національного суверенітету наднаціональним структурам) та організації політичного співробітництва, що призвело до перетворення ЄС на цілісну політичну систему та єдиний політичний центр на світовій арені. Існування ЄС як єдиного політичного організму забезпечує сформована система законодавства (*див. Acquis communautaire*), у тому числі правові основи співробітництва у різних областях, а також створені політичних органів і структур, які наділені повноваженнями, мають власну політичну волю та представляють, насамперед, інтереси ЄС, забезпечуючи загальний політичний процес і взаємодію між країнами-членами. У правовому сенсі європейська інтеграція являє собою процес гармонізації права країн Європи, імплементації норм міжнародних угод у національні правові системи та створення регіонально-міжнародної системи права. Так, у межах ЄС створена правова система (*див. Європейське право*), яка має перевагу над національними правовими системами країн-членів і заснована на системі міжнародних договорів (*див. Договори основоположні, Хартія про фундаментальні права ЄС*). Система права, що забезпечує європейську інтеграцію, пов'язана із визначеними її принципами (субсидіарності, пропорційності, солідарності, обґрунтованості, лояльності, суверенітету тощо).

Європейська інтеграція розвивається у внутрішньополітичному та зовнішньополітичному контексті. З внутрішньополітичної точки зору європейська інтеграція асоціюється з посиленням і поглибленням наднаціональності на рівні ЄС, зміцненням його структури та розширенням сфери дії європейського права. Ці процеси можуть розглядатися у вузькому змісті (протиставлятися розширенню кількості країн-членів ЄС) або у широкому (передбачати включення нових учасників у загальний інтеграційний процес). Із зовнішньополітичної точки зору трактування європейської інтеграції також не може бути однозначним. З одного боку, європейська інтеграція представляється як частина загального процесу сучасної світової глобалізації, що сприяє посиленню взаємозв'язку та взаємозалежності, з іншого боку – розуміється як посилення локального регіоналізму у Європі, консолідації країн регіону для вирішення спільних проблем і захисту інтересів Європи на світовій арені.

Європейська інтеграція на різних історичних етапах розвивалася паралельно з різними формами міжнародного співробітництва між країнами-членами ЄС (Спільнот), поза рамками наднаціональності та за допомогою диференційованої («гнучкої») участі окремих країн-членів в інтеграційних проектах у рамках ЄС. Тому у деяких випадках вона може розглядатися поза створеною у ЄС інституційною базою міжнаціонального співробітництва.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

ЄВРОПЕЙСЬКА КОМІСІЯ; EUROPEAN COMMISSION – виконавчий орган ЄС. Постійно діючий інститут. Склад комісії затверджується Європейським Парламентом. Резиденція Європейської Комісії - м. Брюссель. Європейська Комісія

формується строком на п'ять років спільно Радою ЄС та Європейським Парламентом.

Європейська Комісія належить до інститутів ЄС. Вона функціонує в якості «двигуна» європейської інтеграції, пильнує за дотриманням Договорів та інтересів ЄС у їх співвідношенні з окремими національними інтересами країн-членів ЄС.

Голова Європейської Комісії та комісари (єврокомісари) на відміну від членів Ради ЄС зобов'язані діяти тільки в інтересах ЄС в цілому, а не у національних інтересах.

Цілі Європейської Комісії: забезпечення функціонування спільного європейського ринку, захист інтересів ЄС; представництво ЄС у закордонних стосунках.

Повноваження Європейської Комісії: право на законодавчу ініціативу в межах законотворчої діяльності ЄС, повноваження на участь у підготовці, формуванні, імплементації європейського права та контроль за його реалізацією; повноваження на законодавчу діяльність; реалізація правових актів; контроль за дотриманням європейського права; здійснення переговорів з метою укладання міжнародних угод; представництво у стосунках з третіми країнами та міжнародними організаціями.

Згідно з Ніщцьким договором було спрощено принцип формування Європейської Комісії (замість принципу представництва держав впроваджено систему ротації). Європейська Комісія виконує такі функції:

- ініціативну: виключне право на законодавчу ініціативу - реалізація власних повноважень на ухвалення законодавчих рішень, розробка проекту бюджету ЄС, участь у розробці заходів інших органів, активізація інтеграції шляхом підготовки та внесення рекомендацій і висновків. Існують виняткові випадки, в яких монополія на законодавчу ініціативу Європейської Комісії обмежується або ж не знаходить свого втілення;

- охоронну: контроль за дотриманням первинного та вторинного європейського права;

- виконавчу: реалізація делегованих Радою ЄС повноважень на здійснення правил, розпоряджень, що нею встановлені. До структури Європейської Комісії належать Голова Європейської Комісії (або Президент Європейської Комісії), комісари, генеральні директорати (економічні та фінансові питання, сільське господарство тощо), спеціальні служби (служба перекладів, юридична служба), Генеральний секретаріат (допоміжний апарат).

Комісія Європейських Спільнот згідно з Лісабонським договором (2007 р., вступив у силу з 1 грудня 2009 р.) офіційно перейменована в Європейську Комісію.

Лісабонський договір передбачає радикальне зниження чисельності Європейської Комісії. Комісія, що діє з 2009 по 2014 р., складається з одного представника від кожної країни-члена ЄС, у тому числі Верховного представника ЄС з питань зовнішньої політиці та політики безпеки.

Передбачається, що з 2014 р. склад Європейської Комісії формуватиметься не за принципом «один член Європейської Комісії від кожної держави ЄС», який застосовувався з 1957 р., а складатиметься з такої кількості членів, що дорівнюватиме 2/3 від кількості країн-членів. Однак, у випадку ухвалення одностайного рішення Європейською Радою, склад Європейської Комісії може бути розширений.

Президент Європейської Комісії обирається більшістю голосів у Європейському Парламенті за пропозицією від Ради ЄС. Після цього Рада ЄС за

пропозицією обраного Президента схвалює список країн-членів Європейської Комісії. Безпосередньо члени Європейської Комісії призначаються шляхом голосування за принципом кваліфікованої більшості в Раді ЄС (Ст. 9d Договору про Європейський Союз).

Інституційною новацією в Європейській Комісії стало також поєднання посади Заступника-голови (або *Віце-президента*) Європейської Комісії з посадою Верховного представника ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки. Відбулось об'єднання портфелів члена Європейської Комісії з питань розширення та члена Європейської Комісії з питань Європейської політики сусідства.

Фактично Європейська Комісія стає одним із ключових центрів впливу в ЄС. Президент Європейської Комісії разом із Президентом Європейської Ради представляє ЄС на самітах з третіми країнами. Зберігаються повноваження Європейської Комісії щодо міжнародного представлення ЄС у технічних питаннях, якими до запровадження інституційних змін опікувалось ЄС, та частково у питаннях юстиції та безпеки.

Європейська Рада за узгодженням з Президентом Європейської Комісії кваліфікованою більшістю призначає Верховного представника ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки. Високий представник одночасно також є одним з віце-президентів Європейської Комісії, у сферу компетенції якого входять зовнішні зв'язки ЄС із світом.

Станом на 2019 рік Європейська Комісія складається з 28 незалежних членів (по одному від кожної країни-члена), разом з Президентом і 7 віце-президентами, включаючи Першого Віце-Президента, Верховного представника Європейського союзу із зовнішньої політики та безпеки та 20 Комісарів. Президентом Європейської Комісії є Урсула фон дер Ляєн.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Кашкин С. Ю. Право Европейского Союза [Текст] / С.Ю. Кашкин и др.; отв. ред. С.Ю. Кашкин. - М.: Проспект, 2009.- 304 с.; 3) ЕС. Основопологательные акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями [Текст] – М., 2008. – 696 с.; 4) Вебпортал органів виконавчої влади України. Коментарі до Лісабонського Договору. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish>; 5) European Union Legislation. URL: http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm.

Оксана Озаріна, Юлія Бочарова

ЄВРОПЕЙСЬКА КОМПАНІЯ; EUROPEAN COMPANY – це спеціальна юридична форма (латин. *Societas Europaea, SE*), яка прийнята у ЄС для акціонерних товариств з утворенням юридичної особи, які володіють філіями щонайменше у двох інших країнах-членах ЄС.

Статус «європейської компанії» було впроваджено для удосконалення правового режиму діяльності компаній країн ЄС (пропозиції Європейської Комісії були розроблені ще на початку 1970-х рр.). До 2004 р. було ухвалено Правила про статут європейської компанії та Директиву, яка доповнює цей статут щодо участі працівників в управлінні компанією. Ці правові документи стосуються державних компаній, які створюються на території Спільноти у формі акціонерних товариств з обмеженою відповідальністю та заносяться у реєстр тієї країни-члена, на території якої знаходиться офіційна адреса компанії. Про кожну створену європейську

компанію публікується повідомлення в Офіційному віснику Європейських Спільнот.

Європейська компанія має бути компанією з капіталом не менше, ніж 120000 євро, а її створення не повинно призводити до ліквідації чи скорочення практики участі працівників в управлінні компанії, якщо вони брали участь у її заснуванні (у відповідності до норм щодо інформування, консультування та залучення працівників до управління компаніями).

Європейські компанії здатні повноцінно функціонувати у межах усього ЄС як суб'єкти законодавства, яке має пряму дію в усіх країнах-членах. Статут дозволяє національному товариству з обмеженою відповідальністю, яке має офіційну адресу та орган управління у межах Спільноти, перетворитися на європейську компанію без застосування ліквідаційної процедури.

Правилами про статут європейської компанії передбачається, що європейську компанію розглядатимуть у кожній країні-члені як національне товариство з обмеженою відповідальністю, створене згідно з законодавством країни-члена, де воно має офіційну адресу (якщо не передбачено інше).

З точки зору оподаткування європейські компанії підлягають звичайним фіскальним нормам, які діють щодо товариств із обмеженою відповідальністю.

Європейська компанія може сама заснувати одну чи кілька дочірніх компаній зі статусом SE. Офіційна адреса європейської компанії в одній країні-члені ЄС може бути змінена на адресу в іншій (за певних умов) без ліквідації європейської компанії або створення нової юридичної особи.

Підприємства з двох чи більше країн-членів, прагнучи створити європейську компанію, мають для цього кілька можливостей (здійснити злиття, створити холдингову компанію, дочірню компанію або перетворити компанію на європейську). Статут європейської компанії дозволяє здійснювати злиття та реструктуризації європейських груп компаній, що виходять за межі однієї країни, та усуває юридичні, бюрократичні та практичні бар'єри, що існують у законодавстві різних країн ЄС. Європейська компанія не повинна створювати складну мережу дочірніх компаній, що діють на підставі законодавств різних країн, а може здійснювати свою комерційну діяльність у межах ЄС шляхом відкриття філій.

Впровадження статусу європейської компанії створює умови для більш гнучкого та менш бюрократизованого процесу транскордонного управління підприємством, що позитивно впливає на конкурентоспроможність підприємств.

Після виходу Великої Британії з Європейського Союзу будь-яка SE, зареєстрована у Сполученому Королівстві, переходить до United Kingdom Societas (або UK Societas), а "UK Societas" замінює "SE" у назві відповідної компанії.

Офіційного загальносоюзного реєстру SE немає, оскільки вони зареєстровані в країні, в якій розташовані їхні корпоративні місця. Проте, одними з перших (2007 р.) та найбільш яскравих прикладів SE були: компанія, що виробляє електронні послуги Elcoteq SE, будівельна компанія Strabag SE та велика страхова та фінансова компанія Allianz SE. До інших відомих представників належать: Christian Dior SE (Франція), Puma SE (Німеччина), Porsche Automobil Holding SE (Німеччина). Станом на 1 січня 2020 р. існує близько 3 тис. SE.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу :

http://ec.europa.eu/internal_market/company/se/index_en.htm; 3) Офіційний сайт : *Your Europe* [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://europa.eu/youreurope/business/running-business/developing-business/setting-up-european-company/index_en.htm#FI; 4) ETUI, *European Company (SE) Database* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ecdb.worker-participation.eu/>.

Катерина Шерстюк

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНКУРЕНТНА МЕРЕЖА; EUROPEAN COMPETITION NETWORK (ECN) – об'єднання конкурентних відомств країн-членів та Європейської Комісії, які мають повноваження та компетенцію щодо застосування правил конкуренції ЄС; створена як форум для обговорення виникаючих проблем і взаємодії європейських конкурентних відомств (за Регламентом 1/2003 для виконання ст. 81 і 82 Договору про заснування ЄС, 1957 р. (ст. 101 і 102 Договору про ЄС, 1992 р.).

Основи функціонування ECN закладені в Сповідненні ЄК про співпрацю в рамках Мережі конкурентних відомств (16 квітня 2004 р.), в Спільній заяві Ради та Європейської Комісії про функціонування Мережі конкурентних відомств (2004 р.).

ECN:

- повинна забезпечувати ефективний розподіл праці та постійне застосування конкурентних правил ЄС;

- об'єднує конкурентні відомства країн ЄС на принципах добровільності та рівності, взаємної пошани і єдності для розповсюдження найкращого досвіду у сфері впровадження конкуренції, зближення процедурних і базисних правових норм країн-членів, координації дій, оптимізації діяльності та ресурсів;

- не має автономних повноважень або компетенцій, не має статусу юридичної особи;

- є дискусійним форумом, що охоплює широкий спектр актуальних питань, що представляють інтерес для органів влади країн-членів. Компанії і приватні особи не вступають в контакти з ECN, але контактують з одним або декількома антимонопольними органами.

В рамках ECN взаємодіють Європейська Комісія та конкурентні відомства країн-членів ЄС шляхом:

- інформування один одного про нові справи та рішення при застосуванні закону;

- координації розслідувань;

- надання допомоги один одному при проведенні розслідувань;

- обміну доказами та іншою інформацією;

- обговорення різних питань, що представляють загальний інтерес.

Метою ECN є створення ефективних правових рамок по застосуванню конкурентного законодавства ЄС відносно компаній, що здійснюють трансграничну діяльність, яка обмежує конкуренцію та спрямована проти споживачів. ECN дозволяє конкурентним відомствам узагальнювати свій досвід і виявляти кращі практики.

В рамках ECN працюють групи експертів по окремих галузях (банки, цінні папери, енергія, страхівка, продовольство, лікарські препарати, професійні послуги, охорона здоров'я, захист довкілля, автомобілі, телекомунікації, медіа, інформаційні технології, зловживання домінуючим положенням, головні економісти у сфері конкуренції і залізниця), які обговорюють проблеми конкуренції та виробляють

загальний підхід. Певних правил голосування немає, тому що такого роду співпраця спирається на досягнення консенсусу.

Основні положення щодо діяльності ECN (Регламент 1/2003 ЄС):

- національні конкурентні відомства наділено великими повноваженнями для забезпечення ефективного та одноманітного з Європейською Комісією застосування конкурентного законодавства ЄС. Можливість обміну та використання інформації, отриманої іншим конкурентним відомством, підсилює ефективність роботи мережі та є передумовою для формування гнучкої системи розподілу справ. Згідно зі ст. 11(4) розроблена практика неформального обговорення запропонованих національними конкурентними відомствами дій на рівні послуг і при збереженні конфіденційності в мережі;

- країни-члени не примушуються створювати особливі інституційні рамки для застосування конкурентного законодавства ЄС, але багато хто з них підсилив або переглянув структуру своїх правозастосовуючих відомств з метою оптимізації їх ефективності;

- гармонізуються процедури національних конкурентних відомств, тобто вони застосовують однакові правила щодо різних процедур і можуть накладати різні санкції;

- впровадження та розвиток національних «програм пом'якшення» та їх зближення в рамках «Програми пом'якшення відповідальності» ECN, яка свідчить, що ECN здатна об'єднати зусилля та спільно розробити нові підходи до реальних недоліків існуючої системи.

Метою «Програми пом'якшення відповідальності» ECN (Модельна програма) є забезпечення єдиного підходу до даної проблеми, який можуть чекати заявники у всіх юрисдикціях ECN.

Програма розповсюджується на секретні картелі, зокрема угоди і/або узгоджені дії між двома або більш конкурентами; вона спрямована на обмеження конкуренції через фіксацію продажної або закупівельної ціни, розділення продукції або квотування об'єму продажів або розділення ринку, включаючи змову на торгах.

З 2010 р. ECN випускає публікації, присвячені правовим і бізнесовим співтовариствам, а також організаціям споживачів і вчених, які отримали назву ECN Brief, і спрямовані на підвищення інформованості громадськості про заходи, що проводяться ECN

У 2011 р. ECN було порушено понад 150 справ, зокрема в транспортній, енергетичній, виробничій, медіа- та телекомунікаційній галузях. Кількість розглянутих правозастосовних рішень збільшилося на 36 % у порівнянні з 2010 р. Загалом у 2004-2018 рр. ECN було порушено 2526 справ.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) European Union Legislation URL: <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties>; 3) European Commission: Competition. URL: <http://ec.europa.eu/competition>.

Оксана Озаріна, Юлія Бочарова

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНСТИТУЦІЯ; EUROPEAN CONSTITUTION – див. ДОГОВІР ПРО ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ ДЛЯ ЄВРОПИ

**ЄВРОПЕЙСЬКА КОНФЕДЕРАЦІЯ НЕЗАЛЕЖНИХ ПРОФСПЛОК;
THE EUROPEAN CONFEDERATION OF INDEPENDENT TRADE UNIONS
(CESI)** – європейська організація, до складу якої входять 40 національних (з 20 європейських країн) і 4 наднаціональних профспілкових організації. CESI представляє вільні і незалежні профспілки приватного і державного секторів. Метою організації є покращення умов праці та життя населення, а також сприяння позитивним соціальним змінам в ЄС. Конфедерація не прив'язана до якої-небудь політичної партії та захищає профспілковий плюралізм на європейському рівні. Через організації своїх членів CESI представляє інтереси понад 5 мільйонів працівників.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : CESI [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://www.cesi.org/who-we-are/about-us/>*

Андрій Маловічко, Анна Чеботар

**ЄВРОПЕЙСЬКА КООПЕРАЦІЯ У СФЕРІ НАУКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ;
EUROPEAN COOPERATION IN SCIENCE AND TECHNOLOGY (COST)** – міждержавна структура, створена ЄС з метою забезпечення співробітництва у сфері науки та технології, дозволяє координувати національні фундаментальні дослідження на європейському рівні. COST, разом із Європейським агентством з координації досліджень (див. Європейське агентство з координації досліджень) та Рамковими програмами підтримки досліджень і технологічного розвитку ЄС (див. *Рамкові програми підтримки досліджень і технологічного розвитку*) є однією основних спільних європейських науково-дослідних ініціатив у різних галузях науки. COST відіграє велику роль у створенні Європейського дослідницького простору (ERA) та доповнює заходи рамкових програм ЄС, тому що її діяльність спрямована на об'єднання наукових спільнот різних країн, підвищення мобільності вчених по всій Європі та сприяння проведенню наукових досліджень.

Мета COST полягає у зміцненні позицій Європи в області науково-технічних досліджень у мирних цілях та розширенні європейського співробітництва у цій сфері. Ця структура створює можливості для різних національних установ, інститутів, університетів і промислових підприємств спільно проводити дослідження у широкому спектрі галузей науки. Також COST покликана сприяти збільшенню інвестицій у наукові дослідження та інновації на теренах Європи та таким чином зміцнювати співробітництво в усьому світі.

Діяльність COST зосереджена на підтримці доконкурентних досліджень, переднормативного співробітництва, вирішення екологічних проблем транскордонного та суспільного характеру. COST забезпечує консолідацію європейських спільних дій та підвищує рівень співробітництва у сфері наукових досліджень.

Як організатор міждисциплінарних досліджень COST відіграє важливу роль у побудові Європейського дослідницького простору, забезпечуючи тісний зв'язок між науковими об'єднаннями, які перебувають на стадії становлення. Це прискорює передачу знань на території Європи та сприяє збереженню провідних позицій у дев'яти ключових областях: 1) біомедицина та молекулярна біологія; 2) сільське господарство та продовольство; 3) лісництво та пов'язані з ним продукти та послуги; 4) науки про матеріали, фізичні та нанонауки; 5) хімія та молекулярні

науки і технології; 6) науки про землю та екологічний менеджмент; 7) інформаційні та комунікаційні технології; 8) транспортний та міський розвиток; 9) індивідууми, суспільство, культура та охорона здоров'я. Відтак діяльність COST доповнює інші дії ЄС у сфері підтримки наукових досліджень.

Управління діяльністю організації перебуває у руках країн-членів. Кожна країна-член COST призначає двох представників у Комітет вищих представників (CSO), один із яких зазвичай є Національним координатором (CNC).

COST не фінансує дослідження безпосередньо, але забезпечує основу діяльності європейських учених для подальшого співробітництва у специфічній проектній та обмінній експертизі. Ці проекти називають «Діями» («Actions»). Кожна «Дія» COST - це мережа, зосереджена на фінансованих на національному рівні науково-дослідних роботах в областях, які становлять інтерес принаймні для п'яти країн COST. COST сприяє забезпеченню «Дій» фінансовою підтримкою для спільної діяльності, зокрема: конференцій, короткострокового наукового обміну та публікацій. У кожній «Дії» COST є об'єктивні, конкретні цілі та завдання.

Одна з головних особливостей COST - це гнучкість у сфері запровадження ініціатив, їх виконання та управління цим процесом. Кожна «Дія» починається з підписання принаймні п'ятьма країнами-членами COST Меморандуму про взаєморозуміння (MoU), якщо проект розраховано не менш як на 4 роки.

Станом на 2019 рік COST:

- об'єднує 38 країн-членів, 1 члена співпраці (Cooperating Member) – Ізраїль та 1 члена-партнера (Partner Member) – Південна Африка;
- загальний бюджет «Дій» оцінюється у 26764420,35 євро;
- реалізовано 294 різноманітних «Дій», кожна із яких фінансувалася у розмірі в середньому 6 млн євро;
- рівень успішності «Дій» - 37%.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *European Cooperation in Science and Technology*. URL: <http://www.cost.eu>.

Юлія Бочарова

ЄВРОПЕЙСЬКА КОСМІЧНА АГЕНЦІЯ; EUROPEAN SPACE AGENCY (ESA) – це міжнародна міжурядова незалежна організація, створена у 1975 р. з метою об'єднання зусиль країн Європи щодо освоєння космосу. ESA була створена на базі та замість двох перших європейських космічних консорціумів 1960–1970-х рр.: по створенню супутників (ESRO) та по створенню носіїв «Європа» (ELDO), програма яких була припинена після декількох невдалих запусків. Штаб-квартира агенції розташована у м. Париж, Франція.

Організація покликана забезпечити кооперацію країн Європи та координувати космічні дослідження, розробку та використання космічних технологій у мирних цілях. Вона має сприяти спільному проведенню досліджень на основі використання космічних прикладних систем, що передбачає: 1) розробку та виконання довгострокової європейської космічної політики, надання рекомендацій та формулювання завдань країн-членів, погодження національних політик у сфері космосу, а також діяльності національних установ і міжнародних організацій; 2) розробку та виконання програм та інших видів діяльності у сфері освоєння космічного простору; 3) координацію спільних і національних космічних програм,

їх інтеграції, зокрема щодо створення супутників; 4) розробку рекомендацій щодо зміни промислової політики країн-членів для реалізації спільних програм у сфері космосу.

До складу ESA входять 22 постійні члени – країн Європи, а саме: Австрія, Бельгія, Чехія, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ірландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Іспанія, Швеція, Швейцарія та Великобританія.

Словенія є асоційованим членом. Канада бере участь у деяких проектах за угодою про співпрацю. Болгарія, Хорватія, Кіпр, Мальта, Латвія, Литва та Словаччина мають угоди про співробітництво з ESA.

ESA є партнером ЄС у реалізації його космічної політики (цивільної). Агенція тісно співпрацює з Європейською Комісією, переслідуючи спільні цілі у сфері зміцнення позицій Європи на світовій арені та захисту інтересів громадян. Правова основа співпраці ЄС та ESA забезпечується Рамковою угодою, яка набула чинності в травні 2004 р. Останніми роками обидві інституції працювали над зміцненням своєї співпраці у світлі глобальних подій, що кидають виклик європейському космічному сектору.

У 2016 р. ESA та Європейська Комісія доклали зусиль узгодити своє бачення майбутнього європейського космічного сектору, який підтримує європейську космічну індустрію світового класу та забезпечує повне інтегрування наукових відкриттів майбутніх космічних програм у європейські суспільства та економіки.

У грудні 2016 р. ESA та Європейська Комісія підписали Спільну заяву про спільне бачення та цілі Європи в космосі (Joint Statement on Shared Vision and Goals for the Future of European Space). У цій спільній заяві ESA та ЄС перераховують низку спільних цілей та підкреслюють намір посилити співпрацю в майбутньому.

Цілі, визначені в Спільній заяві про спільне бачення та цілі Європи в космосі:

- максимізувати інтеграцію космосу в європейське суспільство та економіку, шляхом збільшення використання космічних технологій та додатків для підтримки публічної політики, надання ефективних рішень для великих суспільних викликів, з якими стикаються Європа та світ, посилення синергії між цивільною діяльністю та діяльністю в галузі безпеки на місцях навігації, зв'язку та спостереження;

- сприяти глобальному конкурентоспроможному європейському космічному сектору, підтримуючи дослідження, інновації, підприємництво для зростання та робочих місць у всіх державах-членах та захоплюючи більші частки світових ринків;

- забезпечити європейську автономію в доступі та використанні космосу в безпечному та захищеному середовищі, зокрема, консолідувати та захистити його інфраструктуру, в тому числі від кіберзагроз.

До складу ESA входять декілька структур: Європейський центр космічних досліджень і технологій (м. Нордвайц, Нідерланди), Європейський космічний центр управління (м. Дармштадт, Німеччина), Європейський центр астронавтів (м. Кельн, Німеччина), Центр спостереження за Землею та інформаційний центр ESA (м. Фраскаті, Італія). Для запусків створюваних космічних апаратів використовується космодром Куру у Французській Гвінеї. ESA має контактні офіси у Бельгії, США та Росії, а також наземні станції спостереження по всьому світу. Штаб-квартира ESA перебуває у м. Парижі. В останні роки ESA активізувала взаємодію з Європейською Комісією та іншими органами ЄС через збільшення

значущості космосу у зміцненні політичної та економічної ролі Європи у світі. Для цього ESA створила постійне представництво у м. Брюсселі.

Штат агенції у 2013 р. складав близько 2000 чол., а його бюджет становив приблизно 4,3 млрд. євро. Станом на 2019 р. в агенції працює близько 2200 співробітників з усіх держав-членів і включають вчених, інженерів, фахівців з інформаційних технологій та адміністративного персоналу.

Бюджет ESA на 2019 р. становить 5,72 млрд євро. ESA працює на основі географічної віддачі, тобто інвестує в кожній державі-члені через промислові контракти на космічні програми на суму, більшу або меншу еквівалентну внеску кожної країни.

Бюджет організації формується за рахунок внесків країн-членів (пропорційно до їхнього ВВП). За рахунок бюджету фінансується основна діяльність агенції (проекти, інформаційні системи, дослідження, технічні інвестиції, тренінгові програми та ін.) та низка обов'язкових програм (спостереження за Землею, телекомунікації, навігація супутників, космічне транспортування). ESA може долучатися до реалізації (у тому числі співфінансування) програм, у яких зацікавлені тільки деякі країни-члени.

Основна увага ESA зосереджена на проектах зі створення сімейства ракет-носіїв; модулю для астронавтів; окремої орбітальної станції; автоматичного вантажного корабля; посадкового модулю (разом з NASA); автоматичних міжпланетних станцій, що мають бути спрямовані до Місяця, Марса, Венери, Меркурія; космічних телескопів; метеорологічних супутників (MetOp) тощо.

ESA реалізує низку програм у сфері фундаментальних космічних досліджень: European Retrievable Carrier «EURECA», «Horizon 2020», Cosmic Vision 2015-2025, «Aurora».

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с. 2) Офіційний сайт : European Space Agency [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.esa.int>.

Ганна Горіна

ЄВРОПЕЙСЬКА ЛАБОРАТОРІЯ МОЛЕКУЛЯРНОЇ БІОЛОГІЇ; EUROPEAN MOLECULAR BIOLOGY LABORATORY (EMBL) – це міжнародний дослідницький некомерційний інститут, який виконує дослідження у сфері молекулярної біології та координує проведення таких досліджень у Європі. EMBL була заснована у 1974 р. та є суспільно-фінансованою неприбутковою організацією.

Основними місіями EMBL є: проведення фундаментальних досліджень з молекулярної біології; навчання вчених, студентів і відвідувачів на всіх рівнях; розробка нових методів організації досліджень та удосконалення наукової інфраструктури; сприяння розповсюдженню нових знань і передачі технологій.

До складу EMBL входять 20 країн-членів: Австрія, Бельгія, Хорватія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Ісландія, Ірландія, Ізраїль, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Іспанія, Швеція, Швейцарія та Великобританія. Організація розташована у м. Гейдельберзі (Німеччина), а також має 4 додаткові станції у м. Хінкстоні (Велика Британія), м. Греноблі (Франція), м. Гамбурзі (Німеччина) та м. Монтерондо (Італія). У м. Хінкстоні розташовується Європейський інститут біоінформатики.

EMBL активно співпрацює з Європейською Комісією та іншими структурами ЄС у сфері розробки заходів з підтримки наукових досліджень, розвитку міжнародного співробітництва та у багатьох аспектах регулювання науково-технічного прогресу. EMBL бере участь у реалізації проектів Рамкових програм ЄС з підтримки досліджень і технологічного розвитку, підтримує виконання інших заходів у цій сфері. EMBL бере участь у роботі форумів з розвитку європейської науки та міжнародного співробітництва (див. *Форум європейських міжурядових науково-дослідних організацій*).

Дослідження у EMBL проводяться 85 незалежними групами, що працюють у різних галузях молекулярної біології. Лабораторія включає 1400 службовців з 60 країн. Її діяльність є міжгалузевою, що поєднує фахівців у таких наукових дисциплінах, як біологія, фізика, хімія та інформатика.

EMBL робить вагомий внесок у науково-технічний прогрес та покликана сприяти розробці інновацій шляхом генерації нових знань у сфері природничих наук. Крім цього лабораторія надає послуги у галузі освіти та підтримки наукового спільноти у Європі.

З 2014 року до EMBL приєдналися Чехія, Мальта (2016), Угорщина (2017), Словаччина (2018), Чорногорія (2018), Польща (2019) та Литва (2019) як країни-члени.

Додаткову станцію EMBL було перенесено з м. Монтерондо (Італія) до Риму та відкрито п'яту станцію у м. Барселона (Іспанія). Наразі кількість незалежних груп скоротилась до 80, при цьому кількість співробітників збільшилася до 1700 осіб.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: European Molecular Biology Laboratory [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.embl.org>.*

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ЄВРОПЕЙСЬКА ЛАБОРАТОРІЯ СИНХРОТРОННОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ; THE EUROPEAN SYNCHROTRON RADIATION FACILITY (ESRF) – міжнародний інститут, який управляє найбільш потужним у Європі синхротроном і проводить різноманітні дослідження в області фізики. ESRF була заснована у 1988 р. 12 європейськими країнами. Лабораторія розташована у м. Греноблі (Франція). У співробітництві країни-члени ESRF створили синхротрон і забезпечують його функціонування для проведення наукових досліджень. Станом на 2013 р. країнами-учасницями ESRF: Австрія, Бельгія, Велика Британія, Данія, Ізраїль, Іспанія, Італія, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, ПАР, Польща, Португалія, Словаччина, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Швейцарія, Швеція. Бюджет організації складає понад 80 млн. євро. Основні внески в нього роблять Франція (27,5 %), Німеччина (25,5 %), Італія (15 %), Велика Британія (14 %), Іспанія (4 %), Швейцарія (4 %), Бельгія та Нідерланди (сумарно 6 %), Чехія, Угорщина та Словаччина (сумарно 4 %). Персонал ESRF – близько 600 чол. Щороку для проведення експериментів ESRF запрошує дослідників із різних країн (щороку близько 6000 учених). За результатами досліджень видаються офіційні публікації ESRF; протягом 1994-2012 рр. співробітники ESRF опублікували понад 20 тис. статей у рецензованих журналах, а у 2012 р. кількість публікацій склала понад 1800 статей.

ESRF активно співпрацює з Європейською Комісією у сфері розробки та реалізації заходів наукової політики, бере участь в обговоренні проблем стимулювання наукового розвитку через різноманітні європейські форуми (див. *Форум європейських міжурядових науково-дослідних організацій*). У найближчому майбутньому Європейська Комісія планує надавати фінансову підтримку ESRF щодо проведення фундаментальних досліджень, підтримки вчених та реалізації заходів з розвитку міжнародного співробітництва.

Загалом за період 2009-2022 р. ESRF інвестує 330 млн. Євро в:

- 1) 2009-2015 «Етап I програми оновлення» – 150 млн. євро;
- 2) 2015-2022 «ESRF-EBS» – 180 млн. євро.

У 2020 році ESRF зобов'язана своїм успіхам міжнародному співробітництву 22 країн-партнерів. Кожна країна-партнер робить основні внески в роботу лабораторії, а саме: члени (Франція (27,5%), Німеччина (24%), Італія (13,2%), Велика Британія (10,5%), Росія (6%), Benesync (Бельгія, Нідерланди) – 5,8%, Nordsync (Данія, Фінляндія, Норвегія, Швеція) – 5,0%, Іспанія (4%), Швейцарія (4%)), наукові співробітники (Австрія (1,75%), Ізраїль (1,75%), Centralsync (Чехія, Угорщина, Словаччина) – 1,05%, Польща (1%), Португалія (1%), Південна Африка (0,3%)). У ESRF працюють 650 осіб найрізноманітнішого походження та культури.

ESRF – один з найбільших світових центрів науки про синхротрони. Щороку 9000 вчених з 22 країн-партнерів та з усього світу їдуть до Гренобля, щоб використовувати його надзвичайно блискучі рентгенівські знімки для передових досліджень. Ці фундаментальні та прикладні дослідження часто стосуються того, як краще використовувати ресурси, розробляти більш стійкі матеріали чи покращувати повсякденне життя. Програма оновлення ESRF на 2009-2018 роки підтримує провідну роль у світі за допомогою постійних пошуків результативних показників, задоволення потреб користувачів та залучення вчених з нових дисциплін.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: *European Synchrotron Radiation Facility [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.esrf.eu>.**

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ЄВРОПЕЙСЬКА МЕРЕЖА ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА; ENTERPRISE EUROPE NETWORK (EEN) – це спеціально створена під управлінням Європейською Комісії мережа центрів (пунктів контакту) для надання консультативної та інформаційної підтримки малим і середнім підприємствам. До функцій мережі входить: надання необхідної інформації, поширення повідомлень, роз'яснення щодо вирішення практичних проблем тощо. В цілому функціонування мережі спрямовано на втілення ідей та розповсюдження принципів підвищення конкурентоспроможності, впровадження інновацій та використання їх переваг на локальному рівні у Європі та за її межами.

Мережа пропонує підтримку по всій території ЄС і сприяє підприємствам у використанні нових можливостей та переваг єдиного внутрішнього ринку. Послуги, які надаються мережею, розроблені з урахуванням інтересів малого та середнього бізнесу. Вони доступні та для інших компаній, науково-дослідних центрів та університетів по всій Європі.

На сучасному етапі діяльність EEN розповсюджується не лише на країни ЄС. охоплює більше, ніж 60 країн. Станом на 2019 р. EEN об'єднує понад 3000 експертів з більше, ніж 600 організацій-партнерів, серед яких технологічні поліси; організації, що надають підтримку інноваціям; університети та науково-дослідні інститути; організації регіонального розвитку та торговельно-промислові палати.

Європейська мережа унікальна з огляду на її географічну досяжність і широкий діапазон послуг, якими вона забезпечує малі та середні підприємства та інші бізнесові структури.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) European Commission. URL: http://ec.europa.eu/world/enp/index_en.htm; 3) Європейський інструмент сусідства та партнерства. Стратегія ЄС щодо України на період 2007 – 2013 рр.. URL: http://www.vv.gov.ua/twinning/files/evrop_insrtr.pdf; 4) Європейське громадянське суспільство України «Європейський простір». URL: <http://eu.prostir.ua/library/554/469.html>; 5) European Union. URL: http://europa.eu/documentation/official-docs/index_en.htm.

Юлія Бочарова

ЄВРОПЕЙСЬКА МЕРЕЖА СПІВРОБІТНИЦТВА БІЗНЕСУ; EUROPEAN BUSINESS COOPERATION NETWORK (EBCN) – являє собою комп'ютеризовану систему (мережу), на базі якої створено веб-лайн ресурс, представлений як бізнес-каталог сімома мовами. EBCN надає своїм користувачам широкий обсяг інформації про потенційних партнерів у 26 основних секторах підприємництва, що помітно спрощує процес пошуку компанії, яка реалізує необхідні послуги або продукти. Створення EBCN ініційовано та координувалося Європейською Комісією. Мережа розповсюджується на усі країни-члени ЄС та на деякі треті країни.

EBCN спеціалізується на конфіденційній інформації. До забезпечення її функціонування залучено близько 500 ділових радників з державного та приватного секторів, які працюють на всій території ЄС. Компанії не можуть мати прямого доступу до EBCN Вводити конфіденційні пропозиції та запити у систему можуть лише радники, використовуючи стандартизовані профілі співробітництва, які спираються на спеціальну номенклатуру.

EBCN доповнює діяльність Європейського центру співробітництва бізнесу, який працює з відкритими запитами (неконфіденційною інформацією) про пошук партнерів. Центр (охоплює мережу, яка налічує приблизно 300 кореспондентів) також допомагає компаніям шукати комерційних, технічних чи фінансових партнерів та взаємодіє з EBCN.

Члени EBN зосереджуються на ряді вертикальних секторів та наскрізних тем:

- 1) сектори: зелена економіка; біоекономіка; креативна та культурна індустрія; розширене виробництво; «розумна» мобільність;
- 2) теми: підприємництво та освіта; прискорення, фінансування та зростання; інтернаціоналізація; соціальні іновачії.

EBCN налагодила зв'язки з іншими зацікавленими сторонами:

1) національні мережі: RETIS (Франція), ANCES (Іспанія), Association of Irish BICs (Ірландія), Associação dos Centros de Empresa e Inovação Portugueses (Португалія);

2) європейські мережі: EBAN, EEN, EURADA, ERRIN, PROTON, ENOLL, AER, JA-YE;

3) несвропейські мережі: ANPROTEC (Бразилія), InBIA (США), JAST (Китай), WAST (Китай), Chile INCUBA (Чилі), COPARMEX (Мексика), SMEA (Тайвань);

4) міжнародні мережі: IASP, INSME, ANIMA, WAINOVA, UIIN.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Business Cooperation Network [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.ebcn.eu>.

Катерина Шерстюк

ЄВРОПЕЙСЬКА МІЖБАНКІВСЬКА СТАВКА ПРОПОЗИЦІЇ; EURO INTERBANK OFFERED RATE (EURIBOR) – середньозважена відсоткова ставка за міжбанківськими терміновими кредитами, що надаються в євро. Це спот-ставка, яка встановлюється на два наступних робочих дні. Вперше ставку EURIBOR було опубліковано 30 грудня 1998 р. Внутрішні ставки рефінансування, такі як паризька PIBOR або франкфуртська FIBOR, перейшли в EURIBOR з 1 січня 1999 р., тобто з моменту введення в обіг євро.

Визначається EURIBOR за підтримки Європейської банківської федерації, що представляє інтереси кредитних установ в країнах-членах ЄС, а також Ісландії, Норвегії, Швейцарії та Асоціації фінансових ринків (див. табл.).

Таблиця

Ставки EURIBOR % (річних)

Строк	30.12.1998*	08.10.2008**	17.12.2008	18.03.2010***	19.07.2011	13.12.2012****	22.08.2013
1 тиждень	3,251	5,019	2,368	0,336	1,473	0,076	0,105
1 місяць	3,258	5,197	2,873	0,402	1,470	0,110	0,126
3 місяці	3,248	5,393	3,155	0,643	1,609	0,183	0,224
6 місяців	3,230	5,438	3,243	0,951	1,813	0,317	0,343
9 місяців	3,220	5,457	3,294	1,089	1,983	0,426	0,452
12 місяців	3,215	5,486	3,333	1,214	2,169	0,539	0,549

Примітка: * Перший день публікації ставки EURIBOR; ** Максимальне значення ставки EURIBOR з моменту введення та дотепер; *** Мінімальне значення ставки EURIBOR з моменту введення до 13.12.2013 р.; **** Мінімальне значення ставки EURIBOR з моменту введення та дотепер.

Розрахунок і публікація ставки виконується компанією Reuters щодня об 11:00 за Центральноєвропейським часом на підставі даних, що надаються декількома десятками банків (близько 50) з першокласним рейтингом. Перелік банків, що котируються, регулярно переглядається на відповідність високим

рейтинговим вимогам. Підрахунок ставки йде для різних строків – від 1 тижня до 12 місяців.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Bank Federation : EURIBOR [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.euribor-ebf.eu/euribor-org/euribor-rates.html>.

Тетяна Кожухова

**ЄВРОПЕЙСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ З ЯДЕРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ;
EUROPEAN ORGANIZATION FOR NUCLEAR RESEARCH (CERN)** – європейський дослідницький центр, який займається дослідженням фізики елементарних частинок (або фізики високої енергії). Конвенція про створення CERN була ратифікована 29 вересня 1954 року.

У Конвенції 1954 р. була сформульована місія CERN - «дослідження, ...технологія, ... співробітництво, ...освіта», а також було зазначено, що CERN буде допомагати організації та фінансуванню міжнародного наукового співробітництва.

Європейська організація ядерних досліджень фінансується 23 європейськими країнами-членами. CERN налічує 2250 постійних співробітників з 20 країн-членів.

Рада CERN є вищим органом організації та приймає всі рішення з наукового, технічного та адміністративного напрямів. Рада приймає програми діяльності, схвалює бюджет і стежить за витратами. До структури Ради входять Комітет з питань наукової політики та фінансовий комітет, а також 20 європейських країн-членів, кожна з яких надає двох делегатів. Один делегат представляє уряд, другий - національні наукові інтереси. Кожна країна-член має один голос при прийнятті рішень в Раді, які зазвичай приймаються звичайною більшістю.

Комітет з питань наукової політики оцінює наукову доцільність запропонованої діяльності та дає рекомендації з наукових програм. Його членами є вчені, які обираються колегами по комітету та призначаються Радою на основі наукових досягнень без огляду на національність. Деякі члени обираються навіть не з країн-членів.

Фінансовий комітет складається з представників національних адміністрацій та має справу з усіма питаннями щодо фінансової участі країн-членів, а також з бюджетом і витратами організації.

Генеральний директор керує CERN і завідує лабораторією. Він призначається Радою на 5 років. Йому підпорядкований Директорат, члени якого пропонуються Радою. Генеральний директор звітує безпосередньо перед Радою.

Країнами-членами CERN є: Австрія, Бельгія, Болгарія, Чехія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Італія, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Словаччина, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Велика Британія, Ізраїль, Румунія, Сербія. Також залучені до діяльності CERN залучено багато інших країн, з якими укладено відповідні угоди.

Країни-члени мають особливі обов'язки та привілеї. Вони роблять внески до статуту та покривають поточні витрати з впроваджених програм, а також приймають всі важливі рішення в організації з допомогою делегованих ними членів Ради.

Деякі держави або міжнародні організації, членство яких в організації неможливо, мають статус спостерігачів. Це дозволяє відвідувати засідання Ради та

отримувати документи Ради без участі в прийнятті рішень. До числа спостерігачів належать Європейська Комісія, Японія, США, ЮНЕСКО, Російська Федерація, Туреччина.

Країни, які не є членами, але беруть участь у програмах CERN, включають Албанію, Алжир, Аргентину, Вірменію, Австралію, Азербайджан, Бангладеш, Білорусь, Болівію, Бразилію, Канаду, Чилі, Китай, Колумбію, Коста-Ріку, Еквадор, Єгипет, Естонію, Північну Македонію, Грузію, Ісландію, Іран, Йорданію, Корею, Мальту, Мексику, Монголію, Чорногорію, Марокко, Нову Зеландію, Перу, Саудівську Аравію, Південну Африку, Об'єднані Арабські Емірати та В'єтнам.

Україні було запропоновано унікальну форму співпраці - вона стала одним із асоційованих членів CERN у 2014 році, а тому платитиме значно менші внески, ніж країни-члени. При цьому Україна може брати участь в усіх формах наукового співробітництва, які можливі для членів CERN.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт Європейської організації з ядерних досліджень : <https://home.cern/about/who-we-are/our-governance/member-states>.

Андрій Маловічко, Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІКУВАННЯ ТА ДОСЛІДЖЕНЬ В ОБЛАСТІ РАКОВИХ ЗАХВОРИВАНЬ; EUROPEAN ORGANIZATION FOR RESEARCH AND TREATMENT OF CANCER (EORTC) – міжнародна незалежна некомерційна організація, основна мета якої полягає у розвитку, підтримці, координуванні та стимулюванні транскордонних клінічних досліджень для покращення боротьби з раком, підвищення рівня обслуговування хворих і рівня їх виживання. EORTC бере участь у заходах ЄС у сфері боротьби з раком і щорічно отримує різнопланову допомогу від Європейською Комісії. Організація активно співпрацює з органами ЄС щодо розробки та реалізації спільних заходів боротьби з раковими захворюваннями. Зокрема постійними партнерами EORTC є Генеральний директорат Європейської Комісії з охорони здоров'я, Європейське агентство оцінки медичних продуктів, Європейський центр попередження та контролю над хворобами.

Широкий спектр досліджень у сфері ракових захворювань проводиться колом європейських клінік, які тісно співпрацюють між собою. З огляду на це діяльність EORTC спрямована на підтримку цих досліджень (у тому числі мультидисциплінарних) на наднаціональному рівні, у тому числі для розширення кооперації фармацевтів і лікарів з різних країн Європи. EORTC прагне полегшити процес експериментальних відкриттів у сфері лікувальних засобів.

Штаб EORTC знаходиться у м. Брюсселі та є основним центром координації діяльності та центром управління. EORTC є багатонаціональною організацією та охоплює представників різних галузей науки та медицини. Існуюча мережа EORTC включає понад 300 лікарень або центрів раку у більш ніж 30 країнах, у тому числі охоплює: приблизно 2900 фахівців різних напрямів, залучених до проведення досліджень; приблизно 5000 нових пацієнтів, які реєструються щороку; приблизно 50 рад, які відкриті для прийняття пацієнтів; приблизно 50000 пацієнтів, які перебувають на лікуванні; базу даних щодо понад 150 тис. пацієнтів.

Через провідні клінічні дослідження EORTC пропонує комплексний підхід до розробки лікарських препаратів, програмам оцінки препаратів і медично практиці. EORTC була заснована як міжнародна організація відповідно до бельгійського закону 1962 р., розробленого провідними онкологами, які працювали у головних інститутах досліджень раку країн ЄС і Швейцарії. EORTC складається з Генеральної Асамблеї, Ради, декількох комітетів, мережі вчених і клінічних дослідників, і фахівців основного Штабу. Генеральна Асамблея – законодавчий орган EORTC, який схвалює заходи, пропозиції та стратегію діяльності організації. Генеральна Асамблея делегує певні функції Раді, Комітетам або уповноваженим особам. Рада організації є регулюючим і виконавчим органом, що консулює Генеральну Асамблею з питань проведення нових заходів та формулює пропозиції, які будуть ратифіковані Генеральною Асамблеєю. Рада збирається щонайменше два рази на рік.

Мережа EORTC організована у вигляді об'єднань учених та/або практикуючих лікарів, кожен з яких зацікавлений у дослідженні ракових захворювань. Ці об'єднання проводять дослідження та клінічні випробування за всіма типами ракових захворювань (утворень), використовуючи мультидисциплінарний підхід.

Всі дії у сфері досліджень проводяться EORTC у межах мультидисциплінарних груп, розділених на відділення провідних і клінічних досліджень. Мережа вчених EORTC включає: досвідчених дослідників EORTC і координаторів досліджень; досвідчених провідних (за напрямками) дослідників і лабораторних учених. Дослідження EORTC передбачає комплексний підхід в оцінці інноваційних варіантів проведення досліджень, всебічну широку програму клінічних випробувань, розробку мультимодульної терапевтичної стратегії і спеціальних науково-дослідних робіт, включаючи дослідження якості життя.

Протягом багатьох років EORTC приймає участь у численних проектах, що фінансуються Європейською Комісією у галузях клінічної онкології та області наукових досліджень, серед яких: Innovative Medicines Initiative, Horizon 2020. EORTC проводить ряд клінічних досліджень у партнерстві з фармацевтичними та біотехнологічними компаніями, серед яких у 2018 році стали: Bayer, Hoffmann-La-Roche, Northwest biotherapeutics, Pharmamar, Tragara pharma та інші.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт European Organization for Research and Treatment of Cancer [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.eortc.be>.

Вікторія Кошель

ЄВРОПЕЙСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ МОЛЕКУЛЯРНОЇ БІОЛОГІЇ; EUROPEAN MOLECULAR BIOLOGY ORGANIZATION (EMBO) – провідна організація в Європі в області молекулярної біології, що займається пошуком і заохоченням талановитих учених у відповідній області досліджень. Організація створена у 1964 р. Членами організації стають вчені, які зробити значний внесок у дослідження молекулярної біології. Сорок п'ять членів EMBO стали лауреатами Нобелівської премії. EMBO опікується не тільки дослідженнями у сфері молекулярної біології, а та пропонує загальноєвропейські ініціативи щодо розвитку

досліджень у природничих науках в цілому, сприяє покращенню умов діяльності учених у Європі.

ЕМВО активно співпрацює з органами ЄС, бере участь у розробці та реалізації заходів його політики в області досліджень і технологій. Організація здійснює моніторинг ключових питань підтримки наукових досліджень, надає наукові консультації з різних проблем наукової політики ЄС, бере участь в обговоренні її завдань і методів. ЕМВО зіграла велику роль у створенні Європейської дослідницької ради (див. *Європейська дослідницька рада*). До прерогатив ЕМВО також входить спостереження за впливом наукової політики на розвиток кар'єри та просування жінок, що працюють в області природничих наук.

До структури ЕМВО входить Фонд нових технологій, який реалізує довгострокову та короткострокову стипендіальні програми для біологів. У рамках програми довгострокових стипендій (Long-Term Fellowships) здійснюється підтримка науково-дослідних проектів тривалістю до двох років, які виконуються за кордоном (при цьому організація, що направляє, та приймаюча організація повинні розташовуватися у державі, яка є членом ЕМВО). Стипендія передбачає відшкодування проїзних витрат, утримання стипендіату та його родини.

Керівним органом ЕМВО є Рада ЕМВО, яка відповідає за розвиток організації. Рада складається з 15 учасників, які обираються строком на три роки. Рада призначає Директора ЕМВО та його заступників, які керують групою менеджерів, що опікуються головними програмами, заходами та публікаціями ЕМВО. Головною структурою, що забезпечує фінансування ЕМВО, є Європейська Конференція Молекулярної біології (ЕМВС) – міжурядова організація, яка включає станом на 2013 рік включала 27 країн-членів (у тому числі 22 країни-члена ЄС) та у 2020 р. налічує вже 30 країн-членів.

В 2018 р. 62 вчених з 26 країн були обрані в якості членів або асоційованих членів ЕМВО, що було визнанням їх видатного внеску в якості дослідників. ЕМВО в даний час налічує більше 1800 вчених-медиків в Європі і в усьому світі, які здійснюють відбор тих вчених, яким надають підтримку програми організації. Працюючи в Раді ЕМВО і вносячи стратегічний внесок, члени ЕМВО також визначають її майбутній напрямок.

У 2018 р. 26 молодих дослідників і десять грантоотримувачів були відібрані, щоб скористатися фінансовою підтримкою і мережевими діями, щоб полегшити їх перехід в лідери незалежних дослідницьких груп. ЕМВО підтримала видатних докторантів, надавши 190 довгострокових стипендій ЕМВО і п'ять просунутих постдокторських стипендій, сприяла міжнародному науковому обміну, надавши 337 короткострокових стипендій. ЕМВО продовжувала сприяти науковим дискусіям і обміну знаннями: 97 наукових семінарів і практичних курсів, в яких взяли участь більше 11 000 вчених-медиків, отримали фінансування ЕМВО.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.;* 2) *EMBO facts & figures 2018 [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://www.embo.org/documents/news/facts_figures/EMBO_facts_figures_2018.pdf*

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ЄВРОПЕЙСЬКА ПАТЕНТНА КОНВЕНЦІЯ, або КОНВЕНЦІЯ ПРО ВИДАЧУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАТЕНТУ; EUROPEAN PATENT CONVENTION, або CONVENTION ON THE GRANT OF EUROPEAN PATENTS – є багатосторонньою угодою від 5 жовтня 1973 р., що обґрунтовує та підтверджує існування Європейського патентного відомства. Вона забезпечує функціонування автономної законодавчої системи, відповідно до якої надаються Європейські патенти. Термін «європейські патенти» використовується для визначення патентів, що видаються безпосередньо Європейським патентним відомством (*див. Європейське патентне відомство*).

Європейська патентна конвенція забезпечує дію офіційних проектів і програм з надання європейських патентів як єдиної процедури до звернення в Європейське патентне відомство. Єдина патентна заява може бути заповнена в Європейському патентному відомстві у м. Мюнхені, або в дочірніх відділеннях у м. Гаазі або м. Берліні.

Історія створення Європейської патентної конвенції почалася у вересні 1949 р., коли французький сенатор Анрі Лонгшамбон вніс пропозицію до Ради Європи щодо створення Європейського патентного відомства. Його план, проте, не був розглянутий, і в результаті трьох зборів Комітету експертів з питань патентів було створено дві конвенції, перша з яких визначила всі необхідні вимоги для оформлення запиту на патент (1953 р.), а друга закріпила єдину систему класифікації патентів (1954 р.). У 1963 р. Комітет Ради Європи за результатами досліджень щодо розробки закону про патентування, підписав угоду про створення Страсбурзької Патентної Конвенції.

У 1973 р., була проведена Мюнхенська дипломатична конференція по встановленню єдиної європейської системи надання патентів і, згодом, була підписана Європейська патентна конвенція.

Зміст Конвенції містить 178 основних і кілька додаткових статей. Додаткові статті, у свою чергу, є невід'ємною частиною Європейської патентної конвенції. Існують такі додаткові статті:

- 1) «Упровадження регуляторних норм у дію Конвенції щодо надання патентів»;
- 2) «Протокол з визначення юрисдикції та визнання рішень, прийнятих із захисту права щодо надання Європейського патенту»;
- 3) «Протокол щодо привілеїв та імунітету Європейського патентного відомства»;
- 4) «Протокол щодо централізації Європейської патентної системи»;
- 5) «Протокол щодо змін у статті 69 Європейської патентної конвенції».

Відповідно до Ст. 52(1) Європейської патентної конвенції, європейські патенти надаються в таких випадках:

- коли подаються інноваційні розробки;
- коли розробки можуть бути використані в індустрії;
- коли теми розробок є дійсно інноваційними для будь-якої сфери використання;
- розробки можуть спричинити своєю появою інноваційний розвиток для певної галузі.

Ця стаття є основою Конвенції, яка визначає патентоспроможність інновацій. Проте Європейська патентна конвенція забезпечує подальше розширення списку винятків, які теж можуть бути визначені, як патентоспроможні (Ст. 52(4), 53).

Відкриття різного роду, математичні методи, естетичні нововведення, схеми, правила та методи представлення інтелектуальних досягнень, методи ведення бізнесу, комп'ютерні програми та представлення інформації не відносяться до патентоспроможних статей.

Крім процедури надання патенту Конвенцією закріплені процедури щодо обмеження та анулювання патенту. Конвенцією надається право третій особі заявити про незаконність патенту впродовж 9 місяців від дня видачі. Одночасно патент може також бути предметом судового розгляду на національному рівні.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

Андрій Маловічко

ЄВРОПЕЙСЬКА ПАТЕНТНА ОРГАНІЗАЦІЯ (ЄПО); EUROPEAN PATENT ORGANIZATION (EPOrg) – міжурядова організація європейських країн, спрямована на розширення їх взаємодії у сфері охорони винаходів. Цю організацію було створено 7 жовтня 1977 р. на основі Європейської патентної угоди, підписаної в м. Мюнхені в 1973 р. Штаб-квартира Організації знаходиться у м. Мюнхені (Німеччина), відділення у м. Відні (Австрія) та м. Гаазі (Нідерланди). Організація включає 38 країн-членів: 28 країн-членів ЄС, а також Албанію, Ісландію, Ліхтенштейн, Македонію, Монако, Норвегію, Сан-Марино, Сербію, Швейцарію, Туреччину.

Структуру ЄПО становлять Європейське патентне відомство (ЄПВ), основним завданням якого є видача європейських патентів, та Адміністративна рада – орган, що визначає фінансову політику організації, контролює діяльність ЄПВ та призначає його керівника (*див. Європейське патентне відомство*). Під час 118-ї зустрічі, у червні 2009 р., Адміністративна Рада Європейської патентної організації ухвалила рішення щодо створення Аудиторської Ради, завданнями якої було визначено консультативні послуги в сферах управління ризиком та оцінку ефективності внутрішнього аудиту та налагодженості співпраці з зовнішніми органами.

Подання до ЄПВ єдиної заявки однією мовою та діловодство за уніфікованою процедурою спрощують і здешевлюють процедуру отримання патенту в країнах-членах Організації за вибором заявника, що відповідає інтересам заявників і патентовласників. Європейські патенти, що видаються строком на 20 років, підлягають національній процедурі підтримання чинності, оспорювання, анулювання.

ЄПО тісно співпрацює з ЄС та іншими міжнародними організаціями. Видає щомісячно «Службовий вісник» та щотижневик «Європейський патентний листок», щорічні звіти, наукові монографії та інші матеріали багатьма мовами.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Patent Organization [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.epo.org/>.

ЄВРОПЕЙСЬКА ПІВДЕННА ОБСЕРВАТОРІЯ; EUROPEAN SOUTHERN OBSERVATORY (ESO) – провідна міжнародна дослідницька організація у сфері астрономії у Європі, на базі якої функціонує найбільш потужна астрономічна обсерваторія у світі (офіційна назва: Європейська організація астрономічних досліджень у Південній півсфері). Організація була створена у 1962 р. з метою забезпечення доступу до південної півсфери (неба) європейським астрономам. Штаб-квартира організації розташована у м. Гархінгу (Німеччина). Членами ESO є 16 країн Європи та Бразилія.

Обсерваторія наймає приблизно 700 співробітників. Щорічні внески країн-членів в ESO становлять приблизно 135 млн. євро.

Південна обсерваторія тісно взаємодіє з ЄС у реалізації його політики у сфері підтримки наукових досліджень. ESO бере безпосередню участь у реалізації проектів Рамкових програм ЄС з підтримки досліджень і технологічного розвитку.

Взаємодії ESO з Європейською Співдружністю включають:

- безпосередню діяльність, що проводиться в рамках Framework Programme;

- участь у фінансованих ЄС мережах, таких, як OPTICON та ASTRONET;

- заходи, що проводяться в рамках партнерства EIROforum (*див. Форум європейських міжурядових науково-дослідних організацій*) з обговорення наукової політики ЄС у контексті формування Європейського дослідницького простору.

Хоча деякі види діяльності, пов'язані з НДДКР, часто пов'язані з конкретними проектами ESO, додаткова діяльність стосується громадськості та освіти. ESO також є учасником обговорення поточної політики в галузі науки на європейському рівні у відношенні подальшого розвитку Європейського наукового простору.

ESO здійснила численні дослідження та випустила кілька астрономічних каталогів. Вона надає експериментальне устаткування астрономам при підтримці урядів (у дужках наведено рік вступу країни до ESO): Австрії (2009 р.), Бельгії (1962 р.), Бразилії (2010 р.), Великої Британії (2002 р.), Данії (1967 р.), Ірландія (2018 р.), Італії (1982 р.), Нідерландів (1962 р.), Німеччини (1962 р.), Польща (2015 р.), Португалії (2000 р.), Фінляндії (2004 р.), Франції (1962 р.), Чехії (2007 р.), Швейцарії (1981 р.), Швеції (1962 р.).

ESO були побудовані та управляються телескопи, що вважаються одними з найбільших і технічно досконалих у світі, а саме: 1) NTT (New Technology Telescope) – перший телескоп з активною оптикою, діаметр 3,6 м, розташований в обсерваторії Ла-Сіла; 2) VLT (Very Large Telescope) – система з чотирьох 8,2-метрових телескопів і чотирьох допоміжних 1,8-метрових телескопів в обсерваторії Параналь. Крім цього до складу ESO входить три обсерваторії, розташовані у чилійських Андах (Л'яно де Чахнантор, Чилі).

На сучасному етапі ESO реалізує проект по створенню Європейського Надзвичайно Великого Телескопа (Extremely Large Telescope (ELT)) з головним 39 метровим дзеркалом. ELT буде найбільшим оптичним телескопом у світі та буде спрямовано на вирішення багатьох з найбільш актуальних невирішених питань у галузі астрономії. Такий телескоп може, в кінцевому рахунку, перевернути уявлення про Всесвіт подібно до того, як це зробив телескоп Галілея 400 років тому. «Зелену вулицю» для будівництва, ELT отримав на кінець 2014 р., а початок його експлуатації планується на 2024 р.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ

«Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *European Southern Observatory [Електронний ресурс]* // Режим доступу : <http://www.eso.org/public>.

Ганна Горіна

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА ЗАЙНЯТОСТІ – складова європейської соціальної політики, що включає методи, заходи, інструменти по формуванню та регулюванню спільного ринку праці та забезпеченню зайнятості населення країн ЄС та умов праці найманих робітників.

В Договорі про створення Європейської Економічної Спільноти (1957 р.) визначена мета – створення спільного ринку праці через забезпечення «вільного руху робочої сили в межах Спільноти; ліквідацію будь-якої дискримінації працівників через громадянство в питаннях працевлаштування, заробітної плати та інших умов роботи та найму».

З правового погляду свободу руху робочої сили було досягнуто одночасно із завершенням формування митного союзу. Від 1994 р. право на вільний рух поширюється також на громадян держав, що належать до Європейського економічного простору. Перед ЄС постало завдання створити спільний ринок праці, що стане справжнім європейським мобільним простором.

Політика зайнятості здійснюється за такими напрямками:

- захист прав найманих робітників;
- вирішення проблем зайнятості;
- стимулювання та фінансування інвестицій для створення робочих місць;
- політика у сфері освіти, професійного навчання та молодіжна політика, тренінгові програми, розвиток професійного навчання, інформатизація;
- покращення умов праці, зокрема забезпечення безпеки на робочому місці та підвищення життєвих стандартів найманих робітників;
- інформування, консультування та залучення найманих робітників;
- соціальний захист населення та перешкоджання соціальному виключенню;
- організація праці;
- рівне ставлення до чоловіків і жінок; безпека та здоров'я на робочому місці;
- охорона суспільного здоров'я.

Основними для вироблення напрямів політики зайнятості ЄС стали положення Договору про створення Європейської Економічної Спільноти, які закріплювали основи заснування Європейського соціального фонду (*див. Європейський соціальний фонд*). Підвалини цієї політики були також закріплені у сукупності норм Амстердамського договору (1997 р.):

– встановлено загальні напрями та цілі соціальної політики Спільноти, які полягали у «поліпшенні умов праці та життя працівників для того, щоб надати можливості для їх гармонізації в ході впровадження такого поліпшення» (ст. 117);

– визначено сфери, в яких Європейська Комісія мала досягти «тісного співробітництва» між країнами-членами, а саме: питання зайнятості; трудове законодавство та умови праці; базове професійне навчання та підвищення кваліфікації; попередження нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань; соціальне забезпечення; гігієна праці та право створювати професійні об'єднання та укладати колективні трудові угоди (ст. 118);

– вимагається дотримання принципів рівної оплати за рівну працю без дискримінації за ознаками статі між чоловіками та жінками (ст. 119).

Характерною рисою допомоги Європейського соціального фонду є принцип додатковості, який означає, що вона здебільшого спрямовується на доповнення допомоги, яка надається державними органами, ніж на створення нових програм.

Діяльність ЄС в області трудових відносин спрямована на забезпечення працівників певними мінімальними гарантіями у відносинах між працівниками та роботодавцями, які виникають між ними відповідно до трудового контракту. Перша ініціатива стосовно цього мала місце в 1975 р., а саме прийняття Директиви про гармонізацію законів про колективне звільнення. Статті цієї Директиви обмежують дії роботодавців щодо звільнення працівників, що працюють на нього, (10 % від загальної кількості працівників) і закріплюють деякі процесуальні гарантії, а також встановлюють обов'язок роботодавців проводити консультації та надавати всю необхідну інформацію працівникам щодо звільнення.

Загальне бажання розширити діяльність Спільноти в сфері зайнятості було відображено в Єдиному Європейському Акті (1986 р.):

– ст. 118а вимагає від країн-членів приділяти особливу увагу поліпшенню умов праці, а також здоров'ю та безпеці працівників, і визначати загальні цілі гармонізації в цій сфері. Однак у ній також ідеться про те, що в будь-якій директиві, спрямованій на досягнення цих цілей, необхідно уникати запровадження будь-яких перешкод, які б могли стати на заваді розвитку малого та середнього підприємництва.

– ст. 118b вимагає, щоб Європейська Комісія спрямовувала свої зусилля, поміж іншим, також на розвиток діалогу між адміністрацією та найманими працівниками, що може привести до відносин, що базуються на взаємній згоді.

Директива, яка засновує Європейську раду працівників (ЄРП), вимагає 127 від підприємств, на яких працюють близько 1000 працівників на території однієї країни-члена та 150 працівників у двох країнах-членах, засновувати спеціальні комітети, які будуть представляти працівників. ЄРП має право проводити консультації та бути поінформованою про будь-які заходи, наприклад, колективні звільнення та зміну місця роботи, які можуть вплинути на інтереси працівників. Надання такої можливості є першим законодавчим застосуванням Соціального розділу Договору про заснування ЄС.

У Білій книзі «Конкуренція та зайнятість: проблеми та напрями на шляху до 21 століття» (1993 р.) для усунення проблеми довгострокового безробіття Європейська Комісія поставила мету – створити 15 млн. нових робочих місць до 2000 р. Незабаром виявилось, що це було надто претензійне прагнення.

Амстердамський договір (1997 р.) ввів новий розділ «Зайнятість». Згідно з цим розділом головна мета політики Спільноти полягає в розробці скоординованої стратегії щодо зайнятості, зокрема, у сприянні появі кваліфікованої, професійно підготовленої робочої сили, а також ринків праці, які були б гнучкими до економічних змін (ст. 1 розд. «Зайнятість»). Країни-члени мають спрямовувати свої зусилля на досягнення цих цілей таким способом, який відповідає широким напрямам економічної політики країн-членів та Спільноти (ст. 2 розд. «Зайнятість»).

Європейська Рада заснувала Комітет з питань зайнятості, який набув статусу наглядового органу, для сприяння координації зусиль країн-членів ЄС у сфері зайнятості та політики стосовно ринків праці (розд. «Зайнятість»).

В 1997 р. почалася реалізація Європейської стратегії зайнятості (ЄСЗ), яка забезпечуючи координацію політики на ринку праці ЄС, сприяла підвищенню рівня зайнятості (див. *Європейська стратегія зайнятості*). Вона базується на

принципі гнучкої захищеності, розвитку людського капіталу, більш активній участі молоді та осіб похилого віку на загальноєвропейському ринку праці. ЄСЗ установлює загальні для країн ЄС мети та пріоритети в області зайнятості, сприяє створенню нових сучасних робочих місць та є одним із ключів до успіху на шляху підвищення конкурентоспроможності ЄС.

У 2003 р. затверджено рішення про створення Європейської робочої групи з зайнятості, зосереджено увагу на необхідності якнайшвидших структурних реформ, роботі агентств по тимчасовому працевлаштуванню, спрощенні та досягненні більшої ясності у формулюванні цілей європейської політики зайнятості.

Прийняття Інтегрованих напрямків розвитку в забезпеченні зайнятості та росту на 2005-2008 рр. визначило головні сфери пріоритетних дій для підтримки імпульсу розвитку у всіх опорах ЄС з метою росту та зайнятості, за якими розвивався спільний ринок праці:

- збільшення інвестицій у знання та інновації, доведення до 2010 р. частки видатків на дослідження та розробки в середньому до 3 % ВВП ЄС;

- прийняття нової Програми конкурентоспроможності та інновацій, прискорена організація Європейської дослідницької ради, націленого на подальший розвиток кращих європейських дослідницьких колективів, стимулювання приватно-державного партнерства в сфері НДДКР;

- підтримка венчурного капіталу та видача банківських гарантій на ризиковане фінансування в цій сфері в розмірі до 30 млрд. євро;

- створення єдиного, відкритого та конкурентного ринку праці в сфері НДДКР;

- розвиток системи освіти та підготовки, включаючи програми ЄС, і розвиток Європейської кваліфікаційної системи;

- вивільнення потенціалу бізнесу, особливо малого та середнього шляхом підтримки всіх типів малого та середнього бізнесу (МСБ) і створення для них простих і прозорих систем регулювання, заходів стимулювання (спрощеної звітності, податкових пільг та ін.);

- розширення можливостей зайнятості для пріоритетних категорій припускає проведення реформ ринку праці, націлених на активізацію участі в ньому молоді, жінок, літніх працівників, частково працездатних, легальних мігрантів і представників нацменшин. Для продовження трудової активності літніх працівників намічаються заходи, що стимулюють більш пізній вихід на пенсію, часткову зайнятість або перепідготовку;

- зміцнення соціального змкнення, у тому числі проведення політики соціального захисту та соціального залучення у тісній координації із заходами Партнерства з метою росту зайнятості для зниження рівня бідності та соціального «виключення» до 2010 р.;

- створення умов для комбінації трудового та сімейного життя.

Створений в 2006 р. Європейський фонд адаптації до глобалізаційних викликів створив інституційну базу для допомоги громадянам країн ЄС, що втратили місце роботи в результаті глобалізації, структурних змін у світовій торгівлі. Фонд почав свою діяльність у 2007 р. та фінансує програми пошуку роботи, інформує трудящих про кар'єрні можливості, організовує тренінги для одержання нової спеціальності, підвищує рівень професійної мобільності. Планується оплачувати також переїзд громадян ЄС у пошуках роботи в інше місто та відкриття ними власного бізнесу.

Повністю вільний рух працівників усередині ЄС набув чинності на початку 2012 р. Після цього країни-члени ЄС можуть застосовувати обмеження лише при наявності серйозних погроз для національних ринків праці.

22 травня 2007 р. для зміцнення європейської соціальної моделі на 11 Конгресі Європейської конфедерації профспілок (ЄКП) запропоновано соціальним партнерам спільними зусиллями з Європейською Комісією зміцнити та модернізувати європейський ринок праці та існуючу соціальну модель за рахунок: збільшення числа якісних робочих місць, поліпшення європейських стандартів в області умов праці та прав трудящих.

У 2007 р. Європейська Комісія прийняла п'ятирічну Стратегію (2007- 2012 рр.) по забезпеченню здоров'я та безпеки громадян ЄС на робочому місці, що мала за мету скорочення на чверть кількості виробничих травм до 2012 р. Комісія прагне розширити можливості працевлаштування та забезпечити «гнучку захищеність» на ринку праці ЄС. Врегулювати гнучкість і безпеку на ринку праці ЄС покликані сім принципів:

- 1) сприяти підвищенню кваліфікації робочої чинності, її здатності до адаптації, у тому числі за допомогою «довічного навчання»;
- 2) протистояти незаконним способам зайнятості;
- 3) покласти кінець сегментації ринку праці;
- 4) сприяти діалогу роботодавців із профспілками, особливо в частині колективних угод;
- 5) сприяти гендерній рівності на ринку праці;
- 6) оптимізувати макроекономічну та бюджетну політику для створення нових робочих місць;
- 7) повніше інтегрувати національну політику зайнятості з Лісабонською стратегією.

Лісабонською стратегією на 2008-2013 рр. визначено орієнтири, націлені на підвищення темпів економічного росту та зайнятості: створення нових інноваційних кластерів, що дозволяють забезпечити більш тісне співробітництво між ринком освітніх послуг і виробництвом, активніше інвестування в людський капітал та оптимізація ринку праці, скасування бар'єрів, що перешкоджають вільному руху знань, міжнародної мобільності викладачів, студентів і вчених, і сприяння створенню більш відкритого ринку праці для європейських дослідників.

Серед головних пріоритетів Лісабонської стратегії стосовно політики зайнятості на 2008-2013 рр. визначено гнучкість і мобільність на ринку праці з поєднанням захищеності працюючих за рахунок: впровадження інвестицій в науку та технології, розвиток малих і середніх підприємств, модернізацію ринків праці; поліпшення якості освіти та професійного навчання; підвищення рівня мобільності робочої сили через зменшення бар'єрів у зайнятості (для жінок, молодих людей, старшого покоління, низько кваліфікованих робітників, мігрантів), впровадження транскордонних пенсійних прав на території ЄС; боротьбу з бідністю, поліпшення функціонування соціальних служб в області зайнятості, підвищення зайнятості інвалідів та осіб у віці 55-64 років; створення здоровіших робочих місць, спрямоване на зменшення ступеня ризику, регулювання тривалості робочого тижня (максимальна тривалість складе 48 год.), поліпшення балансу між роботою та родиною (ліквідація перешкод для участі жінок на ринку праці, зростання кількості установ по догляду за дітьми), розширення застосування принципу «гнучкої захищеності» на ринку праці ЄС означає реалізацію єдиної політики зайнятості з урахуванням національних особливостей.

Станом на 2019 р. Європейська стратегія зайнятості є частиною стратегії зростання «Європа-2020» і реалізується через Європейський семестр, щорічний процес, що сприяє тісній координаційній політики між країнами-членами ЄС та інституціями ЄС.

Зокрема, впровадження Європейської стратегії зайнятості за підтримки Комітету з питань зайнятості передбачає наступні чотири кроки Європейського семестру:

1. Настанови щодо зайнятості є загальними пріоритетами та цілями політики щодо зайнятості, запропонованої Європейською Комісією, узгодженої національними урядами та прийнятої Радою ЄС.

2. Спільний звіт з питань зайнятості (Joint employment report (JER)) базується на а) оцінці ситуації із зайнятістю в Європі; б) виконанні Правил зайнятості; в) оцінці Бюлетеня ключових показників зайнятості та соціальних показників. Звіт публікується Комісією та приймається Радою ЄС.

3. Національні програми реформ (National Reform Programmes (NRPs)) подаються національними урядами та аналізуються Європейською Комісією на відповідність стратегії зростання «Європа-2020».

4. На підставі оцінки Національних програм реформ Європейська Комісія публікує низку доповідей країн, аналізуючи економічну політику держав-членів та надає рекомендації, характерні для кожної країни.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Carley, M. EU: social policy state of play [Текст] / M. Carley // European Employment Review. – 2009. – No 426. – P. 10; 3) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.europa.eu/pol/socio/indexen.htm>; 4) Сучасні підходи до регулювання ринку праці [Електронний ресурс] // [HR-Portal]. - Режим доступу : <http://www.hrportal.ru/article/sovremennye-podkhody-k-regulirovaniyu-rynka-trud>; 5) Офіційний сайт: Асоціація європейських досліджень «Європейський Союз: факти та коментарії» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.edc-aes.ru>; 6) Офіційний сайт: European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/euro-0_en.

Оксана Озаріна, Ганна Горіна

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА СПІВРОБІТНИЦТВА З МЕТОЮ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ – це комплекс методів, заходів та інструментів по забезпеченню допомоги країнам, що розвиваються, та співробітництва з метою сприяння їх економічному та соціальному розвитку (див. *Європейське бюро співробітництва*).

Політика співробітництва з метою сприяння розвитку є комплементарною (ст. 208 Договору про Європейський Союз у редакції Лісабонського договору), тобто має доповнювати політики, які реалізують країни-члени ЄС.

Політика співробітництва з метою сприяння розвитку покликана сприяти (ст. 208, ст. 212 Договору про Європейський Союз у редакції Лісабонського договору):

– досягненню загальної мети розвитку та зміцнення демократії та правової держави, затвердженню прав людини та основних свобод у третіх країнах;

- безперервному економічному та соціальному розвитку країн, що розвиваються, та, особливо, тих, що перебувають у найбільш несприятливих умовах;

- плавної та поступової інтеграції країн, що розвиваються, у світову економіку;

- кампанії боротьби проти бідності в країнах, що розвиваються.

Спільнота та країни-члени координують свою політику співробітництва зі сприяння розвитку та консультуються один з одним відносно програм допомоги, у т.ч. в міжнародних організаціях (ст. 210 Договору про Європейський Союз у редакції Лісабонського договору).

ЄС використовує такі інструменти допомоги розвитку:

- підписання Конвенції з Африканськими, Карибськими та Тихоокеанськими країнами (АКТ);

- особливі відносини з колишніми колоніями та заморськими територіями до надання допомоги країнам, які не мають угод про асоціацію з ЄС;

- запровадження узагальненої системи тарифних преференцій;

- участь в угодах про світову торгівлю деякими видами товарів і надання допомоги через недержавні організації, що займаються розв'язанням низки глобальних проблем, зокрема проблеми голоду;

- участь у реалізації ініціативи Міжнародного валютного фонду та Світового банку з надання допомоги обтяженим великим державним боргом країнам АКТ, спрямованої на зменшення тягаря боргових зобов'язань.

Спільнота має право застосовувати політично мотивовані економічні санкції (ст. 215 Договору про Європейський Союз у редакції Лісабонського договору).

ЄС використовує широкий спектр ресурсів політики співробітництва з метою сприяння розвитку:

- співпраця в промисловому та технологічному секторах до запровадження режиму сприяння в торгівлі;

- ліквідація істотних гендерних нерівностей;

- залучення екологічного виміру до процесів розвитку; зокрема, йдеться про збереження тропічних лісів і стабільне господарювання у тих чи інших видах лісів у країнах, що розвиваються;

- надання допомоги в забезпеченні продовольством;

- надання фінансової допомоги. Фінансова допомога може здійснюватися

у формі: позик і ризикового капіталу з ресурсів Європейського інвестиційного банку (ЄІБ), субсидій Європейського фонду розвитку (ЄФР); субсидій, передбачених іншими статтями бюджету ЄС, що стосуються, зокрема, надання допомоги в забезпеченні продовольством. ЄФР фінансується в рамках розрахованої на п'ять років програми спеціальних внесків країн-членів, проте одночасно є однією зі складових бюджету ЄС.

Підписана 28 лютого 1975 р. Перша Конвенція (Ломейська) про співпрацю між на той час дев'ятьма країнами-членами Європейської Економічної Спільноти та 46 Африканськими, Карибськими та Тихоокеанськими країнами заклала підґрунтя нової спільної політики щодо допомоги з розвитку (*див. Ломейська конвенція*). Четверта Конвенція між ЄЕС та АКТ підписана 15 грудня 1989 р., остаточно закріпила режим співпраці між країнами-членами ЄЕС та 70 країнами АКТ, зокрема з усіма країнами Північно-Західної Африки (країнами, розташованими на Південь від Сахари) та з країнами Південної Африки. Котонуський договір про партнерство (*див. Договір Котонуський*), що був

підписаний 23 червня 2000 р., засвідчив важливі зміни в торговельній політиці в напрямі розвитку регіональної інтеграції між згаданими державами, кожна з яких має провести переговори та укласти з ЄС окрему торговельну угоду.

Метою цих угод є допомога країнам, що розвиваються, інтегруватися до світової економіки, збільшити обсяги виробництва та стимулювати торгівлю та інвестиції відповідно до норм СОТ. Ця угода також містить положення про співпрацю у сферах, пов'язаних із торгівлею. Строк чинності нової угоди – 20 років. Після приєднання до неї шістьох острівних держав Тихого океану кількість країн-членів групи АКТ збільшилась до 77.

Численні фінансові інструменти перегруповано та раціоналізовано, всі ресурси ЄФР розподіляються за допомогою лише двох інструментів: фінансового пакету, з якого надаються субсидії, та іншого пакету, що містить ризиковий капітал і ресурси для позик приватному сектору.

Проекти з розвитку зосереджено в конкретних секторах (охорона здоров'я, транспорт тощо) та пов'язано з різними аспектами співпраці (в економічній, екологічній, соціальній та інших сферах), щоб тим самим гарантувати ліпше цілеспрямування зовнішньої допомоги.

В Угоді про партнерство передбачено поєднання активного політичного діалогу між партнерами з інноваційними формами співпраці в економічній та торговельній сферах і новими механізмами та стратегіями співпраці щодо сприяння розвитку. Ця угода підтримується п'ятьма взаємопов'язаними «стовпами», а саме:

- загальнополітичним виміром;
- заохоченням застосування підходів, заснованих на «принципі участі»;
- посиленням акценту на досягнення мети подолання бідності;
- створенням нової системи співпраці в економічній та торговельній сферах;
- реформуванням системи співпраці у фінансовій сфері.

До переліку основних елементів партнерства, крім цілей дотримання прав людини, принципів демократії та верховенства закону, додано ще одну мету – забезпечення якісного державного управління. Згідно зі ст. 11 Котонуського договору про партнерство, «сторони провадитимуть активну комплексну та цілісну політику зміцнення миру та запобігання конфліктам, спрямовану на їхнє розв'язання в межах і за допомогою засобів партнерства». Спільними інститутами для організації співпраці є:

– Рада міністрів, що складається з членів Ради ЄС, членів Європейської Комісії та представників уряду кожної з країн АКТ, скликається один раз на рік з метою ініціювання політичного діалогу, затвердження основних напрямів політики та ухвалення рішень, необхідних для імплементації положень угоди;

– Комітет постійних представників, до якого входять постійні представники кожної з країн-членів ЄС, представник Європейської Комісії та голови місій від кожної з країн АКТ, надає допомогу Раді міністрів;

– Спільна Парламентська Асамблея, що складається з рівної кількості членів Європейського Парламенту та представників держав АКТ, має право ухвалювати резолюції та подавати рекомендації Раді міністрів ЄС. Нова система застосування програмного підходу до розподілу допомоги, наданої ЄС, сприяє підвищенню гнучкості партнерства та покладає на країни АКТ більшу відповідальність, зокрема, шляхом запровадження системи циклічного програмування, в рамках якої передбачено ліквідацію поняття позапрограмної допомоги, тобто допомоги, що її планує ЄС в односторонньому порядку. Нині країни АКТ мають більші

повноваження щодо визначення цілей, стратегій та проектів, а також щодо управління програмами та їхнього вибору.

Фінансову допомогу у визначеному обсязі відтепер надають не автоматично. Розподіл субсидій здійснюється за результатами оцінювання потреб та ефективності роботи, відповідно до критеріїв, розроблених у процесі переговорів між країнами АКТ та ЄС. Ці критерії відбивають основні цілі партнерства, зокрема досягнення прогресу в проведенні інституційної реформи, боротьбі з бідністю тощо.

Основним інструментом, що використовується для планового розподілу субсидій, є т.зв. стратегії підтримки країни (СПК). СПК визначають загальні напрями використання допомоги та доповнюються рамковими програмами реалізації проектів, де вказуються операції та календарний план їх виконання.

У разі значних коливань експортних надходжень нова система циклічного та гнучкого планування, надає можливість забезпечення додаткової підтримки за рахунок коштів, що розподіляються в межах СПК та операційних програм.

Додаткова підтримка в цій сфері необхідна, оскільки країни АКТ є особливо вразливими через свою високу залежність від експорту продукції сільськогосподарського та гірничодобувного секторів економіки. 22 червня 2007 р. затверджена Стратегія нового партнерства із Центральною Азією. Стратегія є універсальним рамковим документом, що окреслює сфери практичного співробітництва та допускає використання ЄС ряду інструментів:

- традиційних (інститут Спеціального представника ЄС, механізми надання грантової допомоги та співробітництво з іншими міжнародними гравцями);
- інноваційних, наприклад, впровадження «ініціатив ЄС» у різних сферах і використання формату «поглибленого діалогу», зокрема, у сфері прав людини та енергетики.

Конструктивним елементом Стратегії є офіційне визнання дворівневого характеру політики ЄС до регіону: індивідуальний, двосторонній підхід та загальний, регіональний підхід, що відповідає проханням країн регіону.

Ще одна особливість Стратегії виражається в застосуванні «посиленого підходу» у ряді сфер співробітництва через прийняття ЄС на себе зобов'язань щодо розвитку, заохоченню та підтримці конкретних пропозицій, зокрема, створення єдиної енергетичної системи в регіоні.

Стратегія також передбачає такі нові напрями діяльності, покликані зміцнити партнерські відносини між ЄС і країнами Центральної Азії:

1) верховенство закону: діалог з питань прав людини – реформування судової системи та створення ефективного законодавства, зокрема в сфері адміністративного та комерційного права;

2) освіта: вдосконалення системи освіти, впровадження нових технологій в освітній процес і налагодження контактів із провідними європейськими інститутами, розвиток системи дистанційної освіти та інтерактивного обміну між вищими навчальними закладами країн ЄС і Центральної Азії;

3) економіка, торгівля, інвестування: підвищення кваліфікації місцевих фахівців, розвиток середніх і малих підприємств, розширення інноваційної діяльності, поліпшення ділового клімату, впровадження передових технологій і залучення інвестицій з Європи;

4) енергетика та транспорт: зміцнення відносин ЄС з регіоном у сфері енергетики та транспорту, надання допомоги в залученні іноземних інвестицій.

Надаючи підтримку в розвитку нового транспортного коридору "Каспійське море - Чорне море - Європа", ЄС візьме участь у розвитку додаткових трубопроводів, мереж і коридорів для транспортування енергоносіїв;

5) доквілля: раціональне використання водних ресурсів і виробництво гідроелектричної енергії;

б) прикордонне управління: боротьба з наркотиками, регулювання міграції, допомога в облаштуванні державних кордонів у регіоні, особливо між Таджикистаном та Афганістаном.

7) культурний діалог. ЄС виділив 750 млн. євро задля надання фінансової допомоги країнам Центральної Азії протягом 2007-2013 р. Ці кошти спрямовані на потреби кожної окремо взятої країни в регіоні (близько 78 %) і реалізацію регіональних проектів (22 %). У порівнянні з попереднім періодом фінансування збільшене майже на 50 %.

У 2016 році була укладена Угода про економічне партнерство між ЄС та країнами Південної Африки, що розвиваються. Згідно з угодою, ЄС гарантує Ботсвані, Лесото, Мозамбіку, Намібії та Свазіленду безмитний (без квот) доступ до ринку ЄС. Угода також надає Південній Африці розширений доступ на ринок поза попередньою угодою. Угода не вимагає, щоб країни Південної Африки, що розвиваються (SADC) відповідали доступу до ринку, наданому їм ЄС. SADC може підтримувати тарифи на певні товари, щоб захистити їх від міжнародної конкуренції. Угода сприяє економічній диверсифікації шляхом зниження ввізних мит на «проміжні» продукти, такі як насіння, добрива та машини, з метою зробити таку продукцію більш доступною для африканських підприємців.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Аналітичний центр розумні рішення. Стратегія Європейського Союзу для Центральної Азії: *pro et contra*. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.analitika.org>; 3) Офіційний сайт : Євро Інфо Кореспондентський Центр. Річний звіт Європейської Комісії за 2009 рік з питань Політики Розвитку Європейського Спільноти та Реалізації Програми надання зовнішньої допомоги в 2009 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eic.chamber.md>; 4) Офіційний сайт : Представництво ЄС в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.evropa.org.ua/eu>; 5) Офіційний сайт : Асоціація європейських дослідників «Європейський Союз: факти і коментарії» [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.edc-aes.ru>; 6) Офіційний сайт : Organisation for Economic Co-operation and Development [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.oecd.org/document>; 7) Офіційний сайт : European Commission : Development [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ec.europa.eu/development/index>; 8) Офіційний сайт : eur-lex [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/development/1108.html?root=1108>.

Оксана Озаріна, Юрій Яковенко

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА СУСІДСТВА (ЄПС); EUROPEAN NEIGHBOURHOOD POLICY (ENP) – політика ЄС, спрямована на забезпечення реалізації стратегії безпеки ЄС і досягнення стабільності, миру та добробуту в межах Європейського регіону шляхом налагодження стратегічних відносин з усіма країнами, що мають спільні сухопутні або морські кордони з країнами-членами ЄС:

Алжир, Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Єгипет, Грузія, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Молдова, Марокко, Палестинська автономія, Сирія, Туніс та Україна.

Уперше ідея про створення ЄПС була окреслена в Комюніке (Повідомленні) Європейської Комісії "Ширша Європа - сусідства: Нові межі відносин із Східними та Північними сусідами" у березні 2003 р., після чого, у травні 2004 р. було представлено Стратегічний документ «Європейська політика сусідства», відповідно до якого сусіднім країнам надавався привілейований статус у відносинах з ЄС. При цьому у межах даного документу зазначалося, що «бажаний рівень відносин» між країнами залежить від того, наскільки країни-сусіди поділяють загальноєвропейські цінності.

Центральним елементом Європейської політики сусідства є двосторонні Плани дій ЄПС, погоджені між ЄС і кожною окремою країною-партнером. Плани дій окреслюють програму діяльності з проведення політичних та економічних реформ з визначенням коротко- та середньострокових пріоритетів, які мають на меті максимально зблизити країну-сусіда з країнами ЄС. «Перший план дій» було розроблено в межах ЄПС для семи країн, що входять до «кола друзів ЄС»: Ізраїль, Йорданія, Марокко, Молдова, Палестинська автономія, Туніс та Україна - 12 травня 2004 р.

Підтримка проведення реформ здійснюється у рамках фінансової та технічної допомоги, що надається у різних формах і фінансується з бюджету Європейської Комісії, включаючи механізми, які вже підтвердили свою ефективність в процесі підтримки реформ у Центральній, Східній та Південно-Східній Європі, а також нові інструменти, такі як Інвестиційний інструмент сусідства (ІІС) та Інструмент реформи управління. Так, до 31 грудня 2006 р., допомога Європейської Комісії в межах ЄПС надавалася шляхом реалізації таких програм, як: ТАСІС (для Східних країн-сусідів та Російської Федерації), МЕДА (для Південно-Середземноморських країн-сусідів), Програми цільової експертної допомоги (наприклад, ТАІЕХ - Технічна допомога та інформаційний обмін), тематичних програм (таких, наприклад, як ЕІДНР - Європейська ініціатива з розвитку демократії та прав людини) та кредитів Європейського Інвестиційного Банку. Проте, починаючи з 1 січня 2007 року всі механізми та програми допомоги, які використовувалися в межах ЄПС, було замінені на єдиний інструмент - Європейський інструмент сусідства та партнерства (ЄІСП, або ENPI), строк дії якого становить 7 років (2007-2013 рр.). ЄІСП, використання якого передбачено в межах ENP, має на меті забезпечити спрощення процесу отримання фінансової підтримки від ЄС, спрямованої на розв'язання питань сталого розвитку та наближення до методології та стандартів ЄС, шляхом узгодження пріоритетів розвитку, що зафіксовано у Плані дій. Крім цього, ЄІСП включає три види програм: 1) державні та міждержавні програми, які базуються на затвердженій Програмі дій, спрямовані на зближення країн-сусідів і країн ЄС - бюджет Програми - 9,86 млрд. євро (88 % бюджету ЄІСП); 2) тематичні програми, спрямовані на вирішення спільних проблем країн-сусідів і країн ЄС - бюджет програм - понад 740 млн. євро (6,6 % бюджету ЄІСП); 3) програми транскордонного співробітництва - бюджет програми - понад 550 млн. євро (4,6 % бюджету ЄІСП).

Сьогодні ENP є важливим інструментом налагодження співробітництва та ефективним інструментом ринкових перетворень для 12 (за виключенням: Білорусі, Лівії, Сирії та Алжиру) з 16 країн-сусідів ЄС.

Загальний бюджет ENP у межах восьмої раскової програми (2014-2020 рр.) – 51,419 млрд євро. Його розподіл між різними інструментами ENP має такий вигляд:

інструмент Pre-accession Assistance (IPA) – 11, 699 млрд євро;
інструмент розвитку кооперації або інструмент Development Cooperation (DCI) - 19,662 млрд євро;

Європейський інструмент сусідства або European Neighbourhood Instrument (ENI) – 15,433 млрд євро;

Інструмент партнерства або Partnership Instrument (PI) – 955 млн євро;

Інструмент підтримки стабільності та миру або Instrument contributing to Stability and Peace (IfSP) - 2,339 млрд євро;

Європейський інструмент розвитку демократії та прав людини або European Instrument for Democracy & Human Rights (EIDH) – 1,333 млрд євро.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) European Commission. URL: http://ec.europa.eu/world/enp/index_en.htm; 3) Європейський інструмент сусідства та партнерства. Стратегія ЄС щодо України на період 2007 – 2013 рр.. URL: http://www.vv.gov.ua/twinning/files/evrop_insrtr.pdf; 4) Європейське громадянське суспільство України «Європейський простір». URL: <http://eu.prostir.ua/library/554/469.html>; 5) European Union. URL: http://europa.eu/documentation/official-docs/index_en.htm. 6) The EU Neighbours portal. URL: <https://www.euneighbours.eu/en/policy#the-european-neighbourhood-instrument-eni>

Юлія Бочарова

ЄВРОПЕЙСЬКА ПРИВАТНА КОМПАНІЯ; EUROPEAN PRIVATE COMPANY – це спеціальна юридична форма (аббревіатура запозичена з лат. Societas Privata Europaea, SPE), яка запропонована у ЄС, щоб полегшити створення та діяльність малих і середніх компаній у межах єдиного внутрішнього ринку. Поняття статусу SPE вперше з'явилося у 2008 р., а повний пакет ініціатив, що забезпечував би чого повноцінне використання мав набути чинності у липні 2010 р. та стало б доповненням до наднаціональних заходів фінансової підтримки малого та середнього бізнесу.

Пропозиція введення SPE піддавалась сильній критиці з боку багатьох сторін. Серед найсильніших критиків були ETUC та його профспілки, які побоюються, що ця юридична форма може бути використана компаніями, щоб уникнути національних норм щодо робочого середовища. Крім того, питання поділу країни перебування та «рідної» перебування, мінімальні вимоги до капіталу та питання оподаткування залишаються спірними між країнами-членами.

Як результат, SPE (станом на 1 січня 2020 р.) все ще знаходиться на стадії пропозиції в Європі, тому такого типу реєстрації в даний час не існує, відповідно - неможливо зареєструвати Європейську приватну компанію, і немає ніяких безпосередніх планів по впровадженню такого типу реєстрації.

Метою майбутнього впровадження статусу «Європейська приватна компанія» є задоволення потреби малого та середнього бізнесу у зрозумілій та простій формі реєстрації для ведення бізнесу у ЄС. Це дозволить значно знизити бюрократичне навантаження на малі та середні компанії, уникнути необхідності подвійної реєстрації у різних країнах ЄС і значно спростить ведення бізнесу в ЄС. Статус «Європейська приватна компанія» буде надаватись тільки малим і середнім підприємствам відповідно до критеріїв визнання таких підприємств, які впроваджені

в ЄС. Ці критерії ухвалені у 1996 р. Відповідно до них, до категорії малих і середніх належить підприємство, на якому працює до 250 співробітників і воно не належить одній чи кільком великим компаніям (критерій незалежності). Підприємство вважається «середнім», якщо на ньому працює від 51 до 249 працівників, а щорічний обіг не перевищує 40 млн. євро або щорічний бухгалтерський баланс не більший від 27 млн. євро (та задовольняє критерію незалежності). Малим визнається підприємство, на якому працює до 50 працівників, а щорічний обіг не перевищує 7 млн. євро, або щорічний бухгалтерський баланс не перевищує 5 млн. євро (та задовольняє критерію незалежності). Мікропідприємствами вважаються підприємства, які мають менше 10 працівників (незалежно від обігу). Ці критерії є стандартними для всіх програм ЄС, політики та законодавства у сфері підприємництва.

SPE повинне застосовуватись до акціонерних товариств з обмеженою відповідальністю (подібних до англійської, австрійської, німецької або французької компанії з обмеженою відповідальністю), що уніфікує підхід до діяльності таких компаній. Запровадження статусу SPE є корисним і для великих компаній при організації їх дочірніх підприємств за кордоном.

Головний офіс компанії зі статусом SPE може бути зареєстрований у будь-якій країні єдиного ринку ЄС. Відповідно, SPE регулюватимуться національним законодавством щодо бухгалтерського та податкового законодавства, процедур банкрутства та припинення виплат, законодавства про працю та соціальне забезпечення та кримінального права. Цим же нормам підкоряється діяльність філій цього підприємства, навіть якщо вони функціонують в інших країнах ЄС. Також запропоновано поступово зменшити розмір капіталу, який потрібний для реєстрації малих і середніх підприємств (вартість процедури реєстрації не повинна перевищувати 100 євро), а також скоротити строки реєстрації (до 7 днів) та видачі ліцензій і прав на експлуатацію (до 1 місяця). Усі процедури для компаній, які отримують статус SPE, будуть виконуватись у системі «єдиного вікна». Найважливіші рішення, такі як затвердження річних звітів, зменшення капіталу, перетворення або злиття SPE, повинні бути прийняті більшістю, щонайменше, двома третинами всіх виборчих прав SPE. Міноритарні акціонери матимуть право запросити рішення акціонера з важливих для них питань. Вони також можуть попросити суд призначити незалежного експерта для проведення розслідування в SPE, якщо вони вважають, що закон або статут були порушені.

У контексті впровадження цієї юридичної форми Європейська Комісія закликала національні органи влади скоротити до 2012 р. на 25 % кількість адміністративних вимог до малих і середніх підприємств, а саме знизити вимоги до звітності, а для мікрокомпаній - взагалі скасувати зобов'язання про звітність. Також запропоновано запровадити нові податкові пільги, заходи щодо залучення малого і середнього бізнесу до процесу розробки загальноєвропейських норм, а також спростити процес надання державної допомоги для таких підприємств (на проекти у сфері професійної перепідготовки, охорони довкілля, розвитку науки і технологій).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/internal_market/company/epc/; 3) Офіційний сайт : European Private Company [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.europeanprivatecompany.eu/home/>; 4) Formacompany & Co [Електронний

ресурс] // *Режим доступу* : <https://www.formacompany.com/corporate-administration/societas-privata-europaea/> 5) *Worker-Participation* [Електронний ресурс] // *Режим доступу* : <https://www.worker-participation.eu/Company-Law-and-CG/Company-Law/European-Private-Company-SPE>

Катерина Шерстюк

ЄВРОПЕЙСЬКА РАДА; EUROPEAN COUNCIL – це орган, який введений неустановчими Договорами Європейського Співтовариства та відповідно до ст. 4 [D] Договору про створення Європейського Союзу складається з глав держав (стосується Франції та Фінляндії) чи глави урядів країн-членів ЄС і Голови Європейської Комісії. Їх супроводжують міністри закордонних справ та один член Європейської Комісії. Відповідно до декларації № 4, доданої до Заключного Акту Конференції в м. Маастрихті, Голова Європейської Ради запросив міністрів економіки та фінансів брати участь у засіданнях, на яких розглядаються питання, пов'язані з валютно-економічним союзом. Європейська Рада збирається щонайменше два рази на рік, під керівництвом глави країни чи уряду країни-члена, яка зараз головує в Раді Європейського Союзу.

У основі створення Європейської Ради полягала ідея Президента Франції Шарля де Голля про проведення неформальних зустрічей лідерів держав Європейського Співтовариства з метою збереження значної ролі національних держав у межах інтеграційного утворення (1952 р.).

Неформальні саміти проводилися з 1961 року та на початку відбувалися несистематично (м. Париж 10-11.02.1961р., м. Бонн 17-19.07.1961р., м. Рим 29-30.05.1967р., м. Гаага 1-2.12.1969р., м. Париж 9-10.12.1974р.). У них брали участь глави держав та урядів, а після конференції в м. Гаазі також міністри закордонних справ і керівники Європейської Комісії. Під час конференції в м. Парижі у 1974 р. глави держав та урядів, за пропозицією Валері Жискар Д'Естена, який займав у той час пост Президента Франції, постановили зустрічатися регулярно три рази на рік: один раз у м. Брюсселі, а два наступних – у столицях чи інших містах країн-членів. Назва «Європейська Рада» існує, починаючи від зустрічі, що відбулася в м. Дубліні в березні 1975р.

Європейська Рада не має постійного місця знаходження. Кожного разу Європейська Рада збирається в столицях чи інших містах країни, яка нині головує в Раді Європейського Союзу.

Перший раз повноваження Європейської Ради були визначені в Лондонській Декларації, яку прийнято 29-30.06.1977р. у м. Лондоні. Пізніше статус Європейської Ради був розширений та доопрацьований в Урочистій Декларації про Європейський Союз, прийнятій на саміті в м. Штутгарті 19.06.1983р. Першим Договором, у якому сформульовано повноваження Європейської Ради є Договір про створення Європейського Союзу, при чому слід зазначити, що у цьому договорі повноваження Європейської Ради окреслені значно скромніше, ніж у вище згаданих деклараціях. Відповідно до ст. 4[D] Договору, Європейська Рада надає Союзу необхідний імпульс для розвитку та визначає узагальнені вектори його політики. Європейська Рада звітує Європейському Парламенту про кожне своє засідання, а також подає річний, письмовий звіт про поступ, досягнутий Союзом.

Європейська Рада займається справами, які, зважаючи на свою важливість, не можуть бути вирішені на нижчому рівні. Рішення, прийняті нею, переважно не

мають юридичної сили, але їх політичне значення є дуже великим і це знаходить відображення в правових актах, прийнятих іншими уповноваженими до цього інституціями Європейського Союзу. Але це не означає, що Європейська Рада не може приймати юридично зобов'язальних рішень. Добрим прикладом може бути ст. 7 [F.1] Договору про створення Європейського Союзу, яка передбачає право застосовувати санкції до країн, які тривалий час грубо порушують основні свободи, демократичні принципи та права людини. Відповідно до ст. 121 [109 j] Договору про Європейське Співтовариство Рада «збирається в складі голів держав чи урядів», приймає деякі рішення в рамках валютноекономічного союзу, наприклад, про початок третього етапу валютної інтеграції.

Після ратифікації країнами-членами Лісабонського договору 2009 року Європейська Рада набула статусу інституту Європейського Союзу. Європейську Раду слід відрізнити від міжнародної організації Ради Європи, створеної ще у 1947 р.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Програма розвитку українських про-європейських організацій [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://europe.org.ua/projects/pro/html/institucje/03/index.html#start>.

ЄВРОПЕЙСЬКА РАХУНКОВА ПАЛАТА (ЄРП) – див. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД АУДИТОРІВ

ЄВРОПЕЙСЬКА РОЗРАХУНКОВА ОДИНИЦЯ; EUROPEAN UNIT OF ACCOUNT (EUA) – розрахункова одиниця Європейської валютної угоди, попередниця ЕКЮ, яка була прирівняна спочатку (1960-1975 рр.) до золотого змісту в 0,888671 г (що дорівнювало 1 долару США), а з 21 квітня 1975 р. – до кошику валют країн-засновників. Ця одиниця використовувалася в міждержавних розрахунках і бюджеті ЄЕС, в операціях Європейського інвестиційного банку. В 1979 р. EUA було замінено на ЕКЮ.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

ЄВРОПЕЙСЬКА СИСТЕМА ПЕРЕВЕДЕННЯ ТА НАКОПИЧЕННЯ КРЕДИТІВ; EUROPEAN COMMUNITY COURSE CREDIT TRANSFER SYSTEM (ECTS) – єдина успішно протестована система кредитів (розроблена у 1989 р. в рамках програми Erasmus), яка використовується по всій Європі та є однією з ключових цілей Болонського процесу (див. *Болонський процес*).

ECTS – система, яка розроблена в інтересах студентів і базується на визначенні навантаження студентів, що спрощує розуміння та порівняння навчальних програм. ECTS стимулює мобільність та академічне визнання; а також допомагає університетам організувати та переглядати їх навчальні програми. ECTS може бути використана для різних програм і форм навчання.

ECTS-кредити відображають навантаження студента за відповідним курсом. Один семестр денного навчання відповідає 30 кредитам ECTS, а один рік – 60 кредитам ECTS.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Освітній портал [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/bologna/vprov/articles/30.html>; 3) Офіційний сайт : Національний технічний університет „Харківський політехнічний інститут” [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://users.kpi.kharkov.ua/cutting/inform/intro.htm>.

ЄВРОПЕЙСЬКА СИСТЕМА ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ (ЄСЦБ); EUROPEAN SYSTEM OF CENTRAL BANKS (ESCB) – це дворівнева банківська система, до якої належать Європейський Центральний Банк (ЄЦБ) і національні центральні банки країн-членів ЄС.

ЄСЦБ було створено згідно з Маастрихтською угодою 1993 р., але фактично функціонує з червня 1998 р.

Основним завданням ЄСЦБ є розробка та реалізація грошової політики; проведення валютних операцій; зберігання та управління офіційними валютними резервами членів Європейської валютної системи; сприяння безперешкодному функціонуванню платіжної системи; підтримання дій компетентних органів банківського нагляду з розробки директив та здійснення наглядових функцій за діяльністю кредитних інституцій та із забезпечення цінової стабільності.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European System of Central Banks [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.ecb.int/ecb/orga/escb/html/index.en.html>; 3) Офіційний сайт : Верховна Рада України : Законодавство [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_681.

ЄВРОПЕЙСЬКА СЛУЖБА БОРОТЬБИ ПРОТИ ШАХРАЙСТВА, або ЄВРОПЕЙСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ІЗ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОВЖИВАННЯМ ТА ШАХРАЙСТВУ; EUROPEAN ANTI-FRAUD OFFICE (OLAF) – незалежний орган, створений Європейською Комісією у 1999 р. для координації дій національних органів з боротьби з шахрайством і корупцією та забезпечення ведення відповідної діяльності на загальноєвропейському рівні.

Попередником OLAF (від фр. Office de Lutte Anti-Fraude) виступав Відділ з координації боротьби з шахрайством, повноваження якого обмежувалися діяльністю в рамках Європейської Комісії.

Метою діяльності OLAF є ефективна та прозора боротьба з шахрайством та корупцією та іншими протизаконними діями в європейських інституціях і при використанні коштів з бюджету ЄС.

Перед OLAF поставлено завдання щодо: 1) захисту фінансових інтересів ЄС шляхом протидії шахрайству, корупції та іншим протизаконним діям; 2) виявлення та розслідування серйозних протизаконних діянь у фінансовій сфері, вчинених посадовими особами інститутів та органів ЄС, що може призвести до провадження

дисциплінарних або кримінальних судових справ; 3) сприяння діяльності європейських інституцій, передусім Європейської Комісії з питань розробки та імплементації законодавчих актів і спільних політичних заходів щодо запобігання та боротьби із зловживаннями та шахрайством.

OLAF користується фінансовою та адміністративною автономією щодо інших інституцій та органів ЄС, що сприяє незалежному провадженню розслідувань.

До повноважень OLAF належать: 1) провадження внутрішніх розслідувань, тобто розслідувань всередині європейських інституцій та органів, фінансованих з бюджету ЄС; 2) провадження зовнішніх розслідувань, тобто розслідувань на національному рівні щодо використання коштів з бюджету ЄС на різноманітні програми, проекти, ініціативи тощо; 3) координація діяльності інших інституцій та органів ЄС, а також національних інституцій щодо провадження розслідувань проти шахрайства, зловживань та інших протиправних діянь; 4) надання криміналістичної підтримки щодо провадження розслідувань у сфері діяльності OLAF національними органами країн-членів ЄС або третіх країн.

OLAF збирає дані з власних операцій і з багатьох інших відкритих джерел та передає частину цієї інформації через систему управління порушеннями (IMS). IMS є базою, що містить детальну інформацію про шахрайство і порушення у використанні коштів, яку використовують Європейська Комісія і національні органи.

OLAF періодично випускає журнали анонімних справ щодо шахрайства і сфер, потенційно вразливих до нього. Ці видання надаються зацікавленим департаментам Комісії та, при необхідності, іншим установам і органам влади держав-членів.

OLAF також організовує тренінги щодо виявлення та запобігання шахрайства для аудиторів Комісії (внутрішніх і зовнішніх) і бере участь в семінарах з інформування про шахрайство для країн ЄС.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.;* 2) *Офіційний сайт: European Anti-Fraud Office [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://ec.europa.eu/anti-fraud/home_en.*

Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКА СПІЛЬНОТА; EUROPEAN COMMUNITY – була заснована відповідно до Римського договору у 1957 році як Європейська Економічна Спільнота, що має на меті створення спільного ринку шляхом усунення внутрішніх кордонів. Заснування Європейського Союзу у 1992 р. не означало зникнення Європейської Економічної Спільноти, оскільки вона залишилась частиною Європейського Союзу під іншою назвою «Європейська Спільнота».

Стаття 2 Договору про заснування ЄС визначає такі завдання: гармонійний, збалансований та сталий розвиток економічної діяльності; високий рівень зайнятості та соціального захисту; рівність між чоловіками та жінками; стійке та безінфляційне зростання; високий рівень конкурентоспроможності та зближення економічних показників; захист і поліпшенню стану довкілля; підвищення рівня та якості життя; економічна та соціальна згуртованість і солідарності країн-членів.

Для досягнення цих цілей Спільнота здійснює низку секторальних політик, приділяючи особливу увагу транспортній, конкурентній, сільськогосподарській, енергетичній, імміграційній, екологічній політикам. Ці політики запроваджено за процедурою прийняття рішень, в тому числі спільного прийняття рішень, встановленою Договором про заснування Європейської Спільноти. Для здійснення цих політик використовується спеціальний механізм прийняття рішень, що має назву «метод Спільноти» (див. *Методи формування спільних політик ЄС*).

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції* / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Офіційний сайт : European Union Legislation* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/eu_communities_en.htm; 3) *Офіційний сайт : Commission Directory* [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://eu-directory.europa.eu/info/index.php?act=show&docid=1&id=74>.

ЄВРОПЕЙСЬКА СПІЛЬНОТА ВУГІЛЛЯ ТА СТАЛІ (ЕСВС); EUROPEAN COAL AND STEEL COMMUNITY (ECSC) – міжнародна організація, що об'єднувала кам'яновугільну, залізорудну та металургійну промисловості Франції, ФРН, Італії, Бельгії, Нідерландів і Люксембургу та заклала основу подальшої економічної інтеграції в Європі.

Договір про створення ЕСВС був підписаний 18 квітня 1951 р. та набув чинності 25 липня 1952 р. Основною метою створення ЕСВС є сприяння економічному розвитку, підвищенню зайнятості та рівня життя населення країн учасниць за допомогою створення спільного ринку сировини та продукції вугільної, залізорудної та металургійної промисловості. Договір також був результатом політичної трансформації посилення французько-німецьких взаємин. Він символізував возз'єднання європейської цілісності після II Світової війни.

Для досягнення цілей утворення ЕСВС вирішуються такі завдання:

- забезпечення регулярних поставок необхідної кількості вугілля та сталі, а також залізняку, металобрухту та коксу;
- надання всім споживачам однакових умов доступу до джерел виробництва вугілля та сталі;
- встановлення найменшої ціни на вугілля та сталь при підтримці доходів від капіталовкладень на нормальному рівні;
- створення умов, стимулююче розширення та вдосконалення виробництва при раціональному використанні сировини;
- підтримка розвитку міжнародного обміну.

Рішення вищезгаданих та інших завдань, які витікають із цілей ЕСВС, припускає:

- ліквідацію митних зборів і кількісних обмежень в торгівлі сировиною та продукцією вказаних галузей між країнами-учасницями;
- усунення перешкод у вільному пересуванні робочої сили, зайнятої в цих галузях;
- встановлення в рамках ЕСВС єдиних транспортних тарифів на сировину та продукцію даних галузей;
- забезпечення вільної конкуренції.

Діяльність ЕСВС привела до утворення спільного ринку (10 лютого 1953 р. – вугілля та залізняку; 15 березня 1953 р. – залізного лому; 1 травня 1953 р. – чавуну

та сталі; 1 серпня 1954 р. – спеціальних сталей). Протягом перших 20 років існування ЄСВС зростання виробництва сталі було значно вище, а падіння виробництва вугілля та цін на нього – значно нижче, ніж в решті високорозвинених країн Західної Європи. У 1970-1980-х рр. розвиток даних галузей в рамках ЄСВС не відрізнявся від загальносвітового розвитку.

ЄСВС активно надавало підприємствам фінансову допомогу як у формі кредитів, так і безоплатно; проводило економічні дослідження; розробляло перспективні прогнози розвитку виробництва, споживання, імпорту та експорту вугілля та сталі; підтримувало науково-дослідні роботи у сфері виробництва та споживання вугілля та сталі; організовує консультації і ін.

Об'єднання припинило існування 23 червня 2002 р. у зв'язку із закінченням терміну дії договору.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *Everything about Europe* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.europeword.com>; 3) Офіційний сайт : *European Union Legislation* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/index_en.htm.

Ганна Горіна

ЄВРОПЕЙСЬКА СПІЛЬНОТА З АТОМНОЇ ЕНЕРГІЇ (ЄВРАТОМ); EUROPEAN ATOMIC ENERGY COMMUNITY (EURATOM) – це міжнародна організація, яку створено 6 країнами-членами Європейської Економічної Спільноти: Францією, ФРН, Італією, Бельгією, Нідерландами та Люксембургом. Угода про створення Євратому була підписана в 1957 р., а набула чинності з 1 січня 1958 р. Офіційними завданнями Спільноти є:

- розвиток ядерної промисловості, що передбачає спільне проведення дослідницьких робіт країнами-членами;
- обмін технічною інформацією;
- створення загального ринку устаткування та сировини;
- контроль над використанням матеріалів, що розщеплюються, і т.ін.

У період дії 1-ої п'ятирічної програми розвитку ядерної промисловості в країнах-членах (1958-1962 рр.) були створені дослідницькі центри Євратому в м. Іспрі (Італія), м. Молі (Бельгія), інститут трансуранових елементів у м. Карлсруе (ФРН) та ін. Програма передбачала асигнування на розвиток науково-дослідних робіт у розмірі 215 млн. дол.

Швидкий розвиток ядерної енергетики дозволив країнам-членам Євратому переглянути 2-у п'ятирічну програму (1963-1967 рр.) у бік збільшення загальної суми асигнувань до 455 млн. дол. До кінця 1967 р. у країнах-членах Євратому, діяло близько 200 атомних об'єктів, у тому числі 20 уранових рудників, 5 заводів з виробництва ядерного палива, 14 підприємств по виготовленню тепловиділяючих елементів, близько 100 реакторів та ін. Енергетична потужність атомних електростанцій на початку 1969 р. склала 6 млн. квт.

Здійснення проектів Євратому часто викликало низку розбіжностей між його учасниками, а також із країнами, що не входять до Спільноти, зокрема з приводу вибору типів реакторів і шляхів подолання «технологічного розриву» зі США. Між Францією та ФРН виникали конфлікти з питань функцій Євратому, складу його керівних органів і т.д., особливо в період злиття Євратому з

Європейською Економічною Спільнотою і Європейською Спільнотою вугілля та сталі.

У березні 2017 року Великобританія офіційно повідомила ЄС про свій намір вийти з товариства Євратом і 31 січня 2020 року припинила своє членство в організації. Можливі впливи цього рішення як на Євратом, так і на британську атомну галузь ще належить визначити.

Між Україною та Євратомом 23 липня 1999 р. укладено Угоду про співробітництво між Кабінетом Міністрів України і Європейською Спільнотою з атомної енергії в області ядерної безпеки.

З 15 по 17 лютого 2010 р. в м. Брюсселі (Бельгія) відбулася робоча нарада в рамках цієї Угоди. На зустрічі були розглянуті питання подальшого розвитку співробітництва Євратому з українськими організаціями та установами щодо наукових досліджень в області ядерної енергетики. Представниками Євратому були озвучені основні підходи щодо участі України в програмах Євратому, а саме: наявність загальних тем для науково-прикладних досліджень, а також фінансування проектів Україною. Також, на нараді з боку Євратому було запропоновано розглянути можливість приєднання України до програм Інституту Петтена (Нідерланди) зі створення загальних баз даних по порушеннях на АЕС, зворотного зв'язку з аналізу цих порушень і т.ін.

27 червня 2016 року в м. Брюссель між Урядом України та Європейським співтовариством була підписана угода з атомної енергії про наукову і технологічну співпрацю та асоційовану участь України у Програмі наукових досліджень та навчання Євратом (2014-2018). Набуття Україною статусу асоційованого члена Програми наукових досліджень та навчання окрім того, що відкриває шляхи для участі українських науково-дослідних установ та організацій, університетів, вітчизняних вчених у перспективних проектах сфери ядерної енергетики, також сприяє імплементації Україною стандартів ядерної безпеки Європейського Союзу.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) 10th General report on the activities of the Community [Електронний ресурс] // [European atomic energy community (EURATOM)]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/energy/nuclear/euratom/euratom_en.htm; 3) Documentation attached to the 10th General report on the community, [s. l.], 1967 (April) [Електронний ресурс] // [European atomic energy community (EURATOM)]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/energy/nuclear/euratom/euratom_en.htm; 4) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_euratom_en.htm; 5) Офіційний сайт : Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/mizhnarodni-naukovi-proekti/jevratom>.

Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКА СТРАТЕГІЯ ЗАЙНЯТОСТІ; EUROPEAN EMPLOYMENT STRATEGY (EES) – головний інструмент визначення загальносоюзних пріоритетів у сфері зайнятості та координації політики зайнятості країн-членів. Європейська стратегія зайнятості (ще відома під назвою

«Люксембурзький процес») передбачена в новому розділі «Зайнятість» (раніше просто стаття) Амстердамського договору; Люксембурзький саміт у листопаді 1997 р. запровадив EES, не очікуючи, доки Амстердамський договір набере чинності (1999 р.). До Амстердамського договору співпраця на рівні ЄС у галузі зайнятості та ринку праці нічим не відрізнялася від міждержавного співробітництва в таких міжнародних організаціях, як ОБСЄ або Міжнародна організація праці.

Амстердамський договір проголосив зростання зайнятості одним з ключових завдань ЄС, настільки ж важливим, як і макроекономічні цілі зростання та стабільності; зобов'язала країни-члени працювати над розробленням узгодженої стратегії зайнятості та сприяти формуванню кваліфікованої, підготовленої, динамічної робочої сили та такого ринку праці, що може швидко пристосовуватись до нових економічних обставин. Крім того, він запровадив принцип «головного потоку», за яким при розробленні всіх інших політик ЄС беруть до уваги їхній вплив на зайнятість.

Для реалізації EES Люксембурзький саміт розробив новий так званий «відкритий метод координації», коли замість примусових постанов використовують добровільну співпрацю та «м'які постанови» (див. *Методи формування спільних політик ЄС*). Європейська Комісія та Рада міністрів ЄС щороку аналізують політику зайнятості країн-членів та оприлюднюють «Спільний звіт». Далі Європейська Комісія пропонує, а Рада Міністрів затверджує «Головні напрямки щодо зайнятості», на підставі яких країни ЄС розробляють національні «Плани дій щодо зайнятості». Допмагає Раді в цій роботі Комітет із зайнятості, також створений згідно з Амстердамським договором на заміну Комітету із зайнятості та ринку праці, створеного у 1996 р. Комітет із зайнятості проводить моніторинг політики країн-членів у сфері зайнятості та ринків праці, сприяє її координації та висловлює свою думку. До нього входять по два представники від кожної країни-члена та два представники від Європейської Комісії.

Відповідно до змін соціально-економічної ситуації наступні Європейські Ради спрямовували та коригували EES. Найважливішими в подальшому розвитку EES стали Кардіфський саміт (червень 1998 р.), Кельнський (червень 1999 р.), Лісабонський (березень 2000 р.), Стокгольмський (жовтень 2000 р.) і Барселонський (березень 2002 р.). У березні 2000 р. у м. Лісабоні було вироблено так звану «Лісабонську стратегію» до 2010 року, ключовим елементом якої є Європейська стратегія зайнятості. Згідно з поставленою метою в «Лісабонській стратегії» загальна зайнятість у ЄС до 2010 р. мала сягнути 70%. У період кризи рівень безробіття в країнах-членах ЄС складав в Іспанії – 17,7 %, Литві – 16,2 %, Естонії – 13,2 %, Ірландії – 11,7 %, Словаччині – 11,1%, Угорщині – 9,6 %, а в цілому в Європейському Союзі – 8,8 %.

17 червня 2010 р. у м. Брюсселі на саміті ЄС була узгоджена нова стратегія розвитку Європи на найближче десятиліття «Європа-2020» та визначені національні цілі країн-членів ЄС для виконання цієї програми.

Стратегія посткризового соціально-економічного відновлення ЄС передбачає підвищення зайнятості в ЄС з 69 % до 75 % до 2020 р. Лідери ЄС ставлять перед собою завдання за 10 років збільшити частку населення з вищою освітою з 30 % до 40 %.

EES реалізується через європейський семестр (щорічний процес сприяння тісній координації політики між країнами-членами ЄС та інституціями ЄС). До 31 грудня 2020 року, відповідно до положення про перехідний період в рамках

«вихідної» угоди, Великобританія залишиться частиною аналізу європейського семестру.

Настанови щодо зайнятості, запропоновані Комісією та затверджені Радою, містять загальні пріоритети та цілі національної політики зайнятості. 22 листопада 2017 року Комісія прийняла пропозицію про внесення змін до керівних принципів, щоб узгодити текст з принципами Європейського стовпа соціальних прав. Чотири настанови щодо зайнятості спрямовані на чотири ключові сфери та структуровані таким чином:

- 1) підвищення попиту на робочу силу, зокрема керівництво щодо створення робочих місць, оподаткування праці та встановлення заробітної плати;
- 2) розширення пропозиції робочої сили шляхом усунення структурних недоліків у системах освіти та навчання, подолання безробіття серед молоді та довготривалого безробіття;
- 3) поліпшення функціонування ринків праці з особливим акцентом на скороченні сегментації ринку праці та вдосконаленні активних заходів на ринку праці та мобільності на ринку праці;
- 4) справедливість, боротьба з бідністю та сприяння рівним можливостям для всіх.

Середній рівень зайнятості в ЄС для осіб у віці від 20 до 64 років зафіксував найвищий показник в 2018 році на рівні 73,1%. Зокрема, у Франції рівень зайнятості становив 71,8%, у Німеччині – 79,9%, в Ірландії 74,1%, у Нідерландах – 79,2 % тощо.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community (SIG 1/1/07 REV [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=1317&lang=en; 3) Офіційний сайт : Business news agency [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.prime-tass.ru/news/0/%7B6252A397-8684-47C6-9B89-4D64ABB0C471%7D.uif>; 4) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester_en; 5) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=101&intPageId=3427>; 6) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Employment_statistics.

Катерина Шерстюк

ЄВРОПЕЙСЬКА ТУРИСТСЬКА КОМІСІЯ; EUROPEAN TRAVEL COMMISSION (ETC) – це асоціація, що представляє Національні туристичні організації країн Європи. Заснована у 1948 р. Членами ETC є 33 Національні туристичні організації з 32 країн-членів Європи. Місією ETC є посилення стійкого розвитку Європи як туристичного напрямку.

Діяльність ETC здійснюється Виконавчим відділом, що базується в Брюсселі, під керівництвом Ради директорів і за підтримки ряду експертних груп: Market Intelligence Group, Marketing Group і Operations Groups.

ЕТС зосереджує свою діяльність на 3 головних напрямках: дослідження, маркетинг, захист інтересів членів.

Дослідницька діяльність ЕТС покликана забезпечити її членам інтелектуальну підтримку, необхідну для підтримання конкурентної переваги на світовому туристичному ринку. Завдяки виявленню і аналізу тенденцій туристичного ринку і отримання знань про найбільш швидко зростаючі ринки збуту, дослідницька діяльність ЕТС допомагає Національним туристичним організаціям та її членам зрозуміти бізнес-середовище, виявити нові можливості зростання і сформулювати відповідні рекламні стратегії.

Діяльність ЕТС в сфері маркетингу націлена на просування Європи як світового туристичного напрямку номер один на ключових ринках для сторонніх відвідувачів. ЕТС здійснює свою маркетингову діяльність з наступними цілями:

- створення ЕТС як провідної організації, відповідальної за маркетинг Європи в цілому на зарубіжних ринках;
- збільшення частки європейського ринку в світовому туризмі;
- надання привабливого і корисного спектра послуг своїм членам, що підвищує їх індивідуальну та колективну конкурентоспроможність;
- підвищення авторитету ЕТС в туристичній індустрії Європи.

Діяльність ЕТС в сфері адвокація – це частина місії ЕТС. Своєю діяльністю ЕТС сприяє підвищенню обізнаності та розуміння серед національних європейських органів влади та широкої громадськості важливості туризму та необхідності забезпечення його розвитку відповідними колективними заходами.

ЕТС досліджує та розвиває адвокаційну діяльність та більш широке співробітництво з туристичною індустрією шляхом створення альянсів для усунення недоліків та створення переваг для туризму в Європі.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: European Travel Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://etc-corporate.org/>

Ганна Горіна

ЄВРОПЕЙСЬКА УГОДА ПРО РОЗРОБКИ В ОБЛАСТІ ТЕРМОЯДЕРНОГО СИНТЕЗУ; EUROPEAN FUSION DEVELOPMENT AGREEMENT (EFDA) – організація (створена на основі відповідної угоди), яка покликана забезпечити взаємодію між Європейською Комісією та європейськими науково-дослідними установами, які працюють у сфері термоядерного синтезу, посилити їх співробітництво, взаємну координацію та колективну активність. Угода EFDA підписана у 1999 р. та об'єднує нині 28 країн-членів ЄС та Євратом (див. *Європейська Спільнота з атомної енергії*) у реалізації спеціальної Програми ЄС з термоядерних досліджень, яка спрямована на демонстрацію можливостей термоядерного синтезу у сфері енергетики. Виконання цієї програми координується Європейською Комісією (до програми також долучилася Швейцарія). У рамках програми об'єднуються науково-дослідні установи, які проводять дослідження у сфері термоядерного синтезу, здійснюється організація та забезпечення таких досліджень (експериментів), а також підтримується експлуатація спеціального устаткування для відтворення реакції термоядерного синтезу (токамак).

EFDA є частиною довгострокової програми кооперації, яка охоплює діяльність у масштабах Європи та на глобальному рівні. Впродовж 1999-2007 рр. організація EFDA забезпечувала експлуатацію спеціальної установки для термоядерного синтезу «Об'єднаний європейський тор» (Joint European Torus, JET), здійснювала підтримку наукових досліджень у цій сфері. EFDA координувала участь країн Європи та ЄС у міжнародному співробітництві та реалізації великомасштабних проектів, як наприклад, проект ITER (International Thermonuclear Experimental Reactor – міжнародний проект експериментального термоядерного реактора, до реалізації якого долучилися країни ЄС, Індія, Китай, Південна Корея, Росія, США та Японія).

З появою у 2008 р. Fusion for Energy (організація, що представляє Європу у проекті ITER) функції EFDA були змінені. Вони концентрувалися на двох головних завданнях: 1) підготовка заходів у рамках проекту ITER; 2) подальший розвиток і консолідація бази знань у сфері термоядерних досліджень і практичного використання експериментальної установки, створеної в рамках проекту ITER. Сферами діяльності організації EFDA є: колективне використання JET; координація досліджень і розробок у сфері фізики плазми, що проводяться у ЄС; навчання та розвиток кар'єри дослідників, посилення взаємодії з університетами та підтримка їх дослідницьких програм; розширення участі ЄС у міжнародному співробітництві поза організацією Fusion for Energy. Щодо експлуатації JET EFDA виконує: технічну діяльність, до якої залучається наукові установи та промислові підприємства; забезпечує взаємодію та об'єднання учених з організацій-членів; координує участь країн Європи у міжнародному співробітництві.

До своєї діяльності EFDA постійно взаємодіє з інженерними компаніями та промисловими підприємствами. Вони беруть участь у конструюванні та забезпеченні експлуатації термоядерних пристроїв у рамках проекту ITER. До цього все більше залучаються малі та середні компанії. Тим самим переслідується мета надати додаткові можливості для бізнесу та стимулювати інноваційну діяльність у промисловості (що також підтримується діяльністю Fusion for Energy). Крім того EFDA надає пільги компаніям типу spin-off (компанії, що засновані членом або членами дослідницьких груп), які орієнтовані на реалізацію інновацій, що додатково виникли у результаті досліджень термоядерного синтезу, але не можуть бути практично втіленими у ядерній енергетиці. Також організація EFDA проводить масштабні соціально-економічні дослідження у сфері ефективності та екстерналій термоядерної енергетики. Ці дослідження дозволяють обґрунтувати як економічну, так і соціальну доцільність відповідних проектів.

EFDA має складну систему управління, яка включає організаційні структури ITER та JET. Для кожного напрямку діяльності EFDA розробляється спеціальні щорічні робочі програми. Головні координаційні та виконавчі функції виконує Комісія EFDA.

За результатами своєї діяльності EFDA видає офіційні науково-технічні публікації, а також різноманітні аналітичні оцінки та звіти. Це дозволяє ознайомити громадськість з проблемами розвитку термоядерної енергетики та отримати суспільне схвалення тих чи інших ініціатив у цій сфері.

EFDA, беручи участь у різних європейських форумах, співпрацює з іншими науково-дослідними організаціями щодо вирішення проблем розвитку

європейської науки та удосконалення наукової політики ЄС (див. *Форум європейських міжурядових науково-дослідних організацій*).

В 2014 році, як правонаступник EFDA (1999-2013), був створений Eurofusion – консорціум національних дослідницьких інститутів з області синтезу, розташованих в Європейському Союзі, Швейцарії та Україні. Він і є головною організацією європейських дослідницьких лабораторій з термоядерного синтезу.

Консорціум в даний час фінансується програмою Euratom Horizon 2020. Офіси управління програм EUROfusion розташовані в Гархінгу (Німеччина) та знаходяться в Інституті фізики ім. Макса Планка (IPP). EUROfusion фінансує дослідницьку діяльність в області термоядерного синтезу відповідно до Дорожньої карти для реалізації термоядерної енергії. Дорожня карта описує найбільш ефективний спосіб реалізації термоядерної електрики до 2050 року. Дослідження, що проводяться під егідою EUROfusion, спрямовані на підготовку до експериментів ITER і розробку концепцій для демонстраційної установки термоядерної енергії DEMO.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.;* 2) *Офіційний сайт : European Fusion Development Agreement [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.efda.org>.* 3) *Офіційний сайт : Eurofusion [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://www.euro-fusion.org/about-eurofusion/>.*

Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ АСОЦІАЦІЙ ГІДІВ; EUROPEAN FEDERATION OF TOURIST GUIDE ASSOCIATIONS (FEG) – це міжнародна організація, яка представляє професію гідів на європейському рівні з метою пропаганди та підвищення якості послуг, пропонованих для всіх відвідувачів Європи, та об'єднує та зміцнює професійні зв'язки гідів по всій Європі. Була заснована в 1986 р. в м. Парижі. Сьогодні FEG є єдиною загальноєвропейською організацією професійних гідів Європи та визнана як прихильник високих стандартів та якості в сфері туризму. Федерацію представляють туристичні гідів із 16 європейських країн, які є повноправними членами: Австрія, Кіпр, Чехія, Данія, Франція, Німеччина, Греція, Ірландія, Італія, Латвія, Нідерланди, Португалія, Російська Федерація, Іспанія, Швеція, та Велика Британія. Асоційованими членами FEG є Албанія, Естонія, Угорщина, Ісландія, Косово, Мальта, Чорногорія, Польща, Румунія, Словенія та Україна.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.;* 2) *Офіційний сайт : European Federation of Tourist Guide Associations [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.feg-touristguides.com/*

Ганна Горіна

ЄВРОПЕЙСЬКА ХАРТІЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ; EUROPEAN CHARTER FOR SMALL ENTERPRISES – документ, що був ухвалений лідерами країн-членів ЄС у 2000 р. для формування загальноєвропейського підходу до підтримки малого бізнесу. Документ підписано з метою реалізації завдань

Лісабонської стратегії. Хартія, спрямована на розвиток малого бізнесу, виходить з того, що становище малих підприємств у ЄС можна покращити шляхом стимулювання підприємництва, оцінки відповідності наявних заходів інтересам цих компаній (і, за потреби, удосконалення цих заходів), а також через урахування їх специфічних потреб. Реалізація Хартії розпочалася з того, що її положення було включено у Багаторічну програму з підтримки малого та середнього бізнесу (2001-2005 р.), яка також містила комплекс проектів практичного характеру.

Хартія відзначає великий потенціал малих підприємств і підкреслює важливість розвитку підприємництва (у тому числі створення сприятливих умов для повторного започаткування власної справи у випадку невдач у минулому). У Хартії підкреслюється важливість таких цінностей, як професіоналізм, надійність і гнучкість у нових економічних умовах.

У Хартії країни-члени взяли на себе такі зобов'язання: 1) посилювати дух інновацій та підприємництва; 2) створити регуляторну, податкову та адміністративну структури, які були б сприятливими для підприємницької діяльності; 3) забезпечити найменш складні умови доступу до ринків, що відповідало б основним цілям державної політики; полегшити доступ до новітніх досягнень науки та техніки; 4) спрощувати доступ до фінансів і вдосконалень задля того, щоб у ЄС було створено максимально сприятливе середовище для малого бізнесу; 5) налагодити діалог з малими підприємствами та прислухатися до думки підприємців; 6) заохочувати високоякісну підтримку малого бізнесу.

Основою регулювання та сприяння розвитку малого (та середнього) бізнесу стало створення для нього режиму найбільшого сприяння, а змістом - створення державними структурами економічних і правових умов і стимулів його успішного розвитку, а також вкладення у нього матеріальних і фінансових ресурсів на пільгових умовах.

Хартія зобов'язала країни-члени погоджено діяти відповідно до встановлених у ній напрямів діяльності, які мають забезпечити досягнення задекларованих цілей. Ці напрями розподілено на 10 областей: 1) навчання та професійна підготовка для підприємництва; 2) зменшення витрат і прискорення процесу створення нових підприємств; 3) удосконалення законодавства та систем регулювання; 4) отримання належної кваліфікації; 5) покращення можливостей діяльності в режимі «он-лайн» (доступу до Internet); 6) збільшення вигід від єдиного ринку (також експорт в ЄС); 7) оподаткування та фінансові питання; 8) посилення технологічного потенціалу малих підприємств; 9) впровадження успішних моделей електронного бізнесу та ефективна підтримка малого бізнесу; 10) забезпечення більш потужного та ефективного представництва інтересів малих підприємств. Заходи, що передбачені у Хартії, повинні створити мотивацію до успіху та спонукати до започаткування економічної діяльності.

Особлива увага при стимулюванні розвитку малого бізнесу приділяється співробітництву між компаніями. У багатьох випадках співробітництво чи партнерство між малими підприємствами у різних регіонах або країнах ЄС допомагає подолати виклики, які виникли у зв'язку з утворенням єдиного внутрішнього ринку. Співробітництво може стимулювати модернізацію технологій та диверсифікацію у діяльності цих підприємств. Основними формами співробітництва є спільні підприємства, консорціуми, угоди про нефінансові зв'язки (надання/купівля ліцензій, передача ноу-хау, маркетингові послуги тощо) або придбання холдингів. Співробітництво може носити формальний характер, тобто базуватися на контракті, наприклад, через створення Європейського

групування економічних інтересів (EEIG) (див. *Європейське групування економічних інтересів*), або неформальний характер. Для обрання однієї з форм співробітництва, компанії мають перевірити її законність, адже інколи такі угоди породжують проблеми, пов'язані з порушенням правил конкуренції. У цілому ж Європейська Комісія позитивно ставиться до співробітництва між малими підприємствами, якщо це не обмежує конкуренцію.

Організації, які представляють інтереси малого бізнесу у країнах-членах, можуть вимагати від національних урядів виконання своїх зобов'язань. Хартія допомогла зосередити увагу на проблемах і можливостях малих підприємств і в цілому дала позитивні результати.

Положення Європейської Хартії малих підприємств набули подальшого розвитку у Європейському Акті для малих підприємств, прийнятому у червні 2008 р. та спрямованому на удосконалення регуляторного середовища малого та середнього бізнесу та на сприяння розвитку та економічному зростанню малих і середніх підприємств.

У 2000-2013 рр. до виконання положень Хартії приєдналася низка країн, які не є членами ЄС. Станом на 2013 р. свою прихильність її принципам висловили понад 40 країн Європи.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) European Charter for Small Enterprises. URL: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/best-practices/charter/index_en.htm.*

Юлія Бочарова

ЄВРОПЕЙСЬКЕ АГЕНТСТВО БЕЗПЕКИ ПРАЦІ ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НА РОБОЧОМУ МІСЦІ; EUROPEAN AGENCY FOR SAFETY AND HEALTH AT WORK (EU-OSHA) – установа, спрямована на соціальний діалог і досягнення безпечніших, здорових і продуктивніших умов праці на європейському рівні через узгодження та передачу знань та інформації, сприяння розвитку культури попередження ризиків.

Першочергово EU-OSHA здійснює розробку, аналіз і поширення інформації, що покращує безпеку та гігієну праці; надає допомогу щодо підвищення якості робочих місць, що пропонуються в ЄС. Поряд з розробкою всеосяжної мережі веб-сайтів з безпеки та здоров'я, агентство також проводить кампанії та активну діяльність з опублікування інформації щодо проблем в забезпеченні охорони здоров'я на робочому місці.

Національні координаційні центри, що відіграють головну роль у провадженні заходів щодо охорони праці у своїх країнах, координації та розповсюдженні інформації від Агентства в рамках своїх окремих країн. Крім того, Агентство співпрацює з широким колом партнерів, включаючи Європейську Комісію, інші європейські інститути та європейських соціальних партнерів, а також міжнародні організації з безпеки та організації охорони здоров'я в усьому світі.

EU-OSHA є одним з децентралізованих агентств ЄС. До складу Ради керуючих EU-OSHA входить Європейська Комісія (ЄК), яка відіграє важливу роль в прийнятті робочих програм. Посадові особи ЄС регулярно працюють в консультативних або керівних комітетах за проектами EU-OSHA. Бюджет EU-OSHA є частиною загального бюджету ЄС і визначається за допомогою загальної бюджетної процедури ЄС.

EU-OSHA бере участь в роботі комітетів і мереж інститутів ЄС, таких як Консультативний комітет ЄС з безпеки та гігієни праці та Комітет старших інспекторів праці. EU-OSHA регулярно інформує і співпрацює з інстанціями Європейського соціального діалогу та галузевими комітетами соціального діалогу.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Agency for Safety and Health at Work [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://osha.europa.eu/en/>.

Лариса Самосьонок, Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКЕ АГЕНТСТВО З АВІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ; EUROPEAN AVIATION SAFETY AGENCY (EASA) – регуляторне та виконавче агентство ЄС, покликане сприяти впровадженню найвищих стандартів безпеки у сфері цивільної авіації та стандартів захисту довкілля від забруднень, що завдаються авіацією. Агентство є одним з ключових елементів стратегії Європейського Союзу по створенню та підтримці високого єдиного рівня безпеки польотів цивільної авіації в Європі.

EASA повинно забезпечувати технічну експертизу при розробці правил з безпеки польотів і надання технічної підтримки Європейській Комісії для укладання відповідних міжнародних угод.

До головних видів діяльності EASA варто віднести: виконання завдань і надання рекомендацій у сфері цивільної авіації; допомога Європейській Комісії у впровадженні спільних правил у сфері цивільної авіації в країнах- членах ЄС наданням технічної, наукової та адміністративної підтримки; проведення перевірок і розслідувань у сфері цивільної авіації; розробка законодавства, норм і правил у сфері цивільної авіаційної безпеки та надання технічних рекомендацій Європейській Комісії та країнам-членам щодо розробки, виробництва, утримання та експлуатації повітряних суден, їх частин і пристроїв; проведення сертифікації літаків, двигунів та їх частин щодо безпеки польотів і захисту довкілля; контроль над роботою організацій, що здійснюють розробку літаків у світі, а також над організаціями, що здійснюють виробництво та утримання літаків поза межами ЄС; проведення інспекцій і перевірок цих організацій.

Щороку EASA публікує Єдиний програмний документ (SPD), що містить уявлення про діяльність протягом наступних трьох років. SPD описує ресурси, доступні Агентству, і те, як ці ресурси будуть використовуватися для забезпечення більш безпечного європейського авіаційного простору.

Україна є одним з пан'європейських партнерів EASA. Вона співпрацює з EASA у реалізації правил безпеки польотів ЄС - або в рамках всеосяжних авіаційних угод, вже укладених з ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Regulation (EC) No 1592/2002 of the European Parliament and of the Council of 15 July 2002 on common rules in the field of civil aviation and establishing a European Aviation Safety Agency // Official Journal L 240, 7.9.2002, p. 1–21; 3) Офіційний сайт : European Aviation Safety Agency [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://easa.europa.eu/home.php>; 4) Участь України в агенціях і програмах Європейського Союзу: перспективи та

можливості [Електронний ресурс] // [Кабінет міністрів України]. - Режим доступу : www.kmi.gov.ua/document/227369623/FULL-R~1.pdf.

Лариса Самосьонок, Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКЕ АГЕНТСТВО З БЕЗПЕКИ МОРСЬКИХ СПОЛУЧЕНЬ; EUROPEAN MARITIME SAFETY AGENCY (EMSA) – регуляторна установа ЄС, що покликана сприяти підвищенню загального рівня безпеки на морі.

Завданнями EMSA є зменшення ризиків катастроф і нещасних випадків на морі, забруднення суднами морського середовища та втрат людського життя на морі; надання технічних і наукових рекомендацій Європейській Комісії у процесі модернізації та розробки нового законодавства, моніторингу та оцінки ефективності його імплементації. На EMSA також лежить відповідальність за запобігання нафтовим розливам і реагування на них, моніторинг суден і віддалену ідентифікацію та стеження за суднами.

EMSA надає допомогу Європейській Комісії в імплементації законодавства у сфері безпеки на морі та попередження забруднення суднами морського середовища на всій території ЄС. Агентство здійснює моніторинг загального функціонування режиму державного контролю над портами ЄС; надає технічну допомогу, необхідну для участі в роботі технічних органів Паризького меморандуму про взаєморозуміння щодо державного контролю над портами; надає допомогу під час виконання будь-яких завдань, які здійснює відповідно до чинного та майбутнього законодавства ЄС у сфері безпеки на морі та запобігання забрудненню суднами морського середовища, а саме законодавства, яким регулюється діяльність класифікаційних товариств, безпека пасажирських суден, навчання, сертифікація та нагляд за особами, які працюють на судах.

Агентство активно співпрацює з країнами-членами ЄС з цілями організації в разі необхідності навчання у тих сферах, за які несе відповідальність держава порту та держава прапора; розробки технічних рішень і надання технічної допомоги щодо імплементації законодавства ЄС. EMSA сприяє співпраці між країнами-членами ЄС та Європейською Комісією у розробці спільної методології для розслідування морських катастроф і нещасних випадків відповідно до міжнародних принципів, у самих розслідуваннях та у здійсненні аналізу звітів про розслідування катастроф і нещасних випадків.

EMSA була заснована Регламентом (ЄС) № 1406/2002 в якості основного джерела підтримки Комісії та держав-членів в області безпеки на морі та запобігання забрудненню із суден.

Управління Агентством здійснює Виконавчий директор, обов'язки і повноваження якого визначені в статті 15 Регламенту (ЄС) № 1406/2002. В даний час Агентство має 11 підрозділів, 10 з яких відносяться до наступних 4 департаментів: Сталий розвиток і технічна допомога, Безпека, охорона і спостереження, Цифрові послуги та спрощення, Корпоративні послуги.

EMSA фінансується Європейською Комісією та операційним доходом організації.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Regulation (EC) No 1406/2002 of the European Parliament and of the Council of 27 June 2002 establishing a European

Maritime Safety Agency // Official Journal L 208, 5.8.2002; 3) Офіційний сайт : European Maritime Safety Agency [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.emsa.europa.eu/>; 4) Участь України в агенціях і програмах Європейського Союзу: перспективи та можливості [Електронний ресурс] // [Кабінет міністрів України]. - Режим доступу : www.kmu.gov.ua/document/227369623/FULL-R~1.pdf

Лариса Самосьонок, Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКЕ АГЕНТСТВО З БЕЗПЕКИ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ; EUROPEAN FOOD SAFETY AUTHORITY (EFSA) – установа, яка опікується реалізацією комплексної програми з поліпшення продовольчої безпеки ЄС, забезпеченням високого рівня захисту споживачів та відновленням і підтримкою впевненості в продовольчому постачанні ЄС. EFSA надає незалежні наукові консультації з усіх питань, що прямо або опосередковано впливають на безпеку харчових продуктів.

Компетенції EFSA охоплюють безпечність продуктів харчування та кормів, здоров'я та благополуччя тварин, засобів захисту та здоров'я рослин.

Збір та аналіз наукових даних, виявлення нових ризиків і наукова підтримка Європейської Комісії, особливо у випадку продовольчої кризи, також є частиною мандата EFSA. Оцінка ризиків агентством забезпечує міцну основу для європейської політики та законодавства, а також підтримку Європейської Комісії, Європейського Парламенту та країн-членів ЄС у прийнятті ефективних і своєчасних рішень з управління продовольчим ризиком.

Керівним органом EFSA є незалежне Правління, члени якого діють в суспільних інтересах і не представляють ніякого уряду, організації або сектора. Правління несе відповідальність за створення проекту бюджету та програми роботи EFSA, контролює їх виконання, погоджує внутрішні правила та положення. Правління призначає виконавчого директора EFSA та членів Наукового комітету та комісій.

Члени призначаються Радою Європейського Союзу - після консультацій з Європейським Парламентом - з короткого списку, складеного Європейською комісією. За повсякденну роботу EFSA відповідає виконавчий директор і команда менеджерів.

Виконавчий директор EFSA є законним представником агентства, призначається строком на п'ять років, несе відповідальність за всю діяльність EFSA, кадрові питання та складання річної програми роботи спільно з Європейською Комісією, Європейським Парламентом і країнами-членами ЄС.

Науковий комітет EFSA та комісії розробляють наукові рекомендації для осіб, що уповноважені приймати рішення в галузі безпеки харчових продуктів і кормів, харчування, здоров'я та благополуччя тварин, захисту та здоров'я рослин. У рамках своєї компетенції, EFSA також оцінює екологічну безпеку, безпеку підкарантинної продукції, речовин, а також їх відповідність вимогам, для отримання дозволу щодо впровадження в ЄС, тим самим EFSA підтримує агро-продовольчі інновації.

Консультативний форум EFSA з'єднує агентство з національними уповноваженими органами з безпеки харчових продуктів всіх країн-членів ЄС, Ісландії та Норвегії, зі спостерігачами зі Швейцарії та Європейської Комісії. Форум - це основа роботи EFSA з країнами-членами ЄС і виступає механізмом обміну

інформацією про потенційні ризики та об'єднання знань у галузі продовольчої безпеки.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Regulation (EC) No 178/2002 of the European Parliament and of the Council of 28 January 2002 laying down the general principles and requirements of food law, establishing the European Food Safety Authority and laying down procedures in matters of food safety // Official Journal L 31, 1.2.2002, p. 1–24; 3) Офіційний сайт : European Food Saety Authority [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.efsa.europa.eu/>

Лариса Самосьонук, Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКЕ АГЕНТСТВО З ЛІКАРСЬКИХ ПРЕПАРАТІВ; EUROPEAN MEDICINES AGENCY (EMA) – це децентралізована наукова установа ЄС, відповідальна за охорону здоров'я людей та тварин шляхом оцінки та нагляду за лікарськими препаратами для використання в медичних і ветеринарних цілях. ЕМА видає сертифікати за встановленим Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) зразком для препаратів, які успішно пройшли централізовану процедуру оцінки в ЄС.

Всі лікарські препарати для людей та тварин, виготовлені за допомогою біотехнологій, а також препарати для лікування раку, ВІЛ/СНІД, діабету, нейродегенеративних і рідкісних захворювань мають пройти процедуру централізованої оцінки в ЄС. Це стосується також ветеринарних препаратів, що призначені для прискорення росту тварин. Якщо лікарський засіб не відноситься до вказаних категорій, то компанія-виробник може подати заявку на проходження централізованої оцінки в ЕМА, якщо такий препарат має значний терапевтичний ефект, або репрезентує наукову чи технічну новацію.

ЕМА постійно контролює безпечність лікарських засобів через мережу фармакологічного нагляду та негайно вживає відповідних заходів, якщо виявляються негативні зміни у балансі «користь - ризик» при використанні медичних препаратів. Також агентство відповідальне за встановлення безпечних лімітів залишків медичних препаратів у продуктах харчування тваринного походження.

ЕМА надає наукові рекомендації та документарну підтримку компаніям для розробки нових медичних продуктів. З цією метою розробляються керівництва з оцінки якості, безпечності та ефективності препаратів.

ЕМА поєднує науковий потенціал 40 національних компетентних органів з країн ЄС, Європейського економічного простору, Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ), формуючи мережу з більш ніж 4000 європейських експертів.

Агентство складається з Секретаріату (виконавчого комітету), наукових комітетів і робочих наукових груп, має чотири підрозділи: лікарські препарати для людини, лікарські препарати для тварин, інспекції, зв'язків і мережевого обслуговування, адміністративного персоналу.

У більшості країн-членів ЄС виробники лікарських засобів продовжують отримувати національну реєстрацію препаратів, але переважну частину інноваційних препаратів реєструють в ЕМА.

До компетенції ЕМА не входить оцінка харчових добавок і косметики, встановлення інформації про ціну або про наявність ліків, контроль за рекламою

ліків, контроль за фармацевтичними патентами, розробка законів щодо лікувальних засобів, надання медичних консультацій.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Union : Agencies [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://www.ema.europa.eu/en>

Лариса Самосьонок, Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКЕ АГЕНТСТВО З МЕРЕЖЕВОЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ; EUROPEAN NETWORK AND INFORMATION SECURITY AGENCY/ EUROPEAN UNION AGENCY FOR CYBERSECURITY (ENISA) –

установа ЄС, яка регламентує напрями та методи досягнення високого та ефективного рівня мережевої та інформаційної безпеки в ЄС задля добробуту громадян, споживачів, підприємств та організацій державного сектору.

Серед основних завдань ENISA необхідно виокремити такі: надання рекомендацій та допомоги Європейській Комісії та країнам-членам ЄС з питань інформаційної безпеки; вирішення проблем безпеки у продуктах комп'ютерного та програмного забезпечення; збір та аналіз даних про інциденти та ризики, що з'являються у сфері мережевої та інформаційної безпеки; розвиток методів оцінки ризиків та управління ними задля підвищення спроможності ЄС реагувати на загрози інформаційній безпеці. Також ENISA підтримує розробку спільної реакції країн на масштабні транскордонні інциденти в галузі кібербезпеки або кризи. Починаючи з 2019 року після набрання чинності Закону про кібербезпеку (Регламент 2019/881), основним завданням ENISA – є підготовка "Європейських схем сертифікації кібербезпеки", які мають бути основою для сертифікації продуктів, процесів та послуг, що постачаються на Єдиний цифровий ринок.

ENISA організує консультації у сфері мережевої та інформаційної безпеки для представників бізнесу, університетів та інших зацікавлених сторін на регулярній основі; державних органів, призначених країнами-членами ЄС, приватного сектору та організацій споживачів.

Агентство сприяє полегшенню співпраці між Європейською Комісією та країнами-членами ЄС у сфері розробки спільних методологій для попередження, дослідження та реагування на проблеми мережевої та інформаційної безпеки; надає допомогу у проведенні діалогу з бізнесом щодо вивчення та вирішення проблем безпеки у продуктах комп'ютерного та програмного забезпечення.

Фінансування ENISA складається з внеску з бюджету ЄС, субсидії на оренду від уряду Греції, а також внесків третіх країн, що беруть участь в роботі Агентства. Витрати Агентства включають персонал, адміністративні витрати і інфраструктуру, а також експлуатаційні витрати, пов'язані з діяльністю Агентства. Виконавчий директор виконує бюджет Агентства.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Network and Information Security Agency [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.enisa.europa.eu>.

Лариса Самосьонок, Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКЕ БЮРО З ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ; EUROPEAN COMMUNITY HUMANITARIAN OFFICE (ECHO) – є відділом Європейської Комісії з питань гуманітарної допомоги та цивільного захисту як всередині, так і за межами ЄС.

У 2004 році ECHO стало Генеральним департаментом з гуманітарної допомоги, а у 2010 році інтегрувало цивільний захист для кращої координації і реагування на лиха в Європі і за її межами. Тому зараз ECHO відоме як Генеральний департамент з питань європейського цивільного захисту та гуманітарної допомоги (DG ECHO). Всі проекти, що фінансуються ECHO, мають одну спільну мету: полегшити страждання потерпілих. Гуманітарна допомога ЄС заснована на принципах міжнародного гуманітарного права: гуманності, нейтралітету, неупередженості та незалежності. Кожне рішення, яке приймає ECHO, має відповідати цим чотирьом принципам.

Організаційна структура DG ECHO складається з генерального директора та дирекцій з надзвичайних ситуацій, з готовності до стихійних лих, з ситуації на Близькому Сході, півдні від Сахари, Азії, у Латинській Америці і Тихоокеанському регіоні та з загальних питань.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *The Commission's European Community Humanitarian Office ECHO [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://ec.europa.eu/echo/who/about-echo_en.*

Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКЕ БЮРО СПІВРОБІТНИЦТВА; EUROPEAID – Генеральний Директорат Європейської Комісії, що відповідає за виконання програм по наданню зовнішньої допомоги за межами ЄС і за межами тих країн, які можуть стати членами ЄС у майбутньому.

Основною місією EuropeAid є приведення в дію зовнішніх механізмів надання допомоги з розвитку, що фінансуються за рахунок бюджету ЄС та Європейського фонду розвитку.

До обов'язків EuropeAid належить введення в дію високоякісних програм допомоги, здійснення управління програмами та забезпечення координації при здійсненні програм зовнішнього сприяння ЄС в усьому світі.

EuropeAid складається з 7 управлінь. Чотири з управлінь - географічні, два управління здійснюють нагляд за якістю робіт і тематичних операцій та останнє вирішує організаційні питання.

Чотири географічних управління класифікуються за регіонами: А - країни Європи, Південного Середземномор'я, Близького Сходу; В - країни Латинської Америки; С - країни на Південь від Сахари, країни Карибського басейну та Тихого океану; D - країни Центральної Азії.

EuropeAid здійснює свою діяльність за допомогою 77 периферійних відділень (Делегації Європейської Комісії).

Шість пріоритетів діяльності EuropeAid:

- торгівля та розвиток: EuropeAid працює з діловими партнерами на місцях для того, щоб переконатися, що торговельні угоди, які укладаються, не на-несуть негативного впливу економіці та довкіллю. EuropeAid сприяє участі у міжнародних торговельних переговорах на рівних умовах країн, що розвиваються, з партнерами з розвинених країн;

- регіональна інтеграція та співробітництво: EuropeAid орієнтує свою роботу на розвиток регіонального співробітництва та партнерства;
- макроекономічна політика: доступ до послуг соціальної сфери. Фонди EuropeAid призначені для рішення проблем зниження рівня бідності, охорони здоров'я та освіти, розподіляються урядами країн, що розвиваються. EuropeAid і країни, що розвиваються, можуть спланувати найкращі шляхи цільового використання фінансових засобів ЄС на охорону здоров'я, освіту та на боротьбу з бідністю;
- транспорт: фонди EuropeAid фінансують будівництво сільських доріг, технічне обслуговування автомобільних і залізничних доріг, розвиток морського та повітряного транспорту, розробляють політику та стратегію реформ у транспортній сфері;
- продовольча безпека та стійкий розвиток сільської місцевості: EuropeAid надає підтримку в рішенні проблем хронічної нестачі продовольства. Захист земельних угідь для забезпечення стабільного життя на селі - довгострокове рішення проблеми нестачі продовольства;
- справедливе управління, інституціональний розвиток і верховенство закону: фінансування з боку ЄС програм цієї спрямованості необхідно для підтримки демократичних цінностей.

ЄС щорічно витрачає понад 6 млрд. євро на надання зовнішньої допомоги більше ніж 160 країнам, територіям та організаціям усього світу.

Програмні рішення EuropeAid повинні враховувати і реалізовувати пріоритети європейської політики і міжнародні зобов'язання, такі як: Глобальна стратегія ЄС по зовнішній політиці і політиці безпеки, Європейський консенсус щодо розвитку, Порядок денний ООН у сфері сталого розвитку та цілей в області сталого розвитку на період до 2030 року, Паризька хартія про зміну клімату, АДДІС-Абесская програма дій.

В рамках EuropeAid існує інформаційне бюро із зовнішнього співробітництва «InfoPoint», що виступає як інтерфейс між громадськістю та службами Європейської Комісії, що займаються зовнішніми відносинами. Це простір, присвячений діалогу та обміну думками з питань зовнішньої співпраці ЄС. Бюро проводить ланч-конференції та групові відвідання, призначені для широкого загалу, зацікавлених сторін в області розвитку і співробітників європейських установ.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: Аналітичний центр розумні рішення. Стратегія Європейського Союзу для Центральної Азії: pro et contra. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.analitika.org>; 3) Офіційний сайт : Євро Інфо Кореспондентський Центр. Річний звіт Європейської Комісії за 2009 рік з питань Політики Розвитку Європейської Спільноти та Реалізації Програми надання зовнішньої допомоги в 2009 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eic.chamber.md>; 4) Офіційний сайт : European Commission: European Aid [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ec.europa.eu/europeaid/who/documents>; 5) Офіційний сайт : EU Neighbourhood Info Centre [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.enpi-info.eu/eastportal/news>.

Оксана Озаріна, Катерина Шерстюк

ЄВРОПЕЙСЬКЕ ГРУПУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ; EUROPEAN ECONOMIC INTEREST GROUPING (EEIG) – спеціальна юридична форма об'єднання компаній у ЄС, яка була запроваджена у 1985 р.

Мета EEIG полягає у тому, щоб полегшити або розвинути ділову активність учасників шляхом об'єднання ресурсів, координації дій та за рахунок обмін необхідними навичками. Це дозволяє досягти ефекту синергії.

EEIG – це гібридний правовий інструмент, який поєднує переваги договору (зокрема, гнучкість) з деякими перевагами статусу компанії (насамперед, правомочність). EEIG не є економічним утворенням, відокремленим і незалежним від своїх членів, яке діє автономно та прагне отримати прибутки для себе. У силу об'єднаних функцій EEIG дає своїм членам змогу розвивати свою діяльність і, отже, збільшувати власні прибутки. Кожен член EEIG є повністю самостійним як в економічному, так і у правовому плані. Це є передумовою існування EEIG, що відрізняє його від усіх інших форм або стадій злиття. EEIG забезпечує рівність членів: жоден із них не може давати іншим членам або самому Групуванню обов'язкові вказівки. Дії EEIG повинні бути безпосередньо пов'язані з діловою активністю його учасників, але не можуть замінити їх. EEIG не може найняти більше, ніж 500 осіб.

Групування є неприбутковою організацією. У випадку одержання прибутку воно обкладається відповідним податком, а сам прибуток розподіляється рівномірно між учасниками об'єднання. EEIG не може прагнути вигід для себе, а лише може надавати послуги винятково своїм членам за їх собівартістю. Ці послуги полягають у проведенні маркетингових досліджень, колективній закупівлі сировини або представництві інтересів його членів.

EEIG утворюється компаніями та іншими юридичними особами, які були створені відповідно до законодавства країни-члена ЄС, у якому зареєстровані їх офіційні адреси. Об'єднання також може бути сформовано особами, які займаються промисловою, ремісничою, торговельною або сільськогосподарською діяльністю або надають професійні, консалтингові чи інші послуги.

EEIG не обов'язково повинне бути сформоване із власним капіталом. Учасники можуть використовувати альтернативні засоби фінансування. EEIG не може залучати публічні інвестиції.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Довідник з європейської інтеграції [Текст] / Під ред. О.Б. Чернеги. – Львів : «Магнолія-2006», 2012. – 383 с.; 3) Офіційний сайт : European Commission : Internal Market [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/internal_market/businesses/company_law/l26015_en.htm.

Тетяна Кожухова

ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПАТЕНТНЕ ВІДОМСТВО; EUROPEAN PATENT OFFICE (EPO) – забезпечує єдину процедуру подання заявки для приватних підприємців і для компаній, які потребують патентного захисту в межах 38 європейських країн. Відомство є основним виконавчим органом Європейської патентної організації та перебуває під контролем Адміністративної Ради (див. *Європейська патентна організація*).

Головна місія Патентного відомства, яка закріплена в Європейській патентній угоді - забезпечення підтримки інновацій, конкурентоспроможності та економічного зростання на території Європи за допомогою надання високоякісних та ефективних послуг щодо надання патентів європейського рівня. Крім того, ЄПВ сприяє впровадженню інновацій на території Європи та відіграє провідну роль у підвищенні значення глобальної патентної системи. Європейське патентне відомство також є авторитетним пошуковим органом: надає доступ до баз даних, що містять інформацію про патентні документи Франції, Німеччини, Швейцарії, США, Європейської патентної організації та Всесвітньої організації інтелектуальної власності (бібліографічні дані, реферати англійською мовою та повні описи винаходів), Китаю та Японії (бібліографічні дані, реферати англійською мовою), а також до бібліографічних баз даних патентних документів 47 національних та 3 регіональних патентних відомств, включаючи Російську Федерацію, низку країн СНД та Євразійське патентне відомство.

Головними принципами у відносинах з партнерами та всередині Відомства визначені довіра, прозорість, справедливість і взаємоповага.

ЕРО проводить планомірні дослідження та незалежну експертну оцінку зростаючої кількості заявок на одержання патентів і міжнародних заяв, які були зареєстровані на основі Патентної угоди про співробітництво.

Відомство є також відповідальним за розслідування протестів по відмовах в наданні Європейських патентів.

Основними партнерами Європейського патентного відомства є національні органи управління з захисту інтелектуальної власності - в основному патентні відомства. Деякі проекти також залучають національні та регіональні організації та асоціації юристів, представників промисловості, торгівлі та культури, університети та інші органи, що діють у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

У початковій фазі зростання ЕРО кількість заявок вперше перевищила 60 000 у 1990 році. Підписання угоди про ТРІПС у 1994 р. означало другий період швидкого зростання. До 2018 року ЕРО отримувало близько 174 000 заявок щорічно, що становить приблизно половину всіх заявок на патент, поданих у Європі. У 2017 та 2018 рр. зростання кількості заявок 4,7 % та 4,6 % відповідно. Європейські патентні заявки включають прямі європейські заявки (Direct) та міжнародні (PCT) заявки, які увійшли до європейської фази протягом звітного періоду

У документі «Стратегія 2023» визначені наступні 5 цілей: 1) побудувати залучену, обізнану та колективну організацію; 2) спростити та модернізувати ІТ-системи ЕРО; 3) ефективно надавати високоякісні продукти та послуги; 4) побудувати європейську патентну систему та мережу з глобальним впливом; 5) забезпечити довгострокову стійкість. Кожна з наведених цілей складається з ряду ключових ініціатив, які повинні допомогти в реалізації цілей.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт European Patent Office [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.epoline.org/portal/portal/default/default/MyEpolineWebSitePortletNavigation? mode=view&action=e&windowstate=normal>; 3) Євтушевська О. О. Інтелектуальна власність як складова постійно діючого механізму інноваційного розвитку підприємства [Електронний ресурс] / О.О. Євтушевська // Економіка харчової промисловості. – 2009. – № 4. – С. 18-21. – Режим доступу :

http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekhp/2009_4/st4.pdf; 4) Офіційний сайт European Patent Office [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://www.epo.org/about-us/office/strategy.html>.

Андрій Маловічко, Катерина Шерстюк

ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПОЛІЦЕЙСЬКЕ ВІДОМСТВО (ЄВРОПОЛ), або ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ ОФІС; EUROPEAN LAW ENFORCEMENT AGENCY (EUROPOL), або EUROPEAN POLICE OFFICE – особлива наднаціональна інституція, передбачена Маастрихтським договором і заснована у 1995 р. на підставі угоди, укладеної між країнами- членами ЄС.

В червні 1993 р. Рада ЄС прийняла рішення про формальне заснування Європейського відділу боротьби з наркотиками. У березні 1995 р. Рада Міністрів ЄС розширила повноваження вищезгаданого відділу та, залишивши основним завданням боротьбу з наркобізнесом, залучила до його сфер діяльності здійснення спільних заходів для протидії злочинності, пов'язаної з ядерними матеріалами та речовинами, нелегальній організованій імміграції, спекуляції автомобілями, а в грудні 1996 р. - для боротьби з торгівлею людьми.

У липні 1995 р. члени Ради Міністрів погодили між собою рішення щодо укладення угоди про створення Європейського поліцейського відомства - ЄВРОПОЛ. Угода про створення ЄВРОПОЛу набула чинності після її ратифікації всіма країнами-членами в жовтні 1998 р. Проте лише 1 липня 1999 р., після ухвалення необхідних правових актів, пов'язаних з імплементацією цієї угоди, ЄВРОПОЛ зміг повною мірою приступити до виконання покладених на нього обов'язків.

Діяльність ЄВРОПОЛу здійснюється на рівні правоохоронних органів країн-членів, що займаються виявленням і розслідуванням кримінальних злочинів. При цьому висока ефективність такої співпраці досягається завдяки використанню банків даних ЄВРОПОЛу та іншої статистичної інформації, зібраної та систематизованої на території всієї Європи, яку можна миттєво отримати через комп'ютерну мережу ЄВРОПОЛу з м. Гааги.

Основна мета діяльності ЄВРОПОЛу – підвищення ефективності діяльності національних служб та їх співробітництва щодо запобігання та боротьби з тероризмом, нелегальним оборотом наркотиків та іншими проявами міжнародної організованої злочинності.

Для досягнення поставлених цілей ЄВРОПОЛ виконує у своїй повсякденній діяльності такі завдання: 1) збір, обробка та аналіз інформації; інформаційна підтримка розслідувань, що проводяться країнами-членами; налагодження взаємного обміну відповідною інформацією між структурними підрозділами в кожній країні-члені ЄС, створення та постійне оновлення автоматизованих банків інформації; 2) проведення оперативних заходів спільно з представниками країн-членів, здійснення та координування особливо важливих розслідувань, налагодження зв'язків між працівниками прокуратури та карного розшуку країн-членів, які спеціалізуються на боротьбі з організованою злочинністю. ЄВРОПОЛ уповноважує на такі дії Рада Міністрів на підставі доповнень, внесених до Договору про ЄС і закріплених Амстердамським договором.

Інформаційна система ЄВРОПОЛу насичена відповідними банками даних, представленими правоохоронними органами країн-членів, що займаються виявленням і розслідуванням кримінальних злочинів. Ці банки містять дані про

осіб, що були засудженими за скоєння злочинів, які входять до компетенції ЄВРОПОЛу, про підозрюваних у скоєнні таких злочинів осіб, а також про осіб, стосовно яких є факти, що свідчать про можливість скоєння ними таких злочинів. Доступом до цієї системи користуються всі центральні національні правоохоронні служби та делеговані ними представники зі зв'язків з ЄВРОПОЛом.

У складі ЄВРОПОЛу діють такі органи: 1) адміністративна рада, що бере участь в ухваленні всіх принципово важливих рішень поза межами службових обов'язків поліцейського відомства; до її складу входить один представник від кожної країни-члена, рішення ухвалюють % голосів; 2) директор, якого призначає Рада Міністрів одноставним голосуванням після надання висновку Адміністративної ради строком на 4 роки з можливістю одноразового повторного призначення; на директора покладається відповідальність за виконання завдань, що стоять перед ЄВРОПОЛом, і за керівництво роботою цього відомства; за рішенням Ради Міністрів ЄС директора та його заступників можуть звільнити з посади рішенням, за яке висловились % голосів; 3) спільна контрольна служба захисту комп'ютерної інформації, основним видом діяльності якої є захист і збереження комп'ютерних даних; 4) інспектор з фінансів, якого призначає Адміністративна рада; 5) фінансовий комітет, до складу якого входять по одному представнику від кожної країни-члена ЄС і який здійснює належну підготовчу роботу щодо забезпечення діяльності інших органів ЄВРОПОЛу. Контроль за діяльністю ЄВРОПОЛу здійснює Рада Міністрів ЄС та Європейський Парламент.

Будь-які зміни до Угоди про ЄВРОПОЛ можуть бути внесені лише після консультацій з Європейським Парламентом.

ЄВРОПОЛ фінансується країнами-членами даної організації пропорційно до обсягу ВВП. Бюджет ЄВРОПОЛа у 2012 р. склав 84,2 млн. євро.

Стратегія ЄВРОПОЛу 2020+ була затверджена Правлінням ЄВРОПОЛу наприкінці 2018 року та включає місію, бачення та цінності організації. Місія ЄВРОПОЛу полягає у підтримці держав-членів у запобіганні та боротьбі з усіма формами серйозної міжнародної та організованої злочинності, кіберзлочинності та тероризму.

Бачення ЄВРОПОЛу - забезпечити ефективне реагування ЄС на загрози серйозної міжнародної та організованої злочинності, кіберзлочинності та тероризму в ЄС, виступаючи головним інформаційним центром, забезпечуючи оперативну підтримку тощо.

Відповідно до бачення та місії ЄВРОПОЛу, наступні організаційні цінності керують поведінкою, діяльністю та цілями ЄВРОПОЛу: сервіс, цілісність, підзвітність, ініціатива, партнерство та різноманітність.

ЄВРОПОЛ фінансується з бюджету спільноти ЄС. Рада Європейського Союзу та Європейський Парламент визначають бюджет ЄВРОПОЛу на основі пропозицій Європейської Комісії та Правління ЄВРОПОЛу. Бюджет ЄВРОПОЛу в 2019 р. склав 138,9 млн. євро, а в 2020 р. – 154,2 млн. євро.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Union [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.europa.eu.int>; 3) Офіційний сайт : Асоціація Європейських досліджень [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.aes.org.ru>; 4) Офіційний сайт : EUROPOL [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.europol.europa.eu>; 5) Офіційний сайт :

ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВО – термін, який: 1) у широкому сенсі розуміється як правове регулювання суспільних відносин у Європі, що охоплює організацію та діяльність всіх європейських організацій та правових інститутів (міжнародне регіональне право), їх взаємодію між собою та з національними правовими системами; 2) у вузькому сенсі розуміється як право ЄС, яке є правовим феноменом, що склався в ході європейської інтеграції в рамках Європейських Спільнот та ЄС, створюючи інституційно-правову основу для взаємодії країн-членів. Право ЄС визначається як система юридичних норм, яка утворилася та діє на території ЄС і базується на основоположних договорах європейської інтеграції, змінах до них, прецедентному праві, договорах і нормативних актах інститутів ЄС.

Європейське право являє собою нормативно-правовий масив, який містить норми глобально-міжнародного, регіонально-міжнародного та національного права, а також систему процедур, способів трактування норм, прийняття нових актів, внесення змін і доповнень, судового розгляду тощо. Воно має унікальну правову природу, у тому числі засновану на особливих взаєминах країн-членів ЄС протягом всіх етапів розвитку європейської інтеграції.

Європейське право (у вузькому розумінні) втілюється в *acquis communautaire* (див. *Acquis communautaire*) та законодавстві ЄС (див. *Законодавство ЄС*). Воно розглядається як система права (правопорядок), що сформувалася у ЄС і поєднала міжнародне право та внутрішньодержавне право країн-членів ЄС, має самостійні джерела та принципи. Система джерел включає первинне та вторинне право. Первинне право утворено актами, які прийнято країнами-членами з метою заснування та розвитку Спільнот та ЄС (Договір про заснування Європейської Спільноти з вугілля та сталі; Договір про заснування Європейської Економічної Спільноти та Договір про заснування Європейської Спільноти з атомної енергії; Договір про Європейський Союз; доповнюючі договори; Лісабонський договір). Вторинне право – це акти, які затвердили інститути ЄС на підставі актів первинного права (законодавчі акти ЄС: регламенти, директиви, рішення, рекомендації, висновки та резолюції). Джерелами європейського права та його принципів крім первинного та вторинного права стали загальні принципи права, судові рішення Суду ЄС, а також акти міжнародного права (Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод, 1950 р.; Європейська Соціальна Хартія, 1961 р.; конвенції Міжнародної організації праці; Міжнародний пакт про цивільні та політичні права тощо). Система європейського права поєднує правові системи країн-членів, які виконують і використовують його норми. Країни-кандидати для вступу до ЄС повинні виконувати норми європейського права та імплементувати (за необхідності) його елементи у національних системах права.

Принципи європейського права (у вузькому розумінні) розділяються на функціональні та загальні. До функціональних принципів відносяться: принцип пріоритету та принцип прямої дії. Принцип пріоритету європейського права (права ЄС) означає його пріоритет над правом країн-членів (у певних сферах і питаннях навколо цього точиться дискусія та не надано остаточної відповіді). Норми національного права країн-членів у свої чергу не повинні суперечити нормам права ЄС. За наявності таких суперечок норми законодавства ЄС мають пріоритет

(верховенство) над нормами національного законодавства країн-членів. Із принципу пріоритету випливає принцип прямої дії права ЄС, що робить можливим безпосередньо посилатися на норми європейського права. Принцип прямої дії права ЄС означає безпосереднє застосування права ЄС на території країн-членів без якої-небудь трансформації у правопорядок країни-члена. Дані принципи були вироблені практикою Суду ЄС шляхом тлумачення основоположних договорів. До загальних принципів права ЄС належать принципи: охорони прав і свобод особистості; правової визначеності (обґрунтованості); пропорційності; заборони дискримінації з питань державної приналежності; лояльності; субсидіарності; а також низка процесуальних принципів. Ці принципи зумовлені принципами європейської інтеграції.

У європейському праві закладені специфічні символи державності ЄС (прапор, герб тощо), однак деяких традиційних для держав ознак немає (територія, громадянство та ін.).

Європейське право містить у собі правові системи, сформовані в окремих областях діяльності у контексті розвитку європейської інтеграції та *acquis communautaire* (наприклад, митне право, право інтелектуальної власності, право щодо захисту прав споживачів тощо).

Система права ЄС забезпечується тим, що ЄС та його інститути мають власну волю, яка може відрізнитися від волі країн-членів та проявлятися (через органи ЄС) проти волі країн-членів. Органи ЄС створюють особливий правопорядок, який регулює статус самого ЄС та його країн-членів. ЄС (і Спільноти) має міжнародну правосуб'єктність і правомочність відповідно до міжнародних договорів, що забезпечено міжнародно-правовим статусом (відповідно до Лісабонського договору 2007 р.), а також його фінансовою незалежністю (тобто наявністю власних джерел прямих фінансових надходжень до бюджету).

У європейському праві (особливо у вузькому сенсі) спостерігаються тенденції до удосконалення, що передбачає реформи джерел первинного і вторинного права ЄС, спрощення та становлення нових правових, у тому числі конституційних, форм.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Європейська інтеграція України: політико-правові проблеми : монографія [Текст] / За ред. В.П. Горбатенка. - К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. - 332 с.; 3) Зеркаль О. Методичні настанови з питань адаптації законодавства України до *acquis communautaire* [Текст] / О. Зеркаль, Т. Качка. – К. : ТОВ «НікаПринт», – 2005.– 128 с.; 4) Огляд стану адаптації законодавства України до *acquis communautaire* [Текст]. – К. : ТОВ «Ніка-Принт», 2006. – 516 с.; 5) Офіційний сайт : Все про ЄС [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://euinfo.tut.su/pravo.htm>.

ЄВРОПЕЙСЬКЕ СТАТИСТИЧНЕ АГЕНСТВО (ЄВРОСТАТ); EUROPEAN STATISTICAL OFFICE (EUROSTAT) – статистична організація Європейської Комісії, що була утворена в 1972 р. Офіс Євростату розташований у м. Люксембурзі.

Основними завданнями Євростату є прогнозування та статистичний аналіз різноманітної інформації, яка є важливою при прийнятті рішень інституціями ЄС, а

також координування діяльності статистичних організацій країн-членів ЄС з метою стандартизації методик досліджень і консолідування даних цих організацій тощо.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *European Statistical Office* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/about_eurostat/corporate/introduction.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ АТОМНИЙ ФОРУМ; EUROPEAN ATOMIC FORUM (FORATOM) – некомерційна асоціація підприємств атомної енергетики країн ЄС, розташована у Брюсселі. Головна мета FORATOM полягає в активізації використання атомної енергії та підтримці розвитку атомної енергетики у ЄС, виходячи з того, що цей сектор відіграє все більш важливу роль в енергопостачанні, підтримці європейської економіки та захисті довкілля. Це пов'язує місію асоціації з досягненням цілей ЄС.

Членами FORATOM є 15 національних ядерних асоціацій та 3 корпоративні члени: Fermi Energia (Естонія), ЧЕЗ (Чехія) та PGE EJ1 (Польща). FORATOM представлений майже 3 000 фірмами - від найбільших у світі ядерних підприємств та компаній з ядерного паливного циклу, до підприємств, що займаються транспортуванням ядерних матеріалів та утилізацією радіоактивних відходів.

FORATOM, представляючи інтереси підприємств атомної енергетики, бере участь в обговоренні питань енергетичної політики ЄС і прийнятті загальних рішень у цій сфері. Також FORATOM забезпечує зв'язок між органами ЄС і різноманітними установами, що функціонують у сфері атомної енергетики. Форум сприяє діяльності представників Європейського Парламенту та органів Європейської Комісії.

FORATOM здійснює інформаційну підтримку засобів масової інформації з питань розвитку атомної енергетики та веде роз'яснювальну роботу щодо проблем у цій сфері. Це покращує інформування громадськості та дозволяє забезпечити суспільний контроль.

Крім цього, FORATOM співпрацює з міжнародними організаціями, такими як: Міжнародне агентство з атомної енергетики (МАГАТЕ, International Atomic Energy Agency, IAEA); Агентство ОЕСР з ядерної енергетики; Світова ядерна асоціація (WNA), Світова асоціація ядерних операторів (WANO), Світовий ядерний транспортний інститут (WNTI), а також з національними асоціаціями країн-лідерів світової економіки, а саме: Канадська ядерна асоціація (CNA), Інститут ядерної енергії (NEI, США), Японський атомний індустріальний форум (JAIF).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *European Atomic Forum* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.foratom.org>.

Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ФОРУМ; EUROPEAN RESEARCH FORUM (ERF) – був створений рішенням Європейської Комісії 23 жовтня 1998 р. (98/611/ЄС/Euratom) для нарад щодо стратегічних питань,

пов'язаних із розвитком політики з науки та технологій. За допомогою створення Європейського дослідницького форуму Європейська Комісія наголосила на потребі у перетворенні колишніх висококласних консультаційних інструментів ESTA та IRDAC в один орган з двома палатами (одна – академічного та наукового напрямку, інша – напрямку промислових послуг і користувачів).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

Андрій Маловічко, Юлія Бочарова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР (ЄЕП); EUROPEAN ECONOMIC AREA, (EEA) – інтеграційне утворення, до якого входять три країни-члени Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) – Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія – та країни-члени Європейського Союзу, тимчасово Хорватія (до ратифікації її приєднання всіма учасниками ЄЕП). Угода про створення ЄЕП була укладена у травні 1992 р. і набрала чинності 1 січня 1994 р. Її мета полягає у встановленні динамічного та однорідного Європейського економічного простору, що базується на загальних правилах і справедливих конкурентних умовах. Згідно з результатом проведеного у 1992 р. референдуму Швейцарія не вступила до ЄЕП, але розвиває торговельно-економічне співробітництво з ЄС шляхом укладення двосторонніх угод у таких сферах як торгівля товарами, транспортне сполучення, усунення технічних бар'єрів в торгівлі тощо.

ЄЕП об'єднує ринки 26 країн-членів ЄС (входження до ЄЕП Хорватії тільки реалізується) та 3 країн-членів Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) у спільний ринок обсягом близько 490 млн. споживачів, що робить його найбільшим регіональним інтеграційним об'єднанням у світі. Між країнами Європейського економічного простору встановлені вимоги щодо забезпечення єдиних механізмів вільної торгівлі товарами та послугами, вільного руху трудових ресурсів та капіталу. Формально в ЄЕП співіснують дві окремі правові системи: Угода про ЄЕП застосовується до торгівлі між членами ЄАВТ і Спільнотою або між країнами ЄАВТ, а право Спільноти – до торгівлі між країнами-членами ЄС. Угода про ЄЕП застосовується як Європейською Комісією, так і Наглядним органом ЄАВТ. Угода встановлює розподіл компетенцій та основи співпраці між Європейською Комісією та Наглядним Органом.

Великобританія перестала бути членом ЄЕП після того, як вона вийшла з ЄС 31 січня 2020 року та вступила в перехідний період, який закінчиться 31 грудня 2020 року. Під час переходу угода про ЄЕП залишатиметься незмінною та продовжує застосовуватись як і раніше до решти членів ЄЕП, оскільки з Великобританією надалі співпрацюють як з державою ЄЕП.

Однією з переваг членства у ЄЕП є те, що громадянам будь-якої країни-члена дозволяється вільно виїжджати в інші країни-члени, незалежно від того, чи це короткостроковий візит чи постійний переїзд. Однак ці мешканці все ще зберігають громадянство у своїй країні походження та не можуть подати заяву на отримання громадянства у своєму новому місці проживання.

Крім того, правила ЄЕП також регулюють професійну кваліфікацію та координацію соціального забезпечення для підтримки вільного переміщення людей між країнами-членами. Оскільки обидва вищевказані положення необхідні для

підтримки економіки та урядів окремих країн, ці норми є основоположними для ефективного забезпечення вільного переміщення людей.

Угода про ЄЕП не охоплює такі політики ЄС:

- Спільна політика сільського господарства та рибальства (хоча Угода містить положення про різні аспекти торгівлі сільськогосподарською та рибною продукцією);

- Митний союз;

- Спільна торгова політика;

- Спільна зовнішня та безпекова політика;

- Правосуддя та внутрішніх справ (хоча країни ЄАВТ є частиною Шенгенської зони);

- Валютний союз (ЄВС).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=137692&cat_id=137688; 3) Офіційний сайт: European Free Trade Association [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.efta.int/eea/eeaagreement.aspx>. 4) Офіційний сайт: Tripsavvy [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://www.tripsavvy.com/countries-that-are-eea-countries-1626682>.

Юрій Яковенко

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ КОМІТЕТ (ЄЕСК); EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE (EESC) – це орган ЄС, який створено у 1958 р. згідно з Договором про заснування Європейської Спільноти для того, щоб забезпечити представництво інтересів різних економічних і соціальних груп. ЄЕСК складається з представників різних напрямків економічної та соціальної діяльності організованого громадянського товариства. Фундаментальною місією ЄЕСК є забезпечення функціонування ради трьох великих установ (Європейського Парламенту, Ради Європейського Союзу та Європейської Комісії). Завдання ЄЕСК полягає в тому, щоб давати поради Комісії та Раді, які зобов'язані консультиватися з ним щодо соціальних та економічних питань. ЄЕСК може також висловлювати свою позицію з власної ініціативи. Керівником ЄЕСК є Президент. Окрім того, до керівного складу включають віце-президента з питань комунікації та віце-президента з питань бюджету.

ЄЕСК додатково забезпечує виконання таких завдань:

- забезпечення єднання та більшої участі організованого громадянського суспільства в європейському проекті, як на національному, так і на європейському рівні;

- сприяння тому, щоб європейські політики та законодавці більш ефективно виконували обов'язки в економічній, соціальній та громадянській сферах діяльності, допомагаючи Європейському Парламенту, Раді та Європейській Комісії поводити діалог щодо досягнення консенсусу;

- укріплення ролі організованого громадянського суспільства у країнах, пов'язаних географічно з країнами поза межами Європейської Спільноти, або де розвивається структурований діалог з організаціями громадянського суспільства;

- сприяння створенню консультативних структур за його власною моделлю: зокрема, країни-кандидати на приєднання до Європейського Союзу, країни-партнери з регіону Середземномор'я, країни Африки, Карибського басейну та Тихоокеанського регіону; Індія, Китай, Латинська Америка та Бразилія.

ЄЕСК складається з 326 делегатів, які є членами економічних та соціальних груп інтересів у Європі. Структура комітету складається з 3 груп: групи роботодавців, групи найманих працівників і групи різноманітної діяльності, а саме: організації ремісників, землеробів, малих підприємств, представників вільних професій, споживачів, захисників довкілля, організацій соціальної економіки (кооперативи, установи взаємного страхування), сімейні асоціації, організації з боротьби з обмеженнями працездатності та виключенням із суспільного життя, організації загального інтересу (неурядові організації), тощо.

Структура Комітету не є статичною, вона еволюціонує з оновленням, що відбувається кожні чотири роки. Члени ЄЕСК мають звання "радників". Вони призначаються на п'ять років Радою Міністрів Європейського Союзу з кандидатур, представлених країнами-членами, що їх у свою чергу пропонують організації громадянського суспільства, представлені на національному рівні. Після завершення строку їх повноваження можуть бути поновлені.

Загалом радники можуть продовжувати вести професійну діяльність у країнах їх походження та з'являються в Брюсселі лише для виконання своїх повноважень. Вони не одержують винагороди за свою діяльність, але одержують відшкодування дорожніх витрат і витрат на зібрання, що їх визначає та встановлює Рада.

ЄЕСК складається з шести спеціалізованих секцій, що відповідають за широкий спектр завдань Співтовариства:

- Економічний та монетарний союз, економічне та суспільне єднання (ECO);
- Єдиний ринок, виробництво та споживання (INT);
- Транспорт, енергетика, інфраструктура та інформаційне суспільство (TEN);
- Праця, суспільні справи та громадянство (SOC);
- Сільське господарство, розвиток сільських місцевостей та довкілля (NAT);
- Зовнішні відносини (REX).

Крім того, після завершення дії угоди про Європейську спільноту вугілля та сталі (ЄСВС) у липні 2002 р. за пропозицією Європейської Комісії ЄЕСК взяв на себе обов'язки консультативного комітету при ЄСВС. Задля цього він створив Консультативну комісію зі змін у промисловості (ККЗП), що складається з членів ЄЕСК і делегованих представників секторів вугілля та сталі, а також з інших секторів, залучених до проблеми модернізації економіки.

Оголошення думки ЄЕСК за тим або іншим питанням готують доповідачі, яким допомагає група з вивчення питання, членів якої обирають з трьох різних груп з урахуванням їх компетентності щодо відповідного предмету та необхідності забезпечити певну географічну рівновагу. Розмір цих груп з вивчення варіюється від 3 до 18 членів у залежності від важливості розглядуваного предмета. Доповідачі можуть залучати на допомогу сторонніх експертів. Для розгляду окремих особливо важливих питань ЄЕСК може організовувати громадські слухання задля збирання поглядів зацікавлених сторін. Після ґрунтовного обговорення в групі з вивчення питання, а далі – в секціях, судження ухвалює проста більшість під час пленарної сесії. Після ухвалення рішення передають до Європейської Комісії, Ради та Парламенту, а також публікують в офіційному бюлетені Європейського Союзу.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Economic and Social Committee [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.eesc.europa.eu>; 3) Тренінгові програми для підготовки державних службовців України з питань європейської інтеграції [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://euroint.in.ua/content/view/50/lang,uk/>.

Юрій Яковенко

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК (ЄІБ); EUROPEAN INVESTMENT BANK (EIB) – державна фінансово-кредитна установа ЄС, створена у 1958 р. відповідно до Договору про створення Європейської Економічної Спільноти (ЄЕС). Основною метою діяльності ЄІБ є фінансування розвитку відсталих європейських регіонів у формі довгострокових кредитів. Штаб-квартира ЄІБ знаходиться в м. Люксембург та має мережу місцевих та регіональних офісів у Європі та за її межами. Діяльність ЄІБ зосереджується на шести напрямках: клімат та довкілля, розвиток, інновації та навички, малий бізнес, інфраструктура, згуртованість.

Станом на 2019 р. щорічне кредитування становить 63,3 млрд євро, капітальна база дорівнює 243 млрд євро. Загальна кількість співробітників нараховує понад 2900 осіб.

ЄІБ співпрацює з понад 135 державами, які не є членами ЄС, які отримують близько 10% від загального фінансування.

Завдання ЄІБ, закріплене в ст. 309 Договору про ЄС (у редакції Лісабонського договору), полягає у сприянні за допомогою власних ресурсів і доступу на ринок капіталу збалансованому та стійкому розвитку спільного ринку. ЄІБ, що працює на некомерційній основі, уповноважений давати позики та гарантії для полегшення фінансування трьох типів проектів у всіх секторах економіки: 1) для розвитку найменш розвинутих регіонів ЄС; 2) для модернізації або здійснення перетворень чи для розвитку нових дій, яких вимагають учасники сучасного спільного ринку; 3) для дій у спільних інтересах окремих країн-членів.

Загальна структура управління та операційна структура ЄІБ складається з:

- 1) акціонерів - 27 держав-членів ЄС;
- 2) статутних органів. ЄІБ має чотири статутні органи. Три органи, що приймають рішення: Рада керівників, Правління директорів, Комітет управління. Один контролюючий орган – Ревізійна комісія.

Рада керівників ухвалює рішення стосовно капіталу банку та встановлює загальні напрямки його діяльності, відповідає за формальне призначення членів правління директорів і управлінського комітету. До складу Ради керівників входять по одному міністру країн-членів (зазвичай міністри фінансів), які збираються в середньому один раз на рік;

Правління директорів має загальні повноваження із забезпечення діяльності банку відповідно до вимог Договору про ЄС, статуту банку та прийнятих керівництвом директив. Правління має виняткові повноваження ухвалювати рішення стосовно позик і гарантій, збільшення фондів і встановлення норми відсотків. До складу правління директорів по одному представнику від кожної з країн-учасниць ЄС та один представник Європейської Комісії. Правління директорів проводить засідання кожних 4-6 тижнів;

Комітет управління керує щоденними діями, готує рекомендації правлінню директорів і відповідає за виконання рішень директорів.

Ревізійна комісія здійснює аудит річної звітності та перевірку відповідності діяльності Банку найкращій банківській практиці.

3) контролюючих органів.

4) організаційної структури, яка складається наступних управлінь і відділів: Генеральний секретаріат, Юридична Дирекція, Дирекція корпоративних послуг, Операційна дирекція, Дирекція з управління та реструктуризації угод, Фінансова дирекція, Дирекція проєктів, Дирекція з управління ризиками, Генеральна інспекція, Управління фінансового контролю, Департамент внутрішнього аудиту.

ЄІБ надає позики за таких умов: 1) Проєкти мають узгоджуватися з цілями політики, закріпленими в ст. 309 Договору про ЄС (у редакції Лісабонського договору), і з директивами про кредити Ради керівників банку, та мають бути спрямовані на економічну та соціальну єдність, сприяючи економічному розвитку менш успішних регіонів ЄС; 2) зумовлювати модернізацію та посилювати конкурентоспроможність промисловості ЄС; поширюватись на декілька країн членів або на ЄС у цілому (пріоритет віддається розвитку транспорту та телезв'язку, охороні довкілля); 3) проєкти мають бути матеріально та технічно життєздатними. Позики банку не субсидують з бюджету ЄС, а фінансуються з його власного капіталу.

Основною метою діяльності банку не є отримання прибутку. ЄІБ надає пільгові кредити, гарантії, які забезпечують фінансування проєктів в усіх секторах економіки. Ст. 22 Уставу банку дозволяє йому надавати пільгові кредити та гарантії тільки: 1) для проєктів, що реалізуються у виробництві; погашення відсотків та кредиту здійснюється з прибутку від виробничої діяльності; 2) у тих випадках, коли реалізація проєкту сприяє підвищенню ефективності виробництва та розвитку Спільного ринку.

Банк не має права придбавати частку у будь-якому проєкті та брати участь в управлінні ним, за винятком тих випадків, коли необхідно забезпечити права банку при поверненні наданого кредиту. Заявки на отримання кредиту або гарантії можуть бути подані до банку через комісію або державу, на території якої передбачається здійснення кредиту. Банк отримує на світових ринках капіталу позики, що необхідні для виконання його завдань. Наростаючим підсумком створюється резервний фонд у розмірі до 10 % підписного акціонерного капіталу.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: European Union [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.europa.eu.int>; 3) Офіційний сайт: Асоціація Європейських досліджень [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.aes.org.ru> 4) Офіційний сайт: European Investment Bank [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.eib.org/en/index.htm>

Ганна Горіна

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ФОНД (ЄІФ); EUROPEAN INVESTMENT FUND (EIF) – спеціальний фонд, створений ЄС у 1994 р. під егідою Європейського інвестиційного банку (див. *Європейський інвестиційний банк*) для фінансування розвитку транс'європейської транспортної мережі, підтримки у сфері трансферу технологій та надання допомоги малому та

середньому бізнесу. Початковий капітал на момент створення фонду складав 2 млрд. ЕКЮ. Фонд надає послуги з фінансування ризику для малих і середніх підприємств (МСП) по всій Європі. Акціонерами ЄІФ є Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), Європейський Союз, представлений Європейською Комісією, та широке коло державних та приватних банків та фінансових установ.

Центральною місією ЄІФ є підтримка малого та середнього бізнесу Європи (МСП), допомога їм у отриманні доступу до фінансів. З цією метою ЄІФ прагне задовольнити існуючі та майбутні потреби ринку, розробляючи інноваційні фінансові продукти, адресовані їх партнерам (банки, гарантійні, лізингові та мікрофінансові установи, приватний капітал та фонди венчурного капіталу тощо), виступаючи фінансовими посередниками. Пропонуючи посередникам комплексний асортимент фінансування ризику для фінансування малого та середнього бізнесу, ЄІФ доповнює продукти, пропоновані Європейським інвестиційним банком (ЄІБ).

ЄІФ має на меті вирішення таких завдань: 1) сприяння реалізації політики ЄС у сфері підприємництва, технологій, зайнятості, інновацій та регіонального розвитку; 2) забезпечення отримання доходу акціонерами ЄІФ за допомогою проведення політики комерційного ціноутворення та оцінки ризиків.

ЄІФ здійснює діяльність у таких формах:

1) кредити, які надаються для забезпечення капітальних видатків та реалізації проектів у державному та приватному секторі. Отримувати кредити можуть як великі корпорації, так і малі та середні компанії;

2) технічна допомога, яка здійснюється великою кількістю експертів різних категорій, зокрема економістів, інженерів та галузевих фахівців;

3) гарантії, які надаються банкам, лізинговим компаніям, пайовим інвестиційним фондам та ін.;

4) венчурний капітал, який призначений малим і середнім підприємствам (МСП), що створюються;

5) мікрофінансування, яке надається МСП, які потребують додаткових ресурсів у поточній діяльності.

ЄІФ не є кредитною установою: він працює через банки та інших фінансових посередників. Для фінансування використовуються власні кошти ЄІФ, кошти, надані з бюджету ЄС та кошти Європейського інвестиційного банку. Партнерами ЄІФ є широкий спектр фінансових установ, банків і фондів венчурного капіталу, які здійснюють фінансову підтримку МСП.

Діяльність ЄІФ поширюється на усі країни-члени ЄС, а також на країни-кандидати на вступ до ЄС і країни-члени Європейської асоціації вільної торгівлі (див. *Європейська асоціація вільної торгівлі*).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Investment Fund [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.eif.org/>; 3) Офіційний сайт : European Union : Institutions [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/institutions/financial/eif/index_en.htm.

Юрій Яковенко

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ ТАБЛОЇД; EUROPEAN INNOVATION SCOREBOARD (EIS) – представляє систему індикаторів і методик їх оцінки, яка призначена для порівняння результатів інноваційної діяльності та

аналізу трендів інноваційного розвитку країн-членів ЄС. EIS створено з ініціативи Європейської Комісії відповідно до Лісабонської стратегії (2000 р.). Експериментальну версію EIS Європейська Комісія представила у 2000 р., а повну - у 2001 р. З того моменту EIS оприлюднюється щороку та забезпечує щорічну оцінку тенденцій інноваційного розвитку країн-членів та ЄС в цілому (відображає ефективність та особливості процесу конвергенції у межах ЄС). Крім того, широкий діапазон показників дозволяє здійснити масштабні міжнародні порівняння, тому EIS виступає важливим інструментом порівняльного аналізу - дозволяє порівнювати стан та особливості інноваційного розвитку у країнах ЄС та інших країнах світу (перш за все, у Японії та США).

За весь час свого існування методика порівняльних оцінок EIS змінювалася декілька разів: у 2005 р. - збільшено кількість індикаторів інноваційного розвитку до 26, а сфер - до 5; у 2006 р. - зазнали змін порядок розрахунку індексів та розуміння сутності поняття «інноваційний розвиток»; у 2007 р. - було розроблено методологічний підхід до групування країн за результатами інноваційної діяльності (країни-інноваційні лідери, країни-інноваційні послідовники; країни - помірні інноватори, країни «наздоганяючого» типу інноваційного розвитку); у 2008 р. - збільшено кількість індикаторів інноваційного розвитку до 29, а сфер - до 7; у 2010 р. - зменшено кількість індикаторів інноваційного розвитку до 25 (19 з попередніх 29 показників були перенесені із переліку попереднього року, при цьому 12 з них не були змінені, 5 - частково змінені, 2 - були об'єднані між собою, таким чином 18 показників EIS 2010 є еквівалентними тим, які входили у EIS 2009, а 7 - нові, введені у 2010 році). Крім цього, протягом 2001-2012 рр. постійно змінювалася кількість країн, які обстежувалися у Таблоїді: у 2001 р. - 15 країн-членів ЄС, США та Японія; у 2005-2006 рр. - 25 країн-членів ЄС та 8 «неєвропейських» країн: США, Японія, Болгарія, Румунія, Туреччина, Ісландія, Норвегія, Швейцарія; у 2007-2012 рр. - 27 країн-членів ЄС та 10 «неєвропейських країн»: США, Японія, Хорватія, Туреччина, Ісландія, Норвегія, Швейцарія, Ізраїль, Австралія, Канада.

Таким чином, станом на 2013 р. для складання EIS використовується методика, прийнята у 2010 р., а отже країни розподіляються між 4 групами (країни-інноваційні лідери, країни-інноваційні послідовники; країни-помірні інноватори, країни «наздоганяючого» типу інноваційного розвитку) на основі аналізу 25 індикаторів інноваційного розвитку, які згруповано у три блоки:

1) блок «Система забезпечення» основних факторів розвитку інновацій, яка є зовнішньою відносно підприємств (людські ресурси, фінансування та підтримка);

2) блок «Діяльність підприємств», який включає дані про інноваційні зусилля фірм, спрямовані на формування уявлення про них як про елементи, що мають фундаментального значення для інноваційного процесу (фірмові інвестиції, зв'язки та підприємництво, пропускна спроможність);

3) блок «Результати» активності підприємств (інноватори, економічні ефекти). Перший блок включає 8 показників (3 показники - людські ресурси, 2 показники - фінансування та підтримка, 3 показники - відкритість, привабливість та ефективність функціонування дослідницьких систем), другий блок - 9 показників (2 показники - фірмові інвестиції, 3 показники - зв'язки та підприємництво та 4 показники - інтелектуальні активи), третій блок - 8 показників (3 показники - інноватори та 5 показників - економічні ефекти).

Як свідчать результати EIS-2012, у зазначений період до країн - інноваційних лідерів належать: Данія, Фінляндія, Швеція, Німеччина; до країн - інноваційних послідовників - Австрія, Бельгія, Кіпр, Естонія, Франція, Ірландія, Люксембург,

Нідерланди, Словенія та Велика Британія; до країн - помірних інноваторів - Чехія, Греція, Угорщина, Італія, Литва, Мальта, Португалія, Словаччина та Іспанія; до країн «наздоганяючого» типу інноваційного розвитку - Болгарія, Латвія, Польща та Румунія.

У 2017 році методика складання EIS зазнала змін, що було обумовлено необхідністю адаптації до швидких змін в інноваційній сфері, появі у цьому контексті нових явищ та процесів. Відповідно до зазначеної методики для формування EIS розраховується інтегральний показник, який передбачає розрахунок 4 комплексних показників та їх 10 вимірів, загалом 27 показників (табл. 1).

Таблиця 1 – Методика складання EIS 2017 року

Комплексні показники	Інноваційні виміри	Кількість показників	Фокус показників
Рамкові умови	Вимір людських ресурсів	3	наявність висококваліфікованої та освіченої робочої сили
	Привабливі дослідницькі системи	3	міжнародна конкурентоспроможність наукової бази
	Навколишнє середовище	2	середовище, в якому працюють підприємства
Інвестиційний захват інвестицій	Фінансування та підтримка	2	спроможність до фінансування інноваційних проектів
	Фірмові інвестиції	3	внутрішньофірмові інвестиції у генерування інновацій
Інноваційна діяльність	Інноватори	3	суб'єкти інноваційної діяльності
	Зв'язки	3	інноваційні можливості, що виникають в умовах співпраці
	Інтелектуальні активи	3	форми прав інтелектуальної власності
Ефекти інноваційної діяльності	Очікувана зайнятість	2	зайнятість інноваційною діяльністю
	Очікувані продажі	3	торгівля інноваційною продукцією

На основі значення інтегрального показника ідентифікується приналежність країн ЄС до однієї із 4 груп:

«Інноваційні лідери» (Innovation Leaders) - країни, значення інтегрального показника яких на 120% перевищує значення інтегрального показника в середньому по країнах ЄС. У 2019 році до зазначеної групи країн належать: Нідерланди, Данія, Фінляндія, Швеція.

«Сильні інноватори» (Strong Innovators) - країни, значення інтегрального показника яких варіюється у межах 90-120% від значення інтегрального показника в середньому по країнах ЄС. У 2019 році до зазначеної групи країн належать:

Франція, Ірландія, Австрія, Німеччина, Об'єднане Королівство, Бельгія, Люксембург.

«Помірні інноватори» (Moderate Innovators) - країни, значення інтегрального показника яких варіюється у межах 50-90% від значення інтегрального показника в середньому по країнах ЄС. У 2019 році до зазначеної групи країн належать: Хорватія, Польща, Латвія, Угорщина, Словаччина, Литва, Греція, Іспанія, Італія, Мальта, Кіпр, Словенія, Чехія, Португалія.

«Скромні інноватори» (Modest Innovators) - країни, значення інтегрального показника яких менше 50% від значення інтегрального показника в середньому по країнах ЄС. У 2019 році до зазначеної групи країн належать: Румунія, Болгарія.

Загалом EIS 2019 засвідчує, що інноваційні показники ЄС продовжують поліпшуватися. Порівняно з 2018 роком, показники інноваційної діяльності покращилися для 24 країн ЄС, а темпи зростання країн з низькою ефективністю порівняно з країнами з більш високою ефективністю прискорилися. З 2011 року середні показники в ЄС щодо інноваційної діяльності зросли на 8,8 процентних пункти. У EIS 2019 зафіксовано, що у 2019 році результативність інноваційної діяльності ЄС вперше перевершила аналогічний показник США та має значні переваги щодо Бразилії, Індії, Росії та Південної Африки. Однак Китай у 3 рази випереджає ЄС за зазначеним показником.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) European Commission: Innovation Union Scoreboard. URL: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/facts-figures-analysis/innovation-scoreboard/index_en.htm; 3) Innovation Union Scoreboard 2013. URL: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius-2013_en.pdf. 4) EIS 2019-Methodology Report. URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/36282/attachments/1/translations/en/renditions/native>. 5) EIS 2019 - main report. URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38781/attachments/1/translations/en/renditions/native>

Юлія Бочарова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙ ТА ТЕХНОЛОГІЙ; EUROPEAN INSTITUTE OF INNOVATION AND TECHNOLOGY, (EIT) – одна з європейських структур, які реалізують політику ЄС у сфері підтримки інновацій та технологій. Інститут створений у 2008 р., розташований у м. Будапешті.

Основною місією EIT є зростання та капіталізація сектору інновацій, підтримка діяльності різних суб'єктів у сфері вищої освіти, досліджень та підприємництва на території ЄС шляхом створення співтовариств знань та інновацій. EIT має поступово стати головною структурою підтримки розповсюдження та впровадження інновацій, забезпечуючи успішне виконання цілей ЄС.

EIT був заснований з метою удосконалювання дій щодо стимулювання інноваційного розвитку на території Європи та пошуку рішень для зменшення загального відставання ЄС у цій області від інших країн-лідерів світової економіки. Відтак діяльність інституту орієнтована на підвищення конкурентоспроможності європейської економіки за рахунок позитивного впливу інновацій на розвиток економіки та суспільства в цілому. Крім підвищення соціального добробуту,

інновації розглядаються як засіб розв'язання глобальних енергетичних, кліматичних, інформаційних і комунікаційних проблем.

Організаційна структура ЕІТ дозволяє виконувати основні його функції і відтворює два рівня дій:

1) Загальне правління встановлює стратегічні цілі та завдання інституту. Вони публікуються у семирічному плані «Стратегічна інноваційна програма», визначаючи пріоритети діяльності та необхідне фінансування (план розроблено Європейською Комісією та представлено Європейській Раді та Європейському Парламенту у 2011 р.; він розрахований на період 2014-2020 рр., а його основні завдання відповідають Стратегії «Горизонт 2020»);

2) Спільноти знань та інновацій, які створюються Загальним правлінням для досягнення поточних цілей ЄС у цій сфері. Діяльність перших трьох Співтовариств, утворених у 2008-2009 рр., спрямована на вирішення кліматичних проблем, розвиток поновлюваної енергетики та майбутнього інформаційного забезпечення та комунікацій.

Спільноти знань та інновацій функціонують як мережеві організації, які забезпечують інтеграцію сфер освіти, наукових досліджень, технологій та бізнесу. Вони створюють передумови для поглибленого партнерства на довгострокову перспективу. Спільноти мають сприяти створенню, поширенню та використанню нових продуктів, а також відповідній переорієнтації вищої освіти та наукових досліджень на інновації, які мають комерційний результат. Крім цього, створювані мережі мають здійснювати різноманітну (додаткову) підтримку підприємців, які мають потребу в інноваціях і займаються їх впровадженням. Увага при цьому має приділятися як вже існуючим, так і новим компаніям.

Мережа Співтовариств знань та інновацій формується на основі вже існуючих центрів інноваційної діяльності та організацій, які виступають їх партнерами. Вони покликані у найближчому майбутньому реалізовувати міждисциплінарні проекти на території ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) European Institute of Innovation and Technology. URL: <http://eit.europa.eu>.

Андрій Маловічко, Юлія Бочарова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ СТАНДАРТІВ; EUROPEAN TELECOMMUNICATIONS STANDARDS INSTITUTE (ETSI) – неприбуткова міжнародна організація, яка займається розробкою та впровадженням стандартів інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ), у тому числі мобільного і радіо зв'язку, радіомовлення та інтернет-технологій, що використовуються в усьому світі. ETSI був створений у 1998 р. Він офіційно визнаний ЄС та європейськими організаціями зі стандартизації. Місія ETSI полягає у використанні можливостей розробки і розповсюдження глобальних стандартів у сфері телекомунікацій та інших електронних мереж зв'язку та супутніх послуг, а також участь у відповідних глобальних і регіональних ініціативах.

ETSI нараховує понад 850 організацій-членів, які представляють 65 країни світу. До складу ETSI входять виробники телекомунікаційного обладнання; оператори інформаційних і комунікаційних мереж; національні адміністрації, які

координують відповідну сферу технологій; постачальники послуг; дослідницькі установи та групи користувачів (споживачів).

Стратегічними напрямами діяльності ETSI є: 1) розробка та встановлення глобальних стандартів виробників у сфері телекомунікацій та електронних комунікаційних мереж і пов'язаних з ними послуг на світовому ринку за рахунок випуску комплектуючих, технічної специфікації та звітів для глобального застосування у контексті розвитку міжнародного співробітництва; 2) забезпечення (спільно з Європейською організацією зі стандартизації) європейського ринку стандартами у сфері ІКТ, включно з розробкою європейських стандартів для підтримки ініціатив і регулюючої діяльності ЄС та Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ), виконання роботи у співробітництві з органами ЄС та іншими європейськими організаціями; 3) надання послуг (різноманітним організаціям) з тестування сумісності технологій чи обладнання, розробка протоколів і тестування специфікацій за підтримки членів ETSI та інших організацій, які розробляють стандарти у сфері ІКТ на світовому ринку.

ETSI здійснює програми досліджень і розробок у сфері інформаційних і комунікаційних технологій спільно з Європейською Комісією та Секретаріатом ЄАВТ, які фінансують окремі напрями діяльності інституту. ЄС прийняв понад 60 директив, які були розроблені на основі стандартів ETSI. Відтак через велику кількість гармонізованих стандартів ETSI зробив важливий внесок у розробку законодавства ЄС. Окрім цього, ETSI брав активну участь у створенні електронної системи доступу до законодавства ЄС та ЄАВТ. Інститут розробив понад 50 специфікацій для забезпечення Інтернет-доступу та електронного підключення, що дозволило задовольнити потреби усіх категорій користувачів. ETSI долучається до розробок спеціальних стандартів і технічних умов, які є необхідними для реалізації заходів багатьох спільних політик ЄС (наприклад, у таких сферах, як: електронні платежі, регулювання відповідно з ініціативою «Єдине європейське небо», забезпечення електронних мереж зв'язку тощо).

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *European Telecommunication Standards Institute [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.etsi.org>.**

Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ; EUROPEAN FINANCIAL STABILITY FACILITY – аналог Європейського валютного фонду (з юридичних міркувань в назві було вирішено не використовувати слово «фонд»). Розробка інструменту була завершена 7 червня 2010 р. міністрами фінансів країн єврозони. Інструмент було створено за рішенням Європейської Ради від 9 травня 2010 р. У разі надзвичайних економічних труднощів, які загрожують цілісності єврозони, її члени зможуть отримати фінансову допомогу в розмірі 400 млрд. євро. Боргові зобов'язання фонду, гарантовані країнами-членами, мають направлятися на викуп облігацій тієї країни, яка буде не в змозі проводити рефінансування за «розумним» ставками. Виділення коштів фонду не зажадає схвалення національних парламентів. Загальний розмір мобілізованих коштів з урахуванням ресурсів МВФ (до 250 млрд. євро) та інших джерел складає 750 млрд. євро.

Протягом 2010-2012 рр. EFSF надала допомогу трьом країнам: Ірландія (лютий 2011 р.), Португалія (червень 2011 р.), Греція (березень 2012 р.).

Оскільки EFSF було створено як тимчасове рішення у 2010 році, він все ще існує як юридична особа та великий емітент облігацій, але більше не може надавати нові позики.

Європейський стабілізаційний механізм (ESM) (див. *Європейський стабілізаційний механізм*) утворився в жовтні 2012 року в якості наступника EFSF. EFSF і ESM залишаються окремими юридичними особами, але поділяють персонал, приміщення та операції. Разом EFSF і ESM мали 700 млрд. євро.

За період 2010-2016 рр. EFSF та ESM виділили 254,5 млрд. євро п'яти країнам.

Найбільш наочним прикладом успіху двох інституцій є покращена робота країн, які звернулися за допомогою. Кіпр (березень 2016 р.), Ірландія (грудень 2013 р.), Іспанія (грудень 2013 р.) та Португалія (травень 2014 р.) успішно вийшли зі своїх програм EFSF / ESM без подальшої домовленості.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Центр документації ЕС Інститута Європи РАН [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.edcaes.ru>. 3) Офіційний сайт : The European Stability Mechanism [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.esm.europa.eu/>.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОМІТЕТ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНОЇ СТАНДАРТИЗАЦІЇ; EUROPEAN COMMITTEE FOR ELECTROTECHNICAL STANDARDIZATION (CENELEC) – неприбуткова міжнародна організація, яка здійснює розробку систем єдиних європейських стандартів у сфері електротехніки та електроніки, їх удосконалення та впровадження. CENELEC був заснований у 1973 р. у результаті злиття двох попередніх європейських організацій: Європейського комітету з координації електро-технічних стандартів у Європейській економічній Спільноті (European Committee for the Coordination of Electrotechnical Standards in the European Economic Community, CENELCOM) та Європейської Комісії з координації електричних стандартів (European Committee for the Coordination of Electrical Standards, CENEL).

CENELEC – некомерційна технічна організація, яка об'єднує національні електротехнічні комітети 30 європейських країн. Місія CENELEC полягає в підготовці добровільних електротехнічних стандартів, впровадження та використання яких буди сприяти формуванню єдиного загальноєвропейського ринку у сфері електричних та електронних товарів і послуг, зменшенню перешкод у межах цього простору.

CENELEC тісно співпрацює з ЄС, зокрема з Європейською Комісією, щодо розробки та реалізації політики у сфері стандартизації, формування єдиного внутрішнього ринку, підтримку окремих секторів промисловості тощо. Це партнерство було суттєво посилено через підписання у 2003 р. Загальних керівних принципів співробітництва між CENELEC, Європейським комітетом зі стандартизації (див. *Європейський комітет зі стандартизації*) та Європейським інститутом телекомунікаційних стандартів (див. *Європейський інститут*

телекомунікаційних стандартів), з одного боку, та Європейською Комісією та Секретаріатом Європейської асоціації вільної торгівлі, з іншого.

Діяльність CENELEC безпосередньо збільшує потенціал ринку, заохочує технологічний розвиток, сприяє підтримці безпеки та охорони здоров'я споживачів і працівників. CENELEC бере участь у створенні та удосконаленні європейської системи стандартизації і сертифікації. Для цього комітет співпрацює з іншими організаціями, зокрема з Європейським інститутом телекомунікаційних стандартів та Європейським комітетом зі стандартизації. Стандарти цих організацій та робочі процеси погоджуються. Всі вони використовуються у країнах Європи та за її межами, якщо країни застосовують європейські технічні стандарти.

CENELEC має складну структуру управління. Головним органом є Генеральна Асамблея CENELEC під головуванням Президента. Також діють Адміністративна рада, яка займається управлінням і контролем над поточною діяльністю комітету, та Технічна рада, яка координує всю технічну діяльність (вибір і розгляд міжнародних стандартів). Ради складаються з одного постійного делегата від кожної країни-члена CENELEC, а також із численних спостерігачів. За підготовку стандартів у межах окремих областей відповідають технічні комітети, які складаються з національних делегацій, призначених учасниками CENELEC (у 2012 р. функціонувало 369 комітетів). Ці комітети утворюють підкомісії, цільові групи та робочі групи. Центральний Секретаріат CENELEC, розташований у Брюсселі, діє як постійний офіс, відповідальний за щоденну обробку інформації, координацію та заохочення всіх дій CENELEC, виконання законодавства та підтримку діяльності Генеральної Асамблеї.

Станом на 2012 р. до CENELEC входило приблизно 15 000 технічних експертів з кожної країни-члена. Крім цього, у роботі CENELEC брали участь 10 Національних комітетів від третіх країн, які не є членами комітету.

У вересні 2017 року Генеральна Асамблея CEN (див. *Європейський комітет зі стандартизації*) і CENELEC схвалили переглянутий текст про критерії членства і вирішила включити його в нову «Частина 1D» Внутрішнього регламенту CEN-CENELEC. У той же час було переглянуто Керівництво 22 CEN-CENELEC з організаційних аспектів і процесів оцінки критеріїв членства в CEN і CENELEC. Обидва результати вступили в силу з 01.01.2018 року.

CENELEC закінчив 2019 рік із загальною цифрою 7305 діючих стандартів. Протягом 2019 року було опубліковано 463 стандарти. (див. табл. 1).

Таблиця 1

Загальна кількість активних стандартів CENELEC за 2017-2019 рр.

Активні стандарти CENELEC	2017	2018	2019
Опубліковані стандарти / рік	474	383	463
Загальна кількість активних стандартів	7026	7085	7305
Чистий приріст на кінець року	169	59	220

Загальна кількість загальних показників стандартів на кінець 2019 року становить 7590 та не є результатом підсумовування загальних показників стандартів 2018 року (7085) із загальним випуском стандартів 2019 року (463). Це пов'язано з тим, що CENELEC враховує як стандарти тільки ті, які в даний час

активні, і припиняє вважати ті, які були зняті після дати відкликання або DOW (див. табл. 2).

Таблиця 2

Загальна кількість активних результатів роботи CENELEC на кінець 2019 р.

Активний портфель CENELEC	Нові результати в 2019 році	Загальна кількість результатів на кінець 2019 року
Стандарти (EN & HD)	463	7305
ENV (попередні стандарти)	-	3
Звіти	-	2
Технічні звіти	20	134
Технічні характеристики	5	91
Посібники	1	47
CWA	2	8
Загальна кількість	491	7590

У 2020 р. членство в CENELEC охопило 34 країни (Національні органи зі стандартизації 27 країн Європейського Союзу, Великобританія, Республіка Північна Македонія, Сербія та Туреччина плюс три країни Європейської асоціації вільної торгівлі (Ісландія, Норвегія та Швейцарія)). Крім членів, в роботі CENELEC беруть участь ще 13 «Національних електротехнічних комітетів» в якості «афілійованих осіб» і / або «супутніх органів по стандартизації» (CSB).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *European Committee for Electrotechnical Standardization [Електронний ресурс]* // Режим доступу: <http://www.cenelec.eu/Cenelec/Homepage.htm>.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОМІТЕТ ЗІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ; EUROPEAN COMMITTEE FOR STANDARDIZATION (CEN) – неприбуткова міжнародна організація, яка займається розробкою та впровадженням єдиних європейських стандартів. Місія CEN полягає у сприянні покращенню позицій європейської економіки у глобальній торгівлі, зростанню добробуту європейських громадян і захисту довкілля через створення ефективної інфраструктури для розробки, підтримки та розповсюдження єдиних стандартів і специфікацій.

CEN у відповідності до Директиви 98/34/ЄС визнаний єдиною європейською організацією, яка має займатися плануванням, розробкою та прийняттям європейських стандартів у всіх сферах економічної діяльності, крім електротехніки та телекомунікацій. Дві останні галузі координують відповідно Європейський комітет електротехнічної стандартизації (див. *Європейський комітет електротехнічної стандартизації*) та Європейський інститут телекомунікаційних стандартів (див. *Європейський інститут телекомунікаційних стандартів*). У своїй діяльності CEN активно співпрацює з CENELEC та ETSI, а також з Міжнародною організацією зі стандартизації (International Organization for Standardization, ISO).

Функціонування CEN спрямоване на удосконалення системи європейських стандартів та інших технічних специфікацій. Стандарти CEN мають унікальний статус, адже вони є загальноєвропейськими та водночас національним у кожній з

33 країн-членів. Єдина система стандартів та уніфікований підхід до їх зміни створює основу реалізації принципів єдиного внутрішнього ринку ЄС.

Діяльність CEN також спрямована на боротьбу з торговельними обмеженнями для європейської промисловості та захисту споживачів шляхом удосконалення системи стандартизації і сертифікації. Завдяки єдиному підходу до стандартизації, що запроваджено у CEN, виникає можливість досягти більше широкого розвитку ринку зі значно меншими витратами на проникнення для нових компаній, полегшити інноваційну діяльність підприємств та рівень захисту прав споживачів. Це пов'язано з впровадженням єдиних стандартів, які розробляються CEN.

CEN функціонує як мережа, що забезпечує взаємодію усіх його учасників. Центр управління CEN перебуває в Брюсселі. Крім цього у структуру CEN входить понад 60 000 технічних експертів, ділові федерації, консультанти, споживачі та інші громадські організації з кожної країни-члена комітету. Станом початок 2013 р. у CEN діяло 307 активних технічних комітети, 27 семінарів, 52 підкомісій та 1434 робочих групи. У такий спосіб охоплено усі сегменти єдиного внутрішнього ринку, всі галузі виробництва товарів і послуг, що дозволяє повноцінно захищати інтереси громадян ЄС.

Загальна кількість документів зі стандартизації, що видані CEN, склала 14 885 (станом на грудень 2012 р.).

З 2012 року CEN і CENELEC впровадили систему добровільної оцінки по ряду критеріїв членства, які всі національні члени повинні постійно виконувати, щоб зберегти своє членство в CEN та/або CENELEC. Одним з головних переваг цієї системи є те, що вона також сприяє обміну та прийняттю передового досвіду серед членів.

У 2019 році CEN підготував 1164 документи, з яких: 1071 європейських стандартів, 50 технічних характеристик, 26 технічних звітів, 15 CWA та 2 посібники. Загальна кількість наявних документів на кінець грудня 2019 року становить 17309 і складається з: 15605 європейських стандартів, 26 європейських попередніх стандартів, 82 звітів, 546 технічних звітів, 476 CWA та 40 посібників. Окрім цього 3567 документів були у стані підготовки на кінець 2019 року.

У 2020 р. членство в CEN охопило 34 країни (Національні органи зі стандартизації 27 країн Європейського Союзу, Великобританія, Республіка Північна Македонія, Сербія та Туреччина плюс три країни Європейської асоціації вільної торгівлі (Ісландія, Норвегія та Швейцарія)).

На початок 2020 року CEN має 2134 (діючих) Технічних органів, з них: 321 технічних комітети, 51 семінар, 57 підкомісій, 1535 робочих груп.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: *European Committee for Standardization* [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.cen.eu/cenorm/aboutus/index.asp>.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КРУГЛИЙ СТІЛ; THE EUROPEAN ROUNDTABLE OF INDUSTRIALISTS (ERT) – це неофіційний форум, який з 1983 р. об'єднує близько 50 керівників великих багатонаціональних компаній європейського походження.

Круглий стіл – форма публічного обговорення чи висвітлення питань, на якому учасники висловлюються у визначеному порядку; нарада з обговорення проблем з учасниками з рівними правами. Поняття Круглого стола ввів англо-нормандський поет Роберт Вас близько 1150 р. у своїх історіях про короля Артура. У цей час у Європі процвітало місництво – правила та норми, розроблені в ході формування станів, які визначали ранг родини (насамперед, знатної) та її окремих членів, їхні взаємини з іншими родинами при призначенні на військову службу, адміністративну посаду, участі в офіційних урочистостях. Формальним вираженням знатності в цій системі було право знаходитися (сидіти) якнайближче до суверена. Серед феодалів часті були суперечки про місце, що приводили до важких конфліктів, аж до збройних. За легендою, король Артур увів саме круглий стіл для того, щоб учасники бенкетів не сперечалися один з одним за краще місце та почували себе рівноправними. При цьому сам король не сідав за Круглий стіл. Пізніше історії про короля Артура стали поширюватися у фольклорі та європейській (англійській, французькій, німецькій) літературі, Круглий стіл став одним з основних атрибутів цих історій. Кількість лицарів Круглого стола різнилася — у французьких текстах XIII століття згадується 150, 240 та 366, а в поемі Лайамона «Брут» зазначено 1600 лицарів.

У сучасному значенні термін «круглий стіл» уживається з XX століття. Так називають один із способів організації обговорення деякого питання. Характерним для нього є: 1) визначення мети обговорення (наприклад, узагальнити ідеї і думки щодо обговорюваної проблеми); 2) виступи всіх учасників круглого столу мають характер опанування (кожний повинен висловлювати думку з приводу обговорюваного питання, а не з приводу думок інших учасників); 3) всі учасники обговорення рівноправні та ніхто не має права диктувати свою волю та рішення.

ERT об'єднує до 55 генеральних директорів і топ-менеджерів багато національних компаній європейського походження, охоплюючи широкий галузевий діапазон промислового сектору економіки. Учасники ERT збираються двічі на рік на пленарних засіданнях, де визначається програма роботи, встановлюються пріоритети, створюються творчі робочі групи. Рішення приймаються шляхом консенсусу. Генеральний Секретар ЄКС знаходиться в м. Брюсселі; він координує проекти, діє як контактний пункт, забезпечує адміністративну підтримку та публікує звіти.

ERT очолювали такі провідні бізнесмени: з 2018 р. - Carl-Henric Svanberg (AB Volvo), з 2014 р. до 2018 р. – Benoit Portier (Air Liquide), з 2009 р. до 2014 р. – Leif Johansson (Ericsson); з 2005 р. до 2009 р. – Jorma Ollila (Nokia); з 2001 р. до 2005 р. – Gerhard Cromme (Thyssen Krupp); з 1999 р. до 2001 р. – Morris Tabaksblat (Reed Elsevier); з 1996 р. до 1999 р. – Helmut Maucher (Nestlé); з 1992 р. до 1996 р. – Jérôme Monod (Suez Lyonnaise des Eaux); з 1988 р. до 1992 р. – Wisse Dekker (Philips); з 1983 р. до 1988 р. – Pehr Gyllenhammar (Volvo).

ERT охоплює широкий спектр галузей промислового та технологічного секторів. Члени ERT широко розташовані по всій Європі. За обсягами продажів в ЄС ERT перевищує 1 млрд. євро, що підтримує близько 6,6 млн. робочих місць у регіоні. Синергетичний ефект роботи ERT значно перевищує зусилля окремих компаній, які самотійно не є спроможними адаптуватися до швидких змін в глобальних умовах розвитку світової економіки. Діяльність членів ERT створює сприятливі умови для розвитку інновацій, які є результатом спільних дій урядів країн, громадських установ, приватних підприємств.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : CORDIS [Електрон. Ресурс] // Режим доступу : http://cordis.europa.eu/coal-steel-rtd/home_en.html; 3) Schmolke-Hasselmann B. *The Round Table: Ideal, Fiction, Reality* [Текст] / B. Schmolke-Hasselmann // *Arthurian Literature*. – 1982. – V. II. – P. 411-475; 4) About ERT [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.ert.eu/about>.

Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ; EUROPEAN FINANCIAL STABILIZATION MECHANISM (EFSM) – фондова програма ЄС, що вступила в дію 05 січня 2011 р., в рамках якої країнам з фінансовими труднощами надається екстрена фінансова допомога з позичкових коштів, вилучених на фінансових ринках, гарантом яких виступає Європейська Комісія, а запорукою є бюджет ЄС.

Основна мета створення EFSM – забезпечення стабільності фінансового стану в Європі. Фондом програми управляє Європейська Комісія; в його формуванні беруть участь 28 країн-учасниць ЄС. Максимальний обсяг коштів, який може бути залучений в рамках програми, складає 60 млрд. євро. EFSM має найкращі кредитні рейтинги, облігації фонду оцінюються як інвестиції класу AAA від Standard & Poor's, Fitch Ratings та Moody's.

В 2012 р. ЄС за допомогою EFSM отримав 15,8 млрд. євро, які використані для позик Ірландії та Португалії. В 2013 р. програма EFSM завершується з фінансуванням 4,7 млрд. євро.

EFSM був утворений як тимчасовий рятівний механізм. В жовтні 2010 р. вирішено утворити незмінний довгостроковий механізм – Європейський стабілізаційний механізм (ЄСМ), який набув чинності 08 жовтня 2012 р., що є головним інструментом фінансування нових програм.

Однак EFSM залишається в силі для вирішення конкретних завдань, таких як збільшення термінів погашення для кредитів Ірландії та Португалії і надання проміжних кредитів.

Нині Ірландія підлягає пост-програмному нагляду (PPS) до тих пір, поки не буде повернуто не менше 75% отриманої фінансової допомоги. PPS буде діяти як мінімум до 2031 року. Португалія також знаходиться під наглядом після програми до тих пір, поки не буде повернуто не менше 75% отриманої фінансової допомоги, однак очікується, що PPS для Португалії буде діяти до 2035 року. Метою PPS є, в кінцевому рахунку, оцінка здатності Ірландії і Португалії погасити свої непогашені кредити Європейського механізму фінансової стабільності (EFSM), Європейського фонду фінансової стабільності (EFSF) і двостороннім кредиторам.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) European Commission. *Economic and Financial Affairs: European Financial Stabilisation Mechanism (EFSM)* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/efsm/index_en.htm; 3) Лапішко З.Я. Досвід країн Європи щодо посткризової стабілізації фінансового сектору [Текст] / З.Я. Лапішко // Науковий вісник НЛТУ України : збірник науково-технічних праць Національного лісотехнічного університету України, Економіка, планування та

управління в галузях. – Львів, 2012. – Вип. 22.3. – С. 282-291; 4) Офіційний сайт : *European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-financial-assistance/loan-programmes/european-financial-stabilisation-mechanism-efsm_en.*

Катерина Шерстюк

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОНД; EUROPEAN SCIENCE FOUNDATION (ESF) – неурядова міжнародна організація, яка покликана сприяти організації та проведенню наукових досліджень і координувати загальноєвропейські науково-дослідні ініціативи (високого рівня) з метою їх підтримки. ESF був заснований у 1974 р., базується у м. Страсбурзі (Франція). За час існування Фонд підтримав понад 2000 програм, зібравши понад 300000 наукових учасників з 186 країн за рахунок фінансування 80 організацій-членів в 30 країнах.

ESF тісно співпрацює з членами та партнерами, поширює свій досвід та пропонує наукову підтримку, спрямовану на підвищення якості та ефективності науки та пов'язану з наукою діяльність в Європі.

Членство в ESF відкрите для державних або приватних організацій з європейських країн (членів Ради Європи), головною місією яких є сприяння або надання фінансової чи іншої підтримки науковим дослідженням та/або процесам.

Членство в ESF розподіляється на дві групи:

1) повне членство. Надає організаціям можливість керувати розвитком ESF через статутні органи (Асамблея і Виконавча Рада). Повноправні члени вносять щорічний внесок і мають право голосу в Загальних зборах. Вступний внесок застосовується в залежності від категорії заявника.

2) асоційоване членство. Дозволяє організаціям здійснювати внесок у досягнення цілей ESF через свої наукові і дослідницькі знання і навичка. Асоційовані члени не зобов'язані платити щорічний внесок. Вони запрошуються для участі в загальних зборах без права голосу.

Бюджет фонду поповнюється за рахунок внесків його організацій-членів, які додатково фінансують окремі види діяльності ESF.

Цілі ESF: сприяння співробітництву у сфері фундаментальних досліджень шляхом планування, формування та, де необхідно, управління спільними програмами наукової діяльності; вивчення проблем, які мають стратегічне значення для Європи; консультування з питань наукової політики; сприяння вільному обміну інформацією та ідеями; сприяння співробітництву у використанні наявних і залученні нових коштів; надання грантової підтримки для забезпечення спільних дій і програм; забезпечення стратегічної та тактичної взаємодії учасників у діяльності Фонду; здійснення керівництва проектами наукових досліджень та їх експертизи.

ESF надає підтримку організаціям-членам двома шляхами: 1) поєднуючи учених у рамках своїх наукових семінарів і програм, мереж наукового співробітництва та європейських дослідницьких конференцій (які безпосередньо фінансуються ESF) для роботи над спільними проблемами; 2) концентруючи зусилля вчених на спільному вирішенні питань, які мають домінуюче значення у науковій політиці ЄС. У відповідності до цілей напрями діяльності ESF визначено з урахуванням довго- та короткострокових перспектив розвитку європейської науки

та подальшого усунення перешкод для міжнародного співробітництва. Ці напрями згруповано за трьома «колоннами»:

1) Стратегія науки – за цим напрямом забезпечується якісне передбачення перспектив європейської науки, визначення проблем наукової політики та шляхів їх подолання. Для цього за участю членів організації проводяться різноманітні заходи, а саме: програма «Погляд у майбутнє» («Forward Looks»); Брифінги з наукової політики (Science Policy Briefings); Форуми організацій-членів (Member Organisation Forum); Дослідницькі семінари (Exploratory Workshops). На цих заходах обговорюються стратегічні питання розвитку науки та міждисциплінарних досліджень, розглядаються проблеми наукової політики та виробляються шляхи їх вирішення, відбувається обмін досвідом у вирішенні різних завдань організації досліджень, встановлюються контакти та планується спільна діяльність;

2) Синергія науки – за цим напрямом передбачено реалізацію заходів, спрямованих на об'єднання вчених для розширення їх дослідницької діяльності. Для цього реалізується низка заходів, а саме: EUROCORES (спільні наукові проекти, до підтримки та координації яких залучаються національні фонди); Програми дослідницьких мереж співробітництва (ESF Research Networking Programmes); дослідницькі конференції (ESF Research Conferences) з обговорення проблем розвитку науки;

3) Управління наукою – за цим напрямом ESF виконує управління зовнішніми програмами та координує функціонування мереж співробітництва у межах Європейського дослідницького простору (ERA), утвореного ЄС.

Схеми фінансування заходів, що проводить ESF, є різноманітними: дослідницькі семінари та наукові мережі фінансуються безпосередньо з бюджету ESF; наукові програми та програми EUROCORES фінансуються організаціями членами; Європейські наукові конференції фінансуються спільно ESF та Європейською Комісією. ESF не здійснює фінансування досліджень, а підключає для цього інші європейські програми. Тому підтримка наукових програм і проектів виходить на загальноєвропейський рівень. Основним напрямом фінансування Фонду є сприяння розширенню наукових контактів і проведенню досліджень.

ESF орієнтує свої заходи на різні галузі науки. Насамперед підтримуються фундаментальні дослідження у сфері природних і технічних наук, медицини та біомедицини, гуманітарних і соціальних наук, біологічних, екологічних наук і наук про Землю. Тематичними напрямками є: дослідження земної кори; процеси, що відбуваються у навколишньому середовищі; природні ресурси та сталість розвитку; атоми, молекули та фізичні системи; мозок і когнітивістика; геном; питання охорони здоров'я; самобутність європейської культури. ESF намагається стимулювати міждисциплінарні дослідження за всіма напрямками.

ESF бере участь у розробці та реалізації заходів науково-технічної політики ЄС, тому орієнтує свою діяльність передусім на країни-члени Спільноти та країни, які є асоційованими членами. Крім того ESF залучає до співробітництва вчених з третіх країн. Так, особлива увага приділяється взаємодії з представниками країн СНД. Хоча Фонд не має спеціальних програм грантової підтримки дослідницьких проектів у цих країнах, вченим з них надається можливість взяти участь у діяльності ESF за запрошенням та оплачуються витрати на участь (проїзд, розміщення). Також Фонд виділяє довгострокові та короткострокові стипендії для участі вчених в інших міжнародних програмах, до яких вони не можуть підключитися самостійно та мають залучити партнерів з інших країн (у тому числі країн СНД). Тим самим Фонд сприяє урізноманітненню наукових контактів.

Фонд підтримує тісні зв'язки з різними міжнародними організаціями, сфера інтересів яких охоплює наукові дослідження, зокрема з Європейською Комісією та іншими науково-дослідними інституціями ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *European Science Foundation* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.esf.org>

Ганна Горіна

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОМБУДСМЕН; EUROPEAN OMBUDSMAN – орган ЄС, що є незалежним посередником в конфліктах між виконавчою та законодавчою владою. Європейський омбудсмен представлений однією особою, якій громадянин ЄС може поскаржитися на структури ЄС.

Орган впроваджено згідно з Договором про Європейський Союз (1992 р.). Призначається після виборів в Європейський Парламент строком на п'ять років.

Омбудсмен повністю незалежний, його повноваження можуть бути припинені достроково тільки в судовому порядку.

Напрямами роботи омбудсмена пов'язані з перевіркою прозорості прийняття рішень, ведення їх підзвітності, правильного управління державними грошима ЄС, дотримання основних прав, виконання адміністративних процедур і практик, кадрових проблем ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *European ombudsman* [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.ombudsman.europa.eu/en/home>.

Оксана Озаріна, Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ; EUROPEAN PARLIAMENT – представницький інститут ЄС. Його члени обираються в країнах-членах ЄС прямим загальним голосуванням. Європейський Парламент складається з представників народів держав, що об'єднані в Спільноти (ст. 223 Договору про функціонування Європейського Союзу в редакції Лісабонського договору).

Резиденцією Європейського Парламенту є м. Страсбург. Штаб-квартира Генерального секретаріату знаходиться в м. Люксембурзі. Більшість засідань фракцій та комітетів знаходяться у м. Брюсселі.

Кількість депутатів, що обираються в державах членах, залежить від квот за чисельністю населення відповідної країни, закріпленими в Договорі про Європейський Союз (ст. 223 Договору про Європейський Союз у редакції Лісабонського договору). Загальна кількість членів (депутатів) Європейського Парламенту після розширення ЄС у 2007 р. досягла 736 осіб: Німеччина - 99 депутатів, Велика Британія, Італія, Франція - 72 депутати, Іспанія, Польща - 50 депутатів, Люксембург, Кіпр, Естонія - 6 депутатів, Мальта - 5 депутатів тощо. Належність депутатів до певної політичної фракції є важливішою, ніж їх національне громадянство. Строк повноважень Європейського Парламенту - 5 років.

До функцій Європейського парламенту належать:

- законодавча функція;
- функція обрання та формування виконавчих органів ЄС;
- функція контролю над діяльністю виконавчої влади;
- просвітницько-інформаційна функція щодо громадян ЄС, інтереси яких представляє Європейський Парламент.

У політичній та інституціональній системі ЄС відсутнє чітке розмежування між «законодавчою» та «виконавчою» владою. Європейський Парламент відповідає за такі сфери діяльності:

1) політична, що охоплює: політичну законодавчу ініціативу, право на співучасть у законотворчій діяльності та контроль за здійсненням виконавчих повноважень структурними підрозділами Ради ЄС та Європейської Комісії;

2) обрання та формування керівних органів з боку Європейського Парламенту;

3) системотворча, в якій реалізується роль Європейського Парламенту в подальшому розвитку системи ЄС. У межах цієї сфери здійснюється не лише перегляд договорів, але й зміна процедур ухвалення рішень і перерозподіл сфер компетенції між ЄС та країнами-членами;

4) забезпечення зворотного зв'язку між депутатами Європейського Парламенту та їх виборцями, між Європейським Парламентом та парламентами країн-членів ЄС, асоційованих членів ЄС і третіх країн.

Права Європейського Парламенту включають такі повноваження:

- права дорадчого та консультативного характеру;
- право на участь у законотворчій діяльності;
- право на здійснення контролю;
- право призначення на посади та формування органів;
- право участі у бюджетному процесі.

Участь Європейського Парламенту в законотворчій діяльності передбачає:

- факультативне залучення Європейського Парламенту до консультацій з боку Ради ЄС або Європейської Комісії;

- обов'язкове залучення Європейського Парламенту до консультацій з боку Ради ЄС;

- процедуру вироблення спільної позиції;
- процедуру співучасті у прийнятті рішень;
- право на співучасть у прийнятті рішень в рамках бюджетного процесу;
- право на затвердження окремих законодавчих актів та угод про вступ, асоційоване членство та інших важливих договорів.

Згідно з підписаними Договорами, передбачено такі засоби здійснення парламентського контролю: право звертатись із запитом до Ради ЄС, Європейської Комісії та Європейського Центрального Банку; обов'язок Європейської Комісії, Ради ЄС, країн-членів ЄС звітувати перед Європейським Парламентом і надавати йому необхідну інформацію, право на проведення розслідування,

право на оскарження в Суді ЄС, право на звернення з поданнями до Європейського Парламенту громадян ЄС та механізм опосередкованого парламентського контролю у вигляді доручення Суду аудиторів подати свої висновки з відповідних питань.

Повноваження Європейського Парламенту в плані контролю, законодавчої діяльності та призначення на ключові посади постійно розширювались. І все ж в тих галузях політики, що пов'язані з інтенсивними фінансовими витратами, насамперед у внутрішній політиці, сільськогосподарській та торговельній політиці ЄС,

компетенції Європейського Парламенту і надалі залишаються обмеженими. У сфері законодавства повноваження Європейського Парламенту протягом тривалого часу залишались обмеженими. Ці компетенції були значно розширені Єдиним Європейським Актом та Договором про Європейський Союз. Європейський Парламент отримав право на участь у прийнятті рішень у важливих сферах європейського законодавства. В зв'язку з цим Європейський Парламент має ті самі права, що і Рада ЄС.

Європейський Парламент ухвалює рішення простою більшістю поданих голосів. Якщо йдеться про внесення поправок в рамках процедури співпраці / пошуку спільної позиції, участі в ухваленні рішень ЄС чи отримання згоди, вимагається абсолютна більшість голосів депутатів.

Усі рішення, що виходять за рамки внутрішньої парламентської діяльності, приймаються на пленарному засіданні.

Європейський Парламент складається з таких 17 комітетів: Комітет з питань закордонних відносин, прав людини, спільної політики у сфері безпеки та оборони, Бюджетний комітет, Комітет бюджетного контролю, Комітет з питань громадянських прав і свобод, юстиції та внутрішніх справ, Комітет з питань економіки та монетарної політики, Комітет з питань права та внутрішнього ринку, Комітет з промисловості, зовнішньої торгівлі, науково-дослідницької діяльності та енергетики, Комітет з проблем зайнятості та соціальних питань, Комітет з питань екології, охорони здоров'я та споживчої політики, Комітет з питань сільського господарства та розвитку села, Комітет з питань рибальства, Комітет з питань регіональної політики, транспорту та іноземного туризму, Комітет у справах культури, молоді, освіти, засобів масової інформації та спорту, Комітет з розвитку та співробітництва, Комітет з конституційних питань, Комітет з прав жінок та рівності шансів, Комітет із звернень громадян.

На підставі Лісабонського договору Європейський Парламент зазнав таких інституціональних змін:

1) Європейський Парламент одержав більшу повноту влади та на підставі змін практично прирівнюється у своїх повноваженнях до Ради Європейського Союзу; у першу чергу це стосується питань бюджету та економіки;

2) Європейський Парламент одержав більшу автономію від країн-членів ЄС і самостійно вибирає Президента Європейської Комісії, а не схвалює кандидатуру, висунуту країнами-членами, як було до цього;

3) змінюється кількісний склад Європейського Парламенту: з 2014 р., після закінчення перехідного періоду, чисельність депутатів Європейського Парламенту обмежена 750-ю представниками + 1 (Президент Європейського Парламенту). Місця в Європейському Парламенті будуть розподілятися за принципом «пропорційності, що знижується», що передбачає мінімум 6 і максимум 96 представників від країни.

Європейський Парламент отримав додаткові повноваження у процесі призначення керівництва інститутів ЄС:

- обрання Президента Європейської Комісії на підставі попереднього висунення кандидата Європейською Радою з урахуванням результатів співвідношення політичних сил в Європейському Парламенті за результатами виборів;

- затвердження всього складу Європейської Комісії та згода на призначення Верховного представника ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки.

Посилилась роль Європейського Парламенту, що у свою чергу забезпечило значно важливіше місце для комітетів Європейського Парламенту як робочих органів у процесі розробки та ухвалення рішень всередині ЄС. Європейський Парламент отримав право на участь у спільній з Радою ЄС (так звана процедура «спільного рішення») розробці та ухваленні законодавчих актів ЄС у більше ніж 40 додаткових сферах. Серед них - сільське господарство, енергетична безпека, імміграція, правосуддя та внутрішні справи, охорона здоров'я, структурні фонди, принципи європейського адміністрування, фінансові регуляції, недобросовісна конкуренція, транспорт, туризм, спорт, перетин кордонів, деякі аспекти спільної торговельної політики тощо.

Особливе значення надається посиленню ролі Європейського Парламенту у схваленні бюджету ЄС. Разом з набуттям чинності Лісабонським договором зник попередній бюджетний розподіл на «обов'язкові» та «необов'язкові витрати». Раніше Європейський Парламент не мав права «останнього слова» щодо обов'язкових бюджетних витрат, які становлять близько 45 % всіх бюджетних витрат ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Кашкин С.Ю. Право Європейського Союзу. М.: Проспект, 2009. 304 с.; 3) ЕС. Основопологабельные акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями. М., 2008. 696 с.; 4) Вебпортал органів виконавчої влади України. Коментарі до Лісабонського Договору. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish>; 5) European Union Legislation. URL: http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm. 6) Новая Европа. URL: http://n-europe.eu/article/2008/07/28/lissabonskii_dogovornovyivariantevrokonstitutsii

Оксана Озаріна, Юлія Бочарова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПЛАН ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ; EUROPEAN ECONOMIC RECOVERY PLAN – програма, спрямована на подолання впливу світової фінансової кризи на економіки країн-членів ЄС. План був прийнятий 26 листопада 2008 р. і містив короткострокові заходи зі стимулювання попиту та підтримки робочих місць і довгострокові заходи, які реалізовувалися в інвестуванні в стратегічні галузі промисловості, в т.ч. в дослідження та інновації. План включав тимчасові цільові заходи на суму 200 млрд. євро (1,5 % ВВП ЄС) із залученням як коштів національних бюджетів, так і коштів бюджету ЄС і коштів Європейського інвестиційного банку. План був складений на два роки.

У Плані було розроблено значну кількість заходів стосовно як національних економік країн-членів, так і економіки ЄС в цілому. До основних з таких заходів слід віднести:

- рефляцію (Європейська Комісія дозволила країнам-членам порушувати Пакт стабільності та зростання протягом двох-трьох років);
- стимулювання інвестицій;
- зниження процентних ставок Європейського Центрального Банку;
- надання податкових пільг;
- соціальні заходи (тимчасове збільшення допомоги по безробіттю та строку її дії, збільшення допомоги для домашніх господарств, зниження податків на низки

прибутки, зниження внесків на соціальне страхування, тимчасове зниження ставки ПДВ і т.д.).

Для деяких країн-членів ЄС було запропоновано індивідуальні плани відновлення національних економік, заходи щодо їх реалізації та суми, які на ці заходи виділялися. Наприклад, для Німеччини в перший рік дії Плану було виділено 32 млрд. євро, які мали бути спрямовані на інвестування в інфраструктуру, а в другий рік – 50 млрд. євро – на державні капіталовкладення.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

Тетяна Кожухова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ФОНД РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ; EUROPEAN AGRICULTURAL FUND FOR RURAL DEVELOPMENT (EAFRD) – один з інструментів фінансування спільної сільськогосподарської політики, який було створено згідно з Постановою Європейської Ради № 1290/2005 від 21 червня 2005 р. «Про фінансування Спільної сільськогосподарської політики» для фінансування програм щодо розвитку сільських територій країн-членів ЄС. Основні функції та принципи діяльності EAFRD закріплено в Постанові Європейської Ради № 1698/2005 від 20 вересня 2005 р. «Про підтримку розвитку сільських територій Європейським сільськогосподарським фондом розвитку сільських територій».

Згідно зі Стратегією сільського розвитку на 2007-2013 рр. Фонд повинен використати 96 млрд. євро з метою реалізації завдань політики сільського розвитку, поліпшення бюджетної дисципліни, удосконалення контролю та модернізації системи управління сільським розвитком.

Європейська Комісія визначила пріоритетні напрями надання допомоги сільським територіям через EAFRD:

1) конкурентоспроможність сільських територій (підтримка та розвиток людського потенціалу, реструктуризація фізичного потенціалу, підвищення якості сільськогосподарської продукції, підтримка аграрних трансформаційних процесів у нових країнах-членах ЄС) – 15 % бюджету;

2) охорона навколишнього природного середовища (підтримка раціонального використання сільськогосподарських угідь, стале користування потенціалом лісових угідь, здійснення заліснення, розвиток аграрно-лісових систем, провадження превентивних заходів) – 25 % бюджету;

3) диверсифікація сільської економіки та покращення якості життя (підтримка розвитку несільськогосподарських видів діяльності, туризму, малого та середнього бізнесу, надання базових послуг і бізнес-тренування, захист та управління природними багатствами тощо) – 15 % бюджету.

У січні - березні 2014 р. ЄС приступив до практичної реалізації затвердженої в грудні 2013 р. реформи ССП.

Реформа ССП включала зміни у фінансуванні розвитку села (частка в загальних витратах бюджету ЄС на ССП зростає до 24%). Країни повинні були представити проекти програм в ЄК в найкоротші терміни. Але в області розвитку сільських територій процес підготовки і прийняття відповідних національних і регіональних програм йшов повільно. З 118 таких програм, запланованих на 2014-2020 рр., до кінця 2014 р. були схвалені ЄК лише 9 (в Австрії, Данії, Польщі, ряді

регіонів Португалії, Фінляндії і ФРН), на які припадає близько 22% загального фінансування сільського розвитку з бюджету ЄС. До вересня 2015 р. ЄК схвалила 61 з 118 запланованих на 2014-2020 рр. програм із загальним фінансуванням з бюджету ЄС понад 65 млрд євро. В грудні 2015 р. процес прийняття програм розвитку села в країнах-членах було завершено. У 2014-2020 рр. на фінансування цих програм виділяється 99,6 млрд євро з бюджету ЄС та 60,0 млрд євро - з бюджетів країн.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *European Union Legislation* [Електронний ресурс] // Режим доступу : [http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX: 32005R1290:EN:NOT;](http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32005R1290:EN:NOT;) 3) Офіційний сайт : *European Commission : Agriculture* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/index_en.htm; 4) Офіційний сайт : *European Agricultural Fund for Rural Development* [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.2007-2013.eu/by_scope_eafrd.php.

Оксана Чернега

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ФОНД УПРАВЛІННЯ ТА ГАРАНТІЙ; EUROPEAN AGRICULTURAL GUIDANCE AND GUARANTEE FUND (EAGGF) – це фонд, коштами якого здійснювалася реалізація Спільної сільськогосподарської політики ЄС. Фонд був створений у 1962 р., реорганізований у 2007 р. До Фонду входили Сектор (секція) гарантування та Сектор (секція) управління EAGGF.

EAGGF почав свою діяльність з досить скромних операцій, які оцінювалися лише в десятки мільйонів розрахункових одиниць. За декілька років розмір Фонду збільшився в декілька разів. Гроші Фонду йшли на підтримку та гарантії цін і на зміну самого сільського господарства (його орієнтацію). Основна частина коштів Фонду із самого початку йшла на підтримку цін.

Фінансування здійснювалось як за рахунок спільного бюджету ЄС, так і за рахунок національних фондів. Найбільші витрати передбачалися з секції гарантування.

Розподіл коштів Фонду здійснювався таким чином:

1) за окремими видами продукції: на продукцію землеробства – в середньому близько 45% всіх коштів в рамках Pillar I, на яловичину та телятину – 18%. Подібний розподіл пов'язаний з особливостями методів підтримки, які використовувалися в різних секторах:

– основним методом підтримки зернових були прямі платежі, що призводило до використання значних обсягів бюджетних коштів;

– ціни на молочну продукцію підтримувалися на підставі використання імпорتنих тарифів, виробничих квот та експортних субсидій;

– використання імпорتنих тарифів та виробничих квот не потребувало бюджетних витрат;

2) по статтям витрат:

2.1. прямі платежі фермерам – 67% усіх витрат. До них відносили: погектарні виплати для зернових, олійних, білкових культур і земельні ділянки, виведені з виробництва; виплати на поголів'я великої рогатої худоби, овець і кіз

тощо. Платежі були прив'язані до рівня виробництва (поточного або історичного). Подібні виплати складали:

- 16% підтримки виробництва продукції рослинництва;
- близько 40% підтримки виробництва яловичини та телятини;
- 100% підтримки виробництва молочної продукції і виробництва

маслинового масла;

2.2. експортні субсидії (8,4 % всіх видатків в рамках функції гарантування EAGGF в 2003 р.);

2.3. платежі державним агентствам та приватним компаніям, які закупували продукцію, зберігали її деякий час і продавали, коли на ринку відчувається нестача такої продукції, щоб підтримати ціни (2 % бюджету Спільної сільськогосподарської політики ЄС);

2.4. виплати підприємствам, що переробляли сільськогосподарську продукцію, та експортерам – приблизно 25 % бюджету Спільної сільськогосподарської політики ЄС;

3) за напрямками підтримки – на розвиток сільських територій (Pillar II) припадало близько 10 % від загальних витрат Спільної сільськогосподарської політики ЄС (2001-2003 рр.);

4) за країнами: найбільші обсяги фінансування виділялися Франції (23 % в 2003р.), яка виробляє найбільші обсяги сільськогосподарської продукції в ЄС;

5) за механізмом розподілу коштів: розподіл коштів EAGGF здійснювався спеціальними уповноваженими закладами. Європейська Комісія контролювала правильність використання цих коштів.

У 2007 р. EAGGF було реформовано. Замість цього Фонду було створено Європейський фонд сільськогосподарських гарантій (див. *Європейський фонд сільськогосподарських гарантій*) та Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій (див. *Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій*).

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Commission : Regional Policy [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/regional_policy/fund/prord/prords/prdsc_en.htm; 3) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/general_framework/l60024_en.htm*

Оксана Чернега

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ФОНД; EUROPEAN SOCIAL FUND (ESF) – це один зі структурних фондів ЄС (див. *Структурні фонди*), який заснований для скорочення відмінностей у рівні добробуту та якості життя, що мають місце між країнами-членами ЄС і регіонами, а також для сприяння економічній та соціальній єдності у ЄС. Діяльність Фонду управляється Європейською Комісією (див. *Європейська Комісія*), спрямована на забезпечення реалізації заходів соціальної політики ЄС (див. *Соціальна політика ЄС*) та фінансується з єдиного бюджету ЄС (див. *Бюджет ЄС*).

ESF був створений у 1957 р. у рамках Договору про заснування Європейської Економічної Спільноти з метою розширення можливостей працевлаштування у країнах-членах Спільноти шляхом створення нових робочих

місць та підвищення географічної та професійної мобільності робочої сили. У 1971 р. ESF було реформовано та змінено принципи його діяльності: фінансування було націлено на підтримку певних груп і категорій населення. Бюджет фонду було істотно збільшено. З 1975 р. ESF почав активно співпрацювати не тільки з громадськими організаціями, але й з роботодавцями, профспілками та окремими компаніями. Європейською Комісією було визначено загальні пріоритети діяльності ESF, серед яких головною стала професійна підготовка із використанням нових технологій. У 1988 р. було проведено чергове реформування ESF, у результаті якого посилено допомогу найменш розвиненим регіонам (Канарські острови, регіони Греції, Французькі заморські департаменти, регіони Південної Італії, Північної Ірландії та Португалії).

Амстердамським договором (*див. Договір Амстердамський*) було визначено такі цілі діяльності ESF: підготовку кадрів, створення робочих місць, професійну орієнтацію та консультування. Пріоритетами діяльності ESF згідно з Лісабонською стратегією на період 2000-2006 рр. було визначено такі: проведення активної політики на ринку праці з метою запобігання зростанню рівня безробіття; надання рівних можливостей щодо доступу до ринку праці; підвищення рівня підготовки кадрів та освіти як частини політики з покращення доступу до ринку праці, підтримки зайнятості та сприяння професійній мобільності; сприяння розвитку підприємництва та забезпечення умов для створення нових робочих місць.

На сучасному етапі ESF надає субсидії для розвитку сфери професійної освіти, фінансування програм підвищення зайнятості, розвитку галузей, які переживають спад, а також заходів із допомоги у працевлаштуванні жінок та іммігрантів. Велика увага приділяється фінансуванню програм з працевлаштування молоді, особливо осіб віком до 25 років. За рахунок коштів ESF компенсується 50 % витрат на перекваліфікацію робітників, а також 50 % витрат, пов'язаних із субсидіями робітникам, які переселяються, та потребують тимчасової (до відновлення їх повної зайнятості) допомоги, або повністю/частково втратили роботу у зв'язку з реструктуризацією або переорієнтацією підприємств, де вони працювали, на виробництво інших видів продукції.

ESF допомагає країнам-членам ЄС адаптуватися до глобальних змін в економіці за допомогою розподілу фінансових ресурсів між країнами-членами та регіонами, які характеризуються найнижчим рівнем розвитку.

У 2004 р. Європейська Комісія прийняла пакет пропозицій щодо реформування діяльності ESF на період 2007-2013 рр. з метою стимулювання підвищення рівня зайнятості та соціально-економічного гуртування у рамках Європейської стратегії зайнятості. Протягом 2007-2013 рр. через ESF розподілено понад 75 млрд. євро між країнами-членами ЄС та регіонами для досягнення цілей соціальної політики ЄС. У цей період пріоритетним завданням ESF є сприяння адаптації працівників, підприємств і підприємців до глобалізації за рахунок використання позитивних змін в економіці. У рамках даного пріоритету ESF підтримує модернізацію та зміцнення інститутів ринку праці. Усі дії ESF ґрунтуються на підтримці розвитку транскордонного співробітництва та стимулюванні інновацій. Також ESF сприяє налагодженню партнерських відносин між роботодавцями, профспілками і державними органами для забезпечення реформам у сфері зайнятості та соціальної інтеграції.

У рамках стратегії «Європа 2020. Стратегія розумного стійкого та інклюзивного зростання» ESF має і надалі сприяти покращенню рівня життя громадян ЄС шляхом забезпечення можливості отримати більш високу кваліфікацію та надання кар'єрних перспектив.

Інвестиції ESF охоплюють усі регіони ЄС. Більше 80 мільярдів євро виділено на інвестиції в людський капітал у державах-членах між 2014 і 2020 роками, при цьому додатково принаймні 3,2 мільярда євро буде виділено на Ініціативу зайнятості молоді. Крім того, 20% інвестицій ESF будуть спрямовані на діяльність, що покращує соціальне включення та боротьбу з бідністю.

У 2014-2020 рр. фактичні асигнування ESF становлять 24,8% бюджету Структурних фондів (ESF & ESRF). Введення мінімальної частки (23,1%) фактично припиняє поступове зменшення частки ESF за останні 25 років. 18 держав-членів вирішили виділити додаткові кошти до ESF понад мінімальну частку (див. табл. 1).

Таблиця 1

Бюджет ESF за країнами на період 2014-2020 рр.

Назва країни	Сума ЄС	Національна сума	Загальна сума
Австрія	442,087,353	433,651,942	875,739,295
Бельгія	973,364,655	1,201,024,470	2,174,389,125
Болгарія	1,476,934,311	258,310,604	1,735,244,915
Хорватія	1,414,736,310	249,659,352	1,664,395,662
Кіпр	114,307,303	20,171,881	134,479,184
Чехія	3,416,403,254	786,152,365	4,202,555,619
Данія	213,024,265	197,929,012	410,953,277
Естонія	576,583,967	105,615,654	682,199,621
Фінляндія	518,262,892	518,262,892	1,036,525,784
Франція	5,552,031,743	4,255,054,848	9,807,086,591
Німеччина	7,495,616,321	5,044,691,829	12,540,308,150
Греція	3,899,892,473	1,139,981,679	5,039,874,152
Угорщина	4,604,894,242	973,384,756	5,578,278,998
Ірландія	476,370,407	476,370,407	952,740,814
Італія	10,166,693,737	7,264,756,989	17,431,450,726
Латвія	609,544,789	107,566,740	717,111,529
Литва	1,095,501,471	193,323,792	1,288,825,263
Люксембург	20,056,223	20,056,223	40,112,446
Мальта	105,893,448	26,473,362	132,366,810
Нідерланди	510,282,703	520,488,357	1,030,771,060
Польща	12,923,346,555	2,282,986,422	15,206,332,977
Португалія	7,319,752,465	1,497,727,993	8,817,480,458
Румунія	4,622,917,320	811,053,914	5,433,971,234
Словаччина	2,060,374,706	418,561,142	2,478,935,848
Словенія	718,769,595	179,692,403	898,461,998
Іспанія	7,087,214,991	3,186,552,885	10,273,767,876
Швеція	719,642,020	719,642,020	1,439,284,040
Велика Британія	4,758,925,207	3,934,995,660	8,693,920,867

На період 2014-2020 рр. ESF зосередить увагу на чотирьох тематичних цілях політики згуртованості:

- сприяння зайнятості та підтримці мобільності робочої сили;
- сприяння соціальній включеності та боротьбі з бідністю;
- інвестування в освіту, навички та навчання протягом усього життя;
- посилення інституційного потенціалу та ефективного державного управління.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ

«Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: *European Commission: Employment and Social* [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ec.europa.eu/employment_social/esf/index_en.htm.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ (ЄС); EUROPEAN UNION (EU) – міжнародна організація, яка утворена через об'єднання держав на принципах наднаціональної інтеграції. Створення та розвиток ЄС розглядається як процес європейської інтеграції (див. *Європейська інтеграція*). За своєю політико-правовою сутністю ЄС є феноменом у сучасному світі, має особливу наднаціональну інституційну парадигму (структуру), сформовану на основі тривалої історії та суспільних традицій. Крім цього він являє собою унікальне на сьогоднішній день економічне об'єднання, яке не має аналогів і відтворює найбільш складні формати інтеграції національних економік 27 країн Європи.

Свою історію ЄС бере зі створення Європейської спільноти вугілля та сталі (ЄСВС) на основі підписання Паризького договору (1951 р.) у складі Бельгії, Франції, Німеччини, Італії, Люксембургу та Нідерландів. У 1957 р. Був підписаний (набув чинності у 1958 р.) Римський договір про заснування Європейської Економічної Спільноти (ЄЕС), а також Договір про заснування Європейської спільноти з атомної енергії (Євроатом). До цих Спільнот увійшли ті ж 6 країн, що і до ЄОВС.

У 1958-1967 рр. відбувалося створення зони вільної торгівлі ЄЕС. Наступний етап охопив період з 1968 по 1986 рр. та передбачав створення митного союзу країн ЄЕС (у 1968 р. впроваджено Спільний митний тариф). У 1973 р. До ЄЕС приєдналися Данія, Ірландія та Велика Британія, у 1981 р. – Греція, у 1986 р. – Іспанія, Португалія. У 1986 р. було підписано Єдиний Європейський Акт (вступив в силу у 1987 р.), на основі якого у 1987-1992 рр. відбувалося завершення формування єдиного внутрішнього ринку (спільного ринку), що передбачало забезпечення вільного руху товарів, послуг, капіталу та робочої сили. У 1992 р. у м. Маастрихті підписаний Договір про Європейський Союз (див. *Договір про Європейський Союз*), який набув чинності у 1993 р. Згідно з цим Договором ЄС «..оснований на Європейських Спільнотах, які доповнені новими сферами політики та формами співробітництва..». Його завдання полягає у тому, щоб «...організувати на базі згуртованості та солідарності відношення між країнами-членами та між їх народами» (ст. 1). Цілі ЄС (див. *Договір про Європейський Союз*) мають бути досягнуті шляхами, обумовленими в Договорі, та згідно з закладеними в ньому умовами та часовими межами, враховуючи принцип субсидіарності. ЄС базується на таких цінностях, як демократія, рівність, шанування прав і свобод людини, верховенство права тощо. Союз має власний прапор, герб і гімн, валюту. У Маастрихтському договорі на додаток до існуючих Європейських Спільнот (сфери спільної політики) визначено засади співпраці у сфері зовнішньої політики та політики безпеки, а також у галузі правосуддя та внутрішніх справ (сфери міжурядової співпраці). Так, створено нову структуру з трьома «стовпами», які мають політичний та економічний вимір, і запроваджено поняття «Європейський Союз», який є формою існування Спільнот (але на відміну від них не є юридичною особою). У відповідності з Маастрихтським договором у ЄС розпочалося створення економічного та валютного союзу (у 2002 р. впроваджено єдину валюту євро). У 1995 р. до ЄС приєдналися Австрія, Фінляндія та Швеція. У 1997 р. було підписано Амстердамський договір (набув чинності у 1999 р.), а у 2001 р. –

Ніццький (набув чинності у 2003 р.), які передбачали певні реформування ЄС через зміну окремих положень Договору про заснування Європейської Спільноти (у консолідованій формі) та Договору про Європейський Союз. У 2004 р. до ЄС вступили Чехія, Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Угорщина, Мальта, Польща, Словенія, Словаччина. У зв'язку з масштабними структурними та політичними змінами у 2004 р. було підписано Конституційний договір, який передбачав реформування системи функціонування ЄС (замінивши всі існуючі договори єдиною Конституцією. Проте цей договір не був ратифікований усіма національними парламентами країн-членів ЄС. У 2007 р. відбулося розширення ЄС, до якого вступили Румунія та Болгарія, у липні 2013 р. членом ЄС стала Хорватія. З січня 2020 року Британія перестає бути членом Європейського Союзу. Отримати членство в ЄС бажають Ісландія, Македонія, Сербія, Туреччина та Чорногорія, Грузія, Молдова, які є офіційними кандидатами на вступ до ЄС. Також у 2007 р. було продовжено реформування ЄС та підписано Лісабонський договір, або Договір про реформу, що замінив Конституцію ЄС (офіційна назва: «Лісабонський договір про внесення змін у Договір про Європейський союз та Договір про заснування Європейської Спільноти»). Цим договором передбачено зміни в інституційній будові ЄС, зокрема впровадження посади Президента Європейської Ради (ЄС), Верховного представника ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки, а також визначено заходи з підвищення ефективності діяльності Європейської Комісії та Європейського Парламенту та ін. Право не виконувати низку положень Лісабонського Договору отримали Чехія та Польща. До того ж збережені вагомні компетенції національних органів влади.

На рівні ЄС запроваджено (у 1993 р.) єдині критерії розширення ЄС. Вони розділені на дві групи: 1) критерії вступу до ЄС для країн-кандидатів (інституційна стабільність, дієва ринкова економіка, спроможність і наявність правового та адміністративного ресурсі для імплементації законодавства ЄС, прийняття цілей економічного та валютного союзу тощо); 2) критерії розширення для ЄС (спроможність прийняти нових членів, спроможність зберегти та продовжити європейський інтеграційний процес).

Впродовж існування у ЄС (спочатку у ЄЕС) створено систему спільних (наднаціональних) інституцій, яким делеговано частину повноважень національних властей. Їх склад обирається за спеціальними демократичними процедурами. До інституційної структури ЄС входять (*див. Інститути ЄС*): Європейська Рада, Європейський Парламент, Рада ЄС (Рада Міністрів), Європейська Комісія, Суд Європейської Спільноти, Європейська рахункова палата, Економічний і соціальний комітет, Комітет регіонів, Європейський Центральний Банк, Європейський інвестиційний банк, Європейський обмудсмен, Генеральний інспектор з охорони даних. Також на основі окремих законодавчих актів ЄС створено низку органів для вирішення конкретних питань, серед них: Бюро ЄС з питань різноманіття рослин, Європейське агентство авіаційної безпеки, Європейське агентство безпеки праці та охорони здоров'я на робочому місці, Європейське агентство з мережевої та інформаційної безпеки, Європейське агентство з реконструкції, Європейське агентство з безпеки морських сполучень, Європейське залізничне агентство, Європейське агентство з лікарських препаратів тощо. Все ці інституції та органи дозволяють виконувати завдання, покладені на ЄС основоположними договорами та, зокрема, проводити спільні політики у різних сферах суспільного життя.

Функціонування ЄС і діяльність його основних інституцій та додаткових органів базується на релевантній системі права (*див. Європейське право*). Її структура зумовлена особливою правовою природою самого ЄС і своєрідністю

його інституційної моделі. У результаті тривалого процесу нормативно-правовий масив європейського права сформувався у системі законодавства (див. *Acquis communautaire*, *Законодавство ЄС*), яка у тому числі включає спеціальний блок правового регулювання міжнародного співробітництва (див. *Правові основи співробітництва у ЄС*), а також акти, що узагальнили політичні вимоги до вирішення головних соціально-економічних проблем (див. *Хартія про фундаментальні права Європейського Союзу та Європейська хартія малих підприємств*). Правова основа розвитку ЄС пов'язана з формуванням єдиної (європейської) системи цінностей, які дозволяють в умовах великого різноманіття країн ЄС забезпечувати їх єдність, солідарність і співробітництво. Зокрема, вона визначає можливість проведення країнами ЄС спільної зовнішньої політики та політики безпеки, а також удосконалення внутрішньої політичної структури ЄС. Фінансовою основою діяльності ЄС є наднаціональний бюджет і механізми його використання через спеціальні фонди ЄС (наприклад, структурні фонди).

Економічна інтеграція в рамках ЄС дозволила створити могутній господарський комплекс інтернаціональної природи. Він заснований на формуванні митного союзу, єдиного внутрішнього ринку, економічного та валютного союзу, а також побудови системи регулювання економіки на основі інститутів ЄС і спільних політик країн-членів (див. *Спільні політики ЄС*). Сучасний ЄС являє собою один з провідних економічних центрів світу. У 2018 році його загальний ВВП складав – 21,7 трлн. євро, експорт – 5,0 трлн. євро, імпорт – 5,3 трлн. євро, населення – 511,8 млн. осіб. «Ядром» економіки ЄС є зона євро, тобто країни, де в обігу знаходиться єдина європейська валюта. З 2017 року, у Єврозону входять 19 держав-членів, що використовують євро як свою національну валюту.: Австрія, Бельгія, Німеччина, Греція, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Португалія, Словаччина, Словенія, Фінляндія, Франція та Естонія.

Основою стабільного розвитку економіки ЄС є спільна (комунітарна) економічна політика, яка має внутрішній (підтримка промисловості, сільського господарства, політика у сфері конкуренції та ін.) та зовнішній (торговельна політика, міжнародне співробітництво у різних сферах) виміри. Головними напрямками соціально-економічної політики ЄС є: забезпечення сталого розвитку, побудова інноваційної економіки, підвищення конкурентоспроможності та структурна перебудова промисловості, забезпечення зайнятості.

Велика увага у діяльності ЄС приділяється розвитку демократії, захисту прав і свобод людини в Європі та світі, збереженню культури, боротьбі з тероризмом, співробітництву правоохоронних та судових органів та ін. Це стало пріоритетами його внутрішньої та зовнішньої політики. У контексті розвитку зовнішніх відносин ЄС активно проводить політику допомоги з розвитку.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Union [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://europa.eu/>; 3) Международная интеграция [Текст]: учебное пособие / О.Б. Чернега, В.С. Белозубенко, И.С. Бондаренко, А.Ю. Молчанова, Л.М. Самосьонко, А.А. Семенов ; под ред. О.Б. Чернеги. – 2-е. изд, обновл. и доп. – Донецк: «Каштан», 2009. – 350 с.

Вікторія Кошель

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ПОСАДОВИХ ОСІБ У ТУРИЗМІ ; THE EUROPEAN UNION OF TOURIST OFFICERS (EUTO) – це асоціація, яка сприяє взаємодії та обміну передовим досвідом між професіоналами туристичного бізнесу в Європі, які працюють у державному та приватному секторах.

Основними цілями EUTO є:

- сприяння обміну передовим професійним досвідом через програму навчальних візитів;
- надання підтримки країнам-членам у вирішенні професійних завдань;
- підвищення інформованості про економічну, соціальну та трудову важливість туризму;
- підтримка сталого розвитку кожного туристичного призначення через громадян, громадські організації та туристичну інфраструктуру;
- розвиток партнерських відносин з відповідними туристичними організаціями;
- заохочування розвитку навчання та виховання в європейській туристичній галузі.

Членство у EUTO відкрито для національних туристичних асоціацій, а також окремих фахівців туризму з державного та приватного сектору. Існують різні категорії членства:

- активне (повне) членство: регіональні туристичні організації в європейських країнах або в країнах, де така організація не існує, національні туристичні організації;
- асоційоване членство: національні об'єднання регіональних та місцевих туристичних організацій;
- партнерське членство: національні асоціації менеджерів і/або інших фахівців, що працюють у регіональних та місцевих туристичних організаціях;
- інституційне членство: організації які діють в областях, що мають відношення до розвитку EUTO (без права голосу).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

Ганна Горіна

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТАБІЛІЗАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ; EUROPEAN STABILITY MECHANISM (ESM) – фонд фінансової стабілізації країн ЄС, являє собою постійну структуру для розв'язання кризових ситуацій в економіці країн зони євро; заснований як міжурядова організація зі штабом в Люксембурзі, регульована міжнародним публічним правом. Договір про заснування ESM спочатку був підписаний 11 липня 2011 року міністрами фінансів 17 країн зони євро, і вступив в силу 27 вересня 2012 року, а почав свою діяльність 8 жовтня 2012 після ратифікації всіма державами, які підписали договір. Сучасна версія договору з поправками, внесеними після вступу в ESM Латвії та Литви, вступила в силу 3 лютого 2015 року. Фонд функціонує як елемент постійно діючої страхової мережі з максимальною спроможністю позики до 700 млрд. євро.

Основна мета створення EFSM – фінансовий захист країн ЄС від функціональних перенавантажень. Замість того, щоб допускати виникнення фінансової ланцюгової реакції, механізм захисту забезпечує стабільне положення інших країн-учасниць і банківських систем шляхом надання гарантій за окремими

борговими зобов'язаннями. Після того, як поширення фінансової ланцюгової реакції зупиняється, можливе здійснення сприяння країні, що неспроможна виконувати свої зобов'язання.

ESM поступово замінює дві існуючі фондові програми: Європейський фонд фінансової стабільності (780 млрд. євро) і Європейський механізм фінансової стабілізації (60 млрд. євро). ESM розглядається як складова європейської регіональної страхової мережі разом з Європейською фіскальною угодою, Банківським союзом, Європейським Центральним Банком, які теж виконують функції охорони фінансів Співдружності.

23 січня 2012 р. узгоджено заключні положення Угоди про ESM, за якими від країн-членів, яким надається підтримка, вимагається участь у податково бюджетній угоді, а також встановлюється процедура узгодження за рішенням ESM більшістю, що виключає можливість блокування роботи фонду малими країнами ЄС. ESM надає допомогу країнам, які підписали меморандум о взаєморозумінні, що містить програму необхідних реформ або фіскальної консолідації для встановлення фінансової стабільності.

З 1 березня 2013 р. умовою отримання допомоги ESM є наявність повністю ратифікованої Європейської фіскальної угоди. Після отримання заяви про підтримку ESM Європейській Комісії, Європейському Центальному Банку та МВФ необхідно проаналізувати та оцінити країну за параметрами фінансової стабільності для прийняття рішення щодо однієї з п'яти програм допомоги: 1) надання стабілізаційного кредиту в рамках макроекономічної адаптаційної програми (суверенної позики); 2) виконання програми банківської рекапіталізації; 3) надання превентивної фінансової допомоги; 4) надання первинної ринкової допомоги; 5) надання вторинної ринкової допомоги.

ESM здійснює фінансову допомогу кільком країнам, в числі яких Іспанія (41,3 млрд. євро на рекапіталізацію банківської системи у 2012 році), Кіпр (10 млрд. євро на здійснення структурних реформ для підтримки конкурентоспроможності та стійкого зростання економіки, 2013-2016 роки) і Греція (до 86 млрд. євро в якості фінансової допомоги на обслуговування боргу, рекапіталізацію банківського сектора, погашення простроченої заборгованості та фінансування бюджету, 2015-2018 роки).

У 2018 році статутний капітал ESM складає 705 млрд. євро, з яких 80 млрд євро – оплачені акції, а інші 625 млрд євро – викличні акції. Німеччина зробила внесок в капітал ESM близько 27% загального обсягу коштів, і це фактично дозволяє блокувати рішення Ради керуючих. Далі за величиною коштів в ESM є Франція (20%), Італія (18%) та Іспанія (12%).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *European Stability Mechanism* [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.esm.europa.eu/about/index.htm>; 3) Антикризисный фонд ЕвразЭС. Региональные финансовые механизмы: Европейский стабилизационный механизм [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://acf.eabr.org/r/partners/Regional_finance_mechanism/ESM/. 4) *Annual Report European Stability Mechanism*. – Luxemburg: ESM, 2019; 5) Герасимов Г.П. Механизм финансовой стабилизации в современной Европе. Финансовая аналитика: проблемы и решения 10 (2016). - ФИНАНСЫ и КРЕДИТ, с.42–53.

Вікторія Кошель

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТРАТЕГІЧНИЙ ФОРУМ З ПРОБЛЕМ НАУКОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ; EUROPEAN STRATEGY FORUM ON RESEARCH INFRASTRUCTURES (ESFRI) – міжурядова організація, створена для розробки єдиного стратегічного підходу до розвитку дослідницької інфраструктури в Європі та, зокрема, в ЄС. ESFRI покликаний вирішувати стратегічні завдання розширення та поглиблення науково-технічної інтеграції країн Європи, посилити міжнародне співробітництво у забезпеченні наукових досліджень для підвищення їх якісного рівня та активності європейських учених, а також залучення кращих дослідників зі всього світу. Останнім передбачається надати вільний та конкурентний доступ до інфраструктурного потенціалу європейської науки. ESFRI був створений у 2002 р. Європейською Комісією, яка фінансує усі напрями діяльності та заходи, що проводяться Форумом.

Місія ESFRI полягає у забезпеченні послідовного та обґрунтованого стратегічного підходу до розробки політичного курсу щодо розвитку дослідницької інфраструктури, а також полегшенні реалізації відповідних багатосторонніх ініціатив у ЄС і на глобальному рівні. ESFRI координує виконання усіх прийнятих рішень, сприяє покращенню доступу дослідників до дослідницької інфраструктури на міжнародному рівні, а також підтримує реалізацію конкретних ініціатив щодо її кращого використання.

ESFRI складається з делегатів від кожної країни-члена та асоційованої країни (висуваються міністрами у сфері наукових досліджень), а також представника Європейської Комісії. Такий формат дозволяє виробити спільне бачення та стратегію забезпечення Європи найбільш сучасною дослідницькою інфраструктурою, а, відтак, розширити кордони європейської науки. Спільна робота представників країн та Європейської Комісії дозволяє подолати відмінності у політиці, що проводиться у сфері дослідницької інфраструктури на рівні країн та ЄС.

За результатами роботи ESFRI як структури міжнародного партнерства видається Дорожня карта щодо пан'європейської дослідницької інфраструктури (Roadmap for pan-European research infrastructure). Вперше такий документ було видано у 2006 р. та переглянуто у 2008 р. Документом визначено декілька проектів у сфері розвитку та ефективного використання дослідницької інфраструктури, реалізація яких координується ESFRI. На основі аналізу відповідного практичного досвіду Форум розширює обговорення проблем розвитку та використання дослідницької інфраструктури, залучає до цього усе більше країн, приділяє увагу регіональній політиці та новим галузям науки. Це дозволяє продовжити модифікацію Дорожньої карти, виданої ESFRI. Її зміни все більше зосереджуються на питаннях енергетики, продовольства та біології. Новий варіант документу видано у грудні 2010 р. із включенням до Дорожньої карти 48 інфраструктурних проектів. Наступний перегляд Дорожньої карти заплановано на 2015 р.

Наразі діє Дорожня карта ESFRI на 2018 р., яка є оновленням попередньої Дорожньої карти ESFRI на 2016 р., в якій відображені результати закінчення десятирічного циклу тих проектів ESFRI, які були введені в 2008 р., і результати відбору нових пропозицій. Він також пропонує бачення майбутньої еволюції діяльності та методів ESFRI.

Дорожня карта ESFRI на 2018 р. складається з:

- 18 проектів на стадії розробки, що потребують інвестицій близько 2,9 млрд. євро в найближчі роки (з 18 проектів 6 були новими проектами у наступних напрямках: енергетика, навколишнє середовище, їжа та здоров'я, соціальні та культурні інновації);

- 37 орієнтирів, що визначають ключові дослідницькі інфраструктури, які впроваджуються або завершені, що становить загальну вартість капіталу близько 14,4 млрд. євро.

25 вересня 2019 р. в Брюсселі ESFRI було організовано Інформаційний день з метою початку процесу оновлення Дорожньої карти 2021 (планується завершити до 2021 р.).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Commission : Research [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ec.europa.eu/research/infrastructures/index_en.cfm?pg=esfri.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД АУДИТОРІВ; EUROPEAN COURT OF AUDITORS (ECA) – інституція ЄС, орган фінансового контролю, який контролює всі доходи та видатки ЄС з метою перевірки їхньої законності та ефективності, а також здійснює управління фінансами ЄС. ЕСА було засновано Брюссельським договором від 22 липня 1975 року та розпочало роботу в жовтні 1977 року.; кожна держава-член ЄС делегує свого представника до Європейського суду аудиторів. Розташований Європейський суд аудиторів у Люксембурзі.

Результати своїх досліджень ЕСА оприлюднює у вигляді звітів – регулярних річних і спеціальних тематичних. Крім того, за законом, перш ніж ухвалювати фінансові та антишахрайські законодавчі акти, Рада ЄС запитує думку ЕСА.

13 вересня 2016 року Клаус-Хайнер Лене був обраний одинадцятим президентом ЕСА, у вересні 2019 року його повноваження було поновлено. Члени ЕСА обираються з числа осіб, які належать або належали у своїх країнах до органів зовнішнього аудиту. Члени Рахункової палати можуть обиратися на повторний строк. Зі свого числа вони обирають Голову ЕСА строком на три роки. Голова може обиратися на повторний строк. Члени Рахункової палати є повністю незалежними у виконанні своїх обов'язків від будь-якого уряду чи від будь-якого іншого органу.

Враховуючи стратегії ЕСА на 2013-2017 роки, у відповідь на зауваження, зроблені Європейським Парламентом щодо майбутньої ролі ЕСА та міжнародної експертної оцінки 2014 року щодо ефективності аудиту, ЕСА прийняло рішення про реформу своєї внутрішньої організації, що базується на чотирьох принципах: спритна реакція на швидко мінливе середовище, гнучке спрямування ресурсів до пріоритетних завдань аудиту, забезпечення своєчасною доставкою продукції, поглиблення робочих завдань. Реформа була здійснена з 1 січня 2016 року.

ЕСА перевіряє звіти про всі доходи та видатки Спільноти. Він також розглядає звіти про доходи та видатки всіх органів, створених Спільнотою. ЕСА надає Європейському Парламенту та Раді гарантійний документ щодо правильності ведення рахунків і законності та правильності всіх операцій, який публікується в Офіційному віснику Європейського Союзу. ЕСА стежить за тим, щоб усі доходи були отримані та всі витрати були здійснені законним і правильним способом.

ЕСА готує щорічний звіт після закінчення кожного фінансового року. Він направляє іншим інститутам Спільноти та публікується, разом з відповідями цих інститутів на зауваження ЕСА, в Офіційному віснику ЄС. ЕСА допомагає Європейському Парламенту та Раді ЄС у здійсненні ними своїх повноважень щодо

контролю над виконанням бюджету. В останні роки ЕСА надає більшого пріоритету аудиту результатів впровадження політики ЄС та надає поради щодо підвищення ефективності діяльності.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European court of auditors [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.esa.europa.eu/Pages/Splash.aspx>; 3) Європейська рахункова палата [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.dpa.pi.net.ua/dpi/dpi_articles/da009.htm; 4) Євроінтеграція [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.vki.vin.ua/EVRO_SUD.html.

Вікторія Кошель

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ФЕДЕРАЛІЗМ – теорія розвитку європейської інтеграції, яка передбачає обмеження державного суверенітету на користь наднаціональних інституцій та створення федеративного утворення на рівні декількох країн. Розглядаючи державу та її інтереси як першопричину військових конфліктів, прихильники федералізму обґрунтовували необхідність створення «єдиної Європи», цілісного наднаціонального об'єднання, яке б захищало спільні інтереси.

Європейський федералізм розвивався у межах федералістського руху, який у тому числі призвів до виникнення відповідних соціальних об'єднань (наприклад, Європейського союзу федералістів). Перші політичні проекти федералізму з'явилися ще у XIV ст. (план «Повернення святої землі») та розвивалися надалі під впливом виникнення та посилення спільних викликів для всіх країн Європи. Усі подібні плани мали схожі ідеї: об'єднання країн, утворення єдиного законодавчого органу, арбітражне вирішення взаємних конфліктів, формування митних союзів (конфедерацій), спільне реагування на зовнішні загрози тощо. На новому рівні ідеї федералізму стали розглядатися після закінчення Першої світової війни. У 30-х рр. XX ст. під впливом економічної кризи виникла нова «гілка» європейського федералізму – інтегральний федералізм. Виходячи з того, що національна держава не здатна вирішити багатьох соціально-економічних проблем, стверджувалася необхідність утворення європейських наднаціональних об'єднань (структур) з відповідними повноваженнями національних представництв, які мають стати вищими інститутами влади та захищати інтереси кожної країни-члена. Другий напрямок федералізму виник як реакція на тоталітаризм у Європі. Його основою стали суто політичні мотиви, а увагу було зосереджено на вирішенні проблем безпеки. У межах цього напрямку запропоновано створити наднаціональну державу – федеративне об'єднання (федерація європейських народів), що передбачає обмеження державного суверенітету кожної країни-члена. Необхідність цього зумовлена неможливістю окремих держав самостійно гарантувати політичну та економічну безпеку. Тому відносини країн мають бути побудовані на принципі солідарності, незважаючи на існуючі протиріччя. У цьому контексті була запропонована ідея створення Пан'європейського союзу – європейської конфедерації, яка би являла собою військовий альянс і митний союз, передбачала би впровадження єдиної грошової одиниці та спільне використання колоній. Основою формування такого європейського об'єднання мало стати прийняття федеральної конституції. У 1929 р. ідея утворення європейської конфедерації була запропонована на засіданнях Ліги Націй, а у 1930 р. було опубліковано

«Меморандум про організацію режиму федеративного європейського союзу», де були відзначені такі ключові ідеї: виникнення Спільноти європейських народів, створення спільного ринку та митного союзу, забезпечення вільного руху товарів, капіталів і громадян, захист економічно відсталих регіонів тощо.

В цілому основна ідея федералізму полягала в об'єднанні Європи на основі принципів федерації, що передбачало підпорядкування національних органів влади наднаціональним структурам. Основою для цього виступали історична та культурна єдність народів, необхідність забезпечення миру та демократії, загальні економічні проблеми, які виходять за межі можливостей національної держави. Принциповим питанням було створення європейського уряду та законодавства (у тому числі конституції). Між різними представниками федералізму існували розбіжності щодо методів реалізації намічених планів, юридичної форми європейського об'єднання (федерація чи конфедерація), організації наднаціональних органів, засобів контролю за їх діяльністю, механізмів і переліку повноважень, що передаються наднаціональній системі. Виділилися два основні методи досягнення федералістських цілей: кооперативний та інтеграційний. Кооперативний метод передбачав здійснення спільних дій держав у тих сферах, які представляють спільний інтерес. Наднаціональні органи створюються внаслідок співробітництва та включають представників, які представляють національні інтереси. Їх рішення приймаються тільки одногосно та мають силу тільки для тих країн, які їх затвердили. Наднаціональним органам делегується відносно невелика частина повноважень держави, яка необхідна для реалізації спільних дій. Інтеграційний метод передбачає делегування права прийняття рішень наднаціональним органам, посадові особи яких не представляють інтереси країн, громадянами яких вони є. Прийняття рішень не вимагає одногосності, такі рішення є обов'язковими для всіх країн, повинні реалізовуватися без подальших погоджень із національними органами. Це формує наднаціональну юридичну структуру, повноваження якої перевищують повноваження національних органів. Наднаціональні, а не національні органи здійснюють контроль над виконання рішень і міжнародних угод.

Через безліч протиріч багато положень федералізму виявилися нежиттєздатними та постійно переглядалися. Нова інтерпретація федералізму (1960-1970-ті рр.) була досить гнучкою та дозволяла використовувати різні цілі, форми та методи для побудови федерації. Відбулася відмова від абсолютизованих, категоричних та односторонніх положень федералізму, що істотно збагатило саму теорію та розширило практичні можливості впливу на розвиток європейської «федералізації». Сучасний «інтеграційний» федералізм відстоює необхідність поглиблення міжнародного співробітництва для створення структур федеративної моделі, а також забезпечення процесу федералізації європейських структур не через інтеграцію державних інститутів, а через інтенсивне залучення до інтеграційних процесів усього суспільства. Це стосується, насамперед, прямої участі у прийнятті рішень на національному та європейському рівнях таких елементів інтеграційного процесу, як регіони, громади та національних меншин. Це призводить до виникнення нової мережі різноманітних центрів співробітництва та поглиблення інтеграційних процесів (такі закономірності часто спостерігаються у сучасному ЄС).

Характерно, що сучасний федералізм відстоює також доцільність реалізації концепту «союз у різноманітності»: загальноєвропейські заходи (європейський паспорт, обмін студентами, культурні заходи тощо) не повинні призводити до абсолютної уніфікації, повноцінне об'єднання Європи може бути досягнуто тільки

через збереження певної різноманітності та національних особливостей. Кожна країна залишає за собою право успадковувати свою історію, традиції, специфічні особливості в організації суспільного життя. Сучасний федералізм не тільки заперечує, а й захищає принципи децентралізації у процесі інтеграції. Децентралізація прийняття рішень дозволяє у більш гнучкій формі здійснювати інтеграційні заходи, усувати протиріччя та розбіжності, які гальмують інтеграційний процес. Важливішим є принцип взаємної довіри, коли досягнення загальних задекларованих цілей ґрунтується на спільному виборі конкретних методів.

Одним з відгалужень сучасного федералізму є концепція «галузевого» федералізму, яка обґрунтовує об'єктивний характер і доцільність поступового розширення федеративних повноважень Спільноти лише в окремих галузях діяльності. Це стосується: функціонування єдиного ринку, забезпечення технологічного розвитку, охорони здоров'я, захисту довкілля, розвитку інфраструктури комунікацій, проведення валютно-фінансової політики та зовнішньої політики. Модернізація стратегії федералізму дозволила зробити його більше адекватним реаліям протікання інтеграційних процесів у Європі.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Копійка В.В. Європейський Союз: заснування та етапи становлення : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів [Текст] / В.В. Копійка, Т.І.Шинкаренко. – К. : Видавничий Дім «Ін Юрі», 2001. - 448 с.; 3) Рудік О.М. Політика європейської інтеграції : конспект лекцій [Текст] / О.М. Рудік. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2006. – 92 с.; 4) Миколюк А.В. Концептуальний вимір теорії та підходів європейської інтеграції [Електронний ресурс] / А.В. Миколюк // Освіта регіону : [український науковий журнал]. – Режим доступу : www.social-science.com.ua.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ФОНД РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ; EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND (ERDF) – це один зі структурних фондів ЄС (див. Структурні фонди), який було засновано у 1975 р. для зменшення регіональних диспропорцій та запобігання подальшим регіональним дисбалансам у ЄС шляхом фінансової підтримки проблемних регіонів. Діяльність ERDF фінансується за рахунок коштів бюджету ЄС (див. Бюджет ЄС).

Мета ERDF – ліквідація диспропорцій у рівнях регіонального розвитку країн-членів ЄС; участь у стимулюванні розвитку та структурному вирівнюванні регіонів, що відстають, та у конверсії промислових регіонів, у яких погіршується економічне становище. Об'єктом підтримки ERDF є насамперед регіони, які характеризуються найнижчим рівнем розвитку.

Відповідно до рішення № 1783/1999 Європейського Парламенту та Європейської Ради про Європейський фонд регіонального розвитку, його підтримка полягає у таких заходах:

- 1) упорядкування бізнес-сфер і сприяння підвищенню конкурентоспроможності, особливо малих і середніх підприємств;
- 2) сприяння розвитку місцевої економіки та зайнятості, у тому числі, стимулювання зайнятості у сферах туризму та культури;
- 3) проведення досліджень і розробок, використання їх результатів;

4) сприяння розвитку місцевого, регіонального та транс'європейського транспорту, мереж телекомунікацій та енергетики, а також пов'язаної з ними інфраструктури;

5) охорона довкілля та збереження природних ресурсів;

6) забезпечення рівних прав жінок і чоловіків у сфері зайнятості.

ERDF має широкий спектр напрямів фінансової підтримки, яку здійснює через спеціальні програми. На період 2007-2013 рр. кошти Фонду розподілено таким чином: інновації (24 %), транспорт (22 %), людські ресурси (22 %), довкілля (19 %), інші сфери (13 %).

У межах поточної стратегії регіонального розвитку (2007-2013 рр.) передбачено участь ERDF у всіх трьох ініціативах – цілях: 1) «Конвергенція», 2) «Регіональна конкурентоспроможність та зайнятість», 3) «Європейське територіальне співробітництво».

У межах програми «Конвергенція» ERDF здійснює фінансування заходів, спрямованих на модернізацію та диверсифікацію економіки, а також забезпечення зайнятості у таких сферах: НДДКР, інновації та підприємництво, становлення та розвиток інформаційного суспільства, довкілля, запобігання ризиків, туризм, культура, транспорт, енергетика, освіта, охорона здоров'я.

У межах програми «Регіональна конкурентоспроможність та зайнятість» - заходів, що здійснюються за трьома напрямками: 1) підтримка ініціатив щодо інноваційного розвитку економіки та економіки знань, а саме накопичення регіонального потенціалу в області досліджень і технічного розвитку, заохочення інноваційної та підприємницької діяльності, надання послуг фінансового інжинірингу підприємствам, зайнятим у економіці знань; 2) підтримка ініціатив щодо захисту довкілля та запобігання ризикам, а саме очищення забруднених територій, підвищення енергоефективності, заохочення використання екологічно чистого громадського транспорту у містах, розробка планів із запобігання та зменшення природних і техногенних ризиків; 3) підтримка ініціатив щодо забезпечення доступу до транспортних і телекомунікаційних послуг.

У межах програми «Європейське територіальне співробітництво» – заходів у трьох областях: 1) розвиток економічних і соціальних транскордонних зв'язків; 2) створення умов для розвитку транскордонного співробітництва, у тому числі двостороннього співробітництва між приморськими регіонами; 3) підвищення ефективності регіональної політики на підставі розвитку міжрегіонального співробітництва, налагодження контактів та обміну досвідом між регіональними та місцевими органами влади.

ERDF має дві основні цілі на період 2014-2020 рр., а саме:

1) інвестиції для зростання та робочих місць - спрямовані на зміцнення ринку праці та регіональної економіки;

2) Європейське територіальне співробітництво (ЕТС) – з метою посилення транскордонного, транснаціонального та міжрегіонального співробітництва в межах Європейського Союзу.

Ресурси, призначені для першої мети, розподілені на три різні категорії регіонів:

1) більш розвинені регіони, ВВП на душу населення яких перевищує 90% від середнього рівня в ЄС;

2) перехідні регіони, ВВП на душу населення яких становить від 75% до 90% від середнього рівня в ЄС;

3) найменш розвинені регіони, ВВП на душу населення яких нижче 75% від середнього рівня в ЄС.

ERDF також підтримує сталий міський розвиток. Щонайменше 5% видатків повинно бути виділено для кожної держави-члена на комплексні заходи щодо сталого розвитку міст, які мають вирішити економічні, екологічні, кліматичні, демографічні та соціальні проблеми, що впливають на міські райони.

Оскільки ERDF вносить внесок у Стратегію "Європа-2020" для розумного, стійкого та всеосяжного зростання, вона повинна зосередитись на пріоритетах, визначених у цій стратегії. Основні пріоритети: дослідження та інновації; інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ); малі та середні підприємства (МСП); сприяння низьковуглецевій економіці.

При цьому рівень необхідної концентрації змінюється залежно від категорії регіонів, які підтримуються. Більш розвинені регіони повинні виділяти щонайменше 80% своїх ресурсів ERDF принаймні на два з цих пріоритетів і принаймні 20% на сприяння низьковуглецевій економіці. Регіони з перехідною економікою повинні виділяти щонайменше 60% своїх ресурсів ERDF принаймні на два з цих пріоритетів і принаймні 15% на сприяння низьковуглецевій економіці. Найменш розвинені регіони повинні виділяти щонайменше 50% своїх ресурсів ERDF принаймні на два з цих пріоритетів і принаймні 12% на сприяння низьковуглецевій економіці.

Протягом програмного періоду 2014-2020 рр. ЄС витратить понад 350 млрд. євро на політику згуртованості, із них близько 199 млрд. євро виділено на ERDF.

Для проектів необхідний також певний рівень співфінансування. У менш розвинених регіонах (та найвіддаленіших регіонах) ERDF може фінансувати до 85% вартості проекту. У перехідних регіонах це може становити до 60% вартості проекту, а в більш розвинених регіонах – до 50%.

У травні 2018 року Європейська Комісія запропонувала положення щодо політики згуртованості ЄС після 2020 року. До них належать:

- 1) Положення про Європейський фонд регіонального розвитку та про Фонд згуртованості;
- 2) Положення про конкретні положення для мети Європейського територіального співробітництва (Interreg).

Ці пропозиції підтримують дві поточні цілі ERDF. Відповідно до пропозицій Комісії, у програмний період 2021-2027 рр. на ERDF буде виділено близько 200,6 млрд. євро (у тому числі 8,4 млрд. євро для ЕТС та 1,5 млрд. євро спеціальних асигнувань на найбільш віддалені регіони).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Європейська регіональна політика: натхнення для країн, що не входять до ЄС? [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/international/external_uk.pdf; 3) Офіційний сайт : European Commission: Regional Policy [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/the_funds/funding/index_en.cfm; 4) Cohesion policy 2007–13 Commentaries and official texts [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2007/publications/guide_2007_en.pdf. 5) Офіційний сайт : Fact Sheets on the European Union [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/>.

Оксана Чернега, Анастасія Ченурнова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ФОНД РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА; THE EUROPEAN FISHERIES FUND (EFF) – фонд ЄС, який здійснює фінансову підтримку рибної промисловості та громад прибережних територій для надання їм допомоги у адаптації до мінливих умов функціонування галузі.

Цілями функціонування EFF є:

- 1) підтримка спільної політики у сфері рибальства для забезпечення експлуатації водних ресурсів без завдання збитків довкіллю, а також з урахуванням соціальної та економічної складових;
- 2) сприяння стійкій рівновазі між рибними ресурсами та потенціалом флоту;
- 3) підвищення конкурентоспроможності та розвиток економічно життєздатних підприємств галузі;
- 4) сприяння охороні довкілля та природних ресурсів;
- 5) заохочення сталого розвитку та покращення якості життя у морських, озерних і прибережних районах, що постраждали від нераціонального рибальства та використання аквакультури;
- б) заохочення гендерної рівності.

Відповідно до Регламенту Ради ЄС № 1198/2006 бюджет EFF на 2007-2013 рр. склав 4,3 млрд. євро. За його рахунок фінансуються: морське та внутрішнє рибальство, аквакультура (розведення риби, молюсків і водяних рослин), переробка та збут рибної продукції, а також рибальські громади, що зазнають найбільших втрат від змін у галузі. У програмі фінансової підтримки EFF визначено такі п'ять пріоритетних напрямків:

- 1) перебудова флоту;
- 2) забезпечення сталого розвитку аквакультури, переробки та збуту, а також внутрішнє рибальство (для підтримки переходу на більш екологічно чисті методи виробництва);
- 3) заходи щодо контролю якості продукції;
- 4) сталий розвиток рибного господарства регіонів (для забезпечення диверсифікації місцевої економіки);
- 5) надання технічної допомоги для управління фінансовою діяльністю фонду.

EFF підтримує виконання заходів Спільної політики ЄС у сфері рибальства (*див. Спільна політика у сфері рибальства*).

EFF було розраховано на семирічний період, тому у 2014 р. було створено Європейський фонд морського та рибного господарства (EMFF), який є одним із п'яти Європейських структурних та інвестиційних фондів, які доповнюють один одного, щоб забезпечити більше робочих місць та зростання в ЄС.

EMFF підтримує морську та рибну політику ЄС на 2014-2020 роки, щоб сприяти досягненню наступних цілей:

- сприяння конкурентоспроможному, екологічно стійкому, економічно вигідному та соціально відповідальному рибному господарству та аквакультури;
- сприяння реалізації спільної рибної політики (CFP);
- сприяння збалансованому та всеосяжному територіальному розвитку рибного господарства та аквакультури;
- сприяння розробці та впровадженню інтегрованої морської політики Союзу (IMP) у спосіб, що доповнює політику згуртованості та CFP.

Асигнування на EMFF на 2014-2020 роки становить 6,4 млрд. євро, 11% з яких управляється Європейською Комісією, а 89% - державами-членами в рамках оперативних програм.

В рамках своєї частки EMFF Європейська Комісія підтримує наступні Європейські цілі в морських і прибережних питаннях:

- міжнародне управління;
- співпраця через обмін інформацією та передовою практикою;
- публічна інформація та підтримка мережевих платформ;
- морські знання та морське просторове планування.

Що стосується 89% частки держав-членів, EMFF підтримує наступні цілі: зменшення впливу риболовлі на морське середовище; ринкові інструменти для професіоналів та споживачів; спільне управління територіями та ділянками Natura 2000; спеціальна підтримка дрібних рибалок.

Розподіл коштів відбувається наступним чином:

- 4 340 млн. євро на підвищення стійкості та прибутковості рибного господарства і аквакультури за рахунок забезпечення і створення стійких робочих місць, підтримки маркетингу і переробки, а також сприяння розвитку на місцевому рівні;

- 580 млн. євро для контролю за дотриманням норм CFP та захисту справедливого доступу до здорових запасів;

- 520 млн. євро для збору даних для покращення знань про моря та довгострокового управління рибним господарством, включаючи розуміння та моніторинг комерційних видів, динаміку поодиноких запасів та змішаного рибного господарства, а також екологічне моделювання регіональних басейнів;

- 71 млн. євро для «Блакитної економіки», щоб забезпечити стійке зростання і створення робочих місць в морях і океанах, в таких областях, як спостереження за морем (CISE), поліпшення знань про моря та екосистеми, а також забезпечення раціональної експлуатації нових морських ресурсів (наприклад, енергії, біотехнологій).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт European Commission : Fisheries [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/eff/index_en.htm.; 3) European Structural And Investment Funds 2014-2020 Official texts and commentaries: [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/blue_book/blueguide_en.pdf.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ФОНД РОЗВИТКУ; EUROPEAN DEVELOPMENT FUND (EDF) – головний фінансовий інструмент, за допомогою якого ЄС сприяє розвитку країн Африки, Карибського та Тихоокеанського басейнів (АКТ), а також заморських країн і територій (ЗКТ).

Створення такого фонду було передбачено Римською угодою з метою надання технічної та фінансової допомоги африканським країнам, на той час ще колонізованим, які мали тісні історичні зв'язки з окремими країнами ЄС.

EDF створено в 1957 р. Функціонування фонду почалося в 1959 р. EDF не є частиною бюджету ЄС. Він наповнюється коштами країн-членів, керується власними фінансовими правилами та управляється спеціальним комітетом. Країни-члени визначають в Раді ЄС бюджет фонду розвитку шляхом укладання договору, який має бути ратифікований національними парламентами.

Починаючи з 1964 р., з першої Яундеської конвенції, черговий бюджет EDF є безпосередньо пов'язаним з договором чи конвенцією про партнерство з відповідними країнами. Кожен бюджет визначається на приблизно п'ятирічний строк:

- 1) 1959 – 1964 рр. (Римська угода);
- 2) 1964 – 1970 рр. (Яундеська конвенція I);
- 3) 1970 – 1975 рр. (Яундеська конвенція II);
- 4) 1975 – 1980 рр. (Ломейська конвенція I);
- 5) 1980 – 1985 рр. (Ломейська конвенція II);
- 6) 1985 – 1990 рр. (Ломейська конвенція III);
- 7) 1990 – 1995 рр. (Ломейська конвенція IV);
- 8) 1995 – 2000 рр. (Ломейська конвенція IV переглянута);
- 9) 2000 – 2007 рр. (Котонуська угода);
- 10) 2008 – 2013 рр. (Котонуська угода переглянута).

EDF підтримує країни АКТ та ЗКТ за такими ключовими сферами кооперації: економічний та соціальний розвиток, регіональна кооперація та інтеграція. Десятий EDF має бюджет 22 682 млн. євро: 21 966 млн. євро для АКТ (97 %); 286 млн. євро для ЗКТ (1 %); 430 млн. євро для комісії, що підтримує витрати для виконання програм фонду (2 %). Поточне управління EDF здійснює Європейська Комісія разом з установами, створеними в рамках угод про партнерство.

Наразі ЄС реалізує 11-й EDF на період 2014-2020 років, при цьому бюджет допомоги становить 30,5 млрд. євро для багатьох країн АКТ та ЗКТ, що охоплюють як національні, так і регіональні програми.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: CORDIS [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://cordis.europa.eu/coal-steel-rtd/home_en.html; 3) Development and cooperation: EuropeAid. European development fund (EDF) [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ec.europa.eu/europeaid/how/finance/edf_en.htm.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ФОНД СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ГАРАНТІЙ; EUROPEAN AGRICULTURAL GUARANTEE FUND (EAGF) – один з інструментів фінансування спільної сільськогосподарської політики, який було створено згідно з Постановою Європейської Ради № 1290/2005 від 21 червня 2005 р. «Про фінансування Спільної сільськогосподарської політики», яка встановила єдині правові рамки щодо фінансування витрат спільної сільськогосподарської політики. По лінії EAGF проходить фінансування прямих платежів фермерам та інструментів для регулювання агропродовольчих ринків, таких як інтервенції та експортні компенсації (експортні субсидії). З 2007 р. Європейський фонд сільськогосподарських гарантій та Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій замінили існуючий до цього Європейський сільськогосподарський фонд управління та гарантій.

За управління EAGF відповідальна Європейська Комісія. Європейська Комісія безпосередньо не робить платежі бенефіціарам. Згідно з принципом загального управління це завдання делеговане до країн-членів, які безпосередньо працюють через 85 національних чи регіональних платіжних агентств. Ці агентства

можуть претендувати на певні витрати з бюджету ЄС тільки після того, як вони пройдуть акредитацію в Європейській Комісії.

Платіжні агентства відповідають за перевірку кожної заяви на допомогу з приводу її прийнятності. Витрати, які понесли агентства, компенсуються Європейською Комісією по лінії EAGF кожного місяця. EAGF фінансує:

- прямі платежі фермерам в рамках спільної сільськогосподарської політики;
- компенсаційні платежі експортерам в треті країни в рамках Спільної організації ринків (Common Organisation of Markets);
- інтервенційні платежі;
- певні інформаційні та супутні заходи.

Фонд також фінансує заходи, які прямо не пов'язані із управлінням сільськогосподарськими ринками. Цими витратами централізовано управляє Європейська Комісія:

- певні ветеринарні заходи та заходи щодо забезпечення здоров'я рослин, огляд продуктів харчування та кормів, програми знищення та контролю захворювань тварин;
- заходи, які надають інформацію щодо спільної сільськогосподарської політики; – просування продукції фермерів;
- заходи щодо збереження, описування, колекціонування та використання генетичних ресурсів в сільському господарстві;
- Система огляду ферм (Farm survey system).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32005_R1290:EN:NOT; 3) Офіційний сайт : European Agricultural Fund for Rural Development [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://2007-2013.eu/by_scope_eagf.php; 4) European Union Law A blog about EU law by Vihar Georgiev [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eulaw.wordpress.com/category/agricultureand-fisheries/>.

Оксана Чернега

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ФОНД УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ; EUROPEAN FOUNDATION FOR QUALITY MANAGEMENT (EFQM) – є неприбутковою організацією, місцем базування якої є м.Брюссель (Бельгія); вона має на меті пропагування концепції Загального управління якістю (Total Quality Management, TQM) як єдиного способу досягнення успіхів у бізнесі. Фонд було засновано у 1988 р. президентами 14 великих європейських компаній (AB Electrolux, British Telecommunications plc, Bull, Ciba-Geigy AG, C. Olivetti & C. SpA, Dassault Aviation, Fiat Auto SpA, KLM, Nestlé, Philips, Renault, Robert Bosch, Sulzer AG, Volkswagen).

Програми організаційних заходів і діяльності які пропонує EFQM дають можливість близько 850 організаціям (приватні та громадські організації різних розмірів причетних 16 країн), що входять до Фонду, спільно користуватись та обмінюватись досвідом і знаннями в галузі загального управління якістю. EFQM сприяє підготовці нового покоління бізнес-лідерів, пропонуючи можливості навчання та розвитку, ґрунтуючись на практичному навчанні та обміні інформацією між організаціями. Фонд є ініціатором та організатором конкурсів на здобуття Європейської нагороди з якості. Його діяльність активно підтримується Європейською Комісією.

У 1991 була розроблена Модель ділової досконалості EFQM, на базі якої заснована Європейська премія з якості (EQA). Модель EFQM стала також основою національних премій з якості в двадцять одній- країні Європи. Спочатку діяльність EFQM була орієнтована на комерційні організації, представлені в основному великими підприємствами і їх операційними одиницями. Через декілька років Модель також застосована до діяльності організацій громадського сектору, а також малим і середнім підприємствам. У 1995 р за підтримки Європейської Комісії були введені дві нові відповідні категорії, в яких стала присуджуватися Європейська премія з якістю. З 2001 року введена схема визнання «Рівні Досконалості» (Levels of Excellence). У 2017 році конкурс став глобальним EFQM Global Excellence Award. У тому ж році був введений рейтинг EFQM - EFQM Global Excellence Index для компаній, які пройшли оцінку на рівень «Визнана Досконалість» і конкурс EFQM.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: European Foundation for Quality Management [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.efqm.org>.

Андрій Маловічко, Вікторія Кошель

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ФОНД ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ; EUROPEAN FINANCIAL STABILITY FACILITY (EFSF) – фінансовий інструмент, створений урядами країн ЄС 7 червня 2010 р. в м. Люксембурзі для запобігання поширенню європейської боргової кризи. Голова фонду – Клаус Реглінг, экс-генеральний директор з економіки та фінансів Європейської Комісії.

Основна мета створення EFSF – мінімізація наслідків європейської фінансової кризи суверенного боргу. Рада EFSF включає представників високого рівня з 16 країн-членів ЄС. Голова Ради – Томас Візер, який є також головою економічного та фінансового комітету ЄС. EFSF має найкращі кредитні рейтинги: AAA від Standard & Poor's, Fitch Ratings та Aaa від Moody's.

Фінансування фонду здійснюють країни ЄС. Найбільшу частку в інвестиційній структурі фонду мають країни з найвищим кредитним рейтингом: Німеччина – 27,13 %, Франція – 20,38 %, Італія – 17,91 %, Іспанія – 11,90 %, Нідерланди – 5,71 %, Бельгія – 3,48 %, Греція – 2,82 %, Австрія – 2,78 %, Португалія – 2,51 % та ін. Залучення інвестицій у фонд здійснюється через емісію та розміщення на відкритих ринках облігацій, або інших боргових інструментів фонду. Надійність цінного паперу підкріплена гарантіями держав євросони пропорційно до їх частки у сплаченому капіталі Європейського Центрального Банку. EFSF не створює нові кошти та випускає облігації під державні гарантії його учасників. Такими цінними паперами оперують інституціональні інвестори – пенсійні фонди, приватні та центральні банки, державні інвестиційні фонди, страхові компанії та компанії з управління активами. Розміщення облігацій здійснюється через офіс у Німеччині (German Debt Management Office). Обсяги розміщення визначаються поточною необхідністю в грошових ресурсах, можуть бути короткостроковими і довгостроковими. Відсоткова ставка формується в залежності від ситуації на фінансових ринках з урахуванням операційних витрат фонду та розміру комісій дилерів. Залучений інвестиційний ресурс використовується для кредитування країн ЄС, що мають проблеми з обслуговування власного суверенного боргу, рекапіталізації проблемних банків або

викупу бондів з метою зниження майбутньої ставки запозичення для проблемної країни-емітента.

Перші облигації EFSF розміщено 25 січня 2011 р. на суму 5 млрд. євро на 5 років в рамках пакету фінансової підтримки для Ірландії. Інтерес інвесторів був виключно високим: попит перевищив пропозицію в 9 разів. 22 червня 2011 р. залучено 3 млрд. євро на 5 років в рамках програми допомоги Португалії, що дає можливість країні скоротити дефіцит бюджету з 9,1 % до 5,9 % ВВП. Організацію торгів взяли на себе BNP Paribas, Goldman Sachs та The Royal Bank of Scotland. 54 % залучених коштів представили державні інститути, 25 % – комерційні банки, 18 % – інші фінансові організації. Основними власниками облигацій стали інвестори з Азії – 46 %. Учасники єврозони профінансували 33 % залучених коштів.

Розмір початковий гарантій інвестування EFSF стверджено в розмірі 440 млрд. євро. В силу негативних тенденцій, що спостерігаються в фінансовому секторі економіки ЄС (проблеми з обслуговуваннями боргу Грецією, франко-бельгійським банком Dexia тощо) прийнято рішення про збільшення гарантій EFSF до 780 млрд. євро. Суттєвим моментом є той факт, що 110 млрд. євро, які використовуються для фінансової підтримки Греції, не є частиною гарантій EFSF і ним не керуються.

EFSF був утворений як тимчасовий рятувальний механізм. В жовтні 2010 р. вирішено утворити незмінний механізм – Європейський стабілізаційний механізм (див. *Європейський стабілізаційний механізм*), який набув чинності 8 жовтня 2012 р., що є головним інструментом фінансування нових програм. Паралельно з ним EFSF продовжує свою діяльність з поточними програмами для Греції, Португалії та Ірландії. Фінансова допомога для рекапіталізації іспанського банківського сектора переміщається з EFSF до Європейського стабілізаційного механізму.

З 1 липня 2013 року EFSF більше не може брати участь у нових програмах фінансування чи укладати нові кредитні угоди, але він продовжує керувати існуючими програмами та погашати будь-яку непогашену заборгованість. EFSF буде ліквідований після досягнення його мети, інакше кажучи, коли EFSF отримає повну сплату коштів, наданих державам-бенефіціарам, та погасить свої зобов'язання за виданими фінансовими інструментами та укладеними договорами фінансування.

Станом на 31 грудня 2018 року EFSF як емітенту було присвоєно рейтинг AA від Standard & Poor's, рейтинг Aa1 від Moody's та AAA від Fitch Ratings. Усі три основні агенції кредитного рейтингу також дали EFSF максимально можливий короткостроковий рейтинг - Standard & Poor's (A1 +); Moody's (P-1) та рейтинги Fitch (F1 +).

У 2018 році в рамках диверсифікованої стратегії фінансування EFSF продовжував будувати свою криву дохідності, випускаючи довгострокові облигації з різними строками погашення. Усі випуски за 2018 рік було успішно розміщено, зібравши в цілому 28,2 млрд євро. На 31 грудня 2018 року номінальна непогашена сума випущених боргових цінних паперів становила 190,9 млрд євро.

Програма EFSF для Греції була продовжена до червня 2015 року та закінчилась 30 червня 2015 року. Програма EFSF для Ірландії закінчилась в грудні 2013 року, а програма для Португалії - у травні 2014 року. EFSF у подальшому не буде надавати більше фінансової допомоги.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) About EFSF [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.efsf.europa.eu/about/index.htm>; 3) Структура

інвестицій в Європейський фонд фінансової стабільності [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.finesco.ru/2011/11/efsf.html>; 4) Європейський фонд фінансової стабільності и перспективи євро [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://mfd.ru/news/articles/view/?id=745>; 5) Офіційний сайт : ESM [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://www.esm.europa.eu/sites/default/files/2019-06-26_efsf_fs_2018.pdf.

Катерина Шерстюк

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦЕНТР РОБОТОДАВЦІВ І ПІДПРИЄМСТВ, ЩО НАДАЮТЬ ДЕРЖАВНІ ПОСЛУГИ; THE EUROPEAN CENTRE OF EMPLOYERS AND ENTERPRISES PROVIDING PUBLIC SERVICES – це європейська асоціація, що об'єднує підприємства та організації роботодавців за участю громадськості та підприємств, що здійснюють свою діяльність в інтересах економіки в цілому, незалежно від їх правового статусу власності. Європейський центр є одним із трьох загальних міжгалузевих соціальних партнерів, визнаних Європейською Комісією, що являє собою громадське об'єднання роботодавців Європейського соціального діалогу, тоді як інші, наприклад, Business Europe (див. Конфедерація європейського бізнесу), представляють собою приватних роботодавців і профспілки.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Centre of Employers and Enterprises Providing Public Services [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.ceep.eu/index.php?option=com_content&view=section&id=7&Itemid=55&c43417316a8c0ddb72ab1893be164a25=16300c7f_94d3869d4512cdfb3b864b8.

Анна Чеботар

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦЕНТР СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ПОГОДИ; EUROPEAN CENTRE FOR MEDIUMRANGE WEATHER FORECASTS (ECMWF) – незалежна міжнародна організація, яка регулярно надає середньострокові прогнози погоди та координує від повідну діяльність на європейському рівні. ECMWF був заснований у межах конвенції Європейської Економічної Спільноти «Про створення Європейського центру середньострокового прогнозування погоди» у 1975 р., а перший прогноз був зроблений у 1979 р.

Станом на 2013 р. діяльність організації підтримується 34 країнами. Серед членів Центру: Бельгія, Данія, Німеччина, Греція, Іспанія, Франція, Ірландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Австрія, Португалія, Швейцарія, Фінляндія, Швеція, Туреччина, Велика Британія, Ісландія, Словенія.

Крім цього Центром укладені договори про співробітництво з:

1) країнами: Болгарією, Чехією, Чорногорією, Естонією, Хорватією, Латвією, Литвою, Угорщиною, Марокко, Румунією, Сербією, Словаччиною, Македонією та Ізраїлем;

2) міжнародними організаціями: Всесвітня Метрологічна організація (World Meteorological Organisation, WMO); Європейська організація по експлуатації метрологічних супутників (European Organisation for the Exploitation of Meteorological Satellites, EUMETSAT); Африканський центр використання

досягнень метрології у цілях розвитку (African Centre of Meteorological Applications for Development, ACMAD); Об'єднаний дослідницький центр (Joint Research Centre, JRC); Підготовча комісія Організації по Договору про всеосяжну заборону ядерних випробувань (Preparatory Commission for the Comprehensive Nuclear Test – Ban Treaty Organisation, CTBTO); Виконавчий орган конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані (Executive Body of the Convention on Long – Range Transboundary Air Pollution, CLRTAP); Європейська космічна агенція (див. *Європейська космічна агенція*).

ECMWF є партнером Європейської Комісії у проведенні наукових досліджень, розробці та реалізації заходів політики в області досліджень та інновацій (див. *Політика ЄС в області досліджень та інновацій*).

Бюджет ECMWF складає 41,4 млн. фунтів стерлінгів (2013 р.). Він формується за рахунок внесків від країн-членів і країн, що співпрацюють з ECMWF. Розміри внесків кожної держави залежить від розміру ВВП.

Наразі до ECMWF входять 22 держави-члени та 12 держав-співробітників, а загальна кількість персоналу налічує близько 360 осіб з понад 30 країн. Так, у січні 2015 р. Сербія та у січні 2016 р. Хорватія перейшли із категорії країн, з якими підписано договір про співробітництво, та стали повноправними членами ECMWF.

У 2018 році розмір внесків до бюджету ECMWF зріс до 43,5 млн фунтів. Окрім цього, як основні дослідження, так і допоміжні цілі Центру підтримують зовнішні організації. У 2018 році їхнє фінансування становило 55,5 млн. фунтів стерлінгів, тоді як дохід від продажу даних та продуктів забезпечив додатковий прибуток у понад 9,5 млн. фунтів.

Архів метеорологічних даних ECMWF (MARS) є найбільшим у світі та продовжує зростати. Станом на грудень 2018 року він містить близько 225 петабайт операційних та дослідницьких даних, щодня додається близько 250 терабайт. У MARS зберігається понад 400 млрд. метеорологічних полів.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: *European Centre for Medium-Range Weather Forecasts* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.ecmwf.int>.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК (ЄЦБ) ; EUROPEAN CENTRAL BANK (ECB) – головний елемент Європейської системи центральних банків (див. *Європейська система центральних банків*). ЄЦБ є центральним банком 19 країн Європейського Союзу, які прийняли євро. Його головним завданням є підтримка стабільності цін у євросоні та збереження купівельної спроможності єдиної валюти. ЄЦБ розпочав роботу 1 червня 1998 р. Місце знаходження – м. Франкфурт-на-Майні (Німеччина). Більше 3500 співробітників з усієї Європи працюють у ЄЦБ у м. Франкфурт-на-Майні.

Місією ЄЦБ є служіння людям Європи, захищаючи вартість євро та підтримуючи цінову стабільність. ЄЦБ та національні центральні банки разом становлять Євросистему, центральну банківську систему євросоні. Основна мета Євросистеми – підтримка стабільності цін: збереження вартості євро. ЄЦБ відповідає за нагляд за діяльністю кредитних установ, розташованих в зоні євро і держав-учасниць, що не входять в зону євро, в рамках Єдиного наглядового механізму, який також включає національні компетентні органи.

ЄЦБ визначає валютну політику країн ЄС; встановлює ключові процентні ставки; управляє офіційними резервами Європейської системи центральних банків, головним завданням якої є підтримка стабільності цін; має право санкціонувати емісію банкнот в межах валютного союзу тощо.

Найвищий орган ЄЦБ – Управлінська рада, до якої входять члени правління ЄЦБ та керівники центральних банків країн-членів. Ухвали потребують простої більшості голосів, кожний член управлінської ради має лише один голос. Правління ЄЦБ очолює Президент, якому підпорядковується Віце-президент та чотири заступники. Їх призначення узгоджують з головами держав та урядів країн-членів. Ухвали правління також потребують простої більшості голосів. Головне завдання правління ЄЦБ – виконання вказівок та ухвал Управлінської ради, що передбачає залучення до їхнього виконання центральних банків країн ЄС.

Література: : 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Все про ЄС [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://euinfo.tut.su/org.htm>; 3) Офіційний сайт : European Central Bank [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.ecb.europa.eu/> ; 4) Глосарій основних термінів ЄС [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.europa.dovidka.com.ua/ ee.html#_European_Central_Bank.

Ганна Горіна

ЄВРОПЕЙСЬКІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ПРОГРАМИ – це інструмент реалізації науково-технічної політики Європейського Союзу. У рамках цих програм міжнародні науково-дослідні проекти, проекти передачі технологій та «ноу-хау» забезпечуються фінансовою підтримкою. До 2009 р. понад 25 % фінансування по лінії європейських науково-технічних програм виділено ЄС на проведення досліджень і розробок у сфері інформаційних і комунікаційних технологій. У рамках європейських науково-технічних програм було виконано декілька тисяч науково-дослідницьких проектів, кожний з яких являє собою сучасне технічне розв'язання конкретної важливої проблеми технологічного розвитку Європи.

Цільовою групою для участі у європейських науково-технічних програмах, як правило, є наукові організації, університети та підприємства, малі наукові колективи (підрозділи, групи) наукових організацій, інститутів, промислових підприємств малого та середнього бізнесу академічного, галузевого секторів науки незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, які безпосередньо сприяють розробці нових інформаційних і комунікаційних технологій.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Російська державна бібліотека зарубіжної літератури імені М.І. Рудоміно. URL: <http://www.evarussia.ru>.

Юлія Бочарова

ЄВРОПЕЙСЬКІ СПІЛЬНОТИ, EUROPEAN COMMUNITIES – це три міжнародні організації (Європейська спільнота з атомної енергії (ЄСАС або Євроатом), Європейська спільнота з вугілля та сталі (ЄСВС) та Європейська економічна спільнота (ЄЕС)), які у 1965 р. підписали Договір про злиття (Брюссельський договір), який почав діяти 1 липня 1967 року.

Першою було утворено Європейську Спільноту вугілля та сталі (ЄСВС), яка проіснувала п'ятдесят років – з 1952 р. до 2002 р. Підписання Римських договорів шістьма країнами (Бельгією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, Німеччиною, Францією) передбачало створення у 1958 р. Європейської Економічної Спільноти та Європейської Спільноти з атомної енергії, які існують і дотепер. Згідно Договору про Європейський Союз (або Маастрихтського договору) назву «Європейська Економічна Спільнота» було змінено на «Європейську Спільноту», а також на базі Європейських Спільнот, доповнених сферами політики та новими формами співробітництва, було утворено Європейський Союз.

Література: : 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/treaties_en.htm.*

Ганна Горіна

ЄВРОРЕГІОН; EUROPEAN REGION – форма транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон, яке спрямоване на координацію взаємних зусиль і здійснення узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності у відповідності до національних законодавств і норм міжнародного права для розв'язання спільних проблем в інтересах людей, які населяють його територію по обидві боки державного кордону.

Головні риси, що його характеризують: 1) географічна - єврорегіон є територією, яка має конкретне географічне положення; 2) політична - частини цієї території знаходяться під юрисдикцією суверенних держав, які мають спільний кордон; 3) адміністративна - єврорегіон утворюють прикордонні регіони держав, які мають спільний кордон; 4) функціональна - єврорегіон є формою транскордонного співробітництва.

Розрізняють три групи єврорегіонів:

1) єврорегіони всередині ЄС (до цієї групи відносяться єврорегіони, які створені на внутрішніх кордонах країн-членів ЄС);

2) єврорегіони між країнами-членами ЄС та їх сусідами, які не членами ЄС (до цієї групи відносяться єврорегіони, створені на зовнішніх кордонах ЄС);

3) єврорегіони між постсоціалістичними державами. Єврорегіони даної групи на кордонах країн Східної Європи переважно створювалися в останнє десятиріччя та своєю стратегічною метою визначили вступ до ЄС.

Пріоритетними напрямками діяльності єврорегіонів є розбудова інфраструктури, створення інтегрованого транскордонного регіону, розвиток сільських територій, захист довкілля, співпраця у сфері підготовки кадрів тощо. Організаційні структури переважно містять спільні підрозділи та національні бюро або паралельні структури з кожної сторони - учасника єврорегіону. В рамках єврорегіону створюються інформаційні центри, агенції регіонального розвитку, які сприяють отриманню фінансової допомоги для транскордонних проектів. Через агенції здійснюється фінансування за національними та регіональними програмами.

Діяльність сучасних єврорегіонів базується на таких принципах:

1) принцип незалежності та суверенності - незалежність і добровільність у прийнятті прикордонними регіонами рішень стосовно розвитку транскордонного співробітництва;

2) принцип територіальної цілісності - дотримання територіальної цілісності та недоторканності кордонів сусідніх держав;

3) принцип комплексності та системності - виділення різних рівнів налагодження співпраці (горизонтальний, вертикальний), тобто, від взаємодії між місцевими органами влади до прямих контактів учасників євро регіону; використання різних форм територіально-виробничої організації праці (спеціалізація, кооперація, комбінування, кластерна модель тощо);

4) принцип законності - дотримання норм національного законодавства та міжнародних договорів країнами євро регіону;

5) принцип рівноправності - забезпечення рівних можливостей для регіонів країн євро регіону щодо співпраці з територіальними громадами або органами влади сусідніх держав в рамках транскордонного співробітництва;

6) принцип солідарності - зниження нерівності у соціально-економічному розвитку прикордонних регіонів суміжних держав;

7) принцип програмування - передбачає щорічне планування необхідних витрат державного бюджету, що сприяє забезпеченню прозорості, стабільності та синхронізації у політиці розвитку регіонів;

8) принцип синхронізації («синергії») - синхронне проведення ряду реформ, що впливають на соціально-економічний розвиток регіонів, узгодження пріоритетів і дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо регіонального та місцевого розвитку;

9) принцип збалансованого розвитку - забезпечує диференційованість надання державної підтримки регіонам з урахуванням їх потенціалу, умов, критеріїв та строків, визначених законодавством;

10) принцип єдності - забезпечення суспільної єдності, яка полягає у зменшенні відмінностей між окремими регіонами у використанні людських ресурсів та рівні життя населення; економічної єдності, яка полягає у зменшенні відмінностей в економічному розвитку між регіонами; просторової єдності, яка полягає у створенні інфраструктурних умов для розвитку периферійних регіонів.

Безпосередньо у процес створення євро регіонів Україна включилася на початку 1993 р. та станом на середину 2013 р. бере участь у таких євро регіонах (див. табл.): «Буг» (Україна, Польща, Білорусь), «Карпатський євро регіон» (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія), «Нижній Дунай» (Україна, Молдова, Румунія), «Верхній Прут» (Україна, Молдова, Румунія), «Дніпро» (Україна, Росія, Білорусь), «Слобожанщина» (Україна, Росія), «Ярославна» (Україна, Росія), «Чорноморський» (Албанія, Вірменія, Азербайджан, Болгарія, Грузія, Греція, Молдова, Румунія, Російська Федерація, Сербія, Туреччина, Україна), «Донбас» (Російська Федерація, Україна) та «Дністер» (Молдова, Україна).

Площа регіонів України, які охоплені прикордонним співробітництвом складає 253,1 тис. км (41,9 % усієї площі України), а чисельність населення, яке мешкає на даній території, складає понад третину загальної чисельності населення країни (близько 20 млн. осіб).

Організаційна структура більшості євро регіонів складається з Ради євро регіону, Президії, Секретаріату, робочих груп і комітетів.

Рада євро регіону - найвищий орган, який розглядає та приймає стратегічні рішення. У засіданнях беруть участь обрані члени Ради регіону та представники

регіональних і центральних органів влади та Європейського Парламенту.

Таблиця 1 – Основні характеристики вітчизняних єврорегіонів

Назва єврорегіону	Рік заснуванн	Країни-учасниці	Площа (тис.	Населення (млн.
1. Карпатський	1993	Україна, Польща, Угорщина, Словаччина, Румунія	161,3	16
2. Буг	1995	Україна, Польща, Білорусь	78	4,6
3. Нижній	1998	Україна, Румунія, Молдова	53	3,9
4. Верхній Прут	2000	Україна, Румунія, Молдова	28,9	2,9
5. Дніпро	2003	Україна, Російська Федерація,	107	5
6.	2003	Україна, Російська Федерація	58,5	4,4
7. Ярославна	2006	Україна, Російська Федерація	-	-
8. Чорноморський	2008	Албанія, Вірменія, Азербайджан, Болгарія, Грузія, Греція, Молдова, Румунія, Російська Федерація, Сербія.	-	-
9. Донбас	2010	Російська Федерація, Україна	200	14
10. Дністер	2012	Україна, Молдова	34,2	2,1

Президія єврорегіона включає представників об'єднань та їх заступників, обраних членів Президії та директорів-менеджерів. Президія здійснює загальне управління діяльністю єврорегіону.

Секретаріат - сукупність окремих підрозділів, якими керують директори. Завданням секретаріату виступає координація діяльності робочих груп і регулювання усіх організаційно-технічних процедур.

Робочі групи безпосередньо координують діяльність за різноманітними напрямками, що важливі для даного єврорегіону (створення інфраструктури, підтримка бізнесу, розвиток туризму та систем комунікацій, захист довкілля, удосконалення діяльності у сфері освіти, культури, спорту, охорони здоров'я та ін.).

Діяльність сучасних єврорегіонів базується на принципах рівноправності (забезпечення рівних можливостей для розвитку прикордонних регіонів країн); та узгодження інтересів (урахування інтересів регіонального та державного рівнів).

У більшості випадків фінансування діяльності єврорегіонів здійснюється усіма його членами. Кошти акумулюються у результаті виплати членських внесків, отримання дотацій, надання допомоги з боку національних та європейських фондів.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Мікула Н.А. Транскордонне співробітництво в умовах інтеграційних процесів України: Дис. ... доктора екон. наук: 08.10.01. Л., 2005. 358 с.; 3) Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або органами влади: збірка договорів Ради Європи. К.: Парламент. вид-во, 2000. 654 с.; 4) Кушніренко О. Державна підтримка розвитку транскордонного співробітництва в Україні. Управління сучасним містом. 2005. №1-2. С. 118-126; 5) Артёмов І.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: монографія. Ужгород: Ліра, 2009. С. 134-136.

Юлія Бочарова

ЄВРО-СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ, або БАРСЕЛОНСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ; EURO-MEDITERRANEAN CONFERENCE, або BARCELONA CONFERENCE – перша Євро-Середземноморська конференція відбулася у 1995 р. у Барселоні та розгорнула співробітництво між країнами-членами ЄС та «третіми» країнами Середземномор'я (Північної Африки та Близького Сходу). Коло учасників конференції було обмежено 15 країнами-членами ЄС та 12 країнами середземноморського басейну (Кіпр, Мальта, Туреччина, Палестина, Ізраїль, Йорданія, Сирія, Ліван, Єгипет, Марокко, Туніс, Алжир). Під час конференції було прийнято Барселонську декларацію (*див. Барселонська декларація*). Головним довгостроковим підсумком конференції було рішення створити до 2010 р. зону вільної торгівлі між ЄС і середземноморськими країнами, що брали участь у зустрічі. Сьогодні у регіоні фактично існує мережа двосторонніх угод про вільну торгівлю, які переважно стосуються створення умов для вільної торгівлі товарами, але про створення власне багатосторонньої зони вільної торгівлі за участі ЄС та країн Середземномор'я, що беруть участь у Барселонському процесі (*див. Барселонський процес*), мова поки що не йдеться.

Друга Євро-Середземноморська конференція відбулась у квітні 1997 року на Мальті, де учасники підтвердили: результатами дворічної роботи Барселонського процесу стали лише налагодження діалогу між партнерами та проведення ряду семінарів і зустрічей. Основна мета конференції – підведення підсумків розвитку нового регіонального співробітництва. Окрім того, під час конференції не вдалося прийняти Спільну декларацію через зіткнення позицій західноєвропейських, з одного боку, а з іншого – «третіх» середземноморських країн. При обговоренні військово-політичних проблем арабські держави різко критикували Ізраїль й вимагали, щоб конференція судила дії, що відбуваються. В сфері економіки арабські держави виразили невдоволення у розвитку Євро-середземноморського партнерства, звинувативши ЄС у повільних темпах реалізації заходів, узгоджених в Барселоні. Лише після завершення конференції старші посадові особи прийняли «заключні» положення. За основу прийнята ідея продовження співпраці між ЄС та «третіми» середземноморськими країнами.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Волович А.А. Евросредиземноморское партнерство: 10 лет спустя [Електронний ресурс] / А.А. Волович // Режим доступу: <http://www.iimes.ru/rus/stat/2005/13-12-05a.htm>; 3) Офіційний сайт : European Union Legislation Електронний ресурс] // Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/mediterranean_partner_countries/r15001_en.htm. 4) Conclusions. Second Euro-Mediterranean Ministerial Conference // EU. 15–16.04.1997. URL: http://www.eeas.europa.eu/euromed/conf/malta_conc_en.pdf.

Вікторія Кошель

ЄВРО-СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКЕ ПАРТНЕРСТВО; THE EURO MEDITERRANEAN PARTNERSHIP - див. БАРСЕЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС; BARCELONA PROCESS – партнерство, створене з метою глибокої євро-середземноморської зони вільної торгівлі, яка спрямована на усунення бар'єрів у торгівлі та інвестиціях як між ЄС, так і країнами Південного Середземномор'я, а також між самими країнами Південного Середземномор'я. Європейсько-

середземноморські угоди про асоціацію діють з більшістю партнерів (за винятком Сирії та Лівії).

Партнерство функціонує, як міждержавна організація 43 країн-членів Європи та Середземноморського басейну: 27 країн-членів ЄС, Великобританія та 15 середземноморських країн країни-партнери з Північної Африки, Західної Азії та Південної Європи. Воно було засновано 13 липня 2008 року на Паризькому саміті для Середземномор'я з метою посилення євро-середземноморського партнерства (EuroMed), яке було створене в 1995 році як Барселонський процес. Генеральний секретаріат партнерства знаходиться в м. Барселона, Іспанія.

Обсяг цих угод, по суті, обмежений торгівлею товарами, і низкою двосторонніх домовленостей, які готуються з метою поглиблення угод про асоціацію. Ці поточні чи майбутні домовленості пов'язані з подальшою лібералізацією торгівлі товарами сільського господарства, лібералізацією торгівлі послугами, акредитацією, прийняттям промислової продукції, а також регуляторною конвергенцією.

Головна мета Партнерства – це посилення інтеграції Північ-Південь та Південь-Південь у середземноморському регіоні, щоб підтримати соціально-економічний розвиток країн та забезпечити стабільність у регіоні. В ході своїх дій, інституція зосереджується на двох основних положеннях: сприянні людському розвитку та сприянні сталому розвитку. З цією метою Євро-середземноморське партнерство визначає та підтримує регіональні проекти та ініціативи різного масштабу, яким воно надає свою мітку, після прийняття консенсусу серед сорока трьох країн.

Ці проекти та ініціативи зосереджуються на 6 секторах діяльності за дорученням країн-членів ЄСП:

- Розвиток бізнесу та зайнятість
- Вища освіта та дослідження
- Соціальні та цивільні питання
- Енергетичні та кліматичні дії
- Транспорт та містобудування
- Вода, довкілля та економіка

Членами Середземноморського союзу є:

- Сполучене Королівство Великобританія.

З боку Європейського Союзу:

27 держав-членів Європейського Союзу: Австрія, Бельгія, Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чехія, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Іспанія та Швеція.

Європейська Комісія.

З боку країн-партнерів Середземномор'я:

15 держав-членів: Албанія, Алжир, Боснія і Герцеговина, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Мавританія, Монако, Чорногорія, Марокко, Палестина, Сирія (призупинено 2011 р.), Туніс і Туреччина.

Крім того, Лівія є державою спостерігача. ЄСП висловила бажання надати Лівії повне членство, а Мохаммед Абделазіз, міністр закордонних справ Лівії, заявив, що його країна "відкрита" для вступу. Арабська ліга також бере участь у засіданнях ЄСП.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Euro-Mediterranean

partnership [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/euro-mediterranean-partnership/>.

Юрій Яковенко

ЄВРОЮСТ; EUROJUST – відносно новий підрозділ серед органів ЄС, сформований у 2002 р. з метою підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів країн-членів ЄС в сфері розслідування та переслідування злочинців та організованого криміналу.

Правовий статус Євроюсту закріплений у Рішенні Ради ЄС від 28 лютого 2002 р. «Про створення Євроюста з метою посилення боротьби з тяжкою злочинністю».

Основні задачі Євроюсту: стимулювання та підвищення ефективності взаємодії компетентних органів країн-членів ЄС в розслідуваннях та обміні інформацією; підвищення якості співпраці між властями країн-членів ЄС в питаннях надання взаємної юридичної допомоги та видачі злочинців.

Діяльність Євроюсту сприяє посиленню координації дій між національними поліцейськими та судовими властями.

Відповідно до зазначеного Рішення до складу Євроюсту входять по одному «національному члену, що відряджений кожною країною-членом ЄС... і, що є за посадою прокурором, суддею або офіцером поліції з аналогічними прерогативами» (ст. 2).

Національні члени виступають уповноваженими представниками своїх країн. Вони забезпечують постійну взаємодію органів карного переслідування різних країн-членів ЄС.

У деяких випадках, наприклад, коли розслідування злочинів має значення для ЄС в цілому, Євроюст може діяти в особі колегії, що поєднує всіх національних членів. Колегія Євроюсту обирає одного з національних членів Головою, якого потім затверджує на посаді Рада ЄС. Для поточного управління Євроюстом Колегія призначає адміністративного директора.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Кашкін С.Ю. Право Європейського Союзу [Текст] / С.Ю. Кашкін и др.; отв. ред. С.Ю. Кашкін.- М.: Проспект, 2009.- 304 с.; 3) ЕС. Основополагательные акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями [Текст] – М., 2008. – 696 с.; 4) Офіційний сайт : *European Union Legislation* [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm.

Оксана Озаріна, Анна Чеботар

ЄДИНИЙ МИТНИЙ ТАРИФ (ЄМТ); COMMON CUSTOMS TARIFF (CCT) – єдиний перелік ставок мита, що застосовуються до товарів, які імпортуються до будь-якої з країн-членів ЄС із «третьох країн».

Ідея про необхідність і доцільність введення ЄМТ у межах ЄС була озвучена ще у 1957 р. в межах Римського договору про створення Європейської Економічної Спільноти (ЄЕС) (див. Римський договір, 1957 р.). а пізніше - ЄС (див. Маастрихтський договір, 1992р.). Так, у межах Римського договору питання щодо доцільності та порядку застосування та використання ЄМТ прописано в ст. 23, 26,

37, 95, 133, 135, 187, 280, 310. Подальшого розвитку ідея ЄМТ набула 1 липня 1968 р., коли шість країн ЄЕС: Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Франція та Німеччина - скасували кількісні обмеження у взаємній торгівлі та встановили ЄМТ щодо «третіх країн». Логічним завершальним етапом процесу впровадження в практику діяльності ЄЕС ЄМТ стало представлення Європейською Комісією 28 лютого 1990 р. проекту Митного кодексу ЄЕС, який був прийнятий 12 жовтня 1992 р. Регламентом Ради ЄС 2913/92 та набув чинності 1 січня 1994 р. (Імплементацийний кодекс або Регламент про застосування Митного кодексу (Регламент Ради ЄС № 2454/93), який встановлює порядок набуття чинності та застосування норм Митного кодексу ЄС, який було прийнято 2 липня 1993 р. та переглянуто 23 квітня 2008 р. - Рішення Європейського Парламенту та Ради ЄС № 450/2008).

Єдиний митний тариф ЄС складається з:

- двох основних частин:

1) Єдина товарна номенклатура - систематизований та класифікований перелік товарів, в межах якого товари згруповані у великі видові групи, які, в свою чергу, розбиті на більш специфічні групи та підгрупи (встановлена на підставі рішення ЄЕС № 2658/87 від 23 липня 1987 р. «Про мито, статистичну номенклатуру та про єдині ставки мита»). Слід зазначити, що в межах ЄС використовуються такі номенклатури товарів: комбінована номенклатура (КН) - база ЄМТ, включає 8-значні товарні коди та номенклатура ТАРІК (TARIC – *tarif intégré des Communautés européennes* – інтегрований митний тариф Європейської Спільноти), яка включає 10-значні коди, що присвоюються товарам при імпорті (номенклатура ТАРІК містить також коди для позначення особливих заходів торговельної політики);

2) Єдиний перелік ставок мита, а також умов звільнення від мита, встановлений для специфічних товарних груп (або підгруп) в товарній номенклатурі (встановлений на підставі рішення ЄЕС № 918/83 «Про звільнення від сплати мита»).

- додаткових елементів:

1) неприференційні тарифні виключення та квоти;

2) преференційні (пільгові) тарифні заходи, які передбачені угодами ЄС з окремими «третіми країнами» або їх групами (конвенційні тарифні преференції);

3) преференційні тарифні преференції, що встановлені ЄС у односторонньому порядку по відношенню до окремих країн, груп країн або територій (автономні тарифні преференції);

4) інші тарифні заходи, які знижують або скасовують стягування мита з окремих товарів (або їх груп) через їх походження (природу) або кінцеве призначення (сприятливі тарифні режими);

5) інші тарифні заходи, передбачені законодавством ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Митний кодекс ЄС. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:145:0001:0064:EN:PDF>; 3) World Customs Organization. URL: : <http://www.wcoomd.org>; 4) European Union Legislation. URL: <http://eur-lex.europa.eu/Result.do?idReq=1&page=168>; 5) Наку А.А. Таможенное право ЕС: учебное пособие. М., 2002. 77 с.; 6) Мостовый А. Таможенный кодекс Европейского Союза: анализ основных положений и новелл. URL: <http://jurpractika.com/article.php?id=100095781#print>.

Юлія Бочарова

3

ЗАГАЛЬНА СИСТЕМА ВИЗНАННЯ ДИПЛОМІВ І КВАЛІФІКАЦІЇ – автоматичне взаємне визнання дипломів і професійної кваліфікації в країнах-членах ЄС, що надає кожному громадянину ЄС, який здобув професійні навички в одній країні ЄС, право на визнання його знань і вмінь на території іншої країни ЄС, з метою досягнення повноцінної реалізації положень про свободу руху осіб.

Основні форми взаємного визнання в країнах-членах ЄС:

- 1) визнання дипломів (вищої, середньо-спеціальної, середньої освіти);
- 2) визнання професійної кваліфікації;
- 3) визнання ліцензій.

1. Взаємне визнання свідоцтв про освіту (дипломів). Спільнота запровадила загальну систему визнання дипломів про вищу освіту згідно з Директивою Ради ЄС від 21 грудня 1988 р. про загальну систему визнання дипломів про вищу освіту, що видані по закінченню професійної освіти та навчання, одержуваного протягом мінімум трьох років. Головна ідея, закладена в ній: особа, що навчалася у ВНЗ не менш трьох років та одержала диплом по його закінченню, якщо це відповідає вимогам для занять професійною діяльністю на території однієї країни-члена, має право займатися на законних підставах цією професією або діяльністю в іншій країні члені. У випадку, якщо курс мінімального освіти по конкретній професії в країні-члені перевищує строк освіти, отриманого претендентом, більш ніж на один рік, то від цієї особи може знадобитися підтвердження його професійної придатності у вигляді відповідного кваліфікаційного іспиту або може бути врахована наявність у нього відповідного практичного досвіду.

Особливі риси загальної системи:

- принцип взаємної довіри між країнами-членами ЄС;
- принцип порівнянності університетської освіти в країнах-членах ЄС;
- взаємне визнання дипломів без попередньої гармонізації умов працевлаштування;
- принцип, що передбачає подолання розбіжностей між країнами членами, які, зокрема, стосовно професійної військової підготовки слід компенсувати тривалістю досвіду роботи.

Принцип взаємного визнання дипломів застосовується автоматично у відношенні перерахованих у Директиві промислових, торговельних і ремісничих спеціальностей, а також 12 галузей сфери послуг, за якими раніше діяли секторальні директиви. В інших секторах економіки приймаючій країні дозволяється проводити перевірку власника диплома на предмет відповідності привласненої йому кваліфікації. Спосіб перевірки знань – іспит або випробувальний строк тривалістю не більше трьох років – може вибрати сам здобувач посади. Приймаючій стороні дозволяється запитувати в країні-постачальника інформацію про стягнення, що мали місце, у період діяльності здобувача на батьківщині. Директива дозволяє перевірку мовних знань здобувача як у випадку устрою на тимчасову роботу, так і на постійну.

На основі погоджень міністрів освіти понад 30 держав відповідно до положень Болонського процесу створено до 2010 р. загальний «Європейський простір вищої освіти», що полегшило зіставлення дипломів і забезпечило зростання взаємної довіри.

Паралельний процес запущений у сфері професійно-технічної підготовки. Поки у тих галузях знань, де гармонізація систем освіти не завершена, Європейська

Комісія та Рада ЄС, а також ЮНЕСКО рекомендують використовувати додаток до диплома, у якому відображаються результати успішності власника диплома та дається опис національної системи вищої освіти для даної галузі.

2. Взаємне визнання професійної кваліфікації.

Перший план Ради ЄС щодо впровадження взаємного визнання свідоцтв про кваліфікацію за допомогою координації систем освіти датується 1975 р. Механізм визнання кваліфікації з метою забезпечення свободи заснування закладено в положеннях Директиви Європейського Парламенту та Ради ЄС 1999/42/ЄС про устанovu механізму по визнанню кваліфікацій професійної діяльності, охопленої директивами про лібералізацію, перехідні заходи та доповненні загальної системи визнання кваліфікації. Вона містить перелік видів діяльності, за якими країни-члени повинні вжити заходів відносно визнання кваліфікації осіб, що одержали її в інших країнах-членах. До 19 квітня 2007 р. дане питання регулювалося: по-перше, рядом секторальних директив, що встановлюють мінімальні вимоги до якості освіти головним чином лікарів різних спеціальностей, у тому числі стоматологів, санітарів, ветеринарів, фармацевтів, а також архітекторів, та запроваджують принцип взаємного визнання відповідних дипломів; по-друге, трьома загальними директивами щодо дипломів, отриманих у результаті навчання строком на три роки та більше, та дипломів, отриманих у результаті строку навчання від одного до трьох років. На відміну від секторальних директив у загальних директивах принцип взаємного визнання дипломів не проголошувався автоматично; це означає, що приймаюча держава як мінімум зберігала право додаткового тестування здобувачів.

Для заохочення географічної та галузевої мобільності робочої сили ухвалене рішення про взаємне визнання професійної кваліфікації у 2005 р. та Європейської кваліфікаційної системи в 2006 р. з метою підвищення демографічного динамізму, поліпшення соціальної та професійної інтеграції та більш повного використання інтелектуального потенціалу європейської молоді.

Загальна Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС 2005/36 ЄС про взаємне визнання професійної кваліфікації набула чинності з 20 квітня 2007 р. Відповідно до неї особи, здобуваючи певну професію, виконують зазначені умови щодо кваліфікації, досвіду та професійної освіти, а їхні навички визнаватимуть у всіх країнах-членах і вони матимуть право на професійну діяльність без обмежень.

Правила відносно устрою на постійну роботу (Директива 2005/36 ЄС):

- особа може влаштовуватися на тимчасову роботу в межах всієї території європейського внутрішнього ринку на основі диплома, отриманого в будь-якій країні-члені, причому без будь-якої попередньої процедури визнання його кваліфікації;

- за визнанням диплома необхідно звертатися до спеціальних органів приймаючої країни-члена. Якщо спеціальність здобувача раніше вже регламентувалася секторальними директивами, то строк розгляду справи буде мінімальним – до трьох місяців;

- власник диплома, виданого в одній країні-члені, має право на постійну роботу в будь-якій іншій країні-члені тільки по закінченні строку від двох до п'яти років зайнятості за фахом (у директиві встановлені строки по кожній спеціальності) у випадку, якщо національні норми не допускають іншого;

- власник диплома зобов'язаний інформувати споживачів про те, де отриманий його професійний диплом.

Загальна система застосовується до:

– дипломів і сертифікатів, наданих після завершення професійної освіти 210 та навчання тривалістю до трьох років, на рівні вищої або середньо-спеціальної освіти;

– до осіб, що не мають освіти, однак здобули певний професійний досвід.

Положення, що забезпечує зв'язок між двома системами, містить перелік професій, до яких застосовуються вимоги першої та другої систем у кожній країні-члені ЄС.

Спрощений механізм діє щодо визнання професійної кваліфікації поза межами загальних систем, зазначених вище, у таких сферах як роздрібна торгівля та дрібне виробництво. Прецедентне право зобов'язує владні органи країни, що приймає, не вимагати від особи, що має потрібні навички, підтвердження її професійного досвіду, сприяючи безпеці мігрантів. Європейська Комісія регулярно видає перелік кваліфікацій, поданих країнами-членами ЄС для такої системи визнання. Професійний стаж також має враховуватися у випадках, коли країна ЄС, яка приймає, вважає за потрібне передбачити в загальній системі визнання дипломів адаптаційні курси чи тести, що перевіряють відповідні здібності.

3. Навчання та перепідготовка кадрів для самостійної підприємницької діяльності.

У секторі малого та середнього підприємництва (МСП) намітилася стратегія, що спирається на партнерство з державою та пошук оптимального режиму використання ресурсів з особливим упором на людський чинник.

Навчання та перепідготовка кадрів для самостійної підприємницької діяльності займають ключове місце в європейській політиці в даній сфері:

– введені спеціальні курси в старших класах школи та університетах, що сприяють розвитку підприємницьких навичок;

– впроваджені установи, що приділяють увагу набуттю професійного досвіду та спеціалізуються на перепідготовці кадрів, забезпечують програми професійного навчання, відповідні потребам МСП, а також надають можливість підвищення кваліфікації та отримання консультаційних послуг на весь період існування компанії. У ЄС діє мережа навчальних і консультаційних пунктів, в завдання яких входить надання допомоги МСП в розробці їх стратегії в умовах єдиного ринку. У менш розвинених регіонах створені центри підприємництва та інновацій, що мають на меті стимулювання місцевих МСП і сприяння розповсюдженню технічних нововведень;

– субсидується навчальна діяльність, адресована керівникам і працівникам МСП, в рамках декількох програм ЄС, зокрема з Європейського соціального фонду (*див. Європейський соціальний фонд*) і програми «Леонардо да Вінчі»;

– підтримуються підприємницькі ініціативи молодих людей та розробляються програми зі створення малих підприємств.

Низка програм ЄС має соціальну спрямованість. Такі програми створюють стартові умови для молоді («Youthstart»), підвищують кваліфікацію молодих підприємців шляхом їх стажувань на МСП інших країн Європи («Petra»), стимулюють жіноче підприємництво («Now»), розширюють трудову діяльність осіб з фізичними недоліками та обмеженою працездатністю («Horizon»), розвивають професійні навички молоді, безробітних та осіб, яким загрожує втрата роботи («Euroforum»). В ЄС в 2009 р. була реалізована перша комплексна політична програма в області малого та середнього бізнесу, заходи якої спрямовані на надання підприємцям інформації, консультацій та підтримки на всіх рівнях, включаючи зменшення адміністративного тягаря для підприємств, надання

державної допомоги для полегшення процесу надання МСП державного фінансування для навчання, здійснення НДДКР. Для заохочення починаючих підприємців і громадян, що планують почати таку діяльність, у 2009 р. відкрита загальноєвропейська програма обміну «Erasmus для молодих підприємців», яка дає можливість набратися практичного досвіду особам, що працюють у бізнесі менше трьох років або тільки планують розпочати свою справу.

Новий етап у запровадженні загальної системи визнання дипломів і кваліфікації почався із активним розвитком Європейського простору вищої освіти. Так, у рамках Європейського простору вищої освіти всі країни-учасниці погодилися забезпечити взаємне визнання кваліфікацій та періодів навчання за кордоном, завершених в інших університетах.

Європейською Комісією було опубліковано Рекомендацію Ради Європи щодо сприяння автоматичного взаємного визнання дипломів про вищу і середню освіту та результатів періодів навчання за кордоном (Council Recommendation on promoting automatic mutual recognition of higher education and upper secondary education and training qualifications and the outcomes of learning periods abroad). Рекомендацію було прийнято Радою Європи 26 листопада 2018 р.

Метою запропонованих Рекомендації є забезпечення автоматичного визнання отриманої за кордоном кваліфікації або результатів академічної мобільності для цілей подальшого навчання для будь-якого студента або учня. Ця мета не повинна обмежувати право освітнього і навчального закладу приймати рішення про зарахування студентів.

У Рекомендаціях викладені умови, які повинні бути виконані, щоб автоматичне визнання стало реальністю, а також інструменти ЄС, які можуть допомогти державам-членам і їх навчальним закладам в реалізації цієї мети.

Відповідно до Рекомендації держави-члени ЄС приймають на себе політичне зобов'язання, щодо введенням автоматичного взаємного визнання дипломів про вищу і середню освіту та результатів періодів навчання за кордоном до 2025 року. Це буде супроводжуватися діями, які зміцнять довіру до систем освіти один одного і допоможуть державам-членам ЄС поліпшити визнання з метою сприяння мобільності в навчанні.

В галузі вищої освіти Рекомендації ґрунтуються на прогресі, вже досягнутому завдяки Болонського процесу та Лісабонської конвенції про визнання, а також на багатосторонніх угодах між групами держав-членів ЄС, таких як Рішення Бенілюксу про автоматичне визнання кваліфікацій у сфері вищої освіти і Угоди країн Балтії.

Рекомендації також сприятимуть подальшому використанню існуючих інструментів, які можуть бути використані для визнання кваліфікацій та результатів періодів навчання за кордоном, таких як Europass, Європейська рамка кваліфікацій (European Qualifications Framework), Європейська кредитно-трансферна система (European Credit Transfer System (ECTS)), Додаток до диплому (Diploma Supplement) та Європейська кредитна система професійної освіти та навчання (European Credit System for Vocational Education and Training).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Дейвис Г.К. Право внутрішнього ринку ЄС / Г.К. Дейвис. – К. : Знання прес, 2004. – 421 с.; 3) Право Європейського Союзу [Текст] / С.Ю. Кашкин и др.; отв. ред. С.Ю. Кашкин. - М. : Проспект, 2009.- 304 с.; 4) Матеріали Асоціації європейських досліджень (АЕВДОС) [Електронний ресурс]

// Режим доступу : <http://europa.eu.int>; 5) Офіційний сайт: *European Commission* [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/euro-0_en

Ганна Горіна

ЗАКОНОДАВСТВО ЄС; EU LEGISLATION – це система законодавчих актів, яка складається з основоположних документів (Договорів) про заснування Європейської Спільноти та Європейського Союзу (ЄС) (первинне законодавство) та нормативних документів, затверджених інститутами ЄС (вторинне законодавство). Як сукупність нормативно-правових актів законодавство ЄС є зовнішнім проявом (формою, втіленням) європейського права (*див. Європейське право*), адже у законодавстві об'єктивуються змістовні та структурні характеристики права (сукупність юридичних норм). Співпадіння між системою законодавства ЄС та системою європейського права не є абсолютним, у тому числі щодо певної норми. Ці системи існують самостійно, мають свою структуру, специфіку реалізації та тенденції розвитку.

Європейське законодавство формується у результаті об'єднання та диференціації правових норм, їх закріплення та видання в офіційних актах, які у свою чергу систематизуються.

У широкому сенсі законодавство ЄС, відображаючи всі положення правового порядку Спільнот, включає: загальні законодавчі принципи; прецедентне право Суду ЄС; законодавчі норми, які виникають із взаємин Спільнот (ЄС) і країн-членів; законодавство, яке виникає із зовнішніх взаємин Спільнот; допоміжне законодавство, що міститься у конвенціях і подібних до них угодах, які укладаються між країнами-членами для виконання положення основоположних Договорів у сфері європейської інтеграції. Норми законодавства ЄС формують частину *acquis communautaire* (*див. Acquis communautaire*). У вузькому сенсі законодавство ЄС включає законодавчі акти ЄС (*див. Законодавчі акти Європейського Союзу*).

Акти законодавства ЄС систематизуються за сферами його спільних дій: 1) сільське господарство; 2) аудіовізуальна політика та ЗМІ; 3) бюджет; 4) конкуренція; 5) споживачі; 6) культура; 7) митниця; 8) допомога у розвитку (міжнародна); 9) економічні та монетарні питання; 10) освіта, навчання та молодь; 11) зайнятість і соціальна політика; 12) енергія; 13) розширення ЄС; 14) підприємство; 15) довкілля; 16) зовнішні відносини; 17) зовнішня торгівля; 18) боротьба проти фальсифікації; 19) безпека харчування; 20) зовнішня політика та політика безпеки; 21) гуманітарна допомога; 22) права людини; 23) інформаційне суспільство; 24) інституційні питання; 25) внутрішній ринок; 26) правосуддя, свобода та безпека; 27) мореплавство і рибальство; 28) охорона здоров'я; 29) регіональна політика; 30) дослідження та інновацій; 31) оподаткування; 32) транспорт.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *European Union Legislation* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/index_en.htm. 3) Вовк Т. Податкові аспекти права СОТ та *acquis* ЄС. Орієнтири податкової реформи в Україні [Текст] / Т. Вовк, О. Водянніков, І. Коноваленко. – Харків : Консум, 2004. - 960 с.

ЗАКОНОДАВЧІ АКТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ – це масив документів, які є частиною законодавства ЄС, створюють законодавчі норми та знаходяться у розпорядженні інституцій ЄС для того, щоб виконувати свої завдання відповідно до основоположних договорів про Європейську Спільноту та ЄС із належною реалізацією принципів європейської інтеграції. Законодавчі акти формують правові інструменти ЄС. До таких актів, відносяться такі типи:

– регламенти – документи, які у всій своїй повноті мають обов'язкову силу, стосуються та безпосередньо діють у всіх країн-членів (загальна сфера дії). Регламенти формують права та обов'язки країн-членів та органів ЄС, створюють норми європейського права замість національного права;

– директиви – документи, які стосуються та безпосередньо діють у країнах, яким вони адресовані, зобов'язуючи їх досягти певних результатів. Вони мають бути перенесені у національне законодавство (у встановлений строк), причому форми та засоби такої імплементації країни обирають самостійно. Директиви є різновидом рамочних законів, визначають цілі, які необхідно досягти. Країни пов'язані лише цілями, тому мають свободу дій для адаптації норм, які містяться у директивах, у національному праві. Якщо країна не запровадила вчасно певну директиву до національного законодавства, ця директива однаково має силу закону у цій країні, а її порушення може бути оскаржено у Суді ЄС;

– рішення – документи, які мають повну обов'язкову силу для тих країн або інших суб'єктів (фізичних чи юридичних осіб), яким вони призначені. Формат рішень варіюється від квазірегламентів (квазідиректив) до адміністративних рішень. Рішення мають пряму нормативну дію та захищені національним законодавством;

– рекомендації та висновки – документи, які носять декларативний (рекомендаційний) характер і не мають обов'язкової сили. Вони покликані сприяти координації спільних дій, обміну інформацією та солідарності у фінансовій та адміністративній підтримці. Рекомендації пропонують певні заходи чи визначають цілі спільних дій. Висновки являють собою інформацію про ситуацію, що склалася, чи конкретні факти у ЄС та окремих країнах-членах;

– резолюції – документи, які не мають обов'язкової сили та окреслюють політичні наміри щодо дій у певних сферах; призначені для вибору позицій органів ЄС без зобов'язань з боку країн і громадян.

Кожен з видів документів (особливо регламенти та директиви) мають визначену процедуру набрання чинності та оприлюднення. Документи, що мають імперативний (обов'язковий) характер (регламенти, директиви, рішення), приймаються та впроваджуються замість норм національного законодавства, інші документи спрямовані на зближення національного законодавства із законодавством ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Вовк Т. Податкові аспекти права СОТ та асquis ЄС. Орієнтири податкової реформи в Україні [Текст] / Т. Вовк, О. Водянніков, І. Коноваленко. – Харків : Консум, 2004. - 960 с.

ЗЕЛЕНА КНИГА; GREEN PAPER – документ Європейської Комісії, за яким ініціюється громадське обговорення та розпочинається процес консультацій на європейському рівні з певної тематики (соціальна політика, єдина валюта, телекомунікації тощо). Результатом таких консультацій згодом може стати

публікація більш офіційних Білих книг (див. Біла книга), де висновки дебатів узагальнені у формі практичних пропозицій Комісії.

На відміну від Білих книг у Зелених книгах здебільшого акцент робиться на пропозиціях і загальних можливих варіантах розвитку тих чи інших відносин, вони носять більше дорадчий, інформаційний характер, ніж Білі книги, які виступають конкретним виразом реального стану та подальшого розвитку політики ЄС у певній сфері життєдіяльності. Певним чином можна сформувавши ієрархію самих книг, адже підґрунтям для формування та опублікування Білої книги може виступати Зелена книга, як багатий матеріал гіпотетичних проблем і відповідних їм модельних напрямів їхнього вирішення щодо конкретної сфери життєдіяльності.

Важливо, що в Зеленій книзі немає прихильності до дій, вона є скоріше інструментом стимулювання дискусій, але часто це перший крок до зміни закону. Після публікації пропозиції, що містяться в документі, вони будуть підготовлені для громадських консультацій та дебатів. Уряд обговорить з громадянами, зацікавленими сторонами та людьми, які потребують обережності, щоб з'ясувати, що вони думають. Ці дискусії згодом перейдуть до наступного етапу процесу - створення Білої книги. Зелена книга може бути предметом будь-якої сфери політики, яка стосується компетенції ЄС або де політика ЄС може бути визнана відповідною чи адекватною. Зелені книги як правовий інструмент у Договорах не згадуються. Однак у протоколах Договорів зелена книга згадується як стандартний правовий документ.

Щоб пояснити механізм дії зеленої книги, наведемо приклад. Європейська Комісія хоче прийняти нове законодавство щодо забруднення річок у річкових районах Європи. Різні зацікавлені сторони мають різний інтерес щодо цього нового законодавства. Наприклад, хімічні компанії мають відмінні інтереси, ніж «Грінпіс» або громадяни, які живуть біля річок або забруднених районів. Усі відповідні зацікавлені сторони можуть надати свою інформацію, думку та оцінку Комісії. Комісія враховує усю цю інформацію, перш ніж написати закон.

Приклади:

1) «Життя та працевлаштування в інформаційному суспільстві», що опублікована 1996 р., мова в якій йдеться про створення нових робочих місць, охорону прав і свобод громадян, передусім недоторканності приватного життя;

2) «Від викликів до можливостей: на шляху до загальних стратегічних рамок фінансування досліджень та інновацій у Євросоюзі», що опублікована 2011 р., яка ініціює публічне обговорення ключових питань щодо досліджень та інновацій в ЄС тощо.

Приклади останніх «зелених книг» включають:

Мобільне здоров'я ('mHealth') (2014);

Фінансові послуги для роздрібною торгівлі: кращі продукти, більше вибору та більші можливості для споживачів та бізнесу (2015);

Побудова союзу ринків капіталу (2015).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : CORDIS [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://cordis.europa.eu/coal-steel-rtd/home_en.html; 3) Гармонізація та синхронізація європейських та українських інноваційних програм [Текст]: міжнародний науково-практичний семінар, Київ, червень 2011 / Редкол. : Смертенко П.С. та ін. – Київ : ТОВ «Сінта Захід», 2011. – 84с. 4) Офіційний сайт : Guardian News: What is a Green Paper? [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://www.theguardian.com/careandsupportreform/what>

green-paper; 5) Офіційний сайт : MEP Western Europe: Green Paper Procedure [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.wemep.eu/about-the-eu/green-paper-procedure/>.

Юрій Яковенко

ЗЕЛЕНА КНИГА «ЄВРОПЕЙСЬКА СТРАТЕГІЯ СТАЛОЇ, КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ТА БЕЗПЕЧНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ»; GREEN PAPER «A EUROPEAN STRATEGY FOR SUSTAINABLE, COMPETITIVE AND SECURE ENERGY» – документ, що було опубліковано у 2006 р. для суспільного обговорення проблем енергетики у відповідності до нової доктрини розвитку ЄС.

Зелена книга містить у собі аналіз стану енергетичного комплексу ЄС, виділяє основні тренди та напрямки розвитку енергоспоживання у ЄС. Проаналізовано умови функціонування промислового сектора ЄС, які пов'язані з енергозабезпеченням, виділено тенденції його розвитку на перспективу.

Визначено, що для підвищення конкурентоспроможності європейської економіки та зокрема промисловості визначальне значення має формування та розвиток внутрішнього енергетичного ринку Спільноти. У контексті забезпечення необхідних перетворень передбачено удосконалення регуляторних рамок, які створюються на загальноєвропейському рівні. Зміни мають торкнутися насамперед енергетичної політики, у межах якої повинні бути реалізовані економічно обгрунтовані стратегічні рішення, які будуть позитивно впливати на параметри енергетичного ринку (перш за все, на ціни на енергію, структурні характеристики, рівень безпеки та стабільності тощо). Поставлено завдання забезпечити надійну доступність енергії за прийнятними цінами, стабільну роботу інтегрованих і конкурентних ринків електроенергії та газу шляхом диверсифікації джерел постачання. Також визначено необхідність розвитку альтернативної енергетики, що дозволить підвищити рівень безпеки та зменшити навантаження на довкілля. З боку енергетичної політики необхідно координувати інші політики Спільноти, перш за все промислову, щоб забезпечити практичне виконання поставлених завдань. Все це буде головним завданням Групи високого рівня з проблем енергетики, довкілля та конкурентоспроможності.

На базі проведеного аналізу виділено такі пріоритетні напрями розвитку енергетики та енергетичного ринку у найближчі роки, а саме:

1) Енергія для зростання та підвищення зайнятості у Європі: завершення формування та забезпечення внутрішніх європейських ринків електроенергії та газу;

2) Забезпечення стабільності функціонування внутрішнього енергетичного ринку: має бути забезпечена солідарність країн-членів та погодженість їх дій з діями ЄС; визначено заходи у сфері розвитку інфраструктури транспортування енергії та стабілізації роботи енергетичного сектору;

3) Зміцнення безпеки і конкурентоспроможності постачання енергії: передбачено проведення переговори щодо диверсифікації джерел постачання енергії; визначено заходи щодо створення більше стабільної, ефективної і різноманітної структури енерговиробництва, а також заходи щодо зменшення витрат енергії (у різних секторах) і забруднення довкілля;

4) Інтегрований підхід до розгляду проблем, пов'язаних зі зміною клімату: передбачено заходи щодо зміни структури та підвищення ефективності

споживання енергетичних ресурсів, а також структурної перебудови промислового сектору для зменшення «внеску» у зміни клімату;

5) Заохочення інновацій: передбачено виконання Стратегічного Європейського плану щодо енергетичних технологій, який має забезпечити оптимальне використання європейських ресурсів, створених на європейській технологічній базі та спільних технологічних ініціативах або спільних діях щодо розробки провідних енергетичних інновацій; має бути створено європейський ринок технологічних розробок, а також забезпечено широке використання технологій, які позитивно вплинуть на рівень та ефективність енергоспоживання, будуть сприяти використанню поновлювальних джерел енергії;

б) Рух у напрямку погодженої зовнішньої енергетичної політики: визначено заходи з розвитку міжнародного співробітництва у сфері енергопостачання та розробки нових технологій у цій сфері.

У енергетичної політики Європи намічено три головні комплексні цілі:

- стійкість: 1) створення джерел енергії, які б сприяли підвищенню конкурентоспроможності та характеризувалися меншим використанням вуглеводнів, особливо альтернативного транспортного палива, 2) регулювання енергоспоживання в Європі; 3) реалізація заходів щодо призупинення змін клімату та покращення якості повітря;

- конкурентоспроможність: 1) забезпечення доцільності відкриття енергетичного ринку для споживачів і для економіки в цілому, сприяння інвестиціям у чисте виробництво електроенергії та підвищення ефективності споживання енергії; 2) зниження впливу високих цін на енергію на економіку ЄС та його громадян; 3) відстеження та використання в ЄС найсучасніших енергетичних технологій;

- безпека енергозабезпечення - контроль над зростаючою залежністю ЄС від імпортованих енергоносіїв через: 1) інтегрований підхід - зниження попиту, диверсифікація структури енергетики ЄС за рахунок використання конкурентоспроможних локальних і поновлюваних джерел енергії, а також диверсифікація джерел і шляхів зовнішніх постачань енергоносіїв; 2) створення бази технологій та інфраструктури, які будуть сприяти інвестиціям для задоволення зростаючого попиту на енергоносії, 3) підвищення готовності ЄС до реагування на кризові ситуації у сфері енергозабезпечення; 4) покращення умов для європейських компаній, які прагнуть отримати доступ до світових ресурсів; 5) забезпечення електроенергією всіх фізичних та юридичних осіб.

В даний час ця ініціатива не буде оновлюватися, оскільки цей документ, зазначений у сьомій Рамковій програмі ЄС (2007-2013), більше не діє та не відображає поточну ситуацію.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Інформаційно-правовий портал Закони України [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.uazakon.com/document/fpart25/idx25049.htm>. 3) Офіційний сайт : EUR-Lex [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:l27062>.

Анна Чеботар

ЗЕЛЕНА КНИГА З ІННОВАЦІЙ; GREEN PAPER ON INNOVATION – один з основоположних документів у сфері інноваційної політики ЄС, прийнятий у

1995 р. Зелена книга висвітила значущість інновацій для бізнесу та суспільства, деталізувала напрями дій суспільства щодо інтенсифікації інноваційних процесів. Було відзначено, що сучасний інноваційний розвиток і конкурентоспроможність мають широкий інноваційний контекст, значущість інновацій у цих сферах є домінуючою. Обґрунтовується наявність так званого «Європейського парадоксу» (європейські країни, що мають могутній науковий потенціал, який слабо реалізується у нових продуктах і технологіях у промисловому секторі, тому у комерційних показниках ЄС відстає від своїх основних конкурентів) і важливість інноваційної активності саме для підвищення конкурентоспроможності промислового сектору (виправлення європейського парадоксу спрямовано на забезпечення «... трансформації результатів наукових досліджень і навиків в інновації та конкурентні переваги»). Також у Зеленій книзі охарактеризовано загальні макроекономічні умови, які повинні сприяти інноваціям, визначено їх зв'язок із: економічним зростанням, зайнятістю, розвитком підприємств, життям суспільства тощо. Крім цього чітко прописані настанови відносно підтримки ринкової конкуренції та дотриманні наднаціонального законодавства. З огляду на ситуацію у Європі, визначено практичні аспекти стимулювання інноваційного розвитку. Зокрема відзначено зростання ролі малих і середніх підприємств (МСП) та регіонів, обґрунтовано необхідність переорієнтації наукових досліджень на інновації, визначено завдання розвитку людських ресурсів, передбачено вирішення питань фінансової підтримки тощо.

У Зеленій книзі відзначено, що головними проблемами, які стримують розвиток інноваційного процесу, є: недостатнє фінансування науки та технологій; несприятливий підприємницький клімат; слабе залучення коштів приватних фондів до фінансування НДДКР. Крім того, в європейських країнах, на відміну від США, не існує розвинутого спеціалізованого фондового ринку акцій швидкозростаючих компаній, зайнятих передовими технологіями.

Шляхом аналізу впливу інновацій на діяльність компаній, було визначено напрями та заходи, за допомогою яких європейське суспільство могло б успішно просуватися вперед шляхом становлення інноваційної моделі розвитку економіки. До них віднесено: 1) розвиток прогнозування та технологічного моніторингу; 2) цільові дослідження, спрямовані на інновації (комерціалізація досліджень); 3) розвиток системи навчання та освіти, системи підвищення кваліфікації; 4) забезпечення мобільності студентів і дослідників; 5) виявлення повноти вигод від інновацій та реклама їхніх переваг; 6) покращення фінансування інновацій; 7) створення сприятливого фіскального режиму для інновацій (податкове стимулювання); 8) захист прав інтелектуальної та промислової власності; 9) спрощення адміністративних процедур; 10) створення сприятливого законодавчого середовища та управління; 11) розповсюдження економічної інформації; 12) заохочення інновацій на підприємствах, особливо на МСП; 13) стимулювання розповсюдження інновацій та згладжування регіональних диспропорцій інноваційного розвитку; 14) удосконалення програм державної підтримки інновацій; 15) розвиток діяльності з економічної освіченості та формування сприятливого суспільного відношення до інновацій.

Зелена книга з інновацій стала основою для прийняття серії планів і програм у сфері інноваційної політики ЄС, зокрема Першого плану дій з інновацій у Європі (1996 р.).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ

«Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Зелена книга з інновацій. URL: http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com95_688_en.pdf.

Юлія Бочарова

I

ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ; EU INVESTMENT POLICY – це політика, яка включає у себе заходи щодо підтримки інвестиційної активності господарюючих суб'єктів і розподілу бюджетних капіталовкладень на рівні ЄС, спрямована на подолання «дефіциту» інвестицій для забезпечення сталого економічного зростання європейської економіки.

Інвестиційна політика ЄС орієнтована насамперед на міжнародні інвестиції. Так, ст. 43 Договору про заснування Європейської Спільноти поміж іншого забороняє обмеження на економічну діяльність громадян будь-якої країни-члена на території іншої країни-члена, створення агентств, відділень, дочірніх компаній на території іншої країни-члена. Тобто лібералізація руху капіталу на просторі Спільноти забезпечується у комплексі з розширенням свобод економічної діяльності (насамперед поєднується із правом на заснування компаній) та мобільності інших факторів виробництва (крім капіталу). «Свобода проживання та економічної діяльності включає право самостійної діяльності, а також створення підприємств управління ними, зокрема, компаній та фірм ... і відповідно до положень розділу, що стосується капіталу» (ст. 43). У ст. 56 відзначається: «... всі обмеження на рух капіталу між країнами-членами, а також між країнами-членами та третіми країнами, повинні бути заборонені». Ст. 57 визначає, що «положення ст. 56 не повинні обмежувати застосування до третіх країн будь-яких обмежень, які існують на 31 грудня 1993 р. відповідно до права країн-членів або Спільноти щодо руху капіталу у треті країни або з них, включаючи прямі інвестиції в підприємства, у тому числі вкладення у нерухомість, надання фінансових послуг або допуск цінних паперів на ринки капіталу...».

Також зазначається, що рух капіталів між країнами-членами та третіми країнами має бути максимально вільним (без обмежень інших положень договору). Крім цього на рівні Спільноти можуть прийматися заходи щодо руху капіталу у треті країни або з них (ст. 57). Виконання цих настанов контролюється Європейською Комісією.

Одним з базових документів з інвестиційної політики ЄС є Директива 88/361/ЄЕС про реалізацію положень Договору про заснування Європейського Спільноти стосовно свободи руху капіталу. У ст. 1 Директиви визначено, що «Не порушуючи наступні положення, країни-члени забороняють обмеження руху капіталу, що здійснюється між громадянами, які постійно проживають в країнах-членах. ... Трансфери стосовно руху капіталу слід здійснювати за тим самим курсом валюти, як і трансфери, що регулюють виплати, пов'язані з поточними операціями». Щоб сприяти застосуванню положень Директиви руху капіталу класифіковано згідно зі спеціальною Номенклатурою, яка є вичерпним переліком для поняття руху капіталу. У Номенклатурі зазначено, що рух капіталу здійснюється для покриття:

- 1) всіх операцій, необхідних для цілей руху капіталу;
- 2) операцій, здійснюваних будь-якою фізичною чи юридичною особою, що включають операції стосовно активів чи пасивів країн-членів або інших публічних установ та агенцій;

3) допуску економічного оператора до всіх фінансових засобів, доступних на ринку, які відповідають меті здійснення відповідної операції;

4) операцій для продажу чи придбання створених активів, репатріація до ходів від їх продажу або термінове використання таких доходів в рамках лімітів зобов'язань Спільноти;

5) операцій по виплаті кредитів або позик.

До прямих інвестицій віднесено:

1) заснування та розширення структурних підрозділів або нових суб'єктів підприємницької діяльності, що належать виключно особі, яка надає капітал, і повне придбання існуючих суб'єктів підприємницької діяльності;

2) участь в новому чи існуючому суб'єкті підприємницької діяльності з огляду на започаткування чи підтримання тривалих економічних зв'язків;

3) довготривалі позики з огляду на заснування чи підтримання тривалих економічних зв'язків;

4) повторне інвестування прибутків з огляду на підтримання тривалих економічних зв'язків. Також визначено позиції інвестицій у нерухомість; операцій з цінними паперами; операції з сертифікатами інститутів спільного інвестування; операції з цінними паперами та іншими інструментами; операції з поточними та депозитними рахунками з фінансовими установами; кредити, які стосуються комерційних операцій, або надання послуг, в яких резидент є учасником; фінансові позики та кредити; поручительство, інші гарантії та права застави; трансфери при виконанні договорів страхування; рух особистого капіталу; фізичний імпорт та експорт фінансових активів; інший рух капіталу. У Номенклатурі пояснюється сутність кожного виду капіталу. Зокрема прямі інвестиції розуміються як: «Інвестиції всіх видів, здійснені фізичними особами чи комерційними, промисловими або фінансовими суб'єктами підприємницької діяльності, і які слугують для заснування чи підтримання тривалих і прямих зв'язків між особою, що надає капітал, і підприємцем або суб'єктом підприємницької діяльності, яким капітал є доступний з метою здійснення економічної діяльності».

Директива також визначає функції наднаціональних органів у сфері реалізації інвестиційної політики, правила регулювання короткострокового руху капіталу великого розміру, права країн-членів вживати належних заходів, щоб уникнути порушення їх законів та постанов, у тому числі у сфері оподаткування та нагляду за фінансовими установами та щодо встановлення процедури декларації руху капіталу для цілей адміністративної чи статистичної інформації.

Ст. 7 Директиви визначає: «Стосовно трансферів щодо руху капіталу в або з третіх країн, країни-члени намагаються досягти такого ступеня лібералізації, як і той, що застосовується до операцій з резидентами інших країн-членів, відповідно до інших положень...» та визначено настанови регулювання цього трансферу.

Спеціальна директива ЄС щодо банківського, страхового та інвестиційного бізнесу, відповідно до якої фінансові суб'єкти підприємницької діяльності із третіх країн можуть бути позбавлені права на створення нового суб'єкта підприємницької діяльності в країнах ЄС, якщо буде ухвалене рішення про те, що у третій країні суб'єктам підприємницької діяльності із країн ЄС не створюється щонайменше рівних умов з місцевими суб'єктами підприємницької діяльності. Суб'єкти підприємницької діяльності зі всіх країн-членів мають право встановлювати контроль над суб'єктами підприємницької діяльності в інших країнах ЄС. У 2006 р. набула чинності Директива щодо правил здійснення поглинання, що захищає права дрібних інвесторів.

За певних обставин країни-члени можуть впроваджувати обмеження на вільний рух капіталу. Вони можуть стосуватися всіх потоків капіталу, які здійснюються як між країнами-членами ЄС, так і між країнами-членами та третіми країнами, а також тільки руху капіталів між країнами-членами та третіми країнами та, особливо, операцій у сфері прямого інвестування. Виходячи з положень Договору про Європейський Союз, дискримінаційні обмеження можуть мати місце: 1) якщо діяльність партнерів з інших країн-членів пов'язана з використанням службового положення; 2) якщо ці виключення тлумачаться як обмеження з міркувань громадського порядку, суспільної безпеки або суспільного здоров'я; 3) для запобігання порушень країнами-членами своїх національних законів та ухвал, зокрема в області оподаткування; 4) якщо це зумовлено обмеженнями на свободу заснування компаній.

Спірні питання у сфері реалізації принципів інвестиційної політики ЄС вирішує Суд Європейських Співтовариств, який приймає рішення щодо трактування статей основоположних договорів ЄС та різних угод.

Процеси вкладання інвестицій у треті країни та приплив інвестицій із них з боку Європейської Комісії регулюються переважно на рівні окремих галузей та секторів економіки. Насамперед це стосується таких галузей, як авіаційний транспорт і морське судноплавство. ЄС не має двосторонніх інвестиційних угод з третіми країнами, хоча такі угоди підписуються окремими країнами-членами ЄС. Однак ЄС має низку угод щодо торговельних преференцій з окремими країнами та інтеграційними об'єднаннями, у яких, як правило, містяться положення щодо інвестицій (а саме створення іноземних компаній, репатріація прибутків та ін.). В цілому ЄС забезпечує максимально відкриті та сприятливі умови для надходження іноземних інвестицій: максимально знижено рівень ризику довгострокових інвестицій, відпрацьовано юридичні аспекти інвестиційної діяльності. Інститути ЄС не встановлюють практично ніяких умов щодо залучення іноземних інвестицій окремими країнами-членами.

ЄС продовжує удосконалення свого законодавства з питань регулювання іноземних інвестицій. Цей процес ведеться спільно з іншими міжнародними організаціями. На просторі ЄС інвестиційні процеси крім наднаціональних інститутів регулюються через домовленості у межах СОТ: 1) Угодою щодо інвестиційних заходів, пов'язаних з торгівлею (забороняє впроваджувати заходи, які можуть виключати рівні умови діяльності іноземних і місцевих компаній);

2) Генеральною угодою з торгівлі послугами (розглядаються питання доступу інвесторів до сектора послуг, а також відношення до таких інвесторів); 3) Угодою про субсидії та компенсаційні заходи (встановлює низку інвестиційних пільг для нових підприємств після того, як вони почали виробництво нової продукції).

Стимулювання інвестицій (фінансування програм і реалізація «бюджету розвитку») та великі інвестиційні вливання здійснюють структурні фонди ЄС (*див. Структурні фонди*), насамперед: Європейський фонд регіонального розвитку (*див. Європейський фонд регіонального розвитку*); Європейський соціальний фонд (*див. Європейський соціальний фонд*); Європейський інвестиційний банк (*див. Європейський інвестиційний банк*), у рамках якого утворений Європейський інвестиційний фонд (*див. Європейський інвестиційний фонд*).

Стандарти захисту інвестиційної політики у ЄС:

- недискримінація: основний стандарт в ЄС та міжнародному праві; більшість законодавства ЄС та держав-членів є недискримінаційними щодо питань інвестування.

- Справедливе та справедливе поводження (FET): гарантує, що інвестор користується базовим рівнем захисту незалежно від режиму, який надається іншим інвесторам (доповнює недискримінацію).

- Заборона незаконної експропріації: прописано у законодавстві країн-членів ЄС, Європейській конвенції про права людини (Протокол 1).

- Безкоштовне перерахування коштів: прописане у Договорі про функціонування ЄС.

19 березня 2019 року ЄС прийняв постанову щодо створення системи співпраці та обміну інформацією про інвестиції країн, які не є членами ЄС, які можуть впливати на безпеку чи громадський порядок. Регламентация забезпечить кращі можливості ЄС захищати свої інтереси, залишаючись серед найбільш відкритих інвестиційних напрямків у світі.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Правова бібліотека України [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://uapravo.net/data2008/base66/ukr66594.htm>; 3) Офіційний сайт : European Union [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/907&type=HTML>; 4) Офіційний сайт : European Commission : Trade [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=590>.

Юрій Яковенко

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ФОНД СУСІДСТВА; NEIGHBOURHOOD INVESTMENT FACILITY (NIF) – фінансовий механізм Європейської політики сусідства (див. *Європейська політика сусідства*), затверджений у травні 2008 р. NIF спрямований на мобілізацію додаткового фінансування для капіталомістких інфраструктурних проєктів в країнах-партнерах ЄС, які охоплюються Європейською політикою сусідства (ENP), у таких секторах, як транспорт, енергетика, навколишнє середовище і соціальний розвиток.

Фонд об'єднує гранти Європейської Комісії та країн-членів ЄС, а також кредити від європейських фінансових організацій та особисту фінансову участь країн-партнерів. Механізм фінансує проєкти, головним чином, в галузі транспорту, енергетики, охорони довкілля, а також соціальної інфраструктури (наприклад, будівництво шкіл і лікарень). NIF також підтримує приватний сектор, зокрема за допомогою операцій з ризиковим капіталом у відношенні малих і середніх підприємств.

NIF поєднував два джерела фінансування: бюджет ЄС та прямий внесок держав-членів. Щодо бюджету ЄС, Комісія взяла на себе зобов'язання внести загальну суму 745 млн. євро для NIF за період 2007-2013 рр. Держави-члени доповнювали ресурси NIF добровільними прямими внесками; до кінця 2010 р. держави-члени взяли на себе внески в розмірі 62,5 млн. євро.

У вересні 2017 р. NIF став невід'ємною частиною Європейського фонду сталого розвитку (EFSD) як Інвестиційної платформи сусідства (NIP). Загальна сума підтримки NIP, виділена на проєкти до 2018 р., становить 2,320 млрд. євро, за рахунок залучення понад 21 млрд. євро, наданих (державними) фінансовими установами розвитку (ДФІ).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ

«Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: Програма кредитування ММСП в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://microcredit.com.ua/uk/about-the-program/donors.html>; 3) Офіційний сайт: Eastern Partnership Community [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.easternpartnership.org/ru/programmes/neighbourhood-investment-facility>; 4) Офіційний сайт: European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/neighbourhood-wide/neighbourhood-investment-platform_en.

Катерина Шерстюк

ІНІЦІАТИВА «ЄВРОПЕЙСЬКЕ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО»; EUROPEAN TERRITORIAL CO -OPERATION – одна з трьох основних ініціатив (цілей) у межах структурної політики ЄС, яка передбачає реалізацію трьох типів програм територіального співробітництва:

1) транскордонних програм кооперації на внутрішніх кордонах ЄС (53 програми), обсяг фінансування яких коштами Європейського фонду регіонального розвитку (див. *Європейський фонд регіонального розвитку*) складає 5,6 млрд. євро;

2) програм транснаціонального співробітництва (13 програм), обсяг фінансування яких коштами Європейського фонду регіонального розвитку складає 1,8 млрд. євро;

3) міжрегіональних програм співробітництва (INTERREG IVC) та 3 мережевих програм (Urbact II, Interact II and ESPON), які охоплюють всі країни-члени ЄС та створюють основу для обміну досвідом між регіональними та місцевими органами влади у різних країнах. Обсяг фінансування цих програм коштами Європейського фонду регіонального розвитку становить 445 млн. євро.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

Юлія Бочарова

ІНСТИТУТ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ БЕЗПЕКИ ЄС ; EUROPEAN UNION INSTITUTE OF SECURITY STUDIES (EUISS) – орган управління та реалізації спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС. EUISS засновано у 2002 р. для допомоги у створенні культури спільної європейської безпеки, підтримки стратегічних дебатів між європейськими лідерами та різноманітними колами фахівців.

Основна мета створення EUISS – пошук спільних пріоритетів щодо безпеки ЄС, допомога розвитку та проектування спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС, врегулювання стратегічних спорів в межах Європи. Інститут фінансується державами-членами ЄС відповідно до ВНД кожної з країн.

До складу EUISS входить керівництво, 9 постійних дослідників, які є представниками країн-членів ЄС, а також адміністративний та технічний персонал. Управління EUISS здійснюється двома адміністративними органами: 1) комітетом з безпеки та політики, що розвиває політичне спостереження; 2) правлінням, що встановлює бюджетні та адміністративні правила, схвалює робочу програму EUISS.

EUISS встановив контакти з широкою мережею споріднених інститутів країн-членів ЄС та третіх країн, у т.ч. України (Інститут стратегічних досліджень).

На конкурсній основі здійснюється відбір змінного складу з числа представників країн-членів і третіх країн, які протягом 2-3 місяців працюють під керівництвом одного з 9 дослідників над підготовкою матеріалів з визначених пріоритетних тем.

Семінари та конференції EUISS збільшують аналітичний потенціал ЄС. Вони зводять разом учених, посадовців ЄС, національних експертів, топ-менеджерів, представників неурядових організацій з країн-членів, а також зі всього світу. Конференції являють собою великі події (охоплюють близько 100 учасників), що відвідуються видатними особистостями, які обговорюють політичні перспективи, актуальні проблеми зовнішньої політики та безпеки, висловлюють думки та погляди за визначеними темами. Семінари являють собою події, що охоплюють близько 40 учасників і зосереджують обговорення на конкретних подіях у регіональному та політичному дискурсах. Також функціонують невеликі групи (до 20 учасників), які зустрічаються регулярно для здійснення моніторингу подій у певному регіоні або обговорення конкретних політичних подій та проблем. Така діяльність EUISS сприяє розвитку мережі знань і компетенцій у галузі спільної зовнішньої політики та політики безпеки.

Заходи, що проводяться EUISS, спрямовані на аналіз даних і формування рекомендацій, необхідних для реалізації спільної зовнішньої політики та політики безпеки. Завдання EUISS як наукової установи: організовувати дослідження з ключових питань безпеки та оборони, важливих для ЄС; згуртовувати науковців, посадовців, експертів та управлінців з країн ЄС, інших європейських країн, США та Канади для аналізу проблем безпеки та оборони; сприяти розвитку трансатлантичному діалогу між країнами Європи, США та Канадою з питань безпеки для підвищення рівня трансатлантичних зв'язків та урізноманітнення підходів сторін до проблем безпеки.

Таким чином, Інститут охоплює відносини ЄС з наступними регіонами: Африка, Азія, середній Схід, Російська Федерація і східні сусіди, Трансатлантичні відносини і Латинська Америка, західні Балкани. EUISS охоплює тематичні області: боротьби з тероризмом, міграції, нерозповсюдження і запобігання конфліктам, управління кризами, глобального управління, розширення ЄС, кібербезпеки, юстиції та внутрішніх справ, а також оборонної промисловості.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: CORDIS [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://cordis.europa.eu/coal-steel-rtd/home_en.html; 3) Офіційний сайт: European Union Institute of Security Studies [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.iss.europa.eu/about-us/>.

Катерина Шерстюк

ІНСТИТУТ ЛАНЖЕВЕНА, ІНСТИТУТ ЛАУЕ-ЛАНЖЕВЕНА; INSTITUT LAUE-LANGEVIN (ILL) – міжнародна наукова організація, яка є світовим центром фундаментальних досліджень з фізики нейтронів. Інститут засновано у 1967 р. (названий на честь фізиків Макса фон Лауе та Пола Ланжевена), розташований у м. Греноблі (Франція). Країнами-засновницями Інституту були Франція та Німеччина, у 1973 р. до складу організації увійшла Велика Британія. Ці країни-партнери через наукові ради забезпечують більшу частину фінансування Інституту. Партнерами інституту є також наукові установи та органи влади (що координують наукові дослідження) таких країн, як Іспанія, Швейцарія, Австрія, Італія, Чехія, Швеція, Бельгія, Словаччина, Данія та Польща.

Станом на 2019 р. діяльність Інституту забезпечують 523 співробітники, в тому числі 75 експериментаторів в науковому секторі та 40 дисертантів.

ILL є партнером ЄС у створенні Європейського дослідницького простору, активно співпрацює з Європейською Комісією щодо розробки та реалізації заходів наукової політики ЄС. Інститут бере активну участь у проєктах поглиблення наукової інтеграції у Європі, а також у європейських форумах з проблем наукової політики та розвитку наукової інфраструктури (*див. Європейський стратегічний форум з проблем наукової інфраструктури та Форум європейських міжурядових науково-дослідних організацій*).

ILL надає послуги науковим установам країн-членів і запрошує вчених із цих країн до участі у його заходах. Інститут щороку проводить понад 750 експериментів у таких галузях, як: дослідження магнітного та нейтронного полів, надпровідність, розробка матеріалів, дослідження рідин, колоїдів і біологічних речовин. Часові та фінансові характеристики науково-дослідних проєктів визначаються Радою ILL.

ILL має єдину систему взаємодії для проведення досліджень. Клієнти можуть вибирати конкретні режими доступу, в залежності від рівня конфіденційності, який їм потрібно:

1. Приватні дослідження. Це варіант, що забезпечує швидкий доступ до інструментів на комерційній основі. Це рішення ідеально підходить для стислих термінів. ILL і його співробітники дотримують найсуворішу конфіденційність щодо всієї інформації, одержуваної від клієнтів або переданої їм. Права інтелектуальної власності на результати комерційного використання залишаються за клієнтом. Цілодобова технічна підтримка ILL гарантується.

2. Спільні дослідження. Це поєднання приватного та академічного типів дослідження, при такому способі ресурси, що інвестуються партнерами, залежать від характеристик проєкту, а також від рівня доступу до об'єктів дослідження, розподілу його доходів.

3. Академічні дослідження. Це основний вид діяльності ILL. В рамках нього клієнти можуть отримати доступ через 6-місячні раунди відбору експертів. Це передбачає обов'язок повідомляти в ILL і публікувати результати в науковому журналі.

4. Безкоштовний доступ до інструментів для техніко-економічного обґрунтування SINE2020 (Наука та інновації світового класу з нейтронами в Європі в 2020 р) – це консорціум з 18 партнерських організацій з 12 країн. З метою зміцнення співробітництва між нейтронними установками і європейською промисловістю ініціатива SINE2020 з промислового консультування пропонує безкоштовні техніко-економічні обґрунтування для компаній. SINE2020 – європейський проєкт НДДКР, фінансований програмою H2020. SINE2020 підтримується Європейським Союзом.

Всі результати, отримані відповідно до SINE2020, повинні бути доступні для громадськості. Це включає в себе забезпечення відкритого доступу до результатів. Це стосується також інформації про компанію, яка отримує безкоштовні вимірювання, матеріали та аналітичну техніку, використовувану в експерименті.

5. Право на участь в *Crédit d'Impôt Recherche*. ILL має державну сертифікацію на податкові пільги на дослідження (*Crédit d'Impôt Recherche*). Це забезпечує значне зниження витрат на послуги з НДДКР у Франції.

6. ESRF є дочірнім інститутом, що надає послуги з використання високоінтенсивних рентгенівських променів. Рентгенівські промені можуть надати додаткову інформацію для нейтронних експериментів.

У 2000 р. у ILL була розпочата програма модернізації (перша фаза), що передбачала удосконалення науково-дослідного устаткування. Друга фаза модернізації почалася у 2008 р. і передбачає впровадження нового устаткування, необхідного для дослідження нейтронів. ILL активно співпрацює з іншими європейськими науковими організаціями, у тому числі з Європейською лабораторією синхротронного випромінювання (див. *Європейська лабораторія синхротронного випромінювання*) та Європейською організацією молекулярної біології (див. *Європейська організація молекулярної біології*).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *Institut Laue-Langevin [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.ill.eu>*. 3) Заплата Т.С. (2019) *Институт Лауэ-Ланжевена как форма научной кооперации. Lex russica.* (11), с. 108-123. <https://doi.org/10.17803/1729-5920.2019.156.11.108-123>

Ганна Горіна

ІНСТИТУТИ ЄС – найбільш важливі органи, що наділені власними повноваженнями, які зазначаються в засновницьких документах ЄС терміном «інститути» або «інституції», інші іменуються «органами» (див. *Органи ЄС*).

Важливою умовою цілісності ЄС виступає наявність єдиної системи управління, що складається з двох підсистем – інститутів ЄС та органів ЄС. Обов'язком інститутів ЄС є забезпечення та розвиток управління, що носить відкритий, ефективний характер і здійснюється на засадах лояльного співробітництва у відносинах між інститутами.

Система інститутів ЄС згідно з Договором про створення Європейської Економічної Спільноти (1957 р.) (ст. 7 ч. 5 «Інститути Спільноти») включала п'ять інститутів: Європейський Парламент; Рада Європейського Союзу; Європейська Комісія; Суд Європейського Союзу; Суд аудиторів.

Відповідно до статті 13 Договору про Європейський Союз, інституційна база включає 7 установ: Європейський Парламент; Європейська Рада; Рада Європейського Союзу; Європейська Комісія; Суд Європейського Союзу; Європейський Центральний Банк; Рахунковий Суд. Кожна установа діє в межах своєї компетенції, наданої Договорами, у відповідності з процедурами, умовами та цілями, визначеними в них.

Інституційна база ЄС також доповнюється низкою органів нижчого рівня: Європейська економічна та соціальна комісія; Комітет регіонів; Європейський інвестиційний банк; Європейський омбудсмен.

Європейському Парламенту, Раді та Комісії допомагають Європейський економічний та соціальний комітет та Комітет регіонів у виконанні консультативних функцій. В Договорі закріплено основи правового положення інститутів ЄС (ст. 189-280). Згідно зі ст. 3 Договору про Європейський Союз (1992 р.) в ЄС функціонує «єдиний інституційний механізм», а перелічені інститути «здійснюють свої повноваження на умовах і в цілях, що передбачаються договорами, що засновують Європейські Спільноти, та положеннями цього Договору» (ст. 5). До політичних інститутів («інституційного трикутника») належать ті інститути, що розробляють і здійснюють політику ЄС: Раду Європейського Союзу; Європейську Комісію; Європейський Парламент. Європейський Суд і Суд аудиторів при прийнятті рішень повинні керуватися нормами європейського права та відносяться до неполітичних інститутів. Кожен

інститут діє відповідно до своїх повноважень, закріплених за ним Договором про створення Європейської економічної Спільноти (1957 р.), Договором про Європейський Союз (1992 р.) з урахуванням змін, передбачених Амстердамським (1997 р.), Ніщцьким (2001 р.) та Лісабонським (2007 р.) договорами.

Положення Лісабонського договору передбачають низку суттєвих змін, спрямованих на реформування системи управління ЄС з метою посилення інститутів ЄС. Разом із набуттям ЄС міжнародної правосуб'єктності, основні зміни відбулися в інституційній сфері, у тому числі у механізмах ухвалення рішень інститутами ЄС (див. *Європейський Парламент; Рада Європейського Союзу; Європейська Комісія; Суд Європейського Союзу; Суд аудиторів*).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Право Европейского Союза [Текст] / С.Ю. Кашкин и др.; отв. ред. С.Ю. Кашкин. - М. : Проспект, 2009.- 304 с.; 3) ЕС. Основопологабельные акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями [Текст] – М., 2008. – 696 с.; 4) Веб-портал органів виконавчої влади України. Коментарі до Лісабонського Договору [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.kmi.gov.ua/control/uk/publish>; 5) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm; 6) Офіційний сайт : Новая Европа [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://neurope.eu/article/2008/07/28/lissabonskii_dogovor_novyi_variant_evrokonstitutsii. 7) Офіційний сайт : Eur-lex.europa.eu [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/eu_institutions.html 7) Офіційний сайт : LearnEurope [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.learn-europe.eu/index.php?cID=317>

Оксана Озаріна, Юрій Яковенко

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПІЛЬНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЄС – це законодавчі основи спільної сільськогосподарської політики ЄС, які закріплено в Договорі про створення Європейської Спільноти.

Розділ 1

Стаття 2

Спільнота має своїм завданням за допомогою створення спільного ринку та економічного та валютного союзу, а також за допомогою здійснення спільної політики ... сприяти повсюдно в Спільноті гармонічному, збалансованому та стійкому розвитку економічної діяльності, високому рівню зайнятості та соціального захисту, рівноправності чоловіків і жінок, стійкому та безінфляційному зростанню, високому рівню конкурентоспроможності та зближенню економічних показників, високому рівню захисту та поліпшенню якості навколишнього середовища, підвищенню рівня та якості життя, економічному та соціальному згуртуванню та солідарності країн-членів.

Стаття 3

Для досягнення проголошених у статті 2 цілей діяльність Спільноти, яка здійснюється відповідно до умов і строків, які передбачені даним Договором, включає:

...

е) спільну політику в сферах сільського господарства та рибальства;

...

Розділ 2. Сільське господарство і рибальство

Стаття 32

1) Спільний ринок охоплює сільське господарство та торгівлю сільськогосподарськими продуктами. Під сільськогосподарськими продуктами маються на увазі продукти землеробства, тваринництва та рибальства, а також продукти первинної переробки, що мають пряме відношення до цих продуктів.

2) За винятком тих випадків, коли статті з 33 по 38 включно передбачають інше, положення, що стосуються створення спільного ринку, будуть застосовуватися також до сільськогосподарських продуктів.

3) Продукти, що підпадають під положення статей з 33 по 38 включно, перераховані в Додатку I до даного Договору.

4) Діяльність і розвиток загального ринку сільськогосподарських продуктів повинні супроводжуватися встановленням спільної сільськогосподарської політики.

Стаття 33

1. Спільна сільськогосподарська політика переслідує такі цілі:

а) збільшити продуктивність сільського господарства, стимулюючи технічний прогрес і забезпечуючи раціональний розвиток сільськогосподарського виробництва, а також оптимальне використання виробничих факторів, особливо робочої сили;

б) забезпечити в такий спосіб достатній життєвий рівень сільського населення, зокрема, шляхом підвищення індивідуального доходу осіб зайнятих у сільському господарстві;

в) стабілізувати ринки;

г) забезпечити наявність продовольства;

д) забезпечити розумні споживчі ціни на продовольство.

2. При виробленні спільної сільськогосподарської політики та специфічних методів, за допомогою яких вона здійснюється, буде враховуватися:

а) особливий характер сільськогосподарської діяльності, обумовлений соціальною структурою сільського господарства, а також структурною та природною нерівністю між різними сільськогосподарськими районами;

б) необхідність поступового здійснення відповідних змін;

в) тісний взаємозв'язок сільського господарства з усією економікою країн-членів.

Стаття 34

1. Для досягнення цілей, викладених у статті 33, буде створений спільний організаційний механізм сільськогосподарських ринків ...

2. Спільна організація в одній з форм, передбачених у параграфі 1, може включати всі заходи, необхідні для досягнення цілей, викладених у статті 33, зокрема, регулювання цін, допомога виробництву та збуту різних продуктів, зберігання запасів і загальний механізм стабілізації імпорту або експорту ...

3. Для того щоб дати можливість спільній організації, передбаченій в параграфі 1, досягти своїх цілей, можуть бути створені один або кілька фондів управління та гарантій сільського господарства.

Стаття 35

1. Для того щоб забезпечити досягнення цілей, викладених у статті 33, у рамках спільної сільськогосподарської політики можуть бути вжиті такі заходи:

а) діюча координація зусиль, що вживаються в області професійної підготовки, досліджень і поширення агрономічних знань; ця координація може включати спільно фінансовані проекти або установи;

б) спільні дії, що стимулюють споживання деяких продуктів.

Стаття 36

Положення розділу, що відноситься до правил конкуренції, застосовуються до виробництва та торгівлі сільськогосподарськими продуктами лише в тій мірі, в якій це визначено Радою в рамках статті 37 (2) і (3) і відповідно до передбаченого в ній процедури, з урахуванням цілей, викладених у статті 33. Рада може, зокрема, дозволити надання допомоги:

а) для захисту господарств, що перебувають у невідповідному положенні в силу структурних або природних умов;

б) в рамках програм економічного розвитку.

Стаття 37

...

3. За рішенням Ради, прийнятим кваліфікованою більшістю та відповідно до параграфу 2, національні організації ринку можуть бути заміщені спільною організацією, передбаченої в статті 34(1), якщо:

а) спільна організація надає країнам-членам, які противляться цьому заходу та самі мають у своєму розпорядженні національну організацію для розглянутого виробництва, еквівалентні гарантії зайнятості та життєвого рівня зацікавлених виробників, беручи до уваги темпи можливого пристосування та необхідної спеціалізації;

б) така організація забезпечує умови торгівлі усередині Спільноти, аналогічні тим, які існують на національному ринку.

...

Стаття 38

Якщо в будь-якій країні-члені продукція є предметом регулювання національної організації ринку або будь-якої внутрішньої регламентації рівноцінного значення, що зачіпає конкурентні позиції подібного виробництва в інших країнах-членах, останні будуть стягувати компенсаційний збір при ввезенні такої продукції, виготовленої в країні-члені, де існує така організація або регламентація, якщо тільки ця держава не стягує компенсаційного збору при вивезенні.

Комісія встановлює розмір цих зборів на рівні, необхідному для відновлення балансу; вона може також дозволити вжиття інших заходів, умови та способи здійснення яких вона визначить.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *European Union Law A blog about EU law by Vihar Georgiev [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eulaw.wordpress.com>.*

Оксана Чернега

**ІНСТРУМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУСІДСТВА ТА ПАРТНЕРСТВА;
EUROPEAN NEIGHBOURHOOD AND PARTNERSHIP INSTRUMENT (ENPI)**
– фінансовий інструмент ЄС, який використовується з 1 січня 2007 р. ENPI є основним джерелом фінансування для 17 країн-партнерів Східної Європи та Середземномор'я (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова, Росія,

Україна; Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Марокко, Палестина, Сирія, Туніс). ENPI замінює програми співпраці TACIS (для країн Східної Європи) та MEDA (по країнах Середземномор'я). У цьому світлі ENPI виступає як стратегічне продовження досягнення розширеного кола цілей колишніх програм TACIS і MEDA. Основною метою є створення простору загальних цінностей, стабільності та процвітання, зміцнення співробітництва та забезпечення глибшої економічної та регіональної інтеграції, покриваючи широкий спектр різних галузей співробітництва.

Загальна сума асигнувань ENPI на 2007-2013 рр. становить 11,2 млрд. євро. Цю суму збільшено на 32% порівняно з обсягом коштів, доступних в період 2000-2006 рр. для програм TACIS і MEDA.

Близько 90 % коштів ENPI має використовуватися для двосторонньої дії, тобто ініціативи з конкретними країнами для регіональних заходів за участю двох або більше країн-партнерів. Решта 10 % зарезервовані для конкретних нових напрямків спільної діяльності, а саме транскордонного співробітництва (Cross-Border Cooperation, CBC), і конкретних ініціатив у рамках Інвестиційного фонду сусідства (Neighbourhood Investment Facility, NIF).

Виділяються три новітні особливості ENPI. Першим нововведенням є інструмент CBC, в рамках якого ENPI фінансує спільні програми, об'єднуючи регіони країн-членів та країн-партнерів, які мають спільні кордони. Другим нововведенням є інструмент фінансових ресурсів для творчих партнерів, які проявили прагнення до просування необхідних реформ, пов'язаних з підвищенням ефективності управління. Третім нововведенням є Twinning, TAIEX і SIGMA інструменти. Перші два визначаються як інструменти співпраці між державною інституцією в країні-партнері та еквівалентній установі ЄС. Третій, SIGMA, є спільною ініціативою ОЕСР та ЄС. Ці інструменти спрямовані на оновлення та модернізацію установ бенефіціара східних і південних країн-сусідів і були створені для країн-кандидатів до вступу в ЄС та успішно адаптовані до сусідства в 2004, 2006 і 2008 рр. відповідно.

У фінансовий період 2014-2020 рр. на заміну ENPI прийшов новий Європейський інструмент сусідства (ENI). Бюджет ENI складає 15,4 млрд. євро для всього Сусідства.

ENI ґрунтується на деяких ключових характеристиках ENPI і зміцнює їх, зокрема, посилюється диференціація між країнами на основі прогресу в проведенні реформ і з'являється новий механізм підтримки, заснований на стимулах (часто називають «більше для більшого»). Це загальна програма в розмірі 10% бюджету ENI, призначена для країн з більш високими показниками.

В рамках ENI підтримуються чотири типи програм:

- Двосторонні програми для країн Сусідства;
- Регіональні програми для Сходу і Півдня;
- Програма загальноєвропейської політики сусідства, в основному фінансує Erasmus for All і Інвестиційний фонд сусідства;
- Програми транскордонного співробітництва між державами-членами та країнами Сусідства.

На додаток до ENI, країни Сусідства будуть продовжувати отримувати вигоду від ряду інших інструментів і програм ЄС. Найбільш важливими з них є глобальні або тематичні програми в рамках Інструменту співробітництва в галузі розвитку, Європейського інструменту демократії та прав людини (EIDHR), Інструменту стабільності і втручання (IfS) в рамках Спільної зовнішньої політики і політики безпеки (CFSP) і Загальної політики безпеки і оборони (CSDP).

Основна частина коштів ENI буде підтримувати здійснення щорічної програми дій і буде фінансувати двосторонні заходи, програми та проекти, спеціально для кожної країни - партнера. Менша частина буде фінансувати регіональні програми, які вирішують спільні проблеми на регіональному рівні.

Крім того, планується і надалі підтримувати процеси реформ і перехідного процесу, що здійснюються в сусідніх з ЄС країнах-партнерах, за допомогою таких програм з нарощування потенціалу, як Twinning, TAIEХ (технічна допомога і обмін інформацією) і SIGMA (підтримка удосконалення управління і менеджменту). Також планується підтримувати і забезпечувати програмування зовнішніх дій ЄС в галузі вищої освіти через Tempus IV і вікно зовнішньої співпраці Erasmus Mundus.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *European Neighbourhood and Partnership Instrument. Development and cooperation – Europeaid* [Електронний ресурс] // [European Comission] // Режим доступу : <http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/overview/>; 3) *Регіональна політика Європейського союзу [Текст] : навчальний посібник. для студ. спец. «Міжнар. економіка» 8.03050301 всіх форм навчання / Т.Г. Шеремет; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Каф. міжнар. економіки. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2012. – 100 с.*

Катерина Шерстюк

ІНСТРУМЕНТ ПІДГОТОВКИ ДО ВСТУПУ ДО ЄС ; INSTRUMENT FOR PRE-ACCESSION ASSISTANCE (IPA) – фінансовий інструмент підготовки до вступу в ЄС, який передбачає допомогу країнам, які приєднуються до Європейського Союзу (наприклад, її отримували Болгарія, Румунія – у 2008 р., Хорватія – у 2013 р.). IPA створений з метою підвищення ефективності та узгодженості допомоги для зміцнення інституційного потенціалу, прикордонного співробітництва, економічного та соціального розвитку, розвитку сільських районів. IPA сприяє вступу до ЄС, підтримує процес стабілізації розвитку та процес асоціації країн-кандидатів з урахуванням їх особливостей та інших процесів, в яких вони задіяні.

Допомога надається на основі європейського партнерства потенційним кандидатам, а саме: західно-балканським країнам, Туреччині та Ісландії. IPA – це гнучкий інструмент, тому обсяги допомоги залежать від прогресу, досягнутого країнами-бенефіціарами, та їх потреб, які визначаються за оцінками Європейської Комісії.

IPA складається з п'яти компонентів: інструменти підтримки гармонізації інституційного середовища ЄС і країн-кандидатів; інструменти підтримки прикордонного співробітництва; інструменти підтримки регіонального розвитку (транспорт, довкілля, регіональний та економічний розвиток); інструменти розвитку людських ресурсів; інструменти розвитку сільських районів. Слід зазначити, що особливості застосування IPA залежать від категорії країни-бенефіціара. Так, у межах IPA всі країни-бенефіціари поділяються на дві категорії: країни-кандидати (Туреччини та Македонія) мають право на використання усіх п'яти зазначених інструментів; потенційні країни-кандидати (Албанія, Боснія та Герцеговина, Чорногорія, Сербія, включаючи Косово, відповідно до резолюції Ради Безпеки ООН 1244/99) мають право на використання перших двох компонентів.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Commission Regulation (EU) No 80/2010 of 28 January 2010 amending Regulation (EC) No 718/2007 implementing Council Regulation (EC) No 1085/2006 establishing an instrument for pre-accession assistance (IPA) [Електронний ресурс] / [European Commission] // Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32010_R0080:EN:NOT; 3) Регіональна політика Європейського союзу [Текст] : навчальний посібник. для студ. спец. «Міжнар. економіка» 8.03050301 всіх форм навчання / Т.Г. Шеремет; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Каф. міжнар. економіки. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2012. – 100 с.; 4) Офіційний сайт : European Commission : Regional Development [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/funding/index_en.cfm.

Тетяна Кожухова

ІНСТРУМЕНТ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ ТА ОБМІНУ ІНФОРМАЦІЄЮ; TECHNICAL ASSISTANCE AND INFORMATION EXCHANGE (TAIEX) – інструмент Генерального Директорату Європейської Комісії з розширення. TAIEX допомагає країнам у процесі наближення, застосування та реалізації законодавства ЄС. Головними завданнями TAIEX є:

- надання короткотермінової технічної допомоги і порад щодо впровадження законодавства ЄС в національне законодавство країн-бенефіціарів і щодо відповідного управління, імплементації та впровадження такого законодавства;

- технічне навчання і попередня допомога партнерам і зацікавленим особам країн-бенефіціарів;

- інформаційне посередництво, що передбачає збір інформації і її доступність;

- надання інструментів баз даних для спрощення і моніторингу прогресу в наближенні та визначення потреб технічної допомоги.

Діяльність TAIEX спрямована на сільське господарство, внутрішній ринок, транспорт, енергетику, довкілля, а також вирішення питань незалежності, свободи та безпеки.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European External Action Service [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://eeas.europa.eu/delegations/russia/eu_russia/tech_financial_cooperation/taiox_instrument/index_ru.htm.

Тетяна Кожухова

ІНСТРУМЕНТИ ЄС: JEREMIE, JESSICA, JASPERS, JASMINE - див. СПІЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ЄС

ІНТЕРГУВЕРНМЕНТАЛІЗМ; INTERGOVERNMENTALISM – концепція розвитку європейської інтеграції, яка відстоює необхідність збереження національного суверенітету та в цілому підтримує ідеї концепції «первинного розширення» (див. Концепція «первинного розширення»). Положення

інтергувернменталізму побудовані з урахуванням реальних фактів, проблем, станів і тенденцій розвитку інтеграційного процесу у Європі, а також на поясненні ролі національних держав, кожна з яких має власні прагматичні інтереси. Національні держави є основними акторами інтеграційного об'єднання, забезпечують його функціонування та підтримують розвиток. Відтак позиція національних держав є більш важливим чинником розвитку Європейської Спільноти, ніж наднаціональні інститути та їх політика. Європейська інтеграція сама по собі розглядається як реакція національних держав на глибокі зміни внутрішнього та зовнішнього характеру, особливо прояви глобалізації світової економіки та нові виклики у сфері безпеки. Кожна з країн прагне адаптуватися до нових умов і для цього вступає у інтеграційне об'єднання, відмовляючись від конкуренції на користь співробітництву.

Представники інтергувернменталізму, підтримуючи розвиток європейської інтеграції, прагнули відійти від принципості наднаціонального характеру ЄС. Вони виступали за те, щоб інтеграція на протидію наднаціоналізму розвивалася у формі міжурядового співробітництва. Міжурядове співробітництво (у різних проявах) має виступати основою інституціонального механізму інтеграції, розробки спільної політики, у тому числі у сфері просторового розширення. Відповідно до цього національна держава мала безперечне верховенство у загальному регіональному процесі. Це зумовило необхідність перегляду традиційної моделі національного суверенітету, надання цьому поняттю більше широкого та гнучкого змісту, здатності еволюціонувати відповідно до зміни національних інтересів країн і зовнішніх факторів.

У доктрині інтергувернменталізму визначено, що міжнародна інтеграція має стосуватися тих питань, які не викликають принципових розбіжностей (особливо політичних). У сферах, де існує багато протиріч і критичних питань національні держави починають чинити опір на тиск з боку ЄС, вирішуючи наявні проблеми самостійно. Держави скоріше співіснують із ЄС, ніж підкоряються йому. Тому прихильники інтергувернменталізму вважають, що міжнародна інтеграція у Європі більше покликана зміцнити національну державність, ніж замінити її наднаціональним утворенням. Відтак завдання створення потужних держав змінює погляд на характер розвитку самої міжнародної інтеграції.

На додаток ортодоксальної концепції виділився напрямок «ліберального інтергувернменталізму» (А. Моравчик), у рамках якого запропоновано концепцію формування національних інтересів (для регіону Європи). Концепція, підтримуючи загальну парадигму інтергувернменталізму, обґрунтовує, що «рушійною силою» розвитку інтеграції є національні інтереси, які визначаються, насамперед, внутрішньополітичними силами. Саме інтереси цих сил впливають на характер розвитку, інтенсивність і спрямованість міждержавного співробітництва. У зв'язку з цим делегування національними державами повноважень європейським інституціям визнається можливим лише у деяких випадках (за певних умов), коли національні групи тимчасово підтримують автономність наднаціональних органів, зберігаючи загальну тенденцію до протидії наднаціональним тенденціям. Тому найбільш прийнятним механізмом інтеграції є міжурядова система взаємодії і координації.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Копійка В.В. Європейський Союз: заснування та етапи становлення : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів [Текст] / В.В. Копійка, Т.І.Шинкаренко. – К. : Видавничий Дім «Ін Юрі», 2001. - 448

с.; 3) *Moravchik A. Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics [Текст] / A. Moravchik // International Organization. – 1997. – No. 51. – P. 513-553.*

Катерина Шерстюк

ІНТЕРНЕТ-ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ ТА ОРІЄНТАЦІЇ ГРОМАДЯН «ВАША ЄВРОПА»; EU ADVICE SERVICE FOR THE PUBLIC YOUR EUROPE ADVICE – служба, яка надає громадянам ЄС юридичні консультації з питань, що виникають у зв'язку з їх переміщеннями по території ЄВР, забезпеченням їхніх прав в іншій країні ЄС тощо. «Ваша Європа» приймає запити в електронному вигляді. Термін розгляду питання – протягом одного тижня. Служба роз'яснює, як правильно застосувати право ЄС у тій чи іншій ситуації. Портал «Ваша Європа» містить практичні поради у найрізноманітніших галузях суспільного життя, орієнтуючи громадян і підприємців у просторі Європейського внутрішнього ринку та стимулюючи їх мобільність. Портал складається з двох розділів – «громадяни» (Citizens) та «підприємства» (Business).

Розділ «громадяни» включає рубрики «освіта та молодь» (інформація для школярів, студентів, дослідників, волонтерів), «закупівлі» (інформація для тих, хто здійснює покупки за кордоном, за телефонами та каталогами тощо), «водіння автомобіля» (водійські права, госпіталізація, страховка), «охорона здоров'я» (юридична допомога при нещасних випадках і плановій госпіталізації в закордонних клініках, інформація для лікарів-мігрантів, можливості підключення мігрантів до систем соціального страхування в країнах ЄС).

Розділ «підприємства» містить рубрики, присвячені створенню, реєстрації та ліквідації підприємств, відповідальності підприємств за забруднення довкілля. Є інформація про принципи та системи маркування продукції, про оподаткування та звітність, порядок наймання та визнання професійної кваліфікації, захист інтелектуальної власності, мережі передачі технологій та інші форми співробітництва (злиття, європейські компанії, транскордонне співробітництво).

Наразі служба має мережу з понад 60 юридичних експертів, які займаються розслідуванням на всіх 24 офіційних мовах ЄС. Її метою є відповідь на запити протягом 3 робочих днів. 93,59% відповідей надсилаються протягом цього терміну, а майже 99% – протягом 4 робочих днів.

З 2009 року кількість запитів зросла більш ніж удвічі. Після незначного зменшення в 2017 році кількість запитів стабілізувалась на рівні трохи вище 23 000 у 2018 році, збільшившись на 1%.

Звіти про зворотний зв'язок складаються кожен квартал і засновані на юридичному аналізі проблемних областей, зазначених в запитах, які отримує служба. Система звітності зворотного зв'язку в даний час добре налагоджена. Вона надає корисний зворотний зв'язок для політико-адміністративних підрозділів в Європейській Комісії.

Експерти служби брали участь у двох чатах у Facebook, присвячених стартапам та правам пасажирів. Громадяни та підприємства можуть отримувати онлайн-консультації в режимі реального часу через діяльність в таких соціальних мережах. Окрім цього, Your Europe Advice розширила свою співпрацю і координацію з відповідними службами підтримки Комісії (SOLVIT, Європейський центр прямих контактів (EDCC), веб-сайт Your Europe).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ

«Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Центр документації ЄС Інститута Європи РАН [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.edcaes.ru>. 3) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/index_en.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

«ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО»; **«THE INFORMATION SOCIETY»** – концепція, яка реалізується в ЄС і передбачає побудову постіндустріального укладу суспільного життя, заснованого на перетворенні інформації на головний фактор виробництва та продукт споживання. Інформаційне суспільство передбачає широке використання передових інформаційних технологій (повсюдне використання електронних засобів обміну інформацією) та інформатизацію усіх сфер життя, у тому числі на основі впровадження нових засобів зв'язку. Інформаційне суспільство, з огляду на потенційні вигоди і загрози, стало ключовою темою стратегії ЄС на ХХІ ст.

Інформаційне суспільство характеризується: збільшенням ролі інформації у житті суспільства та функціонуванні економіки; стрімким зростанням інформаційного сектору; формуванням ринку інформації та інформаційних послуг; розвитком інформаційних мереж, у тому числі засобів масової інформації, у зв'язку з формуванням глобального інформаційного простору. У рамках цієї концепції визначено, що ЄС має якомога скоріше перейти до цієї стадії суспільного розвитку та створити єдиний інформаційний простір, відповідаючи на об'єктивні трансформації світу. З огляду на це пріоритетна увага приділяється розвитку трансєвропейських інформаційно-комунікаційних мереж (на основі Інтернет), формуванню єдиного телекомунікаційного ринку та стандартів тощо.

Інформаційне суспільство докорінно змінює багато аспектів життя, його становлення робить визначальний вплив на економіку. Особливо це стосується доступу до знань та освіти (дистанційне навчання та відповідні Інтернет-послуги), організації діяльності (дистанційна робота, віртуальні фірми), розв'язання практичних проблем (Інтернет-послуги з охорони здоров'я) та дозвілля. Воно також відкриває нові можливості для соціальної активності громадян, створюючи нові можливості для комунікацій.

Проте виникають і нові проблеми: масове використання Інтернету зумовлює необхідність вживати заходів для боротьби з новими видами злочинів, піратством; гостро постають питання захисту приватної інформації та інтелектуальної власності. Крім того, інформаційне суспільство може сприяти ізоляції певних верств населення, поглиблюючи соціальну нерівність (що пов'язано зі складним доступом до інформації та інформаційних технологій).

ЄС розробив стратегію переходу до інформаційного суспільства. Її настанови закріплюються у програмах і проектах у різних сферах, які так чи інакше торкаються інформатизації. Започатковано низку ініціатив з поширення та підтримки використання нових інформаційних технологій та засобів зв'язку, наприклад, план дій «Електронна Європа» (див. *Електронна Європа*), а також ухвалено заходи щодо контролю та зменшення ризиків, пов'язаних з розвитком інформаційного суспільства (наприклад, план дій для забезпечення користування Інтернетом та боротьби з незаконними та шкідливими повідомленнями),

У європейській практиці заходи щодо становлення інформаційного суспільства згруповано у декілька функціональних блоків:

1) регулювання ринку: для розвитку інформаційного суспільства у Європі на

рівні ЄС реалізуються ініціативи у сфері лібералізації телекомунікаційного сектору, єдиного ринку телебачення, впроваджуються єдині стандарти мобільного зв'язку тощо;

2) стимулювання інформаційного суспільства: передбачає захист авторських прав, які виникають у виробництві нових технологій, інноваційних продуктів і послуг, а також усунення бар'єрів діяльності з одночасним підвищенням рівня безпеки;

3) використання пільг: розширення можливостей використовувати на території Європи переваги, пропоновані інформаційним суспільством у таких областях, як: охорона здоров'я, безпека та освіта;

4) ініціативи: ЄС оцінює головні проблеми та відстежує події у процесі становлення інформаційного суспільства, що дозволяє розробляти необхідні заходи для розвитку інформаційної сфери, підтримувати використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Ініціативи ЄС у сфері інформаційного суспільства спрямовані на перетворення економіки на «цифрову» («інформаційну»), де підвищується використання інформаційних технологій та переваг інформатизації. У цьому контексті підтримується конкурентоспроможність економіки, забезпечується її відкритий характер. Становлення інформаційного суспільства, а саме технологій комунікації, сприяє покращенням у соціальній сфері, комунальному обслуговуванні, підвищуючи рівень життя. Інформаційні послуги, які мають найбільший вплив на якість життя громадян, підтримуються у першу чергу. У то же час у межах формування інформаційного суспільства велика увага приділяється збереженню культурного різноманіття Європи та недопущення виникнення проблем у цій сфері.

На забезпечення необхідних перетворень в економіці та соціальній сфері спрямована Комюніке (Повідомлення) Європейської Комісії «Інформаційне суспільство та управління засобами масової інформації». Документом передбачені заходи підтримки наукових досліджень у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, а також створення та удосконалення нормативної бази, яка забезпечує стрімкий розвиток послуг, заснованих на інформації, комунікації та аудіовізуальних технологіях. До того ж підтримується придатність і доступність самих інформаційно-комунікаційних технологій. Всебічно стимулюється конкуренція на ринку інформаційних технологій та послуг, що має сприяти інвестиціям, зростанню економіки та створенню нових робочих місць. Особлива увага приділяється сприянню поширенню інформаційно-комунікаційних технологій у промисловості та зростанню за рахунок цього її продуктивності та ефективності.

Європейські інституції у межах своїх компетенцій сприяють розвитку міжнародного співробітництва (як на рівні ЄС та за його межами) у сфері наукових досліджень, розробки та розповсюдження інформаційно-комунікаційних технологій, підтримання безпеки у використанні інформації.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Digital Agenda for EU*. URL: http://ec.europa.eu/information_society/index_en.htm.

Юлія Бочарова

ІОАНІНСЬКИЙ КОМПРОМІС – механізм, що дає дозвіл країні-члену ЄС відкласти виконання будь-якого рішення навіть у тих випадках, коли таке рішення

прийнято кваліфікованою більшістю, якщо воно порушує інтереси даної країни. Компроміс отримав свою назву після неформальної зустрічі міністрів закордонних справ 29 березня 1944 р. у м. Іоаніні (Греція).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Комментарий Центра комплексных европейских и международных исследований. Новая траектория развития европейской интеграции [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.easternpartnership.org/ru/programmes/investitsionnayaapodderzhka>; 3) Глоссарий терминов Европейского Союза и Восточного партнерства [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://eeas.europa.eu/delegations/belarus/documents/more_info/glossary.pdf.

К

КЛАСИФІКАЦІЯ РЕГІОНІВ ЄС ВІДПОВІДНО ДО NUTS – див. СТАТИСТИЧНА НОМЕНКЛАТУРА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ; NOMENCLATURE OF TERRITORIAL UNITS FOR STATISTICS.

«КОЛЬОРОВІ» КНИГИ ЄС – загальне найменування політичних документів (здебільшого офіційних), які видаються у вигляді тематичних збірників (назва збірника встановлюється в залежності від кольору обкладинки). У межах ЄС існують такі види «кольорових книг»: «білі» (див. Біла книга), «зелені» (див. Зелена книга).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Политическая наука : словарь-справочник [Електронний ресурс] / авт. и сост. Санжаревский И.И. – Издание 5-е, испр. и доп. – Тамбов. 2013. – Режим доступу : http://www.glos.virmk.ru/01_w.htm; 3) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/atoz_en.htm. Бочарова Ю.Г.

КОМІТЕТ РЕГІОНІВ; COMMITTEE OF THE REGIONS – орган, який створено в рамках Договору про Європейський Союз (1992 р.) і який знаходиться в Брюсселі.

Комітет регіонів є органом представництва інтересів регіональних і місцевих органів ЄС зі статусом правосуб'єктності, які отримали можливість брати участь в діяльності ЄС у формі власного самостійного інституту.

Повноваженнями Комітету регіонів є: надання консультативної допомоги Європейській Комісії та Раді Європейського Союзу, надання висновків за власною ініціативою у випадках, що передбачені Договором про Європейський Союз, безпосередньо торкаються інтересів регіонів або коли Комітет регіонів вважає такі дії доцільними. Сферами інтересів регіонів є освіта, культура, охорона здоров'я, розвиток транс'європейських мереж, економічне та соціальне згуртування, діяльність структурних фондів. Комітет регіонів надає висновки, що не мають обов'язкової сили.

Після укладення Амстердамського договору (1997 р.) консультативні повноваження Комітету регіонів було поширено на інші напрямки політики ЄС,

зокрема питання, пов'язані з забезпеченням зайнятості, а також на соціальну та екологічну політику.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Право Європейського Союзу. Кашкин и др.; отв. ред. С.Ю. Кашкин.- М.: Проспект, 2009.304 с.; 3) ЕС. Основопологабельные акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями. М., 2008. 696 с.; 4) *European Union Legislation. URL: http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm.***

Оксана Озаріна, Юлія Бочарова

КОМПЕТЕНЦІЇ ЄС; EU COMPETENCES – компетенції, які ЄС реалізує у процесі своєї діяльності згідно з принципами субсидіарності та пропорційності. Основними категоріями компетенцій ЄС є:

1) виняткова компетенція – винятково ЄС здійснює законодавчу діяльність та ухвалює юридично обов'язкові акти; країни-члени мають право діяти в цій сфері самостійно, лише якщо вони отримали від Союзу належні повноваження, та для того, щоб виконати правові акти, що їх ухвалив Союз.

Згідно зі ст. 3 Договору про функціонування Європейського Союзу у редакції Лісабонського договору (2007 р.) ЄС належить виняткова компетенція у таких сферах: митний союз; встановлення правил конкуренції для функціонування внутрішнього ринку; грошово-кредитна політика для країн-членів, що запровадили євро; збереження морських біологічних ресурсів у рамках спільної політики у сфері рибальства; спільна торговельна політика.

Європейському Союзу належить виняткова компетенція укладати міжнародні угоди, якщо укладення такої угоди обумовлене законодавчим актом Союзу, потрібне для здійснення Союзом його внутрішньої компетенції, має вплив спільних правил чи змінює їх межі.

2) спільна компетенція – ЄС та країни-члени можуть здійснювати в цій сфері законодавчу діяльність і ухвалювати юридично обов'язкові акти. Країни-члени застосовують свою компетенцію в обсязі, в якому Союз не застосував чи вирішив припинити застосування своєї компетенції.

Згідно зі ст. 4 Договору про функціонування Європейського Союзу у редакції Лісабонського договору (2007 р.) ЄС належить спільна компетенція у таких сферах: внутрішній ринок; економічна, соціальна та територіальна згуртованість; сільське господарство та рибальство, за винятком збереження морських біологічних ресурсів; довкілля; захист прав споживачів; транспорт; трансєвропейські мережі; енергетика; простір свободи, безпеки та справедливості; спільні проблеми безпеки у сфері охорони здоров'я; космічній сфері; співробітництво в галузі розвитку та гуманітарна допомога.

У сферах співпраці з питань технічного розвитку та космічної діяльності, гуманітарної допомоги ЄС належить компетенція вживати заходів, зокрема окреслювати та реалізовувати програми. Здійснення цієї компетенції не повинно перешкоджати країнам-членам здійснювати їхні компетенції.

3) допоміжна компетенція – ЄС здійснює діяльність щодо підтримки, координації або доповнення діяльності країн – членів, не підміняючи при цьому їхню компетенцію у відповідних сферах.

Згідно зі ст. 6 Договору про функціонування Європейського Союзу у редакції Лісабонського договору (2007 р.) до допоміжних компетенцій ЄС

належать охорона здоров'я, промисловість, культура, туризм, освіта, професійне навчання, проблеми молоді та спорту, цивільний захист, адміністративна співпраця, а також окремі аспекти економічної політики, політики зайнятості та соціальної політики.

Ст. 5 Договору про функціонування Європейського Союзу у редакції Лісабонського договору (2007 р.) визначає, що до допоміжних компетенцій ЄС також належать економічна, соціальна політика та політика зайнятості. Зокрема, країни-члени координують свої економічні політики в межах Союзу. З цією метою Рада Міністрів ухвалює заходи, зокрема загальні настанови щодо цих політик. До країн-членів, що запровадили євро, належить застосовувати окремі положення. Союз може висувати спеціальні ініціативи, щоб забезпечити координацію соціальних політик країн-членів.

Окрім того, ЄС може вжити заходів для того, щоб країни ЄС координували свою економічну, соціальну політику та політику зайнятості на рівні ЄС.

Спільна зовнішня політика та безпекова політика ЄС характеризуються специфічними інституційними особливостями, такими як обмежена участь Європейської Комісії та Європейського Парламенту в процедурі прийняття рішень та виключення будь-якої діяльності із законодавства. Ця політика визначається та проводиться Європейською Радою (що складається з глав держав або урядів країн ЄС) та Радою (що складається з представника кожної країни ЄС на рівні міністрів). Президент Європейської Ради та Верховний представник Союзу із зовнішньої політики та політики безпеки представляють ЄС у питаннях спільної зовнішньої політики та політики безпеки.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community (SIG 1/1/07 REV 1)* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=1317&lang=en. 3) Офіційний сайт : [Eur-lex.europa.eu](http://eur-lex.europa.eu) [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/eu_institutions.html

Юрій Яковенко

КОМУНІКАТИВНА ТЕОРІЯ ІНТЕГРАЦІЇ К. ДОЙЧА, або КОМУНІКАЦІЙНА (ТРАНСАКЦІОНАЛІСТСЬКА) ТЕОРІЯ ІНТЕГРАЦІЇ; THE INTEGRATION THEORY OF TRANSACTIONALISM – одна з перших теорій інтеграції, яка визнавала життєздатність національної держави та його вирішальну роль у міжнародному житті. К. Дойч вважав основною метою інтеграції забезпечення миру та стабільності, тому, що країни-члени одного угруповання не будуть вступати у конфронтацію та вирішувати спірні питання військово-політичними засобами. Інтеграція розглядається як процес пошуку політичними силами моделі колективної безпеки, в основі якого лежить психологічно-соціологічний фактор почуття єдності та співробітництва (необхідність мирного вирішення проблем). Тому вирішальне значення мають можливості комунікації (інформація та можливості її передачі займають центральне місце). При цьому інститути та спільні дії повинні бути ефективними, щоб відповідати реальним очікуванням населення. Характер інтеграційного об'єднання залежить від ступеня взаємодії між людьми на національному рівні та ступені взаємної залежності національних держав на міжнародному.

Інтеграція заснована на комунікації та комутаційних потоках між елементами політичних комплексів країн. Основою інтеграції є формування території «почуття єдності» на рівні декількох країн, створення між ними системи (мережі) взаємин (у тому числі неофіційних відносин, розвиток яких відбувається після створення певної інституціональної структури). Рівень інтегрованості об'єднання визначається інтенсивністю комунікацій (між елементами об'єднання та між об'єднанням і зовнішнім світом). Чим більше комунікаційний потік, тим вище рівень інтеграції і, відповідно, дієвості об'єднання (і можливість досягнення його цілей). Життєздатність національної держави значно вище тому, що на національному рівні досягнуто більш високої інтенсивності комунікацій, чим на міжнародному. Разом з тим перехід до наднаціональної інтеграції вважається необхідним з погляду гарантій забезпечення миру (за рахунок Спільноти безпеки).

Прихильники цієї теорії вважали, що розвиток інтеграції відбувається тоді, коли можливості, які зумовлені національною системою комунікацій, поступаються можливостям, які відкриваються за рахунок створення наднаціональної системи комунікацій. Періоди низького рівня національних комунікаційних можливостей спричинилися хвилі розширення ЄС. Тому для розвитку інтеграції велике значення має творення ефективної системи міжнародних комунікацій та відповідної інституційної структури.

Результатом інтеграційного процесу має бути формування «Спільнота безпеки» (Security Community). Теорія К. Дойча виділяє два варіанти її побудови (розвитку інтеграції): «плюралістична Спільнота безпеки» (в основі лежить міжнародне співробітництво, відсутність наднаціональних органів, збереження суверенітету учасників і неможливість вирішення комунітарних проблем силовими методами) та «об'єднана Спільнота безпеки» (в основі лежить досягнення інтеграцією вищого політичного рівня, наявність наднаціональних керуючих органів з достатніми повноваженнями, створення нормативно-конституційних актів та єдиної юридичної структури). Об'єднання невійськового типу вважаються більше ефективними у розвитку інтеграції, перед ним стоїть завдання створити міжнародної системи з високим рівнем комунікаційного обміну та відповідальності (за К. Дойчем, без наднаціональних інституцій).

Основні недоліки теорії полягають у тому, що для обґрунтування інтеграції використані тільки комунікаційні категорії, проігноровано чинники їх розвитку. Пізніше комунікаційна теорія була модернізована шляхом усунення цих недоліків, почали враховуватися причинно-наслідкові зв'язки еволюції європейської інтеграції. Комунікаційні потоки стали вважатися «індикатором», а не «рушійною силою» міжнародної інтеграції.

Одна з інтерпретацій комунікаційного підходу представляла інтеграцію як результат не тільки комунікаційного обміну в економічній та політичній сферах, а й як прояв суб'єктивних факторів, тобто свідомих рішень політиків. Їх ідеологія, інтереси та погляди пояснюють активність міжнародного співробітництва та, відповідно, інтенсивність розвитку інтеграції. Негативними факторами визнано: збільшення активності націоналістичних груп; зростання етнічної та культурної диференціації (що може бути викликано розширенням інтеграційного об'єднання); тривалі економічні труднощі; замкнутість політичних еліт, що властива окремим країнам; уповільнення реформ, аналогічних реформам за кордонами інтеграційного об'єднання. З цього погляду видається необхідним існування певного силового центру із найбільш впливових країн, які би були «локомотивом» інтеграції, що забезпечувало б її розвиток.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Копійка В.В. Європейський Союз: заснування та етапи становлення : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів [Текст] / В.В. Копійка, Т.І.Шинкаренко. – К. : Видавничий Дім «Ін Юрі», 2001. - 448 с.; 3) Рудік О.М. Політика європейської інтеграції : конспект лекцій [Текст] / О.М. Рудік. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2006. – 92 с.; 4) Миколюк А.В. Концептуальний вимір теорії та підходів європейської інтеграції [Електронний ресурс] / А.В. Миколюк // Освіта регіону : [український науковий журнал]. – Режим доступу : www.social-science.com.ua.

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ФІНАНСОВИХ ІНТЕРЕСІВ СПІВТОВАРИСТВА; CONVENTION ON THE PROTECTION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES' FINANCIAL INTERESTS – прийнята 26.07.1996 р. (набула чинності 17.10.2002 р.). Спрямована на узгодження національного кримінального законодавства країн-членів ЄС через визначення мінімальних стандартів до складів злочинів, пов'язаних із вчиненням шахрайств тощо. Конвенцією встановлюється персональний принцип кримінальної юрисдикції (за місцем проживання або громадянства злочинця) при здійсненні кримінальних переслідувань шахрайств. Другий протокол 1997 р. до Конвенції встановлює відповідальність юридичних осіб.

КОНВЕНЦІЯ ЯУНДЕСЬКА; YAOUNDE CONVENTION – перша угода про партнерство між Європейською Економічною Спільнотою (ЄЕС) та Асоціацією країн Африки та Мадагаскару (АКАМ), підписана у 1963 р. в м Яунде (Камерун). Конвенція надавала країнам АКАМ певні преференції у торгівлі з ЄЕС. Охоплювала період з 1964 р. по 1969 р.; потім була укладена друга Яундеська конвенція, яку замінила у 1975 р. Ломейська конвенція (див. *Ломейська конвенція*), а пізніше – Котонуська конвенція (див. *Договір Котонуський*).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

КОНКУРЕНТНІ НОРМИ ЄС; EU COMPETITION RULES – загальні правила щодо конкуренції, основоположні елементи загальної структури конкурентного права ЄС.

Конкурентні норми ЄС слід розглядати в контексті створення європейського внутрішнього ринку, основою якого є добросовісна та неспотворена конкуренція, що є одним з визначальних понять Договору про Європейський Союз (1992 р.) та однією з цілей, на досягнення якої постійно спрямована діяльність ЄС (ст. 3 (1) (є) – кол. ст. 3 (1) (е) Римського договору, 1957 р.). Конкурентні норми ЄС містяться у главі 1 розділу VI (кол. розділ V Римського договору 1957 р.) Договору про Європейський Союз (1992 р.). Зміст цих норм залишився повністю незмінним в Лісабонському договорі (гл. 1 розділу VII), незважаючи на внесення певних змін до Договору про Європейський Союз протягом всього періоду його існування. Правила про захист конкуренції ґрунтуються на ст. 3 Ніццького Договору (2001 р.),

в якій (п. г) говориться про діяльність ЄС, яка гарантує, що конкуренція на внутрішньому ринку ЄС не порушується.

Конкурентні норми ЄС поділені на дві секції (гл. 1 розд. VI Договору про Європейській Союз):

- перша присвячена нормам, що застосовуються до підприємств;
- друга стосується державної допомоги, що надається державами.

Правила конкуренції закріплені в розділі VII Лісабонського договору (2007 р.) «Загальні правила щодо конкуренції, оподаткування та зближення законодавств»:

- забороняються договори між суб'єктами підприємницької діяльності, які обмежують або усувають конкуренцію (пряма або непряма фіксація цін; обмеження або контроль виробництва, ринків, технічного розвитку або капіталовкладень; розподіл ринків або джерел постачання; створення нерівних конкурентних умов по рівноцінних угодах з іншими торговими партнерами; висновок контрактів з додатковими зобов'язаннями, які за своєю природою не мають відношення до предмету контрактів) (ст. 105);

- забороняється зловживання з боку одного або декількох підприємств своїм домінуючим положенням (пряме або опосередковано нав'язування несправедливих цін або інших умов торгівлі; обмеження виробництва, ринків і технічного розвитку на шкоду споживачеві; застосування нерівних умов при укладанні рівноцінних угод з іншими торговельними партнерами, який ставить їх в конкурентно не вигідну позицію; висновок контрактів залежно від ухвалення іншими партнерами додаткових зобов'язань, які за своїм характером не мають відношення до предмету таких контрактів) (ст. 106);

- вважається несумісною із спільним ринком будь-яка державна допомога, яка підриває або загрожує підірвати конкуренцію (ст. 112).

Правила конкуренції ЄС застосовуються безпосередньо у всіх країнах ЄС та їх судових системах. Ці правила поширюються не тільки на бізнес, але і на всі організації, що займаються господарською діяльністю (наприклад, торгові асоціації, галузеві угруповання тощо).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Кондратьев Н.Б. Конкуренция в ЕС: экономика, политика, право. [Текст] / Кондратьев Н.Б. ; [Институт Европы РАН]. – М. : Рус. сувенир, 2009. – 74 с.; 3) Коковихин Ю.В. Конкурентное законодательство Европейского Союза. [Текст] / Коковихин Ю.В. // Конкурентное право Российской Федерации : учебное пособие / под редакцией Н.И. Клейн, Н.Е. Фонаревой. – М., 2009. – С. 383-401; 4) Скордамаля В. Конкурентне право ЄС : навчальний посібник [Текст] / В. Скордамаля, Н.О. Саніахметова, С.Б. Мельник. – К. : ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2004. – 240 с. 5) Офіційний сайт : An official website of the European Union [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://europa.eu/youreurope/business/selling-in-eu/competition-between-businesses/competition-rules-eu/index_en.htm

Юрій Яковенко

КОНСОЛІДАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА; LEGISLATIVE CONSOLIDATION – термін, який використовується для позначення процедур систематизації та зміцнення законодавства ЄС шляхом усунення множинності нормативних актів; розглядається як вид та форма систематизації законодавства.

Консолідація передбачає уніфікацію законодавчих актів (*див. Уніфікація законодавства*), укрупнення їх положень і змістовних елементів, створення у загальній структурі законодавства великих однорідних блоків у процесі правотворчості. Консолідація включає глибинну переробку діючих нормативно-правових актів, є засобом впорядкування законодавства та може передбачати його подальшу кодифікацію (тобто підготовку та ухваленням нових актів, в які вміщуються норми колишніх актів, що виправдали себе, та нові нормативні вимоги). Найчастіше консолідовані законодавчі акти підсумовують декілька виданих раніше законів (у певній сфері відносин), не змінюючи їхнього змісту, та не передбачаючи створення їх нової логічної конструкції. Новостворений консолідований акт, як правило, містить окремі однопрофільні статті, глави, параграфи, розташовані у певній послідовності, які раніше були елементами інших нормативних актів.

У праві ЄС розрізняють неофіційну (роз'яснювальну, декларативну) та формальну (офіційну) консолідацію законодавства. Неофіційна консолідація, яка передбачає просте роз'яснення (здійснюється найчастіше Європейською Комісією) та спрощення правових інструментів (документів), здійснюється на основі спеціальної процедури. При цьому внесення змін, виправлень і доповнень до змісту основного законодавчого акту не призводять до появи та прийняття нового нормативного документа. Це просто операція «очищення», яка проводиться Європейською Комісією. Остаточний текст документу, який формально не має чинності, може, при необхідності, публікуватися в Офіційному бюлетені ЄС (Серія С «Information and Notices» – «Інформація та замітки») без посилань чи декларативної частини (переліків).

Формальна консолідація законодавства передбачає прийняття нових правових інструментів (документів), що обов'язково публікуються в Офіційному бюлетені ЄС (Серія L «Legislation» – «Законодавство») та поєднують і скасовують чинні раніше нормативні документи, які консолідуються (базові нормативні документи та документи зі змінами) без зміни їх практичного значення по даному предмету правового регулювання. Така консолідація може бути: 1) вертикальною, коли новий нормативний документ інкорпорує базовий нормативний документ і зміни, внесені до нього, у єдиний документ; 2) горизонтальною, коли новий нормативний документ інкорпорує декілька паралельних базових документів, які регулюють однакові відносини (предмет), а також зміни, внесені до них, у єдиний нормативний документ.

У практиці європейської інтеграції консолідація законодавства є передумовою його ефективного впровадження у правові системи країн-членів і систему права Спільноти, а також засобом оновлення законодавства, а саме його перегляду (зміни) та спрощення. Перегляд (зміна) законодавства передбачає ухвалення поправок до основного документу чи нового документу, який включає у себе поправки в основний документ, скасовує та замінює його. На відміну від формальної консолідації, це призводить до змін по суті та дає більш повний огляд законодавства. Новий правовий документ публікується в Офіційному бюлетені ЄС (Серія L). Спрощення законодавства передбачає скорочення зайвого за допомогою застосування принципів необхідності та пропорційності. Здійснення цього насамперед включає перегляд законодавства та формальну або неформальну консолідацію законодавства (у 2003 р. Європейська Комісія прийняла багаторічну програму зі скорочення та оновлення законодавства ЄС).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ

«Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Вовк Т. Податкові аспекти права СОТ та *acquis* ЄС. Орієнтири податкової реформи в Україні [Текст] / Т. Вовк, О. Водянніков, І. Коноваленко. – Харків : Консум, 2004. - 960 с.; 3) Офіційний сайт : *European Union* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/scadplus/glossary/legislation_consolidation_en.htm.

КОНФЕДЕРАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО БІЗНЕСУ; BUSINESS EUROPE – міжнародна асоціація промисловців і роботодавців, яка координує діяльність їх національних федерацій, представляє інтереси підприємців у взаємодії з національними і наднаціональними органами влади, а також міжнародними організаціями. Business Europe створено на основі реорганізації у 2007 р. Союзу конфедерації промисловців і роботодавців Європи (Union of Industrial and Employer's Confederation of Europe, UNICE). UNICE функціонував з 1958 р. для підтримки процесу створення зони вільної торгівлі у межах Європейської Економічної Спільноти (спочатку членами ЦМСЕ були шість країн Спільноти).

Місія Business Europe включає шість положень, що визначають пріоритети його діяльності:

- здійснення реформ для забезпечення економічного зростання та створення нових робочих місць;
- подальша інтеграція європейського ринку;
- ефективне управління ЄС;
- поширення глобалізації та боротьба зі всіма видами протекціонізму;
- становлення безпечної, конкурентоспроможної та більш сприятливої до клімату енергетичної системи;
- реформування Європейської соціальної систем у відповідь на виклики глобалізації.

Основними завданнями Business Europe є об'єднання центральних національних федерацій промисловців і підприємців для заохочення солідарності; сприяння у розробці ефективної і конкурентоспроможної політики промислової політики у ЄС та в цілому у Європі; захист інтересів промисловців і роботодавців в установах ЄС.

Учасниками Business Europe є 40 центральних федерацій промисловців і роботодавців з 34 країн Європи (у тому числі 28 країн ЄС). Організація працює під керівництвом Директора та Президента. Структура включає Раду Президентів (національних федерацій), Виконавчий Комітет, Виконавче Бюро, 7 основних політичних комітетів (з економічних і фінансових питань; питань міжнародних відносин; соціальних питань; питань промисловості; юридичних питань; питань у сфері підприємництва, малого та середнього бізнесу; питань функціонування внутрішнього ринку), 60 робочих груп та 1200 експертів.

Як об'єднання національних союзів промисловців і роботодавців (головним чином із секторів промисловості, торгівлі та послуг) європейських країн, Business Europe є лобістською структурою, яка представляє інтереси приватних промисловців і роботодавців (на міжпрофесійному рівні) у різних структурах ЄС, процесах розробки та реалізації його економічної політики, підписанні різноманітних міжнародних угод, створенні та удосконаленні законодавчої бази ЄС. Зазвичай Business Europe не втручається у питання, які стосуються конкретних секторів промисловості. У Business Europe діє спеціальний комітет, який займається проблемами малих і середніх підприємств.

Асоціація діє як на офіційному, так і на неофіційному рівні, представлена в офіційних консультативних структурах та органах ЄС (консультативні комі-тети Європейської Комісії та Європейського Парламенту), де має статус соціального партнера. Він надає консультації та подає висновки з тих чи інших питань, які стосуються інтересів промисловості. Бере участь у реалізації заходів з підтримки підприємств і підприємництва.

Business Europe співпрацює з ЄС на рівні консультацій та переговорів. Від імені своїх членів висуває пропозиції щодо удосконалення системи регулювання розвитку промисловості, у тому числі його економічних, фінансових, екологічних та соціальних аспектів. Це стосується впровадження більш досконалих принципів регулювання як на рівня ЄС, так і на рівні країн-членів.

У 2019 р. Конфедерацією європейського бізнесу було прийнято документ «Процвітання, люди, планета - три опори порядку денного ЄС на 2019-2014 роки». Кожна з цих опор складається з 10 пунктів рекомендацій для майбутніх політичних рішень ЄС різноманітного спрямування:

1) процвітання: єдиний ринок, міжнародна торгівля, промислова стратегія, політика конкуренції, цифрова економіка, дослідження та інновації, багаторічна фінансова рамка та бюджет ЄС, економічний та монетарний союз, оподаткування, регулювання;

2) люди: економічна конвергенція та соціальна єдність, навички, мобільність робочої сили, соціальний захист, зайнятість, соціальна інклюзія та рівність, пенсії та демографічне старіння, різноманітність, міграція, соціальний діалог;

3) планета: енергетична та соціальна політика, різні екологічні та кліматичні відправні точки, інноваційні технології зменшення парникового ефекту, доступна низьковуглецева енергія, публічне сприйняття переходу на нові джерела енергії, конвергенція глобальних кліматичних амбіцій, нульова та низько-емісійна мобільність, зелені фінанси, розділи торгівлі та сталого розвитку в угодах про вільну торгівлю ЄС, циклічна економіка.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.;* 2) *Офіційний сайт : Business Europe [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://euyourbusiness.eu/content/uploads/2019/11/2019-11-13-Prosperity-People-Planet_interactive.pdf.*

Лариса Самосьонюк, Катерина Шерстюк

КОНФЕДЕРАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ АСОЦІАЦІЙ ГОТЕЛІВ І РЕСТОРАНІВ ЄС; HOTELS, RESTAURANTS & CAFÉS IN EUROPE (HOTREC) – це парасолькова асоціація національних асоціацій готелів, ресторанів, кафе та подібних установ у Європі. Конфедерація національних асоціацій готелів і ресторанів Європейського Союзу заснована відповідно до бельгійського законодавства, як некомерційна асоціація. Основними цілями HOTREC є:

- представляти та відстоювати свої інтереси у країнах ЄС та міжнародних інституціях;
- сприяти обміну знаннями та найкращою практикою серед своїх членів з метою подальшого сприяння інноваціям;
- діяти платформою досвіду для європейської індустрії гостинності.

Основним видом діяльності HOTREC є моніторинг та аналіз політичних подій на рівні ЄС, які впливають на індустрію гостинності. Шляхом збору первинної інформації, HOTREC гарантує, що його члени будуть в курсі будь-яких подій, які зачіпають політику готельного бізнесу. Переслідуючи свої цілі, HOTREC також підтримує тісні стосунки з іншими зацікавленими групами. Цей діалог дозволяє учасникам координувати свої думки з питань, що становлять спільний інтерес і примножити свій вплив на прийняття рішень в ЄС.

HOTREC в даний час об'єднує 45 асоціацій-членів з 33 європейських країн. Існують різні категорії членства:

- повне членство для національних асоціацій країн-членів ЄС;
- асоційоване членство відкрите для національних асоціацій країн, які не входять до ЄС, але знаходяться в межах Європейського економічного простору;
- членство у статусі спостерігачів для національних асоціацій країн, вступ яких до ЄС можна передбачити в майбутньому.

Організаційна структура HOTREC складається з Генеральної Асамблеї, Виконавчого Комітету, Секретаріат.

Генеральна Асамблея є вищим органом, що приймає рішення, і об'єднує представників усіх асоціацій-членів. Вона несе відповідальність за:

- затвердження заявок на членство та статус спостерігача;
- обрання президента HOTREC та інших членів Виконавчого комітету;
- затвердження річного звіту та визначення бюджету;
- внесення змін до статуту та підзаконних актів асоціації;
- ухвалення позиційних документів HOTREC.

Виконавчий комітет складається з одинадцяти членів, які обираються Генеральною Асамблеєю на два роки. Виконавчий комітет складається з одинадцяти членів, які обираються Генеральною Асамблеєю на два роки. Виконавчий комітет очолює Президент. Головний виконавчий директор готує і бере участь в засіданнях Виконавчого комітету.

Секретаріат здійснює повсякденне управління асоціацією та її діяльністю. Секретаріат працює в тісному контакті з Президентом та Виконавчим комітетом, а також з асоціаціями-членами. Його очолює Генеральний директор.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Hotels, Restaurants & Cafés in Europe [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.hotrec.eu/>.

Ганна Горіна

КОНЦЕПЦІЯ «ДИФЕРЕНЦІЙОВАНА ІНТЕГРАЦІЯ»;
DIFFERENTIATED INTEGRATION – концепція розвитку європейської інтеграції у межах ЄС, яка передбачає диференціацію країн за різними ознаками: сфери інтеграції, інтеграційні програми, сектори, заходи, ініціативи, час на їх виконання.

Відтак на основі цієї концепції розвивається ідея гнучкого членства країн у ЄС та створення відповідних механізмів. Диференційована – гнучка, поступова – інтеграція у цілому означає, що окремі країни-члени можуть мати розходження у правах та обов'язках, у певних політиках ЄС. Дозволяється мати тимчасові або постійні розходження у ступені інтеграції. Країни, які хотіли б розвивати інтеграційний процес далі (у порівнянні з іншими) у певних областях і сферах,

можуть реалізовувати свої плани, використовуючи органи, методи та механізми, створені у межах ЄС.

Концепція «Диференційована інтеграція» розглядається як найбільш загальна, вона лежить в основі концепцій: «Європа різних швидкостей» (див. Концепція «Європа різних швидкостей»), «Європа концентричних кіл» (див. «Європа концентричних кіл»), «Європа на вибір» (див. «Європа на вибір»), «Європа змінної геометрії» (див. «Європа змінної геометрії»).

Необхідно зазначити, що «базовий» диференційований підхід не може бути основною стратегією європейської інтеграції, тому що практично неможливо ефективно поєднати країни з суттєво різними прагненнями, поглядами і підходами. Крім цього важко розділити сфери діяльності ЄС і країн-членів, особливо за секторами, а тому поділ країн-членів на окремі групи може бути зроблений тільки штучно. До того ж диференційований підхід, незважаючи на деякі функціональні переваги, не вирішує проблему вибору стратегії розвитку європейської інтеграції та не дозволяє вирішити дилему розширення-поглиблення (основне питання: як одночасно досягти двох цілей: поглиблення та розширення). Так, здійснити поглиблення практично неможливо через невизначеність щодо його напрямів і форм, а розширення – через неможливість знайти загальну згоду у принципових питаннях.

Через свої переваги диференційований підхід все ж таки має практичне застосування. Існують багато випадків коли єдине рішення для усіх країн недоцільно або його реалізація вимагає тривалого часу. Тому використовуються деякі механізми групування країн навколо певних проблем, що додає гнучкості усьому ЄС. Прикладами групування усередині ЄС «за інтересами» для вирішення специфічних проблем: 1) зона євро; 2) регіонально сфокусовані групи – формуються географічно на базі політики різних фондів; 3) середньострокові функціональні союзи та короткострокові коаліції; 4) керівні групи, які склалися історично та претендують на вирішальну роль. Ще одним напрямом є розвиток двосторонніх відносин – білатералізм. Вважається, що це веде до послаблення структури ЄС та інституту наднаціональних зв'язків. До того ж на розширення використання диференційованого підходу впливає те, що централізація та гармонізація може ускладнюватися через додаткові витрати та проблеми з національною відповідальністю (наприклад, перехід від одноголосного прийняття рішень до більшості голосів).

Перспективний напрямок розвитку концепції «диференційованої інтеграції» є концепція «інтеграції на рівні регіонів», які у своїй діяльності починають керуватися груповими інтересами та політичними пріоритетами ЄС. Регіони, формуючи гнучкі групи, впливають на політику в рамках ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Schöfer, W. Ein Europa der zwei Geschwindigkeiten? [Текст] / W. Schöfer // Wirtschaftsdienst. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 495-498; 3) Maurer A. Chancen und Grenzen eines Europa der verschiedenen Geschwindigkeiten [Текст] / A. Maurer // Wirtschaftsdienst. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 499-502; 4) Herz B. Ist die EWU ein Modell für eine EU der zwei Geschwindigkeiten? [Текст] / B. Herz, A. Hild // Wirtschaftsdienst. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 503-508; 5) Kirchner Ch. Europäischer Verfassungsvertrag, EU-«Reformvertrag» und multioptionaler Verfassungsvertrag [Текст] / Ch. Kirchner // Wirtschaftsdienst. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 508-511; 6) Коніюка В.В. Європейський Союз: заснування та етапи становлення : навч. посібник для студ.

вищих навч. закладів [Текст] / В.В. Копійка, Т.І.Шинкаренко. – К. : Видавничий Дім «Ін Юрі», 2001. - 448 с.

КОНЦЕПЦІЯ «ЄВРОПА ЗМІННОЇ ГЕОМЕТРІЇ»; «VARIABLE GEOMETRY» EUROPE – концепція розвитку європейської інтеграції, яка пропонує погляд на вирішення проблеми поєднання в єдиному інтеграційному процесі країн з різними можливостями та прагненнями. «Змінна геометрія» заснована на концепції «Європа на вибір» (див. Концепція «Європа на вибір») та передбачає диференціацію країн не тільки за здатністю до виконання інтеграційних програм, але й за бажанням долучитися до поглибленої інтеграції у певних сферах. Вона бере до уваги насамперед просторовий аспект, являє собою досить абстрактну модель, яка має численні варіації.

У відповідності до концепції «Європа змінної геометрії» певні країни можуть обирати сфери, у яких вони прагнуть поглиблювати інтеграцію, незалежно від приєднання до цього інших країн. Вони утворюють «ядро» інтеграції (див. Концепція «ядра»), переходять до більш високого її рівня, коли спільні політики (наднаціональність) розповсюджуються на усі сфери, які охоплені цілями інтеграції. Інші країни долучаються до окремих сфер, що зумовлено їх можливостями та прагненням. Вони утворюють певні кола («кільця») інтеграції за сферами, де поглиблюються співробітництво. Ці кола характеризуються різним складом учасників. Отже, на основі селекції сфер інтеграції (вибору країн) виникає «змінна геометрія» угруповання, тобто різний склад учасників за сферами інтеграції чи участю у певних інтеграційних програмах.

Концепція поєднує дві протилежні ідеї розвитку інтеграції, а саме її одночасне поглиблення та розширення. Поглиблення відбувається у середовищі країн, які утворили «ядро», готові та бажають розвивати інтеграцію. Розширення інтеграції, тобто вступ нових країн, починається з тих сфер, у яких вони здатні розпочати інтеграційний процес.

Концепція «Європа змінної геометрії» закономірно припускає, що країни не будуть просуватися вперед з однаковою швидкістю, тому що не будуть на рівних основах брати участь у реалізації інтеграційних програм. Це зумовлює тісний зв'язок з концепцією «Європа різних швидкостей».

Концепція спрямована на запобігання уповільненню розвитку європейської інтеграції. Країни, що з певних причин не можуть долучитися до повномасштабного інтеграційного процесу, не повинні гальмувати утворення більше тісного простору солідарності для країн, які до цього прагнуть. Концепція також повинна була перешкоджати дезінтеграційним тенденціям, які виникають при диференціації країн за можливостями та бажаннями. На момент розробки концепція відповідала вимогам майбутнього розширення ЄС, тому що країни-кандидати одержували можливість стати повноправними членами ЄС не одночасно, а поступово залежно від їх готовності.

Ці ідеї забезпечувалися двома проектами, представленими у 1994 р.: один із проектів обґрунтовував необхідність утворення «міцного ядра» у складі п'яти країн (Німеччина, Франція, Бельгія, Нідерланди та Люксембург), які відповідали умовам завершального етапу формування валютно-економічного союзу. При цьому розглядався федеративний характер такого інтеграційного центру, а його юридично-інституціональна природа повинна була бути заснована на розширеній ролі європейських інституцій. Утворене «ядро» інтеграції не повинне бути закритим для вступу нових країн, які пов'язані з ним тісними зв'язками та

відносинами. «Ядро» повинне було служити орієнтиром для інших країн, готових іти по шляху поглиблення інтеграції. Деякі країни-члени та країни, що мали приєднатися до ЄС, могли використати відповідно диференційоване та асоційоване членство, поглиблюючи інтеграцію в окремих сферах співробітництва та структурах ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Schöfer, W. *Ein Europa der zwei Geschwindigkeiten?* [Текст] / W. Schöfer // *Wirtschaftsdienst*. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 495-498; 3) Maurer A. *Chancen und Grenzen eines Europa der verschiedenen Geschwindigkeiten* [Текст] / A. Maurer // *Wirtschaftsdienst*. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 499-502; 4) Herz B. *Ist die EWU ein Modell für eine EU der zwei Geschwindigkeiten?* [Текст] / B. Herz, A. Hild // *Wirtschaftsdienst*. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 503-508; 5) Kirchner Ch. *Europäischer Verfassungsvertrag, EU-«Reformvertrag» und multioptionaler Verfassungsvertrag* [Текст] / Ch. Kirchner // *Wirtschaftsdienst*. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 508-511; 6) Копійка В.В. *Європейський Союз: заснування та етапи становлення : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів* [Текст] / В.В. Копійка, Т.І.Шинкаренко. – К. : Видавничий Дім «Ін Юрі», 2001. - 448 с.

КОНЦЕПЦІЯ «ЄВРОПА КОНЦЕНТРИЧНИХ КІЛ», або «СХІДЧАСТА ІНТЕГРАЦІЯ»; «CONCENTRIC CIRCLES EUROPE», або «STEPWISE INTEGRATION» – концепція розвитку європейської інтеграції та ЄС, яка передбачає поділ країн Європи на групи країн за ступенем інтегрованості з ЄС. Концепція базується на наявності «ядра» інтеграції (див. *Концепція «ядра»*) та концентричних кіл країн, «віддалених» від «ядра» (в абстрактному розумінні) залежно від ступеню інтеграції з ним. У центрі моделі концентричних кілець перебуває «ядро» інтеграції, яке утворюються країни, що досягли тісної інтеграції.

На відміну від концепції «ядра», яка виключала з інтеграційного процесу країни з відносно слабше розвиненою економікою (та фактично представляла політичне обґрунтування для зменшення витрат, призначених для підтримки таких країн), концепт концентричних кіл передбачив створення навколо консолідованого «ядра» різних зон співробітництва із глибиною, що поступово зменшувалася (рівень інтеграції «ядра» з колами менший, ніж всередині «ядра»). Отже, навколо «ядра» формується кола з меншим ступенем інтеграції, вони не географічні, а функціональні за своєю природою. Це може супроводжуватися різними швидкостями у реалізації інтеграційних програм (див. *Концепція «Європа різних швидкостей»*), але відмінність від концепції «Європа різних швидкостей» полягає у тому, що між країнами різних кіл існують розходження в інституційній формі інтеграції.

У центрі системи «концентричних кіл» передбачалося коло «комунітарного права», що у географічному плані відповідало б ЄС (відповідно до Маастрихтського договору). Саме ЄС повинен був відігравати роль «ядра» інтеграційного процесу, притягаючи до себе інші країни. Передбачалося можливість розширення «ядра» за рахунок країн, які успішні здійснили необхідні перетворення. До другого кільця відносилися країни Європейського економічного простору (див. *Європейський економічний простір*), угода про створення якого була підписана у 1992 р. між Спільнотою та Європейської асоціацією вільної торгівлі (ЄАВТ, ЕФТА), при чому країни останньої фактично підкорялися правовій системі

ЄС. До третього кола віднесено країни-кандидати на вступ у ЄС, пов'язані зі Спільнотою угодами про асоціацію. Механізм європейських угод про асоційоване членство виконував функцію із забезпечення перехідного періоду на шляху вступу кандидатів у ЄС. Також передбачалося формування широкого кола інших європейських країн (Прибалтики та СНД), що переводило інтеграцію на континентальний рівень. Це, крім усього іншого, повинно було сприяти підтримці миру та стабільності у регіоні.

Висунуто ідею формування більше вузьких і гнучких кіл країн, які б характеризувалися більше тісним співробітництвом між невеликою кількістю країн (монетарного кола, військового кола тощо), меншим від загальної кількості країн-членів ЄС. Спеціалізовані інтеграційні кола повинні були поєднувати ті країни, чий інтереси та можливості відповідали б певному напрямку міжнародного співробітництва, і при цьому бути відкритими. Разом з тим реалізація таких ідей могла привести до зростання неоднорідності країн, розподіл ЄС на групи «за інтересами» і, як наслідок, до дезінтеграційних процесів. У цьому зв'язку розвивати співробітництво пропонувалося за принципом концепції «Європа змінної геометрії» (див. Концепція «Європа змінної геометрії»).

Модель «змінної геометрії» може закладатися у розподілі інтеграційних кіл, що розходяться від центрального «ядра». У цьому випадку «ядром» іменуються основні сфери компетенції Спільноти, зокрема такі, як спільний ринок та спільні політики, для яких є обов'язковою участь всіх країн-членів ЄС. «Колами» позначаються сфери, у яких різні держави беруть участь відповідно до свого волевиявлення. З цієї точки зору Європа розділялася щонайменше на три «концентричні кола». Вони утворюють три рівні інтеграції: перше, базове коло являє собою економічну організацію у складі всіх країн-членів ЄС, деякі з яких перебувають на стадії перехідного періоду; друге коло характеризується високим ступенем інтеграції в усіх сферах, починаючи з валютної та закінчуючи військовою, і передбачає обмежену кількість учасників; нарешті, третє коло поєднує всі європейські держави, включаючи ті з них, які не є членами ЄС і не можуть претендувати на членство протягом багатьох років. Успіх співробітництва у межах третього кола пов'язувався з підвищенням ефективності Конференції з безпеки та співробітництва в Європі (нині – Організація з безпеки та співпраці в Європі, ОБСЄ). Ця схема із самого початку передбачала поступове зближення «кіл» до їх повного злиття у єдиному для всієї Європи «колі».

Модель «концентричних кіл» застосовується не тільки до інтеграційної структури самого ЄС. Деякі відомі діячі пропонують такий, наприклад, поділ: «коло єдиного законодавства» (країни-члени ЄС), «суміжне коло» (країни, що очікують на вступ до ЄС) та «особливі кола» – країни, з якими планується поглиблення співробітництва у тій чи іншій сфері (валютне коло, коло спільної безпеки тощо).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Schöfer, W. Ein Europa der zwei Geschwindigkeiten? [Текст] / W. Schöfer // Wirtschaftsdienst. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 495-498; 3) Maurer A. Chancen und Grenzen eines Europa der verschiedenen Geschwindigkeiten [Текст] / A. Maurer // Wirtschaftsdienst. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 499-502; 4) Herz B. Ist die EWU ein Modell für eine EU der zwei Geschwindigkeiten? [Текст] / B. Herz, A. Hild // Wirtschaftsdienst. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 503-508; 5) Kirchner Ch. Europäischer Verfassungsvertrag, EU-«Reformvertrag» und multioptionaler Verfassungsvertrag [Текст] / Ch. Kirchner //

Wirtschaftsdienst. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 508-511; 6) Копійка В.В. Європейський Союз: заснування та етапи становлення : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів [Текст] / В.В. Копійка, Т.І.Шинкаренко. – К. : Видавничий Дім «Ін Юрі», 2001. - 448 с.

КОНЦЕПЦІЯ «ЄВРОПА НА ВИБІР»; EUROPE «À LA CARTE» – концепція розвитку європейської інтеграції та ЄС, яка передбачає впровадження механізму гнучкого приєднання країн до різних інтеграційних заходів або програм («селективна інтеграція») та секторів або сфер співробітництва («секторальна інтеграція»). Країнам-членам і країнам – кандидатам у процесі поглиблення інтеграції надаються можливості вільно обирати сферу діяльності, у якій вони хотіли б брати участь (поглиблювати чи переходити до інтеграції). При цьому для всіх є обов'язковим мінімум конституційного регулювання (наприклад, ніхто не може відмовитися від безмитної торгівлі).

Базовий варіант концепції «Європа на вибір» заперечує необхідність єдиної для всіх країн-членів правової спадщини (доробку) Спільнот як кінцевого пункту інтеграційного процесу та передбачає можливість вибору кожною державою тієї сфери, у якій воно зацікавлене брати участь. Один з варіантів ідеї «Європа à la carte» давав державам-членам повну свободу інтеграції або відмови від неї у будь-якій області з єдиним виключенням, зробленим для «спільного ринку» (цей підхід зазнав критики, тому що практично означав кінець інтеграційного процесу та міг призвести до неконтрольованих ситуацій).

В цілому ж концепція «Європа на вибір» покликана створити на вже існуючій комунітарно-інституційній основі більш ліберальну та гнучку модель європейської інтеграції. Можливість вільного вибору як партнерів, так і сфери співробітництва, виходячи із власних інтересів, повинна була реалізовуватися на міжурядових принципах. Цей мінімалістський підхід до характеру європейської інтеграції не знайшов особливої підтримки серед країн-членів Спільноти, тому що фактично означав крок до дезінтеграції.

Отримала розвитку концепція часткової участі для країн-кандидатів на вступ до ЄС. Вона передбачає забезпечення інтеграції в окремих секторах економіки для розгортання масштабного інтеграційного процесу країн-партнерів. У країн-кандидатів є можливість обирати ті сектори, у яких вони бажають розвивати спільні дії. Країни-члени та країни-кандидати можуть з різною активністю розвивати співробітництво у різних секторах (сферах) економіки.

Можливість вибору різних інтеграційних програм, заходів, секторів та ін. лежить в основі концепції «Європа змінної геометрії» (див. *Концепція «Європа змінної геометрії»*).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Schöfer, W. Ein Europa der zwei Geschwindigkeiten? [Текст] / W. Schöfer // Wirtschaftsdienst. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 495-498; 3) Maurer A. Chancen und Grenzen eines Europa der verschiedenen Geschwindigkeiten [Текст] / A. Maurer // Wirtschaftsdienst. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 499-502; 4) Herz B. Ist die EWU ein Modell für eine EU der zwei Geschwindigkeiten? [Текст] / B. Herz, A. Hild // Wirtschaftsdienst. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 503-508; 5) Kirchner Ch. Europäischer Verfassungsvertrag, EU-«Reformvertrag» und multioptionaler Verfassungsvertrag [Текст] / Ch. Kirchner // Wirtschaftsdienst. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 508-511; 6) Копійка В.В.

Європейський Союз: заснування та етапи становлення : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів [Текст] / В.В. Копійка, Т.І.Шинкаренко. – К. : Видавничий Дім «Ін Юрі», 2001. - 448 с.

КОНЦЕПЦІЯ «ЄВРОПА РІЗНИХ ШВИДКОСТЕЙ», або КОНЦЕПЦІЯ «БАГАТОШВИДКІСНОЇ ЄВРОПИ»; «EUROPE OF DIFFERENT SPEEDS», або «MULTI-SPEED EUROPE» – концепція розвитку європейської інтеграції, яка пропонує погляд на вирішення практичної проблеми поєднання різних темпів інтеграції для декількох країн у єдиному процесі поступової інтеграції.

Закономірно, що країни з різними економічними можливостями, не можуть пройти всі етапи інтеграційного процесу одночасно. Об'єктивні розходження у станах їх національних економік породжують перешкоди загальному прогресу інтеграції та подальшому об'єднанню Європи. Концепція передбачає, що всі учасники інтеграції переслідують єдині цілі. Розходження полягають лише у тривалості періоду, протягом якого окремі країни-члени повинні досягти цих цілей (якщо є згода всіх учасників), реалізувати необхідні для цього заходи. Тому природним є надання перехідного періоду для певних членів, а також тимчасово провідної ролі декільком країнам (групі країн), якщо вони мають більш широкі можливості та сприяють розвитку інтеграційного процесу. Тому, як і в концепції «концентричних кіл» (див. Концепція «концентричних кіл»), передбачено утворення «ядра» інтеграції, але не одного, яке охоплює всі сфери співробітництва, а декількох «ядер» з різним складом учасників.

Вирішальною умовою реалізації концепції є те, що країни не мають права на принципові відхилення від цілей, а можуть змінювати тільки час на їх реалізацію. До того ж необхідні певні заходи, спрямовані на погодження інтересів всіх країн-членів. Така інтеграційна модель повинна ґрунтуватися на єдиній програмі дій, яка розроблена для інститутів Спільноти та схвалена всіма країнами-членами. Відповідно до програми найбільш розвинені держави («ядро» інтеграції) можуть об'єднати свої зусилля на більш високому рівні інтеграції, одночасно передбачивши відповідні механізми, що забезпечують приєднання інших держав у встановлений спеціально для них термін. Таким чином, кожна держава могла б просуватися по шляху інтеграції до загальних для всіх цілей у тому «ритмі», який відповідає її можливостям і прагненням. До того ж, країна може диференціювати швидкість інтеграції за окремими сферами, які мають для неї різне значення.

Концепція «Європа різних швидкостей» стала більш «практичною» моделлю диференційованого підходу. Вона пропонує альтернативу дезінтеграції у ЄС за рахунок свідомої диференціації швидкості інтеграційних процесів різних країн ЄС.

Різношвидкісну інтеграцію вперше використали у процесі створення Європейської валютної (монетарної) системи при запровадженні європейського механізму обмінних валютних курсів, а також при наданні перехідного періоду новим членам Спільноти.

Концепція тісно пов'язана з концепцією «Європа змінної геометрії» (див. Концепція «Європа змінної геометрії»), яка стосується не часового, а просторового аспекту.

Концепція «Європа різних швидкостей» стала основою для розробки аналогічної концепції різношвидкісної інтеграції для всіх угруповань.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Schöfer, W. Ein Europa der zwei

Geschwindigkeiten? [Текст] / W. Schöfer // *Wirtschaftsdienst.* – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 495-498; 3) Maurer A. *Chancen und Grenzen eines Europa der verschiedenen Geschwindigkeiten* [Текст] / A. Maurer // *Wirtschaftsdienst.* – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 499-502; 4) Herz B. *Ist die EWU ein Modell für eine EU der zwei Geschwindigkeiten?* [Текст] / B. Herz, A. Hild // *Wirtschaftsdienst.* – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 503-508; 5) Kirchner Ch. *Europäischer Verfassungsvertrag, EU-«Reformvertrag» und multioptionaler Verfassungsvertrag* [Текст] / Ch. Kirchner // *Wirtschaftsdienst.* – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 508-511.

КОНЦЕПЦІЯ «ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВОВОГО ПРОСТОРУ»; **THE CONCEPT OF «THE EUROPEAN LEGAL SPACE»** – концепція, яка передбачає, що у межах кордонів ЄС усі органи влади та економіка функціонують на основі визнаних принципів верховенства права, законності, де забезпечується взаємна відповідальність держави та громадянина. Незалежно від країни однаково гарантується захист усіх прав і свобод людини та громадянина.

Європейський правовий простір – це насамперед інституціоналізований соціальний простір європейських держав, у рамках якого діють єдині правові стандарти, створені на основі розвитку інтеграції. Він створює відповідний певний механізм правового впливу на процеси, явища, суб'єктів тощо, що реалізується у межах наднаціональної системи регулювання.

Правовий простір базується на системі юридичних норм і стандартів, створених у рамках Європейських Спільнот та ЄС, включаючи механізми впливу на всі складові національних правових систем країн-членів (правосвідомість, правову культуру, правотворчість і правозастосування). Створення Європейського правового простору ґрунтується на становленні європейського права (див. *Європейське право*) та наднаціональній правотворчості.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції* / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Європейська інтеграція України: політико-правові проблеми : монографія* [Текст] / За ред. В.П. Горбатенка. - К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. – 332 с.

КОНЦЕПЦІЯ «ПЕРВИННОГО ПОГЛИБЛЕННЯ» – концепція розвитку європейської інтеграції, яка виникла у контексті активних обговорень проблем перспективного розширення ЄС у 90-х рр. Концепція запропонувала практичний напрямок і певний тип розвитку європейської інтеграції, в цілому протилежний погляду концепції «первинного розширення» (див. *Концепція «первинного розширення»*). Головною ідеєю концепції «первинного поглиблення» було те, що найважливішою передумовою розвитку та ефективності ЄС, а також його життєздатності є поглиблення інтеграції. Завдання поглиблення інтеграції є первинним у порівнянні із завданням її розширення (просторового), тому поглиблення має передувати розширенню ЄС. Необхідність поглиблення істотно зростає у міру розширення Спільноти та підтримується наднаціональними інститутами. У концепції негативно оцінювалися перспективи глобального розширення ЄС, яке суттєво послабить можливості Спільноти вирішувати актуальні проблеми та відповідати на сучасні виклики. У протилежному випадку збільшення кількості країн-членів призведе до «перевантаження» існуючої наднаціональної системи, зниження її ефективності, що породить цілий комплекс

проблем. Розширення може здійснюватися тільки після поглиблення інтеграції і має бути контрольованим. Неконтрольоване розширення може знизити ефективність наднаціональних інститутів, порушити внутрішню рівновагу ЄС і змінити реальні пріоритети розвитку Спільноти. Після розширення будь-які реформи із зміцнення наднаціональної системи стають більш складними та менш ефективними. До того ж вони можуть блокуватися тому, що нові члени після вступу не будуть готові або не будуть прагнути проводити реформи. З іншого боку, новим країнам не доцільно входити у недієздатну Спільноту, переймаючи її громіздку правову систему, отримуючи надважкі завдання та непомірні фінансові навантаження.

ЄС повинен досягти найвищого політичного рівня ще до розширення, удосконалити систему *acquis communautaire* (див. *Acquis communautaire*), щоб полегшити адаптацію до неї нових країн-членів. Після реалізації заходів щодо поглиблення інтеграції в рамках ЄС країни, що бажають вступити до нього, будуть краще інформовані у яку інтеграційну систему вони вступають, розуміючи цілі Спільноти та конкретні завдання. Відповідно, у них буде можливість прийняти більш обґрунтоване рішення. Вступ нових країн розглядається як кінцевий результат адаптаційного процесу, який потребує тривалого періоду, але є докладним (після поглиблення) та менш ризикованим. Нові країни не повинні поспішати із вступом, чітко визначити свою ідентичність і можливості досягти стандарти ЄС. Навіть якщо безпосередня участь у ЄС буде обмеженою, країнам – потенційним кандидатам може бути більш вигідно співпрацювати з відносно невеликим, але більш ефективним ЄС.

На основі концепції «первинного розширення» була розроблена концепція «поглиблення для розширення». Вона обґрунтовувала необхідність зміцнення діючих інститутів Спільноти (на основі визнаних принципів і критеріїв ефективності), які будуть здатними забезпечувати функціонування інтеграційної системи розширеного ЄС. Розширення ЄС без поглиблення інтеграції призведе до кризи наднаціональних інститутів ЄС, ускладнить формування загального політичного курсу. Поглиблення є необхідною умовою розширення (яке у свою чергу визнається незворотнім і бажаним). Тому будь-які реформи наднаціональних інститутів та новий політичний курс повинні враховувати перспективи майбутнього розширення, а країни-кандидати повинні отримати відповідну підтримку, що дозволить їм прискорити адаптацію та у майбутньому стати повноправними членами Спільноти. Представники цієї концепції наполягають на тому, що ЄС повинен керуватися принципом загальноєвропейської відповідальності, тому має розробити обґрунтовану стратегію розширення, механізм прийому нових членів і вимоги до них.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Копійка В.В. Європейський Союз: заснування та етапи становлення : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів [Текст] / В.В. Копійка, Т.І.Шинкаренко. – К. : Видавничий Дім «Ін Юрі», 2001. - 448 с.

КОНЦЕПЦІЯ «ПЕРВИННОГО РОЗШИРЕННЯ» – концепція розвитку європейської інтеграції, яка представляє діаметрально протилежну точку зору на подальший розвиток ЄС у порівнянні з концепцією «первинного поглиблення» (див. *Концепція «первинного поглиблення»*). Концепція «первинного розширення»

запропонувала альтернативний до концепції «первинного поглиблення» тип розвитку європейської інтеграції, враховуючи проблеми майбутнього розширення (станом на початок 90-х рр.).

Концепція «первинного розширення» обґрунтовує таке: ЄС у тому вигляді, який він мав на початку 90-х рр., не є результатом об'єктивного історичного розвитку, а, навпаки, – підсумком певного збігу обставин, проявом суб'єктивних тенденцій та впливу суб'єктивних факторів. З огляду на це ЄС не може бути самоціллю процесу європейської інтеграції, а повинен стати «рушійною силою» її еволюції на шляху демократії та ринкової економіки. Країни-члени ЄС не повинні перешкоджати вступу нових країн і перебільшувати значущість «малого» ЄС. Має бути сформоване більш демократичне та децентралізоване європейське утворення, ширше за складом членів. Тому розширення має бути первинним і передувати поглибленню ЄС.

Такі погляди були підтримані тими колами, що були зацікавлені у скорішому та масштабнішому розвитку співробітництва з країнами-кандидатами. Вони виступили проти самоізоляції ЄС та віддалення його від інших країн Європи. Для обґрунтування доцільності розширення представники концепції відстоювали необхідність прийняття в ЄС тієї або іншої країни (Іспанії, Португалії, Польщі, Чехії, Угорщини тощо). На їхню думку, проведення розширення перед поглибленням дозволить стабілізувати економіку країн Європи, встановити новий «простір безпеки», що має більш пріоритетне значення у порівнянні з вузькими економічними завданнями.

Прихильники концепції «первинного розширення» вважають аргументи концепції «первинного поглиблення» неприйнятними, тому що у результаті поглиблення інтеграції вимоги до нових членів будуть підняті (якісно і кількісно) до нового рівня. Досягти цього рівня країнам з не дуже розвиненою економікою (які ще до того ж мають проблеми перехідного періоду) буде практично неможливо. Крім цього, поглиблення несе у собі низку проблем морально-психологічного та етичного характеру, що підтверджує досвід минулих розширень ЄС. Ці проблеми проявляються насамперед у формуванні політичного курсу ЄС і пов'язані із «егоїстичною» позицією окремих країн Спільноти, що мають більший вплив на прийняття рішень.

Замість заходів щодо зміцнення наднаціональної системи представники школи «первинного розширення» пропонують широкий, гнучкий та прагматичний процес експериментів (емпіричний метод), який передбачає наявність декількох альтернативних шляхів розвитку та вирішення існуючих проблем. Основу інтеграції повинні становити не наднаціональні стратегії перетворень, а реальне міжнародне співробітництво, яке має спрямувати розвиток європейської інтеграції. У цьому випадку повинна зміцнюватися насамперед національна держава, вона не повинна замінюватися федеративним союзом країн. Збереження суверенітету дозволить уникнути домінування будь-яких країн у політичному процесі ЄС, забезпечити самовизначення кожної країни Спільноти і в цілому кращий захист національних інтересів.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Копійка В.В. Європейський Союз: заснування та етапи становлення : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів [Текст] / В.В. Копійка, Т.І.Шинкаренко. – К. : Видавничий Дім «Ін Юрі», 2001. - 448 с.

КОНЦЕПЦІЯ «ПОСИЛЕНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА»; **ENHANCED COOPERATION** – концепція, що заснована на ідеях багаторівневої інтеграції, яка передбачає досягнення прогресу у процесі інтеграції шляхом якісного поглиблення рівня співробітництва у певних випадках між окремими країнами-членами ЄС. «Співробітництво» розглядається як елемент інтеграції країн, який підлягає активізації та інтенсифікації у всіх формах без порушення базових цілей і принципів європейської інтеграції.

Амстердамський договір (див. *Амстердамський договір*) включив у Договір про Європейський Союз новий розділ VII «Умови посиленого співробітництва» (ст. 43-45), зі специфічними сферами застосування для «першої опори» або сфери Європейських Спільнот (ст. 11 Договору про заснування Європейської Спільноти) та для «третьої опори» (міжурядової) або сфери співробітництва в області правосуддя та внутрішніх справ (ст. 40 Договору про Європейський Союз). Дані положення дозволяють країнам-членам ЄС встановити між собою «посилене співробітництво» в областях, що передбачені Договором про застосування Європейської Спільноти та Договором про Європейський Союз, використовуючи процедури та механізми, що запроваджуються цими договорами, при дотриманні певних умов. У Договорі про Європейський Союз в редакції Лісабонського договору (2007 р.) питанням «посиленого співробітництва» присвячено ст. 20 розділу IV.

Згідно з положеннями ст. 20 Договору про Європейський Союз в редакції Лісабонського договору країни-члени які бажають запровадити посилену співпрацю між собою в рамках невиключної реалізовувати свої повноваження шляхом застосування відповідних положень договорів з урахуванням обмежень та у відповідності до конкретних заходів, викладених в цій статті та в ст. 326-334 Договору про функціонування Європейського Союзу в редакції Лісабонського договору.

Посилене співробітництво має бути спрямоване на досягнення цілей Союзу, на захист його інтересів і зміцнення інтеграції. Така співпраця має бути відкрита в будь-який час для усіх країн-членів відповідно до ст. 328 Договору про функціонування Європейського Союзу в редакції Лісабонського договору.

Рішення, які дозволяють посилення співпраці, мають бути прийняті Радою ЄС в якості останнього засобу, коли такої співпраці не можуть бути досягнуті протягом розумного періоду ЄС в цілому, та за умови, що щонайменше дев'ять братимуть участь у його реалізації. При цьому Рада ЄС має діяти відповідно до процедури, передбаченої у ст. 329 Договору про функціонування Європейського Союзу в редакції Лісабонського договору.

Акти, прийняті в рамках посиленого співробітництва, є обов'язковими тільки для тих країн – членів, що беруть участь у конкретній ініціативі. Вони не повинні розглядатися як частина європейського законодавства, яка повинна бути прийнята країнами кандидатами на вступ до ЄС.

Слід зазначити, що термін «співробітництво» у вторинних документах співвідноситься з двома іншими можливими варіантами: «інтеграція» та «солідарність». Вони мають більш широке значення та конкретизуються у конкретних випадках. Термін «інтеграція» передбачає насамперед посилення керівної ролі ЄС та його інституцій, що звужує можливості самих країн-членів захищати свої національні інтереси. Термін «солідарність» у рамках ідей багаторівневості має велике значення, тому що відповідає одному з принципів європейської інтеграції (принципу солідарності), який означав взаємний компроміс

між країнами-членами ЄС: найбільш економічно розвинені держави, інтегровані на більш високому рівні, повинні сприяти приєднанню інших держав, а останні, у свою чергу, зобов'язуються не перешкоджати найбільш розвиненим у їх поступі до нових форм і рівнів інтеграції, а також додавати усі зусилля для зближення рівнів розвитку економіки та включення у загальний інтеграційний процес. Термін «солідарність» недостатньо точно відображує саму динаміку інтеграційного процесу, його якісний рівень між окремими країнами-членами. Однак він на відміну від терміну «інтеграція», характеризується політичною нейтральністю, що часто асоціюється з обмеженням національних інтересів країн-членів і спробою посилення ЄС як федерації.

Перевага терміну «співробітництво», особливо у сфері компетенцій ЄС, означає певний крок до посилення захисту національних інтересів за допомогою міжурядових механізмів, типових для міжнародно-правових відносин (що на перший погляд послабляє наднаціональний характер ЄС).

Для введення в дію «посиленого співробітництва» визначені такі умови: 1) воно має сприяти досягненню цілей ЄС і Спільнот, охороняти та забезпечувати їх інтереси та просувати інтеграційний процес; 2) воно має поважати названі основоположні домовленості, а також єдиний інституційний механізм ЄС; 3) воно має підтримувати досягнення Спільнот і заходи, що прийняті відповідно до основоположних договорів; 4) воно залишається у рамках повноважень ЄС або Спільноти, не торкається сфер, що відносяться до виняткової компетенції Спільноти; 5) воно не повинно перешкоджати розвитку внутрішнього ринку, економічному та соціальному об'єднанню; 6) воно не повинно створювати перешкод або дискримінації відносно комерційного обігу між країнами-членами і спричиняти викривлення умов конкуренції між ними; 7) воно має об'єднувати як мінімум дев'ять країн-членів; 8) воно дотримує компетенцію, права та обов'язки країн-членів, які у ньому не беруть участь; 9) воно не торкається положень Протоколу про інтеграцію Шенгенських досягнень у рамки ЄС; 10) воно є відкритим для всіх країн-членів відповідно до інших статей Договору про Європейський Союз.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community (CIG 1/1/07 REV [Електронний ресурс] / [Council of the European Union] // Режим доступу : http://consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=1317&lang=en.

КОНЦЕПЦІЯ «ЯДРА», або КОНЦЕПЦІЯ «ТВЕРДОГО ЯДРА»; «HARD CORE» – суб'єктивна концепція розвитку європейської інтеграції та ЄС, яка пропонує певну модель проектування інтеграційного процесу. Концепція передбачає виокремлення певного прогресивного та провідного «центру» поглиблення інтеграції, який утворюється лідируючою групою держав та має стати авангардом і «локомотивом» інтеграції на усьому просторі угруповання та за його межами. «Ядро» інтеграції відкрите для приєднання будь-якої країни-члена. У найбільш поширеній інтерпретації воно мало два рівні: перший, найбільш вузький – у складі Німеччини і Франції, та другий – у складі Німеччини, Франції, Бельгії, Люксембургу та Нідерландів. Країни, що формують «ядро», повинні спрямовувати загальний процес за допомогою впровадження нових спільних дії (політик ЄС) і керівництва новими ініціативами.

Ідея «ядра» використовується іншими концепціями розвитку європейської інтеграції, зокрема в найбільш концентрованому вигляді вона закладена у концепціях «Європа змінної геометрії», «Європа концентричних кіл», «Європа різних швидкостей» (див. Концепція «Європа змінної геометрії», Концепція «Європа концентричних кіл», Концепція «Європа різних швидкостей»).

Практичне пропонування цієї концепції зустрічає негативну реакцію через, як здається, бажання розділити країни ЄС на різні категорії. Тому після розширень ЄС 2004 та 2007 рр. концепція «ядра» трактується дещо «м'якше», більше як ідеологічна опора для нових ініціатив щодо розвитку європейської інтеграції.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Schöfer, W. Ein Europa der zwei Geschwindigkeiten? [Текст] / W. Schöfer // Wirtschaftsdienst. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 495-498; 3) Maurer A. Chancen und Grenzen eines Europa der verschiedenen Geschwindigkeiten [Текст] / A. Maurer // Wirtschaftsdienst. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 499-502; 4) Herz B. Ist die EWU ein Modell für eine EU der zwei Geschwindigkeiten? [Текст] / B. Herz, A. Hild // Wirtschaftsdienst. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 503-508; 5) Kirchner Ch. Europäischer Verfassungsvertrag, EU-«Reformvertrag» und multioptionaler Verfassungsvertrag [Текст] / Ch. Kirchner // Wirtschaftsdienst. – Hamburg, 2007. – Jg. 87, №8. – S. 508-511; 6) Офіційний сайт : European Union [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/scadplus/glossary/hard_core_en.htm.

КОПЕНГАГЕНСЬКІ КРИТЕРІЇ; COPENHAGEN CRITERIA – це система критеріїв, за якими визначається ступінь відповідності країн, які мають намір приєднатися до ЄС, вимогам до країн-кандидатів на вступ до ЄС. Дана система критеріїв була прийнята на Копенгагенському засіданні Ради ЄС у червні 1993 року.

Відповідно до Копенгагенських критеріїв, країни-кандидати на вступ мають відповідати такій системі вимог: 1) країна має бути спроможною забезпечити інституційну стабільність, яка гарантує сталий розвиток демократичної та правової держави, дотримання прав людини та захист прав меншин; 2) країна має забезпечити нормальне функціонування ринкової економіки та бути спроможною витримати конкуренцію у межах ЄС; 3) уряд країни має бути спроможним брати на себе зобов'язання, що передбачені членством у ЄС, включаючи визнання цілей політичного, економічного та валютного союзу. Таким чином, система вимог до країн-кандидатів на вступ до ЄС включає три групи вимог: перша – політичні вимоги (політичні критерії); друга – економічні вимоги (економічні критерії); третя – інші або «членські» вимоги (інші критерії).

Копенгагенські критерії були уточнені на Мадридському засіданні Ради ЄС у грудні 1995 р. Відповідно до рішення, прийнятого на Мадридському засіданні Ради ЄС, копенгагенські критерії були доповнені системою критеріїв, які дозволяли визначити рівень гармонізації законодавства країн-кандидатів з законодавством ЄС (на Мадридському засіданні Ради ЄС було встановлено вимоги про необхідність створення адміністративних та юридичних структур, діяльність яких мала бути спрямована на створення сприятливих умов і прискорення гармонізації законодавства ЄС).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ

«Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Briefing No 23 *Legal questions of enlargement* [Електронний ресурс] / [European Parliament] // Режим доступу : http://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/23a2_en.htm#B13; 3) Інформація Державного департаменту з питань адаптації законодавства Міністерства юстиції України станом на січень 2007 р. : [Огляд стану адаптації законодавства України до *acquis communautaire*] [Електронний ресурс]. - К. : ВД <Професіонал>, 2007. - 544 с. // Режим доступу : http://mis.ueplac.kiev.ua/ua/acquis/intellectual/item_254; 4) Офіційний сайт : *European Commission : Enlargement* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accesion_process/criteria/index_en.htm.

Бочарова Ю.Г.

КОТОНУСЬКА КОНВЕНЦІЯ; COTONOU CONVENTION – див. ДОГОВІР КОТОНУСЬКИЙ; COTONOU AGREEMENT.

КРАЇНА-КАНДИДАТ НА ВСТУП ДО ЄС; CANDIDATE COUNTRY – країна, яка подала заяву про вступ до ЄС та її заява була офіційно прийнята.

Переговори проводяться з кожною країною-кандидатом, щоб визначити їх здатність застосовувати законодавство ЄС (основним принципом переговорів є те, що до моменту вступу країни повинні впровадити законодавство ЄС). При вступі до ЄС країна-кандидат повинна відповідати копенгагенським критеріям (див. *Копенгагенські критерії*).

Станом на 2019 р. було п'ять країн-кандидатів: Туреччина (з 1999 р.), Республіка Північна Македонія (з 2005 р.), Чорногорія (з 2010 р.), Сербія (з 2012 р.) та Албанія (з 2014 р.). Існують також два потенційних кандидати, які мають чітку перспективу вступу до ЄС у майбутньому, але ще не отримали статус країни-кандидата: Боснія та Герцеговина, Косово.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: *European Union Legislation* [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://europa.eu/abc/eurojargon/index_en.htm; 3) *EUROPA > The EU at a glance > The history of the European Union > 2000 - today, A decade of further expansion* [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://europa.eu/abc/history/2000_today/index_en.htm; 4) Офіційний сайт: *European Commission* [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ec.europa.eu/environment/enlarg/candidates.htm>.

Катерина Шерстюк

КРАЇНА-ПРЕТЕНДЕНТ; APPLICANT COUNTRY – це країна, яка подала заяву на вступ до ЄС, і після офіційного прийняття та схвалення заяви Європейської Комісією ця країна стане країною-кандидатом.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

КРАЇНИ-ЧЛЕНИ ЄС; EU MEMBER STATES – країни, які безпосередньо входять до складу до ЄС.

З 1 липня 2013 р. країнами-членами ЄС є: Австрія, Бельгія, Болгарія, Великобританія, Греція, Данія, Німеччина, Естонія, Іспанія, Франція, Ірландія, Італія, Кіпр, Литва, Латвія, Люксембург, Угорщина, Мальта, Нідерланди, Румунія, Польща, Португалія, Словенія, Словаччина, Фінляндія, Хорватія, Чехія, Швеція.

Необхідно відзначити, що Норвегія, Ісландія та Ліхтенштейн у різний час також подавали заяви про вступ до Європейського Союзу. Однак через ті чи інші причини (зокрема, негативні результати референдумів у Норвегії) так і не стали його членами.

Після багатьох років членства у ЄС, Велика Британія на чолі із Консервативною партією у 2016 р. розпочала процес виходу із союзу (проведення 23 червня 2016 р. Референдуму щодо членства Великої Британії в ЄС). Після проведення урядом країни декількох спроб реалізації Брексіту (термін Brexit використовують для позначення виходу Великої Британії з ЄС (англ. Britain + exit)), 25 січня 2019 р. нарешті було підписано відповідну угоду урядом країни та представниками ЄС. З 31 січня 2020 р. Велика Британія перестає бути членом ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/abc/eurojargon/index_en.htm.

Катерина Шерстюк

КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ЄС; EU CREDIT POLICY – це частина фінансової політики ЄС, спрямована на регулювання грошової маси в обігу з метою забезпечення стабільності цін, повної зайнятості населення та зростання реального обсягу виробництва. Вона формується під впливом різних чинників, серед яких визначальну роль грають такі:

1) протиріччя між зростаючим рівнем інтернаціоналізації економічних зв'язків, інтеграційних процесів, з одного боку, та обмеженістю національних систем, форм, способів кредитного регулювання. Проблема полягає в тому, що національні ринки дуже зрегульовані. І це певною мірою стримує подальший розвиток інтеграції в рамках ЄС;

2) поглиблення економічної глобалізації в сучасному світі, що викликає загострення конкуренції на кредитних (як і на інших фінансових) ринках, ускладнення структури кредитної системи, в т.ч. форм, засобів, способів кредитування;

3) світова фінансова криза, її загострення в 2008-2010 рр., в т.ч. валютної, боргової, ліквідної, кредитної, страхової, інвестиційної, фондової. На вирішення проблем, пов'язаних з цими кризами потрібні значні та зростаючі суми фінансових коштів. Одним із способів вирішення проблем браку фінансових ресурсів багатьох економічних суб'єктів є кредити. Зокрема, для відшкодування втрат від фінансової кризи європейські банки вимушені були тільки в першій половині 2008 р. залучити до 90 млрд. євро додаткових коштів.

Розглянуті чинники багато в чому зумовлюють особливі принципи загальної кредитної політики Європейського Союзу. Серед таких принципів експерти виділяють сім основних:

1) принцип операційної ефективності, який є пріоритетним відносно до інших принципів. Операційна ефективність є здатністю операційної інфраструктури ЄС швидко і точно реалізувати заходи грошово-кредитної політики, впливаючи на стан процентних ставок грошового ринку, а також на рівень цін;

2) гарантування уніфікованого відношення до фінансових інститутів і гармонізація правил і процедур в ЄС, перш за все в зоні євро. Гармонізація правил і процедур допомагає забезпечити однакове відношення шляхом створення однакових умов для всіх кредитних установ в зоні євро у всіх фінансових операціях ЄС;

3) децентралізація реалізації кредитно-грошової політики. Відповідно до цього принципу реалізація кредитно-грошової політики ЄС, як правило, здійснюється через національні центральні банки. Це означає, що Європейський Центральний Банк координує здійснення операцій та угод, які проводяться національними центральними банками;

4) принципи простоти та прозорості, що гарантують, що цілі та наміри реалізації кредитно-грошової політики розуміються правильно;

5) принцип поступовості, орієнтований на уникнення радикальних змін в інструментах і процедурах з тим, щоб центральні банки та їхні контрагенти могли орієнтуватися на отриманий досвід, беручи участь в реалізації кредитно-грошової політики;

6) принцип безпеки вимагає, щоб фінансові та операційні ризики в рамках фінансової системи ЄС зводилися до мінімуму;

7) принцип ефективності витрат означає підтримку низького рівня операційних витрат у фінансовій системі ЄС та її контрагентів унаслідок використання операційної інфраструктури.

Кредитна політика ЄС спрямована на:

1) підтримку певних галузей та сфер економіки країн Європейського Союзу. Більшою мірою це стосується політики кредитування аграрного сектора ЄС. В умовах загострення фінансової кризи (2008-2010 рр.) та подолання її наслідків у наступні роки, кредитна політика все більш покликана вирішувати проблеми платежів, дефіцитів, «поганих боргів», реструктуризації виробництва в різних галузях;

2) вирішення проблем, пов'язаних із зростанням суми дефіциту платіжних балансів країн-членів ЄС. З цією метою розробляється інтеграційна система методів фінансування зовнішньої торгівлі. Загальні фінансові інститути використовують три основні категорії подібної політики: політика прямих, «незалежних» кредитів, тобто надання кредитів для фінансування експортно-імпоротної торгівлі незалежно від того, як використовуватимуться отримані кредити; політика зв'язаних кредитів, тобто надання кредиту викликає зобов'язання позичальника використовувати отримані ресурси для придбання певних товарів і послуг у фірм-експортерів або у країн-членів ЄС; політика кредитування, пов'язана з посередницьким фінансуванням зовнішньої торгівлі, тобто залучення загальними фінансовими інститутами ЄС різного роду посередників (банки, кредитні організації, в т.ч. приватні, державні, міжнародні) для отримання фінансових ресурсів і надання їх позичальникам;

3) викуп боргів економічних суб'єктів, в т.ч. компаній, банків, країн-членів ЄС передбачає: обмін основної частини боргу на облігації, які покривають не всю основну суму боргу, але забезпечені американськими казначейськими облігаціями з нульовим купоном; скорочення платежів з обслуговування боргу у формі

боргових обмінів, що передбачають заміну старого боргу новим з такою ж основною сумою, але з меншими процентними ставками. Процентні платежі, які можуть мати фіксовану або плаваючу ставку, підкріплюються забезпеченням, що нерідко надається багатосторонніми фінансовими установами; викуп боргу, при якому позичальник купує свої боргові зобов'язання у кредитора із значною знижкою; «традиційний» варіант, при якому капітальна сума боргу не скорочується, але період погашення продовжується, щоб дати боржникам деяку «додаткову свободу маневру». Цей варіант може бути пов'язаний з умовою надання «нових грошей»;

4) формування системи страхування кредитних ризиків, страхування бізнесу, страхування та гарантії експортних кредитів. Особливе місце в кредитній політиці ЄС посідає певна географічна спрямованість кредитних ресурсів. Особливість полягає в тому, що найбільша увага приділяється проблемам кредитування менш розвинених країн-членів ЄС.

Серед інститутів проведення кредитної політики в ЄС виділяються дві категорії: національні інститути країн-членів ЄС і загальні, наддержавні, інтеграційні інститути ЄС.

Разом з національними та загальноінтеграційними фінансовими інститутами в проведенні кредитної політики в ЄС беруть активну участь різні міжнародні фінансові організації. Це – Лондонський клуб, який об'єднує більше 600 банків (у нього входять кредитори, які надають кредити без гарантій своїх урядів); Паризький клуб, який робить свій внесок до вирішення фінансових проблем країн-боржників. Для цього спільно з даною країною виробляються угоди, що дозволяють перенести терміни виплати її зовнішньої заборгованості.

Інститути ЄС, проводячи кредитну політику, використовують такі основні її інструменти: процентні ставки, валютні курси, валютні резерви та сек'юритизація кредитних операцій.

Найважливішим інструментом є процентні ставки по кредитах. За допомогою процентної ставки кредитна політика впливає на економічний та соціальний розвиток в інтеграційному регіоні. Зараз в ЄС використовуються різні види процентних ставок, в т.ч. облікова, базова, міжбанківська. Два перші види встановлює Європейський Центральний Банк. Проводячи кредитну політику, Європейський Центральний Банк використовує процентні ставки у якості антикризових та антиінфляційних заходів. А тому процентні ставки періодично змінюються.

Так, в червні 2003 р. процентна ставка Європейський Центральний Банк складала 2 %, в жовтні 2006 р. підвищилася до 3,25 %, в липні 2008 р. – до 4,25 %, в грудні 2008 р. знизилася до 2,5 %, в січні 2009 р. – до 2 %, в березні 2009 р. – до 1 %. У квітні 2011 р. Європейський Центральний Банк вперше з 2008 р. підвищив процентну ставку до 1,25 %, у серпні 2011 р. – до 1,5 %, після чого розпочався черговий період зниження: у грудні 2011 р. – до 1 %, у липні 2012 р. – до 0,75 %, у травні 2013 р. – до 0,5 % (мінімальна за всю історію існування Європейського Центрального Банку). В умовах фінансової та кредитної криз фінансові інститути окремих країн-членів ЄС також проводять політику зниження процентних ставок. Так, банк Англії знизив в 2009 р. базову процентну ставку до рекордного рівня в 0,5 % річних, що є мінімальним рівнем з моменту утворення британського центрального банку в 1694 р. Разом із звичайними процентними ставками в ЄС використовується специфічна процентна ставка по кредитах: EURIBOR (Європейська міжбанківська ставка пропозиції).

Важливим інструментом проведення кредитної політики ЄС є валютний курс. Валютний курс багато в чому залежить від кредитно-грошової політики, але, у свою чергу, впливає на стабільність в окремій країні, в інтеграційному регіоні, що забезпечується Європейським Центральним Банком.

Структура валютних резервів як один з інструментів кредитної політики ЄС значно впливає на кредитні операції країн-членів ЄС. Проблема валютних резервів певним чином пов'язана з регулюванням грошової маси в обігу. Зокрема, брак (скорочення з тих або інших причин) валютних резервів, економічні кризи чинять тиск на кредитні ринки. За цих умов фінансові інститути (національні та загальні інститути ЄС) використовують старий спосіб – друкування грошей.

Одним з дієвих інструментів проведення кредитної політики в сучасних умовах є сек'юритизація кредитних операцій. З цією метою фінансові інститути розширюють обсяги кредитних деривативів, або похідних цінних паперів, ринок яких стрімко розширюється (у 2005 р. він сягнув 200 трлн. дол.).

З метою розширення кредитних операцій в ЄС формуються особливі інститути з їх обслуговування. Це – процесингові організації, або міжбанківські автоматизовані розрахункові центри, – компанії, які обслуговують кредитні операції за допомогою кредитних карток. Зараз в ЄС діє понад 80 процесингових організацій. Серед останніх виділяється найбільша пан'європейська міжбанківська процесингова компанія SINSYS, створена в 2004 р. трьома найбільшими міжбанківськими процесорами, – Integrau (Нідерланди), Banksys (Бельгія) та SSB (Італія). Це спільне підприємство проводить обробку транзакцій за кредитними картками. Створення компанії переслідувало цілі добитися зниження процесингових витрат в перспективі на 30-40 % і підвищити якість послуг.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

Юрій Яковенко

КРИЗА ЄВРОЗОНИ, або ЄВРО -КРИЗА; EUROZONE CRISIS, або EURO CRISIS – комбінована криза суверенного боргу, банківська криза та криза зростання та конкурентоспроможності; криза, яка походить з неспроможності деяких країн єврозони погасити або рефінансувати державний борг без допомоги третіх осіб. Початок кризи відносять до другої половини 2009 р., коли зазначені ознаки кризи стали проявлятися в таких європейських країнах, як Греція, Ірландія, Італія, Іспанія та Португалія. Пізніше криза розповсюдилася майже на всю зону євро. Джерелом кризи називають кризу ринку держоблігацій в Греції восени 2009 р. Серед причин кризи називають значну кількість факторів, в т.ч. глобалізація фінансів, прості умови кредитування в 2002-2008 рр., що обумовили практику ризикованого кредитування та позичання; глобальна фінансова криза; міжнародні торговельні дисбаланси; «бульбашки» в сфері нерухомості, що почали лопатися; глобальна рецесія 2008-2012 рр. і т.д.

Станом на 2013 р. не можна сказати, що криза закінчилася; в деяких випадках (Греція, Італія, Португалія) вона навіть поглибилася (див. табл. 1).

Таблиця 1

Бюджетний дефіцит і державний борг деяких країн єврозони в 2009 р. і 2012 р., у % до ВВП

Країни єврозони	2009 р.		2012 р.	
	бюджетний дефіцит	державний борг	бюджетний дефіцит	державний борг
Греція	15,6	130	6,8	177
Італія	5,4	116	2,9	127
Португалія	10,2	83	5,0	119
Ірландія	13,9	65	8,4	118
Франція	7,5	79	4,5	90
Кіпр	6,1	59	5,3	90
Велика Британія	11,5	68	6,2	89
Іспанія	11,2	54	8,0	86
Бельгія	5,5	96	3,0	100
Німеччина	3,1	75	0,2	82
Єврозона в цілому	6,4	80,0	3,7	90,6
ЄС в цілому	6,9	74,6	4,0	85,3

Подолання кризи та її наслідків здійснюється за рахунок багатьох заходів і інструментів, які об'єднують поняття антикризова (фінансова) політика ЄС, або політика реакції на кризу єврозони (див. *Політика реакції на кризу єврозони*).

Наприкінці третього кварталу 2019 р. відношення державного боргу до ВВП в євзоні (EA19) становило 86,1%, порівняно з 86,4% в кінці другого кварталу 2019 р. У ЄС28 цей коефіцієнт зменшився від 80,4% до 80,1%. Порівняно з третім кварталом 2018 р. відношення державного боргу до ВВП зменшилось як у євзоні (з 87,1% до 86,1%), так і в ЄС28 (з 81,4% до 80,1%) (див. табл. 2).

Таблиця 2

Валовий державний борг країн-членів EA19 та ЄС28, у % до ВВП

Країни	ІІІ кв. 2018 р.	ІІ кв. 2019 р.	ІІІ кв. 2019 р.
1	2	3	4
Бельгія	103,5	102,5	102,3
Болгарія	22,8	20,4	20,6
Чехія	33,9	33,1	32,0
Данія	34,9	34,6	34,1
Німеччина	62,7	61,1	61,2
Естонія	8,5	9,3	9,2
Ірландія	67,2	63,9	62,6
Греція	182,3	179,6	178,2
Іспанія	98,9	98,9	97,9
Франція	99,4	99,6	100,5
Хорватія	74,9	76,1	74,9
Італія	136,1	138,0	137,3
Кіпр	107,9	107,0	97,8
Латвія	37,5	36,7	36,4
Литва	34,9	36,1	35,9
Люксембург	21,2	20,4	20,2
Угорщина	72,0	68,3	68,2

1	2	3	4
Мальта	45,8	45,4	43,1
Нідерланди	52,9	50,9	49,3
Австрія	75,7	71,8	71,1
Польща	49,5	48,1	47,4
Португалія	125,5	121,1	120,5
Румунія	33,9	33,9	35,4
Словенія	71,4	67,7	68,1
Словаччина	52,0	48,6	48,4
Фінляндія	58,9	60,9	59,4
Швеція	38,3	35,7	35,1
Велика Британія	85,3	84,8	84,2
Норвегія	35,2	35,3	35,1
Єврозона в цілому	87,1	86,4	86,1
ЄС в цілому	81,4	80,4	80,1

Із табл. 2 видно, що найвищі співвідношення державного боргу до ВВП на кінець третього кварталу 2019 р. зафіксовані у Греції (178,2%), Італії (137,3%), Португалії (120,5%), Бельгії (102,3%) та Франції (100,5%) та найнижчі в Естонії (9,2%), Люксембурзі (20,2%) та Болгарії (20,6%).

Порівняно з другим кварталом 2019 р. у чотирьох державах-членах зафіксовано збільшення відношення боргу до ВВП наприкінці третього кварталу 2019 р. та зменшення у двадцяти трьох країнах, в той час як цей показник залишався стабільним у Німеччині. Зростання співвідношення спостерігалось у Румунії (+1,4), Франції (+0,9), Словенії (+0,4) та Болгарії (+0,2). Найбільше зниження було зафіксовано на Кіпрі (-9,2), Мальті (-2,3), Нідерландах (-1,7), Фінляндії (-1,5), Греції (-1,4), Ірландії (-1,3), Хорватії та Чехії (обидва -1,2).

У порівнянні з третім кварталом 2018 р. у семи державах-членах спостерігалось збільшення відношення боргу до ВВП наприкінці третього кварталу 2019 р. та зменшення у 21 країні. Найбільший приріст співвідношення зафіксовано в Румунії (+1,4), Італії (+1,2), Франції (+1,1) та Литві (+1,0), а найбільше зменшення зафіксовано на Кіпрі (-10,1), Португалія (-5,0), Ірландія (-4,7), Австрія (-4,5) та Греція (-4,1).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Shambaugh J.C. The Euro's Three Crises / J.C. Shambaugh // *Brookings Papers on Economic Activity*. – 2012. – Vol. 44(1). – P. 157-231; 3) *Єврозона ЄС вошла в активную стадию системного финансового кризиса* [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://news.mail.ru/economics/7294012/>; 4) Kakutani M. *Touring the Ruins of the Old Economy* // *The New York Times*. – 2011. – Sept. 26; 5) *Euro area and EU27 government deficit at 3.7 % and 4.0 % of GDP respectively* // Eurostat. *Newsrelease euroindicators*. – 2013. – April 22. – 16 p.; 6) *Government debt down to 86.1% of GDP in euro area* [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/10159223/2-21012020-AP-EN.pdf/c5589b24-03fe-2e47-6f4f-227c57b68752>.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

КРИТЕРІЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ, або КРИТЕРІЇ ЗБЛИЖЕННЯ, або МААСТРИХТСЬКІ КРИТЕРІЇ; CONVERGENCE CRITERIA, або МААСТРИХТ CRITERIA – система критеріїв, за якими визначається ступінь відповідності країн-членів ЄС, які мають намір приєднатися до економічного та монетарного союзу (ЕМС) ЄС (див. Економічний та монетарний союз), вимогам до країн-членів ЕМС. Таким чином, основна мета запровадження критеріїв конвергенції зводиться до забезпечення як тактичної, так і стратегічної життєдіяльності ЕМС через встановлення бюджетної та фінансової дисципліни.

Критерії конвергенції визначені в Договорі про Європейський Союз (див. Маастрихтський договір). Відповідно до ст. 140 Договору про функціонування Європейського Союзу в редакції Лісабонського договору (2007 р.), встановлено п'ять критеріїв конвергенції, яким мають відповідати параметри розвитку країн-членів ЄС, які мають намір приєднатися або увійшли до ЕМС:

1) критерій цінової стабільності – сталість цін та середніх темпів інфляції протягом одного року до проведення оцінювання, при цьому показник зростання інфляції не може більш ніж на 1,5 % перевищувати відповідні показники трьох країн-членів ЄС з найвищим рівнем цінової стабільності;

2) критерій дефіциту бюджету – частка дефіциту державного бюджету у ВВП не повинна перевищувати 3%;

3) критерій державного боргу – частка державного боргу у ВВП не повинна перевищувати 60%;

4) критерій стабільності національної валюти – протягом щонайменше двох років нормальне відхилення величини обмінного курсу країни не повинно виходити за граничні значення, передбачені механізмом обмінного курсу країн-членів;

5) критерій відсоткових ставок – довгострокова номінальна відсоткова ставка країни не повинна перевищувати більше, ніж на 2 % усереднене значення аналогічного показника трьох країн-членів ЄС з найвищим рівнем цінової стабільності протягом останніх двох та більше років за умови відсутності цілеспрямованого державного регулювання з боку уряду країни.

Слід зазначити, що з моменту запровадження критеріїв конвергенції не зазнавали ніяких суттєвих змін, причому у відношенні перших двох критеріїв в межах Маастрихтського договору передбачався гнучкий підхід. Так, в межах Маастрихтського договору зазначалося, що дефіцит державного бюджету може перевищувати 3%-й рівень, якщо це перевищення носить виключний тимчасовий характер, а розмір державного боргу може перевищувати 60 % ВВП, якщо цей показник зменшується та стабільно наближається до вказаного значення.

Однак, з огляду на той факт, що підтримання бюджетної та фінансової дисципліни вбачається важливим для ефективного розвитку ЄВС протягом усього періоду його функціонування, у 1997 році було прийнято «Пакт стабільності та зростання», у якому було зафіксовано тверді зобов'язання країн-членів ЕМС підтримувати бюджетну та фінансову дисципліну шляхом приведення їх параметрів функціонування у відповідність до визначених критеріїв конвергенції.

Крім цього «Пакт стабільності та зростання» містив положення, в яких було закладено підґрунтя для проведення ефективного багатостороннього контролю за дотриманням (підтриманням) бюджетної та фінансової дисципліни, визначено процедури ліквідації «надлишкового дефіциту» та передбачено санкції за недотримання країнами-членами ЕМС своїх зобов'язань. Так, відповідно до основних положень «Пакту стабільності та зростання», було встановлено, що будь-яка країна-член ЕМС, за умови недотримання своїх зобов'язань (а саме,

перевищенні межі бюджетного дефіциту – 3 % ВВП) зобов'язана розмістити у Європейському Центральному Банку безпроцентний депозит, який, за умови відсутності з боку даної країни необхідних заходів, спрямованих на ліквідацію бюджетного дефіциту, буде трансформований у штраф. Розмір такого штрафу може становити від 0,2 % до 0,5 % ВВП країни.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Official Journal of the European Union. 2010. Volume 53. URL: : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:FULL:EN:PDF>; 3) Протокол про критерії конвергенції, згідно зі статтею 121 Договору про заснування Європейської Спільноти, від 7 лютого 1992 року (консолідована версія станом на 1 січня 2005 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_632; 4) Exenberger A. The Stability and Growth Pact Experience and Lessons to be Learnt for Europe and the World. URL: <http://homepage.uibk.ac.at/~c43207/die/papers/sgp.pdf>.

Юлія Бочарова

Л

ЛІБЕРАЛІЗМ; LIBERALISM – сукупність поглядів на функціонування капіталістичного господарства та принципів економічної політики, що передбачали необхідність втручання держави в економічне життя.

Представники економічного лібералізму розглядають систему вільного підприємництва як «природну форму» раціональної господарської діяльності; механізм стихійного капіталістичного ринку проголошувався ними єдиною можливим ефективним регулятором господарських процесів, що забезпечує оптимальний розподіл і використання економічних ресурсів.

А. Сміт першим обґрунтував програму економічного лібералізму. Виступаючи проти всіх форм соціально-економічних відносин, що перешкоджають розвитку капіталізму, А. Сміт вимагав забезпечення безперешкодної мобільності робочої сили, ліквідації залишків державної регламентації промисловості та внутрішньої торгівлі, знищення обмежень на купівлю-продаж земельної власності та ін. Невід'ємною складовою доктрини економічного лібералізму є свобода зовнішньої торгівлі.

Значний елемент, внесений буржуазною політичною економією в теорію лібералізму, – закон Ж.Б. Сея, що заперечував можливість загальних економічних криз перевиробництва. Згідно з даним законом, здатність до стихійного автоматичного відновлення економічної рівноваги іманентна капіталістичному господарству.

Вплив економічного лібералізму, ідеї якого відображали специфіку капіталізму епохи вільної конкуренції, зменшувався з розвитком монополістичного та особливо державно-монополістичного капіталізму. Провідне положення в ідеологічній доктрині та практиці капіталізму економічний лібералізм остаточно втратив в результаті кризи 1929-1933 рр., з розвитком кейнсіанства та перебудовою системи переконань традиційного лібералізму у напрямі неолібералізму. Після II світової війни 1939-1945 рр. позиції лібералізму ще більш слабшали. Його ідеї продовжували захищати деякі економісти на чолі з Л. Мізесом і Ф. Хайєком, які стверджували, що засобами досягнення повної зайнятості, збільшення реальної

заробітної платні та забезпечення високого рівня життя є лише приватна ініціатива та вільне підприємництво.

Починаючи з II-ї пол. XX ст. ведеться різка критика ідей та практики соціалістичного господарювання. Знищення приватної власності на засоби виробництва, ліквідація ринкової стихії, централізована система планування та керівництво економічною діяльністю оголошуються прибічниками лібералізму принципово несумісними з раціональним господарюванням.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения [Текст] / Д. Рикардо. – М. : Госполитиздат, 1955. – 360 с. – (Сочинения; Т. 1); 3) Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов [Текст] / А. Смит. – М. : Соцэкгиз, 1962. – 684 с.; 4) Сей Ж.Б. Трактат политической экономии [Текст] / Ж.Б. Сей ; [пер. с франц.]. – М., 1896; 5) Экономическая Энциклопедия. Политическая экономия. [Текст] / Гл. ред. А.М. Румянцев. – М. : «Советская Энциклопедия», 1975. – 560 с.

ЛІСАБОНСЬКА СТРАТЕГІЯ, або СТРАТЕГІЯ ЗРОСТАННЯ ТА ЗАЙНЯТОСТІ; LISBON STRATEGY, або GROWTH AND JOB STRATEGY – стратегічна мета Європейського Союзу, спрямована на підвищення глобальної конкурентоспроможності Союзу через економічне оновлення та поліпшення в соціальній сфері та охороні довкілля. Основною метою Лісабонської стратегії, започаткованої у 2000 р., є створення динамічної конкурентоспроможної економіки, заснованої на знаннях, здатної до постійного зростання, спроможної забезпечити високий рівень зайнятості та соціальну єдність. Згідно з Лісабонською стратегією, соціально-економічний розвиток ЄС має ґрунтуватися на «трьох опорах» — економічному зростанні, соціальній згуртованості та захисті довкілля. Перехід до економіки знань має бути забезпечений провадженням політики щодо науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок (НДДКР), прискорення структурних реформ і завершення створення єдиного внутрішнього ринку ЄС.

Лісабонська стратегія була розрахована на десять років — з 2000 до 2010 рр. В її рамках, було сформульовано 28 основних та 120 додаткових цілей, досягнення яких оцінювалося за допомогою 117 різноманітних показників. Цілі Стратегії були згруповані за п'ятьма групами ключових цілей: 1) підвищення конкурентоспроможності; 2) створення динамічної економіки, заснованої на знаннях; 3) збільшення рівня зайнятості; 4) забезпечення соціальної згуртованості; 5) покращення стану довкілля.

У 2004 р. Європейська Комісія запропонувала низку показників, які мали відображати результати впровадження Лісабонської стратегії: ВВП на одну особу населення за паритетом купівельної спроможності; продуктивність праці – погодинна та на одну особу населення; рівень зайнятості – загальний, жінок, осіб похилого віку; рівень освіченості молоді у віці 20-24 років, видатки на НДДКР; порівняний рівень цін; обсяг виробничих інвестицій; рівень злиденності та тривалого безробіття; дисперсія регіонального рівня зайнятості; емісія парникових газів; енергомісткість економіки; обсяги транспортних перевезень тощо.

У 2005 р., коли результати реалізації Лісабонської стратегії були визнані незадовільними внаслідок чотирьох типів дефіцитів: «дефіциту рівня життя», «дефіциту зайнятості», «дефіциту продуктивності», «дефіциту у галузі природоохоронної політики», Рада ЄС розробила нову редакцію Лісабонської

стратегії, згідно з якою стратегічною метою розвитку Європейського Союзу стало стимулювання економічного зростання та підвищення рівня зайнятості, передусім у високотехнологічних галузях шляхом реформ, спрямованих на підвищення гнучкості ринку праці.

Пріоритетними напрямками оновленої Лісабонської стратегії стали: 1) удосконалення політики у сфері зайнятості; 2) сприяння розвитку малого та середнього бізнесу; 3) збільшення видатків на вищу освіту, НДДКР та інновації; 4) стабільне та довгострокове забезпечення ЄС енергоресурсами.

Лісабонська стратегія була спрямована на досягнення Європейським Союзом світового лідерства за рівнем конкурентоспроможності, чому мало сприяти нарощення конкурентних переваг за такими напрямами:

1) ефективний внутрішній ринок. Метою розвитку за даним напрямом є розширення та поглиблення інтегрованості спільного внутрішнього ринку. Особливо важливим даний напрям є для ринку послуг, у тому числі фінансових та високотехнологічних, для ринку робочої сили, передусім висококваліфікованої та високо мобільної;

2) вільна та чесна торгівля. Метою зусиль за даним напрямом є забезпечення відкритості та конкурентності внутрішнього та зовнішнього ринків ЄС. Для цього необхідно сприяти усуненню торговельних бар'єрів та забезпеченню конвергенції законодавчої бази з торговельними партнерами ЄС; забезпечити суворе дотримання антимонопольного законодавства та правил, спрямованих проти несправедливих державних субсидій;

3) удосконалення правового регулювання. За даним напрямом потрібним є проведення роботи щодо удосконалення загальноєвропейського та національного законодавства з метою забезпечення вільних та рівних умов ведення бізнесу в усьому ЄС дія всіх його суб'єктів і гарантування споживачам усіх вигід на внутрішньому ринку. При цьому спрощення умов ведення бізнесу сприятиме, у кінцевому рахунку, підвищенню конкурентоспроможності компаній та європейської економіки в цілому, а також створенню у цих компаніях нових робочих місць. Досягнення поставленої мети є можливим за умов активізації діяльності у цьому напрямку на національному рівні при загальній координаційній та організаційній підтримці з боку наднаціональних органів ЄС;

4) розвиток європейської інфраструктури. За даним напрямом зусилля мають бути спрямовані на розширення та покращення європейської інфраструктури, зокрема, на розвиток надійної європейської транспортної системи; координацію рівномірного розподілу навантаження між різними видами транспорту; активізацію використання енергоефективних технологій;

5) інвестиції у дослідження та розробки. Метою розвитку за даним напрямом є підвищення кількості та якості інвестицій у НДДКР, що забезпечить європейській економіці конкурентоспроможність на міжнародному рівні. Пріоритетними векторами розвитку тут є інновації екологічного спрямування; сприяння підвищенню окупності інвестицій в НДДКР; забезпечення достатнього фінансування Рамкової програми з підтримки наукових досліджень і технологій;

6) розвиток інновацій. За цим напрямом поставлено за мету сприяти інноваціям, використанню інформаційно-комунікаційних технологій та розумному використанню ресурсів. Для досягнення цієї мети на ринок Європейського Союзу та на зовнішні ринки мають бути виведені нові продукти або удосконалені технології виробництва традиційних продуктів, що допоможе підвищити конкурентоспроможність європейської економіки. Сприяння розвитку інновацій має полягати в активізації використання венчурного капіталу, спрямуванні

інноваційних розробок на охорону довкілля, зменшення використання ресурсів та збільшення продуктивності праці; сприянні розширенню дослідницької діяльності за одночасного підвищення рівня сприйняття інновацій виробничими компаніями;

7) створення потужної виробничої бази. Заходи за даним напрямом мають на меті сприяння розвитку виробничих потужностей в країнах Європейського Союзу. Серед пріоритетних галузей виробництва треба відзначити аерокосмічну галузь; енергетику, передусім нетрадиційну; виробництво споживчих товарів. Особлива увага приділяється налагодженню ефективної співпраці між державним та приватним секторами економіки, а також між великим, малим і середнім бізнесом;

8) підвищення кількості та якості робочих місць. Метою діяльності за цим напрямом сформульовано як забезпечення зайнятості більшої кількості осіб та модернізація системи соціального захисту. Основними заходами щодо розвитку є зменшення гендерного розриву в рівні зайнятості; підвищення рівня зайнятості працівників, віком старше 55 років; збільшення середнього віку виходу на пенсію; зменшення рівня безробіття серед молоді; подолання проблеми незадекларованої зайнятості та неофіційної економіки;

9) адаптація робочої сили. Метою напряму є підвищення спроможності працівників і підприємств до адаптації та збільшення гнучкості ринків праці. Шляхи досягнення поставленої мети полягають у підвищенні мобільності робочої сили та капіталу; підвищення якості робочих місць; досягнення компромісу між інтересами працівників і роботодавців шляхом підвищення їх спроможності до адаптації та динамічних змін;

10) підвищення рівня освіти та професійної кваліфікації. Метою діяльності за даним напрямом є вироблення ефективної та послідовної стратегії, яка гарантує кожному доступність навчання протягом усього життя, у тому числі за рахунок державних та приватних інвестицій у людський капітал, що має призвести до формування «економіки, заснованої на знаннях».

Термін дії Лісабонської стратегії завершився у 2010 р. Хоча головні цілі Лісабонської стратегії, за оцінками Європейської Комісії, не були досягнуті, позитивними наслідками її реалізації стали досягнення загальноєвропейського консенсусу щодо необхідності проведення реформ у соціально-економічній сфері; підвищення рівня зайнятості (принаймні, до початку світової економічної кризи); спрощення ведення бізнесу; розширення можливостей споживацького вибору; започаткування структурних реформ в європейській економіці.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Буторина О.В. Антикризисная стратегия Европейского союза: ближние и дальние рубежи / О.В. Буторина // *Полития*. – 2009. – №3 (54). – 115-120; 3) *The Lisbon Review 2010: Towards a More Competitive Europe?* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.weforum.org/pdf/Gcr/LisbonReview/TheLisbonReview2010.pdf>.

Лариса Самосьонук

ЛОМЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ; LOMÉ CONVENTION – угода, яка протягом 1975-2000 рр. регулювала відносини між ЄС та країнами Африки, Карибського та Тихоокеанського басейнів (АКТ). Ломейська конвенція (за назвою м. Ломе – столиці Того), так само, як до неї Яундеська конвенція, мала на меті створити рамки побудови відносин з колишніми колоніями деяких країн Спільноти, та допомогти їм у розвитку. Ломейська конвенція три рази

переглядалася, відповідно, з'являлись “Ломе II”, “Ломе III” і “Ломе IV”. Остання втратила чинність у 2000 р., її замінила Котонуська конвенція (див. *Договір котонуський*).

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Глосарій термінів Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.dovidka.com.ua/l.html#_Lomé_Convention.*

М

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ СПІЛЬНИХ ПОЛІТИК ЄС; MODES OF COMMON POLICIES POLICY-MAKING – сукупність прийомів і способів, які використовуються в процесі формування та реалізації спільних політик ЄС. Відрізняють п'ять методів формування спільних політик ЄС: метод Спільноти (традиційний метод); розподільчий метод (метод багаторівневої системи управління); регуляторний (регулятивний) метод; метод координації політик; метод інтенсивного міжурядового співробітництва (метод співробітництва на національному рівні).

Метод Спільноти (Community Mode) базується на принципах верховенства та прямої дії європейського права. Цей метод характеризується наданням Європейській Комісії монопольного права щодо провадження законодавчих ініціатив із розробки, реалізації та моніторингу спільних політик ЄС. Метод Спільноти передбачає передачу повноважень щодо вироблення спільних політик на наднаціональний рівень. Він використовується у процесі вироблення спільної сільськогосподарської політики, спільної політики щодо рибальства тощо.

Розподільчий метод (Distributional Mode) засновується на принципі партнерства у співпраці країн-членів ЄС. Даному методу притаманне застосування централізованих фінансових та інших ресурсних заохочувальних інструментів у процесі формування та реалізації спільних політик ЄС. Реалізація даного методу відбувається у формі розподілу централізованих ресурсів на наднаціональному рівні та за згодою інституцій національного та/або субнаціонального рівнів. Ключовими характеристиками даного методу є спільний характер розробки політик Європейською Комісією та національними та/або субнаціональними органами влади, які отримують певну частку ресурсів, що розподіляються; узгодження програм розподілу ресурсів з національними та/або субнаціональними органами влади; допоміжний характер участі Європейського Парламенту у процесі вироблення політики з точки зору здійснення впливу на національні та/або субнаціональні органи влади. Розподільчий метод використовують у процесі вироблення спільної сільськогосподарської політики ЄС, політики згуртування тощо.

Регуляторний метод (Regulatory Mode) реалізується шляхом створення наднаціонального регуляторного середовища на основі відповідних законодавчих актів, які запроваджено на наднаціональному рівні та узгоджено на національному рівні урядування інтеграційного угруповання. Характерними рисами даного методу є виконання наднаціональними інституціями ЄС функцій вироблення загальних регуляторних фреймів спільних політик ЄС (Європейська Комісія) та узгодження національних інтересів і гармонізації стандартів національного регуляторного середовища (Європейський Парламент). В ході реалізації регуляторного методу

національні урядові інституції виконують функції формування національного регуляторного середовища, стандарти якого узгоджені із наднаціональним регуляторним середовищем, а мікроекономічні суб'єкти беруть участь у формуванні політики шляхом регуляторного методу через консультативну участь у розробці відповідних політик і здійснення відповідних дій в рамках створеного регуляторного середовища наднаціонального та національного рівнів. Регуляторний метод застосовується переважно в процесі формування та функціонування спільного внутрішнього ринку ЄС.

Метод координації (національних) політик (Co-ordination Mode) передбачає функціонування механізму переходу від формування політик на національному рівні до вироблення спільних політик ЄС на основі багатосторонніх консультацій, узгоджень національних політичних заходів, погоджень щодо цих заходів, обміну досвідом, поширення прикладів кращої практики (бенчмаркінг) між національними учасниками процесу вироблення політики. Ключовими рисами даного методу є сприяння наднаціональними інституціями розширенню заходів щодо співпраці національних інституцій при виробленні національних політик з метою досягнення кращих результатів за відсутності узгодженої спільної політики, заснованої на актах «твердого права». При цьому основними виробниками політичних рішень є національні інституції, а наднаціональні органи урядування відіграють допоміжну та посередницьку роль. Основними напрямками провадження методу координації політик є соціальна політика ЄС та її складові, макроекономічна координація, реалізація стратегії «Європа 2020» тощо.

Метод інтенсивного міжурядового співробітництва (метод співробітництва на національному рівні) (Intensive Transgovernmentalism) передбачає можливість диференційованого вирішення проблем, які неможливо розв'язати на наднаціональному рівні, при чому мінімізується участь наднаціональних інституцій у даному процесі. Метод інтенсивного міжурядового співробітництва характеризується високою інтенсивністю та структурованістю взаємодії національних інституцій держав-членів ЄС; обмеженістю ролі Європейської Комісії, Європейського Парламенту та Суду ЄС у процесі вироблення політики; виконанням Радою ЄС функції створення найзагальніших фреймів (напрямів, цілей) для подальшого співробітництва; розширенням участі спеціалізованих національних інституцій у реалізації даного методу та створенням спеціальних наднаціональних структур для координації вироблення спільної політики. Метод інтенсивного міжурядового співробітництва застосовується щодо спільної зовнішньої політики та політики безпеки; політики у сфері внутрішніх справ і правосуддя; фінансової політики тощо.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Дзяд О.В. Про сутність та класифікацію європейських інтеграційних політик: методологічний аспект [Текст] / О.В. Дзяд // Вісник Дніпропетровського університету. Серія "Світове господарство і міжнародні економічні відносини". – 2011. – Вип. 3(10/2). – С. 31-39; 3) Теорія та практика європейського врядування [Текст] : навч. посібник / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва та ін. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2009. – 216 с.; 4) Грицяк І.А. Особливості європейського управління на національному рівні: методичний аспект [Текст] / І.А. Грицяк // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 1(2). – С. 165-172; 5) Best E. Alternative Methods and EU Policy-Making: What Does "CoRegulation" Really Mean? [Текст] / E. Best // EIPASCOPE. – 2008. – No. 2. – P. 11-16; 6) Warleigh-Lack A. Policy-Making in the

European Union [Текст] / A. Warleigh-Lack, R. Drachenberg // European Union Politics / Ed. by M. Cini and N. Perez-Solorzano Borragan. – 3rd ed. – Oxford ; New York : Oxford University Press, 2010. – P. 209-224; 7) Vaughan B. An Analysis of EU Governance and Policy Making [Текст]: [Background Paper 1 for NESC project "Re-finding Success in Europe: The Challenge for Irish Institutions and Policy"] [Електронний ресурс] / B. Vaughan; [National Economic and Social Council, Ireland]. – Dublin : NESC, 2011. – 44 p. – Режим доступу : http://files.nesc.ie/nesc_background_papers/NESC122c_bg_paper_1.pdf.

МИТНИЙ СОЮЗ (МС); CUSTOMS UNION (CU) – етап економічної інтеграції, який передуює етапу створення спільного ринку (див. *Спільний ринок, Договір Паризький, Договори Римські, Єдиний європейський акт*) та передбачає ліквідацію торговельних бар'єрів в межах інтеграційного об'єднання, а також проведення єдиної митної політики щодо «третіх країн» (див. *Єдиний митний тариф, Договір Маастрихтський*). Згідно із хронологією європейської інтеграції, становлення ЄС як митного союзу відбулося протягом 1968-1986 рр.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Гаряча Ю. П. Правові засади внутрішнього ринку Європейського Союзу [Текст] / Ю.П. Гаряча // Стратегічні пріоритети. – 2009 р. - №1(10) – С. 275-279; 3) Дейвис Г. Право внутреннего рынка Европейского Союза: учеб. пособие [Текст] / Г. Дейвис ; пер.с англ. М. Ю. Зарицкая. – К. : Знання-Прес, 2004. – 423 с.

Юлія Бочарова

МОДЕЛЬ «FLEXICURITY»; «FLEXICURITY» MODEL – модель розвитку ринку праці, яка спрямована на забезпечення балансу між гнучкістю даного ринку (врахування особливостей попиту на робочу силу в умовах глобалізації) та підтриманням високого рівня соціальної безпеки.

Термін «Flexicurity» (від англ. *flexibility* – гнучкість та англ. *security* – безпека) було запроваджено у науковий обіг голландським професором Хансом Адріансенсом, який почав використовувати даний термін у своїх наукових роботах у 1995 р. для позначення необхідності переходу від політики забезпечення «безпеки роботи» (під терміном «безпека роботи» розуміється державні гарантії того, що представники певних професій у найближчому майбутньому не втратять свого поточного місця роботи) до політики забезпечення «безпеки зайнятості» (під терміном «безпека зайнятості» розуміється система заходів уряду, реалізація яких спрямована на забезпечення високого рівня зайнятості в економіці), обґрунтовуючи це тим, що стала тенденція до зниження рівня «безпеки роботи» може бути змінена лише за рахунок створення кращих умов для працевлаштування та підвищення рівня соціальних гарантій (соціальної безпеки).

У межах ЄС необхідність застосування та впровадження моделі «Flexicurity» розглядалася як одна із важливих умов забезпечення досягнення цілей, намічених в межах Лісабонської стратегії, яку було прийнято на період 2000-2010 рр. (див. *Лісабонська стратегія*).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Philips K. Approaches to flexicurity: EU

models [Електронний ресурс] / K. Philips and R. Eamets // Режим доступу : <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2007/84/en/1/ef0784en.pdf>; 3) *The European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions* [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.eurofound.europa.eu; 4) *AGE position on flexicurity* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.ageplatform.org/EN/IMG/Position_Flexicurity_final_letter_to_Ministers-2.pdf; 5) *Europa page on flexicurity* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/employment_social/employment_strategy/flex_meaning_en.htm; 6) *Офіційний сайт : European Commission* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/employment_social/news/2007/jun/flexicurity_en.pdf; 7) *Interim report from the expert group on flexicurity* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/employment_social/employment_strategy/pdf/flex_interim_expertrep_en.pdf; 8) *Link to Expert report which has examples of flexicurity in 27 Member States* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/employment_social/employment_strategy/pdf/flexi_pathways_en.pdf; 9) *Stakeholder conference on flexicurity on 20 April 2007* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/employment_social/employment_strategy/flex_stakeholderconference_en.htm.

Юлія Бочарова

МОНЕ ЖАН (1888-1979); MONNET JEAN – відомий політик, один з засновників європейської інтеграції. В 1919 р. брав участь у створенні Ліги Націй, став заступником її генерального секретаря. В 1943 р. увійшов до складу уряду Франції у вигнанні (в Алжирі), керував озброєнням французьких визвольних військ, розробив і здійснив Програму модернізації економіки Франції. В 1950 р. спільно з Р. Шуманом ініціював створення Європейської спільноти з вугілля та сталі, став першим головою її Вищого органу. Мета, якій Жан Моне присвятив своє життя, полягає у такому вислові: «Ми об'єднуємо не держави, ми єднаємо людей».

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції* / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Jean Monnet Seminar: "The Reform Treaty and the EU's Future"* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/education/jeanmonnet/seminar07_en.htm; 3) *Глосарій термінів Європейського Союзу* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.dovidka.com.ua/m.html#_Toc90362306.

Н

НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ДОСЛІДНИЦЬКИЙ КОМІТЕТ, або ЦЕНТР ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ; THE CENTRE FOR RESEARCH IN EUROPEAN STUDIES (CREST) – консультативний орган, основна функція якого – сприяння Європейській Комісії та Раді ЄС у виконанні завдань, поставлених перед цими інститутами, у сфері дослідницького та технічного розвитку.

CREST був заснований на початку 70-х рр. Резолюцією Ради Європейських Спільнот, а в 1995 р. законодавча база Комітету була замінена новою Резолюцією Ради ЄС (від 28 вересня 1995 р.)

Діяльність комітету спрямована на вирішення таких завдань:

1) виділити стратегічні пріоритети для розробки політики ЄС у сфері досліджень і технологічного розвитку, і таким чином сприяти Європейській Комісії у визначенні пріоритетних для ЄС дослідницьких програм;

2) забезпечити відповідний напрямок діяльності ЄС і країн-членів у сфері науково-технічного розвитку для встановлення взаємної послідовності дій на рівні політики ЄС з одного боку, та національної політики – з іншого;

3) продовжити дослідження та забезпечити незалежну оцінку Структурних програм ЄС у дослідницькій сфері та, т.зв. особливих програм ЄС;

4) сприяти формуванню стратегії діяльності ЄС у сфері міжнародного співробітництва, у сфері досліджень і технічного розвитку.

CREST здобуває все більшого значення, тому що Європа є передовим центром науково-технічного розвитку. Крім того, науково-технічний розвиток є важливою складовою на шляху підвищення європейської конкурентоспроможності та прискорення економічного зростання.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

Андрій Маловічко, Ганна Горіна

**НАЦІОНАЛЬНІ КОНКУРЕНТНІ ВІДОМСТВА КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄС;
THE COMPETITION AUTHORITIES OF THE MEMBER STATES** – конкурентні агентства країн-членів ЄС, що грають роль довірених радників урядів і законодавців, виступаючи за створення конкурентних підходів і просування культури конкуренції в їх юрисдикції.

Національні конкурентні відомства отримали повноваження застосовувати законодавство про конкуренцію ЄС для забезпечення та захисту конкуренції з 1 травня 2004 р. в умовах реформи конкурентного права ЄС (Регламент 1/2003 ЄС).

Національні конкурентні відомства повинні (Регламент 11/2010 ЄС):

- мати можливість приймати заходи у відповідні терміни, особливо відносно невідкладних справ;

- бути в змозі повною мірою співробітничати в рамках Європейської конкурентної мережі (див. *Європейська конкурентна мережа*) та інших відповідних європейських і міжнародних мереж, щоб розширити їх можливості для сумісного вирішення проблем в області конкуренції та забезпечити конвергенцію;

- бути наділені відповідними ресурсами інфраструктури та експертами, щоб мати можливість проводити розслідування та приймати заходи проти порушень;

- мати повноваження виступати як незалежний експерт в суді (ст. 15(3)).

До національних конкурентних органів належать Конкурентні агентства Естонії, Франції та Ірландії; Латвійський та Мальтійський Офіси конкуренції; Комісія з захисту конкуренції Кіпру та ін.

Ірландське конкурентне відомство визначає свою місію як «забезпечення якісної конкуренції для споживачів і ірландської економіки».

Напрями діяльності Відомства:

- втручання на основі законодавства про конкуренцію у випадках, коли доведена причетність бізнесу до участі в антиконкурентних діях, що здійснюються за допомогою фіксації цін або за рахунок зловживання своїм домінуючим положенням;

- блокування злиття, яке призведе до істотного зменшення конкуренції;

- розвинення конкуренції в економіці шляхом визначення обмежень на конкуренцію в законах і нормативних актах, консультування уряду та його міністрів про наслідки для конкуренції пропонованого законодавства, інформування органів державної влади і широкої громадськості щодо питань з конкуренції.

Бельгійське конкурентне відомство відповідає за розвиток і збереження активної конкуренції в Бельгії.

Склад Бельгійського конкурентного відомства:

- Генеральний директорат з питань конкуренції (Конкурентні служби);
- Рада конкуренції, яка складається з Трибуналу, Колегії конкурентних прокурорів, Реєстру.

Основні завдання:

- забезпечення захисту та сприяння ефективній конкуренції на території Бельгії;

- ухвалення участі в реалізації європейської політики конкуренції.

Одним з прикладів успішної реалізації проектів національних конкурентних відомств країн-членів ЄС в Україні у 2019 році є реалізація Проекту Європейського Союзу Twinning UA/49 «Підтримка інституційної спроможності Антимонопольного комітету України з проведення досліджень ринків та ефективності застосування конкурентного законодавства з метою наближення до стандартів ЄС».

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties>; 3) Офіційний сайт : European Commission : Competition [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ec.europa.eu/competition>; 4) Матеріали Асоціації європейських досліджень (АЕВДОС) [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://europa.eu.int>.

Оксана Озаріна, Юрій Яковенко

НЕОЛІБЕРАЛІЗМ; NEOLIBERALISM – один з напрямків сучасної політичної економії, що пояснює необхідність поєднання державно-монополістичного регулювання економіки з реалізацією принципів вільної конкуренції.

Найбільшого розповсюдження та впливу неолібералізм досяг після Другої світової війни (1939-1945 рр.), основними представниками якого були економісти з Франції (Б. Ногаро, М. Алле та ін.), Великої Британії, США, Італії (Л. Ейнауді та його прихильники) та ін. Проте центром сучасного неолібералізму стала ФРН (Н.-В. Ейкен, А. Рюстов, Л. Ерхард, А. Мюллер-Армак, Ф. Бем, які надали найповнішу та систематизовану розробку цієї теорії).

Неоліберали стверджують, що вільна конкуренція створює найефективніший механізм економічної діяльності, оскільки забезпечує формування такої системи цін, яка складаючись під дією попиту та пропозиції і виконуючи роль регулятора господарських процесів, обумовлює раціональний розподіл економічних ресурсів і повне задоволення запитів споживачів.

Проте на відміну від своїх попередників теоретики неолібералізму вже не вважають, що дія вільної конкуренції може бути забезпечена автоматично. Втративши безмежний оптимізм ідеологів минулого, вони вимушені визнати ряд

недоліків капіталізму (панування монополій, диспропорції та економічні кризи), які деформують механізм ринкового регулювання та можуть призвести до глибоких потрясінь всієї системи капіталізму. Звідси неоліберали роблять висновок про необхідність постійного державного втручання в економіку з метою підтримки сприятливих умов для капіталістичної конкуренції та свободи ціноутворення. Виступаючи проти безпосереднього державного втручання у виробництво та комерційну діяльність підприємств, відкидаючи політику регламентації цін, неоліберали вважають, що держава повинна стимулювати економічний розвиток за допомогою податкової та кредитної систем, шляхом надання замовлень і заохочення експорту. Вони надають велике значення стабілізації грошової системи як одному з найважливіших засобів забезпечення безкризового розвитку капіталізму та критикують інфляційну політику прихильників кейнсіанства як таку, що сприяє підриву «природних процесів» ціноутворення. Вважаючи, що державі доцільно підтримувати високий рівень інвестування, неоліберали разом з тим відкидають кейнсіанську ідею необхідності забезпечення повної зайнятості. Вони стверджують, що відсутність безробіття позбавляє заробітну плату достатньої «еластичності», та виступають проти боротьби профспілок за її підвищення.

Неоліберали, захищаючи тезу «конкуренція – наскільки можливо, планування – наскільки необхідно», критикують кейнсіанців за недооцінку загрози надмірного розширення економічних функцій держави та вимагають їх обмеження певними рамками.

Неоліберали беруть активну участь в ідеологічній боротьбі з соціалізмом. Антисоціалістична спрямованість ідей якнайповніше виражена в роботах теоретиків неолібералізму з ФРН. Вони протиставляють соціалізму цілу систему переконань, фундамент якої утворює концепція ідеальних типів Н.-В. Ейкена, згідно з якою всі економічні системи в історії людства поділяються на два типи – конкурентно-ринкове та центрально-кероване господарство. В основу такої класифікації покладено форми управління економікою, що розглядаються у відриві від конкретного типу виробництва та відношення до власності. Унаслідок такого підходу соціалістична економіка трактується як один з різновидів існуючої тисячоліттями командно-адміністративної системи управління державою. Неоліберали прагнуть довести, що ліквідація капіталістичних конкурентно-ринкових відносин і встановлення системи централізованого планування перетворює соціалістичну економіку на «надмонополію», позбавлену важелів ефективного господарювання.

З другої половини 60-х рр. ХХ ст. у ФРН відбувається послаблення позицій неолібералізму та посилення позицій прихильників державного регулювання економіки.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Блюмин И.Г. Кризис современной буржуазной политической экономии [Текст] / И.Г. Блюмин. – М. : ИМО, 1959. – 561 с.; 3) Валлерстайн И. Геополитические миро-системные изменения: 1945–2025 годы [Текст] / И. Валлерстайн // Вопросы экономики. – 2006. – № 4. – С. 75; 4) Plant R. The Neo-liberal State [Text] / Oxford University Press – 2009 – 52p.; 5) Steger M.B. Neoliberalism: A Very Short Introduction [Text] / M.B. Steger, R.K. Ravi. – Oxford : Oxford University Press, 2010 – 144p.

О

ОБ'ЄДНАНИЙ ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ЦЕНТР; JOINT RESEARCH CENTRE (JRC) – спеціальна структура, створена в ЄС для організаційної підтримки наукових досліджень і розробок. JRC створено за Договором про створення Європейської спільноти атомної енергії (Євроатому) у 1957 р. Його роль полягала у підвищенні ядерної безпеки та безпеки в цілому в ЄС за рахунок проведення необхідних наукових досліджень. Центр став головною організацією, яка координувала розвиток ядерної енергетики та управляла науковими дослідженнями у цій галузі, беручи безпосередню участь у заходах, які були заплановані ЄС у цій сфері.

Центр всіляко підтримується з боку ЄС у різних аспектах його комунітарної політики. JRC бере пряму участь у розробці та реалізації науково-технічної політики, а також законодавства Спільноти.

Діяльність JRC охоплює великий спектр галузей науки, зосереджуючи увагу на таких сферах як енергетика, безпека та захист споживачів. Відповідні пріоритети практично присутні у всіх напрямках наукових досліджень і розробок, що проводяться під егідою JRC. Дослідження проводяться за 18 напрямками: конкурентоспроможність та інновації; Європейський дослідницький простір; енергетика та транспорт; інформаційне суспільство; наука про життя та біотехнологія; нанотехнологія; сільський розвиток, сільське господарство та рибальство; природні ресурси; довкілля та здоров'я; зміни клімату; внутрішня безпека; надзвичайні ситуації та реагування; їжа, безпека харчування та якість; глобальна безпека; кооперація у розробках; управління використанням ядерної енергії та вплив на довкілля; захист від ядерного впливу; ядерна безпека. Дослідження мають як фундаментальний, так і прикладний характер, здійснюються як для корпоративного, так і для державного сектора.

Канцелярія Генерального директора JRC розташована у м. Брюсселі, а сам JRC об'єднує сім різних інститутів:

- 1) Інститут еталонних матеріалів та вимірювань (Institute for Reference Materials and Measurements, IRMM).
- 2) Інститут трансуранових елементів (Institute for Transuranium Elements).
- 3) Інститут енергетики (Institute for Energy).
- 4) Інститут захисту та безпеки громадян (Institute for the Protection and the Security of the Citizen, IPSC).
- 5) Інститут з питань довкілля та сталого розвитку (Institute for Environment and Sustainability, IES).
- 6) Інститут з питань охорони здоров'я та захисту прав споживачів (Institute for Health and Consumer Protection, IHCP).
- 7) Інститут перспективних технологічних досліджень (Institute for Prospective Technological Studies, IPTS).

Кожен з цих інститутів розташований у п'яти різних країнах ЄС: Бельгії, Німеччині, Італії, Нідерландах та Іспанії.

Діяльність JRC розповсюджується на країн-членів ЄС; країн-кандидатів (Албанія, Республіка Північна Македонія, Чорногорія, Сербія та Туреччина) та потенціальних кандидатів (Боснія та Герцеговина, Косово) на вступ до ЄС; країни, що долучилися до реалізації Сьомої Рамкової програми підтримки досліджень і технологічного розвитку, та асоційовані країни (Норвегія, Ліхтенштейн, Ізраїль та Швейцарія), а також на країн-партнерів за Європейською політикою сусідства

(Алжир, Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Єгипет, Грузія, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Молдова, Марокко, Палестинська Автономія, Сирія, Туніс та Україна).

Діяльність JRC пов'язана зі створення Європейського дослідницького простору (European Research Area, ERA) та реалізацією Сьомої рамкової програми підтримки досліджень і технологічного розвитку. Важливою функцією JRC є технічна підтримка та забезпечення досліджень, які проводяться у межах цієї програми.

JRC фінансується рамковою програмою ЄС для досліджень та інновацій, програмою «Горизонт 2020» для неядерної роботи та Програмою досліджень та навчання EURATOM для ядерної роботи. Подальший дохід JRC отримує завдяки виконанню додаткових робіт для служб Комісії та контрактній роботі для третіх сторін, таких як регіональні органи влади або промисловість. Наявні в розпорядженні JRC кредити розподіляються на витрати на персонал, засоби виконання (технічне обслуговування будівель і обладнання, товари, страхування, витратні матеріали і т.д.) і конкретні витрати (прямі наукові закупівлі), пов'язані з діяльністю рамкової програми досліджень та інновацій.

Бюджет JRC становить всередньому 330 млн. євро щорічно (для прямої підтримки інституцій ЄС через науково-технічні поради щодо політики). Зокрема, станом на 2018 р. бюджет центру дорівнював 373,7 млн. євро, додаткових 28,2 млн. євро було отримано у вигляді внесків від країн, пов'язаних з «Горизонтом 2020». Крім того, було надано 30,1 млн. євро для програми зняття з експлуатації ядерних установок JRC, та програми поводження з відходами, пов'язаними з EURATOM.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://ec.europa.eu/environment/enlarg/candidates.htm>; 3) Офіційний сайт Joint research centre [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://ec.europa.eu/jrc/en/about/organisation>.

Катерина Шерстюк

ОРГАНИ ЄС; EU BODIES – самостійні елементи організаційного механізму ЄС, який складається з «інститутів ЄС» та «органів ЄС» (див. *Інститути ЄС*).

Поряд з органами, які передбачені в засновницьких договорах, Європейський Парламент, Рада Європейського Союзу та Європейська Комісія своїми правовими актами засновують нові органи ЄС, кількість яких постійно збільшується (принцип відкритої системи). До органів ЄС належать:

- Європейська Рада як орган політичної координації та планування ЄС;
- консультативні органи: Економічний та соціальний комітет, Комітет регіонів, Економічний та фінансовий комітет; Комітет із зайнятості; Консультативний комітет тощо;
- правоохоронні органи: Євроюст, ЄвроПОЛ, Європейська служба боротьби проти шахрайства;
- контрольні органи: Європейський омбудсмен;
- банки ЄС: Європейський інвестиційний банк; Європейський Центральний Банк;
- органи спеціальної компетенції, що мають правосуб'єктність як юридичні особи, це як правило агентства: Європейське агентство з лікарських препаратів,

Європейське агентство з авіаційної безпеки тощо (див. *Агентства Європейського Союзу*);

- органи, що виступають підрозділами інших інститутів або органів (внутрішні органи), наприклад, Генеральний секретаріат як допоміжний орган (апарат) Європейського Парламенту, Ради ЄС та Європейської Комісії; Координаційний Комітет зі співробітництва між органами поліції та юстиції;

- Європейський омбудсмен;

- Європейська школа адміністрації (проводить навчання з певних напрямків для членів працівників ЄС);

- інші спеціалізовані агентства та децентралізовані органи, які вирішують цілий ряд технічних, наукових та управлінських завдань.

В засновницьких документах ЄС зафіксовано метод скоординованої субординації (або гармонізації), що забезпечує механізм взаємодії інститутів та органів ЄС. Створено гнучку та рухливу систему елементів розподілення та взаємодії влади, що не ставить перед собою ціль їх розділити та жорстко закріпити в певному взаємозв'язку, але дає можливість ефективно забезпечити їх взаємодію між собою.

Положення Лісабонського договору передбачають ряд суттєвих змін в інституційній сфері. В зв'язку з набуттям ЄС міжнародної правосуб'єктності, утворено новий орган – Європейська служба зовнішньополітичної діяльності (дипломатичного відомства ЄС, яке буде відігравати роль «міністерства закордонних справ»).

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.;* 2) *Право Європейського Союзу [Текст] / С.Ю. Кашкин и др.; отв. ред. С.Ю. Кашкин.- М. : Проспект, 2009.- 304 с.;* 3) *ЕС. Основопологабельные акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями [Текст] – М., 2008. – 696 с.;* 4) *Веб-портал органів виконавчої влади України. Коментарі до Лісабонського Договору [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.kmi.gov.ua/control/uk/publish>; 5) *Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm; 6) *Офіційний сайт : Новая Европа [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://neurope.eu/article/2008/07/28/lissabonskii_dogovor_novyi_variant_evrokonstitutsii і 7) *Офіційний сайт : An official website of the European Union [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://europa.eu/youreurope/business/selling-in-eu/competition-between-businesses/competition-rules-eu/index_en.htm****

Юрій Яковенко

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВАЛЮТНОГО СОЮЗУ – включає органи та інститути ЄС, які забезпечують функціонування валютного союзу та реалізацію спільної валютної політики.

З урахуванням розподілу повноважень і функцій у системі валютної політики ЄС розрізняють три категорії інститутів. Перша категорія являє собою національні інститути – валютно-фінансові установи, організації: банки (центральні, комерційні, інвестиційні тощо), фінансові, страхові організації, біржі, у т.ч. валютні. Такі інститути підпорядковуються національним урядам країн-членів ЄС та національному законодавству.

Друга категорія інститутів формується на основі угод між деякими країнами-членами ЄС. Це так звані групові інститути, які входять до складу валютно-фінансових структур. Найбільш розвиненою сучасною формою валютного союзу у рамках ЄС є зона євро (*див. Єврозона*), де створено інститут єдиної спільної валюти – євро.

Третя категорія інститутів охоплює загальноєвропейські (загальноінтеграційні) інститути, які мають відповідні повноваження та виконують функції в інтересах ЄС у цілому. До числа основних інститутів цієї категорії відносяться: Європейський центральний банк (*див. Європейський Центральний Банк*), Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк (*див. Європейський інвестиційний банк*), Європейський суд аудиторів (*див. Європейський суд аудиторів*).

Між інститутами різних категорій існує визначений функціональний взаємозв'язок і взаємозалежність, що ґрунтується на таких принципах:

1) інститути кожної категорії виконують свої функції, відповідним чином координують різні об'єкти валютної системи та напрямки валютної політики. Зокрема, загальноєвропейські інститути займаються винятково діяльністю, що створює загальні напрями діяльності. Інші функції передаються національним урядам;

2) особливості формування загальноєвропейських інститутів, характер їх відносин з національними та груповими інститутами обумовлені прагненням послабити залежність від світових організацій (МВФ, Всесвітнього банку та ін.).

Інституціональну основу організаційної структури Європейської валютної системи, валютної політики ЄС (*див. Валютна політика ЄС*) становить Європейський Центральний Банк, який також забезпечує функціонування економічного та монетарного союзу (*див. Економічний та монетарний союз*). Також основоположну роль у організаційній структурі Європейської валютної системи виконують Європейський інвестиційний банк та Європейський суд аудиторів. Основні функції Європейського інвестиційного банку полягають у довгостроковому фінансуванні різних регіонів ЄС і наданні пільгових кредитів. Кредити надаються у різних валютах, але в останні роки зростає питома вага єврокредитів. Функції Європейського суду аудиторів полягають у забезпеченні зовнішнього контролю за фінансовими процесами у ЄС і консультуванні з питань прийняття та здійснення фінансових і бюджетних проектів, а також із проблем валютних відносин у ЄС.

Важлива роль у організаційній структурі Європейської валютної системи та валютній політиці ЄС відводиться Європейському банку реконструкції та розвитку. Цей банк створений у 1991 р. Його власниками є 60 країн і дві міжнародні організації. Він здійснює проектне фінансування банків, підприємств і компаній, вкладаючи кошти як у створення нових виробництв, так і в діючі підприємства.

Наразі ЄБРР обслуговує інтереси всіх своїх акціонерів (69 країн з п'яти континентів плюс Європейський Союз та Європейський інвестиційний банк), а не лише ті країни, які отримують його інвестиції (10,1 млрд. євро у 2019 році). У той же час кількість акціонерів ЄБРР все ще збільшується, а останніми членами є Китай, Індія, Сан-Марино та Лівія. Загалом ЄБРР було інвестовано понад 140 млрд. євро в понад 5600 проектів.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу [Текст] / Н. Мусис ; пер. з англ. – К. : К.І.С., 2005. – 466 с.; 3)

Офіційний сайт : *European Union [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://europa.eu/>. 4) Офіційний сайт : *The European Bank for Reconstruction and Development [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.ebrd.com/>.**

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ОСВІТА, ФАХОВЕ НАВЧАННЯ ТА МОЛОДЬ; EDUCATION, VOCATIONAL TRAINING AND YOUTH – згідно з принципом субсидіарності кожна країна ЄС несе цілковиту відповідальність за організацію своєї системи освіти, фахового навчання та зміст навчання. Договором про заснування Європейської Спільноти (1957 р.), Спільнота не має ніяких явних повноважень діяти у таких сферах, як, наприклад, освіта та професійне навчання (ст. 149 і 150), соціальне приєднання (ст. 137, останній параграф), і культура (ст. 151). Це нові статті, на доповнення до Договору про ЄС як частина змін, введених Єдиним європейським актом у 1986 р. і Маастрихтським договором у 1992 р. Роль ЄС у цих сферах полягає у підтримці дій країн-членів, за умови повної поваги до їх автономії та повноважень. Пріоритетними цілями ЄС є розвиток загальноєвропейського виміру освіти, сприяння мобільності та налагодження зв'язків між університетами та школами Європи.

Відповідно до цих статей ЄС не прагне розробляти спільну освітню політику. Однак Європейський Союз має в своєму розпорядженні низку специфічних засобів заохочення співпраці в цій галузі, а саме:

1) програми дій Спільноти, узгоджені за процедурою спільного ухвалення рішень, зокрема:

- «Сократ» (Socrates) - освітня програма, яка має на меті розвивати європейський вимір і поліпшувати якість освіти, заохочуючи співпрацю держав-учасниць. «Сократ» поділяється на вісім напрямків діяльності: а) «Коменський» (Comenius) - шкільна освіта; б) «Еразм» (Erasmus) - вища освіта; в) «Грюндтвіг» (Grundtvig) - навчання дорослих та інші освітні можливості; г) «Лінгва» (Lingua) - вивчення європейських мов; «Мінерва» (Minerva) - інформаційні та комунікаційні технології в освіті; д) аналіз освітніх систем і політик та їх оновлення, зокрема: розвиток мереж взаємного визнання кваліфікацій (network of National Academic Recognition Information Centres, NARICs); поширення інформації в освітній галузі (Eurodice) та обмін досвідом управлінців у галузі освіти (Arion); е) спільні акції з іншими європейськими програмами; ж) супутні заходи;

- «Леонардо да Вінчі» (Leonardo da Vinci) – програма заходів із запровадження політики Спільноти в галузі професійного навчання;

- «Молодь» (Youth) – програма взаємообмінів та неформальної освіти, орієнтована на молодь від 15 до 25 років. Відкрита для молоді в 31 європейській країні; надає молодим людям можливості для групових взаємообмінів та індивідуальної волонтерської роботи. Спирається на досвід попередніх програм «Молодь для Європи» та «Європейська волонтерська служба»;

2) юридичні акти Спільноти, що заохочують співпрацю країн-членів у сфері молодіжної та освітньої політик, зокрема: рекомендації, звернення, робочі документи, експериментальні проекти тощо;

3) два агентства, що координують діяльність ЄС стосовно фахового навчання: Європейський центр розвитку професійної освіти, який опікується науковими та технічними аспектами розвитку фахової освіти в Європі, та Європейська освітня фундація, що підтримує та координує реформування систем

фахового навчання в рамках програм «ФАРЕ» (PHARE), «ТАСІС» (TACIS) та «МЕДА» (MEDA).

Для досягнення мети, визначеної на Європейському Самміті в Лісабоні в березні 2000 року, - стати найбільш конкурентоспроможною та найдинамічнішою в світі економікою, заснованою на знаннях (див. *Лісабонська стратегія*), Європейська Комісія запропонувала політичну співпрацю в напрямку навчання впродовж усього життя. Допомога активній частині населення в пристосуванні до постійних технологічних змін є основним засобом боротьби з безробіттям і побудови справжньої Європи знань.

Політика в галузі освіти та навчання набула особливого значення із прийняттям стратегії «Європа 2020». У рамках програми «Європа-2020» державам-членам щороку надавались конкретні вказівки щодо пріоритетних реформ у вигляді рекомендацій, що стосуються конкретних країн. У галузі освіти та професійної підготовки Стратегічна рамкова програма європейського співробітництва в галузі освіти та навчання (ET 2020) окреслила інструменти та механізми спільної роботи на рівні ЄС. Вона також встановила сім цілей, які мають бути досягнуті до 2020 року:

1. Принаймні 95% дітей у віці від чотирьох до початкового віку обов'язкової початкової освіти повинні бути охоплені дошкільною освітою (показник 2018 року: 95,4%);

2. Рівень 15-річних дітей з недостатніми здібностями до читання, математики та природничих наук повинен бути менше 15% (показник 2015 року: 19,7% для читання, 22,2% для математики та 20,6% для науки);

3. Показник раннього виходу зі сфери освіти і професійної підготовки повинен становити менше 10% (показник 2018 року: 10,6%);

4. Коефіцієнт осіб від 30 до 34 років з вищою освітою повинен становити не менше 40% (показник 2018 року: 40,7%);

5. В середньому принаймні 15% дорослих (у віці від 25 до 64 років) повинні брати участь у навчанні протягом усього життя (показник 2018 року: 11,1%);

6. Принаймні 20% випускників вищих навчальних закладів та 6% осіб у віці від 18 до 34 років з початковою професійною кваліфікацією повинні були витратити деякий час на підготовку або навчання за кордоном;

7. Щонайменше 82% випускників (від 20 до 34 років, які успішно отримали середню або вищу освіту), які закінчили навчання один-три роки тому, повинні бути працевлаштовані (ставка 2018 року: 81,6%).

У 2016 році Європейська Комісія опублікувала повідомлення про Нову програму розвитку навичок для Європи (COM (2016) 0381), в якій вона запропонувала 10 заходів для навчання людей навичкам, необхідним на ринку праці.

У травні 2018 року, після саміту в Гетеборзі, Європейська Комісія опублікувала повідомлення «Побудова сильнішої Європи: роль молодіжної, освітньої та культурної політики» (COM (2018) 0268). Він викладає своє бачення щодо створення «Європейського освітнього простору», включаючи, серед іншого, пропозицію за Рекомендацією Ради щодо сприяння автоматичному взаємному визнанню дипломів про вищу та середню освіту та результатів періодів навчання за кордоном. Ця рекомендація була прийнята Радою 26 листопада 2018 року.

Після прийняття Європейського стовпа соціальних прав (European Pillar of Social Rights), який визнає, що «діти мають право на доступну дошкільну освіту та піклування належної якості», питання дошкільної освіти стає все більш актуальним. У травні 2019 року Рада ухвалила Рекомендацію щодо високоякісних

систем освіти та догляду за дітьми (Recommendation on High Quality Early Childhood Education and Care Systems).

Ще одним аспектом у цій сфері стало прийняття на період 2014-2020 рр. програми ЄС у галузі освіти, навчання, молоді та спорту – Erasmus + (бюджет 14,7 млрд. євро). Конкретними цілями, які переслідує програма «Еразмус +», є:

1. Поліпшення рівня ключових компетенцій та навичок, особливо враховуючи їхню важливість для ринку праці та їх внесок у згуртоване суспільство;

2. Сприяння підвищенню якості, досконалості в інноваціях та інтернаціоналізації закладів освіти та навчання;

3. Сприяння появі та підвищенню обізнаності про європейський простір навчання протягом усього життя, покликаний доповнювати реформи політики на національному рівні;

4. Посилення міжнародного виміру освіти та навчання;

5. Покращення викладання та вивчення мов.

Для сфери освіти програма виконує ці цілі за допомогою ключових дій: навчальна мобільність людей; співпраця в галузі інновацій та обмін передовою практикою; підтримка реформи політики.

Пропозиція Європейської Комісії про подальшу програму (2021-2027) була опублікована в травні 2018 року (COM (2018) 0367). Загальна структура програми залишається практично незмінною. Проте, Комісія запропонувала подвоїти бюджет до 30 млрд. євро.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Fact Sheets on the European Union: Education and Vocational Training [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/139/education-and-vocational-training>.

Анастасія Чепурнова

ОСНОВНІ ФОНДИ ЄС – фінансові кошти ЄС, які задекларовані Лісабонським Договором і виділені на реалізацію регіональної політики ЄС. Всі кошти фінансування регіональної політики ЄС в залежності від їх цільового спрямування розподіляються на такі групи:

1) Основні фонди - більше 76% бюджету ЄС управляється в партнерстві з національними та регіональними органами влади через систему «спільного управління», в основному через 5 великих структурних та інвестиційних фондів. У сукупності це допомагає реалізувати стратегію Європа-2020:

- Структурні та інвестиційні фонди (Structural and Investment Funds): Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF), Європейський соціальний фонд (ESF); Фонд згуртування (Cohesion Fund); Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільського господарства (EAFRD); Європейський фонд морського та рибного господарства (EMFF));

- Фонд солідарності ЄС (European Union Solidarity Fund (EUSF));

II. Фінансові інструменти (див. *Фінансові інструменти ЄС*):

- Спільні інструменти (Joint Instruments) підтримки: Jeremie, Jessica, Jaspers, Jasmine;

- Інструмент підготовки до вступу (Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA));

- Інструмент Європейського сусідства та партнерства (European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI)).

Інші фонди управляються безпосередньо ЄС. Вони надають кошти у вигляді:

- грантів для конкретних проектів, пов'язаних з політикою ЄС;
- контрактів, виданих установами ЄС для покупки послуг, товарів або робіт, які їм необхідні для їх діяльності (навчання, організація конференцій, ІТ-обладнання).

Основні фонди ЄС (347 млрд. євро., виділені з бюджету ЄС на період з 2006-2013 рр.) за своїм використанням розподіляються відповідно до цілей регіональної політики ЄС, а саме:

- ціль № 1 «Конвергенція» охоплює 81,5% від загальної суми коштів Основних фондів, призначені для найбільш бідних країн-членів і регіонів;
- ціль № 2 «Регіональна конкурентоспроможність та зайнятість» - 15,95 % Структурних фондів призначені на підтримку інноваційної діяльності, сталого розвитку, підвищення рівня доступності до ринку труда та навчальних проектів;
- ціль № 3 «Європейське територіальне співробітництво» - 2,5 % Структурних фондів доступні для транскордонного, транснаціонального та міжрегіонального співробітництва.

Незважаючи на те, що кошти даних фондів виділяються практично всім країнам ЄС, більша їх частина все ж адресується державам Східної Європи, де внутрішній валовий продукт на душу населення нижче 90% від середнього по ЄС показника ВВП на душу населення.

На період 2014-2020 рр. Європейські структурні та інвестиційні фонди (ESIF) становлять понад третину бюджету ЄС (Фонд згуртування - 63 399 млн. євро, EAFRD - 95 577,052 млн. євро, EMFF - 7 404,84 млн. євро, ERDF - 187,4 млн. євро, ESF - 86,4 млн. євро).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Cohesion policy 2007–13 — Commentaries and official texts / European Commission.- Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2007 — 160 p.; 3) Регіональна політика Європейського союзу: навчальний посібник. для студ. спец. «Міжнар. економіка» 8.03050301 всіх форм навчання [Текст] / Т.Г. Шеремет ; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Каф. міжнар. економіки. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2012. – 100 с.; 4) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://europa.eu/european-union/about-eu/funding-grants_en; 5) Open Knowledge Foundation [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://community.openspending.org/resources/eu/funds/#ftnt19>.

Катерина Шерстюк

ОФІЦІЙНИЙ ВІСНИК ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ; OFFICIAL JOURNAL OF THE EUROPEAN UNION (OJ) – містить закони та інші офіційні акти ЄС, друкується кожного робочого дня всіма 24 офіційними мовами ЄС. До 1 лютого 2003 р., коли набрав чинності Ніщцький договір, мав назву «Офіційний вісник Європейських Спільнот» (Official Journal of the European Communities). Складається з двох частин, «L» і «C», і додатка «S» для оголошень про конкурси щодо постачання. Серія S - це також єдина серія, яка випускається не кожною робочою мовою Союзу. Кожен замовник видає сповіщення мовою, яку він обрав. В частині «L» публікуються обов'язкові законодавчі акти; частина «C» містить

інформаційні матеріали – рішення Суду ЄС, звіти про засідання Європейського Парламенту, доповіді Соціально- економічного комітету та Комітету регіонів тощо. Існує також електронний розділ частини «С» – «ОJSE»; документи цього розділу публікуються тільки в електронному вигляді.

Офіційний журнал Європейського Союзу (ОJ) публікується щодня (з понеділка по п'ятницю регулярно, у суботу, неділю та святкові дні лише у невідкладних випадках) усіма офіційними мовами ЄС. З 1 липня 2013 року лише електронне видання ОВ є автентичним та створює юридичний ефект.

Вперше він був опублікований 30 грудня 1952 року як Офіційний журнал Європейського співтовариства з вугілля та сталі. З 1998 року журнал доступний в Інтернеті через сервіс EUR-Lex.

З 1 липня 2013 року електронна версія Офіційного журналу має юридичне значення замість паперової версії. Кожен випуск публікується як набір документів у форматі PDF / A (один на офіційній мові) плюс один XML-документ, що забезпечує загальну когерентність за допомогою хешей та кваліфікований електронний підпис (вид цифрового підпису, визначений у європейському законодавстві), розширений із довіреною часова марка.

З 1 січня 2016 року було запроваджено нові підсерії, LI та CI, щоб забезпечити більшу гнучкість у разі зміни запланованого вмісту (наприклад, L015I).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Wikipedia [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://en.wikipedia.org/wiki/Official_Journal_of_the_European_Union;

Юрій Яковенко

ОФІЦІЙНІ МОВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ – в європейських інститутах офіційно рівноправно використовуються 24 мови: англійська, болгарська, угорська, грецька, датська, ірландська, іспанська, італійська, латиська, литовська, мальтійська, німецька, нідерландська, польська, португальська, румунська, словацька, словенська, фінська, французька, хорватська, чеська, шведська, естонська. Щоразу, коли нові країни приєднуються до ЄС, їх мови додаються до офіційних мов.

Офіційна мова ЄС з 1958 р. – голландська, французька, німецька, італійська мови; з 1973 р. – датська, англійська мови; з 1981 р. – грецька мова; з 1986 р. – португальська, іспанська мови; з 1995 р. – фінська, шведська мови; з 2004 р. – чеська, естонська, угорська, латвійська, литовська, мальтійська, польська, словацька, словенська мови; з 2007 р. – болгарська, ірландська, румунська мови; з 2013 р. – хорватська мова. Навіть після виходу Великобританії з ЄС англійська мова залишається однією з офіційних мов Ірландії та Мальти.

У відповідності зі своїм статусом демократичної міжнародної організації одним з основоположних принципів ЄС є багатомовність. Ця політика спрямована на спілкування зі своїми громадянами на їх власних мовах, захищаючи багате мовне розмаїття Європи, сприяючи вивченню мов в Європі.

Цей підхід не має прецеденту ні серед багатомовних держав, ні навіть міжнародних організацій.

Цей принцип закріплений у Хартії основних прав ЄС. Кожен громадянин ЄС має право використовувати будь-яку з 24 офіційних мов для зв'язку з установами ЄС, і вони зобов'язані відповідати тією ж мовою.

Закон ЄС та інші законодавчі тексти публікуються на всіх офіційних мовах, крім ірландської, з причин, пов'язаних з ресурсами (на ірландську мову зараз перекладаються лише положення, прийняті Радою ЄС та Європейським Парламентом).

Засідання Європейської Ради та Ради Європейського Союзу тлумачаться на всіх офіційних мовах. Члени Європейського Парламенту мають право використовувати будь-яку офіційну мову під час виступу в парламенті.

В ЄС є понад 60 корінних регіональних мов або мов меншин, якими розмовляють близько 40 мільйонів людей. До них відносяться баски, каталонці, фризівці, саамі, валлійці та ідиш. Європейська Комісія підтримує відкритий діалог, заохочуючи мовну різноманітність та докладаючи зусиль для збереження цієї спадщини. Але правовий статус цих мов та ступінь їхньої підтримки визначаються національними урядами. Одним з важливих джерел коштів для ініціатив із захисту та сприяння викладанню та вивченню мов меншин є програма Erasmus +.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-languages_en.

Ганна Горіна

II

ПАКТ ПРО СТАБІЛЬНІСТЬ І ЗРОСТАННЯ; STABILITY AND GROWTH PACT – мав на меті гарантувати дотримання країнами, учасницями Економічного та монетарного союзу «бюджетної дисципліни» після впровадження єдиної валюти. Практично Пакт складається з резолюції Європейської Ради, ухваленої в м. Амстердамі 17 червня 1997 р., та двох постанов Ради Міністрів від 7 липня 1997 р., які описують технічні деталі домовленостей щодо нагляду за бюджетом, координації економічних політик і штрафних санкцій у разі порушення бюджетної дисципліни. В Резолюції Європейської Ради три сторони – країни-члени, Європейська Комісія та Рада Міністрів – взяли на себе зобов'язання повною мірою виконувати домовленості щодо нагляду за бюджетом і дотримання бюджетної дисципліни. Пакт надав Раді Міністрів право вдаватися до покарання країни-члена ЄС, що не доклала достатньо зусиль для дотримання передбачених меж бюджетного дефіциту (3 %). Спершу покарання передбачає безвідсотковий внесок на користь ЄС; а якщо протягом двох років країна не виправила становища, на неї може бути накладено штраф. Утім чітких правил щодо цих покарань немає, тож їх застосування чи незастосування лишається на розсуд Європейської Ради.

Криза державних боргів 2008-2009 рр. в ЄС, у т.ч. криза в Греції, стала серйозним випробуванням для Європейського Союзу. 25 травня 2010 р. на Брюссельському економічному форумі Голова Європейської Ради Герман Ван Ромпей запропонував ввести ефективніші санкції проти тих країн ЄС, які порушують положення Пакту стабільності та зростання. Криза продемонструвала «напругу всередині європейської системи», яка полягає в тому, що ЄС побудував монетарний союз, але досі не побудував «повноцінного економічного та

політичного союзу». Для подолання цієї кризи країни-члени ЄС мають вийти на вищий рівень бюджетної дисципліни. Пакт про стабільність та зростання, який встановлює вимоги щодо дефіциту бюджету, державного боргу та рівня інфляції, продовжуватиме бути ключовим інструментом ЄС. Крім того, згідно німецької пропозиції норми Пакту введуть до корпусу національного права держав ЄС, аби вони діяли не як тиск «із Брюсселя», а як природні правила гри самих держав.

Розуміючи, що фінансових і бюджетних дій може бути замало, Голова Європейської Ради закликає до вирівнювання рівня конкурентоспроможності країн Європейського Союзу, тобто до не лише монетарного, але й реального соціально-економічного зближення країн ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

ПЕРЕСТРАХУВАННЯ ТА СТРАХОВІ ПОСЕРЕДНИЦТВА В ЄС – елемент економічної політики щодо перестраховування в ЄС, який почав здійснюватися з 1964 р., коли була прийнята Директива Ради Європи «Про скасування обмежень на свободу створення та свободу надання послуг відносно перестраховування та ретроцесії». Проте, Директива не скасувала обмежень, які пов'язані з певними неузгодженостями, що виникають між національними умовами країн-членів щодо нагляду за перестраховуванням. Така ситуація призвела до існування в рамках ЄС різних за рівнем нагляду перестрахових компаній, що створило об'єктивні перешкоди для визначення типу перестрахових зобов'язань, визначення активів перестраховиків, вимог до маржі їхньої платоспроможності та інше. Саме це обумовило необхідність прийняття Директиви 2005/68/ ЄС.

Вказана Директива спирається на введення Римським договором трьох свобод, з урахуванням яких країни-члени ЄС повинні скасувати будь-які обмеження на свободу створення та надання послуг щодо перестраховування та ретроцесії. Директива, прийнята Європейським Парламентом та Європейською Радою 16 листопада 2005 р., вносить істотні доповнення до структури гармонізованих правил при проведенні політики перестраховування. Вона полягає у прийнятті ризиків страховою компанією або іншою перестраховою компанією, та встановлює обов'язкові умови для перестрахових компаній з метою проведення ними діяльності із перестраховування.

Політика перестраховування безпосередньо пов'язана з політикою посередництва. У 1991 р. Європейська Комісія прийняла Рекомендацію, яка стосується страхового посередництва. Дана Рекомендація містить інформацію про сферу діяльності, незалежність, професійну компетентність страхових посередників, а також їх реєстрацію та санкції. Крім того, вона допомогла зблизити національні нормативно-правові акти щодо професійних вимог і реєстрації страхових посередників.

Наприкінці 2001 р. Європейський Парламент і Рада ЄС прийняли Директиву «Про страхове посередництво», в якій детально представлені основні положення політики страхового посередництва ЄС.

Директива 2002/92/ЄС «Про страхове посередництво» набула чинності 15 січня 2003 року. Країни-члени ЄС повинні включити її у своє національне законодавство до 14 січня 2005 року. У ній представлено класифікацію страхових посередників, розроблену на основі критерію залежності, подано їх поділ на «залежних» і «незалежних». 22 лютого 2016 року набула чинності Директива (ЄС)

2016/97 про дистрибуцію у страхуванні (Insurance Distribution Directive, IDD) та скасувала Директиву № 2002/92/ЄС про посередництво у страхуванні. Країни-члени ЄС повинні включити директиву в свої національні закони до 23 лютого 2018 року.

Дистрибуція у страхуванні означає продаж, пропозиція продажу, консультування або підготовка будь-яким іншим способом укладення договорів страхування. Охоплює також продаж страхових продуктів через веб-сайти, включаючи порівняльні веб-сайти, якщо вони дозволяють укласти договір страхування. IDD застосовується до всіх продавців страхових продуктів:

- 1) страхові посередники, такі як агенти та брокери, які мають бути зареєстровані у своїй країні та відповідають певним мінімальним вимогам;
- 2) страхові компанії, які продають безпосередньо споживачам; або
- 3) так звані "посередники допоміжного страхування". Це підприємства, які пропонують страхування як доповнення до продуктів та послуг, запропонованих ними.

Відповідно до IDD, користувачі та роздрібні інвестори, які купують страхові продукти, отримують переваги:

- 1) більша цінова прозорість та витри на страхові продукти;
- 2) простий, стандартизований інформаційний документ про страховий продукт (IPID), який надає чіткішу інформацію про продукти страхування життя;
- 3) коли страхові продукти пропонуються в пакеті з іншим товаром чи послугою, споживачі матимуть вибір придбати основний товар чи послугу без страхового полісу;
- 4) правила щодо прозорості та ділової поведінки, щоб допомогти споживачам уникати покупки продуктів, що не відповідають їх потребам.

Сутність страхового посередництва у новій Директиві визначається вимогою до підписання договору про надання споживачам інформації про статус продавця страхового продукту, вид його винагороди. Згідно з Директивою, «залежними» посередниками є особи, які виконують посередницькі функції для або від імені однієї чи більше страхових компаній у тих випадках, коли запропоновані страхові продукти не конкурентні між собою. Безпосередньо за дії такого залежного посередника несе відповідальність страхова компанія, продукти якої він пропонує і поширює. «Незалежні посередники» – посередники, за діяльність яких страхова компанія не є відповідальною, зобов'язані володіти полісом обов'язкового страхування цивільної відповідальності або мати певні фінансові гарантії.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Яременко Н.В. Еволюція інституту брокерів на світовому ринку страхових послуг [Електронний ресурс] / Н.В. Яременко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – № 2. – С. 286–291. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/znpnudps/2012_2/pdf/12invigim.pdf. 3) Сутність і класифікація страхового посередництва: європейський та український досвід / Н. В. Кудрявська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. - 2018. - № 2. - С. 125-131. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2018_2_22; 4) EU rules on insurance distribution [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/insurance-and-pensions/insurance-distribution_en

Анастасія Чепурнова

ПЕРШИЙ ПЛАН ДІЙ З ІННОВАЦІЙ У ЄВРОПІ; THE FIRST ACTION PLAN FOR INNOVATION IN EUROPE – план, схвалений Європейською Комісією у 1996 р., який фокусував увагу на питаннях становлення інноваційної культури у сфері освіти, бізнесу та влади, що передбачає створення відповідного адміністративного, законодавчого та фінансового середовища. Головним завданням даного плану було сприяння інтеграції науки та виробництва та розповсюдженню інновацій на рівні ЄС.

План був прийнятий у результаті суспільних дебатів після виходу Зеленої книги з інновацій 1995 р. і був спрямований на подолання дефіциту інновацій, з яким стикався ЄС. Дебати привернули увагу до важливості міжнародного виміру, зробили акцент на урахування національної та регіональної нерівності. Це потребує єдиного глобального підходу до вирішення існуючих проблем. План розроблено у межах стратегії підвищення конкурентоспроможності та вирішення актуальних соціально-економічних проблем.

Планом передбачено три основні напрями дій:

1) розвиток інноваційної культури на виробництві та заохочення мобільності науково-технічних кадрів: інноваційна діяльність вимагає, насамперед, творчого потенціалу, готовності бізнесу йти на ризик, а також соціальної, географічної, професійної пристосованості та мобільності. Тому практичні заходи охопили: освіту, навчання та підвищення кваліфікації у сфері інновацій, розвиток мобільності дослідників, підвищення значущості організаційних і соціальних інновацій, просування інновацій у державному секторі та урядових організаціях;

2) створення сприятливого середовища для інноваційної діяльності: створення законодавчо-правового, адміністративного та фінансового клімату, чому мають сприяти: реформи та гармонізація патентних систем, що існують в Європі, вдосконалення патентного законодавства Спільноти, створення служби допомоги підприємствам у захисті інтелектуальної власності та боротьбі з технологічним піратством, ширше залучення коштів європейських інвестиційних фондів для фінансування венчурного бізнесу, податкове стимулювання, зниження адміністративних бар'єрів для розвитку інноваційного підприємництва тощо. Особлива увага приділяється удосконаленню патентної системи, щоб зробити її більш доступною, ефективною та, у той же час, менш дорогою. Для цього погоджується розвиток національних патентних систем, загальноєвропейської та патентної системи ЄС;

3) переорієнтація наукових досліджень на інновації: ключовим фактором для розвитку інновацій є тісний взаємозв'язок між дослідженням («створенням наукової бази»), перевіркою, мобільністю, взаємодією («поширенням знань в області інновацій»), та здатністю фірм, в основному малих і середніх підприємств, застосовувати нові технології та ноу-хау. Тому стимулюється проведення прикладних і ринкових досліджень приватним бізнесом, заохочується інноваційна діяльність малих і середніх підприємств, посилюється взаємозв'язок між державними дослідницькими центрами, університетами та підприємствами, передбачено удосконалення прогнозування та планування наукових досліджень.

Також План визначав компетенції наднаціональних інститутів ЄС у сфері підтримки інновацій. Початком реалізації Першого плану дій з інновацій у Європі стала доповідь Європейської Комісії «Інновації для економічного зростання та зайнятості» (Innovation for Growth and Employment), зроблена у 1997 р. Вона передбачала конкретні завдання та заходи щодо практичного втілення його настанов (у сфері захисту прав інтелектуальної власності; фінансової підтримки

інновацій; розвитку системи освіти; сприяння інноваційній діяльності малих і середніх підприємств; удосконалення загальної координації тощо).

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.*

ПЕТЕРСБЕРЗЬКІ ЗАВДАННЯ; PETERSBERG TASKS – завдання ЄС у галузі оборони й безпеки, сформульовані в 1992 р. Радою міністрів країн ЗЄС, що відбувалась у готелі “Петерсберґ” поблизу м. Бонна (Німеччина). Вони внесені окремою статтею (ст. 17) до Амстердамського договору, відтак вони становлять невіддільну частину європейської оборонної та політики у галузі безпеки. Було визначено, що збройні сили ЗЄС можна залучати для виконання гуманітарних завдань, виконання рятувальних та миротворчих місій; військових операції для розв’язання кризових ситуацій, зокрема заходи, спрямовані на встановлення миру. Включення миротворчих операцій у новий договір про ЄС сприяло координації загальної оборонної політики, якою визначено створення під егідою ЄС дієздатних оборонних структур – сил (корпусу) швидкого реагування ЄС у складі 400 літаків, 100 кораблів та 15 бригад (чисельністю 60 тис. вояків).

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *European Parliament [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.euronest.europarl.europa.eu/euronest/>.**

ПІДГОТОВЧА АКЦІЯ ЩОДО НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ; PREPARATORY ACTION ON SECURITY RESEARCH (PASR) – програма щодо наукового дослідження у сфері безпеки, яка була заснована у березні 2003 р. PASR сприяє підвищенню рівня безпеки громадян країн Європи та зміцненню європейського технологічного та промислового потенціалу. На першому етапі були визначені п'ять пріоритетів:

- підвищення поінформованості щодо ситуації;
- оптимізація безпеки і захисту мережевих систем;
- захист проти тероризму (у тому числі біотероризму та інцидентів з біохімічними та іншими речовинами);
- впровадження кризового менеджменту (у тому числі при евакуації, пошуково-рятувальних операціях, реабілітації тощо);
- досягнення взаємодії та комплексної системи інформації та комунікації.

Створення PASR було запропоновано Європейською Комісією в лютому 2004 р. та здійснювалося паралельно з «Програмою з сприяння європейській безпеці на основі досліджень і технологій». Основною метою цієї програми була оцінка необхідності подальшої ініціативи щодо доповнення та підтримки контактів з існуючими та майбутніми міжурядовими програмами; відкритість для всіх членів і дія на основі принципів Співтовариства, а також сприяння подоланню існуючого розриву між спільними цивільними дослідженнями (за підтримки Рамкової програми ЄС) і національними та міжурядовими програмами, орієнтованими на закупівлі для оборонних потреб.

20-21 лютого 2006 р. у м. Відні (Австрія) проведена перша Конференція з наукових досліджень у сфері безпеки ((SRC'06), в якій взяли участь понад 1000

представників урядів, промисловості та дослідницьких організацій країн-членів Союзу. Метою Конференції було обговорення проблем і завдань ЄС у сфері розвитку наукових досліджень і нових технологій для забезпечення безпеки. Австрійський міністр транспорту та інновацій Х. Горбач від імені головної країни сформулював п'ять основних завдань Конференції:

- 1) дати ясний політичний сигнал, що ЄС зі всією серйозністю ставиться до законних стурбованих громадян країн-членів щодо зміцнення їхньої безпеки та що НДДКР і технологій мають ключове значення в політиці безпеки ЄС;
- 2) сприяти діалогу «споживачів» НДДКР у сфері безпеки, насамперед урядів;
- 3) зробити внесок в обговорення відповідних пріоритетів, які мають бути затверджені на рівні ЄС в рамках Сьомої Рамкової програми,
- 4) сприяти співробітництву в зазначеній області для забезпечення координації на рівні ЄС;
- 5) сприяти формуванню спільних інтересів учасників (промисловість, НДДКР, уряд, інфраструктура) шляхом розвитку між ними діалогу щодо оптимізації ресурсів і проектів, пов'язаних із забезпеченням безпеки громадян країн-членів ЄС.

PASR відіграла центральну роль у закладенні основи для повноцінної Європейської програми досліджень безпеки (ESRP) та Сьомої рамкової програми досліджень та технологічного розвитку (2007-13) (FP7). Було підтримано 39 проектів у період 2004 - 2006 рр.

Програма припинила свою діяльність.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: Асоціація європейських дослідників: «Європейський Союз: факти і коментарии» [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/security/pdf/interim_evaluation_of_fp7_security_ex_post_pasr_final_report_en.pdf.

Катерина Шерстюк

ПЛАН ДЕЛОРА; DELORS PLAN – план створення загального ринку, заохочування конкуренції в Європейському валютному союзі, координації економічної, бюджетної, податкової політики з метою стримування інфляції, стабілізації цін і економічного росту, обмеження дефіциту держбюджету та удосконалення методів його покриття. На основі Плану Делора у грудні 1991 р. було розроблено Маастрихський договір про Європейський Союз, що передбачав формування валютно-економічного союзу поетапно.

"План Делора" передбачав:

- створення загального (інтегрованого) ринку, заохочення конкуренції в ЄС для вдосконалення ринкового механізму щоб уникнути зловживання монополією положенням, політикою поглинань, злиттів, державних субсидій;
- структурне вирівнювання відсталих зон і регіонів;
- координацію економічної, бюджетної, податкової політики з метою стримування інфляції, стабілізації цін та економічного росту, обмеження дефіциту держбюджету та удосконалювання методів його покриття;

- створення наднаціонального Європейського валютного інституту у складі керуючих центральними банками та членів директорату для координації грошової та валютної політики;

- введення єдиної валютної політики, та введення фіксованих валютних курсів і колективної валюти – ЕКЮ.

У зв'язку із проектом створення Європейського Центрального Банку та єдиної валюти потрібна була зміна Римського договору (1957 р.). Створення валютного союзу передбачало:

- 1) участь валют в "європейській змії";
- 2) дотримання країнами єдиних меж коливань курсу валюти;
- 3) об'єднання офіційного та приватного секторів функціонування ЕКЮ по лінії уніфікації порядку, суб'єктів емісії та запровадження їх взаємної конвертованості.

На основі «плану Делора» до грудня 1991 р. був розроблений Маастрихтський договір про Європейський союз, що передбачав поетапне формування валютно-економічного союзу.

Перший етап (1 липня 1990 - 31 грудня 1993 р.) - етап становлення економічного та валютного союзу ЄС. У його рамках були здійснені всі підготовчі заходи, необхідні для набуття чинності відповідних положень Маастрихтського договору про Європейський Союз. Зокрема, усунуті всі обмеження щодо вільного руху капіталів усередині Європейського Союзу, а також між Європейським Союзом і третіми країнами. Приділено особливу увагу забезпеченню зближення показників економічного розвитку всередині ЄС.

Другий етап (1 січня 1994 - 31 грудня 1998 р.) - підготовка країн-членів до введення євро. Головною організаційною подією цього етапу стало становлення Європейського валютного інституту, що виступав як предтеча Європейського Центрального Банку. Основним завданням Європейського валютного інституту було визначення правових, організаційних і матеріально-технічних передумов, необхідних Європейському Центральному Банку для виконання своїх функцій, починаючи з третього етапу введення євро. Європейський валютний інститут відповідав також за посилення координації національних грошових політик країн-членів напередодні становлення ЕВС і в цій якості міг виносити рекомендації їх центральним банкам.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Finance : [journal] [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://fineco-biz.com/katalog/evropeiskaya-valutnaya-sistema-plan-delora.php>.

ПЛАТІЖНА РАДА (ЄВРОПЕЙСЬКА); EUROPEAN PAYMENTS COUNCIL (EPC) – виконавчий та регулюючий орган ЄС, який займається процесом прийняття рішень і координації платіжної діяльності європейського банківського сектора. Європейську платіжну раду створено в 2002 р.

Основна мета створення Європейської платіжної ради – підтримка та сприяння функціонуванню єдиної платіжної зони євро (див. *Проект єдиної платіжної зони євро*). Європейська платіжна рада розробляє схеми оплати та структуру, необхідні для реалізації проекту єдиної платіжної зони євро, яка є ініціативою ЄС з інтеграції в області платежів, спрямованих на завершення формування внутрішнього ринку ЄС і валютного союзу.

До складу Європейської платіжної ради входять 75 членів: банки, банківські комітети, платіжні інститути. 400 спеціалістів з 32 країн цілеспрямовано задіяні в робочій програмі Європейської платіжної ради – це організації всіх розмірів і секторів європейської банківської сфери.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *CORDIS (The Community Research and Development Information Service)* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://cordis.europa.eu/coalsteelrtd/home_en.html; 3) *The European Payments Council (EPC) supports and promotes the creation of the Single Euro Payments Area (SEPA)* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.europeanpaymentscouncil.eu>.

Юрій Яковенко

ПОВНОВАЖЕННЯ ЄС – див. КОМПЕТЕНЦІЄС; EU COMPETENCES

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ЄС; EU TAX POLICY – це сукупність різних форм, видів податків (обов'язкових платежів, що стягуються офіційними органами), способів їх нарахування, розподілу, використання. Податкова політика є найважливішим елементом податкової системи.

Податкова політика - це один з напрямів економічної політики, в якому відображається комплекс цілей та заходів держави, а також міждержавних (інтеграційних) утворень, спрямованих на ефективне функціонування податкової системи відповідно до соціально-економічних цілей суспільства. Податкова політика конкретизується в різних функціях, основними з яких є фіскальна, регулююча та стимулююча.

Формування та проведення податкової політики необхідно для:

- 1) досягнення фінансової незалежності ЄС від національних скарбниць;
- 2) формування спільного ринку, єдиного економічного та політичного простору, що вимагає скасування міжнаціональних зовнішньоторговельних податкових мит;
- 3) подолання відмінностей в соціально-економічному положенні та розвитку країн-членів ЄС, що вимагає проведення узгодженої фіскальної політики, спрямованої на надання допомоги менш розвиненим країнам, регіонам, на стимулювання певних сфер, галузей національних економік;
- 4) проведення спільної узгодженої митної політики щодо третіх країн (не-членів ЄС);
- 5) формування податкової політики ЄС, яка передбачає фіскальний нейтралітет в ЄС і податкову гармонізацію.

Фіскальний нейтралітет пов'язаний з відношенням між внутрішнім виробництвом та імпортом країн-членів ЄС. Завдання полягає в тому, щоб досягти рівного оподаткування внутрішніх товарів і товарів, що імпортуються з країн-членів ЄС. Це було здійснено шляхом заміни сукупних багатоступінчатих податків (які не гарантують такого нейтралітету) новим оборотним податком - податком на додану вартість (ПДВ). Структури ПДВ були гармонізовані в усіх країнах-членах ЄС.

Податкова гармонізація полягає у спрощенні структури податків, заміні багатоступінчастої системи податків на єдину норму податків; гармонізації

податкових ставок в рамках ЄС; здійсненні політики гармонізації з урахуванням певної категорії податків, а саме: непрямі та прямі податки.

Стратегія ЄС щодо податкової політики пояснюється у повідомленні Комісії "Податкова політика в Європейському Союзі - пріоритети на наступні роки". Право на запровадження, зняття чи коригування податків залишається в руках держав-членів. За умови, що вона відповідає правилам ЄС, кожна держава-член вільна обирати податкову систему, яку вважає найбільш доцільною. В цих рамках основними пріоритетами податкової політики ЄС є усунення податкових перешкод для транскордонної економічної діяльності, боротьба зі шкідливою податковою конкуренцією та ухиленням від сплати податків тощо. Посилення координації податкової політики забезпечить умову, щоб податкова політика держав-членів підтримувала більш широкі цілі політики ЄС, як це визначено в стратегії "Європа-2020" для розумного, стійкого та всеосяжного зростання та в Акті про єдиний ринок.

Боротьба з податковим шахрайством і агресивним податковим плануванням була пріоритетом політики минулого законодавчого терміну (2014-2019 роки).

З 1 січня 2018 року набули чинності нові правила, які зобов'язують держави-члени надавати податковим органам доступ до даних, зібраних відповідно до законодавства про боротьбу з відмиванням грошей. Директиви по боротьбі з відмиванням грошей - AMLD4 і AMLD5 - спрямовані на запобігання використанню європейської фінансової системи з метою відмивання грошей і фінансування тероризму. Національні податкові органи матимуть прямий доступ до інформації про бенефіціарних власників компаній, трастових та інших юридичних осіб, а також до записів належної перевірки клієнтів компаній. Нові правила дозволять податковим органам швидко і ефективно реагувати на випадки ухилення від сплати податків а також боротися з типами структур, виділених в «Райських документах».

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт European Parliament [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/92/general-tax-policy>.

Катерина Шерстюк

ПОЛІТИКА ЄС В ОБЛАСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ІННОВАЦІЙ ; EU RESEARCH AND INNOVATION POLICY – одна зі спільних політик ЄС (секторальних), яка полягає у стимулюванні науково-технічного та інноваційного розвитку економіки, оптимізації розподілу необхідних для цього ресурсів. Необхідність проведення цієї політики на рівні ЄС зумовлена проблемами забезпечення конкурентоспроможності та зростання економіки, потребами її структурної перебудови та сталого розвитку.

Політика в області досліджень та інновацій запроваджена Договором про заснування Європейської Спільноти (Розділ XVIII «Дослідження та технологічний розвиток»), її настанови та механізм уточнювалися у Єдиному Європейському Акті, Лісабонській стратегії, Стратегії сталого розвитку та інших документах. Практичні питання розробки та реалізації цієї політики розглядаються у спеціальних документах і програмах, наприклад: Зелена книга з інновацій (див. Зелена книга з інновацій), Перший план дій з інновацій у Європі (див. Перший план дій з інновацій у Європі), Рамкова програма конкурентоспроможності та

інновацій на 2007-2013 рр. (див. Рамкова програма конкурентоспроможності та інновацій на 2007-2013 рр.), Восьма рамкова програма (2014-2020 рр.) тощо.

Орієнтація на впровадження та стимулювання інновацій характерна для всіх заходів регулювання економіки ЄС. Тому реалізація політики в області досліджень та інновацій побудована на основі доповнення її напрямів і заходів за рахунок інших спільних політик. За рахунок цього створено цілу систему прямої участі ЄС у проведенні наукових досліджень, а також непрямих заходів підтримки досліджень і технологій у різних сферах суспільного життя. До того ж політика в ЄС доповнює аналогічну політику країн-членів, що дозволяє підвищити рівень підтримки науково-технічного та інноваційного розвитку. Однак, слід враховувати, що механізм політики в області досліджень та інновацій, що реалізується на рівні ЄС, є особливими, відповідними формату наднаціонального об'єднання. Це стосується насамперед застосування комплексного підходу та специфічних заходів, що візнять від заходів національного рівня за характером і змістом.

На рівні ЄС створено декілька наднаціональних органів, між якими розділені функції з реалізації заходів щодо підтримки досліджень і технологій. Головними серед них: Об'єднаний дослідницький центр (див. Об'єднаний дослідницький центр); Дослідницький фонд вугілля та сталі (див. Дослідницький фонд вугілля та сталі); Європейська дослідницька рада (див. Європейська дослідницька рада); Європейський інститут інновацій та технологій (див. Європейський інститут інновацій та технологій); Європейський науковий фонд (див. Європейський науковий фонд) та ін. Їхня діяльність доповнюється дрібнішими організаціями (більш спеціалізованими), наприклад, Бюро з питань фінансової підтримки інновацій (див. Бюро з питань фінансової підтримки інновацій), а також інститутами та агентствами ЄС, діяльність який так чи інакше пов'язана з дослідженнями та інноваціями (наприклад, див. Європейський інвестиційний банк та ін.). Крім цього при розробці заходів щодо підтримки науки та інновацій ЄС співпрацює з громадськими організаціями, які покликані сприяти науковому розвитку (наприклад, див. Євронаука).

Одним з головних інструментів науково-технічної політики ЄС є багаторічні Рамкові програми підтримки досліджень і технологічного розвитку (див. *Рамкові програми підтримки досліджень і технологічного розвитку*), який передбачають фінансування проектів наукових досліджень, науково-технічного співробітництва (у тому числі із третіми країнами) та проведення різних заходів зі стимулювання науково-технічного розвитку. Рамкові програми реалізуються у тісному зв'язку зі створенням Європейського дослідницького простору (European Research Area, ERA). У межах ERA, крім фінансових і соціальних аспектів підтримки науки, симулюється мобільність дослідників (див. Програма Марії Кюрі), реалізуються заходи із розвитку освіти (див. Програма «Леонардо да Вінчі»), створюється загальноєвропейська система стандартів та удосконалюється система захисту інтелектуальної власності (див. Європейське патентне відомство).

Підтримка науки та технологій на рівні ЄС пов'язана із науково-технічної інтеграцією країн-членів, яка ґрунтується на міжнародному співробітництві на рівні органів влади, підприємств, науково-дослідних інститутів. У цій сфері реалізується програма Європейська кооперація у сфері науки і технології (див. Європейська кооперація у сфері науки і технології). Окремими напрямками діяльності ЄС є: 1) підвищення ролі дослідницьких інститутів і розвиток партнерських відносин цих установ з промисловими підприємствами; 2) розвиток інноваційної інфраструктури, особливо тих її елементів, які підтримують і просувають інновації, посилюють інноваційні можливості підприємств і

технологічних організацій 3) удосконалення дослідницької інфраструктури; 4) удосконалення механізмів трансферу технологій; 5) розширення ролі венчурного капіталу в інноваційному секторі економіки; 6) розвиток соціального капіталу та ін.

ЄС безпосередньо фінансує фундаментальні наукові дослідження, які проводяться загальноєвропейськими науково-дослідними інститутами. Серед них: Європейська лабораторія молекулярної біології (див. Європейська лабораторія молекулярної біології), Інститут Ланжевена (див. Інститут Ланжевена), Європейська південна обсерваторія (див. Європейська південна обсерваторія) тощо.

На рівні ЄС здійснюється статистичний контроль над науково-технічним та інноваційним розвитком всіх країн-членів, заходами відповідної політики. У цьому задіяне Європейське статистичне агентство (див. Євростат), впроваджено єдині статистичні методики, наприклад, Європейський інноваційний таблоїд (див. Європейський інноваційний таблоїд), а також загальні інформаційно-довідкової системи та програми (див. Програма «Тенденції поширення інновацій у Європі»).

Велика увага в ЄС приділяється інноваційному розвитку на рівні регіонів.

На рівні ЄС реалізуються програми, які передбачають підтримку діяльності регіонів у сфері наукових досліджень та інновацій (див. Програма «Стратегії та інфраструктура регіональних інновацій та технологічного трансферу» та Програма «Проекти Регіональної інноваційної стратегії»).

Загальною тенденцією сучасної політики ЄС в області досліджень та інновацій є підтримка інноваційної активності малих і середніх підприємств, зокрема проведення такими компаніями НДДКР. Для цього реалізуються спеціальні програми «Eurostars» (див. Програма «Eurostars») та «Розповсюдження інновацій та заохочення участі малих і середніх підприємств в інноваційних процесах» (див. Програма «Розповсюдження інновацій та заохочення участі малих і середніх підприємств в інноваційних процесах»). Всіляко заохочується співробітництво на рівні малих і середніх компаній, розширення їх взаємодії з великим бізнесом, а також полегшується участь у різноманітних програмах та проектах ЄС, у тому числі для отримання фінансування.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) European Union Legislation. URL: http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm ; 3) Чернега О.Б. Промислова та сільськогосподарська політика ЄС: навч. посіб. [Текст] / О.Б. Чернега, В.С. Білозубенко. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2009. – 250 с.; 4) Чернега О.Б. Инновационная и научно-техническая политика ЕС: учеб. пособие [Текст] / О.Б. Чернега, В.С. Белозубенко ; МОН Украины. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2008. – 200 с.

Юлія Бочарова

ПОЛІТИКА ЄС В ОБЛАСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ; EU SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES POLICY (EU SME POLICY) – важлива складова спільної економічної політики ЄС. Успішна політика ЄС щодо малого та середнього бізнесу (суб'єктами малого бізнесу у ЄС є фізичні особи-підприємці, а також юридичні особи, кількість зайнятих на яких не перевищує 10 осіб (мікропідприємства) та 50 осіб (малі підприємства), а валовий доход – 2 млн. євро (мікропідприємства) та 10 млн. євро (малі підприємства)) базується на вертикальному та горизонтальному підходах до вирішення проблем його створення та функціонування. Вертикальний підхід виражається в

безпосередніх заходах, орієнтованих виключно на малі та середні підприємства. Ці заходи готуються та здійснюються Генеральним Директоратом Європейської Комісії (політика щодо підприємництва, комерції, туризму та соціальної економічної діяльності) у співпраці з Європейським Парламентом, Європейським економічним і соціальним комітетом, представницькими організаціями малих і середніх підприємств (МСП) в органах ЄС та іншими органами, створеними Європейською Комісією.

Горизонтальний підхід базується на захисті інтересів МСП в таких сферах діяльності ЄС, як політика в галузі досліджень і технічних розробок, регіональна політика, міжнародні відносини і т.д., і зміцненні позицій МСП у відповідному виді діяльності.

Політика ЄС у сфері підтримки та розвитку підприємництва передбачає надання суб'єктам МСП правової, політичної, економічної, соціальної, інформаційної, консультаційної, освітньої та іншої допомоги та заснована на дотриманні 10 основних принципів: 1) створення сприятливих умов для розвитку підприємництва; 2) надання другого шансу збанкрутілим підприємствам; 3) спочатку подумай про малий бізнес; 4) забезпечення реагування державної адміністрації на потреби МСП; 5) адаптації інструментів державної політики до потреби МСП: сприяння участі МСП в національних закупівлях і більш ефективного використання можливостей державної допомоги для малого та середнього бізнесу; 6) полегшення доступу МСП до фінансування та розвитку правового та ділового середовища; 7) допомоги МСП отримати більше переваг від функціонування єдиного ринку; 8) сприяння розвитку підприємницьких навичок і підвищенню кваліфікації робітників на МСП всіх форм інноваційної діяльності; 9) перетворення проблем охорони довкілля в перспективи для підприємців; 10) заохочення та підтримки виходу МСП на нові ринки.

Головними цілями наддержавного регулювання та підтримки МСП є:

зміцнення єдиного внутрішнього ринку, інтернаціоналізація підприємницької діяльності на рівні підприємств, усунення адміністративних бар'єрів і створення єдиного економічного простору в ЄС шляхом уніфікації законодавчої бази щодо МСП. Національна політика в країнах-членах ЄС має на меті надання кращих умов ведення бізнесу, підвищення конкурентоспроможності та сприяння зростанню. При цьому помітний відхід від «важкої» підтримки у формі позик і дотацій і перехід до «м'якої» підтримки в формі консультаційних послуг.

Станом на 2013 р. в ЄС функціонують близько служб підтримки та 658 організацій, що надають суб'єктам МСП ЄС як фінансову, так і нефінансову допомогу. У третій країнах для реалізації програм підтримки МСП створено та функціонують лише 549 програм підтримки та 539 організацій (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Кількість програм підтримки та організацій, що надають підтримки МСБ

Географічний регіон	Програми підтримки	Організації
ЄС-27	993	658
Треті країни	549	539
Усього	1542	1197

Найбільша частка організацій, що здійснюють підтримку та розвиток МСП в ЄС, це торговельні палати (18 % від загальної кількості організацій, що здійснюють підтримку та розвиток МСП в ЄС), державні установи (19 % від загальної кількості організацій, що здійснюють підтримку та розвиток МСП в ЄС) та інші установи (20

% від загальної кількості організацій, що здійснюють підтримку та розвиток МСП в ЄС), у той час як у третіх країнах - торговельні палати (32 % від загальної кількості організацій, що здійснюють підтримку та розвиток МСП в третіх країнах) (див. табл. 2).

Таблиця 2 – Типи організацій, що надають підтримки МСБ, у країнах ЄС (ЄС-27),
%

Типи організацій	Питома вага у загальній кількості організацій країн ЄС, %	Питома вага у загальній кількості організацій третіх
Бізнес асоціація	16	15
Торговельні палати	18	32
Інвестиційні та торговельні агентства	13	16
Державні організації	19	12
Посольства	0	8
Ініціативи ЄС	1	5
Фінансові установи	13	1
Інше	20	11

У 2012 р. різними типами організацій було реалізовано 993 програм, спрямованих на підтримку та розвиток МСП, у тому числі бізнес-асоціації реалізували 130 програм, спрямованих на підтримку та розвиток МСП, торговельні палати – 169 програм, посольства – 1, у рамках ініціатив ЄС було реалізовано 13 програм, фінансові установи – 133 програми, державні організації – 165 програм, інвестиційні та торговельні агентства – 223 програми, інші організації – 130. Таким чином, найбільшу кількість програм підтримки та розвитку МСП здійснюють торговельні палати, інвестиційні та торговельні агентства – на їх частку припадає відповідно 17 % та 22,5 % від загальної кількості програм підтримки та розвитку МСП у рамках ЄС.

У регіональному розрізі найбільша кількість програм підтримки та розвитку МСП була реалізована у таких країнах, як Бельгія, Латвія, Португалія та Іспанія – на частку зазначених країн припадало в середньому 21,2 % від загальної кількості програм підтримки та розвитку МСП, реалізованих у межах ЄС.

Більшість програм, спрямованих на підтримку та розвиток МСП, носить адресний характер. Станом на 2012 р. 222 програми реалізовувалися ЄС для мікропідприємств, 241 – для малих підприємств, 260 – для середніх, 46 – для великих, 495 – для всіх категорій підприємств.

Як свідчать результати досліджень Європейського консорціуму конкурентоспроможності та сталої промислової політики, у 2012 р. 734 з 993 програм підтримки та розвитку МСП було спрямовано на підвищення рівня розвитку інтернаціоналізації МСП.

З зазначених 734 програм 370 було спрямовано на підтримку такого варіанту інтернаціоналізації, як експорт, 123 – імпорт, 195 – технічна кооперація, 137 та 145 різних варіантів розвитку субконтрактингу, 126 – ПІІ, 276 – всіх варіантів інтернаціоналізації. При цьому пріоритетність та активність розвитку різних варіантів інтернаціоналізації МСП суттєво варіює від країни до країни.

Так, до країн, у яких найбільш активно реалізуються програми, спрямовані на підтримку експорту, належать Данія, Німеччина, Латвія, Італія та Іспанія; програми, спрямовані на підтримку імпорту, – Фінляндія, Німеччина, Італія,

Латвія, Словенія та Велика Британія; програми, спрямовані на розвиток технічної кооперації, – Латвія, Іспанія; програми, спрямовані на розвиток субконтрактингових операцій, – Данія, Італія, Латвія, Іспанія; програми, спрямовані на розвиток ПІІ – Австрія, Італія та ін.; програми, спрямовані на підтримку усіх форм інтернаціоналізації, – Латвія та Естонія.

У цілому всі програми підтримки, що реалізуються в ЄС, поділяються на дві групи: програми фінансової та нефінансової підтримки. Станом на 2012 р. у країнах ЄС у рамках реалізації програм нефінансової підтримки було реалізовано такі заходи: проведено семінари та практикуми з питань підприємництва, реалізовано програми навчання та підвищення кваліфікації персоналу; реалізовано торговельні місії, ярмарки та зустрічі; надано консультаційні послуги та інформацію про закон і норми щодо регулювання підприємництва, ринкові можливості; реалізовано програми виявлення та організації зустрічей з потенційними клієнтами; надано консалтингові послуги; реалізовано програми, спрямовані на розвиток кооперації та створення підприємницьких мереж; реалізовано секторальні програми; програм фінансової підтримки – надано кредитні гарантії; забезпечено надання грантів на отримання субсидій; реалізовано низку податкових ініціатив; надано низькопроцентні кредити, послуги зі страхування та інші послуги.

Загальний бюджет програм підтримки та розвитку МСП, що реалізуються у ЄС, становить 4291,2 млрд. євро (див. табл. 3).

Таблиця 3 - Бюджет програм підтримки МСП у країнах ЄС, млн євро

Програми підтримки МСП	Середній бюджет	Загальний бюджет
Семінари, практикуми	14,5	429,5
Навчання персоналу	16,7	477,8
Торговельні місії, ярмарки та зустрічі	10,4	333,5
Інформація про закони та норми	7,0	223,9
Інформація про ринкові можливості	13,8	350,1
Виявлення та організація зустрічей з потенційними	10,9	282,9
Консалтинг	15,8	398,1
Бізнес кооперація та створення підприємницькі мереж	13,7	357,2
Секторальні програми	6,4	171,5
Надання кредитних гарантій	8,3	209,0
Гранти на отримання субсидій	0,9	218,0
Податкові ініціативи	0,8	20,9
Низькопроцентні кредити	29,9	717,8
Послуги зі страхування	0,7	18,0
Інші	3,5	83,0

Станом на 2012 р. в ЄС у рамках програм підтримки та розвитку МСП було реалізовано 3445 різноманітних заходів як у рамках фінансової, так і нефінансової підтримки. На інструменти та заходи нефінансової підтримки припадала більша частка від загальної суми заходів державної підтримки та розвитку МСП у ЄС (84,6 % від загальної кількості заходів державної підтримки та розвитку МСП у ЄС). У рамках надання нефінансової підтримки найбільш розповсюдженими заходами та інструментами державної політики надання підтримки та розвитку МСП були семінари та практикуми; консалтингові послуги; заходи, спрямовані на розвиток бізнес кооперації та створення підприємницьких мереж; фінансової підтримки –

надання кредитних гарантій; надання грантів на отримання субсидій; надання послуг зі страхування.

Країнами – лідерами за обсягом реалізованих фінансових та нефінансових заходів у рамках державної підтримки та розвитку МСП є: Болгарія (240 заходів, у т. ч. 216 – нефінансової та 24 – фінансової групи), Італія (243 заходи, у т. ч. 212 – нефінансової та 31 – фінансової групи), Латвія (288 заходів, у т. ч. 248 – нефінансової групи та 40 – фінансової групи), Іспанія (398 заходів, у т. ч. 335 – нефінансової та 63 – фінансової групи).

Переважає більшість заходів, що реалізуються у рамках програм підтримки та розвитку МСП у ЄС, реалізуються державними інститутами. При цьому 139 з них реалізуються на рівні ЄС в цілому, 403 – на національному рівні, 163 – на регіональному рівні та 29 – на локальному.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) European Commission. URL: <http://ec.europa.eu>; 3) Commission recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises. URL: http://europa.eu/legislation_summaries/enterprise/business_environment/n26026_en.htm; 4) Small and medium-sized enterprises (SMEs) Small Business Act for Europe. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0394:FIN:en:PDF>; 5) SME Performance Review. URL: <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/>; 6) Annual Report on European SMEs, 2012 «EU SMEs in 2012: at the crossroads». URL: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performanceview/files/supporting-documents/2012/annual-report_en.pdf; 7) Франовская Г.Н. Мировые тенденции развития малого предпринимательства. Современная экономика: проблемы и решения. 2010. - № 3(3) – С.53-63. URL: <http://econ.vsu.ru/downloads/pub/seconomic/3/franovskaya.pdf>; 8) Communication From The Commission To The Council, The European Parliament, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions “Think Small First”. A “Small Business Act” for Europe. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0394:FIN:EN:PDF>; 9) Study on Support Services for SMEs in International Business, 2013. URL: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/international/files/2013-sme-internationalisation-finalreport_en.pdf

Юлія Бочарова

ПОЛІТИКА ЄС ВНУТРІШНЯ ТОРГОВЕЛЬНА; EU INTERNAL TRADE POLICY – це сукупність інституційних заходів у сфері взаємної торгівлі між країнами ЄС, запроваджених керівними органами ЄС для регулювання торговельних відносин між суб'єктами господарювання різних країн-членів ЄС.

Внутрішня торговельна політика ЄС забезпечує функціонування єдиного внутрішнього ринку ЄС (див. *Ринок єдиний внутрішній*), являючи собою його інституційне середовище.

Внутрішня торговельна політика ЄС має на меті забезпечення свободи руху товарів, послуг, капіталів та робочої сили між країнами-членами ЄС. Засади формування внутрішньої торговельної політики ЄС засновуються на декларованому у Римському договорі прагненні до поглиблення інтеграції та

створенні спільного європейського ринку. Принципи вільного руху товарів та послуг між країнами ЄЕС викладено у ст. 23-31 Римського договору, згідно з якими було заборонено запроваджувати будь-які тарифні, кількісні або інші обмеження щодо імпорту та експорту товарів і послуг між країнами-членами, за винятком випадків, коли такі обмеження накладалися з метою захисту суспільної моралі, громадського порядку, державної безпеки, захисту здоров'я та життя населення, захисту флори та фауни, захисту національних художніх, історичних, археологічних цінностей, промислової, комерційної, інтелектуальної власності тощо.

Внутрішня торговельна політика ЄС передбачає скасування торговельних бар'єрів у торгівлі між країнами ЄС, зокрема, це стосується митних тарифів, як імпортних, так і експортних, а також усіх пов'язаних з ними митних платежів і зборів, які підвищують ціну товару; зборів, які мають ефект, еквівалентний до ефекту митних платежів і зборів (адміністративні збори, плата за зберігання, за контроль та перевірку тощо); кількісних обмежень – квот, контингентів, тарифних квот; валютних обмежень, які мали на меті зменшення грошових коштів, які могли бути використані для імпорту; нетарифних обмежень, пов'язаних з оподаткуванням, адміністративним регулюванням, політикою державних замовлень та державних закупівель, які мали на меті створення більш сприятливого режиму для виробників – резидентів даної країни у порівнянні з виробниками з інших європейських країн.

У сфері торгівлі послугами внутрішня торговельна політика ЄС спрямована на усунення заборон на надання окремих видів послуг іноземцями; скасування кількісних обмежень щодо надання послуг іноземними суб'єктами господарювання; усунення податкової, дозвільної, адміністративної дискримінації у сфері торгівлі послугами; скасування валютних обмежень щодо доходів від експорту послуг; гармонізація вимог щодо стандартів надання послуг, щодо стандартів кваліфікації та освіти осіб, які надають послуги, щодо технічних вимог до обладнання, що використовується при наданні послуг тощо.

Досягнення поставлених цілей реалізації внутрішньої торговельної політики ЄС досягається шляхом лібералізації торгівлі товарами та послугами; гармонізації національних норм та правил щодо технічних норм, правил, стандартів; взаємного визнання національних систем контролю та формування спільних європейських інституцій з питань регулювання внутрішньоевропейської торгівлі.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Шнирков О. Політика Європейського Союзу у сфері міжнародної торгівлі: особливості сучасного етапу / О. Шнирков // Економічний часопис-XXI. – 2004. – № 5.- С. 6-11; 3) Шемятенков Б.Г. Единий внутрішній ринок / Б.Г. Шемятенков // Европейская интеграция / Б.Г. Шемятенков. – М.: "Международные отношения, 2003. – С. 125-146.

Лариса Самосьонко, Юрій Яковенко

ПОЛІТИКА ЄС В СФЕРІ ТУРИЗМУ; EU TOURISM POLICY – політика ЄС, яка спрямована на збереження позиції Європи в якості провідного туристичного напрямку при максимальному збільшенні внеску галузі в зростання і зайнятість, а також просування співпраці між країнами ЄС, зокрема, шляхом обміну передовим досвідом. Компетенція ЄС в сфері туризму – це підтримка і координація дій в сфері туризму у доповнення до дій країн-членів ЄС.

У червні 2010 р. Європейська Комісія оприлюднила повідомлення до Європейського Парламенту, Ради, Європейського економічного та соціального комітету та Комітету регіонів під назвою «Європа – світовий туристичний напрямок №1 – нова політична база для туризму в Європі». У цьому повідомленні було викладено нову стратегію та план дій щодо туризму в ЄС, а також визначено чотири пріоритети для дії:

- стимулювати конкурентоспроможність у європейському туристичному секторі;
- сприяти розвитку стійкого, відповідального та якісного туризму;
- закріпити імідж Європи як сукупності стійких, якісних дестинацій;
- максимізувати потенціал фінансової політики ЄС щодо розвитку туризму.

Був розроблений регулярно оновлюваний план реалізації, в якому викладені основні ініціативи, які повинні бути реалізовані в рамках стратегії у співпраці з державними органами, туристичними асоціаціями та іншими зацікавленими сторонами в сфері державного і приватного туризму.

На сьогоднішній день Комісія успішно виконала більшість дій, викладених в Повідомленні, зосередивши увагу на таких пріоритетах:

- зростання попиту на туризм, як всередині ЄС, так і за його межами;
- поліпшення асортименту пропонованих туристичних продуктів і послуг;
- підвищення якості туризму, стійкості, доступності, навичок і використання ІКТ;
- зміцнення бази соціально-економічних знань в галузі;
- просування Європи як унікального туристичного напрямку;
- включення туризму в інші політики ЄС.

У грудні 2013 р. Європейська Комісія започаткувала дві громадські консультації, щоб отримати думку туристичного сектору щодо «Європейського туризму майбутнього» та «Нормативно-адміністративної бази щодо туризму в ЄС».

Метою першої Консультації було визначити ключові виклики та можливості європейської туристичної індустрії та допомогти переглянути план дій для туристичного сектору, прийнятий Європейською Комісією у 2010 р. у повідомленні «Європа - світовий туристичний напрямок № 1 - нова політична база для туризму в Європі». У другій Консультації зацікавленими сторонами було визначено політичні ініціативи чи адміністративні практики, які накладають тягар на туристичний бізнес, а також приклади належних практик, які позитивно впливають на галузь.

Література: 1) Офіційний сайт: European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/policy-overview_en

Ганна Горіна

ПОЛІТИКА ЄС МІЖНАРОДНА ТОРГОВЕЛЬНА; EU EXTERNAL TRADE POLICY – сукупність інституційних заходів у сфері зовнішньої торгівлі, які вживаються керівними органами ЄС як цілісного політико-економічного утворення для регулювання взаємовідносин між господарськими суб'єктами ЄС та інших країн чи їх угруповань. У широкому розумінні міжнародна торговельна політика ЄС включає політику щодо торгівлі товарами, торгівлі послугами, торгівлі факторами виробництва (працею, капіталом, інтелектуальною власністю тощо). У вузькому сенсі міжнародна торговельна політика ЄС стосується торгівлі традиційними товарами та послугами.

Сприяння розвитку торгівлі між країнами ЄЕС (нині ЄС) та рештою країн світу було одним з основних завдань діяльності Європейської Комісії з моменту заснування Європейських Спільнот у 1957 р. ЄС нині представляє інтереси країн-членів під час переговорів в рамках СОТ і стоїть на позиціях лібералізації міжнародної торгівлі. Відіграючи важливу роль у русі у напрямку формування вільної торгівлі на глобальному рівні та у фактичному зниженні торговельних бар'єрів протягом усього повоєнного періоду, нині ЄС зазнає критики щодо посилення протекціоністських тенденцій у міжнародній торговельній політиці, особливо щодо торгівлі з країнами, що розвиваються.

Історія формування міжнародної торговельної політики ЄС починається з 1968 р., коли був сформований Спільний зовнішній тариф (СЗТ) ЄЕС. Це означало, що усі країни-члени ЄЕС погодилися на застосування однакових ставок митного тарифу до імпорту товарів з країн, які не є членами Спільноти. Формування СЗТ поряд із усуненням тарифів у внутрішньоевропейській торгівлі стало важливим кроком на шляху створення єдиного внутрішнього ринку. У той самий час ЄЕС було залучено до низки багатосторонніх торговельних переговорів (Кеннеді-раунд, Токіо-раунд, Уругвайський раунд), результатом яких стало значне скорочення тарифів, особливо щодо промислових товарів. Однак, ні ЄЕС, ні США, Австралія, Канада та інші розвинені країни не прагнули до подібного скорочення тарифів щодо торгівлі сільськогосподарською продукцією та такими видами промислової продукції, як текстиль, одяг та ін., які складали істотну частку імпорту товарів з країн, що розвиваються. У цих галузях ЄЕС залишив у дії систему тарифів і субсидій, які захищали європейських виробників відповідної продукції від зовнішньої конкуренції.

Згідно з Римським договором, на Європейську Комісію покладено повноваження з представництва інтересів країн-членів ЄС у сфері міжнародної торгівлі. У ст. 131 Римського договору визначено мету єдиної міжнародної політики Європейської Спільноти, яка полягає у прагненні сприяти гармонійному розвитку світової торгівлі, поступовому скасуванню обмежень у міжнародній торгівлі та зниженню митних бар'єрів. З огляду на це, складність формування міжнародної торговельної політики ЄС засновується на необхідності врахування інтересів усіх країн-членів ЄС, які відрізняються одна від одної за рівнем економічного та соціального розвитку, структурою економіки, традиційними торговельними партнерами. Ключовою метою регулювання міжнародних торговельних відносин для ЄС залишається досягнення сталого економічного зростання через лібералізацію торгівлі та її наслідків у вигляді зростання добробуту та скорочення безробіття. Важливим моментом є також необхідність врахування громадської думки при впровадженні чи скасуванні регулюючих заходів, хоча така думка може не збігатися з політичними та економічними цілями наднаціональних керівних органів.

На сучасному етапі основні засади міжнародної торговельної політики ЄС закладено у 1999 р. у Повідомленні (Комюніке) Європейської Комісії Раді ЄС та Європейському Парламенту, згідно з яким основними цілями ЄС у цій сфері є: 1) гарантування подальшої лібералізації міжнародної торгівлі та спрощення доступу товарів на ринки, особливо щодо товарів з країн, що розвиваються; 2) забезпечення посилення універсальності та ефективності багатосторонньої системи переговорів під егідою СОТ; 3) посилення ролі та можливостей СОТ щодо проведення політики розвитку з акцентом на розвиток найбідніших країн світу; 4) приділення більшої уваги суспільним проблемам в контексті розвитку міжнародної торгівлі - охороні здоров'я, підвищенню рівня зайнятості, захисту довкілля тощо. Крім того, у

Повідомленні визначено пріоритетні напрямки розвитку міжнародної торговельної політики ЄС, до яких належать подальша лібералізація торгівлі промисловими товарами; тарифікація захисних заходів у торгівлі сільськогосподарською продукцією; врегулювання проблем субсидіювання; удосконалення системи регулювання торгівлі фінансовими послугами та руху інвестицій; підвищення ефективності захисту прав інтелектуальної власності; забезпечення умов для формування прозорого та справедливого конкурентного середовища; врегулювання проблем щодо використання нетарифних засобів регулювання - державних закупівель, технічних бар'єрів, субсидій. Крім того, значна увага має приділятися питанням забезпечення здоров'я та безпеки споживачів, використання торговельних заходів з метою захисту довкілля тощо.

Однак, під час Дохійського раунду переговорів представництво ЄС було звинувачено у гальмуванні прогресу щодо зниження рівня імпорتنих тарифів, переважно у галузі сільського господарства. З метою спростування таких звинувачень ЄС активізував діяльність щодо розвитку мережі двосторонніх угод про вільну торгівлю.

Нині міжнародна торговельна політика ЄС формується на засадах балансування між тенденціями до лібералізації торгівлі та необхідністю захисту європейських товаровиробників. Лібералізаційні тенденції зумовлені, крім глобальних тенденцій до лібералізації торгівлі, очікуваними позитивними наслідками від лібералізації торгівлі між ЄС та іншими країнами світу. Лібералізація торговельного режиму покращить рівень життя найбільш вразливих верств населення ЄС, здешевивши імпортні товари, передусім продовольство та інші товари першої необхідності. Позитивним має бути лібералізація торговельного режиму ЄС і для країн, що розвиваються, які внаслідок цього мають отримати доступ до європейського ринку. Однак, застосування захисних торговельних заходів є необхідною умовою для розвитку та забезпечення достатньої конкурентоспроможності на міжнародному рівні для таких галузей європейської економіки, як сільське господарство, молоді та перспективні галузі промисловості - нанотехнології, біоінженерія тощо.

Торгові угоди укладаються шляхом переговорів із країнами, які не є членами ЄС, для забезпечення кращих торгових можливостей. Існують різні типи: угоди про економічне партнерство з країнами, що розвиваються, Карибського басейну, Тихого океану та Африки; угоди про вільну торгівлю з розвиненими країнами; угоди про асоціацію (зміцнюють масштабні політичні угоди, такі як Союз Середземномор'я з Тунісом). Основна увага всіх угод - зменшення торговельних бар'єрів та забезпечення інвестицій.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Шнирков О. Політика Європейського Союзу у сфері міжнародної торгівлі: особливості сучасного етапу / О. Шнирков // Економічний часопис-XXI. – 2004. – № 5. - С. 6-11; 3) Горданов И.Б. Общая торговая политика Европейского Союза: механизм, компетенции и процедуры / И.Б. Горданов // Право и политика. – 2006. – № 3 – с. 75-80; 4) Brulhart M. EU External Trade Policy / M. Brulhart, A. Matthews // The European Union: Economics & Policies / El-Agraa, Ali M. (ed.). – Cambridge University Press, 2007. – P. 921-967.

Лариса Самосьонук, Катерина Шерстюк

ПОЛІТИКА РЕАКЦІЇ НА КРИЗУ ЄВРОЗОНИ – політика, що була спрямована на відновлення економіки ЄС після боргової кризи. У 2008 р. було поставлено два головних завдання - відновлення ліквідності ринку ЄС і пряма фінансова підтримка країн-членів.

У 2009 р. завдання були скориговані - встановлення довіри та сприяння фінансовій стабільності, повернення реальної економіки до нормальної роботи, реалізація оновленої Лісабонської стратегії зростання та зайнятості, подолання соціальних наслідків кризи.

Для надання фінансової допомоги в рамках ЄС було створено декілька інститутів: Європейський фонд фінансової стабільності (9 травня 2010 р.), Європейський механізм фінансової стабілізації (5 січня 2011 р.), Європейський механізм стабільності (27 вересня 2012 р.).

Серед основних заходів, які проводилися та проводяться в ЄС у межах політики реакції на кризу єврозони слід назвати: прямі кредити банкам і банківське регулювання (через Європейський механізм стабільності); розробка програми «розумних» інвестицій, яка була спрямована на підвищення ефективності використання енергії, розвиток чистих технологій, машинобудування та дослідницької інфраструктури; підписання в 2011 р. Пакту Євро-плюс, спрямованого на підвищення конкурентоспроможності економіки ЄС через проведення певних політичних реформ в деяких країнах ЄС і т.д.

В цілому на подолання світової фінансової кризи та кризи єврозони та їх наслідків в ЄС з листопада 2008 р. по березень 2016 р. з різних джерел (в т.ч. за межами ЄС) залучено 484,6 млрд. євро.

Для подолання наслідків кризи в ЄС було розроблено стратегію зростання - «Європа 2020», за якою до 2020 р. через проведення національних і загальноєвропейських реформ мають бути досягнуті п'ять цілей відносно зайнятості, інновацій, освіти, соціальної інтеграції і клімату (енергії).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Зуев В.Н. Антикризисная политика Евросоюза / В.Н. Зуев // Международная экономика. – 2009. – №10. – с. 5-132; 3) *The EU as a borrower* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/

Катерина Шерстюк

ПОРЯДОК ПРЕДСТАВНИЦТВА ЄС В ГЕНЕРАЛЬНІЙ АСАМБЛЕЇ ООН; EU REPRESENTATION AT THE UN GENERAL ASSEMBLY: з травня 2010 р. Генеральна Асамблея ООН (ГА ООН) підтримала резолюцію (180 країн проголосували «за», Сирія та Зімбабве утрималися) про новий порядок представництва ЄС в Генеральній Асамблеї ООН.

ЄС представлятимуть Президент Європейської Ради та Високий представник (замість країни, що головує в ЄС). ЄС зберігає статус спостерігача в Генеральній Асамблеї ООН, але при цьому має істотні додаткові права. Первісна спроба домогтися для себе такого статусу «спостерігач+» була здійснена ЄС у вересні 2010 р., але тоді резолюція не знайшла достатньої підтримки. Проти виступили держави Карибського співтовариства; низка великих країн (Канада, Австралія, Нова Зеландія) вважали за краще відкласти голосування, щоб вивчити питання, регіональні організації (наприклад, АСЕАН) виступили проти того, щоб ЄС отримав спеціальний статус.

3 травня 2010 р. нова категорія членства в ООН була все ж створена для ЄС. Таким чином, представники ЄС отримали право виступати на Генеральній Асамблеї ООН, вносити пропозиції та поправки, піднімати процедурні питання, поширювати документи, брати участь в якості спостерігача в засіданнях, у тому числі в комітетах і робочих групах, а також у міжнародних конференціях під егідою ООН. Але ЄС, як і раніше, не може брати участь у голосуванні, вносити спільні проекти резолюцій та рішень.

З 2011 року президент Європейської Ради звертається до Генеральної Асамблеї від імені ЄС.

Щороку Рада ЄС приймає пріоритети ЄС в ООН та Генеральній Асамблеї ООН, враховуючи порядок денний ООН та глобальні проблеми. Ці пріоритети спрямовують роботу ЄС на майбутній рік. Так, в липні 2019 року Рада затвердила пріоритети ЄС для ООН та 74-ї ГА ООН (вересень 2019 – вересень 2020), до яких належать: запобігання конфліктам, мир та безпека; спільний позитивний порядок денний; залучення до глобальних викликів.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Центр документації ЄС Інститута Європи РАН [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.edcaes.ru>.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ПОСТАНОВА; REGULATION – різновид правових інструментів ЄС. Різниця між постановами, рішеннями та директивами полягає в тому, що директиви набувають сили тільки через імплементацію в національне законодавство, тоді як постанови та рішення – це інструменти прямої дії. Вони набувають сили закону в ЄС з моменту їх видання.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

ПРАВИЛА ПОХОДЖЕННЯ; RULES OF ORIGINS – нормативні положення європейського права, які дозволяють визначити питання щодо застосування регуляторних заходів до імпортного товару, таких як тарифні пільги; розповсюдження нетарифних обмежень; необхідність сертифікації походження тощо.

Правила походження товарів у ЄС визначаються Митним Кодексом С. Глава 2 (Частини 1 та 2) Митного Кодексу ЄС визначає непреференційне та преференційне походження товарів. Ст. 23 Митного кодексу ЄС визначає, що товаром, який походить з будь-якої країни, є товар, повністю здобутий або вироблений в цій країні. Кодекс пояснює, що під поняттям «країна» розуміються і державна територія, і територіальні води.

Ст. 24 Митного кодексу ЄС регламентує походження товарів, процес виробництва яких охоплює декілька країн. У такому разі товар вважається таким, що походить з тієї країни, де він піддався остаточній, істотній, економічно виправданій обробці на підприємстві, спеціально для цього призначеному; ця обробка повинна бути виробництвом нового продукту або важливою частиною такого виробництва (критерій достатньої переробки). На практиці в ЄС для

визначення походження певного товару використовується така послідовність методів: 1) промисловий метод: визначення достатності проведених над товаром операцій для підтвердження його походження з даної країни; 2) економічний метод: оцінка доданої вартості на кожній стадії переробки товару; 3) метод тарифної класифікації: чи відбувається зміна товарній позиції в митному тарифі при переробці товару.

В деяких випадках вирішення питання про походження товару проводиться в судовому порядку. Відомий також кумулятивний метод, вживаний щодо товарів, що виробляються на території митних союзів або зон вільної торгівлі, по відношенню до яких в ЄС діє єдиний імпорتنний режим незалежно від конкретної країни походження. Кодекс забороняє проведення над товаром таких дій, метою яких є створення помилкових підстав для пільгового митного обкладення товару.

У випадках, коли питання походження товару істотно для обчислення митного збору, Кодекс встановлює необхідність надання документу, підтверджуючого походження товару, – сертифікату походження. Крім цього, митні органи, незалежно від наявності сертифікату, мають право вимагати додаткові докази походження товару в разі появи у них серйозних сумнівів із цього приводу.

Під преференційним походженням товару розуміється його походження в країні, групі країн або регіоні, в торгівлі з якими ЄС застосовує автономні або конвенційні тарифні пільги (преференції). Умови, що дозволяють розповсюдити на той або інший товар тарифні преференції, повинні бути сформульовані: у разі конвенційної (міжнародно-правової) природи преференцій — у відповідних угодах ЄС з третіми країнами; у разі одностороннього (автономного) ухвалення пільг – в нормативно-правових актах ЄС (як правило, регламенти Ради ЄС).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/procedural_aspects/general_community_code/; 3) Council Regulation (EEC) № 2913/92 of 12 October 1992 establishing The Community Customs Code [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1992R2913:20070101:EN:PDF>.

Лариса Самосьонюк, Тетяна Кожухова

ПРАВОВІ ОСНОВИ СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄС – це масив законодавчих актів ЄС (частина законодавства ЄС), які регулюють адміністративне співробітництво між країнами-членами ЄС у різних сферах і питаннях. Правовими основами співробітництва передбачено надання країнами-членами взаємної допомоги, а також у певних умовах допомоги країнам-кандидатам на вступ до ЄС. Правові основи співробітництва базуються на системі європейського права (див. *Європейське право*) та загальних принципах міжнародного права.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Вовк Т. Податкові аспекти права СОТ та аспис ЄС. Орієнтири податкової реформи в Україні [Текст] / Т. Вовк, О. Водянніков, І. Коноваленко. – Харків : Консум, 2004. – 960 с.

ПРАПОР ЄВРОПИ; FLAG OF EUROPE – емблема ЄС, яка являє собою яскраво-синє полотнище із зображенням в центрі кола з дванадцяти золотих зірочок. У травні 1986 р. Європейська Рада ухвалила рішення, згідно з яким прапор, який з 1955 р. був символом Ради Європи, став також офіційною емблемою ЄС. Розташування зірочок у вигляді кола символізує союз народів Європи. Кількість зірочок є незмінною, тому що число дванадцять є символом досконалості та завершеності.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УКРАЇНІ; DELEGATION OF THE EUROPEAN UNION TO UKRAINE (до 2009 р. - ПРЕДСТАВНИЦТВО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ В УКРАЇНІ; THE DELEGATION OF THE EUROPEAN COMMISSION TO UKRAINE) – це офіційне представництво ЄС в Україні. Воно є одним з понад 130 аналогічних представництв ЄС у світі та має статус дипломатичної місії. Представництво Європейської Комісії в Україні було відкрито в центрі Києва у вересні 1993 р. З 1 грудня 2009 р. після набуття чинності Лісабонського договору, Представництво Європейської Комісії перетворилося на Представництво Європейського Союзу в Україні.

Головними завданнями діяльності Представництва є сприяння політичним та економічним зв'язкам між країною перебування та ЄС шляхом підтримання ефективного діалогу з урядовими установами та підвищення поінформованості громадськості щодо розвитку ЄС, його установ і програм, роз'яснення та відстоювання окремих аспектів політики ЄС та ін.

Робота даної установи здійснюється за допомогою нової Європейської служби зовнішньополітичної діяльності, організованої для задоволення потреб нової зовнішньополітичної структури ЄС. Керівником даної установи є Верховний представник ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки (*див. Верховний представник ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки*), який також є віце-президентом Європейської Комісії. Персонал служби складається з працівників Європейської Комісії, Ради ЄС і дипломатичних служб країн- членів ЄС.

Головними завданнями Представництва ЄС в Україні є:

- сприяти політичним та економічним зв'язкам між Україною та ЄС шляхом підтримання ефективного діалогу з урядовими установами та підвищення поінформованості про ЄС, його установи та програми;
- інформувати громадськість щодо розвитку ЄС, роз'яснювати та відстоювати окремі аспекти політики ЄС;
- брати участь у впровадженні програм зовнішньої допомоги ЄС;
- відстежувати впровадження Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: Представництво ЄС в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/indexen.htm>; 3) Офіційний сайт: Кабінет

Міністрів України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/en/publish/article>; 4) Офіційний сайт: Європросвіт [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/catalogue/1158.html>.

Ганна Горіна

ПРЕЗИДЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ; THE PRESIDENT OF THE EUROPEAN PARLIAMENT – є головою Європейського Парламенту та представляє його у відносинах з зовнішнім світом та іншими інститутами ЄС. Обирається строком на два з половиною роки, тобто на половину строку роботи Парламенту. За підтримки 14 віце-президентів, президент відповідає за функціонування Парламенту та його статутних органів. Кожного року він проводить 12 сесій у м. Страсбурзі та 6 у м. Брюсселі. Президент гарантує, що правила та процедури Парламенту здійснюються у відповідному до законодавства. Президент Парламенту затверджує разом з Президентом Європейської Ради всі законодавчі акти, а також бюджет Європейського Союзу.

Президент очолює пленарні засідання Парламенту, Конференції президентів політичних груп та Бюро парламенту (включаючи 14 віце-президентів). Президент несе відповідальність за застосування Регламенту Парламенту і з цією метою здійснює контроль за всією діяльністю Парламенту та його органів. Президент представляє Парламент у всіх юридичних питаннях

Перед кожним засіданням Президент звертається до Європейської Ради, викладаючи точку зору Парламенту щодо питань порядку денного в рамках дебатів з главами держав та урядів.

Президент представляє Парламент у його міжнародних відносинах і, у зв'язку з цим, здійснює офіційні візити в ЄС та за його межами.

Президент підписує бюджет ЄС після того, як парламент проголосував за нього в другому читанні.

Президент може, відповідно до процедури кодування Європейського Парламенту/Ради ЄС, головувати в погоджувальній комісії Європейського Парламенту/Ради ЄС. Спільно з чинним президентом Ради президент підписує всі законодавчі акти, прийняті кодексом.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: *European Parliament* [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://europarl.europa.eu/the-president/en>.

Андрій Маловічко, Ганна Горіна

ПРЕЗИДЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РАДИ; THE PRESIDENT OF EUROPEAN COUNCIL – голова Європейської Ради, а також головний представник ЄС на світовій арені. Відповідно до ст. 15(6) Договору про Європейський Союз Президент Європейської Ради: - є головою та координує роботу Європейської Ради; - забезпечує підготовку та наступність в роботі Європейської Ради в співробітництві з Президентом Європейської Комісії, на основі роботи Ради з загальних питань; - намагається сприяти згуртованості та консенсусу в рамках ЄС; - надає звіт Європейському Парламенту після кожного засідання Європейської Ради.

На своєму рівні і в цій якості Президент також забезпечує зовнішнє представництво ЄС з питань, що стосуються його загальної зовнішньої політики і

політики безпеки, без шкоди для повноважень Високого представника ЄС у закордонних справах і політиці безпеки.

Він не може займати національний пост одночасно з постом президента.

Відповідно до Договору, Європейська Рада обирає свого президента кваліфікованою більшістю на термін два з половиною роки, який може бути поновлений один раз.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: European Council [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/en/>.

Андрій Маловічко, Ганна Горіна

ПРИНЦИП ВИМОГ ЗУСТРІЧНОЇ ВІДПОВІДНОСТІ; CROSS COMPLIANCE – принцип, який полягає в отриманні прямих платежів у разі виконання вимог щодо охорони довкілля. Країни-члени ЄС визначають екологічні заходи, які повинні здійснюватися національними фермерами. Серед них:

фінансова підтримка в обмін на підписання певних агроекологічних угод, загальні обов'язкові вимоги щодо захисту довкілля або специфічні вимоги. У випадку, якщо фермер не виконує такі екологічні вимоги, йому можуть відмовити в одержанні, скоротити або скасувати прямі платежі (див. «Програма 2000»).

Тільки п'ять країн-членів ЄС (Данія, Фінляндія, Австрія, Греція та Нідерланди) ухвалили рішення, згідно з яким використання фермерами заходів з охорони довкілля є необхідною умовою для отримання прямих платежів. У Данії, Фінляндії та Австрії принцип вимог зустрічної відповідності розглядався головним чином як розширення існуючої агроекологічної політики уряду, оскільки в цих країнах схожі національні програми існували й до набрання чинності Плану дій 2000. У Греції, де подібні заходи раніше не використовувалися, впровадження принципу вимог зустрічної відповідності розглядалося як крок до поліпшення практики ведення сільського господарства. У Голландії принцип вимог зустрічної відповідності передбачалося використовувати тільки у двох галузях (виробництво картоплі на крохмаль і кукурудзи), що відображає деяку обережність уряду країни при його імплементації. У той же час решта країн ЄС прийняли рішення й надалі використовувати або розширювати вже існуючі національні агроекологічні програми.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) European Parliament. URL: http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/displayFtu.do?language=en&id=74&ftuId=FTU_4.2.2.html; 3) European Commission: Agriculture. URL: <http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/policy/en.pdf>; 3) European Commission: Agriculture. URL: <http://ec.europa.eu/agriculture/newsdigest/2007/168.htm>.

Юлія Бочарова

ПРИНЦИП МОДУЛЯЦІЇ; MODULATION – принцип, відповідно до якого прямі платежі на одну ферму здійснювалися залежно від рівня зайнятості на фермі. Впровадження цього принципу дозволило країнам-членам ЄС скорочувати платежі фермерам у рамках підтримки цін і доходів виробників (Pillar I) і перерозподіляти ці гроші на фінансування програм розвитку сільських територій (Pillar II), таких як агроекологічні заходи, лісонасадження, підтримка виробників у несприятливих регіонах і програми раннього виходу на пенсію. Принцип модуляції не є

обов'язковим для використання на всій території ЄС. Модуляція з 2000 р. використовувалася тільки у Великій Британії та Франції (методи її застосування були різними), хоча у Франції через деякий час її використання припинили. Німеччина прийняла рішення з 2003 р. використовувати модуляцію в розмірі 2 % для тих фермерів, які отримували більше 10 тис. євро прямих платежів щорічно. У Голландії та Португалії модуляція почала використовуватися, починаючи з 2003 р., причому метод її застосування в Голландії є аналогічним тому, що використовується у Великій Британії, а в Португалії застосовується прогресивна шкала, і, таким чином, під дію модуляції потрапляє тільки 1 % всіх фермерів країни.

Субсидії, які відносяться до Pillar I, можуть скорочуватися відповідно до одного з таких трьох критеріїв: 1) чисельність робочої сили в господарстві (виражена в «річних робочих одиницях») менше встановленого національного ліміту в країні-члені ЄС; 2) загальний фінансовий добробут господарства (виражений як стандартний валовий прибуток) вище максимального рівня, встановленого країною-членом ЄС (тобто господарство вважається прибутковим, тому немає підстави для виплати йому повної суми прямих платежів); 3) загальна сума прямих субсидій, що отримує господарство за календарний рік, перевищує встановлений країною ліміт.

Разом з тим скорочення субсидій для одного господарства внаслідок модуляції не може перевищувати 20 % від загальної суми державних виплат, що отримує фермер. Крім того, кожна країна-член ЄС повинна додати до суми, отриманої в результаті модуляції, еквівалентну суму, збільшуючи, таким чином, фонди, що можуть бути витрачені на фінансування Pillar II, у два рази порівняно із сумою, на яку зменшується фінансування Pillar I.

Такі фонди повинні бути витрачені на фінансування додаткових програм або на виплати в рамках існуючих програм для господарств, які до цього часу не брали в них участі. Таким чином, повинна бути гарантія того, що країна не замінює існуючі джерела фінансування фондами, отриманими в результаті модуляції платежів, тобто модуляція повинна принести додаткову вигоду.

На початку 2015 року держави-члени ЄС можуть прийняти рішення про переведення до 15% своїх національних коштів від Pillar I в Pillar II, аби збільшити фінансування, доступне для їх програм розвитку сільських територій. 11 держав-членів (Бельгія, Чехія, Данія, Німеччина, Естонія, Греція, Франція, Латвія, Нідерланди, Румунія, Велика Британія) вирішили перевести гроші з прямих платежів фермерам до Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських територій (EAFRD). На загальну суму 6 382,6 млн. євро за програмний період (2014-2020 рр.). Естонія і Велика Британія (більшість регіонів) вирішили перевести найбільшу частку, при цьому Естонія вирішила переводити 15% з 2018 року. Франція буде переводити 7,5% щороку. Інші країни переводять менше 7%, у розмірі 2-4%.

Чистим результатом цих трансфертів за період 2014-2020 рр. для ЄС-28 є трансфер 3 млрд. євро від Pillar I в Pillar II. Держави-члени також мають переглянути свої рішення в 2017 році на 2018 та 2019 роки.

У червні 2018 року Європейською Комісією було розроблено додаткові специфікації стосовно майбутнього Спільної аграрної політики ЄС (САП) на період 2021-2027 рр. Так, в рамках «нової» САП ЄС держави-члени вже не можуть передавати лише 15% між Pillar I та Pillar II (модуляція). Крім того, вони можуть перерахувати ще 15% з Pillar I на Pillar II на витрати на заходи з охорони навколишнього середовища та клімату.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Parliament [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/displayFtu.do?language=en&id=74&ftuId=FTU_4.2.2.html; 3) Офіційний сайт : European Commission : Agriculture [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/policy/en.pdf>. 4) CAP2020 – Member State choices on Pillar 1 implementation revealed [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://cap2020.ieep.eu/2015/2/13/member-state-choices-on-pillar-1-implementation-revealed>. 5) The EU Budget and Common Agricultural Policy Beyond 2020: Seven More Years of Money for Nothing? [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/Graue/Publikationen/EZ_Reflection_Paper_3.pdf.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ПРИНЦИПИ ЄДИНОГО ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЄС – базові принципи формування, функціонування та розвитку єдиного внутрішнього ринку ЄС, що визначенні положеннями основоположних договорів з європейської інтеграції та законодавчими актами ЄС щодо створення митного союзу.

У законодавстві щодо створення єдиного внутрішнього ринку ЄС прописані чотири відповідні принципи: взаємного визнання, гармонізації, недискримінації та країни походження. Ці принципи є взаємопов'язаними та доповнюють один одного, вони є похідними від базового принципу європейської інтеграції – принципу «чотирьох свобод» (забезпечення вільної торгівлі товарами та послугами та вільного руху мобільних факторів виробництва – капіталу та робочої сили). Використання зазначених принципів відповідає інтересам ЄС і дозволяє забезпечити вигравш громадян ЄС від формування єдиного внутрішнього ринку.

Принцип взаємного визнання застосовується у сфері визнання стандартів і норм країн-членів (був сформульований Судом ЄС у 1979 р.): країна-член не може заборонити продаж на своїй території товару, законно виробленого та впровадженого у торговельний обіг в іншій країні-члені ЄС. Даний принцип є визначальним до тих товарів, від яких не може виходити погроза здоров'ю людей або економічній безпеці країн-членів. Відповідно до одного з додаткових тлумачень цього принципу країна-член не має права вимагати від компаній з інших країн-членів, що надають послуги на його території, дотримання правил, виконання яких вимагається від національних компаній. До того ж принцип розповсюджується у сфері визнання різних документів про освіту та професійну кваліфікацію (з певними секторальними і загальними вимогами).

Принцип гармонізації (був запроваджений у 1985 р. Європейською Комісією у документі «Технічна гармонізація та стандартизація: новий підхід») передбачає проведення гармонізації національних стандартів і норм у тих сферах, де це можливо і необхідно (у тому числі щодо вироблення єдиних стандартів і норм). Законодавство ЄС визначає необхідність обов'язкової гармонізації та вироблення норм ЄС у сферах охорони здоров'я та безпеки громадян, захисту довкілля та прав споживачів. Тому даний принцип є визначальним для продуктів, до яких пред'являються жорсткі вимоги відносно якості: торгівля можлива лише у тому випадку, якщо товари задовольняють гармонізованим стандартам і нормам. Вироблення загальноєвропейських норм довірили трьом авторитетним

організаціям: Європейському комітету зі стандартизації (The European Committee for Standardization, CEN); Європейському комітету електротехнічної стандартизації (European Committee for Electrotechnical Standardization, CENELEC); Європейському інституту телекомунікаційних стандартів (European Telecommunications Standards Institute, ETSI). Вони поєднують відповідні інтереси країн ЄС та Європейської асоціації вільної торгівлі, фінансуються за рахунок бюджету ЄС та управляються його директивами. Довести, що товар характеризується належною якістю, повинен виробник; відповідальність же за заборону на імпорт лягає на національні органи приймаючої країни. У секторах, де завершено гармонізацію, відповідності продукції нормам ЄС підтверджується спеціальною «маркою відповідності» (значок «CE»). Її можуть видавати приблизно 1800 регіональних агентств, які мають відповідні повноваження. Однак у сегментах ринку технічно складних товарів і новітніх послуг процес гармонізації не завершено або не розпочато. Тому державні органи продовжують вимагати від експортера підвищення якості пропозиції до рівня, прийнятого у країні-імпортері.

Відповідно до принципу країни походження (був запроваджений положеннями про створення митного союзу) контроль на кордонах переноситься у місце походження товару. При цьому принцип не передбачає скасування контролю на кордонах взагалі або відмову від супровідних документів при його виконанні. Відповідальність за неякісний товар несе виробник, а за заборону на імпорт – національні органи приймаючої країни.

Згідно з правилами СОТ товар походить з тієї країни, у якій у результаті переробки відбувається його перехід у іншу класифікаційну категорію (за гармонізованою системою опису та кодування товарів).

Принцип недискримінації означає (був сформульований Судом ЄС у 1974 р.), що країни-члени не повинні застосовувати будь-які форми дискримінації по відношенню до виробників (а також інвесторів) з інших країн-членів.

Ці форми та можливість їх застосування можуть породжуватися ускладненнями реалізації інших принципів, зокрема принципів взаємного визнання та гармонізації, що може обмежувати взаємну торгівлю. Кожна країна має надати компаніям з інших країн ЄС такі ж можливості, які вона надає національним виробникам. Усунення дискримінації розглядається як обов'язкова вимога щодо формування єдиного внутрішнього ринку ЄС.

Країни-члени можуть обмежити використання зазначених принципів (тобто реалізацію «чотирьох свобод») у таких сферах, як: суспільна мораль; захист здоров'я та життя; захист національних скарбів, які мають художню та історичну цінність; захист промислової або комерційної власності. Щоб уникнути цього постійно удосконалюється законодавство у сфері єдиного внутрішнього ринку.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Ассоциация европейских исследований: «Европейский Союз: факты и комментарии». URL: <http://www.edc-aes.ru/site/ru/home.html>; 3) European Commission: Internal Market. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/index_en.htm.

Юлія Бочарова

ПРИНЦИПИ ЄС; EU PRINCIPLES – це принципи, що містяться в основоположних договорах Європейського Союзу та включають принцип субсидіарності, пропорційності та узгодженості.

Принцип субсидіарності (principle of subsidiarity) передбачає, що ЄС може взяти на себе виконання окремих завдань, які знаходяться поза його повноваженнями, якщо країни-члени не здатні повною мірою їх виконати. Принцип субсидіарності визначено у ст. 5 Договору про створення Європейської Спільноти та у ст. 2 Договору про Європейський Союз. Згідно з цими документами, Європейська Спільнота (Європейський Союз) має право діяти у сферах, які не є його винятковою компетенцією, на основі принципу субсидіарності лише настільки, наскільки поставлене завдання не може бути повною мірою розв'язане окремими країнами-членами ЄС і тому, зважаючи на його масштаби та результати, буде краще виконане Спільнотою. Принцип субсидіарності передбачає, що Спільнота не буде вживати заходів (тільки, якщо вони не стосуються сфери його виключних повноважень), в тому випадку, якщо ці заходи можуть бути більш ефективно реалізовані на національному, регіональному чи місцевому рівні. Принцип субсидіарності використовується для максимально повного врахування потреб і вимог громадян ЄС.

Принцип пропорційності (principle of proportionality) визначений у ст. 5 Договору про Європейську Спільноту: «Будь-які дії Спільноти не повинні виходити за межі необхідного для досягнення цілей цього Договору». Принцип пропорційності регулює розподіл повноважень ЄС, прагнучи обмежити сферу дії європейських органів. Згідно з цим принципом залучення органів ЄС має бути обмежено доцільністю досягнення завдань Договорів. Тому, коли ЄС має вибір форм втручання, то за інших рівних умов він має обрати підхід, який би забезпечив найбільшу свободу країн-членів та їх громадян. Органи ЄС мають визначити, чи потрібними є законодавчі дії, або достатньо ефективними є інші заходи, такі як фінансова підтримка, посилення співробітництва між країнами-членами шляхом надання рекомендації, стимулювання до дій через резолюцію та ін. Отже, ЄС має вдаватися до законотворчості лише у крайньому випадку та надавати перевагу директивам, ніж правилам і деталізованим заходам. Також заходи ЄС мають залишити простір для національних рішень, наскільки це є можливим, та поважати національні домовленості та функціонування національних правових систем.

Принцип узгодженості (principle of conferral), визначений у Лісабонському договорі (ст. 3b), передбачає, що для досягнення завдань, визначених у Договорах, ЄС повинен діяти в межах своєї компетенції, наданої йому країнами-членами. Всі інші компетенції залишаються за країнами-членами. Таким чином, лише країни-члени можуть надати ЄС частину своїх суверенних повноважень у випадку, якщо вони вирішать, що їхні інтереси будуть краще дотримуватися спільними зусиллями. ЄС не має власного права отримати додаткові повноваження без згоди національних урядів країн-членів. Всі сфери дій, які залишилися поза межами Договорів ЄС, залишаються у компетенції країн-членів.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Moussis N. Access to European Union: law, economics, policies [Електронний ресурс] / N. Moussis // Режим доступу : http://europedia.moussis.eu/books/Book_2/6/21/04/index.tkl?all=1&335pos=308; 2) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/proportionality_en.htm; 3) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим

доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/subsidiarity_en.htm; 4)
 Офіційний сайт : *European Commission* [Електронний ресурс] // Режим доступу :
http://ec.europa.eu/ireland/about_the_eu/competences/index_en.htm.

ПРОГРАМА «2000», або ПРОГРАМА РЕФОРМУВАННЯ СПІЛЬНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЄС 1999 р.; AGENDA 2000 – план дій щодо реформування спільної сільськогосподарської політики ЄС.

Необхідність реформування спільної сільськогосподарської політики ЄС була викликана зростанням занепокоєння щодо якості продукції сільського господарства; поширенням природоохоронного руху, в тому числі спрямованого на виробництво безпечних продуктів без нанесення шкоди довкіллю; запланованому розширенню ЄС; зростанням тиску на спільну сільськогосподарську політику ЄС з боку СOT.

Усі перелічені чинники повинна була врахувати реформа спільної сільськогосподарської політики ЄС 2000 р.

У липні 1997 р. була оприлюднена «Програма 2000» – стратегія «зміцнення та розширення Союзу на початку XXI століття». Згідно з цією програмою:

- 1) продовжується реформа МакШеррі (див. *Реформа МакШеррі*), тобто цінова підтримка сільгоспвиробників заміщується прямими виплатами;
- 2) здійснюється значне скорочення гарантованих цін на низку сільськогосподарських продуктів, фермери отримують відшкодування через ті чи інші прямі виплати;
- 3) реалізуються програми розбудови села, в тому числі значна увага приділяється використанню сільської місцевості для відпочинку;
- 4) реалізуються програми екологічно чистого сільського господарства;
- 5) удосконалюється адміністрування ССП, включаючи надання країнам-членам та регіонам більших повноважень.

На Люксембурзькому саміті в грудні 1997 р. Європейська Рада підтримала загальні напрямки «Програми 2000», задекларувавши, що «процес реформ, розпочатий у 1992 р., треба продовжувати, поглиблювати, відповідно коригувати та завершити».

Конкретні пропозиції Європейської Комісії не було підтримано ні фермерами, ні більшістю національних урядів (Велика Британія вважала запропоноване скорочення цінової підтримки недостатнім; Франція – завеликим).

В березні 1998 р. Європейська Комісія висунула законодавчі пропозиції щодо реформування спільної сільськогосподарської політики ЄС: було запропоновано впровадити максимальну суму прямої допомоги, яку ферма може отримати через різні схеми.

В березні 1999 р. Рада міністрів з питань сільського господарства та рибальства ЄС та її спеціальний комітет досягли згоди щодо сільськогосподарської частини пакету.

Наприкінці березня 1999 р. Рада ЄС вирішила відкласти головні скорочення гарантованих цін. Саме тому експерти вважають, що реформа спільної сільськогосподарської політики ЄС в рамках «Програми 2000» була надзвичайно скромною: не відбулося радикальної трансформації системи цінової підтримки; узгоджені скорочення цін були недостатніми, щоб забезпечити керованість сільськогосподарської політики після розширення; не були розв'язані суперечності з СOT щодо протекціонізму ЄС в сільському господарстві.

У той же час загально визнаним є те, що саме з 1999 р. спільна сільськогосподарська політика ЄС спрямовується не тільки на задоволення потреб виробників сільськогосподарських товарів, а й на задоволення потреб сільського населення, споживачів і суспільства в цілому.

Серед досягнень реформи «Програма 2000» головними були такі:

1) поширилося використання змішаної системи підтримки виробників (системи підтримки цін і системи прямої допомоги);

2) закладено підґрунтя для створення єдиних і стабільних правил розвитку сільських місцевостей ЄС;

3) встановлено вимогу щодо отримання прямих платежів в рамках Програми виплат за орними землями (Arable Area Payment Scheme, AAPS), згідно з якою обсяги виведення з виробництва земель, що використовувались для вирощування зернових, олійних і білкових культур, повинні були досягти 10 % (до 2007 р.);

4) продовжено дію квоти на молоко до 2008 р.;

5) впроваджено подальше скорочення цінової підтримки основних видів сільськогосподарської продукції, зокрема зернових, яловичини (на 20 %) та телятини, а також молока та молочної продукції. Скорочення інтервенційних цін частково компенсувалося збільшенням прямих платежів, у тому числі премій для окремих видів продукції (наприклад, для молочної продукції в 2007 р. від 17,24 до 41,70 євро на 1 тону);

6) встановлено цільові ціни для більшості ринків, за якими виробники повинні були реалізовувати свою продукцію. Для того, щоб ринкові ціни відповідали гарантованій ціні, передбачалося використання різних інструментів регулювання як попиту на продукцію, так і її пропозиції; запроваджено нові механізми підтримки сільських територій, у т. ч. допомога молодим фермерам і фермерам, які працюють у несприятливих регіонах; виплати у зв'язку з раннім виходом на пенсію та в рамках агроекологічних програм і лісорозведення;

7) запроваджено навчання фермерів з метою підвищення якості та екологічної безпеки виробництва;

8) здійснювалася державна підтримка інвестицій у переробку та маркетинг сільськогосподарської продукції (до 50 % від загальної вартості інвестицій у найбільш пріоритетних регіонах (Objective I regions) і 40 % – в інших регіонах);

9) впроваджено принцип вимог зустрічної відповідності (Cross compliance) (див. *Принцип вимог зустрічної відповідності*), який полягає в отриманні прямих платежів у разі виконання вимог щодо охорони довкілля. Країни-члени ЄС визначають екологічні заходи, які повинні здійснюватися національними фермерами. Серед них: фінансова підтримка в обмін на підписання певних агроекологічних угод, загальні обов'язкові вимоги щодо захисту довкілля або специфічні вимоги. У випадку, коли фермер не виконує такі екологічні вимоги, йому можуть відмовити в одержанні, скоротити або скасувати прямі платежі;

10) запроваджено принцип модуляції, відповідно до якого прямі платежі на одну ферму здійснювалися залежно від рівня зайнятості на фермі (див. *Принцип модуляції*).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Commission : Agriculture [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/policy/en.pdf>; 3) Офіційний сайт : Інститут економічних досліджень та політичних консультацій [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.ier.com.ua/files/Policy_papers/u/u2_ur.pdf; 4) Офіційний

сайт : Ассоциация европейских исследований: «Европейский Союз: факты и комментарии» [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://www.edc-aes.ru/site/ru/union/archive.html>; 5) Офіційний сайт : European Parliament [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/displayFtu.do?language=en&id=74&tuId=FTU_4.2.2.html.

Оксана Чернега

ПРОГРАМА «CIUDAD»; PROGRAM «CIUDAD», або COOPERATION IN URBAN DEVELOPMENT AND DIALOGUE – програма, спрямована на зміцнення співробітництва та діалогу в сфері міського розвитку, яка була представлена на конференції у Брюсселі 21-23 червня 2010. Вона працює в усіх країнах-партнерах та охоплює 16 сусідніх з ЄС країн. Програма сприяє формуванню навичок та можливостей органів місцевого самоврядування в регіоні ЄСП (Європейський Інструмент Сусідства та Партнерства) у плануванні сталого, інтегрованого та довгострокового розвитку міст у взаємодії з громадянським суспільством. Діяльність Євросоюзу у рамках цієї програми спрямована на зміцнення існуючих партнерських відносин між регіональною та міською владою країн в регіоні ЄСП, підвищення потенціалу, взаєморозуміння, обмін досвідом з метою реалізації спільних проектів з ефективного управління та міського розвитку. Загальний бюджет програми на 2009-2013 р. становить приблизно 14 млн. євро. Станом на 2013 р. у рамках програми CIUDAD реалізуються 21 проект у секторах:

- сталості довкілля (ефективності використання енергії);
- економічного розвитку (скорочення соціальної нерівності);
- належного управління (планування міського розвитку).

З них шість проектів Схід-Схід та п'ять – Схід-Південь. Друга фаза CIUDAD (II) запланована до реалізації протягом 2012 – 2013 рр. Станом на вересень 2013 р. завершено реалізацію семи проектів в рамках даної програми; решта проектів планується до завершення наприкінці 2013 р.

Станом на початок 2020 р. всі заплановані проекти в рамках п'ятирічної програми CIUDAD було повністю реалізовано.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: CIUDAD [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ciudad-programme.eu/index.php?lang=5>; 3) Європейський Союз – Україна 2012 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/virtual_library/ukraine_2012_uk.pdf.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ПРОГРАМА «ESPON», або ЄВРОПЕЙСЬКА МЕРЕЖА ПРОСТОРОВОГО МОНІТОРИНГУ ТА ПЛАНУВАННЯ; OPERATIONAL PROGRAMME «ESPON», або EUROPEAN OBSERVATION NETWORK ON TERRITORIAL DEVELOPMENT AND COHESION – важливий інструмент реалізації регіональної політики ЄС, який націлено на забезпечення більш високого рівня узгодженості національних та наднаціональних стратегій та програм регіонального розвитку у ЄС, забезпечення більш високого рівня просторового співробітництва, шляхом створення Європейської мережі просторового моніторингу та планування.

Пріоритетами діяльності Європейської мережі просторового моніторингу та планування є:

- 1) здійснення прикладних досліджень в області територіального розвитку та просторового планування, конкурентоспроможності та згуртованості;
- 2) здійснення цільового аналізу та просторового планування на замовлення;
- 3) створення наукової платформи та інструментів дослідження регіональних особливостей шляхом полегшення доступу до статистичних даних через веб-портали, впровадження та розвитку інструментів візуалізації даних регіональної динаміки;
- 4) стимулювання капіталізації, розширення прав власності та участі у програмах регіонального розвитку через підвищення рівня обізнаності про європейський вимір територіального розвитку та стимулювання транснаціональної діяльності.

Програма «ESPON» частково фінансується Європейським фондом регіонального розвитку (ЄФРР), країнами ЄС та країнами-партнерами: Ісландією, Ліхтенштейном, Норвегією та Швейцарією (табл.1).

Таблиця 1 – Структура фінансування програми «ESPON», євро

Пріоритети	Інвестиції		
	ЄФРР	Країн-членів ЄС	Усього
Проведення прикладних досліджень	17 317 512	1 924 000	19 241 512
Цільовий аналіз	5 229 000	1 307 250	6 536 250
Наукова платформа та інструменти	5 225 500	922 500	6 148 000
Капіталізація, права власності, участь у програмах регіонального розвитку	4 356 000	1 158 100	5 514 100
Технічна допомога	1 905 500	1 158 100	7 938 150
Усього	34 033 512	6 469 950	45 378 012

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) European Commission: Regional Development. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/country/prordn/details_new.cfm?gv_PAY=EU&gv_reg=ALL&gv_PGM=1257&LAN=7&gv_per=2&gv_defL=7.

Юлія Бочарова

ПРОГРАМА «EUROSTARS» – програма з підтримки малих і середніх підприємств, які займаються НДДКР, розробкою та впровадженням інновацій.

Для фінансування програми створено окремий фонд, який забезпечує за рахунок Сьомої рамкової програми ЄС з підтримки наукових досліджень і технологій. За період 2004-2013 рр. передбачено виділення 100 млн. євро. До того ж планується залучити від 133 до 400 млн. євро коштів приватного сектора та 300 млн. євро за рахунок внесків країн-членів ЄС. Реалізація програми Eurostars тісно пов'язана з діяльністю Європейського агентства з координації досліджень (EUREKA) та його програмами.

Науково-дослідні проекти, які виконуються у межах програми Eurostars, можуть стосуватися будь-якої технологічної сфери, але повинні орієнтуватися на

вирішення суспільних проблем і передбачати створення нового продукту, процесу або методу обслуговування.

Програма Eurostars підтримує ті спільні проекти, які виконуються принаймні двома учасниками (юридичними особами) від двох різних країн-учасниць Eurostars (станом на 2013 р. у Eurostars входять 33 країни Європи). Це визначає роль програми у розвитку міжнародного співробітництва.

Принаймні 50 % основної діяльності за проектом повинні виконуватися малими і середніми підприємствами. Для виконання проекту утворюється консорціум, який повинен бути врівноважений, тобто жоден учасник або країна не будуть зобов'язані інвестувати більше ніж 75 % загальної вартості проекту.

Проекти Eurostars повинні також відповідати вимогам вільного ринку. Максимальна тривалість проекту становить три роки, при чому протягом двох років після завершення проекту продукт дослідження повинен бути готовий до виходу на ринок. Стосовно цієї вимоги існують виключення, які стосуються біомедичних або медичних проектів, де протягом двох років після завершення проекту повинні розпочатися клінічні випробування.

Програма Eurostars співпрацює з інноваційно активними компаніями, які відповідають визначеним у ЄС критеріям малого та середнього бізнесу, базуються у країні-учасниці Eurostars та інвестують 10 % або більше від свого річного обігу (або його повного еквіваленту) у наукові дослідження.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Eurostars. URL: <http://www.eurostars-eureka.eu>.

Юлія Бочарова

ПРОГРАМА «INTERREG»; PROGRAM «INTERREG» – міжрегіональна програма співробітництва, яка охоплює всі країни-члени ЄС, а також Норвегію та Швейцарію. INTERREG фінансується Європейським фондом регіонального розвитку (див. Європейський фонд регіонального розвитку). Програма започаткована у 1990 р., включає 4 етапи: INTERREG I (1990 – 1999 рр.), INTERREG II (1994-1999 рр.), INTERREG III (2000 – 2006 рр.), INTERREG IV (2007-2013 рр.). Пріоритетні напрямки INTERREG I – транспорт і комунікації (45 %), охорона довкілля (10 %), економіка та туризм (28 %), розвиток сільського господарства (6 %), освіта та інші напрямки (11 %). Програма INTERREG I охоплювала всі внутрішні та зовнішні кордони ЄС, включаючи нових членів: Австрію, Швецію та Фінляндію. 35 програм реалізувалось на внутрішніх кордонах, 24 – на зовнішніх (країни Центральної Європи, Росія, Норвегія, Швейцарія, Кіпр, Марокко).

Мета програми INTERREG I – пропаганда та підтримка транскордонної співпраці на внутрішніх і зовнішніх кордонах ЄС з метою підвищення рівня життя на цих територіях та їх повноцінної соціально-економічної інтеграції.

Стратегічними цілями програми були: 1) допомога прикордонним територіям у розв'язанні проблем, які виникли в процесі розвитку у зв'язку з їх периферійним розміщенням в національних державах та в цілому у ЄС; 2) стимулювання створення та розвитку структур співпраці поза внутрішніми кордонами, а також, у відповідних випадках, – надання цим структурам ширших повноважень у рамках ЄС у контексті формування єдиного європейського ринку; 3) допомога в адаптації територій, які знаходяться за зовнішніми кордонами ЄС до

їх нової ролі, тобто регіонів, об'єднаних спільним ринком; 4) використання нових можливостей співпраці з країнами з транзитивною економікою, на територіях, які знаходяться за зовнішніми кордонами ЄС.

Пріоритетні напрями INTERREG II: INTERREG IIА – підтримка транскордонного співробітництва, INTERREG IIВ – завершення розбудови енергомереж, INTERREG IIС – транснаціональна співпраця в сфері просторового планування. Більшість програм були реалізовані на внутрішніх кордонах ЄС. Новими територіями, які скористалися програмою INTERREG II порівняно з INTERREG I стали нові східні території об'єднаної Німеччини та приморські території: ірландсько-британське (Walla), французько-британське (East-Sussex–Haute-Normandy), іспансько-марокканське, грецько-італійське та французько-італійське (Corsica-Livonia) прикордоння.

Цілі INTERREG II: 1) спільне планування та реалізація транскордонних програм; 2) підтримка заходів щодо вільної передачі інформації поза кордонами та між прикордонними регіонами, між громадськими інституціями, приватними підприємствами та товариствами; 3) створення спільних інституційних та адміністративних структур для підтримки та пропаганди транскордонної співпраці.

Пріоритетні напрями INTERREG III:

1. Напрямок А: транскордонне співробітництво – продовження програм INTERREG I та IIА.

2. Напрямок В: транснаціональне співробітництво – розвиток програми INTERREG IIС.

3. Напрямок С: міжрегіональне співробітництво – напрям, що підтримується програмами RECITE Ecos-Ouverture.

Цілі програми INTERREG III: 1) транскордонне співробітництво між органами місцевої влади суміжних прикордонних територій, спрямоване на підтримку інтегрованого регіонального розвитку, передусім на зовнішніх кордонах ЄС; 2) транснаціональне співробітництво – між національними, регіональними та місцевими органами влади для їх активізації у напрямку підвищення рівня інтеграції шляхом створення великих угруповань європейських регіонів, з метою розбудови гармонізованого та збалансованого суспільства та поліпшення територіальної інтеграції з кандидатами в ЄС і їх сусідніми країнами; 3) міжрегіональне співробітництво – спрямоване на впровадження ефективної політики та механізмів для регіонального розвитку та згуртування для створення мереж.

Головними засадами для трьох напрямків INTERREG III були: узгодження транскордонних / транснаціональних стратегій та програм розвитку; партнерство; каталізація інтеграції у напрямку реалізації громадських ініціатив;

ефективна координація INTERREG III з іншими зовнішньополітичними інструментами з метою їх взаємного підсилення.

Пріоритетні теми проектів INTERREG III:

А. Транскордонна співпраця: 1) сприяння розвитку периферійних регіонів; 2) розвиток малого та середнього бізнесу, створення нових робочих місць; 3) сприяння об'єднанню ринку праці та соціальної інфраструктури; 4) розподіл гуманітарних ресурсів та обладнання для досліджень, технологічного розвитку, освіти, культури, комунікацій та охорони здоров'я; 5) підвищення рівня ефективності використання енергії та впровадження енергозберігаючих технологій; 6) підвищення якості транспорту, інформаційних та комунікаційних мереж системи сервісного обслуговування, водних та енергетичних систем; 7) підвищення

гуманітарного та інституціонального потенціалу транскордонного співробітництва для сприяння економічному розвитку та соціальному єднанню;

В. Транснаціональна співпраця: 1) розробка оперативних стратегій розвитку ЄС-простору на транснаціональному рівні, включаючи співпрацю між містами, а також між містом і регіоном (областю, територією) з метою сприяння поліцентричному позитивному розвитку; 2) сприяння створенню ефективних та екологічних мереж сполучення та поліпшення доступу до інформаційного суспільства; 3) підтримка охорони довкілля, збереження природних ресурсів; 4) сприяння інтегрованому співробітництву між прикордонними регіонами за допомогою коопераційних програм; 5) розвиток транскордонного співробітництва країн-членів ЄС з іншими країнами;

С. Міжрегіональна співпраця: 1) співпраця на державному рівні та рівні малого та середнього бізнесу; 2) створення суспільно необхідних локальних і регіональних інституцій; 3) охорона довкілля.

Розподіл фінансування за напрямками відбувалося таким чином: на напрям А виділяється від 50 до 80 %, на напрям С – 6 %, решта – на напрям В.

Основна мета INTERREG IV – динамічний розвиток економіки, підтримка інфраструктури та використання інноваційних підходів щодо вирішення проблем транскордонного співробітництва.

Пріоритетні теми програм INTERREG IV:

А. Транскордонні: спрямовані на поглиблення транскордонного співробітництва між прикордонними територіями шляхом розробки спільних проектів (програми «Ірландія - Уельс», «Ірландія - Північна Ірландія - Шотландія» тощо). Основні напрямки діяльності: 1) розвиток підприємництва, прикордонної торгівлі, туризму, культури; 2) підтримка співробітництва між міськими та сільськими районами; 3) поліпшення доступу до транспортних та телекомунікаційних мереж; 4) розвиток інфраструктури;

В. Транснаціональні: сприяють територіальній інтеграції з метою досягнення стійкого, гармонійного та збалансованого розвитку на всій території ЄС та з кандидатами на вступ до ЄС, іншими сусідніми країнами (програми «Атлантична акваторія», «Північно-Західна Європа»). Основні напрямки діяльності: інновації, охорона довкілля тощо;

С. Міжрегіональні: спрямовані на аналіз і розповсюдження досвіду державних органів щодо розвитку транскордонного співробітництва з метою підвищення ефективності діяльності регіональних та місцевих органів влади шляхом проведення тематичних семінарів, створення веб-сайтів, інформаційних бюлетенів тощо. Здійснюються в 28 країнах-членах ЄС, Норвегії, Швейцарії.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Community Initiative INTERREG III B (2000 – 2006). PROGRAMME COMPLEMENT Draft. Approved by the Monitoring Committee April 12, 2002. URL: http://www.interreg.gov.pl/NR/rdonlyres/13112135415E-4FD8-A557-A4F66A3AC20E/0/pc_cadses.pdf; 3) Мікула Н. Єврорегіони: досвід та перспективи: [монографія] / Н. Мікула. Львів: ІРД НАН України, 2003. С 24-29 с.; 4) INTERREG. URL: <http://www.interreg4c.net>.

Юлія Бочарова

ПРОГРАМА «PHARE»; THE PROGRAMME OF COMMUNITY AID TO THE COUNTRIES OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE (PHARE) – спеціальний фонд, який управляється Європейською Комісією, створений у середині 1989 р. за ініціативою найбільш розвинених країн для допомоги Польщі та Угорщині в реалізації політичних та економічних змін. Ця програма називалася «Польща та Угорщина: Швидка допомога для реструктуризації своїх економік» ("Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies" (PHARE)). У наступні роки коло бенефіціарів поширилося на інші країни Центральної та Східної Європи, назва змінилася на «The Programme of Community aid to the countries of Central and Eastern Europe», але аббревіатура «PHARE» залишилася колишньою. З 1994 р., завдання PHARE, були адаптовані до пріоритетів і потреб кожної країни Центральної та Східної Європи. PHARE була найбільшою програмою фінансової допомоги для нових країн ЄС (країни розширення 2004 р.), країн, які подали заявки на вступ до ЄС, для інших країн PHARE, що виділяла фінанси для підтримки процесів політичної та економічної трансформації. Між 1990 та 1999 рр. усіма бенефіціарами були отримані 10,3 млрд. євро. Фактичний бюджет програми PHARE на 2000-2006 рр., виділяв 1,6 млрд. євро на рік.

Діяльність PHARE зосереджувалася на двох пріоритетних напрямках:

- допомога адміністраціям країн-кандидатів у набутті спроможностей впроваджувати законодавство ЄС. Phare також допомагав національним та регіональним адміністраціям, регуляторним та наглядовим органам у країнах-кандидатах ознайомитись із цілями та процедурами Спільноти;

- допомога країнам-кандидатам урівняти свою галузь промисловості та базову інфраструктуру до стандартів Співтовариства, мобілізуючи необхідні інвестиції, особливо в сферах, де це необхідно: навколишнє середовище, транспорт, промисловість, якість продукції, умови праці тощо.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.;* 2) *Wolinska P. Fund Raiser in Chelm City Office. International cooperation and neighbourhood programs with third countries [Електронний ресурс] / P. Wolinska // Режим доступу : [http:// www.chelm.pl](http://www.chelm.pl);* 3) *Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/2004_and_2007_enlargement/e5000_en.htm.*

Юрій Яковенко

ПРОГРАМА «PHARE CBC»; PROGRAM «PHARE CBC» – програма транскордонного співробітництва, ініційована у 1994 р. з метою сприяння розвитку транскордонного співробітництва між регіонами країн Центрально- Східної Європи та ЄС. Перше Положення щодо PHARE CBC було впроваджене у 1994 р. та відтворювало інструментарій INTERREG і застосовувалось для прикордонних територій країн Центральної та Східної Європи, суміжних з країнами-членами ЄС.

У 1998 р. Європейською Комісією було розроблено та впроваджено нові інструменти реалізації PHARE CBC, що включали наступні заходи: 1) сприяти розвитку співпраці прикордонних регіонів в країнах Центральної та Східної Європи з їх сусідами – асоційованими та країнами-членами ЄС і, таким чином, допомогти їм подолати специфічні проблеми розвитку, які можуть виникнути у зв'язку з їх периферійним розташуванням і ситуацією у внутрішній, національній

економіці, інтересами місцевого населення та у спосіб, сумісний з захистом довкілля; 2) підтримувати створення та розвиток мережі співпраці між прикордонними регіонами країн, наведення зв'язків між ними та розширення загальної мережі кооперації.

Ключові критерії PHARE CBC щодо розвитку транскордонного співробітництва між країнами Центральної та Східної Європи та країнами-членами ЄС:

– розширення географічної прийнятності програми шляхом включення прикордонних територій країн ЦСЕ суміжних між собою та з країнами ЦСЕ кандидатами на вступ до ЄС;

– введення нового планування та інструментів впровадження: загальні програмні документи; спільні комітети співпраці; загальні фонди малих проектів.

Пріоритети PHARE CBC:

1) послаблення адміністративних та інституціональних перешкод для вільного перетину кордону особами, товарами та послугами, дотримуючись при цьому відповідних заходів безпеки;

2) підвищення якості інфраструктури в забезпеченні індивідуальних комунікаційних послуг і запасів місцевих вод, газу, електропостачання, досягнення загального ефекту енергозабезпечення в прикордонному просторі сусідніх держав;

3) охорона довкілля шляхом управління відходами, прийняття дій щодо запобігання забрудненню, можливість якого посилюється близькістю зовнішніх кордонів;

4) заходи щодо розвитку аграрного сектора;

5) заходи в сфері енергетики та транспорту, призначення яких доповнювати транс'європейські мережі, відповідно з орієнтацією на адаптацію, визначеною Європейською Комісією;

6) заходи, спрямовані на імплементацію законодавчої бази країн Центральної та Східної Європи згідно з принципами ЄС.

7) сприяння розвитку виробничої кооперації, підприємництва, фінансових зв'язків, і кооперації між інституціями, що представляють бізнесові кола, (торгово-промислові палати, виставкові центри тощо).

8) підтримка малих і середніх підприємств, трансферт технологій, формування сервісної інфраструктури;

9) заходи, спрямовані на підвищення рівня зайнятості, перекваліфікацію кадрів;

10) підтримка в сфері охорони здоров'я, використання ресурсів і потенціалу прикордонних територій;

11) розвиток потужностей та ресурсів для інформаційного та комунікаційного забезпечення між прикордонними регіонами, включаючи підтримку прикордонних радіо- та телевізійного мовлень, газет та інших засобів масової інформації.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Мікула Н. Європорегіони: досвід та перспективи: [монографія] / Н. Мікула. - Львів : ІРД НАН України, 2003. – С 29-31 с.

Юрій Яковенко

ПРОГРАМА «TACIS», або ТЕХНІЧНА ДОПОМОГА СПІВДРУЖНОСТІ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ; TECHNICAL ASSISTANCE TO THE COMMONWEALTH OF INDEPENDENT STATES, (TACIS) – програма ЄС, розроблена на допомогу новим незалежним державам Східної Європи і Центральної Азії (колишні республіки Радянського Союзу, крім країн Балтії) в перехідний період. Розпочалася у 1991 р.; до 2003 р. включала й Монголію. Сприяє передаванню знань та умінь; фінансує різноманітні проекти з надання консультативної допомоги, професійної виучки, допомоги у створення правової та нормативної бази, налагодження партнерських стосунків, створення нових і реорганізації наявних інститутів. Програма «TACIS» фінансує проекти в різних сферах, а саме: інституційна, правова та адміністративна реформа; розвиток приватного сектора та підтримка економічного розвитку; пом'якшення соціальних наслідків перехідного періоду; охорона довкілля та керування природними ресурсами; розвиток села та ядерна безпека. Її метою є підтримка ініціатив країн-партнерів щодо розвитку суспільства, заснованого на політичних свободах та економічному процвітанні.

Література: : 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Глосарій термінів Європейського Союзу [Електрон. ресурс] // Режим доступу : <http://europa.dovidka.com.ua/>.

Ганна Горіна

ПРОГРАМА «TEMPUS», або ТРАНС-ЄВРОПЕЙСЬКА ПРОГРАМА МОБІЛЬНОСТІ ДЛЯ НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ; TRANSEUROPEAN MOBILITY PROGRAMME FOR UNIVERSITY STUDIES (TEMPUS) – це програма зовнішньої допомоги ЄС, мета якої сприяти модернізації системи вищої освіти у країнах-партнерах (країнах-сусідах) ЄС через активізацію співробітництва між вищими навчальними закладами ЄС та країн-партнерів. Програма TEMPUS, заснована в 1990 р. для максимально збалансованого співробітництва та вдосконалення систем вищої освіти в країнах-партнерах ЄС, охоплювала 27 країн на Західних Балканах, у Східній Європі, Центральній Азії, Північній Африці та на Близькому Сході.

Програма TEMPUS фінансувала співпрацю між університетами щодо розробки навчальних програм, управління університетами, взаємодії науковців та громадянського суспільства, партнерства освіти та бізнесу, а також структурних реформ в сфері вищої освіти.

TEMPUS – найбільш тривала програма, її перший етап розпочався в 1990 році: Tempus I – 1990-1994 рр.; Tempus II – 1994-1998 рр.; Tempus II ibis – 1998-2000 рр.; Tempus III – 2000-2006 рр.; Tempus IV – 2007-2013 рр.

Tempus IV мала три основних напрями реформування в сфері вищої освіти, які збігаються з завданнями освітньої програми ЄС «Навчання впродовж життя» (Lifelong Learning) та узгоджуються з Лісабонською стратегією та положеннями Болонського процесу: модернізація навчальних програм; удосконалення процесів управління та самоврядування в системі вищої освіти; посилення зв'язків між освітою та суспільством (громадянським суспільством, ринком праці тощо).

З 2014 р. програма трансформувалась у напрям програми Еразмус+: КА2. Розвиток потенціалу вищої освіти.

Україна приєдналася до програми Темпус у квітні 1993 році. На той період, програма Темпус мала спрямованість на удосконалення управління закладами

освіти, оновлення або розробку нових навчальних програм та підвищення кваліфікації викладачів. Українські вищі навчальні заклади брали саму активну участь у проектах Темпус із самого початку. Тож не дивно, що проекти Темпус здійснюються майже в усіх регіонах України. За цей час українські університети продемонстрували відданість реформам та стійкий інтерес до розвитку освітньої галузі, до запровадження новітніх підходів в освіті.

У межах програми Темпус I, II, III з 1993 по 2006 роки за участі партнерів з України було профінансовано біля 300 проектів Темпус. За результатами шести конкурсів програми Темпус IV реалізується в Україні 94 проекти:

1-й конкурс програми Темпус IV – 12 проектів за участі партнерів з України.
 2-й конкурс програми Темпус IV - 12 проектів за участі партнерів з України.
 3-й конкурс програми Темпус IV - 5 проектів за участі партнерів з України.
 4-й конкурс програми Темпус IV - 9 проектів за участі партнерів з України.
 5-й конкурс програми Темпус IV: із 108 відібраних проектів - 23 за участі партнерів з України.

6-й конкурс програми Темпус IV: із 171 відібраних проектів - 33 за участі партнерів з України.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Глосарій термінів Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.dovidka.com.ua/t.html#_Toc90362416; 3) Урядовий портал : Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. Європейський вибір. ТЕМПУС [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=38468301&cat_id=32779763&ctime=1148997480191; 4) Офіційний сайт: Національний Темпус / Еразмус+ офіс в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://www.tempus.org.ua/>

Ганна Горіна

ПРОГРАМА «TWINNING»; PROGRAM «TWINNING» – програма, яка є особливим видом технічної допомоги ЄС і започаткована Європейською Комісією у 1998 р. для країн-кандидатів на вступ до ЄС. Програма спрямована на гармонізацію, зближення та адаптації законодавства країн-кандидатів на вступ до ЄС до європейських стандартів і вимог. За період з 1998 р. в колишніх країнах-кандидатах було реалізовано понад 900 проектів «Twinning» (або 80% усієї технічної допомоги).

Особливості програми «Twinning»: незалежно від того, в якій галузі здійснюється конкретний проект, реалізується винятково через систему державної служби. Завдяки такому підходу цей інструмент визнано одним з найефективніших в адміністративному реформуванні національних систем державного управління багатьох європейських країн; професійний розвиток державних службовців передбачає не лише їх практичне навчання на робочому місці, але проведення різних активних форм підготовки (навчальні семінари, «круглі столи», обмін досвідом тощо). Мета таких заходів – навчити державних службовців практично застосовувати законодавство ЄС та європейську методику аналізу політики та стратегічного планування. Практична реалізація проектів в рамках програми «Twinning» має форму активної довготермінової співпраці одного або двох

експертів на чолі з керівником проекту, якими зазвичай є компетентні та досвідчені державні службовці з країн-членів ЄС.

Адміністративний офіс «Twinning» об'єднує зусилля ЄС і країн-кандидатів з метою розбудови демократичних інституцій. Створення управлінської (адміністративної) основи, яка б відповідала європейським стандартам, лишається одним з найскладніших завдань на шляху до вступу до ЄС. Через «Twinning», завдяки її особливій процедурі та формі, Європейська Комісія пропонує країнам-кандидатам унікальний механізм узагальнення управлінського досвіду країн-членів ЄС, який буде використовуватися при реалізації проектів, спрямованих на досягнення конкретних цілей відповідно до узгоджених пріоритетних потреб.

Функцію координації впровадження програми «Twinning» в кожній країні-члені ЄС виконують так звані Національні контактні офіси, а в країні-партнері – Адміністративні офіси.

При реалізації проектів у рамках програми «Twinning» діє принцип досягнення «обов'язкових результатів», згідно з яким кожен з партнерів повинен досягти узгодженого результату, а не лише здійснити комплекс заходів щодо впровадження проекту.

Фінансування програми «Twinning» здійснюється у рамках фондів, передбачених на реалізацію проектів в рамках програми.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Указ Президента України «Питання забезпечення впровадження програми Twinning в Україні» від 6 жовтня 2005 року №1424/2005 // Урядовий кур'єр, 11 жовтня 2005 року. №192(3105); 3) Саєнко О. Запровадження механізму «Twinning» є суттєвим кроком країни на шляху євроінтеграції / О. Саєнко // «Бюрократ»: Інформаційний бюлетень Центру сприяння інституційного розвитку державної служби при Головному управлінні державної служби. – №8-9 від 15/10/2005 р. – Київ. – 8 с.; 4) Грицяк І.А. Європейське управління: теоретико-методологічні засади : [моногр.] / І.А. Грицяк. – К. : К.І.С., 2006. – 398 с.

Юрій Яковенко

ПРОГРАМА «ЛЕОНАРДО ДА ВІНЧІ»; LEONARDO DA VINCI PROGRAMME – програма ЄС, яка запроваджена Європейською Комісією для сприяння розвитку освіти та професійного навчання та забезпечення мобільності студентів. Реалізація програми проводилась у період з 1994 р. (19952001 рр.– I етап, 2001-2006 рр. – II етап).

Фонди програми спрямовані на фінансування широкого діапазону дій і заходів, особливо міжнародних ініціатив; співробітництва у сфері розвитку та поширення інновацій; створення транскордонних тематичних мереж у сфері освіти та професійного навчання; підтримки проектів підготовки кадрів, запропонованих університетами, професійно-технічними школами, підприємствами, торговельними палатами тощо. Користувачі програми (студенти) отримували можливість пройти стажування або навчатись за кордоном.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Commission : Education [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/education/lifelong-learningprogramme/doc82_en.htm; 3) Офіційний

сайт : *European Commission : Education [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/education/programmes/leonardo/leonardo_en.html*

ПРОГРАМА «ПРОЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ»; «REGIONAL INNOVATION STRATEGY PROJECTS» (RIS) – спеціальна програма щодо розробки та реалізації проектів регіональної стратегії інноваційного розвитку. Програма реалізується, починаючи з 1994 р., спільно з програмою «Стратегії та інфраструктура регіональних інновацій та технологічного трансферту» (див. *Програма «Стратегії та інфраструктура регіональних інновацій та технологічного трансферту»*) та пов'язана з мережею «Інноваційні регіони у Європі» (Innovating Regions in Europe, IRE).

Програма спрямована на забезпечення регіонів, що входять до мережі IRE, унікальним і перевіреним підходом щодо підтримки інновацій. Він полягає у реалізації п'яти етапів розробки стратегії інноваційного розвитку регіонів:

- 1) організація та введення регіонального діалогу влади, суспільства та бізнесу;
- 2) забезпечення участі всіх важливих організацій у формуванні інноваційної політики;
- 3) аналіз потреб регіонів в інноваціях;
- 4) вибір пріоритетів у підтримці інновацій;
- 5) розробка планів дій та експериментальних проектів.

Дотримуючись цих етапів, понад 150 європейських регіонів розробили власні підходи до підвищення конкурентоспроможності на основі інновацій. Ці регіони, розробивши відповідну стратегію, налагодили ефективну підтримку інноваційної діяльності відповідно до реальних потреб бізнесу. Європейська Комісія, зі свого боку, надавала допомогу у реалізації стратегічних заходів, які здійснювалися регіонами.

Програма з розробки регіональних стратегій інноваційного розвитку виходила на новий рівень у контексті розширень ЄС. Так, вона була оновлена у 2001 р. та 2005 р. Було розширено сферу її дії у відповідності до нових завдань, які з'явилися у контексті розширення ЄС 2004 та 2007 рр. У 2005 р. було запроваджено 33 нових проектів регіональних стратегій інноваційного розвитку, які розроблені для нових країн-членів ЄС і для деяких третіх країн, які долучилися до цієї програми. Розробку проектів, яка фінансується Генеральним Директоратом Європейської Комісії з підприємництва та промисловості, розпочато у регіонах Болгарії, Чехії, Естонії, Угорщини, Ізраїлю, Литви, Мальти, Норвегії, Польщі, Румунії, Словаччини, Швейцарії та Туреччини. Кожний новий регіон стає партнером принаймні одного регіону, який вже розпочав реалізацію власної інноваційної стратегії, що дозволяє використовувати переваги обміну досвідом. Програма діє у 16 країнах Європи.

У 2008 році Європейським Союзом створено Європейський інститут інновацій і технологій (ЕІТ) з метою зміцнення спроможності Європи до інновацій. ЕІТ є невід'ємною частиною Horizon 2020 року – Рамкова програма підтримки досліджень і технологічного розвитку. Об'єднуючи більше 1500 партнерів, ЕІТ є найбільшою інноваційною мережею в Європі, місією якої є створення робочих місць і надання можливостей стійкого економічного зростання для Європи.

В рамках ЕІТ функціонує Регіональна інноваційна схема ЕІТ (ЕІТ RIS) призначена для держав-членів ЄС та асоційованих країн Horizon 2020 на Європі, які є скромними і помірними інноваторами (згідно Європейському рейтингу

інновацій). Стратегічно, схема є додатковим пропозицією для цих країн, щоб полегшити їх взаємодію з інноваційними спільнотами ЕІТ.

Країни, які можуть брати участь у ЕІТ RIS:

1) Країни-члени ЄС: Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чехія, Естонія, Греція, Угорщина, Італія, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Іспанія;

2) Асоційовані країни Н2020: Албанія, Вірменія, Боснія і Герцеговина, Фарерські острови, Грузія, Молдова, Чорногорія, Республіка Північна Македонія, Сербія, Туреччина, Україна.

Щороку ЕІТ надає кошти Інноваційним співтовариствам для впровадження ЕІТ RIS. Кожне Інноваційне співтовариство використовує ці кошти у відповідності зі своєю стратегією і відповідним чином розробляє свою діяльність. Заходи в рамках ЕІТ RIS включають освітні програми, послуги щодо прискорення бізнесу і наставництво по інтеграції трикутника знань.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.;* 2) *Офіційний сайт : Innovation Regions [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.innovating-regions.org/network/presentation/projects.cfm>;* 3) *Офіційний сайт : The European Institute of Innovation and Technology (EIT) [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://eit.europa.eu/our-activities/eit-regional-innovation-scheme-ris>.*

Анастасія Чепурнова

ПРОГРАМА «ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ РОЗШИРЕНОЇ ЄВРОПИ»; «INDUSTRIAL POLICY IN AN ENLARGED EUROPE» – програма, що обґрунтовує необхідність і напрями удосконалення промислової політики з урахуванням розширення ЄС та його майбутніх наслідків. Удосконалення стосується інструментів промислової політики, забезпечується їх погодженням та об'єднанням для більш ефективного вирішення завдань конкурентоспроможності промисловості. Програма запроваджена у 2002 р. у відповідності до настанов Лісабонської стратегії.

Реалізація даної програми базується на ретельному дослідженні стану промисловості в ЄС, оцінці його переваг і можливих перешкод розвитку. У документі робиться огляд проблем, які заважають підвищенню рівня конкурентоспроможності у певних галузях промисловості.

У контексті загострення конкуренції на глобальному рівні обґрунтовано необхідність реалізації низки заходів щодо модернізації виробничої інфраструктури певних галузей та впровадження нових форм організації у промисловому секторі (а саме злиттів і поглинань) з урахування впливу єдиного внутрішнього ринку та введення євро. Також враховано, що ЄС втрачає позиції у світовій торгівлі, особливо відносно США та Японії. Відчутно знижується і продуктивність через те, що інвестиції у розвиток інформаційно-комунікаційних технологій не впливають на підвищення продуктивності; суттєво нижчою є ефективність інноваційної діяльності, що проявляється у падінні рівня патентної та науково-дослідної діяльності у порівнянні з США та Японією. Особливо відчутно це у галузі електроніки, біотехнологій та нанотехнологій, де ЄС відстає від своїх конкурентів.

Крім цього існують значні відмінності між структурою обробної промисловості у країнах-членах ЄС та у країнах-кандидатах на вступ. Це

пояснюється тим, що промисловість у країнах-кандидатах є менш спеціалізованою та більш заснованою на розвитку секторів, які використовують порівняно низький рівень технологічних досягнень (харчова та текстильна промисловість, металургія та деревообробна галузь). У той же час в останні роки були досягнуті певні успіхи у сфері продуктивності незважаючи на те, що середнього рівня по ЄС не досягнуто.

Розширення ЄС повинне передбачати проведення реорганізації промисловості з метою підвищення її конкурентоспроможності. Має враховуватися відносно низький рівень заробітної плати та технологічних навичок. Країни-кандидати спеціалізуються на «дешевих» виробництвах, що зумовлено обмеженою передачею виробництва від країн-членів до країн-кандидатів. У багатьох підприємств ЄС є придбані у країнах-кандидатах компанії, діяльність яких орієнтується на використання місцевих технологічних переваг і робочої сили з певними навичками.

У програмі визначено головні труднощі побудови нової промислової політики ЄС, а саме: 1) глобалізація: місце розташування залишається вирішальним фактором для розвитку та використання досліджень та інновацій, тому важливим є покращення позицій ЄС за рахунок використання переваг географічного розташування; 2) технічний прогрес: основна мета полягає у тому, щоб об'єднати інформаційно-комунікаційні технології, нові підходи до організації і використовувати переваги у забезпеченості висококваліфікованим персоналом, для подальшого покращення рівня конкурентоспроможності промисловості;

3) інновації та підприємництво: конкурентоспроможність промисловості заснована на безперервній появі нових компаній та зростанні вже існуючих, особливо під час стрімкого технологічного розвитку, що повинно мати інноваційну основу; європейська промисловість вимагає розвитку та ефективного використання нових або покращених товарів і послуг, та оптимізації бізнес-процесів; відповідно до цього існує потреба у збільшенні витрат на НДДКР (відносно ВВП), оскільки у цій сфері ЄС істотно відстає від своїх основних конкурентів;

4) сталість і нові соціальні вимоги: існує необхідність у задоволенні зростаючих вимог щодо безпеки, охорони здоров'я, захисту споживачів і соціального захисту; це відбиває вплив суспільних відносин (з точки зору екології, етики, охорони здоров'я тощо) до нових технологій.

Відзначено, що незважаючи на створення валютного союзу, розвинену інфраструктуру внутрішнього ринку та лібералізацію його певних секторів (телекомунікації, енергетика та транспорт), досі не створено сприятливого середовища для бізнесу (зусилля, що докладаються до цього не є достатньо ефективними). Негативна ситуація зумовлена впливом таких чинників: існування регулюючих бар'єрів; наявність технічних бар'єрів; низький рівень фінансового середовища; суттєві проблеми у сфері захисту інтелектуальної власності, у якій немає єдиної патентної системи для всього ЄС; розходження у непрямому оподатковуванні та національних системах податку з доходів корпорацій; неадекватна структура корпоративного управління.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/enterprise/industry/n26022_en.htm.; 3) Офіційний сайт: European Commission: Enterprise [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/industrialcompetitiveness/documents/comm-industrial-policy-enlarged-europe/index_en.htm 4) Industrial

policy in an enlarged Europe [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://ec.europa.eu/growth/content/industrial-policy-enlarged-europe_en

Катерина Шерстюк

ПРОГРАМА «РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ І ЗАОХОЧЕННЯ УЧАСТІ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ В ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ»; PROMOTION OF INNOVATION AND ENCOURAGEMENT OF SME'S PARTICIPATION PROGRAMME – програма, реалізація якої розпочалась у 1999 р. (у межах П'ятої Рамкової програми підтримки досліджень і технологічного розвитку, 1998-2002 рр.) і спрямована на покращення економічних і соціальних результатів наукових досліджень, забезпечення більш раціонального та ефективного використання та впровадження їх результатів. Програма заохочує участь малих і середніх підприємств, передачу технологій з різних джерел, враховуючи потреби клієнтів і користувачів. Заходи програми згруповані у три головних блоки: 1) просування інновацій; 2) заохочення участі малих і середніх підприємств (МСП); 3) спільну інноваційну діяльність МСП.

Просування інновацій передбачає: 1) створення (у взаємодії з іншими програмами) ефективного механізму сприяння використанню, приватному фінансуванню та передачі трансферту технологій, результатів досліджень і захисту «вироблених» знань; 2) удосконалення та впровадження методологій передачі технологій, із врахуванням технологічних, економічних і соціальних аспектів інноваційної діяльності, а також сприяння транснаціональному поширенню та використанню результатів, не охоплених програмами підтримки інновацій; 3) координацію проведення аналізу отриманих знань під час різних заходів та об'єднання спільних результатів діяльності у відповідну програму інноваційної політики.

Заохочення участі МСП передбачає: 1) управління процесом вступу організацій в усі дослідницькі програми з метою покращення функціонування вже існуючої мережі країн-членів, визначення та управління єдиними принципами участі МСП у програмах; 2) залучення МСП до програм на всіх стадіях інноваційного процесу, надання консультаційних послуг (за потреби), спрощення та раціоналізація процесу укладання контрактів та угод, досягнення більшої прозорості на всіх рівнях; 3) сприяння МСП у визначенні їх поточних і майбутніх технологічних потреб, надання необхідної інформації з метою задоволення цих потреб.

Спільна інноваційна діяльність МСП передбачає: 1) діяльність Спільноти щодо раціоналізації та координації діяльності мереж, які забезпечують підтримку дослідницької та інноваційної діяльності, а також інформаційну підтримку МСП; 2) забезпечення інформації та консультацій у сферах захисту прав інтелектуальної власності; 3) покращення доступу до приватних фондів венчурного капіталу; 4) створення інноваційних «старт-апів», в основному за допомогою європейських організацій щодо фінансування (Європейський інвестиційний фонд, Європейський інвестиційний банк).

Бюджет програми (у межах П'ятої Рамкової програми підтримки досліджень і технологічного розвитку) складав 363 млн. євро та розподілявся таким чином: просування інновацій – 119 млн. євро; заохочення участі МСП – 44 млн. євро; спільна інноваційна діяльність МСП – 200 млн. євро.

У Шостій Рамкової програми підтримки досліджень і технологічного розвитку (2002-2006 рр.) програма «Розповсюдження інновацій і заохочення участі

малих і середніх підприємств в інноваційних процесах» була трансформована у програму «Специфічна діяльність малих і середніх підприємств» («Specific SME activities») з бюджетом 473 млн. євро.

На продовження програми «Розповсюдження інновацій і заохочення участі малих і середніх підприємств в інноваційних процесах» у 2003-2005 рр. надавався грант за темою «Нові виробничі процеси (Ефективний трансферт інновацій і нових виробничих технологій)» («A Novel Manufacturing Process (Effective Innovation Transfer of New Production Technology)») з обсягом фінансування 47,494 млн. євро.

За напрямками підтримки МСП, що визначені у програмі «Розповсюдження інновацій і заохочення участі малих і середніх підприємств в інноваційних процесах», у 2010 р. започатковано семінар з питань розповсюдження інновацій та заохочення малих і середніх підприємств до інноваційної діяльності.

У межах Сьомої Рамкової програми підтримки досліджень і технологічного розвитку (FP7), станом на кінець 2013 року, брало участь 23,814 МСП. Внесок ЄС у МСП досяг приблизно 6,2 млрд. євро (див. табл. 1).

Таблиця 1

Участь МСП у FP7

Опис конкретної програми	Кількість МСП	% участі МСП	Внесок ЄС у МСП (євро)	% бюджету, що йде на МСП
Співпраця	16.246	19,1%	4.606.114.738	16,8%
Ідеї	21	0,4%	15.271.362	0,2%
Люди	1.107	6,1%	276.614.782	6,3%
Потужності	6.316	34,3%	1.264.772.863	34,5%
Євратом	124	6,3%	19.252.332	5,5%
Всього	23.814	18,6%	6.182.026.077	14,6%

В рамках FP7 було встановлено цільовий показник в 15% для частки вкладу ЄС в МСП в бюджеті співпраці. Цільовий показник в 15% уже було досягнуто в кінці 2011 року, коли МСП отримали 15,3% фінансування ЄС в рамках Програми співпраці. Цей показник продовжував зростати в 2012 та 2013 роках. В кінці 2012 року частка вкладу ЄС в МСП в Програмі співробітництва склала 16,6%. У 2013 році він залишався практично стабільним, і на кінець 2013 року 16,8% від загального обсягу коштів було виділено МСП в рамках Програми співпраці. Зосередившись на їх участі в тематичних пріоритетах, МСП було виділено 4,348 млн. євро.

Наступна Рамкова програма підтримки досліджень і технологічного розвитку – Horizon 2020 (2014-2020) передбачає, що 20% від загального бюджету на всі соціальні виклики і конкретну задачу «Лідерство в області стимулюючих і промислових технологій» (LEIT) будуть спрямовані на МСП. Це означає, що понад 8 млрд. євро на підтримку ЄС діяльності в галузі досліджень та інновацій потрапить безпосередньо в МСП, більшість з яких є частиною консорціумів, що беруть участь в спільних проектах ЄС в галузі досліджень та інновацій.

Наприкінці 2017 року МСП отримали 4,13 млрд. грантових коштів у рамках соціальних викликів та LEIT. При цьому цільовий бюджет на 20% для МСП, встановлений на початку програми Радою та Парламентом ЄС, був перевищений більш ніж на 4 відсоткових пункти.

В рамках робочої програми Horizon 2020 на 2018-2020 роки ЄС пілотував Європейську раду з інновацій, метою якої є створення ринкових інновацій, що

сприяють швидкому розширенню європейських підприємств, зокрема МСП. Очікується, що більше 7500 компаній отримають підтримку інновацій до кінця Horizon 2020, при цьому в 2014-2015 роках ЄС інвестував понад 0,5 млрд. євро в бюджет Horizon 2020 для підтримки інноваційних МСП, в 2016-2017 роках було інвестовано ще 0,79 млрд. євро. В останні три роки Horizon 2020 (2018-2020) понад 1,6 млрд. євро інвестовано через Європейську раду з інновацій.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *CORDIS (The Community Research and Development Information Service) [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://cordis.europa.eu/fp_5/src/budget6.htm; 3) *The Seventh FP7 Monitoring Report [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://wayback.archive-it.org/12090/20191229120851/https://ec.europa.eu/research/evaluations/pdf/archive/fp7_monitoring_reports/7th_fp7_monitoring_report.pdf#view=fit&pagemode=none; 4) *Horizon 2020: SMEs [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/area/smes>.***

Анастасія Чепурнова

ПРОГРАМА «РОЗУМНА ЕНЕРГЕТИКА ДЛЯ ЄВРОПИ»; «INTELLIGENT ENERGY-EUROPE» (ІЕЕ) – складова Європейської Рамкової програми з конкурентоспроможності та інновацій, спрямована на підвищення стійкості європейської енергетики. Ця Програма була започаткована Європейською Комісією у 2003 р. з метою сприяння формуванню інтелектуальної енергетики у майбутньому. Вона спрямована на підтримку проектів з енергоефективності, зі сприяння генерації енергії з поновлюваних джерел з урахуванням необхідності досягнення цілей стратегії «Європа 2020» у галузі енергетики (зокрема, скорочення на 20 % викидів парникових газів, підвищення на 20 % енергоефективності європейської економіки, досягнення 20 % частки енергії з поновлюваних джерел у сукупному споживанні енергії в ЄС).

Пріоритетними напрямками реалізації Програми ІЕЕ є досягнення стійкого розвитку щодо використання джерел поновлюваної енергії, енергоефективного будівництва, енергоефективної промисловості, раціонального енергоспоживання, енергоефективного транспорту тощо. При цьому мають бути вирішені такі завдання ІЕЕ, як підвищення конкурентоспроможності європейської енергетики та економіки в цілому, безпека енергопостачання, інноваційний розвиток енергетики у найближчій перспективі.

Програма ІЕЕ розрахована на період до кінця 2013 р. Її учасниками є усі країни ЄС, а також Норвегія, Ісландія, Ліхтенштейн та Колишня Югославська Республіка Македонія. В ході реалізації Програми ІЕЕ передбачено два періоди: Програма ІЕЕ I (2003-2006 р.) та Програма ІЕЕ II (2007-2013 рр.).

Програма ІЕЕ реалізується Виконавчою Агенцією з Конкурентоспроможності та Інновацій Європейської Комісії, а також за підтримки Європейського Інвестиційного Банку та німецької фінансової групи KfW Group.

Фінансування в рамках Програми ІЕЕ здійснюється на основі конкурсного відбору проектів за такими субпрограмами:

1) Енергоефективність та раціональне використання енергії (SAVE), яка передбачає реалізацію проектів з удосконалення енергоефективності та раціоналізації використання енергії на виробництві та у побуті;

2) Нові та поновлювані енергоресурси (ALTENER), яка спрямована на підвищення частки поновлюваних енергоресурсів у виробництві електричної та теплової енергії, а також на інтеграцію цих енергоресурсів до локальних енергетичних систем;

3) Енергія у транспортній галузі (STEER), основними напрямками якої є енергозбереження та підвищення енергоефективності у транспортному секторі, включаючи стимулювання попиту на альтернативні види палива та на екологічно чисті та енергоефективні транспортні засоби;

4) Інтегровані ініціативи (Integrated Initiatives), які включають проекти, що охоплюють одночасно декілька секторів за пріоритетними напрямками реалізації Програми ІЕЕ, а також стосуються освітніх програм у галузі енергоефективності та енергозбереження, використання енергії з поновлюваних джерел тощо.

Бюджет ІЕЕ складає 730 млн. євро; він розподілений між низкою інструментів та ініціатив, спрямованих на досягнення окремих цілей даної Програми. Ключовими напрямками використання бюджету ІЕЕ є надання державним, приватним та неурядовим (громадським) організаціям країн-учасниць фінансової підтримки для реалізації проектів з підвищення енергоефективності, ширшого використання енергії з поновлюваних джерел; удосконалення транспортних систем тощо.

Значна частина бюджету програми була доступна через щорічні конкурси пропозицій на підтримку проектів, що реалізують концепцію "інтелектуальної енергії". Здійснювані державними, приватними чи неурядовими європейськими організаціями, вони підтримували три основні завдання - підвищення енергоефективності, збільшення відновлюваних джерел енергії та кращий транспорт і мобільність. Це стосувалося, наприклад, нових навчальних схем, рекламних кампаній та передачі належних практик між країнами ЄС.

Інструменти надання підтримки в рамках Програми ІЕЕ включають:

1) фінансування проектів, спрямованих на підвищення енергоефективності та використання енергії з поновлюваних джерел. Вимогами до проектів, що претендують на фінансування за рахунок бюджету ІЕЕ є співфінансування (не більше 75 % витрат покриваються за рахунок ІЕЕ) та відповідність метеній настанови проекту пріоритетним напрямкам Програми ІЕЕ;

2) інструменти з надання допомоги на реалізацію проектів (Project development assistance (PDA)), які включають MLEI-PDA, EIB-ELENA, KfWELENA, CEB-ELENA, EBRD-ELENA. З використанням даних інструментів надається допомога органам державної та місцевої влади, фінансовим установам щодо підготовки до фінансування проектів в рамках даної програми та щодо мобілізації фінансових ресурсів. Також інструменти PDA використовуються для надання технічної допомоги при підготовці, реалізації та фінансування інвестиційних програм в рамках пріоритетних напрямів Програми ІЕЕ у частині допомоги при здійсненні досліджень ринків, розробки програм, бізнес-планів, проведення енергоаудиту, підготовки до проведення тендерних процедур тощо;

3) закупівля товарів і послуг. Даний інструмент передбачає закупівлю на основі тендерних процедур товарів і послуг, необхідних для досягнення Європейською Комісією та, зокрема, Виконавчою Агенцією з Конкурентоспроможності та Інновацій цілей Програми ІЕЕ та реалізації передбачених нею заходів.

Програма припинила свою діяльність.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ

«Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: Directorate-General for Energy [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ec.europa.eu/energy/index_en.htm; 3) Офіційний сайт: Intelligent Europe – Energy [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://ec.europa.eu/easme/en/section/energy/intelligent-energy-europe>.

Катерина Шерстюк

ПРОГРАМА «СТРАТЕГІЇ ТА ІНФРАСТРУКТУРА РЕГІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ ТА ТЕХНОЛОГІЧНОГО ТРАНСФЕРТУ»; «REGIONAL INNOVATION AND TECHNOLOGY TRANSFER STRATEGIES AND INFRASTRUCTURE» (RITTS) – програма з розвитку систем передачі інноваційних розробок і технологій шляхом створення відповідної інфраструктури (центрів). Для цього передбачається підтримка у розробці регіональних стратегій, які спрямовано на збільшення значущості інноваційних процесів у забезпеченні економічного зростання та конкурентоспроможності регіонів. Одним з головних завдань цих стратегій є покращення умов інноваційної діяльності.

Заходи і проекти RITTS фінансуються Генеральним Директоратом Європейської Комісії з підприємництва та промисловості. За програмою RITTS підтримано 70 регіонів, де розроблено та реалізуються регіональні стратегії інноваційного розвитку.

Розробка та реалізація проектів за програмою RITTS відбувається за єдиною методологією, яка включає три основні елементи: 1) досягнення згоди і побудова ефективної системи комунікацій між провідними учасниками ринку інновацій у межах регіональної інноваційної системи; 2) аналіз регіональної системи інновацій; 3) розвиток центрів (полісів) і стратегічних структур, яким передаються необхідні прерогативи у сфері підтримки інновацій на рівні регіонів.

Проекти RITTS дозволили реалізувати нові ініціативи у сфері підтримки інновацій у регіонах, надавати широкий спектр послуг у сфері трансферу технологій, зокрема малим і середнім підприємствам.

Програма припинила свою діяльність.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: Innovation Regions [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.innovating-regions.org/network/whoswho/projects_extended.cfm?project_id=1&sub_id=42.

Катерина Шерстюк

ПРОГРАМА «СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО»; EASTERN PARTNERSHIP PROGRAM – один із напрямків Європейської політики сусідства (див. Європейська політика сусідства), в межах якого передбачено поглиблення співробітництва між країнами-членами ЄС та шістьма пострадянськими країнами: Вірменією, Азербайджаном, Білоруссю, Грузією, Молдовою та Україною.

Уперше з ініціативою розробки та реалізації програми «Східне партнерство» виступив представник Німеччини – Інго Фрідріх, на засіданні Європейського Парламенту 22 квітня 2008 р. Запропонована ним ідея «Східного партнерства» виникла під впливом французької ініціативи щодо створення «Середземноморського Союзу». 23 квітня 2008 р. відбулося засідання країн Вишеградської групи за участю Швеції та України, на якому було чітко

зафіксовано намір даної групи країн поглибити відносини з ЄС, а отже сприяти розвитку східного напрямку Європейської політики сусідства. Подальший розвиток ідея створення програми «Східне партнерство» здобула на засіданні Ради ЄС у травні 2008 р., під час якого представники Польщі та Швеції виступили з ініціативою поглиблення східного напрямку Європейської політики сусідства. 20 липня 2008 р. на саміті ЄС було прийнято рішення схвалити ініціативу щодо поглиблення східного напрямку Європейської політики сусідства («Східне партнерство») та доручити Європейській Комісії (див. Європейська Комісія) розробити відповідну програму до весни 2009 р. 7 травня 2009 р. на Празькому саміті ЄС, у якому взяли участь представники 27 країн ЄС та шість пострадянських країн (Україна, Азербайджан, Молдова, Грузія, Вірменія та Білорусь), було оголошено про початок реалізації програми «Східне партнерство». Таким чином, Празький саміт ЄС став установчим самітом програми «Східне партнерство».

Відповідно до установчих документів, термін дії даної програми – 2009-2013 рр., основна мета реалізації політики «Східне партнерство» зводиться до створення сприятливих умов для поглиблення політичного та економічного співробітництва між країнами-членами ЄС та шістьма «східними партнерами» шляхом подальшого розвитку та поглиблення регіонального співробітництва в області енергетичної безпеки, економіки, принципів правової держави та мобільності громадян тощо. Бюджет даної програми становить 600 млн. євро.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Eastern partnership.* URL: http://ec.europa.eu/external_relations/eastern/docs/com08_823_en.pdf; 3) *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Eastern partnership.* URL: http://ec.europa.eu/external_relations/eastern/docs/sec08_2974_en.pdf; 4) *The European Union's Eastern Partnership: chances and perspectives.* URL: http://cria-online.org/Journal/7/Done_The%20European%20Unions%20Eastern%20Partnership%20-%20Chances%20and%20perspectives%20by%20Marcin%20Lapczynski.pdf; 5) Декларація «Східне партнерство». URL: http://www.ambafrance-by.org/IMG/pdf/prague_declaration_of_the_eastern_partnership_summit.pdf; 6) Інформаційний портал ЄС. URL: <http://euobserver.com/9/26194>.

Юлія Бочарова

ПРОГРАМА «ТЕНДЕНЦІЇ ПОШИРЕННЯ ІННОВАЦІЙ У ЄВРОПІ»; «TREND CHART ON INNOVATION IN EUROPE» – програма з розповсюдження інновацій у Європі на основі створення загальної інформаційно-довідкової системи CORDIS (The Community Research and Development Information Service), яка дозволяє отримати інформацію про стан інноваційної діяльності у країнах-членах ЄС, особливості реалізації інноваційних проектів та приклади успішного впровадження інновацій, а також офіційні статистичні дані у цій сфері.

Метою впровадження Trend Chart є збір, регулярне відновлення та аналіз інформації про ситуацію у сфері інноваційної діяльності на національному та загальноєвропейському рівнях для корегування інноваційної політики. Trend Chart також є відкритим європейським форумом, за допомогою якого проводиться порівняльний аналіз і відбувається обмін корисним досвідом у сфері інноваційної діяльності та стимулювання інновацій.

Програму Trend Chart як інструмент підтримки інноваційних процесів запропоновано у рамках Першого плану дій з інновацій у Європі (First Action Plan for Innovation in Europe, 1996 р.). Trend Chart мав сприяти організації та управлінню інноваційною діяльністю на території Європи, підтримувати окремі установи і керівників, а також створювати додаткові можливості для поглиблення міжнародного співробітництва у сфері інновацій. У цьому контексті реалізацію програми було погоджено із іншими заходами загальної підтримки інноваційної діяльності.

З 2000 р. у рамках програми Trend Chart відслідковуються будь-які зміни в інноваційній політиці країн-членів ЄС, а також Ісландії, Ізраїлю, Ліхтенштейну, Норвегії, Швейцарії і Туреччини, як і низки неєвропейських країн, а саме: країн Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (США, Мексика, Канада), Бразилії, країн Азії та країн MEDA (Європейсько-середземноморське партнерство, Euro-Mediterranean Partnership: Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Палестина, Сирія, Туніс). Це забезпечує додаткову інформаційну підтримку інноваційної діяльності та дозволяє розширювати міжнародне співробітництва у сфері науки та інновацій на глобальному рівні.

Trend Chart є елементом так званого методу відкритої координації, який передбачає координацію дій та досягнень кожної країни-члена у виконанні планів за рахунок статистичних обстежень, використання таблоїдів тощо. Цей метод покликаний стимулювати використання найкращого досвіду.

Наразі система CORDIS – це один із найважливіших напрямів стратегії Європейської Комісії з розповсюдження та використання результатів досліджень, вона є основним джерелом результатів проектів, що регулюється та фінансується Рамковими програми підтримки досліджень і технологічного розвитку – від FP1 до нинішньої – Horizon 2020.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : CORDIS (The Community Research and Development Information Service) [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://cordis.europa.eu/about/en>.

Анастасія Чепурнова

ПРОГРАМА МАРІЇ КЮРІ; MARIE CURIE ACTIONS – програма, що заснована у межах Шостої Рамкової програми підтримки досліджень і технологічного розвитку, яка дає можливості для навчання, підвищення кваліфікації та обміну досвідом між науковими співробітниками різних країн світу, незалежно від їх віку та сфери наукової діяльності (області досліджень).

Програма передбачає такі заходи підтримки науково-дослідних організацій та наукових співробітників:

1) гранти – надаються науковим центрам, ВНЗ та іншим організаціям для навчання молодих фахівців і залучення наукових співробітників із країн ЄС для роботи над спільними дослідницькими проектами;

2) стипендії – виділяються науковим співробітникам і викладачам для участі у процесі навчання та підвищення кваліфікації, а також проведення наукових праць у складі інтернаціональних груп за кордоном.

Вибір проектів для фінансування здійснюється Європейською Комісією на конкурсній основі. Одна з основних вимог до учасників – виконання проектів у партнерстві з організаціями із країн ЄС та асоційованих країн. Заявки

розглядаються незалежними експертами і, у разі схвалення, отримують фінансування. Основним критерієм оцінки проекту є його науковий зміст. Напрями Програми Марії Кюрі включають: 1) організацію навчання дослідників; 2) колективні стипендії для навчання молодих фахівців; 3) колективні стипендії для обміну знаннями; 4) міжнародні стипендії для дослідників країн ЄС, що їдуть до інших країн, а також для дослідників, що приїжджають у країни ЄС з інших країн; 5) індивідуальну діяльність; 6) конференції та навчальні курси. Для кожної програми та стипендії передбачені спеціальні правила оформлення та терміни подання заявок.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

Юлія Бочарова

ПРОГРАМА РЕФОРМУВАННЯ СПІЛЬНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЄС; REFORM OF THE EU COMMON AGRICULTURAL POLICY – план модернізації спільної сільськогосподарської політики ЄС у відповідності до цілей та завдань нової стратегії ЄС – «Європа 2020».

Європейською Комісією було розроблено графік підготовки реформи спільної сільськогосподарської політики ЄС: квітень - червень 2010 р. – робочі дискусії в структурах Європейської Комісії та Європейського Парламенту, галузевих і професійних організаціях, в Спільнотах, соціологічні опитування та дебати громадян ЄС про майбутнє спільної сільськогосподарської політики ЄС; кінець 2010 р. – підготовка Європейською Комісією пропозицій щодо реформи; середина 2011 р. – подання Європейською Комісією відповідних законопроектів; 1 січня 2014р. – надання чинності реформі.

Створена при Європейській Комісії спеціальна Розширена консультативна група з майбутньої спільної сільськогосподарської політики ЄС в червні 2010 р. зробила попередні висновки про те, що аграрна політика повинна: залишатися спільною та зберегти «двухопорну» структуру (ринково-виробнича допомога та розвиток сільських територій); оптимально поєднувати інструменти підтримки фермерських доходів, боротися з ринковою волатильністю, забезпечувати продовольчу безпеку; протидіяти змінам клімату та забезпечувати охорону довкілля; покращувати баланс між усіма ланками продовольчої вертикалі, прозорість ціноутворення та інформацію про склад і властивості продуктів харчування на їх упаковці; сприяти збалансованому розвитку сільських територій, в т.ч. створюючи зайнятість; стимулювати інвестиції та інновації в аграрному секторі.

Пропозиції Європейської Комісії націлені на досягнення трьох головних цілей спільної сільськогосподарської політики ЄС – забезпечення регіональної продовольчої безпеки; розвиток сталого, екологічно дружнього виробництва; підтримання диверсифікації та збалансованого розвитку сільських територій. Період їх реалізації не визначений (мінімум до 2020 р.), щоб спільна сільськогосподарська політика ЄС могла вписатися в реалізацію загальної стратегії розвитку ЄС «Європа 2020» і в рамки бюджету ЄС на 2014-2020 рр. Від обсягу та структури витрат цього бюджету залежить майбутнє спільної сільськогосподарської політики ЄС. Для проведення спільної сільськогосподарської політики ЄС, на думку низки незалежних експертів,

необхідно або збереження її частки у витратах загального бюджету, або зниження частки спільної сільськогосподарської політики ЄС (наприклад, до 30 % з нинішніх 40 %) при абсолютному збільшенні загальних бюджетних витрат.

У 2010 р. Європейська Комісія розглядала три можливих варіанти реформи спільної сільськогосподарської політики ЄС. Мінімалістський варіант включав більш рівний розподіл фінансування на користь нових країн-членів при поступовій переорієнтації на нові виклики, але при збереженні нинішньої системи прямих субсидій. Реформістський варіант включав більш рівномірний розподіл фінансування на користь нових країн-членів, однак при обов'язковій додатковій допомозі на досягнення «зелених» цілей та при новій схемі і сприяння малим фермам, а також при більшому фокусуванні підтримки на екологічних і кліматичних аспектах. Радикальний варіант передбачав повну відмову від прямого субсидування та ринкової підтримки на користь екологічних, кліматичних, інноваційних та інших «неаграрних» цілей. Європейська Комісія вважає найбільш раціональним другий варіант, тоді як позиції країн розділилися – Велика Британія, Нідерланди, Швеція та деякі інші країни, які є прихильницями більш обмеженої спільної сільськогосподарської політики ЄС і більш скромного бюджету ЄС, підтримували третій варіант, а Франція, Німеччина та більшість старих і нових країн-членів рішуче виступають проти розширення співфінансування спільної сільськогосподарської політики ЄС з національних бюджетів.

Європейська Комісія пропонує зберегти в структурі спільної сільськогосподарської політики ЄС дві опори: першу, що належить до прямих субсидій та ринкової підтримки та включає щорічну фінансову допомогу фермерам, і другу – пов'язану з програмами розвитку сільських територій та поєднує багаторічні схеми підтримки досягнення спільних цілей ЄС з достатньою гнучкістю країн у вирішенні їх специфічних завдань. У майбутньому намічено більш чітко розмежувати завдання та фінансування обох опор і підвищити їх взаємодоповнюваність, включаючи передачу певних видів підтримки з однієї опори до іншої.

У рамках першої опори ключовим залишається пряме субсидування сільгоспвиробництва як гарантія продовольчої безпеки ЄС. Основним поліпшенням вважається більш справедливий розподіл прямої фінансової підтримки між фермерами старих і нових країн-членів. Європейська Комісія відкинула ідею введення єдиної «платної» норми прямих субсидій, запропонувавши забезпечити фермерам всіх країн виплати на рівні мінімального відсотка від середньої по ЄС норми виплат. Такий підхід підвищив би в нових країнах-членах середню виплату до 250 євро на один гектар проти, наприклад, 100 євро, виплачуваних нині фермерам Латвії. Для раціоналізації фінансової підтримки сільгоспвиробників пропонуються: базова підтримка доходів через прямий платіж (субсидію) з бюджету ЄС, не пов'язаний з масштабом виробництва, який забезпечує однаковий рівень підтримки в країнах і регіонах всім фермерам, що дотримуються встановленої аграрної практики та екологічних критеріїв, при фіксації верхньої межі виплат великим фермам; обов'язкова додаткова допомога на екологічні цілі (підтримка постійних пасовищ, «екологічне» виведення землі з сільгоспобігу та ін); допомогу регіонам з менш сприятливими умовами; допомогу для вирішення специфічних регіональних або галузевих проблем (у молоковиробництві, вівчарстві та ін.); допомогу малим фермам через гарантований мінімальний платіж, що дозволяє їм зберігати робочі місця. Крім того, пропонується спростити та модифікувати нинішні інструменти ринкового регулювання та ввести нові, які поліпшують функціонування продовольчих

ланцюгів (у т.ч. збільшення періоду інтервенцій, розширення практики приватного зберігання певних продуктів, застосування «застережень на випадок ринкових порушень» тощо).

У рамках другої опори нововведення спрямовані на заохочення інновацій, конкурентоспроможності, модернізації та боротьби зі змінами клімату в аграрному секторі та орієнтовані на активних фермерів, здатних ввести у виробництво «зелений компонент» (скорочення газової емісії, підвищення здатності сільського господарства пов'язувати двоокис вуглецю, розвиток відновлюваних енергоджерел, включаючи біопаливо). На всіх фермерів орієнтований механізм «управління ризиками», перш за все добровільної стабілізації доходів (нові схеми страхування та загальні фонди), що нейтралізує надмірну волатильність ринкових цін, яка гальмує інвестиційну активність в аграрному секторі. Цей механізм повинен знижувати виробничі та прибуткові ризики, залишаючись в рамках заходів «зеленого кошику» субсидій СOT. Важлива роль відводиться заходам з підтримки диверсифікації сільського господарства ЄС, в т.ч. підтримку дій фермерів щодо збереження сільських ландшафтів та біорізноманіття, допомоги особливим групам і зонам (малим фермерським господарствам і гірським регіонам).

Передбачено спеціальні інструменти допомоги молодим фермерам (допомога для входження в бізнес, доступ до кредитів та ін.) «Молодіжний пакет» майбутньої спільної сільськогосподарської політики ЄС націлений на полегшення зміни поколінь в сільському господарстві, тому що зараз лише 33 % фермерів в ЄС є молодшими за 65 років, в т.ч. всього 7 % – молодшими за 35 років. Намічено також заходи щодо поліпшення політики у сфері якості, включаючи розвиток органічного землеробства.

Висновки щодо реформи спільної сільськогосподарської політики ЄС до 2020 р. були прийняті 17 березня 2011 р. не від імені Ради ЄС, а від імені країни-голови ЄС (Угорщини), що має менше політичне значення. Ухвалений текст не підтримали три старих країни-члени ЄС – Велика Британія, Данія, Швеція, які традиційно виступали за радикально-лібералістський тип реформи спільної сільськогосподарської політики ЄС, а також три нових країни-члени – Латвія, Литва, Естонія, які підтримували колишню регулятивну модель спільної сільськогосподарської політики ЄС. За словами міністра сільського господарства Франції Б. Ле Мера, «тепер немає розбіжностей між старими та новими країнами, а є відмінності між тими, хто хоче сильної спільної сільськогосподарської політики ЄС, і тими, хто готовий від неї відмовитися». Оскільки угорський проект Висновків був підтриманий (хоча і з застереженнями) кваліфікованою більшістю в Раді ЄС, він був покладений в основу законопроектів щодо реформи спільної сільськогосподарської політики ЄС. Положення Висновку охоплюють всі ключові аспекти розвитку спільної сільськогосподарської політики ЄС після 2013 р. У галузі бюджету відзначена необхідність збереження сильної спільної сільськогосподарської політики ЄС, яка повинна мати фінансові ресурси «відповідні її цілям». За структурою спільної сільськогосподарської політики ЄС було вирішено зберегти до 2020 р. обидві її самостійні, але взаємодоповнюючі опори. Були закріплені раніше запропоновані Європейською Комісією три головні цілі спільної сільськогосподарської політики ЄС – гарантія життєздатного виробництва продовольства; стійке управління природними ресурсами та боротьба зі змінами клімату; збалансований розвиток територій.

Важливим елементом «Спільної сільськогосподарської політики ЄС 2020» є впровадження «зелених технологій». При домінуванні в підтримці фермерських доходів єдиного аграрного платежу («відокремленого» від обсягу виробництва

конкретних продуктів) країни-члени можуть зберегти прямі платежі, «прив'язані» до конкретних продуктів, для окремих чутливих секторів і регіонів сільського господарства «в рамках зобов'язань ЄС щодо СОТ і при збереженні єдності внутрішнього ринку». Відзначено, що існуючі заходи ринкового регулювання утворюють необхідну для фермерів мережу безпеки, хоча й потребують більш гнучкого та оперативного реагування Європейської Комісії. Для запобігання істотних втрат фермерських доходів підтримано застосування країнами «механізму управління ризиками» на добровільній основі та не порушуючи конкуренцію. Підкреслено важливість використання реформи спільної сільськогосподарської політики ЄС для поліпшення функціонування продовольчих ланцюгів, щоб забезпечити довгостроковий розвиток аграрного сектора та зупинити тенденцію до зниження частки фермерів в ланцюгах доданої вартості. Визнано за необхідне створити рівні умови конкуренції для сільгоспвиробників з ЄС і третіх країн з урахуванням стандартів ЄС, що відповідають попиту та соціальним вимогам споживачів (якості, захисту здоров'я, екології та благополуччя тварин). Підкреслено ключове значення політики розвитку сільських територій для підвищення конкурентоспроможності, модернізації та стійкості агропродовольчого сектора, підтримки фермерської активності та розвитку економічного потенціалу сільських регіонів у всій Європі. Відзначено, що спільної сільськогосподарської політики ЄС стає потужним інструментом стимулювання та застосування інновацій, необхідним для відповіді на нові економічні та екологічні виклики. Поставлено завдання посилення узгодженості та синергії між політикою розвитку сільських територій та «спільними» областями політики ЄС.

У жовтні 2011 р. Європейською Комісією був оприлюднений пакет із семи законопроектів з реформування спільної сільськогосподарської політики ЄС, спрямований на досягнення таких ключових цілей:

- орієнтація зростання конкурентоспроможності сільського господарства кожної країни-члена на поліпшення продовольчої безпеки всього ЄС;
- створення основ нової довгострокової економічної та екологічної конкурентоспроможності аграрного сектора;
- забезпечення гармонійного розвитку сільського господарства на всій території ЄС;
- спрощення спільної сільськогосподарської політики ЄС.

Запропоноване Європейською Комісією бюджетне фінансування за «класичним» напрямками та інструментам спільної сільськогосподарської політики ЄС на 2014-2020 рр. в поточних цінах складе близько 420 млрд.євро, тобто перевищить його розмір на 2007-2013 рр. Однак у реальному вираженні, за деякими оцінками, це означатиме зниження на 7-10 % порівняно з 2007-2013 рр. Більшу частину (понад 75 %) як і раніше складуть витрати в рамках «першої опори» спільної сільськогосподарської політики ЄС (прямі субсидії та ринкові заходи), меншу (приблизно 24 %) – витрати в рамках «другої опори» (розвиток села).

Крім того, в майбутню «фінансову семирічку» ЄС пропонує ввести додаткові напрями та форми організації витрат на спільну сільськогосподарську політику ЄС, що відповідають новим умовам всередині ЄС і в світовій економіці. Приблизно 2,5 млрд. євро пропонується витратити на забезпечення безпеки продуктів харчування. Намічено створити резерв для протидії кризам на внутрішньому ринку (близько 4 млрд. євро), додати «сільськогосподарську частину» (близько 3 млрд.євро) до Фонду ЄС щодо адаптації до глобалізації, а також зарезервувати приблизно 5 млрд. євро на фінансування досліджень та інновацій в аграрній сфері. Таким чином,

сукупні прямі та пов'язані витрати на спільну сільськогосподарську політику ЄС у 2014-2020 рр. в поточних цінах можуть перевищити 430 млрд.євро та, як і раніше, будуть серед двох найбільших видаткових статей бюджету ЄС.

У рамках політики розвитку села (сільських територій) виділено шість пріоритетів: заохочення інновацій; підвищення конкурентоспроможності; організація продовольчих ланцюгів та управління ризиками; збереження екосистем, що залежать від сільського та лісового господарства; стимулювання ефективного використання ресурсів; підтримка соціальної інклюзивності (нової зайнятості та ін.). Для їх реалізації намічені 20 основних заходів: підтримка сільського господарства, «заснованого на знаннях»; додаткова підтримка (до 3 тис. євро на одне господарство) ферм, які отримують сертифікат якості продукції; підтримка «організованого сільгоспвиробництва» з кращого ринковою позицією (організацій продуцентів, «коротких» збутових ланцюгів) тощо. Передбачена підтримка несільськогосподарської економічної диверсифікації в аграрних регіонах (допомога становитиме до 70 тис. євро на один проект), допомога розвитку органічного землеробства, підтримка створюваних фермерами спільних страхових фондів (компенсація фермерам, які втратили 30 % свого доходу через негоду, різку волатильність ринків та ін.).

Вперше в особливий пакет виділені заходи з розвитку досліджень та інновацій в сільському господарстві. Намічено подвоїти обсяг агрономічних досліджень за 2014-2020 рр.

У січні - березні 2014 р. Євросоюз приступив до практичної реалізації затвердженої в грудні 2013 р. реформи ССП (реформа ССП включає: нову систему прямих субсидій (вирівнювання розмірів платежів не тільки між, але і всередині країн-членів; ув'язка 30% субсидій з «озелененням» сільгоспвиробництва; перерозподіл виплат на користь власників малих і середніх ферм, запровадження «стелі» субсидій; закріплення обов'язкової додаткової допомоги молодим фермерам; спрощений режим для малих ферм; можливість трансферу до 15% ринково-виробничих субсидій на цілі розвитку села); фінансування розвитку села; визначення «активного фермера»; оновлення механізмів ринкового регулювання; посилення переговорних позицій фермерів в продовольчому ланцюгу).

В рамках ССП активізувалася імплементація заходів по модифікації її базових інструментів в залежності від умов конкретних країн ЄС. Продовжувалася робота по спрощенню інструментів і процедур ССП, перш за все пов'язаних з її «озелененням», забезпеченням якості сільгосппродукції, органічним землеробством і регулюванням ряду ринків.

Продовжувалася робота з розвитку органічного сільського господарства, проведення ветеринарних і фітосанітарних заходів, забезпечення благополуччя сільськогосподарських тварин, управління водними ресурсами в сільгоспвиробництві, просування низки продуктів на внутрішньому і зовнішніх ринках, вирішення соціально-гендерних проблем.

Протягом 2015-2017 рр. в реалізації ССП на першому місці залишалося вирішення нагальних поточних проблем, на другому - перехід до практичної підготовки перегляду політики після 2020 р.

Попередній варіант оновлення ССП після 2020 р., оприлюднений Європейською Комісією 2 травня 2017 р., викликав негативну реакцію як аграрних організацій, так і більшості країн. Пропозиції підтримала лише Великобританія, Нідерланди і три скандинавських держави-члена.

Представлені Європейською Комісією (1 червня 2017 р.) допрацьовані пропозиції передбачали прийняття трьох регламентів - по розробці країнових

стратегічних планів, що охоплюють прямі субсидії, ринкові заходи і розвиток села; по фінансуванню, управлінні і моніторингу ССП; по загальній організації ринків. ЄК частково враховувала негативну реакцію як загальних аграрних організацій в рамках ЄС, так і більшості національних організацій держав-членів, перш за все, головних бенефіціарів ССП на первинну версію реформи. Досягнення консенсусу країн, інститутів і громадських організацій ЄС щодо остаточного варіанту реформи затягувалося через розбіжності їх позицій по ряду важливих питань регулювання і, особливо, фінансування майбутньої ССП.

На початку 2019 р. міністри сільського господарства більшості країн-членів (в т.ч. Франції, Іспанії, Італії, Ірландії, Чехії) знову виступили проти скорочення на 5% загальних витрат на ССП після 2020 р. Проти скорочення категорично висловився і Європейський комітет регіонів. Європарламент висловив понад 5400 зауважень.

У червні-серпні 2019 р. практично не переривалася робота з метою завершення реформи ССП, йшло формування нових команд, яким доведеться оперативно завершувати прийняття і почати реалізацію реформованої ССП.

У зв'язку з відставанням підготовки реформи ССП після 2020 р. і невизначеності з майбутнім бюджетом ЄС було прийнято рішення вжити особливі «перехідні заходи» на 2021 р. з метою уникнення порушень у фінансуванні фермерів, було відкладено обговорення трьох головних законопроектів щодо реформи, залишивши їх тексти відкритими для поправок.

В осінні місяці 2019 р. був обраний і почав працювати новий склад Аграрного комітету Європарламенту. Було затверджено новий член ЄК з питань сільського господарства.

Таким чином, завершення правового оформлення реформи ССП затягується, а початок їх впровадження переноситься мінімум на 2022 р. Така невизначеність викликає занепокоєння і навіть публічні протести фермерів.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Центр документації ЕС Інститута Європи РАН [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.edcaes.ru>.

Оксана Чернега

ПРОЕКТ «БЛАКИТНИЙ ПОЯС»; BLUE BELT PILOT PROJECT – проект, який передбачає оформлення загального морського простору ЄС, в рамках якого буде здійснюватися координація технологічних ресурсів і моніторинг руху суден, будуть зменшені адміністративні формальності. У результаті вжитих заходів стане можливим вільний рух морських суден у водах ЄС.

Служба функціонує з 20 жовтня 2011 року, о 13:00 UTC, як і планувалося, з даними, наданими двома провайдерами космічних даних AIS KSAT / FFI і sharpEarth Europe. В кінці березня 2012 року в команду через CCN був доданий новий партнер LuxSpace для доставки додаткового космічного потоку даних AIS, щоб доповнити дані KSAT / FFI і correctEarth Europe і ще більше підвищити якість інформації, що надається митним органам.

Роботу служби зупинено в кінці липня 2012 року згідно з контрактом. Докладний звіт був підготовлений CLS і представлений в ході остаточної презентації проекту ESA, державам-членам ESA і EMSA 13 вересня 2012 року. У цій презентації були висвітлені основні результати та уроки, понесені з проекту.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Blue Belt - Space Based AIS complementing Terrestrial AIS Systems [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://business.esa.int/projects/blue-belt>.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ПРОЕКТ FIU.NET – децентралізована комп'ютерна мережа з підтримки національних підрозділів фінансової розвідки (Financial Intelligence Union, FIU), що функціонують в країнах ЄС. Метою функціонування даної мережі є інформаційна підтримка заходів з боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.

Функціонування FIU.NET створює основу для уніфікації діяльності країн ЄС у сфері боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму та для подолання інформаційних бар'єрів між країнами ЄС у цій сфері. Основними напрямками функціонування даної мережі є формування упорядкованої інформаційної бази та інструментів для обміну інформацією щодо боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму між країнами ЄС. Специфічними рисами FIU.NET є: 1) її децентралізований характер, зумовлений відсутністю центральної бази даних, зібраної у певному місці та призначеної для збереження усіх даних, зібраних національними FIU з метою дотримання безпеки інформації; 2) багатофункціональність бази даних і багатосторонність джерел інформації; 3) сприяння формуванню інституційних засад для вироблення спільної політики із боротьби з економічною злочинністю.

FIU.NET була створена у 2000 р. за ініціативи FIU Великої Британії, Італії, Люксембургу, Нідерландів та Франції; вона почала функціонувати у тестовому режимі у 2003 р. та у робочому режимі у 2007 р.

Координатором проекту виступає Міністерство Безпеки та Юстиції Королівства Нідерланди. У січні 2016 року FIU.net було включено до Європолу, що сприяє обміну фінансовою інформацією, доступною через цю мережу, поєднуючи її з продуктами та послугами Європолу надає можливість FIU.net активізувати зусилля у боротьбі з організованою злочинністю та тероризмом в ЄС. Фінансування FIU.net більше не залежить від грантів Комісії ЄС; він є інтегрованим у бюджет Європолу, таким чином забезпечуючи безперервність операцій та дозволяючи постійно вдосконалювати мережу. Європол може служити інформаційним центром в FIU.net – обміну інформацією, може переходити або через Європол, або безпосередньо від одного FIU до іншого. Так, Європол і окремі FIU можуть швидко реагувати на будь-які ситуації, що вимагають термінових дій.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: Directorate-General Home Affairs [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/index_en.htm; 3) Офіційний сайт : EUROPOL [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://www.europol.europa.eu/about-europol/financial-intelligence-units-fiu-net>.

Вікторія Кошель

ПРОЕКТ ЄДИНОЇ ПЛАТІЖНОЇ ЗОНИ; SINGLE EURO PAYMENT AREA (SEPA) – проект щодо створення єдиної платіжної зони в євро, який

передбачає введення єдиних інструментів для здійснення безготівкових розрахунків в рамках даної зони. Проект SEPA був започаткований у відповідності до прийнятої 24 квітня 2007 р. Європейським Парламентом Директиви про платіжні послуги, а його реалізація була розпочата 28 січня 2008 р. До зони реалізації проекту ходять 32 країни – 28 країн-членів ЄС, а також Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія.

Проект SEPA було розроблено у 2002 р., коли банківська спільнота ЄС створила Європейську платіжну раду (European Payments Council, EPC), яка почала розробляти нові платіжні інструменти для безготівкових розрахунків у євро. У вересні 2005 р. EPC опублікував пропозиції щодо системи розрахунків за допомогою карток (SEPA Cards Framework, SCF) і двох нових інструментів для переказу коштів (SEPA Credit Transfer, SCT) і для різноманітних платежів (SEPA Direct Debit, SDD).

Регулювання SEPA діє у всьому ЄС та асоційованих з ним країнах, але тільки для платежів в євро. В інших випадках застосовуються без змін міжнародні платіжні стандарти.

Головною метою створення SEPA є посилення європейської інтеграції за рахунок створення єдиного ринку роздрібних платежів в євро, який засновується на таких важливих елементах, як: 1) єдина валюта євро; 2) сукупність банківських інструментів (банківської карти SCF, інструментів переказів SCT та платежів SDD); 3) інфраструктура, яка дозволяє ефективно здійснювати платежі; 4) спільні технічні стандарти; 5) спільна комерційна практика; 6) гармонізована юридична база; 7) безперервний розвиток нових послуг для клієнтів.

Проект SEPA має вплив на усіх суб'єктів зони впровадження цього проекту: він спрощує користування роздрібними банківськими послугами; стандартизація платіжних терміналів розширить їхнє використання; підприємства отримують можливість спростити управління своїми платежами та здійснювати платежі в євро централізовано з одного банківського рахунку; усі випущені та отримані платежі будуть представлені в єдиному форматі, що дозволить знизити витрати, пов'язані з платежами, а також час на їх здійснення.

SEPA сприяє інтеграції ринків і підвищенню їхньої ефективності; ліквідуються розбіжності між банківськими комісійними та витратами на транскордонні платежі; послуги інфраструктурних об'єктів зможуть ефективно надаватися по всій зоні SEPA; впровадження єдиних технічних стандартів робить можливою взаємодію між різними об'єктами інфраструктури; оператори карткових систем можуть пропонувати свої послуги по всій зоні SEPA.

Впровадження проекту SEPA здійснювалося у відповідності до календаря, запропонованого EPC, згідно з яким проект мав три етапи реалізації: 1) фаза розробки концепції SEPA, що розпочалася у 2004 р.; 2) початок реалізації SEPA, який тривав з середини 2006 р. до кінця 2007 р., під час чого здійснено підготовку до введення у дію нових інструментів, стандартів та інфраструктур; 3) фаза переходу до функціонування SEPA, яка почалася з кінця січня 2008 р. та тривала до кінця 2010 р., після чого послуги з випуску та прийому національних засобів переказів і платежів, які спираються на національну інфраструктуру, вилучені з банківської практики.

Сфера регулювання SEPA включає платіжні доручення, автоматичну оплату рахунків та банківські розрахункові карти. Щодо платіжних доручень безготівкові грошові перекази між банками, які приєдналися до проекту SEPA, здійснюються з 28 січня 2008 р. При цьому встановлені правила щодо порядку використання міжнародного номеру банківського рахунку (International Bank Account Number,

IBAN) та ідентифікаційного коду банку (Bank Identifier Code, BIC); переказ SEPA визнається доступним для усіх користувачів в межах зони SEPA; відсутній будь-який ліміт коштів на банківському рахунку клієнта. Тривалість здійснення переказу складає три робочих дні, а з 1 січня 2012 р. тривалість скоротилась до одного робочого дня.

Для системи автоматичної оплати рахунків SEPA перехідний період розпочався 1 листопада 2009 р. Приєднання до Системи автоматичної оплати рахунків дозволяє клієнтам здійснювати автоматичну оплату рахунків до інших країн-учасниць SEPA. До того є банки можуть акумулювати на одному рахунку платежі від усіх клієнтів, які здійснюють розрахунки за посередництва банків, що входять до зони SEPA.

Застосування системи SEPA у сфері банківських розрахункових карт дозволяє користуватися усіма виданими в країнах-учасниках SEPA розрахунковими картками в усіх інших країнах зони SEPA. Починаючи з 2008 р. усі банки, що беруть участь у проєкті SEPA, зобов'язані видавати розрахункові чип-карти, які відповідають стандартам Eurocard MasterCard Visa (EMV), і ці карти можуть бути використані для розрахунків та отримання готівкових коштів в банкоматах в усіх країнах зони SEPA. Остаточний перехід на використання універсальних банківських платіжних карт у зоні SEPA здійснено у 2010 р. Особливостями SCF є те, що власник такої карти може розплатитися нею по усій зоні SEPA, а оператори систем обробки платіжних карт можуть конкурувати між собою надаючи свої послуги по всій зоні SEPA.

У 2012 р. на засіданні Європейського Парламенту було прийнято черговий нормативний акт, що зміцнює якісну основу SEPA. Завдяки цьому акту транскордонні банківські перекази стали для громадян ЄС простішими, дешевшими, швидкими, ефективними та безпечними. Встановлено обов'язковий крайній термін для переходу платіжних установ на нову систему – це 1 лютого 2014 р. для всіх країн-членів і для різних категорій платежів, щоб перемикання на нову систему було легше сприйнято та освоєно населенням.

Нові принципи регулювання SEPA дозволяють компаніям організовувати свій платіжний центр в будь-якій країні-члені ЄС, організувати всі міжнародні внутрішньоєвропейські платежі з єдиного рахунку в країні-члені ЄС за своїм вибором, щоб покращити управління ліквідністю та прискорити рух грошових коштів при більш низьких витратах.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) The Single Market Euro Area (SEPA) : [An integrated retail payment market] [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.ecb.int/pub/pdf/other/sepa_brochure_2009en.pdf.

Лариса Самосьонко, Тетяна Кожухова

ПРОМИСЛОВА ТА ПІДПРИЄМНИЦЬКА ПОЛІТИКА ЄС; EU INDUSTRIAL AND ENTERPRISE POLICY – одна з секторальних політик ЄС, яка реалізується на основі інститутів ЄС та у межах його компетенцій, включає стимулювання розвитку промисловості та підприємництва у контексті підвищення конкурентоспроможності європейської економіки. У деяких випадках терміни «промислова політика» (industrial policy) та «політика щодо підприємств» (enterprise policy) відокремлюються. У широкому сенсі під промисловою політикою розуміється політика в області розвитку промислового сектора, його структурної, організаційної та технологічної модернізації з метою забезпечення сталого розвитку економіки. У вузькому сенсі промислова політика – це комплекс

взаємопов'язаних напрямів і заходів прямого та непрямого регулювання, які забезпечують сталий розвиток і підвищення конкурентоспроможності промисловості, а також вирішення специфічних проблем її окремих галузей. Промислова політика тісно пов'язана з розвитком підприємництва, тому виникає єдина сфера спільних дій країн ЄС.

Промислова політика безпосередньою виступає однією зі складових соціально-економічної політики ЄС. Її розробка та реалізація заснована на урахуванні закономірностей розвитку економіки ЄС, а основним об'єктом є промисловий сектор ЄС, який об'єднує промислові сектори всіх країн-членів. Промислова та підприємницька політика ЄС покликана сприяти досягненню цілей Спільноти, тому ЄС у межах своїх прерогатив координує, регулює та доповнює таку політику на рівні окремих країн-членів.

Напрями і завдання промислової та підприємницької політики ЄС визначено у Договорі про заснування Європейської Спільноти (див. *Договір про заснування Європейської Спільноти*) та Договорі про Європейський Союз (див. *Договір про Європейський Союз*), а також в інших стратегічних документах, зокрема у Лісабонській стратегії. Відповідно до Лісабонської стратегії ЄС країни-члени повинні гарантувати умови, необхідні для забезпечення конкурентоспроможності промислового сектору. Їхні дії мають бути націлені на прискорення адаптації промисловості до структурних змін; заохочення зовнішнього середовища, сприятливого до ініціативи, по відношенню до розвитку обов'язків по ЄС у цілому, особливо що стосується малих і середніх підприємств; заохочення зовнішнього середовища, сприятливого до співробітництва між підприємствами; більш повне використання індустріального потенціалу інноваційної політики, досліджень і технологічного розвитку.

Розробкою стратегічних завдань промислової та підприємницької політики ЄС займаються основні інститути ЄС (див. *Інститути ЄС*). У складі Європейської Комісії діє спеціалізований підрозділ – Генеральний Директорат з підприємництва та промисловості, а також консультативні органи: Група з питань реалізації Лісабонської стратегії; Рада з питань конкурентоспроможності; Європейська рада з питань промисловості; Рада міністрів промисловості, Європейська рада хімічної промисловості тощо. Також задіяні агентства ЄС (див. *Агентства Європейського Союзу*) та громадські організації (див. *Конфедерація європейського бізнесу*).

Зміст промислової та підприємницької політики ЄС пов'язаний з інституційними формами інтеграції (митний союз, спільний ринок, економічний і валютний союз), становлення яких впливало на методи підтримки промисловості.

Сучасна промислова та підприємницька політика ЄС тісно пов'язана зі спільними політиками (див. *Спільні політики*) в інших сферах, інтегрує їх окремі заходи, які торкаються певних проблем розвитку промисловості та підприємництва.

Особливий вплив на промислову політику здійснює політика у сфері конкуренції, яка заперечує державну підтримку промисловості, що порушує умови конкуренції. Відтак сучасна промислова політика ЄС використовує насамперед непрямі заходи горизонтального характеру. Вона спрямована на підвищення конкурентоспроможності (у контексті стимулювання конкуренції) та забезпечення сталого розвитку промисловості на основі інновацій. Особлива увага приділяється підвищенню енергоефективності, зміні структури споживання енергоресурсів, впровадженню екологічно чистих технологій і скороченню шкідливих викидів у атмосферу тощо. Таким чином, головні заходи підтримки промисловості

реалізуються в рамках науково-технічної (інноваційної), енергетичної, екологічної політики, політики у сфері стандартизації і сертифікації.

Структурні перетворення промислового сектору у ЄС забезпечуються на рівні регіонів, що зумовлює зв'язок з регіональною політикою ЄС. Стимулювання розвитку промисловості передбачено у контексті соціальної політики, де вирішуються проблеми створення робочих місць.

В окремих випадках у межах промислової політики ЄС використовуються секторальні заходи. Вони стосуються насамперед стратегічно важливих підприємств і галузей промисловості, які мають специфічні проблеми та структурні труднощі. Найбільш вагомими секторальними заходами розробляються на рівні ЄС чи, принаймні, реалізуються при координаційній підтримці Спільноти, оскільки можуть порушити умови конкуренції на внутрішньому ринку. Такі заходи є досить різними, тому що покликані покращити ситуацію у різних галузях, але важливою тенденцією у цій сфері є переважне використання непрямих методів.

На сучасному етапі у ЄС секторальні заходи здійснюються стосовно: сталеливарної промисловості; суднобудівної промисловості; текстильної та швацької промисловості; інформаційної індустрії; сектору телекомунікацій; хімічної промисловості (див. Регламент REACH «Реєстрація, оцінка, дозвіл і обмеження хімічних речовин»). Досить часто секторальні заходи є продовженням горизонтальних заходів, які адаптовані до специфіки конкретного сектору.

Для сучасної промислової політики ЄС характерною є відсутність жорстких галузевих пріоритетів унаслідок диверсифікованої структури бізнесу та промислового сектора. Тому велика увага приділяється політиці щодо підприємництва, яка спрямована на формування сприятливого і справедливого правового середовища для розвитку бізнесу. Пріоритетним напрямом цієї політики є підтримка малого та середнього бізнесу.

Правове середовище бізнесу у ЄС формується на основі усунення протиріч та розбіжностей між національними системами законодавства щодо компаній, полегшення транскордонного заснування підприємств та інвестування (на базі основоположних домовленостей ЄС). Ці процеси координує Спеціальна комісія з питань спрощення ділового законодавства (BEST). Для удосконалення правового режиму діяльності компаній країн ЄС було впроваджено статуси «Європейська компанія» (див. *Європейська компанія*) та «Європейська приватна компанія» (див. *Європейська приватна компанія*), створено спеціальну юридичну форму співробітництва – Європейське групування економічних інтересів (див. *Європейське групування економічних інтересів*), підписано Європейську хартію малих підприємств (див. *Європейська хартія малих підприємств*). Для сприяння розвитку співробітництва малих і середніх підприємств на рівні ЄС створено низку спеціальних організацій та мереж, зокрема: Європартнерство (див. *Європартнерство*), Євроінфоцентри (див. *Євроінфоцентри*), Європейська мережа співробітництва бізнесу (див. *Європейська мережа співробітництва бізнесу*), Європейська мережа підтримки підприємництва (див. *Європейська мережа підтримки підприємництва*) тощо. Реалізується декілька програм фінансової підтримки малих і середніх підприємств, наприклад, програми Європейського інвестиційного банку (див. *Європейський інвестиційний банк*) та програма «Eurostars» (див. *Програма «Eurostars»*).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Чернега О.Б. Промислова та сільськогосподарська політика ЄС [Текст]: навч. посіб./ О.Б. Чернега, В.С.

Білозубенко. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2009. – 250 с.; 3) Офіційний сайт : *European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm.*

Юрій Яковенко

ПРОМИСЛОВИЙ КОНСУЛЬТАТИВНИЙ КОМІТЕТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ З ДОСЛІДЖЕНЬ ТА РОЗВИТКУ; INDUSTRIAL R&D ADVISORY COMMITTEE OF THE EUROPEAN COMMISSION (IRDAC) – колишній комітет з досліджень та розвитку, який разом з ESRА, згідно з рішенням Європейської Комісії від 23 жовтня 1998 р. (98/611/EC/Euroatom), увійшов до Європейського дослідницького форуму (див. *Європейський дослідницький форум*).

Рішення Комісії 95/386 (ОВ № 219 від 15.9.1995 р.) розширило членство в Комітеті з 18 до 24 членів, щоб врахувати зростаючу важливість політики досліджень та технологічного розвитку в Європейському Союзі. Таким чином, Комітет наразі складається з:

- 19 членів, що мають великий досвід стратегічних, науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у промислових підприємствах, науково-дослідних інститутах чи інших організаціях, що займаються роботою, пов'язаною зі стратегією науково-дослідної та науково-дослідної роботи, досліджень та розробок, призначених Комісією в особистій якості;

- 5 членів, призначених Комісією після консультацій з низкою ключових європейських організацій, компетентних у галузі промислових досліджень та розробок, а саме:

- Союз промисловості Європейського співтовариства (UNICE);
- Європейський центр державних підприємств (ЕСРЕ);
- Європейська асоціація організацій, що займаються контрактом (ЕАССRO);
- Федерація європейських організацій промислових кооперативних досліджень (FEICRO);

- Європейська конфедерація профспілок (ETUC);
- Європейський союз ремесел та малих та середніх підприємств (UАЕРМЕ).

Думки та звіти IRDAC Комісії, як правило, публікуються та розповсюджуються широко. Публікації IRDAC 1995 року включають думки щодо:

- спрощений типовий договір;
- співробітництво в галузі науки і науки з Центральною та Східною Європою;

- Координація національної політики;
- співпраця в галузі науки і науки з країнами, що розвиваються;
- Без'ядерна енергія;
- співробітництво в галузі науково-технічної роботи з неєвропейськими промислово розвиненими країнами.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

Андрій Маловічко, Юрій Яковенко

ПРОФСПЛКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ UNI EUROPA – європейська федерація профспілок в країнах-членах ЄС, що представляє інтереси працівників торгівлі, поштових послуг, логістики, інформаційних технологій та комунікацій, фінансових

послуг тощо. Спілка є частиною Глобального профсоюзу UNI та має штаб-квартиру в м. Брюсселі. Вона заснована на базі секторів і регіонів, кожний з яких представлений у виконавчому комітеті UNI Europa.

UNI Europa активно співпрацює з транснаціональними компаніями, виробничими радами, бере участь у розробці та реалізації європейських проєктів, багато з яких фінансуються спільно з ЄС.

Пріоритетами роботи UNI Europa є:

- демократія;
- стимулювання хорошої роботи та соціального діалогу;
- захист прав робітників крупних компаній в інших країнах;
- забезпечення якісних робочих місць в рамках справедливого внутрішнього ринку, соціальних законів, охорони праці та рівного спілкування.

Як Європейська федерація профспілок для 7 мільйонів обслуговуючих працівників, UNI Europa виступає за сектори, що становлять основу економічного та соціального життя в Європі. Компанія UNI Europa зі штаб-квартирою в центрі Брюсселя представляє 272 національні профспілки в 50 країнах, серед яких: торгівля, банківське страхування та центральні банки, ігри, графіки та упаковка, волосся та краса, послуги інформаційних та комунікаційних технологій, засоби масової інформації, розваги та мистецтва, Поштові послуги та логістика, приватна допомога та соціальне страхування, промислове прибирання та приватна безпека, професійний спорт та дозвілля, професіонали / менеджери та працівники тимчасового агентства. UNI Europa представляє найбільший регіон у Глобальному союзі UNI.

UNI Europa організований за галузями та регіонами. Кожен сектор та регіон безпосередньо представлені у Виконавчому комітеті. Регіональна конференція UNI Europa проводиться кожні чотири роки.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : UNI Europa [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.eurofound.europa.eu>.

Андрій Маловічко, Юрій Яковенко

ПРОЦЕДУРА СПІЛЬНОГО УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ; CODECISION PROCEDURE – спільне ухвалення рішень Європейською Радою Міністрів та Європейським Парламентом. Процедура запроваджена Договором про Європейський Союз (Маастрихтський договір, 1992 р.) з метою наближення законотворчого процесу в ЄС до норм європейської демократії, згідно з якими закони ухвалює безпосередньо обраний народом і підзвітний йому орган – Європейський Парламент. В рамках цієї процедури Європейський Парламент має змогу накладати вето на законопроект, щодо якого він не досяг згоди з Радою ЄС.

Спрощено процедура складається з таких етапів:

- Європейська Комісія вносить законодавчу пропозицію;
- Європейський Парламент, абсолютною більшістю, висловлює Раді ЄС своє ставлення до неї;
- якщо Європейський Парламент не пропонує змін, Рада ЄС ухвалює рішення кваліфікованою більшістю;
- якщо Європейський Парламент відхиляє пропозицію, вона не стає законом;
- якщо Європейський Парламент пропонує зміни, Рада ЄС та Європейська Комісія їх розглядають;

- якщо Європейська Комісія погоджується з ними, Рада ЄС може їх затвердити кваліфікованою більшістю;
- якщо Європейська Комісія відхиляє запропоновані Європейським Парламентом зміни, Рада ЄС може ухвалити їх одностайно;
- якщо Рада ЄС також не погоджується на зміни, створюють узгоджувальний комітет з представників Ради ЄС та Європейського Парламенту за участі Європейської Комісії;
- якщо узгоджувальний комітет не дійде згоди, пропозицію знімають;
- якщо узгоджувальний комітет виробляє компромісний варіант тексту, його мають ухвалити Рада ЄС (кваліфікованою більшістю) та Європейський Парламент.

Спочатку процедуру спільного ухвалення рішень застосовували лише в кількох галузях, а саме: єдиний ринок, освіта, охорона довкілля, захист споживачів та охорона здоров'я. У 1997 р. Амстердамський договір значно розширив коло її застосування, спростивши саму процедуру. Нині це головна форма законотворчої співпраці Ради ЄС та Європейського Парламенту.

Неухильний рух від одностайності до кваліфікованої більшості в ухваленні рішень у Раді ЄС полегшує та прискорює законодавчий процес у ЄС, але водночас призводить до того, що національні парламенти втрачають змогу контролювати свої уряди, які вже не мають права вето. Компенсувати цей так званий «дефіцит демократії» може Європейський Парламент, тож будь-який законодавчий акт, ухвалений кваліфікованою більшістю, теоретично має належати до сфери застосування процедури спільного ухвалення рішень. Ніццький договір збільшив застосування кваліфікованої більшості, паралельно розширивши коло повноважень процедури спільного ухвалення рішень. Однак на деякі галузі, де кваліфіковану більшість запроваджено раніше (сільське господарство, торгівля), спільне ухвалення рішень поширити не вдалося.

Згідно з Лісабонським договором, який вступив у дію у 2009 р., запроваджена нова, більш ефективна система ухвалення рішень інституціями ЄС на основі принципу «подвійної більшості» (55 % від кількості країн-членів та 65 % від кількості населення країн-членів). Втім, за наполяганнями Польщі, нова система голосування застосовуватиметься лише з 2014 р. з додатковим перехідним періодом до 2017 р. (впроваджується механізм блокуючої меншості). Зазначений механізм фіксується у тексті Договорів, а також в обов'язковому протоколі до них.

Лісабонським договором передбачено також поширення процедури кваліфікованої більшості («подвійна більшість») на нові 50 сфер діяльності ЄС, передусім у сфері боротьби з тероризмом, злочинністю та нелегальною міграцією (раніше у цих сферах рішення приймалися консенсусом). Лісабонський договір дає можливість групі невеликих країн відтермінувати ухвалення рішень ЄС, схвалених більшістю голосів в Раді Міністрів ЄС.

Такий механізм передбачений у додатковому протоколі до Договору.

Окремим важливим елементом Договору є поява процедури виходу країни-члена ЄС зі складу Європейського Союзу.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Міністерство закордонних справ України [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/19082.htm>; 3) Дименко Р. Діяльність Європейського Парламенту у сучасних умовах [Електронний ресурс] / Р. Дименко // Режим доступу :

http://www.nssp.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=554:2010-04-08-13-48-18&catid=14:2010-01-19-22-04-30&Itemid=10.

Юрій Яковенко

Р

РАДА ЄВРОПЕЙСЬКИХ МУНІЦИПАЛІТЕТІВ; THE COUNCIL OF EUROPEAN MUNICIPALITIES (CEMR) – найбільша організація місцевих і регіональних органів влади в Європі, членами якої є понад 50 національних асоціацій міст, муніципалітетів і регіонів з 41 країни. Вона діє в інтересах об'єднаної Європи, що заснована на місцевому та регіональному самоврядування та демократії.

CEMR працює в багатьох сферах діяльності, таких як регіональна політика, транспорт, охорона довкілля та ін. Комітети та робочі групи намагаються впливати на законодавство ЄС на стадії проектування, щоб упевнитися в тому, що інтереси місцевих і регіональних органів влади враховуються на початкових стадіях законодавчого процесу в ЄС.

Наразі робота CEMR зосереджена на п'яти тематичних областях, які впливають на всі аспекти життя європейських громадян, а також на місцеві та регіональні органи влади, які їх представляють:

- управління, демократія та громадянство;
- навколишнє середовище, клімат та енергетика;
- міжнародне залучення та співробітництво;
- економічна, соціальна та територіальна згуртованість;
- місцеве та регіональне управління державними послугами.

CEMR є представницькою та демократичною політичною організацією. Він має два керівні органи: Комітет з питань політики та Виконавче бюро. Комітет з питань політики затверджує бюджет та річну робочу програму, приймає рішення про основні напрямки політики та про прийом нових членів. Наразі до його складу входять близько 170 членів, обраних на три роки. Кожній національній делегації присвоюється задана кількість місць залежно від кількості населення країни.

Станом на початок 2020 р. CEMR складається з 60 асоціацій-членів з 41 із 47 країн-членів Ради Європи, включаючи всі 27 країн-членів ЄС та Велику Британію. Разом вони представляють близько 150 000 місцевих та регіональних органів влади.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: CEMR [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.ccre.org/>*

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

РАДА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ, або РАДА МІНІСТРІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ; COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION – міждержавний інститут. Збирається на рівні міністрів національних урядів.

Резиденція Ради ЄС – м. Брюссель. Засідання Ради ЄС проходять у м. Люксембурзі. Раду Європейського Союзу створено в 1974 р.

Рада ЄС здійснює такі функції: законодавчу, бюджетну, визначення політики і координації.

Рада ЄС є найважливішим органом для ухвалення рішень ЄС. В політичній системі ЄС вона виконує подвійну функцію: діє як орган ЄС та є своєрідним

форумом, в рамках якого країни-члени ЄС користуються можливістю озвучити свої національні інтереси. Рада ЄС стала інстанцією, що взяла на себе роль творця стратегічних напрямів розвитку та законодавця з загального праву.

До складу Ради ЄС входить по одному представнику від кожної країни-члена в ранзі міністра, які мають повноваження брати зобов'язання від імені свого національного уряду та захищати інтереси своїх держав (ст. 203 Договору 338 про Європейський Союз). Після підписання Договору про Європейський Союз до складу Ради ЄС можуть делегуватись і представники міністерського рівня від територіальних утворень, зокрема, від федеральних земель Німеччини. Склад учасників кожного засідання Ради ЄС залежить від предмета обговорення, що має назву формації Ради. В Раді ЄС функціонує дев'ять формацій: Рада ЄС з питань правосуддя та внутрішніх справ, Рада з питань довкілля, Рада з загальних питань і зовнішніх відносин, Рада у складі голів держав або урядів та ін. Рада ЄС – єдиний з інститутів ЄС, що не має фіксованого складу членів і терміну повноважень. З урахуванням непостійного характеру роботи Ради ЄС велику роль в його функціонуванні відіграють допоміжні органи (комітети – Комітет постійних представників), спеціальні комітети (з сільського господарства, з питань політики та безпеки тощо).

Рада ЄС не має необмежених повноважень, а може діяти тоді та в тій формі, що передбачена. Повноваження, що закріплені за Радою:

- законодавча діяльність;
- висунення та призначення на деякі посади в інститутах та органах ЄС, одноосібно або за згодою Європейського Парламенту;
- право звільняти з посади членів правління Європейського інвестиційного банку, а також право порушувати питання про звільнення з посади членів Європейської Комісії за рішенням Європейського Суду;
- право вимагати від Європейської Комісії ініціювання нового правового акту;
- обмежені функції контролю за діяльністю Європейської Комісії щодо виконання бюджету;
- координація економічної політики та політики зайнятості;
- право наділяти Європейську Комісію повноваженнями щодо здійснення переговорів з третіми країнами чи міжнародними організаціями;
- укладання договорів з третіми країнами та міжнародними організаціями;
- встановлення посадових окладів;
- складання проекту плану бюджету;
- встановлення розміру власних коштів ЄС.

Рішення приймаються залежно від конкретних питань, що оговорено в засновницьких документах (ст. 26, 89, 205 Договору про Європейський Союз): одногосно (підтримка всіх членів) або, з 1986 р., кваліфікованою більшістю через зважене голосування (кожна держава має фіксовану кількість голосів в залежності від кількості населення). Рішення Ради ЄС не можуть бути скасовані. Для прийняття процедурних рішень використовується проста більшість (більшість від спискового складу). Основна ціль при цьому забезпечити максимальний баланс інтересів. В Раді ЄС діє система ротації, коли голова кожної з країн-членів по черзі обіймає посаду Голови Ради протягом 6 місяців.

Згідно з Лісабонським договором зміни стосуються нової системи голосування за принципом кваліфікованої більшості. Починаючи з 1 листопада 2014 р., кваліфікованою більшістю вважаються голоси як мінімум 55 % членів Ради Міністрів ЄС (як мінімум 15 країн), які представляють як мінімум 65 % 339

населення ЄС. У випадках, коли Рада Міністрів ЄС ухвалюватиме рішення, що не було ініційоване Європейською Комісією або Верховним представником з питань зовнішньої політики та безпеки, підтримка країн-членів повинна бути більшою – щонайменше 72 %, а відсоток представленості населення у таких випадках залишається незмінним (65 %).

Блокуючою меншістю стають чотири держави-члени Ради. Головування в Раді Міністрів ЄС здійснюватиметься заздалегідь певними групами у складі трьох країн-членів впродовж 18 місяців. Члени Ради Міністрів ЄС, у свою чергу, обіймають пост голови кожні 6 місяців.

Новий спосіб голосування запроваджуватиметься з 2014 р. із врахуванням «компромісу Іоанніна», який дозволяє до 2017 р. будь-якій групі з не менш, ніж чотирьох країн-членів ЄС, що представлятиме принаймні 35 % населення ЄС, вимагати перегляду рішень.

Згідно з Лісабонським договором усі процедури в рамках засідань Ради Міністрів ЄС мають бути публічними та транслюватися в телевізійному ефірі.

Головування у Раді Міністрів ЄС, яке, як і раніше, здійснюватиметься керівництвом країни-члена ЄС протягом шести місяців, проходитиме у форматі «Тріо» головувань. Запровадження такої структури має на меті забезпечення послідовності у реалізації пріоритетів політики.

При цьому в рамках Ради міністрів закордонних справ ЄС головування здійснюватиметься не представником країни-члена, що головує в Раді Міністрів ЄС, а Верховним представником з питань зовнішньої політики та безпеки.

Вплив країни, яка головуватиме в ЄС, зберігатиметься насамперед на робочому (процедурному) рівні, тоді як на міжнародному рівні головує офіційно делегували свої повноваження Президенту Європейської Ради та Верховному представнику ЄС з питань зовнішньої політики та безпеки, Віце-президенту Європейської Комісії.

Питання, які не належать до сфери зовнішніх справ і політики безпеки, залишатимуться у сфері компетенції головуючого.

Важливим елементом впливовості головування є його керівна роль у зустрічах з питань секторальних політик ЄС, в робочих органах інститутів ЄС.

З юридичної точки зору Рада є єдиним цілим, але на практиці вона розділена на десять різних конфігурацій (складів):

1) Рада з загальних питань координує роботу Ради, організовує засідання Європейської Ради і вирішує питання, що виникають у різних формацій Ради.

2) Рада міністрів закордонних справ – єдина конфігурація, яка очолюється Верховним представником, а не міністром закордонних справ країни, що головує. Вона керує спільною зовнішньою та безпековою політикою, спільною політикою безпеки і оборони, торгівлею та розвитком співробітництва.

3) Рада з економічних і фінансових питань складається з міністрів фінансів і міністрів економіки держав-членів. Працює над бюджетними питаннями і питаннями, пов'язаними з діяльністю єврозони.

4) Рада юстиції та внутрішніх справ об'єднує міністрів юстиції і міністрів внутрішніх справ держав-членів. Обговорюється цивільний захист.

5) Рада з питань зайнятості, соціальної політики, охорони здоров'я і захисту прав споживачів складається з міністрів з питань зайнятості, соціального захисту, захисту прав споживачів, захисту здоров'я і рівних можливостей.

6) Рада з питань конкурентоспроможності створена в червні 2002 року шляхом злиття трьох попередніх конфігурацій: внутрішнього ринку, промисловості та наукових досліджень. В залежності від питань, включених до порядку денного, ця

формація складається з міністрів, відповідальних за такі області, як європейські справи, промисловість, туризм та наукові дослідження. З набуттям чинності Лісабонського договору, космічна політика була віддана Раді з питань конкурентоспроможності.

7) Рада з питань транспорту, телекомунікацій та енергетики створена в червні 2002 року шляхом злиття трьох політик в рамках однієї конфігурації, склад формації залежить від порядку денного.

8) Рада з питань сільського господарства та риболовлі є однією з найстаріших формацій, що один раз на місяць об'єднує міністрів сільського господарства і рибальства та комісіонерів, відповідальних за сільське господарство, рибальство, безпеку харчових продуктів, ветеринарні питання та питання охорони здоров'я.

9) Екологічна рада складається з міністрів навколишнього середовища, які зустрічаються приблизно чотири рази в рік.

10) Рада з питань освіти, молоді, культури та спорту складається з міністрів освіти, культури, молоді, спорту та зв'язку, які зустрічаються приблизно три або чотири рази на рік.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Право Европейского Союза [Текст] / С.Ю. Кашкин и др.; отв. ред. С.Ю. Кашкин.- М. : Проспект, 2009.- 304 с.; 3) ЕС. Основопологательные акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями [Текст] – М., 2008. – 696 с.; 4) Веб-портал органів виконавчої влади України. Коментарі до Лісабонського Договору [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish>; 5) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm; 6) Офіційний сайт : Новая Европа [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://neurope.eu/article/2008/07/28/lissabonskii_dogovor_novyi_variant_evrokonstitutsii. 7) Офіційний сайт: Council of the European Union [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/en/>

Оксана Озаріна, Ганна Горіна

РАДА З ЕКОНОМІЧНИХ І ФІНАНСОВИХ ПИТАНЬ (ЕКОФІН); ECONOMIC AND FINANCIAL AFFAIRS COUNCIL (ECOFIN) – це один з центральних органів ЄС, відповідальний за політику ЄС у трьох основних сферах: економічна політика, питання оподаткування та регулювання фінансових послуг, а також економічні відносини з країнами, що не входять до ЄС.

Рада ECOFIN разом з Європейським Парламентом також готує та ухвалює щороку бюджет ЄС.

ECOFIN також координує позиції ЄС в міжнародних зустрічах, таких як G20, зустрічі Міжнародного валютного фонду і Світового банку. Він також відповідає за фінансові аспекти міжнародних переговорів про заходи щодо боротьби зі зміною клімату.

ECOFIN та Європейський Парламент мають однакові законодавчі та бюджетні повноваження, тобто ці дві установи схвалюють закони. У деяких обмежених областях Рада ЄС може ініціювати новий закон сама.

У складі ECOFIN – всі 27 країн-членів. В рамках діяльності ECOFIN міністри економіки та фінансів, крім вище зазначеної координації, проводять

дискусії з ЄЦБ та Комісаром ЄС з валютних питань, приймають рішення щодо Пакту стабільності та економічного розвитку тощо.

Рада збирається для роботи один раз на місяць. Залежно від питання, що розглядається, застосовується один з трьох видів голосування: проста більшість (для процедурних питань); кваліфікована більшість (коли кожна країна має визначену «вагу» голосу) – застосовується за розгляду питань внутрішнього ринку, економічних справ і торгівлі; одностайне рішення – застосовується, зокрема, за розгляду питань про вступ нових членів, оподаткування тощо. Коли ECOFIN розглядає законопроекти, пов'язані з євро, то країни-члени, валютою яких є не євро, не беруть участь у голосуванні.

Рада веде переговори і приймає не тільки правові акти, а й такі документи, як висновки, резолюції та заяви, які не мають юридичної сили. Рада використовує ці документи для вираження політичної позиції з теми, пов'язаної з областями діяльності ЄС. Ці типи документів тільки встановлюють політичні зобов'язання або позиції – вони не передбачені в договорах. Тому вони не є юридично обов'язковими.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : ECOFIN Council [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.consilium.europa.eu/policies/council-configurations/economic-andfinancial-affairs.aspx>; 3) Офіційний сайт : Sofia Echo [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.sofiaecho.com/2009/02/06/670481_ecofin-council-to-meet-in-brussels-on-february10.

Ганна Горіна

РАМКОВА ПРОГРАМА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ІННОВАЦІЙ НА 2007-2013 рр.; THE COMPETITIVENESS AND INNOVATION FRAMEWORK PROGRAMME (2007-2013) – спеціальна програма ЄС, яка спрямована на досягнення цілей Лісабонської стратегії. Була прийнята у 2006 р.

Програма в цілому підтримує заходи з підвищення конкурентоспроможності та розширення можливостей для інновацій у ЄС, що пов'язані з використанням інформаційних технологій, екологічно чистих технологій та поновлюваних джерел енергії. Програма орієнтована перш за все на малі та середні підприємства, інтереси яких відображено у всіх її складових.

Програма заснована на спеціальних діях і політиках ЄС, а також синергії з іншими програмами, що підвищує її практичну ефективність. Загальний бюджет програми складає 3,621 млрд. євро. Він розділений за трьома спеціальними субпрограмами:

1) Програма підтримки політик у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ICT PSP): передбачає підвищення конкурентоспроможності підприємств за рахунок впровадження передових інформаційно-комунікаційних технологій для розширення можливостей розвивати та використовувати свій інноваційний потенціал і розробляти високоякісні продукти;

2) Підприємництво та інновації (EIP): передбачає відновлення та розширення асортименту товарів і послуг, реалізацію нових проектів, покращення виробництва, постачання та методів маркетингу, вдосконалення методів управління, організації праці, умов роботи та підвищення кваліфікації;

3) Інтелектуальна енергія Європи (ІЕЕ): передбачає на стимулювання появи та впровадження еко-інновацій, тобто будь-яких видів інновацій, які спрямовані на досягнення цілей сталого розвитку та зменшення негативного впливу на довкілля або використання природних копалин (особливо енергетичних), а також більш ефективно та відповідальне використання природних ресурсів.

Програма забезпечує кращий доступ до фінансування та забезпечує надання послуги з підтримки діяльності підприємств у регіонах. На рівні регіонів програма має сприяти розвитку інформаційного суспільства та використанню поновлюваних джерел енергії, у тому числі підвищенню ефективності використання енергії за рахунок більш широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/cip/index_en.htm.

Юрій Яковенко

РАМКОВІ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ ДОСЛІДЖЕНЬ І ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ; FRAMEWORK PROGRAMMES FOR RESEARCH AND TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT – спеціальні законодавчо встановлені багаторічні програми ЄС, що спрямовані на фінансову підтримку науково-технологічного розвитку. Програми розглядаються як один з основних заходів політики ЄС в області досліджень і технологій, який має основоположний характер щодо інших заходів. Як механізм фінансування рамкові програми спрямовані на стимулювання розвитку науково-технологічного потенціалу, поглиблення міжнародного співробітництва у сфері науки і технологій та підвищення глобальної конкурентоспроможності економіки ЄС.

Рамкові програми охоплюють усі напрями діяльності Спільноти у сфері досліджень і технологій відповідно до Договору про створення Європейської Спільноти. У контексті досягнення цілей Спільноти кожна рамкова програма фіксує докладні правила участі ЄС у фінансуванні науково-технічних проектів (у тому числі загальну граничну суму) та відповідні обсяги фінансування кожного з передбачених напрямів діяльності Спільноти (та відповідних підпрограм).

Кожна рамкова програма як плановий документ містить:

- 1) основні цілі науково-технологічної діяльності;
- 2) конкретні напрями наукового прогресу;
- 3) правила та механізм реалізації програм, які забезпечують реалізацію конкретних проектів;
- 4) загальні умови участі;
- 5) бюджет і порядок розподіл коштів між різними підпрограмами;
- 6) комплекс інструментів для досягнення цілей, у тому числі різнорівневі заходи підтримки наукових досліджень і розробок;
- 7) комплекс горизонтальних і вертикальних зв'язків у реалізації проектів.

У підготовці та ухваленні рамкових програм беруть участь різні організації Європейської Комісії, країн-членів ЄС, спеціальні комітети, представлені різні категорії фахівців (експерти, представники промисловості) та вчених. Загальну відповідальність несе Європейська Комісія. Особливу роль відіграють Європейська науково-технологічна асамблея (ESTA) і Консультаційний комітет промислових досліджень і розробок (IRDAC) (див. Науково-технічний дослідницький центр).

Усі проекти, які претендують на отримання фінансування, подаються до Європейської Комісії та оцінюються незалежними експертами. Проекти повинні бути інноваційними з огляду на їх об'єкт або технологій реалізації намічених цілей.

При реалізації Рамкових програм основними принципами фінансування є такі: ЄС фінансує тільки проекти, у який беруть участь декілька партнерів з різних країн; фінансові кошти ЄС розподіляються через «конкурси заявок», що регулярно оголошуються Європейською Комісією; Рамкова програма фінансує тільки ті проекти, завдання яких відповідають пріоритетам конкурсу; якість і технічна значущість проектів, представлених з метою отримання фінансування, оцінюється зовнішніми незалежними експертами; кошти, що видаються науковим організаціям і компаніям, не є дотаціями, вони можуть використовуватися тільки для виконання чітко визначеної роботи або наукових розробок.

Кожна рамкова програма містить цілий набір специфічних механізмів підтримки та впливу, а також передбачає проведення детальних оцінок тенденцій розвитку та практичної результативності заходів інноваційної політики ЄС у період їх виконання. Крім цього проводиться щорічний моніторинг, спеціальні дослідження з оцінки результатів у конкретних областях, а також попередня оцінка усіх фінансових або політичних ініціатив. Внутрішня оперативна оцінка дозволяє вносити корективи у кожен програму, обсяг і структури її бюджету.

Рамкові програми передбачають участь широкого кола виконавців, визначених за напрямками дослідницьких проектів, серед яких: установи сфери вищої освіти (університети), дослідницькі інститути, промислові компанії (МСП і великі корпорації). Для того, щоб зробити взаємодію всіх учасників більш результативною забезпечено необхідні умови, які визначають механізми спільної діяльності та захищають інтереси різних сторін (захист інтелектуальної власності; стимулювання мобільності; взаємодія з різними політичними структурами тощо).

Країнами-учасницями Рамкових програм є: 1) країни-члени ЄС: Австрія, Бельгія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Ірландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Іспанія, Швеція, Велика Британія, Кіпр, Чехія, Естонія, Угорщина, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Латвія, Литва, Болгарія, Румунія, Хорватія; 2) країни-кандидати на вступ до ЄС: Ісландія, Македонія, Сербія, Туреччина та Чорногорія; 3) країни-асоційовані учасники Рамкових програм: Ізраїль, Ліхтенштейн, Норвегія, Швейцарія; 4) треті країни: країни, що розвиваються (країни Африки та Азії, країни Карибського басейну, Латинської Америки); Середземноморські країни; Росія та інші країни СНД; країни Західних Балкан.

Рамкові програми за своїми пріоритетами та структурою орієнтовані на підтримку різних видів робіт (від фундаментальних до прикладних досліджень і розробок). Разом з тим, основні зусилля концентруються на «доконкурентних стадіях» НДДКР та реалізації інновацій, тобто практичному впровадженні результатів наукових досліджень.

Рамкові програми визначають пріоритетні напрями наукових досліджень, при чому спектр галузей науки досить широкий. Так, тематичними пріоритетами останньої Сьомої рамкової програми є такі: 1) охорона здоров'я; 2) продукти харчування, сільське господарство та біотехнології; 3) інформаційні та комунікаційні технології; 4) нанонауки та нанотехнології, матеріалознавство, виробничі технології; 5) енергетика; 6) довкілля та зміна клімату; 7) транспорт (у т. ч. авіація); 8) соціоекономічні та гуманітарні науки; 9) космос і дослідження проблем безпеки.

Протягом 1984-2019 рр. було реалізовано 7 рамкових програм і процесі реалізації знаходиться Восьма рамкова програма. Хронологія рамкових програм така:

- Перша Рамкова програма була реалізована у 1984-1987 рр., обсяг фінансування у перерахунку на євро склав 3,750 млрд євро;
- Друга Рамкова програма була реалізована у 1987-1991 рр., обсяг фінансування у перерахунку на євро склав 5,396 млрд євро;
- Третя Рамкова програма була реалізована у 1991-1994 рр., обсяг фінансування у перерахунку на євро склав 6,600 млрд євро;
- Четверта Рамкова програма була реалізована у 1994-1998 рр., обсяг фінансування у перерахунку на євро склав 13,215 млрд євро;
- П'ята Рамкова програма була реалізована у 1998-2002 рр., обсяг фінансування у перерахунку на євро склав 14,960 млрд євро;
- Шоста Рамкова програма була реалізована у 2002-2006 рр., обсяг фінансування склав 17,883 млрд євро;
- Сьома Рамкова програма була реалізована у 2007-2013 рр., обсяг фінансування – 54,582 млрд євро.
- Восьма Рамкова програма реалізується у 2014-2020 рр., запланований обсяг фінансування – 77 млрд євро.

У 2014-2019 рр. у межах Восьмої Рамкової програми було:

- інвестовано 45 млрд євро у дослідження та інновації;
- 31% інвестицій спрямовано на кліматичні дослідження та інновації;
- 59% інвестицій спрямовано у вищі навчальні заклади та науково-дослідні організації, 28% - у приватні прибуткові компанії;
- 25% інвестицій спрямовано на розвиток малого та середнього бізнесу, який залучено до вирішення соціальних проблем та підвищення конкурентоспроможності та розвитку промислових технологій;
- підтримано 31525 унікальних організацій, з яких 65% - нові, 14268 – унікальні малі та середні підприємства;
- надано 24574 гранти.

У 2021 році буде розпочато реалізацію Дев'ятої Рамкової програми (Horizon Europe) із бюджетом 100 млрд євро. Передбачається, що програма буде реалізовуватися у 2021-2027 рр.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Чернега О.Б. Инновационная и научно-техническая политика ЕС: учеб. пособие [Текст] / О.Б. Чернега, В.С. Белозубенко; МОН Украин/, – Донецьк: ДонНУЕТ, 2008. – 200 с.; 3) CORDIS (The Community Research and Development Information Service). URL: http://cordis.europa.eu/home_en.html. 4) Key achievements and impacts HORIZON 2020. URL: https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/sites/horizon2020/files/191223_horizon_2020_key_achievements_and_impacts.pdf

Юлія Бочарова

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС; EU REGIONAL POLICY – важлива складова економічної політики країн-членів ЄС, яка охоплює комплекс різноманітних законодавчих, адміністративних та економічних заходів, що проводяться як центральними, так і місцевими органами влади, та спрямовані на посилення економічної, соціальної та територіальної згуртованості шляхом

скорочення розриву у розвитку між регіонами ЄС, збереження їх конкурентних переваг, розкриття та розвитку господарського потенціалу проблемних територій.

Ключове місце у наднаціональній регіональній політиці ЄС посідає Номенклатура територіальних одиниць для статистичного обліку – NUTS (Nomenclature of territorial units for statistics), яка отримала формальний статус у ЄС у 2003 р. та визначила адміністративно-територіальний поділ (АТП) даного інтеграційного блоку.

Запроваджена у межах ЄС система NUTS передбачає виділення у рамках даного інтеграційного об'єднання трьох основних рівнів регіонів: NUTS 1 – найвищий ієрархічний рівень АТП ЄС – основні соціально-економічні регіони ЄС; NUTS 2 – другий ієрархічний рівень АТП ЄС, який включає менші адміністративно-територіальні утворення у межах NUTS 1; NUTS 3 – третій ієрархічний рівень АТП ЄС, який включає окремі територіальні утворення у межах NUTS 2. Система NUTS передбачає також можливість виділення в межах NUTS 3 значно менших за розміром адміністративно-територіальних одиниць – локальних адміністративно-територіальних одиниць (NUTS 4 та NUTS 5).

Для визначення ієрархічних рівнів регіонів у межах системи NUTS ЄС використовуються три основні принципи:

1) визначення NUTS з огляду на чисельність населення (порогові значення кількості населення) (табл. 1);

Таблиця 1 - Класифікація регіонів NUTS за чисельністю населення

Ієрархічні рівні NUTS	Мінімальна чисельність населення	Максимальна чисельність населення
NUTS 1	3 млн.	7 млн.
NUTS 2	800 тис.	3 млн.
NUTS 3	150 тис.	800 тис.

2) визначення NUTS на основі АТП, що застосовується в країнах-членах ЄС;

3) визначення NUTS на основі схожості певних параметрів, які визначаються залежно від мети управління та оцінки.

За період з 2003-2007 рр. АТП ЄС декілька разів зазнавав корегування, що було пов'язано із особливостями розвитку визначених регіонів та розширенням самого ЄС. З 1 січня 2012 р. до 31 грудня 2014 р. діє АТП ЄС, визначений Регламентом Європейської Комісії № 31/2011, згідно з яким відокремлено 97 NUTS 1, 270 NUTS 2 та 1294 NUTS 3.

Регіональна політика ЄС реалізується через спеціальні стратегії та програми регіонального розвитку, які узгоджуються з загальними стратегіями розвитку ЄС, мають терміновий (розраховані на певний період), адресний (спрямовані на певні регіони NUTS) і цільовий характер (передбачають досягнення конкретних цілей).

У своєму розвитку наднаціональна регіональна політика ЄС пройшла п'ять етапів.

Перший етап становлення та розвитку наднаціональної регіональної політики припадає на кін. 1950-х – поч. 1960-х рр. і пов'язаний з підписанням Римської угоди про утворення Європейського Співтовариства і створенням Генерального Директорату з регіональної політики. Характерними рисами даного етапу є декларативний характер регіональної політики, відсутність інституційних умов та механізмів її реалізації.

На другому етапі (70-80-ті рр. ХХ ст.) регіональна політика ЄС характеризувалася такими особливостями:

- реалізовувалася через Європейський фонд регіонального розвитку;
- мала короткостроковий характер (у межах 3-річних планів діяльності Європейського фонду регіонального розвитку);
- підпорядковувалася переважно логіці реалізації регіональних програм розвитку країн-членів ЄС;
- була спрямована на зменшення розриву між регіонами ЄС, шляхом вирішення трьох основних задач: 1) підтримки малих підприємств, які створювали не менше 10 робочих місць; 2) розвитку інфраструктури, яка пов'язана з діяльністю малих підприємств; 3) розвитку інфраструктури гірських районів із сільськогосподарською спеціалізацією;
- була спрямована лише на депресивні регіони.

На цьому етапі розвитку регіональної політики ЄС було визначено основні її контури, завдання та механізми реалізації, апробовано деякі механізми стимулювання економічної діяльності.

На третьому етапі розвитку регіональної політики ЄС (90-ті рр. ХХ ст.) відбулися суттєві зміни, які полягали у такому:

- політика набула наднаціонального характеру (головні механізми узгоджувалися із країнами-членами, а не підпорядковувалися логіці реалізації їх національних політик у цій сфері);
- збільшився часовий обрій реалізації регіональних програм розвитку;
- спостерігалось нарощування бюджету регіональних програм розвитку – фінансування регіональної політики збільшилося більше, ніж у 30 разів, витрати на фінансування регіональних проектів досягли 30 % бюджету ЄС. Було уточнено цілі та задачі політики та підвищена прозорість механізмів її реалізації – змінилися підходи до визначення цільових ареалів реалізації програм;
- збільшилась кількість цілей регіональної політики до шести, серед них:
 - 1) сприяння розвитку та корекція структури регіонів, що відстають у розвитку;
 - 2) конверсія регіонів, прикордонних районів або частин регіонів, які суттєво постраждали від спаду промисловості;
 - 3) боротьба із безробіттям, створення умов для забезпечення зайнятості молоді, забезпечення рівних можливостей зайнятості чоловіків та жінок;
 - 4) створення сприятливих умов для адаптації робітників до галузевих змін і змін у виробничих системах;
 - 5) сприяння сільському розвитку: а) шляхом прискорення перебудови структури сільськогосподарського виробництва та забезпечення модернізації та структурних змін у рибній промисловості, б) шляхом сприяння розвитку та корегуванню структури сільських регіонів;
 - 6) шляхом розвитку та перебудови регіонів із дуже низькою щільністю населення. Слід зазначити, що структурні фонди сконцентрували свої зусилля на вирішенні чотирьох основних проблем (цілі 1,2, 5б, 6), на які припадало 85 % бюджету програм;

– розширилася мережа спеціальних фондів реалізації регіональної політики до чотирьох, але основну роль продовжували відігравати Європейський фонд регіонального розвитку та Європейський соціальний фонд;

– збільшилась кількість спеціальних ініціатив щодо регіонального розвитку ЄС: «ENVIREG» (повторне використання прісної води у середземноморських регіонах), «REGIS» (диверсифікація економіки на віддалених островах країн ЄС), «EURFORM» (заохочення співробітництва між структурно слабкими територіями у сфері професійної освіти), «PRISMA» (забезпечення регіонам можливостей

підключення до єдиного ринку державних замовлень), «TELEMATIGUE» (упровадження принципово нової системи телекомунікацій у депресивних регіонах), «LEADER» (стимулювання галузевої диверсифікації сільських районів), «INTERREG» (перепрофілювання галузевих структур прикордонних територій у міру створення єдиного внутрішнього ринку), «URBAN» (соціально-економічне оздоровлення міст і прилеглих територій) та ін.

На четвертому етапі розвитку (2000-2006 рр.) регіональна політика ЄС характеризувалася такими особливостями:

- відбулося нарощування бюджету програм регіонального розвитку (бюджет програм – 201,4 млрд. євро у цінах 2003 р.;

- змінилися строки реалізації регіональних програм розвитку – запроваджено 7-річні програми;

- відбулося зменшення кількості цілей регіональної політики до чотирьох основних: 1) зменшення диспропорцій у розвитку між регіонами; 2) конверсія регіонів, прикордонних районів або частин регіон, які суттєво постраждали від спаду промисловості; 3) підтримка перенавчання та зайнятості; 4) розвиток сільських регіонів та забезпечення модернізації та структурних змін у рибній промисловості;

- змінилися пріоритети фінансування окремих цілей: на ціль 1 – 70 % бюджету; ціль 2 – 11,6 %, ціль 3 – 12,4 %; ціль 4 – 0,6 %. Слід зазначити, що на цьому етапі Європейська Комісія виділила додаткові кошти на всі програми регіонального розвитку, які ефективно діяли у регіоні, для їх адаптації до найбільшого в історії ЄС розширення – 5,4 % бюджету програм;

- відбулася корекція критеріїв залучення регіонів до ініціатив в межах програм розвитку;

- зменшилася кількість спеціальних ініціатив у межах програм регіонального розвитку до 4: «INTERREG II» (А – трансграничне співробітництво, В – транснаціональне співробітництво, С – міжрегіональне співробітництво), «URBAN II», «EQUAL», «LEADER +»;

- змінилася кількість (збільшилася до 6) спеціальних фондів, які здійснюють фінансування програм регіонального розвитку. Основними фондами, через які здійснюється фінансування програм регіонального розвитку, виступали: Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF), Європейський соціальний фонд (ESF) та Фонд згуртованості (Cohesion Fund);

- змінилися принципи реалізації регіональної політики ЄС за рахунок обґрунтування доцільності реалізації принципів взаємодоповнюваності, узгодженості, координації, відповідності та додатковості.

П'ятий (сучасний) етап розвитку регіональної політики (2007-2013 рр.) визначається такими особливостями:

- відбулося нарощування бюджету програми регіонального розвитку (бюджет програми – 308041 млн. євро (у цінах 2004 року), що становить приблизно 35,7 % загального бюджету ЄС на 2007-2013 рр.

- відбулося зменшення кількості цілей регіональної політики до трьох основних:

- 1) скорочення розриву між регіонами («Конвергенція»);
- 2) підвищення рівня регіональної конкурентоспроможності та зайнятості («Регіональна конкурентоспроможність і зайнятість»);
- 3) розвиток європейського територіального співробітництва («Європейське територіальне співробітництво»);

– визначено нові пріоритети фінансування окремих цілей програми. Так, обсяг фінансування заходів, спрямованих на досягнення першої цілі поточної програми регіонального розвитку, становить 282,8 млрд. євро або 81,5 % бюджету програми, другої цілі – 55 млрд. євро або 16 % бюджету програми, третьої цілі – 8,7 млрд. євро або 2,5 % бюджету програми (трансгранична кооперація – 1,8%, транснаціональна кооперація -0,5%, міжрегіональна – 0,1%, програма «PEACE» - 0,1%);

– відбулася корекція критеріїв залучення регіонів до ініціатив в межах програми розвитку за цілями «Конвергенція», «Регіональна конкурентоспроможність і зайнятість», «Європейське територіальне співробітництво»;

– змінилися правила фінансування операційних програм. Європейська комісія встановила правило «Одна програма = Один фонд», однак, ERDF/ ESF можуть здійснювати спільне фінансування проектів, використовувати кошти інших фондів (обмежений перелік напрямків діяльності) – у межах 10 % асигнувань, виділених у межах ключових пріоритетів кожної ініціативи. Крім цього, Європейська Комісія визначила, що розподіл загальної суми асигнувань здійснюється у три кроки: попереднє фінансування (не збільшує загальні пропорції внесків фондів у фінансування регіональних ініціатив), проміжне фінансування, залишкове фінансування.

Обсяги співфінансування варіюються в залежності від регіональних ініціатив – регіональних цілей розвитку. Європейська Комісія встановила такі максимальні обсяги співфінансування регіональних ініціатив: ціль «Конвергенція» - 75-85 %; ціль 2 «Регіональна конкурентоспроможність і зайнятість» - 50-85 %, ціль 3 «Європейське територіальне співробітництво» - 75%-85 %, Фонд згуртування – 85%.

Усього протягом 2007-2013 рр. на реалізацію цілей регіонального розвитку ЄС із структурних фондів ERDF/ ESF передбачено виділення близько 80 % всіх запланованих асигнувань у межах програми, на Фонд згуртованості – 20 % (табл. 2).

Найбільші обсяги асигнувань було спрямовано у Польщу – 19,37 % загального бюджету регіональної політики ЄС, Іспанію – 10,1 %, Італію – 8,29 %, Чехію – 7,68 %, Німеччину – 7,58 %, Португалію – 6,19 % та Грецію – 5,88 %.

Протягом цього періоду було суттєво доповнено принципи регіональної політики ЄС за рахунок включення принципів пропорційності, рівності між чоловіками та жінками та недискримінації, забезпечення сталого розвитку та зосередження на цілях Лісабонської стратегії.

Таблиця 2 – Фінансування програми регіонального розвитку ЄС на 2007-2013 рр.

Ціль програми	Обсяги фінансування, млрд. євро			Обсяги фінансування, %		
	ERDF/ ESF	Cohesion Fund	Усього	ERDF/ES F	Cohesion Fund	Усього
Ціль 1 - «Конвергенція»	213,3	69,5	282,8	75,4	24,6	81,5
Ціль 2 - «Регіональна конкурентоспроможність та зайнятість»	55	-	55	100	-	16
Ціль 3 - «Європейське територіальне співробітництво»	8,7	-	8,7	100	-	2,5
Усього	277	69,5	346,5	80	20	100

Наступна програма регіонального розвитку (2014-2020 рр.), яка вже сформована, досить суттєво відрізняється від поточної програми, що обумовлено існуючими проблемами розвитку ЄС та прийняттям стратегії «Європа 2020».

Так, програма регіонального розвитку на 2014-2020 рр., бюджет якої становитиме 376 млрд. євро, містить такі відмінності:

1) кількість цілей – передбачено реалізацію двох основних цілей, які об'єднали в собі три цілі попередньої програми (2007-2013):

– інвестування у зростання та зайнятість (об'єднує цілі «Конвергенція» та «Регіональна конкурентоспроможність і зайнятість»);

– розвиток європейського територіального співробітництва («Європейське територіальне співробітництво»);

2) підходи до визначення регіонів та їх фінансування – у межах програми регіонального розвитку транзитивні регіони (Phasing-in, Phasing-out) виділено у окрему цільову групу, щодо якої встановлено спеціальні умови фінансування;

3) пріоритети розподілу фінансових коштів (табл. 3).

Таблиця 3 - Структура розподілу асигнувань у межах програми регіонального розвитку ЄС на 2014-2020 рр.

Регіони	Сума, млрд. євро
Найменш розвинені регіони	162,6
Транзитивні регіони	38,9
Більш розвинені регіони	53,1
Територіальне співробітництво	11,7
Фонд згуртованості	68,7
Додаткові асигнування для віддалених і малонаселених	0,926
Європейський об'єднаний фонд розвитку транспорту, енергетики та інформаційно-комунаційних технологій	40 млрд. євро (включаючи 10 млрд. євро з Фонду
Європейський соціальний фонд	щонайменше 84 млрд. євро

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Бабаєв В.М. Сучасні політичні практики країн Європи: досвід для формування регіональної політики в Україні. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Debu/2006-1/doc/5/01.pdf>; 3) Бабець І.Г. Принципи формування регіональної політики співробітництва країн ЄС: досвід для України. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/dtr/du/2009_2/files/DU209_04.pdf; 4) Бабінова О.О. Регіоналізація країн західної Європи: досвід становлення. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sp/2011_4/161-165.pdf; 5) Біла С. Формування інституційних засад регіональної політики світовий досвід) URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2009_11/Bila.pdf; 6) Гладій І.Й. Регіональна політика та сценарії просторового розвитку ЄС. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2008_1/0064.pdf; 7) Європейська регіональна політика: натхнення для країн, що не входять до ЄС? URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/international/external_uk.pdf; 8) Офіційний сайт Європейської комісії, присвячений питанням регіональної політики. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/funding/index_en.cfm; 9) Писаренко С.М. Регіональна конвергентність національної економіки. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2009_1/062.pdf; 10) Региональная

политика стран ЕС / Центр европейских исследований ИМЭМО РАН. – Отв. ред. А.В. Кузнецов. – М.: ИМЭМО РАН, 2009. – 230 с.; 11) Циватий В.Г. Глобалізація та європейська регіональна політика: історичні імперативи і сучасність. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvdau/2012_18/4.pdf; 12) Cohesion policy 2007–13 Commentaries and official texts. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2007/publications/guide2007_en.pdf; 13) Cohesion Policy 2014 -2020 Investing in growth and jobs. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2014/proposals/regulation2014_leaflet_en.pdf; 14) EU Cohesion Policy 2014-2020: legislative proposals. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1159_en.pdf?locale=en; 15) Eurostat regional yearbook 2012. URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-HA-12-001/EN/KS-HA-12-001-EN.PDF; 16) Policies and strategies for regional development: a shift in paradigm. URL: http://www.eprc.strath.ac.uk/eprc/documents/PDF_files/R46PoliciesandStrategiesforRegionalDevelopment.pdf; 17) Regional Development Policies in OECD Countries URL: http://www.planejamento.gov.br/secretarias/upload/Arquivos/seges/arquivos/OCDE2011/OECD_Regional_Countries.pdf; 18) Tomaney John The future of regional policy. URL: <http://www.smithinstitute.org.uk/file/TheFutureofRegionalPolicy.pdf>.

Юлія Бочарова

РЕГЛАМЕНТ REACH «РЕЄСТРАЦІЯ, ОЦІНКА, ДОЗВІЛ ТА ОБМЕЖЕННЯ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН»; «REGISTRATION, EVALUATION, AUTHORISATION AND RESTRICTION OF CHEMICALS» – регламент ЄС, який набув чинності з 1 червня 2007 р. та покликаний сприяти вирішенню комплексних проблем розвитку хімічної промисловості, зокрема тих, що стосуються питань стимулювання конкуренції та підвищення безпеки.

Впровадження REACH було пролобійовано європейськими «зеленими» (через численні протести громадських організацій), які вимагали підсилити контроль над шкідливими хімічними речовинами, які вміщуються у різних товарах, що надходять на європейський ринок.

Кінцева мета впровадження регламенту – вивести з обороту найнебезпечніші для здоров'я хімічні речовини шляхом їх заміни на нешкідливі аналоги.

Принциповим нововведенням вимог документу є те, що відтепер фундаментальні дослідження хімічних речовин будуть проводитися не за рахунок державних інститутів, а за рахунок постачальників продукції на ринок ЄС.

Цілі REACH: 1) забезпечення високого рівня захисту здоров'я людини та довкілля; 2) підвищення конкурентоспроможності промисловості країн ЄС; 3) включення у міжнародні процеси управління та контролю над хімікатами; 4) приведення законодавства ЄС у відповідність до вимог СОТ.

Галузі, що потрапляють під дію REACH: хімічна промисловість (виробництво органічних і неорганічних речовин, лаків і фарб тощо); нафтохімічна промисловість; чорна та кольорова металургія; індустрія будівельних матеріалів; текстильна промисловість; електронна промисловість; целюлозно-паперова промисловість; автомобільна промисловість тощо.

Напрямами реалізації REACH є:

- реєстрація хімічних речовин (у чистому вигляді або у сумішах та виробках), що виробляються у ЄС або експортуються на європейський ринок в обсязі більше 1 тонни на рік;

- оцінка відповідності реєстраційного досьє вимогам REACH, включно з пропозиціями щодо тестування та оцінки речовин з метою виявлення токсикантів;

- дозвіл/обмеження тільки для хімічних речовин з особливо небезпечними властивостями (канцерогенність, мутагенність, токсичність, стійкість у довкіллі та здатність до біонакопичування);

- передача та обмін інформацією у цілях безпечного використання речовини, обмеження тестування на тваринах і запобігання повторенню таких тестів.

Вартість реєстрації хімічних речовин становить від 30 тис. до 1 млн. євро залежно від кількості та складності токсикологічних тестів.

Для управління технічними, науковими і адміністративними аспектами системи REACH створено Європейська Хімічна Агенція (ЕХА). Вона розташована у м. Хельсінкі (Фінляндія) та координує імплементацію регламенту у законодавства країн-членів ЄС.

REACH впроваджує єдину систему реєстрації, оцінки та видачі дозволів на хімікати. Відповідно до вимог REACH хімічні речовини (перелік опубліковано та вміщує понад тридцять тисяч найменувань) повинні будуть пройти через однакові процедури оцінки ризиків. Крім того, основна відповідальність за управління можливими ризиками, які виникають внаслідок виробництва, розміщення на ринку та використання хімічних речовин, а також за надання інформації про токсичність і показники небезпеки з'єднань та оцінки ризиків від їх негативної дії буде покладена на промисловість.

Регламент спрямовано на регулювання виробництва розміщення та використання хімічних речовин усередині ЄС. Він безпосередньо торкається широкого кола виробників у різних галузях промисловості, імпортерів, дистриб'юторів і споживачів хімічної промисловості у країнах Спільноти. Істотний вплив буде зроблено і на компанії країн поза ЄС, які здійснюють експортні постачання на європейський ринок і споживають хімічні речовини, вироблені у ЄС. Без реєстрації конкретна хімічна речовина не буде дозволена для виробництва, імпорту, продажу та використання на території ЄС.

Єдина система регулювання сфери виробництва та використання хімічних речовин спрямована на досягнення трьох основних завдань:

- економічного (підвищення конкурентоспроможності та впровадження нових технологій у хімічну промисловість країн ЄС);

- соціального (захист здоров'я та праці населення);

- природоохоронного (підвищення безпеки виробництва та використання хімічних речовин для довкілля).

Окрім цього, REACH сприятиме прозорості чинного законодавства та виконанню зобов'язань ЄС у СОТ. Ухвалення регламенту відмінила низку неефективних і застарілих Директив, поєднуючи їх вимоги в єдиному документі.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ec.europa.eu/environment/chemicals/reach/reviewsen.htm>.

Юрій Яковенко

РЕФОРМА МАКШЕРРІ, або РЕФОРМА СПІЛЬНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЄС 1992 р.; MACSHERRY REFORM – план дій щодо реформування спільної сільськогосподарської політики ЄС.

Протягом 80-х років ЄС зіштовхнувся з декількома бюджетними кризами, які були викликані перевиробництвом сільськогосподарської продукції при збереженні високих цін на внутрішньому ринку. Значне субсидування експорту продукції поширювало торговельні конфлікти на світових ринках.

Комісар з сільського господарств Рей МакШеррі на засіданні Європейського Парламенту в липні 1991 р. закликав до радикальної трансформації спільної сільськогосподарської політики ЄС. «Подивіться на стан, який склався в європейському сільському господарстві сьогодні. Ми маємо 20 мільйонів тонн інтервенційного зерна, (які) незабаром перетворяться на 30 мільйонів тонн. ... В нас майже 1 мільйон тонн інтервенційних молокопродуктів, які не можна роздати ніде в світі ... 750000 тонн яловичини на інтервенції і її кількість росте зі швидкістю від 15000 до 20000 тонн щотижня»[1].

Протягом 1991 р. була розроблена програма реформування, що дістала назву плану МакШеррі, яка передбачала впровадження елементів прямої допомоги сільгоспвиробникам і в той же час зберігала гарантовані ціни. Як свідчать експерти, ця програма була сприйнята багатьма політиками як спроба „знищити спільну сільськогосподарську політику ЄС”, план визначався як провальний, який призведе до банкрутства малих фермерських господарств, і несправедливо покарає великих ефективних виробників.

В липні 1991 р. після напруженої дискусії Європейська Комісія ухвалила план реформування спільної сільськогосподарської політики ЄС, хоча та в модифікованому вигляді й спрямувала його до Ради з сільського господарства. Обговорення плану МакШеррі в Раді ЄС відбувалося значно бурхливіше, ніж в Європейській Комісії. Британський, голландський та датський міністри заявили, що план дискримінує великих виробників; іспанський, грецький, ірландський та португальський міністри стверджували, що через нього маленькі дрібні фермерські господарства не отримають адекватної компенсації; а французький уряд заперечував будь-яку реформу. Німецький уряд підтримав план МакШеррі всупереч позиції фермерського союзу.

У травні 1992 р. Рада міністрів з питань сільського господарства та рибальства ЄС погодилась із реформуванням. Згідно з планом розпочався процес переходу від цінової підтримки в сільському господарстві до прямої допомоги сільгоспвиробників:

1) починаючи з 1993/94 маркетингового року, вступала в дію Програма виплат по орних землях (Arable Area Payment Scheme) – система прямих платежів, відповідно до якої фермери для отримання прямих (компенсаційних) платежів повинні були вивести з виробництва частину своїх орних земель – 15 % площі сільськогосподарської землі (крім невеликих виробників, які виробляли менше 92 тонн зернових). Реформа передбачала зниження цін на зернові культури на 29 %. Було запропоновано виплачувати компенсаційні платежі у вигляді фіксованої суми на гектар посівної площі, що розраховували, виходячи з історичної врожайності в тому або іншому регіоні (для зернових – 25 єкю на тонну в 1993/94 р.; 45 єкю на тонну в 1995/96 р.). Компенсаційні платежі передбачалися для зернових, олійних і білкових культур (Commission Regulation (ЄС) 762/94);

2) починаючи з 1993/94 р. не передбачалося ніякої цінової підтримки для олійних і бобових культур, а з 1994/95 р. на 5 % знижувалися інтервенційні ціни на вершкове масло;

3) знижувалися ціни на яловичину, телятину та баранину – на 15 %, однак як компенсацію фермерам надавали прямі платежі на голову худоби (якщо виробництво не перевищувало 90 голів). Компенсаційні платежі виплачувалися при дотриманні коефіцієнтів максимального навантаження худоби на гектар – таким чином, почала реалізовуватися політика екстенсифікації тваринництва;

4) встановлювалися обмеження на обсяг інтервенційних закупівель яловичини – максимально 350 тис. т., починаючи з 1997 р.;

5) у зв'язку з необхідністю виконання вимог Уругвайського раунду СОТ, згідно з якими зниження експортних субсидій повинно було досягти в 1995/2000 рр. 36 % у порівнянні з базовим періодом, було заплановано скорочення обсягів виробництва та експорту молочної продукції, тобто впровадження контролю пропозиції продукції на ринку. В 1992/1993 маркетинговому році загальна квота для десяти країн-учасниць ЄС була скорочена на 10,5 %, однак були визначені квоти для нових країн-членів (1986р. – Іспанія та Португалія; нові землі Німеччини після об'єднання країни; 1995 р. – Австрія, Фінляндія та Швеція). Це призвело до збільшення обсягу квот на виробництво молока до 121,7 млн. т., починаючи з 2000/2001 маркетингового року.

Результатом впровадження квот на молоко стало скорочення видатків спільної сільськогосподарської політики ЄС із 5,2 млрд. євро в 1984 р. (28,5 % бюджету спільної сільськогосподарської політики ЄС, що становив 18,33 млрд. євро) до 2,8 млрд. євро в 2001-2003 рр. (6,5 % від загального бюджету спільної сільськогосподарської політики ЄС, що становив 40,477 млрд. євро) Використання податку спільної відповідальності на продукцію, вироблену понад квоту, дозволило збільшити бюджет ЄС до 3,2 млрд. євро. Було заплановано збереження молочних квот до 2007/2008 рр.;

6) було задекларовано впровадження високих екологічних стандартів і підвищення значення фермерів в охороні довкілля сільських територій. Фермери мали право на фінансову підтримку, якщо протягом тривалого часу не обробляли землю у зв'язку з екологічними причинами, використовували екстенсивні технології виробництва продукції, скорочували використання мінеральних добрив, а також підтримували розвиток сільських територій.

Повноцінне введення реформи МакШеррі в дію відбулося в 1996 р. після трьох років перехідного періоду.

Реформа МакШеррі:

1) дозволила ЄС виконати вимоги Уругвайського раунду переговорів у межах СОТ, в тому числі щодо внутрішньої підтримки, доступу до ринку та експортних субсидій;

2) забезпечила підвищення прозорості механізмів надання підтримки сільгоспвиробникам, зменшення залежності між обсягами виробництва та фінансування, скорочення сільськогосподарського перевиробництва в два рази;

3) забезпечила стабільне зростання загальних доходів фермерів;

4) призвела до збільшення бюджету спільної сільськогосподарської політики ЄС у зв'язку зі значними обсягами компенсацій;

5) ускладнила механізми спільної сільськогосподарської політики ЄС, що було пов'язано зі впровадженням нових правил і виключень до процедур реалізації.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ*

«Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Дайнен Д.. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції / Д. Дайнен ; пер. з англ. - К.: «К.І.С.», 2006, - 696 с.; 3) Офіційний сайт : *European Union Legislation* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/general_framework/160002_en.htm 4) Офіційний сайт : Центр документації ЄС Інститута Європы РАН [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.edcaes.ru/site/ru/union/archive.html>; 5) Офіційний сайт : *European Parliament* [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/displayFtu.do?language=en&id=74&ftuld=FTU_4.2.2.html.

Оксана Чернега

РЕФОРМА ФІШЛЕРА, або ПРОГРАМА РЕФОРМУВАННЯ СПІЛЬНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЄС 2003 р.; THE FISCHLER CAP REFORM 2003 – план дій щодо запланованого відповідно до Програми «2000» (див. Програма «2000») реформування спільної сільськогосподарської політики ЄС.

В липні 2002 р. була оприлюднена пропозиція Європейської Комісії щодо проміжного перегляду спільної сільськогосподарської політики ЄС, яка була націлена на досягнення компромісу між її прихильниками та противниками. Чисті донори бюджету ЄС на чолі з Німеччиною закликали до радикальної реформи спільної сільськогосподарської політики ЄС з поступовим згортанням прямих виплат у розширеному ЄС ц ренаціоналізацією сільськогосподарських субсидій. Франція, Греція, Ірландія, Іспанія та Португалія, які мали значну вигоду від спільної сільськогосподарської політики ЄС, вимагали зберегти її в тому вигляді, в якому вона існувала.

Згідно з пропозиціями Європейської Комісії:

- прямі виплати мають бути збережені (підтримка позиції Франції та інших), однак їх потрібно скоротити на 20 % (підтримка позиції Німеччини);
- прямі виплати мають бути пов'язані з природозахисними та лісовідновлювальними заходами, а також з поліпшенням добробуту тварин (так званий *принцип вимог зустрічної відповідності*), що розширює завдання спільної сільськогосподарської політики ЄС.

Протягом декількох місяців тривало обговорення пропозиції Європейської Комісії, а 26 червня 2003 року Рада Міністрів ЄС у м. Люксембурзі після 15 годин і трьох раундів дуже важких переговорів прийняла проект реформи спільної сільськогосподарської політики ЄС. У цьому документі докладно розписані квоти, відсотки, суми компенсацій та субвенцій, ситуації, в яких діють ті або інші правила, детально визначені правила отримання субсидій залежно від використання угідь і земель під паром, кількості телят і дійних корів, тварин, що відправляються на бойні. Передбачено коефіцієнти для менш сприятливих районів. Рада Міністрів ЄС визначила напрямки спільної сільськогосподарської політики ЄС до 2013 року.

Реформа спільної сільськогосподарської політики ЄС передбачила впровадження:

- єдиної виплати фермерам ЄС (незалежно від виробництва), надання якої залежить від дотримання екологічних стандартів, норм безпеки харчових продуктів, здоров'я тварин і рослин, стандартів добробуту тварин;

- єдиних правил підтримки виробників певних видів продуктів (твердої пшениці, білкових і паливних культур, рису, горіхів, крохмалю, картоплі, молока, насіння, орних культур, баранини, яловичини та бобових);
- скорочення прямих виплат (модуляцію) для найбільших фермерських господарств зі спрямуванням коштів на розвиток сільської місцевості;
- вимог щодо утримання землі в придатному до обробки стані та відповідно до екологічних норм (принцип вимог зустрічної відповідності).

З метою впровадження національних програм щодо поліпшення стандартів в області захисту довкілля, утримання тварин і питань гігієни були ухвалені рішення про надання деяких видів державної допомоги без схвалення Європейської Комісії. Серед них допомога:

- в інвестуванні (до 40 % для фермерів, до 50 % у несприятливих областях і додатково 10 % для молодих фермерів);
- для охорони сільської місцевості та традиційних будинків (до 100 %);
- молодим фермерам для зміцнення положення та у випадку раннього виходу на пенсію (до 30 тис. євро);
- на відшкодування адміністративних витрат при розведенні великої рогатої худоби (100%);
- на виплату страхових внесків;
- для стимулювання виробництва високоякісної сільськогосподарської продукції, а також для навчання та перенавчання фермерів і сільськогосподарських робітників (протягом трьох років до 100 тис. євро на людину).

Наприкінці березня 2004 р. була завершена робота над положеннями, що регулюють проведення реформи спільної сільськогосподарської політики ЄС:

- 1) положення, що стосується умов виконання принципів вимог зустрічної відповідності, контролю та модулювання;
- 2) положення про систему єдиних фермерських виплат, які більше не прив'язані до обсягів виробництва;
- 3) положення про підтримку специфічних продуктів і областей, де певні елементи існуючої підтримки фермерів зберігаються (останнє стосується зернової продукції та продукції тваринництва (яловичина та баранина).

12 березня 2004 р. Європейський Парламент прийняв пропозицію, згідно з якою результати реформи спільної сільськогосподарської політики ЄС переносяться в Акт про приєднання 10 нових членів ЄС. Документ зберігав принцип прямих національних додаткових виплат та обумовлював порядок здійснення прямих виплат виробникам. З травня 2004 р. реформа схем підтримки фермерів була розповсюджена на нових членів ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Інститут економічних досліджень та політичних консультацій [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.ier.com.ua/files/Policy_papers/u/u2_ur.pdf; 3) Офіційний сайт : European Parliament [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/displayFtu.do?language=en&id=74&ftuId=FTU_4.2.3.html; 4) Офіційний сайт : Асоціація європейських дослідників: «Європейський Союз: факти и комментарии» [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.edc-aes.ru/site/ru/union/archive.html>.

Оксана Чернега

РЕФОРМИ СПІЛЬНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЄС 2004-2010 рр. – плани дій щодо підвищення ефективності спільної сільськогосподарської політики ЄС.

З 2004 р. питання щодо реформування спільної сільськогосподарської політики ЄС постійно знаходилися в центрі уваги Європейської Комісії, що було в першу чергу пов'язано зі проблемами фінансування програм спільної сільськогосподарської політики ЄС.

У проекті фінансового плану ЄС на 2007-2013 рр., підготовленому Європейською Комісією наприкінці 2004 р., із приблизно 144 млрд. євро середньорічного бюджету близько 40 % планувалось направляти на сільське господарство та розвиток сільських регіонів.

Серед головних цілей реформування спільної сільськогосподарської політики ЄС є скорочення видатків; здешевлення продовольства для споживачів; реформування підтримки виробництва та експорту сільгосппродукції, розширення доступу на спільний внутрішній ринок ЄС розвинених країн-експортерів сільськогосподарської продукції, та країн, що розвиваються.

Згідно з програмою реформи, субсидії сільгоспвиробникам повинні виплачуватися переважно незалежно від обсягів виробництва у вигляді «єдиних сільськогосподарських виплат», які встановлюються з урахуванням дотримання стандартів ЄС щодо охорони довкілля та здоров'я тварин. Десять «старих» країн-членів ЄС (Австрія, Бельгія, Велика Британія, Німеччина, Данія, Ірландія, Люксембург і Швеція) почали вводити ці механізми з 1 січня 2005 р., інші п'ять (Греція, Іспанія, Нідерланди, Фінляндія та Франція) – в 2006 р. Дві країни (Мальта та Словенія) перейшли на нову схему субсидування в 2007 р., інші вісім – у 2009 р. На думку Європейської Комісії, таке реформування спільної сільськогосподарської політики ЄС «дозволить перетворити європейських фермерів у справжніх підприємців і підвищити шанси на успішне завершення переговорів по світовій торгівлі».

У грудні 2005 р. саміт Європейської Ради прийняв політичну угоду про бюджет ЄС на 2007-2013 рр., в якому був досягнутий компроміс між прихильниками та супротивниками радикального реформування спільної сільськогосподарської політики ЄС.

Прямі виплати та субсидії аграрному сектору встановлені з урахуванням домовленості 2002 р. обсягом понад 293,1 млрд. євро, включаючи 8 млрд. євро на допомогу сільському господарству майбутніх членів ЄС – Болгарії та Румунії. Європейському сільськогосподарському фонду управління та гарантій виділено близько 62,3 млрд. євро, 33 млрд. євро з яких призначені для 10 країн, що вступили в ЄС в 2004 р., а також для Болгарії та Румунії. Всі країни отримали право перенаправляти на цілі сільського розвитку до 20 % коштів, які їм виділено, на субсидування та ринкову підтримку сільгоспвиробництва.

У 2008 р. був проміжний огляд реформи спільної сільськогосподарської політики ЄС 2003/2004 рр. (т.зв. «перевірка здоров'я»). Здійснювалися заходи щодо: 1) удосконалення системи прямих субсидій, включаючи поширення єдиного аграрного платежу на всі галузі та регіони за винятком особливо важливих економічно та екологічно дрібних виробництв; 2) переходу у 2009-2013 рр. з історично диференційованої на вирівняну норму єдиного аграрного платежу; 3) скорочення прямих виплат для великих ферм, які отримують понад 100 тис. євро на рік; 4) підвищення мінімуму землі, що дає право на отримання допомоги фермерам; 5) доповнення стандартів принципу вимог зустрічної відповідності критеріями раціонального використання води та боротьби зі змінами клімату; 6)

трансформації інструментів ринкового регулювання, у т.ч. збереження зернових інтервенцій тільки для хлібопекарської пшениці, скасування обов'язкового виводу сільгоспземель з обігу без погіршення екології, збільшення квот виробництва молока перед їх скасуванням з 2015 р.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *European Union Law A blog about EU law by Vihar Georgiev* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eulaw.wordpress.com/category/agriculture-and-fisheries/>; 3) Офіційний сайт : *The UN Millennium Campaign* [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.endpoverty2015.org/files/Brochure%20CAP.pdf>; 4) Офіційний сайт : *European Parliament* [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/032-78049-186-07-28-904-20100707IPR78048-05-07-2010-2010-false_default_en.htm; 5) Офіційний сайт : *Асоціація європейських дослідників: «Європейський Союз: факти и коментарии»* [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.edcaes.ru/site/ru/union/archive.html>.

Оксана Чернега

С

СВОБОДА НАДАННЯ ПОСЛУГ НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ ЄС; FREE MOVEMENT OF SERVICES – це принцип функціонування внутрішнього ринку ЄС, що означає право окремих громадян ЄС і компаній пропонувати та надавати послуги в будь-якій країні ЄС безперешкодно.

Цей принцип стосується послуг, які звичайно надаються за винагороду та не регулюються положеннями про рух товарів, осіб і капіталів (ст. 49, 50 Договору про Європейський Союз). Під послугами на внутрішньому ринку розуміється будь-яка самостійна економічна діяльність, що звичайно надається за винагороду (ст. 50 Договору про Європейський Союз, Директива 2006/123/ЄС).

Види діяльності, за яких такі послуги можуть відбуватися, а саме: діяльність промислового характеру, комерційного характеру, ремісників, осіб вільних професій (ст. 50 Договору про Європейський Союз). Надання послуг має такі характерні ознаки:

- не являють собою будь-якої субстанції, абстрактні за своєю природою та надаються персонально, тобто одна особа продає їх іншій;

- надаються за винагороду. Оплатний характер надання послуг – основний та принциповий критерій, що відрізняє послуги від добродійності та виконання офіційних обов'язків. Надання послуг повинне бути реальним та ефективним, не малозначним і не допоміжним, оскільки воно являє собою діяльність, за яку передбачається винагорода;

- надаються на тимчасовій основі. При цьому не має значення факт створення особою, що надає послуги, «інфраструктури» (включаючи офіс або консультаційні кабінети), наявність якої виправдано цілями виконання послуг.

Ст. 49 Договору про Європейський Союз забороняє будь-які обмеження на надання послуг на території Спільноти приватними особами, які засновані в країні-члені ЄС.

Відповідно, свобода руху послуг реалізується в випадках:

- руху особи на територію іншої країни-члена з метою надання послуг.

Надання послуг такою особою повинне здійснюватися без якої-небудь дискримінації за ознакою приналежності до іншої країни-члена (ст. 50 Договору ЄС);

- руху особи на територію іншої країни-члена з метою одержання послуг;
- на обидві групи поширюються норми Директиви 2004/38/ЄС про право громадян ЄС і членів їх родин на вільне проживання та вибір місця проживання на території країн-членів.

- руху послуг без супутнього руху осіб, коли особа, що виявляє послугу, та особа, що її одержує, залишаються в різних країнах-членах. Пересування послуг відбувається, як правило, за допомогою телекомунікаційних мереж.

Країни-члени ЄС можуть запроваджувати обмеження по наданню послуг тільки на основі Договору про Європейський Союз. Інші обмеження повинні бути усунуті, як такі, що суперечать свободі рух послуг.

Загальний режим реалізації свободи транскордонного надання послуг на внутрішньому ринку (Директива 2006/123/ЄС) передбачає:

- адміністративне спрощення доступу на ринок послуг постачальників послуг на основі системи «одного вікна», коли всі формальності, дотримання яких необхідно для одержання доступу на ринок послуг, включаючи визнання ліцензій та кваліфікації постачальника та його реєстрацію, залагоджуються постачальником у контакті з тим самим компетентним органом країни-члена;

- реалізацію свободи заснування для постачальника послуг шляхом створення уніфікованої системи одержання ліцензій;

- визначення загальних принципів, на основі яких можуть установлюватися обмеження торгівлі послугами з боку країн-членів (недискримінація, необхідність, пропорційність);

- забезпечення прав одержувачів послуг і комплекс заходів з підвищення якості послуг.

Поширення свободи рух послуг регулюють такі положення:

1) виключення зі сфери дії загальних положень щодо свободи надання послуг: банківські, страхові та транспортні послуги (ст. 51 Договору про Європейський Союз) виключаються зі сфери дії загальних положень щодо свободи рух послуг; надання транспортних послуг регулюється спеціальним розділом Договору про Європейський Союз (розд. V «Транспорт»), для регулювання банківських і страхових послуг створені спеціальні правові режими;

2) встановлено великий перелік послуг, які виключаються із загального режиму свободи рух послуг, режим лібералізації яких передбачається спеціальними директивами (Директива 2006/123/ЄС): послуги загального економічного значення (включаючи послуги пошти, електропостачання, газопостачання, водопостачання, поводження з відходами); соціальні, адвокатські послуги та послуги нотаріусів; послуги, пов'язані з персональним захистом даних; послуги з судового відновлення боргів і послуги приставів; телекомунікаційні послуги;

медичні послуги; послуги в аудіовізуальному секторі, послуги приватних охоронних підприємств; фінансові послуги; послуги лотереї та ігрового бізнесу;

3) одержання механізму лібералізації, що закріплюється в директивах Ради (ст. 52 Договору про Європейський Союз) деякими видами послуг, що не лібералізовані. Наприклад, Директива 1990/314/ЄЕС про комплексний туризм, комплексний відпочинок і комплексні тури спрямована на лібералізацію ринку туристичних послуг у ЄС;

4) виключення та обмеження свободи рух послуг відповідно до виключень та обмежень, передбачених для свободи заснування – суспільний порядок, суспільна безпека, охорона здоров'я. Передбачається, що послуги, що охоплені загальним режимом надання послуг, можуть також обмежуватися країнами-членами ЄС (ст. 16 Директива 2006/123/ЄС), керуючись потребами довкілля та умовами колективних угод у рамках соціального партнерства.

З діяльності по наданню послуг у праві ЄС виключається діяльність, пов'язана з виконанням офіційних обов'язків. Країни-члени мають право обмежувати свободу рух послуг за мотивами громадського порядку, суспільної безпеки та охорони здоров'я.

Проривом у сфері торгівлі послугами став "Проект-92" за Єдиним Європейським Актом (1986 р.). У результаті вдалося створити більш або менш однорідний ринок послуг. Знищення бар'єрів і перешкод у торгівлі послугами в рамках ЄС здійснювалося за допомогою трьох взаємозалежних інструментів «негативної» і «позитивної» інтеграції:

- лібералізації торгівлі послугами в рамках ЄС за допомогою вільного переміщення послуг через кордони та вільного створення відділень для надання послуг у країнах-членах ЄС;

- взаємного визнання якості національного контролю;

- гармонізації існуючих національних засобів регулювання та створення мінімального набору засобів інтеграційного регулювання.

У березні 2000 р. було розроблено стратегію щодо усунення транскордонних бар'єрів на послуги. Незважаючи на прогрес у деяких конкретних секторах послуг, у цілому внутрішній ринок послуг поки ще не є повністю однорідним, бо має:

- юридичні, адміністративні та практичні перешкоди для вільного переміщення послуг у ЄС;

- величезний розрив між баченням інтегрованої економіки ЄС і реальністю з досвіду європейських громадян та європейських постачальників послуг, що негативно впливає на вартість та якість кінцевого надання послуг.

У 2006 р. Європейським Парламентом прийнята Директива про послуги 2006/123, що спрямована на усунення перешкод для торгівлі в сфері послуг, що дозволяє розвиток транскордонних операцій. Вона призначена для підвищення конкурентоспроможності не тільки підприємств, але й європейської промисловості в цілому. Директива покликана завершити до 2010 р. створення єдиного ринку послуг.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Дейвис Г.К. Право внутрішнього ринку ЄС. К.: Знання прес, 2004. 421 с; 3) Право ЄС / под. ред. Р.А. Петрова. 2-е вид. К.: Істина, 2009. 376 с; 4) Право Европейского Союза / С.Ю. Кашкин и др.; отв. ред. С.Ю. Кашкин. М.: Проспект, 2009. 304 с.; 5) Ассоциация европейских исследований: «Европейский Союз: факты и комментарии». URL: <http://www.edc-aes.ru>; 6) Офіційний сайт: European Commission. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/index_en.htm.

Юлія Бочарова

СВОБОДА ПЛАТЕЖІВ І ВІЛЬНИЙ РУХ КАПІТАЛУ НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ ЄС; FREE MOVEMENT OF PAYMENTS AND

CAPITAL – для реалізації свободи руху капіталів (одного з принципів функціонування внутрішнього ринку ЄС) установлюється заборона на будь-які обмеження руху капіталів: між країнами-членами; між країнами-членами та третіми країнами (ст. 56-60 Договору про Європейський Союз). Аналогічна заборона встановлена щодо руху платежів.

Свобода руху капіталів з юридичної точки зору є найменш розвиненим принципом загального ринку, тому що положення про неї довгий час не мали прямої дії. Зі змісту Договору про створення Європейської Економічної Спільноти (1957 р.) незрозуміло, існує тільки свобода руху капіталів, що охоплює свободу руху платежів, або це два окремі принципи. Суд ЄС на рубежі 1990х рр. надав пряму дію положенням ст. 56 Договору про Європейський Союз і розмежував операції, що складають переміщення капіталу та поточні платежі.

Рух капіталів характеризується такими ознаками: це фінансові операції, пов'язані з інвестуванням; таке інвестування повинне здійснюватися до іншої країни; однією з основних ознак руху капіталів є неповернення фінансових ресурсів у країну первинного знаходження в розумний строк.

Рух платежів включає такі компоненти: простий рух іноземної валюти; рух між двома країнами-членами; використання валюти одного з країн-членів (ст. 106 Договору про створення Європейської Економічної Спільноти).

Враховуючи зміни в платіжному секторі, пов'язані з уведенням євро, необхідно відносити до розряду руху платежів і транскордонні платежі в євро.

Вторинне законодавство ЄС визначає різні правові режими для руху капіталів і руху платежів, диференціює рух капіталів на групи та встановлює порядок їх руху у готівковій та безготівковій формі.

У сфері поточних платежів виділяють транскордонні платежі, що перевищують 50 тис. євро. Класифікують три види такого роду платежів: транскордонні кредитні перекази; транскордонні електронні платежі; транскордонні чеки. Питання транскордонних переказів регулює спеціальна Директива 1997/5/ЄС про транскордонні кредитні перекази.

Обмеження свободи руху капіталів регулюються ст. 58-59 Договору про Європейський Союз.

Перелік заходів з обмеження свободи руху капіталів, які можуть здійснювати країни-члени ЄС:

1) внутрішній аспект руху капіталів, який стосується його реалізації між країнами-членами:

– застосування відмінностей у податковому законодавстві між платниками податків, що перебувають у неоднакових умовах у тому, що стосується податкових зобов'язань або щодо місця вкладення їх капіталів;

– застосування необхідних заходів щодо запобігання податкових правопорушень, включаючи контроль над діяльністю фінансових установ;

– уведення обов'язкового декларування даних про рух капіталу для адміністративних і статистичних цілей;

– обмеження руху капіталів за мотивами публічного порядку та державної безпеки.

Єдиною умовою для реалізації цих обмежень є те, що ці заходи не повинні бути засобом довільної дискримінації або завищеного обмеження вільного руху капіталів по ЄС.

2) обмеження зовнішнього аспекту, що стосується руху капіталів і платежів між країнами-членами та третіми країнами:

– обмеження status quo на рух капіталу із третіми країнами, уведені до 31 грудня 1993 р. і не скасовані. Такі обмеження можуть стосуватися областей фінансового сектору: прямі інвестиції в підприємства; капіталовкладення в нерухомість; надання фінансових послуг; допуск цінних паперів на фінансовий ринок;

– обмеження, пов'язані з функціонуванням Європейської валютної системи. Такі заходи запроваджуються винятково на рівні Спільноти, якщо обставини, пов'язані з рухом капіталу в треті країни або з них можуть викликати серйозні утруднення або створювати погрозу таких утруднень для функціонування Європейської валютної системи. За своєю природою це захисні заходи. Зазначені обмеження можуть бути запроваджені тільки у випадку крайньої необхідності та строком не більш шести місяців. Вони ще жодного разу не застосовувалися на практиці;

– фінансове ембарго. Ембарго являє собою введення фінансових обмежень щодо капіталів і платежів стосовно однієї або декількох третіх країн за політичними мотивами.

Лібералізація порядку здійснення платежів і руху капіталів є неодмінною передумовою створення внутрішнього ринку. Лібералізація руху капіталів здійснювалась поступово. Перші кроки у напрямку лібералізації були зроблені в 1960 р. В Директиві Ради 73/183/ЄЕС від 28.06.1973 р. «Про відміну обмежень на свободу організації та свободу надання послуг щодо власних операцій банків та інших фінансових інститутів» положення розповсюджувалися не тільки на банки, а й на фінансові організації, включаючи страхові компанії, біржових брокерів та ін. Потім це завдання увійшло як складова частина до програми побудови внутрішнього ринку 1985-1986 рр.

З 1990 р. єдиний фінансовий ринок почав функціонувати для восьми країн: Бельгії, Нідерландів, Люксембургу, ФРН, Франції, Великої Британії, Італії, Данії. Остаточо фінансовий ринок ЄС був лібералізований з 1 січня 1993 р. Європейські підприємства та фізичні особи відтепер мали доступ до банківських послуг, іпотечних позик, цінних паперів і страхування всіх країн-членів.

З 1 січня 1994 року у ст. 56 Договору про Європейський Союз передбачено заборону на будь-які обмеження руху платежів між країнами-членами та між країнами-членами і третіми країнами. Завдання лібералізації руху капіталів реалізовувалось поетапним запровадженням економічного та валютного союзу (ст. 73а Договір про Європейський Союз).

Регламент № 2560/2001 про транскордонні платежі в євро гарантував споживачам рівні умови оплати внутрішніх і зовнішніх переказів у межах єдиного ринку. Він вступив у дію 1 січня 2006 р. і поширюється на платежі розміром до 50 тис. євро.

Європейська Комісія модифікувала декрет № 2005-1739 від грудня 2005 р., який установив процедуру видачі дозволу на іноземні інвестиції в сектори, відповідальні за громадський порядок, суспільну безпеку та національну оборону. Формується міжбанківський проект створення Єдиної платіжної зони (*див. Проект єдиної платіжної зони*). Директива ЄС про ринки фінансових послуг (Mifid), що вступила в чинність 1 листопада 2007 р., відіграє центральну роль у створенні стійкої, загальної регуляторної структури для європейських ринків цінних паперів, даючи їм «єдиний паспорт» для роботи із усієї території ЄС на основі дозволу, отриманого в одній країні ЄС за місцем походження.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Дейвіс Г.К. Право внутрішнього ринку ЄС / Г.К. Дейвіс. – К. : Знання прес, 2004. – 421 с.; 3) Право ЄС / под. ред. Р.А. Петрова. – 2-е вид. – К. : Істина, 2009. – 376 с.; 4) Право Європейського Союзу [Текст] / С.Ю. Кашкин и др.; отв. ред. С.Ю. Кашкин.- М. : Проспект, 2009.- 304 с.; 5) Офіційний сайт : Асоціація європейських дослідників: «Європейський Союз: факти и коментарии» [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.edc-aes.ru>; 6) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/internal_market/index_en.htm.

Оксана Озаріна, Тетяна Кожухова

СВОБОДА РУХУ ОСІБ НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ ЄС; FREE MOVEMENT OF PEOPLE – кожен громадянин ЄС має право на вільний рух та перебування будь-де на території країн Спільноти (зі ст. 18 Договору про Європейський Союз). Це право є практичним вираженням ідеї європейського громадянства.

Свобода руху осіб, що реалізована в ЄС, розуміється у двох значеннях. У широкому значенні свобода руху осіб включає: 1) свободу руху працівників; 2) свободу руху непрацюючих осіб (студентів і пенсіонерів); 3) свободу руху громадян третіх країн; безвізове руху осіб у Шенгенському просторі; 4) свободу заснування (свобода руху юридичних осіб).

Свобода руху осіб у вузькому значенні охоплює саме свободу руху працівників, яка поширюється рівною мірою на працівників-мігрантів і членів родин працівників-мігрантів.

Свобода руху осіб включає скасування будь-якої дискримінації за ознакою громадянства країни-члена стосовно наймання, винагороди та іншим умовам роботи та наймання (ст. 39 Договору про Європейську Економічну Спільноту).

Ключові права працівника-мігранта: право ухвалювати реально зроблені пропозиції про працевлаштування; право на вільне пересуватися з цією метою територією Спільноти; право залишатися на території країни-члена з метою працевлаштування; право залишатися на території цієї країни-члена після закінчення трудової діяльності.

Працівник-мігрант – це особа, що працює по найму та має громадянство іншої країни-члена.

У ЄС нормами первинного та вторинного права виділено ще кілька додаткових характеристик статусу працівника-мігранта:

- особа повинна протягом певного часу здійснювати роботу, за яку передбачається пряма або непряма винагорода;

- особа повинна здійснювати реальну та ефективну діяльність, незалежно від умов заробітної плати або робочого часу;

- особа, що припинила трудову діяльність в країні-члені, яка залишилася на території, з метою пошуку нової роботи, тобто, що одержала статус безробітного.

Умови доступу працівника-мігранта до роботи за наймом:

- рівна можливість одержання пропозиції про працевлаштування в іншій країні-члені;

- скасування квот на залучення робочої сили з інших країн-членів;

- вільний доступ до одержання допомоги в службі зайнятості країни-члена, що ухвалює.

Передбачається «рівне ставлення» при здійсненні роботи за наймом до працівників мігрантів у порівнянні із працівниками-громадянами країни-члена. Працівники мігранти не можуть обмежуватися в тому, що стосується їх прав на винагороду, участь в управлінні підприємством і процесах виробничої демократії, просування по службі, доступу до одержання професійного навчання та іншим соціальним пільгам, і мають рівні права при звільненні з підприємства.

Членами родини громадянина ЄС є:

- чоловік (дружина);
- партнер, що має із громадянином ЄС зареєстроване партнерство відповідно до законодавства країни-члена, якщо держава таке ухвалює;
- нащадки громадянина Союзу та його чоловік (дружина) або партнер, що не досягли 21 року або що є утриманцями;
- родич(ка) за висхідною лінією, що перебуває на утриманні працівника та є його дружиною або партнером.

Ключовим для дітей працівників-мігрантів є гарантоване право на освіту.

Усі формальності, що перешкоджали пересуванню працівників у рамках ЄС, були скасовані ще наприкінці 60-х рр. Сьогодні єдиним необхідним документом для цього є національний паспорт або посвідчення особи.

Право на проживання. Відповідно до реалізації права на проживання працівника-мігранта та членів його родини на території країни-члена ЄС: при проживанні на території іншої країни-члена ЄС до трьох місяців ніяких спеціальних документів для громадян Союзу не потрібно (ст. 43-48 Договору про Європейський Союз).

Для працівників-мігрантів, включаючи тих, що проходять професійне навчання, які втратили роботу в зв'язку із захворюванням або виробничою травмою, а також безробітних і членів їх родин, що перебувають на території, та працівники-мігранти, що припинили трудову діяльність у країні-члені ЄС, мають право залишатися на території країни-члена ЄС після здійснення там трудової діяльності.

Ситуації, при яких працівник, дотримуючи певні умов, може залишатися на території країни-члена ЄС: вихід на пенсію; настання непрацездатності; одержання роботи в іншій країні-члені ЄС.

Правом залишатися на території країни-члена ЄС мають члени родини працівника-мігранта, навіть у випадку смерті останнього.

З появою громадянства ЄС та наданням права на свободу руху та вибір місця проживання всім громадянам ЄС положення змінилося. Директива 2004/38/ЄС по-іншому підходить до реалізації розглянутого права: будь-який громадянин ЄС, що проживає на законних підставах на території країни-члена ЄС безперервно протягом п'яти років, має право на постійне проживання на його території.

При цьому щодо працівників-мігрантів, що припинили свою трудову діяльність, строк скорочується. Аналогічні права мають і члени їх родин. Навіть у випадку смерті працівника-мігранта до придбання ним права на постійне проживання члени його родини можуть реалізувати зазначене право.

Існує два виключення з принципу вільного руху осіб:

1) свобода руху осіб не поширюється на публічну службу. Під державною службою розуміються «пости, зв'язані прямо або опосередковано з участю в здійсненні влади, наданої публічним правом, та виконанні обов'язків, спрямованих

на захист спільних інтересів держави або інших органів державної влади. Такі пости, по суті, припускають із боку осіб, що їх займають, існування особливих відносин відданості державі та взаємності прав та обов'язків, які формують основу уз громадянства» (ст. 39 Договору про Європейський Союз);

2) країнам-членам ЄС дозволено обмежувати свободу руху працівників за мотивами громадського порядку, суспільної безпеки та охорони здоров'я (Директива 2004/38/ЄС).

Основні критерії застосування країнами-членами ЄС обмежень свободи руху: заходи, прийняті на підставах громадського порядку та суспільної безпеки, повинні ґрунтуватися винятково на особистій поведінці конкретної особи. Факт колишньої судимості не є підставою для виселення. Для того, щоб громадянин ЄС був виселений з території країни, його поведінка повинна представляти реальне серйозне зазіхання на один з основних інтересів суспільства.

За мотивами громадського порядку не можуть бути виселені: особи, що проживають у країні-члені ЄС останні 10 років; неповнолітні, за винятком випадків, коли виселення відповідає інтересам дитини згідно з Конвенцією ООН про права дитини 1989 р.

Щодо охорони здоров'я ст. 29 Директиви 2004/38/ЄС указує, що тільки захворювання, здатні спричинити епідемію або інші інфекційні захворювання, захист від яких передбачено в країні-члені ЄС, що ухвалює, можуть бути основою для виселення. Особа, що занедужала такою хворобою після закінчення трьох місяців з моменту початку перебування в країні-члені ЄС, що приймає, не може бути виселена на цій підставі.

З метою досягнення повноцінної реалізації положень про свободу руху осіб, в ЄС проводиться необхідна для цих цілей гармонізація положень про визнання дипломів і кваліфікації.

Основні форми взаємного визнання в країнах-членах ЄС: визнання дипломів і кваліфікації; визнання ліцензій.

У 1988 р. Спільнота запровадила загальну систему визнання дипломів про вищу освіту. Особливостями цієї системи є такі риси:

- принцип взаємної довіри між країнами-членами ЄС;
- принцип порівнянності університетської освіти в країнах-членах ЄС;
- взаємне визнання дипломів без попередньої гармонізації умов працевлаштування;

- принцип, що передбачає подолання розбіжностей між країнами-членами ЄС, зокрема, щодо професійної військової підготовки слід компенсувати тривалістю досвіду роботи.

У 2005 р. прийнято «загальну» Директиву 2005/36/ЄС про визнання професійних кваліфікацій, яка, з одного боку, є свого роду кодифікацією права ЄС у цій сфері, а з іншого боку – містить низку нових положень, які усувають прогалини в правовому регулюванні визнання кваліфікацій. Ця система означає, що особи, здобуваючи певну професію, виконують зазначені умови щодо кваліфікації, досвіду та професійної освіти, а їхні навички визнаватимуть у всіх країнах-членах ЄС і вони матимуть право на професійну діяльність без обмежень.

Для заохочення географічної та галузевої мобільності людського фактору ухвалене рішення про формування Європейської кваліфікаційної системи (2006 р.) з метою підвищення демографічного динамізму, поліпшення соціальної та професійної інтеграції та більш повного використання інтелектуального потенціалу європейської молоді.

З 20 квітня 2007 р. набула чинності нова Директива 2005/36/ЄС про взаємне визнання професійної кваліфікації. Відповідно до Директиви особа може влаштовуватися на тимчасову роботу в межах всієї території Європейського внутрішнього ринку на основі диплома, отриманого в будь-якій країні-члені ЄС, причому без якої-небудь попередньої процедури визнання його кваліфікації. Щодо устрою на постійну роботу прописані таке правило: за визнанням диплома необхідно звертатися до спеціальних органів країни-члена ЄС, що приймає.

Належне соціальне забезпечення, гарантоване європейськими положеннями в сфері соціального захисту, є необхідною передумовою для ефективного використання права на вільний рух і вільне перебування в державах ЄС та забезпечення функціонування спільного ринку праці. Договір про Європейський Союз передбачає заходи, потрібні для забезпечення соціального захисту, шляхом домовленостей, спрямованих на надання працівникам, які від'їздять до іншої держави Спільноти, та їхнім сім'ям.

У 2008 р. в Європейському Парламенті були погоджені нові правила в області координації систем соціального забезпечення. Новий документ значно оновлює та спрощує правила координації систем соціального забезпечення, посилює захист громадян у сфері охорони здоров'я (виплати по медичнім страхуванню) і у виплатах пенсій під час перебування за кордоном.

Свобода руху непрацюючих осіб. У ЄС до непрацюючих осіб належать дві категорії індивідумов – студенти та пенсіонери. В праві ЄС статус безробітних, що традиційно відносяться до непрацюючих осіб, прирівняний частково (для осіб, що шукають роботу в іншій країні-члені ЄС вперше) або повністю (для осіб, що залишилися на території країни-члена ЄС з метою пошуку нової роботи) до статусу працівника-мігранта.

Студенти та пенсіонери реалізують право на проживання в країні-члені ЄС на основі тієї ж Директиви 2004/38/ЄС. У цілому до них застосовуються всі описані вище загальні положення щодо права на рух та проживання.

Протягом перших трьох місяців, як і інші громадяни ЄС, непрацюючі особи можуть проживати в країні-члені ЄС без дотримання будь-яких формальностей.

Студенти мають право на проживання на території країни-члена ЄС понад трьох місяців, якщо зараховані до навчального закладу для проходження професійного навчання, розташовують декларованими достатніми коштами для проживання без обтяження соціальної системи країни-члена, що приймає.

Обидві категорії зазначених осіб після п'яти років безперервного проживання в країні-члені мають право на постійне проживання в ній.

Свобода руху громадян третіх країн по території ЄС обмежена. Довгий час загальний режим, що регулював однаково статус усіх іноземців у ЄС, був відсутній. Обсяг прав та обов'язків громадян конкретної третьої країни регулювався на основі міжнародних угод між ЄС і третьою країною.

Найбільш широким статусом, практично рівним статусу працівника-мігранта, користуються громадяни країн Європейської асоціації вільної торгівлі (Норвегія, Ісландія, Ліхтенштейн, Швейцарія), а також громадяни країнкандидатів.

В останні роки в ЄС почали докладати зусиль щодо гармонізації режиму вільного руху та проживання громадян третіх країн на території країн-членів. Результатом проведеної роботи стали Директива Ради 2003/109/ЄС про статус громадян третіх країн, що проживають на довгостроковій основі, і Директива Ради 2003/86/ЄС про право на возз'єднання сім'ї. Разом з тим статус членів родини

громадянина ЄС, які є громадянами третіх країн, визначається Директивою 2004/38/ЄС.

Директива 2003/109/ЄС визначає умови надання громадянам третіх країн статусу довгостроково проживаючого, а також умови реалізації ними права на проживання в країнах-членах ЄС. У ст. 3 Директиви зазначене коло осіб, яким може бути наданий відповідний статус. Країни-члени надають статус довгостроково проживаючого тем громадянам третіх країн, які постійно проживають на їхній території протягом п'яти років, мають достатні кошти для існування та медичної страховки.

Особа, що володіє статусом довгостроково проживаючого, має право на проживання в будь-якій іншій країні-члені ЄС, якщо це обумовлене цілями економічної діяльності як найманого працівника або особи вільної професії, професійного навчання або іншими цілями.

Країни-члени можуть відмовити громадянину третьої країни в одержанні статусу довгостроково проживаючого за мотивами громадського порядку та суспільної безпеки, а також за мотивами охорони здоров'я, обмежувати можливість реалізації ними права на проживання у відповідній країні.

Директива 2003/86/ЄС про право на возз'єднання сім'ї вказує, що громадянин третьої країни, що перебуває не менше року на території країни-члена ЄС, має право проживати в ньому разом з дітьми до 12 років. Країна-член ЄС може розширити це коло осіб, включивши до нього законного чоловіка (дружину) (крім випадків полігамного шлюбу, що допускається в деяких країнах, що розвиваються); батьків, що перебувають під його піклуванням, або батьків чоловіка (дружини); неодружених дорослих дітей та навіть неодруженого партнера.

Свобода заснування. Первинна свобода заснування – заборона обмеження на свободу заснування для приватних осіб країни-члена ЄС в іншій країні-члені. Вторинна свобода заснування – заборона охоплює обмеження, що стосуються створення агентств (представництв), відділень (філій) і дочірніх компаній приватними особами одного країни-члена, що влаштувалися в іншому країні-члені.

Свобода заснування залежно від складу суб'єктів, що її здійснюють, включає:

- свободу руху підприємців;
- свободу створення юридичних осіб та інших об'єднань комерційного характеру (товариств).

Товариства, засновані в країнах-членах, що мають на території ЄС зареєстроване місцезнаходження та переважно здійснюють на її території підприємницьку діяльність, прирівнюються до громадян країн-членів, тобто до фізичних осіб. Під «товариством» розуміються товариства, засновані на основі цивільного або комерційного права, у т.ч. кооперацією, а також інші юридичні особи, регульовані публічним або приватним правом, за винятком товариств, що не переслідують комерційних цілей (ст. 48 Договору про Європейський Союз).

Подібне зрівняння в статусі не створює підстав для значної диференціації правового регулювання між забезпеченням свободи руху підприємців і свободи створення товариств у ЄС.

Існує два обмеження свободи заснування:

- положення про свободу заснування не застосовуються до діяльності, пов'язаної з виконанням офіційних обов'язків, тому що ця діяльність уважається еквівалентною поняттю державної служби;

- країни-члени ЄС можуть за власною ініціативою обмежувати свободу заснування за мотивами суспільної безпеки, громадського порядку та охорони здоров'я.

З правового погляду свободи руху робочої сили було досягнуто одночасно із завершенням формування митного союзу.

У сфері зайнятості Спільнота встановила спільні рамки для боротьби з дискримінацією через релігійні чи інші переконання, інвалідність, вік чи сексуальну орієнтацію. В 2001-2006 р. прийнята Програма дій Спільноти з боротьби зі всіма формами дискримінації, що спрямована на впровадження відповідних заходів стосовно всіх форм, за винятком дискримінації за статевою ознакою.

Європейська Комісія затвердила зміни до Директиви про вільне руху громадян ЄС та їхніх родин і прийняла настанови для ефективного застосування директиви 2004/38/ЄС про право громадян ЄС вільно переміщатися, вибираючи місце проживання та роботи. Застосування директиви також покликано оптимізувати заходи щодо боротьби зі злочинністю та зловживаннями в даній області.

До 2008 р. усі країни-члени прийняли національні закони з метою захисту права громадян ЄС та їхніх родин на свободу руху та вибору місця проживання в його межах. Однак, жодна країна не впровадила директиву ефективно та коректно у всій її повноті. Лише Кіпр, Греція, Фінляндія, Португалія, Мальта, Люксембург та Іспанія реалізували понад 85 % положень директиви.

Повністю вільний рух працівників усередині ЄС набув чинності у 2012 р. Після цього країни-члени ЄС можуть застосовувати обмеження лише при наявності серйозних погроз для національних ринків праці. Усі обмеження для працівників з Болгарії та Румунії повинні бути зняті не пізніше 31 грудня 2013 р., і після цього вся територія ЄС буде відкрита для вільного руху робочої сили.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Дейвис Г.К. Право внутрішнього ринку ЄС / Г.К. Дейвис. – К. : Знання прес, 2004. – 421 с.; 3) Право ЄС / под. ред. Р.А. Петрова. – 2-е вид. – К. : Істина, 2009. – 376 с.; 4) Право Європейського Союзу [Текст] / С.Ю. Кашкин и др.; отв. ред. С.Ю. Кашкин.- М. : Проспект, 2009. - 304 с.; 5) Офіційний сайт : Асоціація європейських дослідників: «Європейський Союз: факти та коментарії» [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.edc-aes.ru>; 6) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/internal_market/index_en.htm.

Оксана Озаріна

СВОБОДА РУХУ ТОВАРІВ НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ ЄС, FREE MOVEMENT OF GOODS – принцип функціонування внутрішнього ринку ЄС, що включає відповідно до Договору про Європейський Союз три елементи:

- скасування мит і рівнозначних зборів (ст. 25);
- заборона дискримінаційного внутрішньодержавного оподаткування (ст. 90);
- заборона кількісних обмежень на експорт та імпорт, а також заходів, еквівалентних їм (ст. 28 і 29).

1. Скасування мит і рівнозначних зборів:

- митні збори на імпорт та експорт товарів. «Мита на імпорт та експорт і рівнозначні їм збори між країнами-членами заборонені. Заборона відноситься також до митних зборів фіскального характеру». Зі створенням митного союзу вже до кінця 60-х рр. митні збори між країнами-членами скасовані;

- збори, що рівнозначні митам є «будь-яким грошовим збором, яким би малим він не був, і які б не були його призначення та способи стягнення, накладеним в односторонньому порядку на вітчизняні або імпортовані товари при перетинанні ними кордону, що не є митом у точному значенні», у т.ч. «навіть якщо він не приносить прибутку державі, не є таким, що дискримінує, або протекціоністським, і продукція, на яку він накладається, не є конкуруючою з вітчизняною продукцією». «Митний збір фіскального характеру», що стягується з метою поповнення державного бюджету, є різновидом зборів, рівнозначних митам, і підлягає безумовному скасуванню.

До зборів, рівнозначних миту, не належать збори, що є елементами внутрішньодержавного оподаткування, збори, що представляють собою плату за надання послуг при перетинанні кордону:

– збори, що є елементами внутрішньодержавного оподаткування, які є частиною «загальної системи внутрішніх зборів, застосовуваних систематично до категорій продуктів відповідно до об'єктивних критеріїв незалежно від походження продуктів» та які застосовуються до всіх подібних товарів незалежно від перетинання ними границі (тобто, по суті, є податками);

– збори, що представляють собою плату за надання послуг при перетинанні кордону в кожному разі, якщо послуги надаються добровільно, і при дотриманні умов, якщо послуга обов'язкова (так звані обов'язкові інспекції). В останньому випадку відповідно до зазначених умов: збір не повинен перевищувати фактичної вартості послуги; така послуга є обов'язковою та однаковою для всіх аналогічних продуктів Спільноти; такий збір сприяє вільному руху товарів шляхом усунення перешкод, які можуть виникнути внаслідок застосування односторонніх заходів.

2. Заборона дискримінаційного внутрішньодержавного оподаткування:

– забороняється дискримінаційне оподаткування в країнах-членах: «жодна країна-член не буде обкладати, прямо або побічно, продукцію з інших країн-членів внутрішніми податками будь-якого характеру в розмірах, що перевищують обкладання, пряме або непряме, якому зазнає аналогічна національна продукція;

– забороняється протекціоністське оподаткування: жодна країна-член не буде обкладати продукцію інших країн-членів внутрішніми податками з метою непрямого захисту іншої продукції».

Дискримінаційне внутрішньодержавне оподаткування розмежується на пряме та непряме:

– прямою дискримінацією крім безпосереднього виняткового оподаткування іноземних товарів або завищення ставок оподаткування для них у порівнянні з вітчизняною продукцією є відмінності в способах стягнення, якщо вони дають перевагу вітчизняним виробникам;

– непряму дискримінацію становлять податкові заходи, хоча вони й застосовуються до всіх товарів незалежно від місця їх походження, але в підсумку тягарем лягають на імпортовану продукцію.

3. Заборона кількісних обмежень і заходів, що рівнозначні їм: «У торгівлі між країнами-членами забороняються кількісні обмеження на імпорт, а також будь-які рівнозначні заходи». Аналогічне твердження стосовно експорту. Під «кількісними обмеженнями» розуміються будь-які обчислювальні заходи,

спрямовані на повне або часткове стримування імпорту, експорту або транзиту товарів. Кількісні обмеження можуть існувати у вигляді:

- заборони, що поширюються як на всю територію країни-члена ЄС, так і на частину його території;
- система квот, що може також існувати у формі обов'язкового ліцензування імпорتنих та експортних операцій.

Заходами, рівнозначними кількісним обмеженням є «будь-які торговельні правила, установлені країнами-членами, які можуть прямо або побічно, фактично або потенційно ускладнити торгівлю в рамках Спільноти».

До «заходів, рівнозначних кількісним обмеженням» відносяться: нормативні та правозастосовні акти країни-члена ЄС; поведінка, що сприяє дискримінації на ринку.

Деякі обмежувальні торговельні правила країн-членів ЄС все-таки припустимі. Установлені критерії їх припустимості. Так, країни-члени можуть вводити обмежувальні торговельні правила тільки: за відсутності відповідного регулювання на рівні Спільноти; якщо ці правила не ускладнюють торгівлю, є розумними та доступними для всіх приватних осіб ЄС. Відповідно, такі торговельні правила не будуть заходами, рівнозначними кількісним обмеженням. При визначенні припустимих обмежувальних торговельних правил країн-членів використовують критерій розумності, або «тест розумності».

З «заходів, рівнозначних кількісним обмеженням», виключені в 1993 р. маркетингові заходи або «соціально-економічні заходи» (наприклад, заборона працювати у вихідні та святкові дні в низці країн-членів), оскільки вони, хоча й створюють різний клімат у торгівлі в країнах-членах, але застосовуються в конкретній країні-члені однаково до вітчизняних та імпорتنих товарів.

Розумність тих або інших торговельних правил країн-членів розглядається із застосуванням концепції «імперативних вимог», які слугують інтересам суспільства та виправдовують обмеження. Установлено такі «імперативні вимоги»: ефективність податкового контролю; захист здоров'я суспільства; забезпечення чесності комерційних справ; захист споживача.

Перелік імперативних вимог має відкритий характер, тому він був доповнений такими пунктами: захист довкілля; вимога щодо припустимих національних торговельних правил (вони повинні застосовуватися однаково відносно вітчизняної продукції та продукції, зробленої в інших країнах-членах ЄС).

Підстави, керуючись якими країни-члени мають право вводити кількісні обмеження на експорт, імпорт і транзит товарів, а також заходи, рівнозначні їм, являють собою закритий перелік, до якого відносяться: громадська мораль; громадський порядок і громадська безпека; захист здоров'я та життя людей і тварин або збереження рослин; захист національних скарбів, що мають художню, історичну або археологічну цінність; захист промислової та комерційної власності.

Зазначені обмеження широко застосовуються та мають широке тлумачення підстав уведення обмежень у торгівлі, яке пропонується країнами-членами ЄС, що є приводом для розбіжностей.

Вільний рух товарів на етапі формування внутрішнього ринку забезпечують: усунення технічних торговельних бар'єрів; гармонізація законодавств; спільна політика щодо стандартизації та сертифікації; захист інтелектуальної та промислової власності.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ

«Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Дейвис Г.К. *Право внутрішнього ринку ЄС* / Г.К. Дейвис. – К.: Знання прес, 2004. – 421 с; 3) *Право ЄС* / под. ред. Р.А. Петрова. – 2-е вид. – К. : Істина, 2009. – 376 с; 4) *Право Європейського Союзу [Текст]* / С.Ю. Кашкин и др.; отв. ред. С.Ю. Кашкин.-М. : Проспект, 2009.- 304 с.; 5) *Офіційний сайт : Асоціація європейських досліджень: «Європейський Союз: факти та коментарії» [Електронний ресурс]* // Режим доступу : <http://www.edc-aes.ru>; 6) *Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс]* // Режим доступу : http://ec.europa.eu/internal_market/index_en.htm.

Оксана Озаріна, Юрій Яковенко

СИНХРОНІСТСЬКА ТЕОРІЯ ІНТЕГРАЦІЇ – теорія інтеграції, яка обґрунтовує розвиток складових міжнародного інтеграційного процесу та форм їх реалізації на основі паралельного характеру (поєднання) дій національних держав і наднаціональних інститутів. Теорія переглядає роль національної держави у розвитку міжнародної інтеграції та формулює нову парадигму наднаціональності як її основу.

Висувається ідея про те, що роль національної держави як актора інтеграційної взаємодії залишається центральною, але її місце у системі міжнародних відносин змінилося. Держава виступає виразником інтересів суспільства у міжнародному політичному співробітництві, при взаємодії з міжнародними інститутами. В умовах міжнародної інтеграції відбувається глибока модифікація міжнародних політичних моделей на всіх рівнях. Розвиток європейської інтеграції відбувається під впливом різних мотивів, у різних напрямках і з різною інтенсивністю. Цей процес є непередбачуваним через вплив суб'єктивних факторів, невизначеність позицій політичних еліт і можливості досягнення компромісів.

З огляду на це, підтримується теза про складність і непередбачуваність інтеграційних процесів, що зумовлює необхідність паралельних (синхронних) дій національних держав і наднаціональних інститутів як складових загального інтеграційного процесу. В умовах прискорення глобалізації та стрімкої трансформації системи міжнародних відносин виникає необхідність поєднання національних інтересів і спільних інтересів країн, що виникли у контексті інтеграції.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів]* ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

СИСТЕМА ГЕНЕРАЛЬНИХ ПРЕФЕРЕНЦІЙ (ГСП); GENERALIZED SYSTEM OF PREFERENCES (GSP) – торговельна система, яка забезпечує доступ до ринку ЄС країн та територій, які розвиваються, у формі зниження тарифів на їхні товари, що експортуються до країн ЄС. В рамках ГСП відсутні вимоги щодо взаємності подібних поступок.

Вперше створення ГСП було рекомендоване ЮНКТАД у 1968 р. з метою надання торговельних преференцій промислово розвиненими країнами країнам, що розвиваються. У відповідності до цього у 1971 р. ЄЕС імплементувала першу схему ГСП, яку було розроблено в рамках десятирічної програми удосконалення регулювання торгівлі промисловими товарами, текстилем та одягом,

сільськогосподарськими продуктами тощо. Починаючи з 1995 р. ГСП охоплювала практично усі види товарів, а з 2005 р. при формуванні ГСП відійшли від десятирічного періоду надання преференцій до трирічного.

Діюча схема була встановлена Регламентом (ЄС) № 978/2012, згідно з яким преференції почали застосовуватися з 1 січня 2014 р. та які діятимуть протягом 10 років. Тільки у 2014 р. майже 76 млрд. імпорту отримали преференції GSP - 52 млрд. євро імпорту з країн за загальними домовленостями, близько 6,6 млрд. імпорту від бенефіціарів GSP + та 17 млрд. євро імпорту від країн ЕВА. В останні роки загальна вартість імпорту ЄС із країн GSP зросла з 61,3 млрд. євро у 2016 р. до 68,9 млрд. євро у 2018 році. 32,3 млрд. євро надійшли з країн за загальними домовленостями про GSP, близько 9,5 млрд. євро від бенефіціарів GSP + і 27,1 млрд. євро від країн ЕВА.

Нинішній Регламент ЄС, який встановлює схему ГСП, включає три преференційні режими: 1) стандартна ГСП, яка забезпечує преференції 176 країнам і територіям, при цьому преференції охоплюють понад 6200 тарифних ліній; 2) спеціальні програми щодо сприяння сталому розвитку прозорому урядуванню, відомі як ГСП+, які пропонують додаткові зниження тарифів для тих країн, що розвиваються, які імплементували міжнародні угоди у цій сфері; 3) програма "Усе крім зброї" (Everything But Arms, ЕВА), яка забезпечує безмитний та необмежений квотами доступ усіх товарів, крім зброї, для 49 найменш розвинених країн (Least Developed Countries, LDCs) до ринку ЄС.

Загальна частина ГСП застосовується до різноманітних товарів, до числа яких входять як чутливі для економіки ЄС, так і нечутливі товари. При цьому до нечутливих товарів застосовують нульові ставки мита, тоді як чутливі товари зазнають лише зниження ставок митного тарифу. Як правило, ГСП забезпечує зниження адвалорних ставок мита за режимом найбільшого сприяння (РНС, Most Favoured Nation, MFN) у середньому на 3,5 %. Важливим винятком з цього правила є рівень скорочення ставок мита на текстиль та одяг, для яких таке скорочення складає у середньому 20 %. З метою запобігання погіршенню умов торгівлі внаслідок введення в дію нової схеми преференцій, Регламентом ЄС встановлено, що рівень обкладання митом певного товару за схемою ГСП зберігається на рівні, встановленому попередньою схемою ГСП, якщо передбачений новою схемою ГСП рівень обкладання митом погіршує умови торгівлі даним товаром.

Спеціальні схеми ГСП+ передбачають надання преференцій країнам, що розвиваються, за такими напрямками, як стимулювання захисту прав трудящих, стимулювання захисту довкілля та протидія незаконному обігу наркотиків.

Використання схеми ГСП+ задля стимулювання захисту прав трудящих ґрунтується на наданні додаткових тарифних преференцій країнам, які дотримуються міжнародних стандартів праці. До схеми ГСП+ включено усі чутливі товари, які входять до схеми ГСП. Середнє зниження адвалорних тарифів в режимі РНС за схемою ГСП+ складає 5 % на додаток до базового скорочення на % за схемою ГСП. Також передбачено зниження на 20 % ставок мита на текстиль та одяг і 30 % скорочення специфічних ставок мита. Якщо ставка мита є комбінованою, то скорочення зазнає лише її адвалорна частина. Ця програма також може бути застосована до тих товарів, які не увійшли до ГСП для даної країни-бенефіціара, при цьому скорочення тарифів за схемою ГСП+ відповідає скороченню тарифів на аналогічні товари за схемою ГСП. Ключовим моментом для включення країни до переліку країн, що є бенефіціарами ГСП+, є дотримання нею восьми основних конвенцій Міжнародної організації праці (МОП, International

Labour Organization, ILO) - усунення усіх форм примусової праці, визнання свободи асоціацій працівників, ліквідація усіх проявів дискримінації за ознакою трудової діяльності, усунення усіх форм дитячої праці. Країни, зацікавлені в отриманні преференцій за даною схемою ГСП+, подають заявку до Європейської Комісії, яка розглядає здобутки країни-апліканта у сфері дотримання прав трудящих і приймає рішення щодо включення цієї країни до переліку бенефіціарів схеми ГСП+.

Програма надання преференцій з метою стимулювання захисту довкілля спрямована на сприяння дотриманню міжнародних екологічних стандартів шляхом надання додаткових тарифних преференцій. Дана схема ГСП+ включає близько 50 тарифних ліній, які охоплюють товари, що походять з тропічних лісів. Схема надання преференцій за програмою стимулювання захисту довкілля аналогічна схемі, що застосовується в рамках програми стимулювання дотримання прав трудящих. Країна-аплікант подає заявку до Європейської Комісії з наведенням даних щодо дотримання нею міжнародних стандартів щодо захисту тропічних лісів.

Програма надання преференцій з метою протидії вживанню та розповсюдженню наркотиків спрямована на сприяння економічному та соціальному розвитку країн, що розвиваються, які досягли певних успіхів щодо боротьби з незаконним обігом наркотиків. Ця схема ГСП+ охоплює усі чутливі промислові товари (розділи з 25 до 97 Єдиного митного Тарифу ЄС, крім розділу 93). Крім того, за цією схемою можуть надаватися тарифні преференції щодо торгівлі деякими видами чутливих сільськогосподарських товарів (розділи Єдиного митного Тарифу ЄС з 1 по 24), які включені до числа товарів, що користуються преференціями за схемою ГСП. Згідно з даною програмою, вказані товари імпортуються до ЄС у безмитному режимі. Ця програма була розроблена ЄС задля надання преференцій країнам, які потребують допомоги у боротьбі з незаконним обігом наркотиків. До числа бенефіціарів даної програми належать країни Андської Спільноти (Болівія, Колумбія, Еквадор, Перу, Венесуела) Центральньоамериканського спільного ринку (Коста-Ріка, Гватемала, Гондурас, Нікарагуа, Сальвадор), Пакистан тощо.

Надання преференцій за схемою ЕВА передбачає реалізацію програми сприяння розвитку найменш розвинених країн, яка має на меті сприяння економічному зростанню та соціальному розвитку 49 країн, визнаних ООН як найменш розвинені на основі низького рівня ВВП на одну особу, незадовільної якості життя, економічної нестабільності тощо. Об'єктом надання тарифних преференцій є усі товари, які можуть бути обкладені митом, за винятком розділу 93 "Зброя та амуніція" Єдиного Митного Тарифу ЄС. Згідно з програмою ЕВА, усім товарам походженням з найменш розвинених країн, за винятком зброї, надається безмитний режим доступу до європейського ринку. Виключення становлять імпорт свіжих бананів, рису та цукру, щодо яких тарифні обмеження були усунуті у 2009 р., але на зміну їм прийшли тарифні квоти на рис і цукор.

Важливим аспектом ГСП є розробка та впровадження механізму визначення країни походження товару, оскільки схеми ГСП передбачають надання преференцій щодо імпорту до країн ЄС окремих видів товарів, що походять з певних країн. Правила визначення країни походження товарів, що використовуються при застосуванні ГСП, встановлено Регламентом ЄС №2454/93 від 2 червня 1993 р. (Імплементативний кодекс ЄС). Найважливішими критеріями визначення країни походження товару є вироблення або добича даного товару у країні-бенефіціарі (ст. 66 Імплементативного Кодексу ЄС). Також при

визначенні преференційного походження товару ст. 70 запроваджено поняття регіональної кумуляції, під якою розуміється застосування преференцій до товарів, які були вироблені (чи видобуті) за участю двох або більше країн з таких регіонів: 1) АСЕАН (Бруней, В'єтнам, Індонезія, Камбоджа, Лаос, Малайзія, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни); 2) Центральнопівденноамериканський спільний ринок (Коста-Ріка, Гондурас, Гватемала, Нікарагуа, Панама, Сальвадор); 3) Південно-азійська асоціація регіонального співробітництва (Бангладеш, Бутан, Індія, Мальдіви, Непал, Пакистан, Шрі-Ланка).

Європейська Комісія прийняла ряд нормативно-правових актів, пов'язаних з Регламентом:

1) кілька країн втратили статус бенефіціара через укладення пільгової торговельної угоди з ЄС: Кот-д'Івуар, Гана та Свазіленд (1 січня 2019 року), Грузія (1 січня 2017 року) та Україна (1 січня 2018 року);

2) вилучення зі списку бенефіціарів GSP: статус GSP було знято з країн, які три роки поспіль дістали статус економіки з доходом вище середнього: Камерун, Фіджі, Грузія, Ірак, Маршаллові острови та Тонгаві (1 січня 2017 року) та Парагвай (1 січня 2019);

3) Комісія 12 лютого 2019 р. припинила тарифні преференції на ряд товарів на період 2020-2022 рр. для трьох країн-бенефіціарів: Індії, Індонезії та Кенії.

Чинний Регламент GSP закінчується 31 грудня 2023 року. Передбачається, що новий регламент продовжуватиме проводити ту саму політику сприяння сталому економічному, соціальному та екологічному розвитку країн-бенефіціарів, включаючи дотримання належного державного управління та прав людини, з основною метою викорінення бідності.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Митно-тарифне регулювання в ЄС та Україні : порівняльно-правове дослідження : [наук.-практ. посіб.] / [В. Мароха, Н. Олійник, О. Омельченко та ін.] ; за наук. ред. А.В. Мазура. – К. : ТОВ “Ніка-Прінт”, 2005. – 831 с; 3) *The European Union's Generalized System of Preferences* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/march/tradoc_145943.pdf; 4) Офіційний сайт: *European Commission* [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2018/january/tradoc_156536.pdf.

Лариса Самосьонук, Катерина Шерстюк

СИСТЕМА НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В ЄС – це сукупність непрямих податків (податки на товари та послуги, що встановлюються у вигляді надбавок до ціни або до тарифу). У системі непрямих податків виділяються дві основні форми – податок на додану вартість (ПДВ) та акцизний збір. Крім того, ця система містить податки на страхові поліси та податки на пасажирські автомобілі. На дві перші форми припадає до 90 % загальної суми непрямих податків.

Нормативними документами, які приймалися в ЄС щодо регулювання непрямих податків, є:

1) Директива Ради ЄС 67/227/ЕЕС від 11 квітня 1967 р. «Про гармонізацію законодавства країн-членів щодо податків з обороту» (не діє). Цей акт мав на меті замінити багаторівневу кумулятивну систему непрямих податків в країнах-членах ЄС і забезпечити досягнення значної міри спрощення податкових

розрахунків і нейтральності чинника непрямого оподаткування по відношенню до конкуренції в ЄС. Причому введення ПДВ, який замінює інші податки з обороту, стало обов'язком для країн-членів;

2) Директиви Ради ЄС 68/227/ЕЕС від 11 квітня 1967 р. та 69/463/ЕЕС від 9 грудня 1969 р. «Про гармонізацію законодавства країн-членів щодо податків з обороту – введення податку на додану вартість в країнах-членах» (не діють). Ці акти надавали ряд відстрочок щодо введення ПДВ в деяких країнах-членах;

3) Директива Ради ЄС 77/388/ЕЕС від 17 травня 1977 р. «Про гармонізацію законодавства країн-членів щодо податків з обороту – загальної системи податку на додану вартість: однакової бази числення" (не діє). У положеннях цього акту знайшли своє віддзеркалення основні принципи функціонування системи ПДВ. Цей акт мав величезну кількість змін і доповнень. Він був повноцінним податковим актом. Директива гармонізувала ставки ПДВ в країнах-членах;

4) Директива Ради ЄС 79/1072/ЕЕС від 6 грудня 1979 р. «Про гармонізацію законодавства країн-членів щодо податків з обороту – Положення про відшкодування податку на додану вартість особам оподаткувань, не заснованим на території країни" (положення цього акту дозволяють платнику податків однієї країни-члена отримувати відшкодування ПДВ в іншій країні-члені);

5) Директива Ради ЄС 86/560/ЕЕС від 17 листопада 1986 р. «Про гармонізацію законодавства країн-членів щодо податків з обороту – Положення про відшкодування податку на додану вартість особам оподаткувань, не заснованим на території Співтовариства" (цей акт дозволяє платникові податків третьої країни отримувати відшкодування ПДВ в країні-члені ЄС);

6) Директива Ради ЄС 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 р. «Про загальну систему податку на додану вартість». Цей акт був прийнятий для заміни чинного інтеграційного законодавства у сфері регулювання ПДВ без внесення до нього істотних змін. Зміни торкнулися в основному логічної структури документу. Акт складається з 15 глав, 414 статей та 14 застосувань; ним визначені: предмет і сфера застосування (глава 1); територія застосування (глава 2), особи (глава 3) оподаткувань, угоди (глава 4) оподаткувань; місце здійснення угод (глава 5) оподаткувань, настання податкового зобов'язання та стягнення ПДВ (глава 6), сума (глава 7) оподаткування, ставки (глава 8), звільнення/податкові пільги (глава 9), вирахування (глава 10), обов'язки осіб оподаткувань та окремих категорій неоподатковуваних осіб (глава 11), спеціальні схеми оподаткування (глава 12), положення надають відступ (глава 13), інші положення (глава 14), завершальні положення (глава 15).

Країни-члени ЄС повинні використовувати стандартну ставку ПДВ, яка складає щонайменше 15 %. Фактично, стандартні ставки ПДВ складають від 15 % до 25 % в країнах-членах. Усі інші ставки ПДВ, які існували в декількох країнах-членах, були скасовані, що призвело до значного зниження споживчих цін в деяких секторах, наприклад, в автобудівельній галузі.

Акцизні збори дозволяють обкласти більш вагомим податковим навантаженням невелику кількість товарів порівняно з тим, що несе більшість товарів, які підлягають оподаткуванню тільки ПДВ, ставки якого досить низькі. Для розвитку системи акцизних зборів в ЄС необхідна гармонізація їх структури для усунення непрямого захисту національного виробництва, який здійснює оподаткування; гармонізація їх ставок для вилучення з торгівлі між країнами-членами оподаткування та податкових відшкодувань, а також прикордонного контролю, який перешкоджав вільному руху товарів в межах спільного ринку.

Зважаючи на ці умови, відповідна директива визначає загальні положення щодо зберігання та руху товарів, які підлягають оподаткуванню акцизним збором. На відміну від гармонізованої системи ПДВ, загальні положення щодо акцизного збору є остаточними. Товар оподатковується на стадії виробництва або імпорту в ЄС з третьої країни. Податок платиться в той момент, коли товар відправляється на споживання, в країні фактичного споживання. Країни-члени мають вибір щодо введення або збереження оподаткування на інші товари та послуги за умови, що таке оподаткування не викликає виникнення формальностей, пов'язаних з перетином кордону, в торгівлі між країнами-членами.

Крім податку на додану вартість і спеціальних податків на споживання (акцизні збори), існує низка інших непрямих податків, гармонізація яких також є важливою для європейської інтеграції. Прикладом таких податків є податки на страхові поліси та на пасажирські автомобілі, які значною мірою відрізняються в різних країнах-членах.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Commission: VAT rates [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf.

Юрій Яковенко

СИСТЕМА ПІДТРИМКИ ЦІН НА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ЄС – наддержавна (державна) політика з регулювання ринку сільськогосподарської продукції, яка передбачає, як правило, використання цілої низки механізмів та інструментів.

Поступове збільшення залишків сільськогосподарської продукції, зростання відкритості ринків і скорочення субсидування експорту згідно з угодою Уругвайського раунду призвело до необхідності постійного реформування процедур регулювання ринку ЄС.

Головним механізмом регулювання вважається встановлення гарантованої ціни (також *індикативна ціна, indicative price*; до 1995 р. – *цільова ціна, target price*; також вона може мати назву *базисна, або орієнтовна ціна (basic price, guide price)*) – ціни, яку згідно зі спільною організацією ринків сільськогосподарської продукції отримують товаровиробники при обсягах виробленої продукції в певних межах та певної якості. Подібна ціна використовується для регулювання обсягів товару на ринку та запобігання його перевиробництву шляхом зменшення або зняття допомоги при перевищенні квоти.

Засідання Ради міністрів з питань сільського господарства та рибальства ЄС, діючи на підставі пропозиції Європейської Комісії, на початку кожного маркетингового року встановлює «гарантовані ціни» на сільськогосподарську продукцію.

Призначення гарантованої ціни – бути орієнтиром для виробників і слугувати базою для розрахунку всіх інших параметрів. Ринкові ціни на зерно коливаються між *інтервенційними* (нижня межа) та *гарантованими* (верхня межа).

Вихідним пунктом механізму визначення цін на зернові культури до 1995 р. була цільова ціна, що встановлювалася як бажана ціна в найбільш дефіцитній зерноспоживчій зоні. Такою зоною було обране м. Дуйсбург у Німеччині.

Основною зерновиробничою зоною було обране м. Орме на північному заході Франції.

Нижче рівня гарантованої ціни встановлюється *інтервенційна ціна*. Її призначення полягає в тому, щоб утримати ціну на внутрішньому ринку вище певного рівня. Спочатку цільова та інтервенційна ціни різнилися на величину транспортних витрат доставки зерна з м. Орме до м. Дуйсбургу. Як тільки ціна на зерно на ринках ЄС падає нижче інтервенційної, на всій території ЄС відкриваються інтервенційні агентства, що приймають продукцію фермерів за ціною інтервенції. Далі ці агентства зберігають акумульовані запаси або зі збитком експортують на зовнішні ринки. Таким чином, інтервенційна ціна стає нижньою межею коливань ринкової ціни на європейському ринку. Щодо фруктів та овочів, які не можна зберігати довго, існують *ціни вилучення*, нижче яких групи виробників, діючи як інтервенційні організації, припиняють продаж і направляють зайву продукцію на виробництво спирту, благодійні потреби або на знищення, доки зменшення пропозиції не підвищить ціни на цю продукцію.

Однак для підтримки внутрішньої ціни на бажаному рівні одного цього механізму недостатньо. Для того, щоб не допустити ввезення на внутрішній ринок більш дешевої імпоротної продукції, впроваджується ще один механізм – *гранична ціна (threshold price)* (на зернові, цукор, молочні продукти, оливкову олію), іноді її називають також *мінімальною імпоротною ціною*; або *шлюзова ціна (sluice-gate price)* на свинину, яйця та м'ясо домашніх птахів; або *рекомендована (довідкова) ціна (reference price)* – для фруктів, овочів і вина. Ця ціна визначається як гарантована ціна за винятком витрат на транспортування з основного порту ввозу продукту до основного місця його споживання. Для зерна основною споживаючою зоною обране м. Дуйсбург, а основним портом ввозу вважається м. Роттердам (Нідерланди).

Призначення *граничної ціни* – слугувати базисом для розрахунку змінного імпортного тарифу, що розраховується як різниця між граничною ціною та світовою ціною. У свою чергу, *світова ціна* визначається як *мінімальна імпортна ціна* (включаючи витрати на страхування та фрахт, тобто ціна CIF), за якою продукт поставлявся через межі ЄС до порту Роттердам протягом певного часу. Світова ціна є одним з найскладніших елементів цих розрахунків, вона визначається за шістьма основними категоріями зерна двічі на місяць і коректується на якість і порт постачання. Відповідно, гранична ціна та імпортний тариф також розраховуються двічі на місяць.

Для товарів, щодо яких існує певна гарантована ціна, гранична ціна визначається таким чином, щоб ціна продажу імпортованого товару (з урахуванням транспортних витрат) дорівнювала цій гарантованій ціні. Для товарів, для яких гарантованої ціни не існує (фрукти та овочі, столове вино), мінімальною є *рекомендована ціна*, за якою можуть бути імпортовані товари з третіх країн. У разі недотримання вимог про рекомендовану ціну імпортовані товари оподатковуються.

Експортні субсидії (export restitutions) спрямовані на підвищення конкурентоздатності продукції ЄС на світових ринках. За їх допомогою виробникам за рахунок бюджету компенсується різниця між внутрішніми цінами ЄС та цінами світового ринку.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Інтернет-журнал «Вся Європа и Люксембург» [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.alleuropa.ru/>; 3)

The CAP reform – A policy for the future [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/policy/en.pdf>; 4) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ec.europa.eu/>; 5) Офіційний сайт : Центр документації ЄС Інститута Європи РАН [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.edc-aes.ru/site/ru/union/archive.html>; 6) Регулювання ринку зерна в Україні: можливості та їх оцінка [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/German_advisory_group/2002_S6_ukr.pdf.

Оксана Чернега

СИСТЕМА ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В ЄС – сукупність прямих податків (податки на доходи, прибутки компаній та працівників, а також на майно (житло, землю, капітал, цінні папери тощо)). Прямі податки складають основу податкової системи (приблизно 90 % всієї суми податків).

Якщо гармонізація непрямих податків була з самого початку потрібною для усунення перешкод в торгівлі та вільній конкуренції, а пізніше для усунення фіскальних меж, гармонізацію прямих податків не вважали важливою на стадії спільного ринку. Гармонізація прямих податків в рамках ЄС є довгостроковою метою європейської податкової політики, яка полягає в досягненні системи оподаткування, сприятливої для підприємництва, створення робочих місць і захисту довкілля в ЄС.

Вільний рух капіталу та раціональний поділ чинників виробництва в ЄС вимагає певної гармонізації прямих податків. По суті, зближення економічних політик країн-членів має потребу в координації фіскальних інструментів, які вони використовують. Так само і глобальна конкурентоспроможність європейської комерційної діяльності вимагає, щоб компанії, які функціонують в декількох країнах-членах ЄС, не опинилися через оподаткування в менш сприятливому, порівняно зі своїми конкурентами, стані, в якому їхні дії обмежувалися б виключно національним рівнем. Комісія представила на розгляд пропозиції по цих питаннях в 1969 р., якраз після створення митного союзу. Після 21 року дискусій Європейська Рада змогла схвалити ці пропозиції, невідкладні для транснаціональної співпраці та злиття компаній в рамках ЄС.

У 2003 р. в ЄС було ухвалено рішення про поетапне зниження прибуткового податку з 38 % в середньому по Європі до 33 %; зниження максимальної ставки – з 48 % до 40 %; скорочення або повне скасування податку на дохід з капіталу по акціях компаній, що реструктуруються (в т.ч. в результаті злиттів і поглинань).

Однією з проблем є практика ухилення від сплати податків, що призводить до значних втрат бюджету, податкової несправедливості, деформації руху капіталу та умов конкуренції. Директива 1977 р. впровадила систему зв'язків між компетентними органами країн-членів у сфері прямого оподаткування (податок на прибуток, корпоративний податок і податок на збільшення вартості капіталу) і деяких акцизних зборів та оподаткування страхових виплат. Ця директива поклала початок процедурі систематичного обміну інформацією, спрямованою на забезпечення можливості коректного визначення розмірів прямих податків в ЄС.

Проте лібералізація руху капіталу, починаючи з 1 липня 1990 р., збільшила ризик ухилення від сплати податків. Фактично резиденти ЄС можуть вільно переводити свої заощадження на банківські рахунки в будь-якій країні, причому не

обов'язково декларуючи відповідний прибуток податковим органам країни, де вони живуть.

Для зменшення ризику податкової деформації, ухилення від податків, відбувається інтенсифікація обміну інформацією між податковими властями, що базується на директиві 1977 р. Такі завдання визначені в директиві, яка встановлює мінімальну діючу ставку оподаткування прибутку на заощадження у формі виплати відсотка в межах ЄС.

17 червня 2015 року Європейська Комісія представила план дій з реформування корпоративного оподаткування (Action Plan for Fair and Efficient Corporate Taxation in the EU), який, за задумом Комісії, повинен протидіяти податковим правопорушенням та ухиленню від сплати податків, а також забезпечити поступальне зростання доходів. Ці заходи повинні встановити справедливі, ефективні рамкові умови, які сприятимуть зростанню для підприємств в Європі.

Окрім цього, 21 червня 2016 року Рада ЄС одноголосно схвалила проект директиви, що присвячена практикам ухилення від оподаткування, які використовуються великими компаніями по всьому світу. Нині це Директива 2016/116410, яка містить деякі пункти з плану BEPS, наприклад правила КІК, положення про гібридні схеми, а також положення про податок на приріст капіталу при виведенні активів (exit tax) і про впровадження правил GAAR (General Anti-Avoidance Rules). Суперечливе правило перемикання (switch-over clause) було виключено з проекту. Нові заходи застосовуються з 1 січня 2019 року.

У 2017 році було представлено стратегію оподаткування міжнародних корпорацій, що передбачає: загальні правила розрахунку чистого консолідованого корпоративного доходу в цілому по ЄС; правила розподілу оподаткованого прибутку по країнах-учасниках. Країнам-членам ЄС надана свобода встановлення податкової ставки на розподілену на цю державну частку прибутку.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Пономарева К.А. Промежуточные результаты и пределы гармонизации прямых налогов в Европейском Союзе. *Правоприменение.* 2017; 1(1) : 38-47. [https://doi.org/10.24147/2542-1514.2017.1\(1\).38-47](https://doi.org/10.24147/2542-1514.2017.1(1).38-47).

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС; EU SOCIAL POLICY – горизонтальна політика ЄС, яка у відповідності до Договору про заснування Європейської Спільноти (ст. 136) спрямована на підвищення рівня зайнятості, покращення умов життя та праці, забезпечення належного соціального захисту, здійснення діалогу між керівництвом підприємств і найманими робітниками, управління людськими ресурсами для підвищення рівня зайнятості та боротьби із соціальною несправедливістю. Для досягнення цих цілей ЄС підтримує та доповнює діяльність країн-членів у сфері покращення умов праці, інформування та консультування працівників щодо соціальних питань, розвитку ринку праці, вирівнювання прав чоловіків і жінок щодо можливостей працевлаштування (ст. 137 Договору про створення Європейської Спільноти).

Соціальна політика ЄС здійснюється за чотирма основними напрямками: 1) соціальне гуртування в ЄС; 2) спільна політика щодо зайнятості; 3) політика щодо

освіти, професійного навчання та молоді; 4) спільні заходи щодо покращення умов життя та праці. Її регулює понад 300 директив, які поступово переглядаються та доповнюються. Серед них: Директива про робочий час 93/97/ЄС, Директива про Європейські ради з праці 94/45/ЄС, Директива про однакове ставлення до чоловіків і жінок в системах соціального забезпечення 96/97/ЄС, Директива про вибухові речовини та біореагенти на робочому місці 95/30/ЄС, Директива про застосування принципу рівноправності чоловіків і жінок на ринку праці 86/613/ЄС, Директива про права громадян ЄС вільно переміщатися, вибираючи місце проживання та роботи 2004/38/ЄС, Директива з питань рівного ставлення незалежно від расового або етнічного походження 2000/43/ЄС, Директива про імплементацію принципу рівності між чоловіками і жінками в питаннях доступу до товарів і послуг та їх надання 2004/113/ЄС, Директива про імплементацію принципу рівності чоловіків і жінок у питаннях працевлаштування, професійного навчання, просування по службі та умов праці 2002/73/ЄС, Директива про рівне звернення у трудовій сфері 2000/78/ЄС, Директива про зближення законодавств країн-членів, що стосуються колективних звільнень 98/59/ЄС, Директива про введення заходів, що сприяють поліпшенню безпеки та здоров'я працівників на робочому місці 89/391/ЄС.

Для фінансування соціальної політики у 1957 р. був створений Європейський соціальний фонд (*див. Європейський соціальний фонд*).

Відповідно до ст. 146 Договору про заснування Європейської Спільноти, цей фонд має на меті: підвищення рівня зайнятості працівників і посилення їх географічної та професійної мобільності у межах ЄС, полегшення їх пристосування до промислових змін у виробничій системі шляхом професійного навчання та перепідготовки.

З моменту запровадження соціальної політики ЄС і до теперішнього часу її цілі майже не змінилися та завжди спрямовувалися на покращення рівня життя населення країн-членів ЄС. Завдання та заходи соціальної політики ЄС визначалися такими документами: Хартія основних прав робітників Європейської Спільноти (1989 р.), Біла книга та Пакт довіри з зайнятості (1996 р.), Програми соціальних дій на 1998-2000 рр. та на 2001-2006 рр. (відповідно 1997 та 2000 р.), Хартія основних прав Європейського Союзу (2000 р.), Європейська ініціативна програма «Equal» на 2001-2006 рр. (2000 р.), стратегія Європейської Спільноти в області охорони здоров'я трудящих і безпеки на робочому місці на 2002-2006 рр. (2002 р.), Рамкова програма дій на 2002-2004 рр. (2002 р.).

У 2006 р. Рада ЄС ухвалила рішення щодо створення спеціального Фонду адаптації до змін, викликаних глобалізацією. Фонд створено для допомоги громадянам країн-членів ЄС, які втратили місце роботи в результаті глобалізації, структурних змін у світовій торгівлі та їх негативного впливу на економіку регіону або галузі. У 2007 р. Європейська Комісія прийняла п'ятирічну стратегію (2007-2012 рр.) щодо забезпечення здоров'я та безпеки громадян ЄС на робочому місці.

Також у 2007 р. була оприлюднена нова програма політики гуртування на найближчі роки (2007-2013 рр.). За ці роки ЄС заплановано виділити на реалізацію програми близько 347 млрд. євро. Серед головних її пріоритетів Європейська Комісія називає інвестиції у сферу науки та технології, розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій, малих і середніх підприємств, а також загального та професійного навчання.

У стратегії подальшого розвитку ЄС «Європа 2020. Стратегія розумного стійкого та інклюзивного росту», яка була прийнята у 2010 р., одним з пріоритетних напрямків розвитку ЄС є всеохоплююче зростання, що включає:

досягнення високого рівня зайнятості, підвищення рівня інвестицій в освіту та підвищення кваліфікації, боротьбу з бідністю та модернізацію ринку праці, підготовку кадрів і покращення системи соціального захисту, а також підвищення єдності суспільства.

Європейська Комісія запровадила дві основні ініціативи, які покликані прискорити прогрес в цих пріоритетних напрямках: 1) «Нові навички та нові робочі місця» – модернізація ринків праці та розширення можливостей людей шляхом удосконалення навичок протягом всього життя з метою поліпшення кон'юнктури трудового ринку, у тому числі за допомогою мобільності робочої сили; 2) «Європейська платформа з боротьби з бідністю» – забезпечення соціальної та територіальної згуртованості, забезпечення робочими місцями населення, що живе в умовах бідності та соціальної ізоляції, надання їм можливості гідного життя.

Станом на кінець 2019 року, з моменту створення Фонду адаптації до змін, викликаних глобалізацією, він отримав 161 заявку та надав допомогу більше 151 тис. звільнених працівників і 4429 осіб поза зайнятістю, освітою і професійною підготовкою, які проживають в регіонах, які мають право на участь у Програмі працевлаштування молоді (The Youth Employment Initiative - YEI), на загальну суму 635 млн. євро. З 2014 року були розширені категорії працівників, які мають право на отримання допомоги: крім постійного персоналу, на це мають право частково і тимчасово зайняті працівники, а також індивідуальні підприємці.

Як зазначалось вище, Європейський соціальний фонд відіграє фундаментальну роль в підтримці інвестицій держав-членів в людський капітал і таким чином в зміцненні конкурентоспроможності європейської економіки. Щороку Фонд надає підтримку більш ніж 15 млн осіб, допомагаючи їм модернізувати свої навички, полегшуючи інтеграцію на ринок праці, підтримуючи боротьбу з соціальним відчуженням і бідністю та збільшуючи ефективність роботи державних установ. У попередній семирічній період (2007-2013 рр.) Фонд сприяв, головним чином, в навчанні і перекваліфікації зайнятих трудящих. У 2014-2020 рр. він буде інвестувати в основному в безробітних (71% коштів), допомагаючи їм знову вийти на ринок праці з новими навичками.

В рамках ще однієї європейської програми – Програма боротьби з молодіжним безробіттям (Youth Employment Package) передбачені ініціативи щодо забезпечення молодих людей роботою або можливістю перенавчання протягом чотирьох місяців після закінчення навчального закладу (The Youth Guarantee), а також додаткове фінансування (6,4 млрд євро в 2014- 2020 рр.) для регіонів з молодіжним безробіттям вище 25% (Youth Employment Initiative). Ці заходи, на думку ЄК, гарантують підтримку створення нових робочих місць, впливають на попит і пропозицію робочої сили.

У січні 2014 року Європейською Комісією було створено Програму зайнятості та соціальних інновацій (Employment and Social Innovation), яка є інструментом фінансування ЄС для сприяння високому рівню якісної та стійкої зайнятості, гарантуючи адекватний та гідний соціальний захист, боротьбу з соціальним відчуженням та бідністю, покращення умов праці. Вона об'єднує три програми ЄС, керовані окремо в період між 2007 і 2013 роками: PROGRESS, EURES і Progress Microfinance. Загальний бюджет на 2014-2020 роки становить 919 469 000 євро в цінах 2013 року.

1 вересня 2015 року було оприлюднено Повідомлення Комісії «Нове, більш збалансоване бачення освіти і навчання до 2020 року», в якому пропонується посилити співпрацю на загальноєвропейському рівні в галузі освіти та навчання,

зробити їх соціально більш орієнтованими, сфокусувати зусилля на вирішенні найнагальніших проблем, що стоять перед європейським суспільством. Нові пріоритети, що містяться в звіті, відносяться, перш за все, до поліпшення професійних навичок і перспектив працевлаштування, створення відкритого інноваційного цифрового навчального середовища, одночасно з просуванням основних цінностей рівності, недискримінації та активного громадянства. В рамках Повідомлення було сформовано шість нових пріоритетів, запропонованих Комісією:

- 1) відповідні і високоякісні навички та знання, необхідні для працевлаштування, реалізації інновацій та активного громадянства;
- 2) соціально орієнтована освіта, рівність і недискримінація;
- 3) відкрита та інноваційна освіта та навчання;
- 4) адекватна підтримка педагогів;
- 5) справедливе та прозоре визнання навичок і кваліфікацій для полегшення трудової мобільності;
- 6) сталий інвестування, ефективність освітніх і навчальних систем.

5 жовтня 2017 року Єврокомісія прийняла план створення Європейської системи якісного та ефективного учнівства, який передбачає право громадян ЄС на відповідну освіту та професійне навчання протягом всього життя. Ця ініціатива є частиною Програми розвитку трудових навичок (прийнята 10 червня 2016 р.), мета якої – гарантувати європейцям можливість розвивати широкий набір компетенцій на постійній основі. Вона також пов'язана з «Європейської опорою соціальних прав» (прийнята 26 квітня 2017 р.), спрямованої на побудову більш справедливої Європи та зміцнення її соціального виміру. ЄК визначила 14 ключових критеріїв, які держави-члени і зацікавлені сторони будуть використовувати для розвитку продуктивного учнівства та формування кваліфікованої робочої сили, що відповідає потребам сучасного ринку праці. Стандарти включають: письмовий контракт, педагогічну підтримку, соціальний захист, умови праці, здоров'я та безпека, а також прозорість, гнучкість, мобільність тощо. ЄС підтримує учнівство, використовуючи різні інструменти: Європейський соціальний фонд, Європейський союз за учнівство, Програму боротьби з молодіжним безробіттям (в рамках ініціатив Youth Guarantee). Програма Erasmus + в рамках нового проекту ErasmusPro підтримає 50 тис. місць професійного навчання в компаніях за кордоном в період 2018-2020 рр.

Вільне пересування трудящих регулюється загальним законодавством ЄС, яке періодично коригується та модернізується. 13 березня 2018 року Комісія оголосила про намір заснувати Європейське агентство з питань праці, яке почав роботу в 2019 році. Новий орган контролює коректне та ефективне застосування правил ЄС щодо мобільності робочої сили, його місія полягає в наступному:

- 1) зміцнення співробітництва та довіри до трудової мобільності, в тому числі шляхом оперативного та справедливого вирішення можливих суперечок між різними національними органами;
- 2) об'єднання існуючих інструментів в області транскордонної мобільності для забезпечення єдиного контакту з громадянами, підприємствами та державними органами;
- 3) боротьба з порушеннями трудового та соціального законодавства;
- 4) організація спільних дій прикордонних служб з метою контролю;
- 5) мобілізація наявної інфраструктури для більш ефективного управління транскордонною і спільною діяльністю (наприклад, в галузі охорони і гігієни праці

на робочому місці, управління реструктуризацією та боротьбою з нелегальною працею).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Union [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/pol/socio/index_en.htm; 3) Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу [Текст] / Н. Мусис ; пер. з англ. – К. : К.І.С., 2005. – 466 с.; 4) Офіційний сайт : Центр документації ЕС Інститута Європы РАН [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.edc-aes.ru>; 5) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/index_en.htm.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

СПААК ПОЛЬ-АНРІ (1899–1972), SPAAK PAUL-HENRI – бельгійський політик, співтворець НАТО та Європейської Спільноти. З 1938 р. по 1957 р. – міністр закордонних справ, міністр фінансів, прем'єр-міністр Бельгії. В 1946 р. – голова першої сесії Генеральної Асамблеї ООН. Поль-Анрі Спаак був провідною фігурою в розробці змісту Римського договору. На Мессінській конференції в 1955 р. міністри закордонних справ Бельгії, Італії, Люксембургу, Нідерландів, Німеччини та Франції доручили йому створити комітет і підготувати пропозиції щодо створення спільного ринку та поширення інтеграції на атомну енергетику. Пропозиції звіту комітету Спаака (звіт Спаака) лягли в основу Римських договорів про Європейську Економічну Спільноту та Європейську Спільноту з атомної енергії, підписаних у 1957 р. З 1957 р. по 1961 р. – генеральний секретар НАТО. У 1961-1966 рр. – знову міністр закордонних справ та віце-прем'єр Бельгії.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Founding fathers of the EU: Spaak Paul-Henri* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/about-eu/eu-history/founding-fathers/pdf/paul-henri_spaak_en.pdf; 3) Глосарій термінів Європейського Союзу [Електрон. Ресурс] // Режим доступу : <http://europa.dovidka.com.ua/>.

Ганна Горіна

СПІЛЬНА ЄВРОПЕЙСЬКА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА, COMMON EUROPEAN MIGRATION POLICY (CEMP) – система цілей, принципів і заходів щодо регулювання міграційного руху населення, оптимізації параметрів динаміки, чисельності та якісної структури міграційних потоків країн ЄС та інших країн Європи.

Головна сфера реалізації CEMP – регулювання зовнішньої міграції з метою захисту інтересів країн ЄС та інших країн Європи (реалізації міграційних пріоритетів), у т.ч. покращення демографічної ситуації, рівня життя населення та забезпеченості економік країн ЄС та інших країн Європи трудовими ресурсами. У реалізації заходів CEMP беруть участь наддержавні органи, органи державної влади та неурядові організації, діяльність яких спрямована на упорядкування міграційних процесів і захист прав мігрантів.

Риси СЕМР:

- подвійність – комбінація заохочення та обмеження міграційних потоків залежно від їх якісних параметрів і потреб країни;
- селективність – виконання відбору мігрантів для залучення найбільш кваліфікованих з них.

Складові СЕМР:

- імміграційна політика – регулювання імміграції, надання прав на в'їзд і постійне місце проживання, контроль над нелегальною імміграцією;
- еміграційна політика – регулювання еміграції, надання прав на виїзд і створення умов для повернення, контроль за нелегальною еміграцією;
- прикордонний контроль – контроль над міграційними потоками, виконанням процедур оформлення, дотриманням виконання міграційного законодавства;
- регулювання транзитної міграції – контроль над транзитними міграційними потоками;
- перевірка осіб усередині країни, у тому числі інспекція умов праці;
- політика натуралізації стосується умов надання громадянства легальним іммігрантам; політика щодо громадянства;
- політика соціокультурної інтеграції стосується проблем адаптації мігрантів, розв'язання етнічних, расових, релігійних проблем та ін.;
- політика щодо діаспор та іммігрантських співтовариств, пов'язана з регулюванням соціальних мереж мігрантів; захист інтересів діаспор та ін.

Міжнародно-інтеграційна система регулювання міграції, створена в ЄС, базується на системі європейського права. Гарантії свободи руху робочої сили зафіксувала Паризька угода (1952 р.) та Римські договори (1957 р.). Під егідою Ради Європи були прийняті: Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод (1950 р.), Європейська конвенція про поселення (1955 р.), Європейська соціальна хартія (1961 р.), Європейський кодекс соціального забезпечення (1964 р.), Європейська конвенція про соціальне забезпечення (1972 р.), Європейська конвенція про правовий статус трудящого-мігранта (1977 р.) та ін.

Завдяки прийняттю Єдиного європейського акту (1986 р.) правом на вільний рух змогли скористатися не лише економічно активні особи. Єдиний європейський акт засвідчив розуміння того, що мігранти потребують уваги та захисту з боку спільних європейських структур. Отримали право на вільний рух іноземці – члени сімей громадян країн ЄС.

Скасування прикордонного контролю на внутрішніх кордонах та його перенесення на зовнішній кордон було підтверджено у 1990 р. підписанням Конвенції про застосування Шенгенської угоди. Конвенція передбачала заходи боротьби з неконтрольованою міграцією, торгівлею зброєю та наркотиками, контрабандою. Шенгенські домовленості передбачали узгодження візових політик держав (введено візу єдиного взірця). Підписавши Дублінську конвенцію 1990 р., країни ЄС погодилися, що розгляд заяв шукачів притулку повинна брати на себе та країна, яка дозволила їм в'їзд, тобто оформила візу, або ж перша країна в'їзду у разі нелегального проникнення.

З 1990-х рр. головну роль у формуванні політико-правової складової міграційної політики стали відігравати не уряди країн-членів, а органи ЄС, що відзначено Маастрихтським договором (1992 р.): «будь-який громадянин країни-члена є громадянином ЄС ... має право вільно пересуватися та обирати місце проживання на всій його території». Політика у сфері притулку, правила перетину

зовнішніх кордонів і контролю на них, імміграційна політика були кваліфіковані Маастрихтською угодою як питання, що становлять спільний інтерес і мають вирішуватися на міжурядовому рівні. Міграцію було віднесено до сфери юстиції та внутрішніх справ третьої «опори» ЄС. Міграційні питання залишалися у компетенції окремих країн.

У 1996 р. вироблено спільну позицію щодо узгодженого застосування терміну «біженець», в основу якого покладено тлумачення терміну, якого дотримується Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН). Європейські країни погодилися з необхідністю захисту осіб, яким у разі повернення на батьківщину загрожує небезпека. Притулок в Європі може бути надано ширшій категорії, ніж це передбачено Конвенцією ООН 1951 р.

Етапи формування СЕМР:

1 етап. Амстердамський договір (1997 р.) заклав основи для запровадження СЕМР і розвитку двох блоків міграційної політики ЄС: наднаціональної та міжурядової (співробітництво). СЕМР мала передбачати: справедливий розподіл витрат; спільні стандарти допуску членів сімей іммігрантів і працівників-мігрантів; спільні стандарти допомоги біженцям; забезпечення рівності прав громадян та іноземців; полегшення доступу до громадянства; підвищення рівня участі іноземців у політичному житті; недопущення дискримінації у працевлаштуванні, умовах проживання. Амстердамський договір дав змогу ЄС приймати обов'язкове для країн-членів законодавство в міграційній сфері. Питання віз, притулку та імміграції були переміщені з третьої «опори» ЄС до першої «опори», де ширші повноваження мали не окремі уряди, а Європейська Комісія, Європейський Парламент та Суд ЄС.

У 1999 р. на саміті у м. Тампере (Фінляндія) задекларовано, що ЄС має виробити спільну політику у сфері притулку та імміграції, маючи на увазі необхідність постійного контролю на зовнішніх кордонах, припинення незаконної імміграції та знешкодження тих, хто її організовує.

Складові такої політики:

- співпраця з країнами походження мігрантів;
- єдина європейська система надання притулку;
- справедливе ставлення до громадян третіх країн;
- ефективніший менеджмент міграційних потоків.

З метою реалізації виробленої у м. Тампере стратегії Європейська Комісія запропонувала спеціальний механізм зближення міграційних політик країн-членів. Було визначено спільну керівну мету та принципи у чотирьох сферах:

- управління міграційними потоками;
- прийняття економічних мігрантів;
- партнерство з третіми країнами;
- інтеграція громадян третіх країн.

ЄС розпочато зусилля щодо гармонізації режиму вільного руху та проживання громадян третіх країн на території країн-членів: Директива Ради 2003/109/ЄС про статус громадян третіх країн, що проживають на довгостроковій основі, Директива Ради 2003/86/ЄС про право на сімейне возз'єднання, Директива 2004/38/ЄС про статус членів родини Громадянина ЄС, які є громадянами третіх країн. У 2003 р. Європейська Комісія затвердила «Послання з імміграції, інтеграції та працевлаштування», яке закликала країни-члени узгоджувати свої зусилля з інтеграції мігрантів, що спрямовано проти дискримінації.

Під час саміту ЄС у 2002 р. укладено угоду про запобігання нелегальній міграції, яка передбачала підвищення рівня співробітництва з третіми країнами – з

країнами-постачальниками мігрантів, транзитними країнами, удосконалення управління кордоном, прикордонного контролю та процедури реадмісії. У 2002 р. Рада ЄС затвердила рішення щодо запобігання недозволеного в'їзду, транзиту та перебуванню, відповідно до якого країни-члени запровадили спільні стандарти до кінця 2004 р. В результаті спільних зусиль було зміцнено право на свободу руху для громадян країн ЄС, створено основи єдиної політики щодо притулку та імміграції, розпочато реалізацію концепції спільного управління зовнішнім кордоном.

2 етап формування СЕМР розпочався у 2004 р. з прийняттям Гаазької програми, що містила плани досягти до 2010 р. спільних політичних рішень у сфері міграції та притулку. Завдання програми: створити єдину європейську систему притулку; розвивати легальну міграцію та боротися з нелегальним працевлаштуванням; забезпечити інтеграцію громадян третіх країн; розвивати зовнішньополітичний вектор міграційної політики; удосконалити менеджмент міграційних потоків. До програми включено пункти щодо легальної імміграції на територію ЄС. Ще одна відмінність – відокремлення зовнішньополітичного виміру міграційної політики, що передбачає перетворення питань міграції та притулку на складову спільної зовнішньої політики ЄС.

У 2005 р. Рада ЄС затвердила План дій щодо легальної імміграції, прийняття якого ознаменувало документальне підтвердження зміни курсу імміграційної політики ЄС від раніше цілком обмежувальної до прагматичнішої та відкритішої. Впродовж п'яти років було передбачено створення прозорих і зрозумілих спільних правил легальної імміграції. Тривала подальша координація дій у запобіганні нелегальній міграції за повної поваги прав мігрантів. Мета плану полягала у використанні потенціалу міграції для розвитку Європи, в т.ч. шляхом повнішої інтеграції тих іноземців, які вже перебувають на її території у нерегульованому статусі, а також регульованого залучення нових контингентів іноземних працівників, передусім висококваліфікованих. Досягнуто домовленості про спрощення процедури прийому науковців із третіх країн та некваліфікованих сезонних працівників. З метою безпеки посилено скоординований контроль на зовнішніх кордонах ЄС. Нові члени ЄС мали повністю інтегруватися до Шенгенської системи. Створено нову шенгенську інформаційну систему, введено біометричні показники до ідентифікаційних документів громадян. Було заплановано відкриття єдиної консульської служби ЄС, кроком до якої стала організація спільних консульських центрів; до них звертатимуться за візами у будь-яку країну ЄС громадяни третіх країн. План дій передбачав завершення формування спільної європейської системи притулку, що включає запровадження єдиної процедури розгляду клопотань шукачів притулку та надання єдиного статусу біженця.

У 2005 р. Комітет з питань юстиції та внутрішніх справ ЄС затвердив Директиву щодо єдиних мінімальних стандартів під час розгляду клопотань про надання статусу біженців. У 2006 р. Європейська Комісія затвердила Послання щодо посилення практичної співпраці країн-членів щодо притулку, спрямоване на гармонізацію адміністративної практики. Передбачалося запровадження єдиної процедури розгляду клопотань шукачів притулку, вироблення спільного підходу до інформації про країни походження біженців, що покладено в основу прийняття рішень про надання чи відмову у наданні їм захисту (для створення єдиної європейської бази даних), а також опрацювання механізмів направлення

спеціалістів і матеріальних ресурсів у разі раптового та масового прибуття біженців до країн, що розташовані на кордоні ЄС.

У Посланні Європейської Комісії щодо інтеграції іммігрантів від 1 вересня 2005 р. підкреслювалося, що вона має відбуватися на основі єдиних принципів і подальшого уточнення прав та обов'язків громадян третіх країн на території ЄС. Визначені ЄС принципи інтеграції: інтеграція є динамічним, двостороннім процесом взаємного погодження між іммігрантами та мешканцями країн-членів; імміграція передбачає повагу до базових цінностей ЄС; працевлаштування є ключовою умовою інтеграції та умовою забезпечення участі іммігрантів у суспільстві, їхнього внеску в суспільство та очевидності цього внеску для інших його членів; базові знання мови, історії, структури суспільства, створення умов для того, щоб вони отримали ці знання; освіта є вирішальною для підготовки іммігрантів, особливо їхніх нащадків, до активнішої ролі в суспільстві; доступ іммігрантів до суспільних інституцій та послуг нарівні з місцевими жителями; взаємодія між іммігрантами та громадянами; різноманітність культур і релігій гарантована Хартією фундаментальних прав, яка має забезпечуватися, якщо це не суперечить іншим правам чи національному законодавству; участь самих іммігрантів у демократичному процесі та у формуванні інтеграційних політик.

Зовнішній вектор міграційної політики ЄС знайшов розвиток у Посланнях Європейської Комісії щодо міграції, що спрямовані на розвиток співробітництва з країнами виходу мігрантів, зокрема сприяння у подоланні бідності. Мігранти та діаспори можуть допомогти шляхом переказу зароблених за кордоном коштів і застосування набутих знань і навичок, тому ЄС повинен сприяти таким трансферам, розширювати можливості для тимчасової та поворотної міграції, розвивати спільні з країнами походження проекти з міграції студентів, науковців, робітників; запобігати шкоді, якої завдає країнам, що розвиваються, «відплив мізків».

У стратегії ЄС легальна міграція та захист біженців нерозривні з завданням боротьби з нелегальною міграцією. «Пріоритетні заходи у відповідь на виклики міграції» Європейської Комісії від 30 листопада 2005 р. передбачали діяльність у площинах: посилення взаємодії між країнами-членами ЄС; співпраці з основними країнами-постачальниками мігрантів, зокрема в Африці; співпраці з країнами-сусідами. У рамках ЄС планувалися спільні зусилля з охорони зовнішнього кордону на Середземному морі з метою запобігання нелегальному переправленню мігрантів і порятунку людей на морі: створення системи нагляду, мережі середземноморського берегового патруля. Розробка заходів покладалася на FRONTEX – агентство ЄС, відповідальне за спільні операції у захисті зовнішнього кордону.

3 етап. Шляхи залучення мігрантів до економіки країн-членів ЄС були визначені у «Стратегічному плані дій з регулювання легальної міграції на 2006-2009 р.», який передбачав вдосконалення правового регулювання умов в'їзду та проживання висококваліфікованих і сезонних робітників, фахівців і стажистів компаній. Європейська Комісія розпочала реалізацію «глобального підходу до міграції» (2006 р.), що передбачає впровадження нових спільних принципів міграційної політики, та нового методу співробітництва – «Рамкові положення про інтеграцію» (2007 р.). В 2008 р. затверджено ініціативи для поглиблення комплексного підходу ЄС до міграції. Нова комплексна СЕМР:

– передбачає інтегрувати міграційну політику в інші сфери;

– зміцнює співробітництво із третіми країнами для досягнення цілей цієї 386 політики;

– передбачає розв'язання питань соціальної інтеграції.

У 2008 р. Рада ЄС схвалила Європейський пакт щодо імміграції та надання притулку, «що відображає зобов'язання ЄС та його країн-членів здійснювати слухну, ефективну та послідовну політику щодо викликів і можливостей, пов'язаних з міграцією». Пакт утворює базу для СЕМР, що регулює міграційні потоки в інтересах країн, що приймають, так і країн походження мігрантів. Передбачається, що кожна країна-член ЄС буде самостійно вирішувати питання про умови запрошення легальних мігрантів та їх прийнятної кількості.

У 2008 р. Європейська Комісія затвердила Повідомлення «Спільна імміграційна політика в Європі: принципи дії та інструменти», пов'язане з планом «Притулок – комплексний підхід до захисту на всій території ЄС». Спільна імміграційна політика стосується тільки громадян третіх країн і повинна бути заснована на:

– розвитку партнерських відносин з країнами походження та транзиту (глобальний підхід);

– загальній європейській системі надання притулку, в повній відповідності з положеннями Женевської конвенції та зобов'язаннях країн-членів за міжнародними договорами;

– справедливому відношенні до громадян третіх країн, з метою дати їм зрівняні права та обов'язки громадян тієї країни-члена, в якій вони живуть;

– комплексний підхід до управління міграційними потоками.

У Комюніке з проблем формування спільної імміграційної політики було вперше комплексно та послідовно сформульовано загальні принципи, на яких повинен ґрунтуватися розвиток спільної імміграційної політики, згруповані за трьома напрямками політики ЄС – процвітання, солідарність і безпека:

– процвітання та імміграція: спрямовано на визнання та підвищення внеску легальної імміграції до соціально-економічному розвитку ЄС. Вони стосуються: чітких правил і рівності умов; відповідності навичок і потреб; інтеграція є ключем до успішної імміграції, повинна бути посилена за допомогою активного залучення приймаючої країни та іммігрантів;

– солідарність та імміграція: означає солідарність між країнами-членами ЄС, тягар (фінансова солідарність) та солідарність і співпрацю з країнами походження та транзиту мігрантів. Ці принципи затверджують необхідність: прозорості, довіри і співпраці між країнами-членами; ефективності та узгодженості використання наявних засобів і завдань; співпраці з третіми країнами для обговорення та вирішення разом усього спектру питань, пов'язаних з міграцією;

– безпека та імміграція: ураховують необхідність забезпечення дотримання правил, викладених в імміграційній сфері: візова політика, яка слугує інтересам Європи, сприяє вступу добросовісних відвідувачів і в той же час підвищенню безпеки; простір без контролю на внутрішніх кордонах; підсилення боротьби з нелегальною імміграцією та нульова терпимість до торгівлі людьми; стійке та ефективне проведення політики.

Створення єдиного європейського міграційного простору відбувається поступово, іноді нерівномірно і з труднощами, проте послідовно.

У 2009 р. у контексті Лісабонського договору прийнята «Стокгольмська програма» розвитку простору свободи, безпеки та правосуддя на 2010-2014 рр., яка орієнтована на розмежування компетенцій ЄС і країн-членів у питаннях залучення

іноземних трудових ресурсів, на захист їх прав через прийняття «Кодексу імміграції», що припускає консолідацію Шенгенського та Візового кодексів. У 2009 р. прийнято «План дій у сфері легальної міграції» про умови в'їзду та проживання громадян третіх країн.

Згідно з нормами ЄС, громадяни мають право вільно пересуватися на роботу в межах ЄС. Бар'єри для переміщення робочої сили залишаються тільки в Австрії, Бельгії, Данії та Німеччині, які обмежують доступ на свої ринки праці громадян із країн Східної Європи. 8 січня 2009 р. Європейська Комісія повідомила про відкриття Грецією, Іспанією, Угорщиною та Португалією ринків праці для працівників з Болгарії та Румунії. Залишилося ще 11 країн ЄС-28, які мають намір і надалі дотримувати національних законодавств з питань доступу до ринків праці. Данія зняла обмеження для працівників з Болгарії та Румунії з 1 травня 2009 р., тоді ж у країні були скасовані всі обмеження для працівників з восьми країн Центральної та Східної Європи, що вступили до ЄС раніше. Повністю вільний рух працівників усередині ЄС набув чинності наприкінці 2012 р. Країни-члени ЄС можуть застосовувати обмеження лише за наявності серйозних погроз для національних ринків праці.

Масовий приплив біженців до Європи, пік якого припав на 2014-2015 рр., політики, експерти, широка громадськість однотайно характеризували як міграційну кризу. Проте ця криза комплексна: по-перше, це криза гуманітарна, бо позначилася загибеллю тисяч людей; по-друге, це криза управління і кордоном, і наданням притулку; по-третє, за висловом президента Європарламенту Мартіна Шульца, це криза солідарності, оскільки віднайти спільне для ЄС рішення щодо врегулювання проб леми біженців, яке б дало змогу більш рівномірно розподілити навантаження на окремі країни, виявилось вкрай складно.

Міграційна криза стала серйозним викликом фундаментальним здобуткам Євросоюзу, передусім зоні вільного пересування (до тимчасового відновлення контролю на внутрішніх кордонах ЄС вдавалися Австрія, Бельгія, Данія, Німеччина, Норвегія, Словенія, Угорщина, Швеція). В умовах кризи активізувалися крайні політичні сили (наприклад, у Франції кандидат від ультраправого Народного фронту Марін Ле Пен під час президентських виборів 2017 р. вийшла у другий тур, де за неї проголосували 33,9 % виборців), спостерігалася радикалізація настроїв частини населення (в 2015 р. у Німеччині було зафіксовано 747 нападів на житла прибулих, у т. ч. 222 – із завданням тілесних ушкоджень). Імміграція, за даними Євробарометра, перетворилася на найбільш болючу проб лему для європейців, залишивши позаду економічні труднощі та безробіття. За такої ситуації подолання міграційної кризи, забезпечення захисту біженців та надання допомоги державам-членам, які найбільше потерпали від припливу мігрантів, перетворилося чи не на ключове для ЄС питання. У квітні 2014 р. під час виборчої кампанії Жан-Клод Юнкер оприлюднив своє бачення розв'язання міграційної кризи, сформулювавши п'ять пріоритетів. Серед них: 1) створення єдиної європейської системи притулку, що знеохотить біженців мандрувати Європою у пошуках кращих умов; 2) активізація допомоги країнам-членам, які відчувають найбільші труднощі через масове прибуття біженців; 3) співпраця з країнами походження та надання їм допомоги з метою впливу на першопричини кризи; 4) розширення можливостей для керованої та організованої легальної міграції в Європу; 5) зміцнення охорони зовнішнього кордону ЄС і боротьба зі злочинними угрупованнями, що займаються нелегальним переправленням мігрантів [168]. Подальша деталізація цих

пріоритетів знайшла відображення в документах, підготовлених новим складом Єврокомісії, що почала виконувати свої обов'язки в листопаді 2014 р.

У квітні 2015 р. міністри закордонних та внутрішніх справ країн-членів підтримали запропонований Єврокомісією План дій, що складався з 10 пунктів і передбачав: 1) активізацію патрульних операцій у Середземному морі; 2) знищення суден, що використовуються для незаконного переправлення мігрантів; 3) скоординовану роботу європейських правоохоронних відомств з викриття перемитників; 4) відрядження до Італії та Греції спеціалістів для надання допомоги місцевим фахівцям в опрацюванні клопотань біженців; 5) реєстрацію та зняття відбитків пальців усіх мігрантів; 6) розроблення механізму переміщення мігрантів у разі виникнення критичних ситуацій; 7) підготовку пропозицій щодо добровільного переселення біженців з числа найбільш вразливих категорій до ЄС; 8) розроблення механізму швидкого видворення нелегальних мігрантів; 9) співпрацю з транзитними країнами; 10) направлення до країн міграційного ризику офіцерів зв'язку з метою збору інформації щодо міграційної ситуації.

У травні 2015 р. Європейська Комісія представила всеосяжний Європейський порядок денного з міграції (comprehensive European Agenda on Migration), призначений для вирішення нагальних проблем і оснащення ЄС інструментами для кращого управління міграцією в середньо- і довгостроковій перспективі в областях нелегальної міграції, кордонів, притулку і легальної міграції.

У квітні 2016 р. своїм черговим посланням Єврокомісія започаткувала дискусію щодо глибокої реформи сфери притулку та міграційної політики загалом. Невдовзі було оприлюднено низку конкретних пропозицій. Зокрема, запропоновано запровадити єдину для ЄС систему притулку, гармонізувати процедури, скоротивши строки визначення статусу, встановити стандарти захисту разом із жорсткими заходами проти зловживань. Передбачено ухвалити єдиний для країн-членів список безпечних країн, вихідцям з яких притулок не надається, змінити систему визначення країни, відповідальної за прийняття біженця, якою зазвичай була країна в'їзду, визначати спроможність приймати біженців відповідно до чисельності населення та величини ВВП. Якщо кількість шукачів притулку перевищуватиме 150% допустимої, автоматично запускатиметься механізм переміщення їх до інших країн ЄС. Значну увагу приділено удосконаленню інструментів легальної міграції, що розглядається як дієвий засіб протидії нерегульованій міграції. Адже додаткові людські ресурси необхідні Європі для запобігання дефіциту працівників і розвитку економіки. Важливо, що уже сьогодні є підстави для висновку про позитивний ефект припливу біженців на економіку Європи.

Серед механізмів легальної міграції йдеться про: застосування схем добровільного переселення з-поза меж ЄС осіб, які потребують міжнародного захисту; розроблення механізму допуску на територію ЄС за гуманітарними міркуваннями; застосування приватного спонсорства переїзду біженців; спрощення процедур об'єднання сімей, імміграції підприємців, студентів, сезонних робітників.

У вересні 2017 р. висунуті пропозиції набули подальшої деталізації. Зокрема, Єврокомісія запропонувала нову схему переселення принаймні 50 тис. біженців з-поза меж Європи впродовж наступних двох років як альтернативу нелегальній і небезпечній для життя міграції. На підтримку заходів країн-членів з їх прийому та облаштування буде виділено 500 млн євро. Було висловлено намір

щодо реалізації пілотного проекту з легальної імміграції з країн, які плідно співпрацюють з ЄС у справі запобігання нелегальній міграції, а також запровадити схеми імміграції на основі приватного спонсорства.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Дейвис Г.К. Право внутрішнього ринку ЄС [Текст] / Г.К. Дейвис. – К. : Знання прес, 2008. – 421 с.; 3) Единий реєстр правових актів и других документов ЄС [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.cis.minsk.by/>; 4) Партнёрство стран ЕС в области миграции: поиск согласованных решений [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.migrocenter.ru/publ/konfer/m_part.php; 5) Ваврищук Н.Г. Імміграція у країні Європи: роль економічних чинників / Н.Г. Ваврищук // Наукові записки НаУКМА. Ек. науки. – 2005. – Том 44. – С. 31–35; 6) EU Enlargement in 2012: No Warm Welcome for Labour Migrants, Migration Information Source [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.migrationinformation.org>; 7) Матеріали Асоціації європейських досліджень (АЕВДОС) [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eurora.eu.int>. 8) Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія / О.А. Малиновська. – К.: НІСД, 2018. – 472 с.

Оксана Озаріна, Ганна Горіна

СПІЛЬНА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ ЄС, COMMON FOREIGN AND SECURITY POLICY (CFSP) – напрям спільних політик ЄС, що, згідно з Лісабонським договором, належить до спільних компетенцій ЄС. CFSP являє собою організовану та узгоджену зовнішню політику ЄС у галузі безпеки та оборони, яка включає заходи політичної та дипломатичної діяльності.

CFSP як окремий напрям політики Європейських Спільнот була започаткована у 1970 р. в результаті створення інструменту політичної взаємодії країн-членів – Європейської Політичної Взаємодії. Протягом 1993-2009 рр. CFSP являла собою одну з «опор» ЄС, встановлених Маастрихтським договором. Із введенням в дію Лісабонського договору CFSP було інституціоналізовану шляхом створення спеціальної інституції – Європейської служби зовнішньополітичної діяльності (European External Action Service, EEAS) на чолі з Верховним представником ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки.

Європейська політика безпеки та оборони має на меті посилити зовнішню здатність ЄС діяти через розвиток цивільних та військових можливостей у сфері запобігання конфліктам та управління кризовими ситуаціями.

Основними цілями провадження CFSP є: 1) дотримання фундаментальних прав та інтересів, збереження єдності та цілісності ЄС у відповідності до Статуту ООН; 2) всебічне посилення безпеки ЄС; 3) збереження миру та посилення національної безпеки із дотриманням положень Статуту ООН, Гельсінкських угод, Паризької хартії для нової Європи; 4) сприяння міжнародній співпраці; 5) розвиток і консолідація зусиль щодо збереження демократії, верховенства права, поваги до прав людини та фундаментальних свобод.

Формування та реалізація CFSP відбувається за участю Ради міністрів закордонних справ (Foreign Affairs Council, FAC) та Комітету з питань політики та безпеки (Political and Security Committee, PSC), які стежать за міжнародною

ситуацією у сфері провадження CFSP, розробляють на основі аналізу ситуації пропозиції для Ради міністрів ЄС щодо напрямів і заходів CFSP, а також відстежують і контролюють ефективність реалізації запроваджених заходів.

В оборонній сфері ключовою інституцією провадження CFSP є Європейське оборонне агентство (European Defense Agency, EDA), діяльність якого спрямована на підвищення обороноздатності ЄС, проведення досліджень в оборонній сфері та створення Єдиного внутрішнього ринку військової техніки та озброєнь.

Аналітична складова реалізації CFSP забезпечується Інститутом досліджень проблем безпеки ЄС (European Union Institute for Security Studies, EUISS) і Супутниковим центром ЄС (European Union Sattelite Center, EUSC).

Інструменти CFSP представлені рішеннями чотирьох типів: 1) Рішення щодо стратегічних цілей та інтересів ЄС; 2) Рішення щодо формування спільних позицій; 3) Рішення щодо спільних дій; 4) Рішення щодо імплементації домовленостей щодо спільних позицій та спільних дій.

Рішення щодо стратегічних цілей та інтересів ЄС приймаються на найвищому політичному рівні та утворюють фрейми для спільних позицій та спільних дій. Стратегічні документи в рамках даного інструменту представлені

Європейською стратегією безпеки, Європейською стратегією проти розповсюдження зброї масового знищення, Європейською антитерористичною стратегією, Європейською стратегією внутрішньої безпеки тощо.

Рішення щодо спільних позицій та спільних дій конкретизують положення Рішень щодо стратегічних цілей та інтересів ЄС і створюють основу для узгодження та гармонізації національних зовнішніх і безпекових політик. Ці інструменти являють собою проміжний етап між законодавчими актами та інструментами політичної співпраці.

Рішення щодо спільних позицій уточнюють стратегічні цілі ЄС і визначають узгоджений дипломатичний підхід щодо відносин з певною країною та/або регіоном. Основними напрямками, за якими приймаються Рішення щодо спільних позицій, є вираження ставлення ЄС до дій іноземних держав або їх об'єднань щодо недотримання прав людини, демократії, верховенства права, міжнародних домовленостей тощо.

Рішення щодо спільних дій приймаються задля визначення (або розширення) сфери запровадження цивільних або військових операцій в рамках CFSP.

Також Рішення щодо спільних дій можуть передбачати надання фінансової або іншої підтримки міжнародним організаціям, що беруть участь у провадженні діяльності щодо нерозповсюдження зброї масового знищення або щодо забезпечення миру.

Рішення щодо імплементації домовленостей щодо спільних позицій та спільних дій містять практичні інструменти реалізації інших Рішень в рамках CFSP на наднаціональному та національному рівнях на засадах гармонізації та координації інтересів країн-учасниць та ЄС в цілому.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European External Action Service [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://eeas.europa.eu/index_en.htm; 3) Common Foreign and Security Policy [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://europa.eu/pol/cfsp/>; 4) Mix D.E. The European Union: Foreign and Security Policy [Електронний ресурс] / D.E. Mix;

[Congressional Research Service]. – CRS, 2013. – 25 p. – Режим доступу : <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R41959.pdf>.

Юрій Яковенко

СПІЛЬНА КОНКУРЕНТНА ПОЛІТИКА ЄС; EU COMMON COMPETITION POLICY – одна з горизонтальних спільних політик країн-членів ЄС, яка реалізується на основі інститутів ЄС та у межах його компетенцій, включає антимонопольне регулювання та спрямована на підтримку та стимулювання досконалої конкуренції у всіх сферах і секторах економіки.

В рамках спільної конкурентної політики ЄС, яка є одним з пріоритетних напрямів діяльності ЄС, відбувається регулювання конкуренції в ЄС. Спільна конкурентна політика ЄС координує спеціальний робочий орган Європейської

Комісії з питань конкуренції – Генеральний Директорат «Конкуренція» (див. Генеральний Директорат «Конкуренція»). Спільна конкурентна політика ЄС входить до виключних повноважень ЄС.

Спільна конкурентна політика ЄС – це система принципів і заходів національного та наднаціонального характеру щодо створення, регулювання та контролю над економічними явищами та процесами в ЄС, які можуть мати для нього негативні наслідки, вироблення загальних підходів щодо реалізації єдиної конкурентної політики.

Принципи та правила конкурентної політики закладено: Римським договором, 1957 р.; внесеними змінами згідно з Маастрихтським (1992 р.), Амстердамським (1997 р.) і Ніццьким (2001 р.) договорами та Лісабонським договором (2007 р., 1 грудня 2009 р. вступив в силу).

Римський договір (1957 р.):

- визначив вільну конкуренцію як основу досягнення основних цілей ЄЕС (економічного розвитку, створення загальноєвропейського ринку та зростання добробуту громадян ЄЕС);

- задекларував принципи конкурентної політики;

- сформулював правила конкуренції (розд. V ч. 3 “Загальні правила по питаннях конкуренції, оподаткування та зближення законодавств”: гл. 1 “Правила конкуренції” (ст. 85, 86, 91, 92);

- створив спеціальний орган – Європейську Комісію, – на який покладено контроль над дотриманням правил конкуренції.

Принципами спільної конкурентної політики ЄС згідно з Римським договором (1957 р.) визначено:

- принцип цілеспрямованості політики на підтримку конкуренції на ринку;

- принцип забезпеченості суспільних інтересів, який передбачає створення гнучкого механізму контролю за станом конкуренції;

- принцип *de minimis* дозволяє встановити умови мінімального фактичного впливу ЄС;

- принцип допустимості певних обмежень конкуренції захищає таку економічну та комерційну діяльність, яка впливає на конкуренцію, але обмежує її непрямо.

Принцип субсидіарності відіграє важливу роль при розподілі компетенцій між національними органами контролю над конкуренцією та Європейською Комісією, забезпечуючи пріоритет наднаціонального конкурентного (в т.ч.

антимонопольного законодавства ЄС). Порушення, які вивчає та карає Європейська Комісія, стосуються переважно торгівлі між країнами.

Стратегічна мета спільної конкурентної політики ЄС – забезпечити у межах ЄС вільну конкуренцію між компаніями шляхом створення ефективного механізму наднаціонального контролю за обмежувальною діловою практикою, гнучкого та послідовного наддержавного регулювання.

Сутність спільної конкурентної політики ЄС полягає в узгодженні та здійсненні дій, що гарантують справедливість конкурентної боротьби, у т.ч. шляхом правового регулювання конкуренції через:

- конкурентну політику, що передбачає створення умов (перш за все законодавчих та інфраструктурних) для вільної ринкової конкуренції та запобігання їх викривленню. Тобто конкурентна політика спрямована на активне виявлення сфер, де конкурентні механізми можуть виявитися ослабленими, та попередження цих явищ;

- антимонопольну політику, що включає систему заходів з попередження, обмеження та припинення монополістичної діяльності економічних агентів на товарних і фінансових ринках і/або її негативних ефектів. Тобто антимонопольне регулювання, за своєю природою, реагує на ситуацію, яка вже склалася на ринку.

Спільна конкурентна політика ЄС ставить під контроль такі види недобросовісної конкуренції:

- практика підприємств, що розділяє або монополізує ринок (картелі, зловживання домінуючим положенням на ринку);

- практика держав, що субсидують своїх виробників, і пов'язаних з ними юридичних осіб – державних підприємств і природних монополій.

Напрями спільної конкурентної політики ЄС:

- сприяння спільній підприємницькій діяльності, що направлена на подолання міжкраїнових бар'єрів; транснаціональному переплетенню промислового, торгового та банківського капіталу у ЄС;

- заохочення створення великих трансєвропейських компаній, здатних протистояти конкуренції американських та японських ТНК;

- контроль над концентрацією виробництва, злиттям і поглинанням фірм;

- розробка антимонопольного законодавства, яке сприятиме розвитку вільної конкуренції на рівні фірм, вільному руху в рамках ЄС товарів, послуг, капіталів, робочої сили.

Спільна конкурентна політика ЄС базується на безперервному контролі, регулюванні та ефективності інструментів, які використовуються для досягнення поставлених цілей.

Особливості європейської моделі підтримки конкуренції:

- переважає економічний підхід у реалізації конкурентної політики в ЄС (наприклад, у США – легалістичний), який заснований на пошуку доцільного балансу конкуренції та державної підтримки залежно від ситуації;

- припускається домінуюче становище компаній на ринку за певних умов;

- дозволяються процедури злиття та поглинання, які призводять до монополізації ринку;

- дозволяється державна допомога (у непрямій формі).

Всі ці особливості не мають супроводжуватися зловживаннями та порушувати інтересів інших компаній та споживачів, а повинні сприяти підвищенню міжнародної конкурентоспроможності європейських компаній.

Завдання підтримки та стимулювання конкуренції вважаються пріоритетними, тому вони зафіксовані у програмних документах інших спільних політик і напрямів регулювання економіки.

У сфері регулювання конкуренції в ЄС виділяються 4 напрями:

I. Антимонопольна політика – забезпечує дотримання конкурентних норм, застосовуваних до антимонопольних дій підприємств (antitrust).

Включає сфери захисту конкуренції:

1) заборона картельних угод. Картельне право в ЄС, (як і в США), припускає заборону всіх видів картелів (виключаючи сільськогосподарське виробництво) зі встановленням дозволу їх діяльності в особливих умовах.

Щодо підприємств-учасників картельних угод використовується «політика поблажливості», який полягає у такому: компанія, яка повідомила Європейську Комісію про те, що вона залучена до вже існуючої або потенційної картельної змови, звільняється від сплати штрафів або отримує зменшення розміру штрафу;

2) заборона зловживання домінуючим становищем (position dominante). Підприємство має домінуюче становище, якщо має можливість поведінки, неконтрольованої конкуренцією. Зловживання домінуючим положенням належить до індивідуальних монополістичних дій, але в праві ЄС воно може бути інкриміноване декільком пов'язаним між собою підприємствам, які перебувають в ситуації спільного домінування (joint dominance), тоді підприємства несуть солідарну відповідальність за порушення антимонопольного законодавства ЄС.

Антимонопольне законодавство ЄС не заперечує наявності монополій, а лише запобігає їх зловживанню домінуючим положенням на ринку. Законодавство ЄС передбачає випадки, коли свобода конкуренції може обмежуватися.

II. Контроль над концентрацією. Механізм контролю над концентрацією ґрунтується на попередньому повідомленні про заплановану концентрацію та наданні дозволу (що може передбачати виконання певних умов).

Концентрація є об'єктом регулювання за принципом "one stop shopping": національного законодавства, якщо не досягає рівня, встановленого нормами, або права ЄС, якщо перевищує встановлену межу.

Концентрацію капіталу «європейського масштабу», тобто злиття, що мають значення для всього ЄС, регулює:

– Регламент 1310/97 ЄС, що ввів альтернативне правило, яке знизило зазначені раніше граничні рівні в Регламенті Ради 4064/89 ЄС – об'єднаний річний світовий товарообіг усіх підприємств-учасників має перевищувати 2,5 млрд. євро, а сукупний річний товарообіг, що реалізується у межах ЄС, повинен бути більшим за 100 млн. євро – це розширило сферу застосування правила;

– Регламент ЄС про злиття, що вступив в силу з 1 травня 2004 р. (Регламент 139/2004);

– «Правила, що стосуються контролю за злиттями підприємств» видані Європейською Комісією у квітні 2010 р.

III. Контроль над наданням державної допомоги (state aids). Державна допомога – заходи, що вживаються країнами-учасниками незалежно одна від одної, з метою досягнення національних, соціальних чи інших цілей, при цьому держави надають підприємствам або іншим особам певні переваги з метою спонукання їх до вчинення дії, спрямованої на досягнення згаданих цілей.

Правила надання державної допомоги наведено у «Довіднику правил надання державної допомоги», виданому Європейською Комісією у 2008 р. ЄС виправдовує втручання державних органів у господарське життя, виходячи з того,

що на єдиному ринку залишаються «недосконалі сектори, які не можуть розвиватися без допомоги держав»: сектор суспільних благ і благ соціального значення, монополізовані частини ринку, сектор так званих «побічних продуктів» господарської діяльності, сектор підвищеного ризику та недосконалої інформації, периферійні та непривабливі частини єдиного ринку, сектори, випробовуючи структурні, інституційні, а також тимчасові проблеми та зовнішні дії.

IV. Лібералізація діяльності природних монополій та підприємств публічного сектора економіки.

Лібералізація – процес відкриття ринків для приватних компаній і, таким чином, для конкуренції. До сфер економіки, які раніше не були відкриті для загального ринку, належать транспорт, енергетика, поштові послуги та телекомунікації. Лібералізація спрямована на збільшення конкуренції в цих секторах економіки.

Договором про заснування Європейської Спільноти (ст. 3) впроваджено: заборону митних зборів і кількісних обмежень на імпорт, експорт товарів у торгівлі між країнами-членами; спільну торговельну політику; внутрішній ринок, який характеризується ліквідацією перешкод вільному руху товарів, осіб, послуг і капіталів між країнами-членами.

У регулюванні галузей природної монополії ЄС дотримується правила розподілення повноважень між галузевими регуляторами та антимонопольними органами. Гнучкість загальних норм конкурентного права компенсується та доповнюється жорсткістю галузевого регулювання.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Арабей Е. Краткий обзор права конкуренции ЕС. [Електронний ресурс] / Е. Арабей // Режим доступу : <http://eulaw.ru/content/kratkiy-obzor-prava>; 3) Кондратьев Н.Б. Конкуренция в ЕС: экономика, политика, право. [Текст] / Кондратьев Н.Б. ; [Институт Европы РАН]. – М. : Рус. сувенир, 2009. – 74 с.; 4) Коковихин Ю.В. Конкурентное законодательство Европейского Союза. [Текст] / Коковихин Ю.В. // Конкурентное право Российской Федерации : учебное пособие / под редакцией Н.И. Клейн, Н.Е. Фонаревой. – М., 2009. – С. 383-401; 5) Скордамалья В. Конкурентне право ЄС : навчальний посібник [Текст] / В. Скордамалья, Н.О. Саніахметова, С.Б. Мельник. – К. : ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2004. – 240 с.; 6) Чернега О.Б. Промислова та сільськогосподарська політика ЄС [Текст]: навч. посіб. / О.Б. Чернега, В.С. Білозубенко.- Донецьк : ДонНУЕТ, 2009.-250 с.

Оксана Озаріна, Юрій Яковенко

СПІЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ РИНКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ; COMMON MARKET ORGANISATIONS (COMs) – механізм регулювання обсягів виробництва та збуту та ціноутворення на окремих ринках сільськогосподарської продукції.

Правова основа механізму визначена Договором про створення Європейської Спільноти. В рамках спільної сільськогосподарської політики ЄС правова основа політики закріплена Статтею 32(38), де закладено регулятивні основи спільної організації ринків сільськогосподарської продукції (COMs).

Політика регулювання ринків найстаріша та найважливіша серед інструментів спільної сільськогосподарської політики ЄС. Вона націлена на підтримку агропродовольчого виробництва та стабілізацію ринків, підтримку

належного рівня життя фермерів і діє шляхом формування для певних товарів чи груп товарів єдиних правил виробництва та торгівлі.

Спільна організація ринків заснована на трьох головних принципах:

– *ринкова єдність* (unified market) означає, що сільськогосподарські товари переміщуються в межах ЄС на тих самих умовах, що існують на національних ринках. Ринкова єдність передбачає формування єдиних цін на сільськогосподарську продукцію в ЄС (див. Система підтримки цін на ринку сільськогосподарської продукції ЄС);

– *надання переваги товарам Спільноти* (community preference) означає, що товарам, виробленим у Спільноті, надається перевага перед імпортованими. Робиться це для захисту спільного ринку від дешевого імпорту та від коливання світових цін. Цей принцип реалізується за допомогою імпорتنих та експортних заходів. ЄС намагається наблизити ціни на імпортні товари до рівня тих, що діють на спільному ринку. Різниця між світовою та гарантованою в ЄС ціною раніше покривалася змінними імпортними зборами, які, після Уругвайського раунду ГАТТ, поступово були замінені фіксованими митними зборами. Через збори з імпорту, ціни на імпортні товари досягають рівня внутрішніх цін, і тому європейським торговельним підприємствам не вигідно купувати товари поза ЄС, отже, вони надають перевагу товарам Спільноти;

– *фінансова солідарність* (financial solidarity) досягається за допомогою Європейського фонду сільськогосподарських гарантій та Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських територій, які було створено після розформування у 2007 р. Європейського сільськогосподарського фонду управління та гарантій (див. *Європейський сільськогосподарський фонд управління та гарантій*). Принцип означає, що всі країни-члени несуть відповідальність за фінансові наслідки спільної сільськогосподарської політики ЄС. Всі витрати, потрібні для спільної організації ринків покриваються з Європейського фонду сільськогосподарських гарантій.

Спільна організація ринків сільськогосподарської продукції існує за 26 продуктами або групами продуктів та охоплює близько 90 % загального виробництва сільськогосподарської продукції в ЄС (зернові, рис, оливкова та інші види рослинної олії, цукор, концентровані корми, квіти, фрукти та овочі, банани, вино, продукти переробки фруктів та овочів, тютюн, лляне волокно та прядиво, хміль, насіння, яловичина та телятина, свинина, баранина та козлятина, яйця та м'ясо птаха, молочна продукція, інші сільськогосподарські продукти, для яких не існує окремих правил організації ринку; для картоплі та алкоголю спеціальні механізми організації ринків не передбачені).

У період реформ 1992-1999 рр. спільна сільськогосподарська політика ЄС стала «політикою доходів» завдяки прямій допомозі, яка включала компенсацію для зрівняння цін ЄС із світовими цінами. У 1998 р. розподіл витрат з Секції гарантування Європейського сільськогосподарського фонду управління та гарантій був таким:

- 73 % для гарантування доходів фермерам (пряма допомога);
- 12,5 % як заходи для підтримки експорту (компенсаційні виплати експортерам зі стабільно зменшуваними відсотками через тенденції світових цін, Уругвайський раунд та угоди ГАТТ);
- 6,5 % як заходи для стабілізації ринків;
- 4 % для допомоги споживачам;
- 4 % для допомоги щодо обробки та маркетингу;
- 1 % для інших заходів без певного економічного спрямування.

Зміни у цілях та значенні організації ринків сільськогосподарської продукції як результат реформ 1992-1999 рр. змінили SOMs.

Після 1999р. SOMs було поділено на 5 категорій, в залежності від того механізму підтримки, який використовувався:

– *SOMs з гарантованими цінами (guaranteed prices) та автоматичною інтервенцією (automatic intervention)*. Функціонували на ринках цукру та молочних продуктів, і впливали тільки на одну п'яту кінцевого виробництва ЄС (Community final production). Мінімальні чи гарантовані ціни виплачувалися фермерам інтервенційними агентствами в обмін на поставку продуктів (в умовах, коли ринкові ціни занадто низькі). Цей вид SOMs, який до 1992 р. найбільше характеризував спільну сільськогосподарську політику ЄС, послідовно скорочувався;

– *SOMs з гарантованими цінами (guaranteed prices) та умовною інтервенцією (conditional intervention)*. Функціонували на ринках вина, свинини та деяких свіжих фруктів та овочів, і впливали приблизно на одну п'яту кінцевого виробництва ЄС. Схема гарантованих цін застосовувалася лише у випадках серйозної кризи на ринку. Наявність кризи визначала Європейська Комісія;

– *змішані SOMs із гарантованими цінами та прямими виплатами, для доповнення виробництва*. Функціонували на ринках хлібних злаків, рису, баранини, бананів, молока (з 2005р.) та яловичини (з 2002 р. задіяна схема умовної інтервенції із «системою підтримки»). Ці ринки охоплюють одну третину кінцевого сільськогосподарського виробництва ЄС і зросли з моменту прийняття пакету реформ спільної сільськогосподарської політики ЄС у 1992-1999 рр.;

– *SOMs тільки з прямою допомогою виробникам*. Пряма допомога виробникам надавалася згідно з загальною тарифною ставкою чи пропорційно до обсягів виробленої продукції чи врожайності. Функціонували на ринках насіння олійних, білкових, кормових культур, тютюну, текстилю, продуктів переробки фруктів та овочів, деяких свіжих фруктів та овочів (аспарагус, горіхи), оливкової олії та маслин, і покривала близько 10 % кінцевого виробництва ЄС;

– *SOMs без прямої виробничої підтримки*. Функціонували на ринках домашньої птиці, яєць, квітів і рослин, деяких свіжих фруктів та овочів, картоплі та окремих екзотичних продуктів (виски, високоякісні вина, кофе, чай тощо). Ці продукти отримували тільки митний захист.

Згідно з останніми реформами спільної сільськогосподарської політики ЄС, функціонує чотири головних механізми контролю над обсягами виробництва:

– *виробничі квоти як такі (Production quotas)*. Це квоти, які установлені на національному рівні для молока та цукру тазначаються фермерам чи підприємствам. Виробники, які перевищують встановлені квоти, зазнають дії штрафних санкцій;

– *національно гарантовані виробничі квоти (National guaranteed production quotas)*. Ці квоти (максимально гарантована кількість, Maximum Guaranteed Quantities (MGQ); максимально гарантований простір, Maximum Guaranteed Areas (MGA), та винагороди за кожну голову худоби,) встановлені на багато продуктів і рівнозначні прямим виплатам виробникам. Вони скорочуються пропорційно, якщо встановлені порогові значення (гарантований поріг виробництва) перевищені. Якщо виробництво перевищує максимально гарантовану кількість, господарства обкладаються штрафами;

– *гарантовані виробничі квоти на рівні ЄС (Guaranteed production quotas at the Community level)*. Ці квоти, які розраховуються на основі загального

виробництва в ЄС, було скасовано та на сучасному етапі вони використовуються тільки для продуктів переробки фруктів та овочів, бананів;

– *національні квоти для надлишків (National quotas for surpluses)*. Ці квоти встановлюються на Середземноморські продукти (вино, з урахуванням встановлених обсягів дистиляції) та деякі фрукти та овочі (використовуючи порогові значення для вилучення продукції з ринку).

У грудні 2006 р. Європейська Комісія розробила план «технічного спрощення» SOMs, тобто уніфікації застосування їх основних інструментів (ринкового втручання, імпорتنих квот, експортних субсидій, спеціальних захисних заходів) на основі єдиного законодавчого акту. Цей акт замінює 35 діючих регламентів, скорочує число обов'язкових до виконання положень із 600 до 200 і націлений на «де бюрократизацію» та полегшення застосування основних інструментів загальних організацій ринків без їхньої модифікації. Він регулює понад 20 ринків, а також ринки продуктів, не охоплені раніше цими правилами, за винятком бавовни.

В рамках впорядкування ринків в грудні 2006 р. Європейська Комісія запропонувала виключити з числа продуктів, що підлягають інтервенційним закупівлям на ринку зерна, кукурудзу, на яку в 2005/2006 маркетинговому році прийшлося 3,9 млн. т, або майже 40 % обсягу інтервенційних запасів зерна в ЄС. Проте ця пропозиція була відхилена в Раді міністрів сільського і рибного господарства, перш за все голосами нових країн-членів – Угорщини, Чехії, Польщі, Болгарії та Румунії. У той же час були прийняті пропозиції Європейської Комісії зберегти до 2009 р. квоту виробництва картопляного крохмалю, а також додатково скоротити мінімум на 12 % квоту виробництва цукру, щоб уникнути дисбалансу на ринку в 2007-2008 рр.

У листопаді 2007 р. було прийнято рішення по впровадженню з 1 січня 2008 р. нового варіанту реформи бавовняного сектора (впровадження колишнього варіанту було припинене в 2006 р. Судом ЄС за позовом Іспанії). Намічено диференціювати систему прямих субсидій в секторі (65 % допомоги ЄС планується виділяти у формі єдиного аграрного платежу, який не залежить від поточних параметрів виробництва на фермах, 35 % – у вигляді традиційних погектарних субсидій, які залежать від розміру виробництва). Охоплена спільною сільськогосподарською політикою ЄС площа посівів бавовни складе 450,6 тис. га (у Греції, Іспанії, Португалії та навіть Болгарії, на яку не поширюється режим єдиного аграрного платежу); збережений встановлений у 2004 р. рівень погектарних платежів (від 554 євро в Португалії до 1039 євро в Іспанії); було заплановано охопити європейську бавовну системою захисту географічних назв і районів походження ЄС і спрямувати на просування його в Європі 3 млн. євро з бюджету ЄС.

Наприкінці січня 2007 р. Європейська Комісія запропонувала план реформування SOMs свіжих і перероблених фруктів та овочів. Він включав, перш за все, поширення на даний сектор схеми єдиного аграрного платежу (при збільшенні виплат допомоги на виробництво для переробки з 769 млн. євро в 2008 р. до 783 млн. євро в середньому за рік в 2010-2013 рр., включаючи 329 млн. євро на помідори, 241 млн. євро на цитрусові та ін.), причому 40 % всієї суми повинні були отримати виробники Італії, 25 % – Греції, 22 % – Іспанії. Проте, враховуючи важливе значення виробництва фруктів та овочів – 17 % загальної валової продукції сільського господарства (в Італії – 25%, Іспанії – 33 %) і близько 15 % кількості ферм ЄС-25 – міністри сільського господарства неоднозначно відреагували на плану Європейської Комісії. Міністри країн – основних виробників

фруктів та овочів (Греції, Іспанії, Кіпру, Польщі, Франції) критикували його за недостатність фінансового забезпечення, недопрацьованість питань введення єдиного аграрного платежу та кризисного управління, а країн – основних імпортерів (Великої Британії, Данії, Швеції, Естонії) наполягали на рішучішому реформуванні сектора. Польща вимагала захисту від «вторгнення» марокканської та китайської полуниці, Кіпр – підвищення межі допомоги операційним програмам тощо.

У лютому 2007 р. Європейський Парламент лише частково підтримав план Європейської Комісії щодо реформи сектора виноробства. Парламентарі відкинули пропозиції про вирубку 400 тис. га виноградників, негайну відміну допомоги на дистиляцію вина та інших заходів ринкової підтримки. А також запропонували проводити реформу в два етапи (2008-2011 рр. і 2012-2015 рр.).

У серпні 2007 р. Європейська Комісія прийняла проект заходів щодо завершення заміни попередньої схеми прямих субсидій, пов'язаних із використанням конкретних сільськогосподарських культур і тварин (у певних країнах вони ще зберігаються для деяких культур), єдиною сільськогосподарською виплатою та щодо вдосконалення практики цієї виплати (спрощення застосування принципу взаємообумовленості, подовження термінів переходу на цей принцип 10 новим країнам ЄС до 2012 р., а Болгарії і Румунії – до 2015 р., нестягнення штрафів за мінімальне порушення).

У 2008 р. на частку субсидій та прямої грошової допомоги приходилося 37 % бюджету ЄС, або 43,3 млрд. євро, з яких Франції було виділено 10 млрд. євро, Італії – 5,4 млрд. євро, Німеччині – 6,6 млрд. євро.

У 2009 р. виділена ЄС сума для субсидіювання сільського господарства становила 71 млрд. євро.

На неформальному саміті у м. Брно (Чехія) 30 травня – 2 червня 2009 р. міністри сільського господарства країн ЄС відзначили необхідність розвитку системи єдиного аграрного платежу: «ЄС необхідно збереження системи прямих субсидій, які забезпечують певний рівень безпеки для фермерів по відношенню до доходів, та яка гарантує продовольчу безпеку». Частина країн-членів ЄС (у своїй більшості «нові» країни-члени) наполягала на переході до простих фіксованих субсидій, справедливих та однакових для всіх країн, незалежних від виробництва, які не враховують історичні параметри (середня погектарна субсидія на 2009 р. складала 300 євро для 15 «старих» країн та 180 євро – для «нових»). Інша частина (включаючи Францію та Іспанію) наполягала, що справедливе субсидування не означає, що воно повинно бути однаковим, і повинно враховувати комплекс критеріїв.

На початку 2010р. Європейська Комісія внесла невеликі зміни до режиму операційних фондів – фінансового інструменту, який дозволяє організаціям виробників плодоовочевої продукції отримувати бюджетну підтримку ЄС. У червні 2010 р. група експертів ЄС високого рівня в молочному секторі винесла рекомендації, спрямовані на запобігання криз в цьому секторі. Серед них: зміцнення контрактних відносин між молочними фермерами та іншими учасниками «молочної вертикалі» (включуючи встановлення формули ціни молока, фіксування обсягів поставки, точні терміни контрактів тощо); підвищення переговорної сили фермерів шляхом укладення контрактів від їх імені організаціями продуцентів молока; підвищення ролі міжпрофесійних/міжгалузевих організацій; забезпечення прозорості в ціноутворенні в «молочному ланцюзі» шляхом створення Європейської системи моніторингу продовольчих цін.

29 червня 2011р. Європейська Комісія представила проект бюджету ЄС на 2014-2020 рр., який передбачає його збільшення з 976 млрд. євро до 1025 млрд. євро без істотних змін у витратах на спільну сільськогосподарську політику ЄС. На аграрну політику пропонується витратити 36,2 % (371,7 млрд. євро) майбутнього бюджету ЄС проти 39,4 % у чинному бюджеті. Основна частина (281,8 млрд. євро) призначається для прямих субсидій та ринкової підтримки в рамках першої опори спільної сільськогосподарської політики ЄС, з поступовим зниженням аз роками (з 42,2 млрд. в 2014 р. до 38 млрд. євро в 2020 р.). 89,9 млрд. євро намічено витратити на сільський розвиток в рамках II опори спільної сільськогосподарської політики ЄС із зменшенням з 13,6 млрд.євро в 2014 р. до 12 млрд.євро в 2020 р.

Щодо прямих субсидій з 2014 р. намічена кардинальна зміна моделі підтримки фермерів, її розмір планується прив'язати до площі використовуваних сільгоспземель з урахуванням виробництва як сільгосппродукції, так і «суспільних благ» (екологічних, ландшафтних та інших суспільно корисних ефектів). На підтримку базових фермерських доходів піде 70 % прямих субсидій. У 2019 р. всі країни остаточно перейдуть з колишнього «історично обумовленого» способу розрахунку субсидій (невигідного для нових країн-членів ЄС) на уніфіковані погектарні виплати. Для запобігання концентрації виплат у найбільш великих фермах намічено обмежити прямі виплати одному фермеру на 20 % (для субсидій в 150-200 тис.євро на рік), на 40 % (200-250 тис.євро), на 70 % (для виплат у 250-300 тис.євро).

Решта 30 % прямих субсидій передбачається направити на так зване «озеленення» спільної сільськогосподарської політики ЄС або розвиток «екологічно дружніх» систем виробництва. Ці субсидії мають встановлюватися пропорційно площі сільгоспземель без фіксації верхньої межі виплат фермеру. Частина національного фонду прямих субсидій (до 2 %) може спрямовуватися на допомогу молодим (у віці до 40 років) фермерам. До 5 % «національних конвертів» субсидування можуть бути спрямовані на допомогу фермерам, які працюють у несприятливих для сільського господарства регіонах.

При загальному «відв'язуванні» прямого субсидування від обсягів виробництва, для окремих категорій фермерів у регіонах, де сільгоспвиробництво відчуває труднощі, країни-члени можуть зберегти субсидії, як і раніше пов'язані з його обсягами в рамках лімітів , узгоджених ЄС із СОТ.

В області ринкового регулювання новою парадигмою стає заміна систематичних інтервенцій на окремих ринках загальної «мережею безпеки» для подолання напруженостей в аграрному секторі в цілому. Акцент переноситься з державних ринкових інтервенцій на приватне зберігання в обґрунтованих випадках практично всіх видів сільгосппродукції (цукру, оливкової олії, парного та охолодженого м'яса, вершкового масла, сухого молока та ін.) Крім того, у випадку кризи на ринку або втрати довіри споживачів продовольства, оперативне втручання буде окремо фінансуватися з кризового резервного фонду.

Поряд зі скасуванням системи квот для молока з 2016 р. намічається скасувати квоти на виробництво цукру, сконцентрувати державні інтервенції на ринках зерна, олії та сухого молока, яловичини та телятини, обмежити допомогу на ринку фруктів та овочів до 4,1-4,6 % вартості продукції, виведеної на ринок організаціями виробників та ін.

Важливу роль у регулюванні більшості ринків повинні зіграти заходи щодо посилення переговорної позиції сільгоспвиробників у відносинах з підприємствами переробки та торгівлі сільгосппродукцією шляхом створення та реєстрації

організацій фермерів, введення обов'язкових письмових контрактів, що закріплюють ціни та умови поставки та ін.

У лютому 2011 р. Європейський Парламент схвалив проект регламенту з регулювання молочного ринку з урахуванням скасування квот на виробництво молока з 2015р., розроблених спільно Європейським Парламентом і Радою ЄС як компромісів у рамках звичайної правової процедури.

Коливання сільгоспвиробництва посилили увагу до регулювання аграрних ринків ЄС. У грудні 2011 р. шість країн (Австрія, Данія, Голландія, Ірландія, Латвія та Люксембург) запропонували істотно підвищити квоти на виробництво молока до їх скасування у 2015 р. Ще вісім країн (на чолі з Францією) виступили за більш точну оцінку наслідків скасування квот і зміни їх механізму. Європейська Комісія не підтримала ці заклики. Однак вирішено компенсувати цукровому сектору 295 млн. євро втрат від неправильного нарахування податків на виробництво, що повинно сприяти зростанню пропозиції цукру на внутрішньому ринку ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Чернега О.Б. Промислова та сільськогосподарська політика ЄС : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / О.Б. Чернега, В.С. Білозубенко ; [ДонНУЕТ ім.М.Туган-Барановського]. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2009. – 252 с.; 3) Moussis N. Access to European Union: law, economics, policies [Електронний ресурс] / N. Moussis // Режим доступу: http://europedia.moussis.eu/books/Book_2/6/21/04/index.tkl?all=1&335pos=308; 4) Офіційний сайт : European Parliament [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/displayFtu.do?language=en&id=74&ftuId=FTU_4.2.3.html; 5) Офіційний сайт : Асоціація європейських дослідників: «Європейський Союз: факти и коментарии» [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.edcaes./site/ru/union/archive.htm>.

Оксана Чернега

СПІЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС ЩОДО ДОВКІЛЛЯ; EU COMMON ENVIRONMENTAL POLICY – це екологічна програма ЄС, спрямована на стабільний розвиток, що враховує сучасні потреби, не ризикуючи можливостями розвитку наступних поколінь. Екологічна політика ЄС розвивається за напрямками:

1) створення та підтримка організаційного та економічного механізмів охорони довкілля;

2) захист екологічних прав:

– право на судовий захист від дій екологічних порушників, право заперечувати в суді дії урядів, процедурні права (доступ до інформації, право на участь у прийнятті рішень з охорони довкілля);

– право на судовий захист при безпосередньому заподіянні шкоди позивачеві та право застосування положень обмежувальних норм;

– право на сприятливе навколишнє середовище або право на інформацію про довкілля.

Договір про створення Європейської Економічної Спільноти не надавав ЄС правової компетенції в сфері охорони довкілля. У 1970-х роках закріплюються компетенції в галузі охорони довкілля за інститутами ЄС. В Єдиному Європейському Акті визначено певні цілі та завдання, принципи та напрямки політики ЄС в галузі охорони довкілля. У відносинах між ЄС і країнами членами в сфері охорони довкілля був впроваджений «принцип субсидіарності»: ЄС здійснює

свою діяльність в області екології тією мірою, у якій цілі екологічної політики можуть бути реалізовані на рівні ЄС кращим чином, ніж окремими країнами-членами. Характерною рисою цього періоду був вертикальний та секторальний підходи до екологічних проблем, на них базувалися перші програми дій ЄС в області захисту довкілля.

Правова база спільної політики щодо довкілля була чітко визначена Договором про Європейський Союз. Це сприяло удосконаленню екологічної політики ЄС через визначення основних рамок екологічної політики за рахунок інституціонального закріплення питань екологічної політики та проблем довкілля в Договорах ЄС. Екологічна політика ЄС має «наскрізний» характер. Діяльність ЄС у галузі охорони довкілля обумовлена такими особливостями:

- екологічна компетенція ЄС є спільною з країнами-членами;
- екологічна діяльність ЄС нерозривно пов'язана з іншими напрямками європейської інтеграції.

Спільна політика щодо довкілля є тепер однією з політик ЄС і має такі цілі:

- збереження, захист і поліпшення стану довкілля;
- турбота про захист здоров'я людей;
- досягнення раціонального використання природних ресурсів;
- сприяння на міжнародному рівні заходам, спрямованим на рішення регіональних і глобальних проблем охорони довкілля.

У Договорі про Європейський Союз (1992 р.) визначені вимоги до поточних програм дій ЄС у галузі охорони довкілля, а також передбачені положення, що стосуються фінансування природоохоронних заходів. Принцип субсидіарності був виведений з екологічних статей, ставши одним із загальних принципів діяльності ЄС.

Амстердамський договір (1997 р.) заклав основу для подальшої трансформації та розвитку екологічного законодавства. Договір підтвердив принципи «сталого розвитку», включаючи питання охорони довкілля. Екологічна інтеграція стала обов'язковою для всіх членів і кандидатів на вступ у ЄС. Ніщський Договір (2001 р.), метою якого було проведення інституційної реформи в ЄС, не передбачав значних змін у галузі охорони та захисту довкілля. У цей період екологічна діяльність ЄС здійснюється на основі ст. 174-176 Договору про Європейський Союз, а також на основі ст. 95 Ніщського Договору, що надає повноваження ЄС за узгодженням екологічного законодавства країн-членів з метою підтримки функціонування внутрішнього ринку. У зв'язку з обов'язковим характером екологічної інтеграції, у ЄС була розроблена система екологічної сертифікації (Green Star System, 1998 р.).

В сферу правового регулювання захисту довкілля, здійснюваного ЄС, увійшли екологічна стандартизація, оцінка антропогенного та техногенного впливу на довкілля, збір та обробка екологічної інформації, моніторинг стану довкілля, екологічна сертифікація, екологічний менеджмент та екологічний аудит, розвиток механізму фінансування та захист екологічних прав.

Середина 1990-х рр. характеризується відокремленням екологічної політики в якості одного із пріоритетних напрямків діяльності ЄС. З 1998 р. проголошено завдання включення питань довкілля до усіх напрямків політики ЄС. До заходів ЄС став застосовуватися «горизонтальний» підхід, головним принципом якого є врахування усього спектра галузей, що викликають забруднення довкілля.

Країни-члени фінансують і реалізують політику щодо довкілля за принципом «забруднювач платить» (п. 2 Договору про створення Європейської Економічної

Спільноти), який означає, що кошти, залучені для боротьби із забрудненням і незручностями, передусім покладаються на забруднювача, тобто на промисловість. Принципом передбачено, що забруднювальне виробництво мусить нести:

- витрати на заходи необхідні для боротьби із забрудненням;
- витрати, призначені для заохочення самого забруднювача вжити якомога дешевших заходів для зменшення спричиненого ним забруднення;
- участь у спільних очисних заходах.

Створено фінансовий інструмент для захисту довкілля – програма LIFE, яка має розвивати вироблення та реалізацію політики ЄС щодо довкілля та законодавства шляхом:

- фінансування пріоритетних проектів у ЄС (мережа «Natura 2000»);
- надання технічної допомоги асоційованим країнам Центральної та Східної Європи та країнам середземноморського регіону або прибережних регіонів Балтики. Фінансова допомога надається для підготовчих заходів, демонстраційних планів, попереджувальних кампаній, ініціатив, технічної допомоги та заходів, необхідних для утримання або відновлення біотопів, природних середовищ проживання та окремих видів;
- підтримка ЄС через структурні фонди та Фонд гуртування сприяє реалізації спільних проектів у галузі довкілля (Joint Environmental Education Programme, JEER) в найбільш вразливих країнах-членах;
- гарантування фінансової підтримки неурядовим організаціям, які дають у природоохоронній сфері.

У 2001 році ЄС запровадив Стратегію ЄС щодо сталого розвитку (Sustainable Development Strategy), доповнивши тим самим попередню Лісабонську стратегію. Стратегія ЄС щодо сталого розвитку (2001 р.) ґрунтується на:

- скоординованій розробці спільних політик, які стосуються економічних, екологічних і соціальних аспектів стабільного розвитку, який є їх головною метою;
- системі цілей для обмеження змін клімату та більшого використання чистої енергії, боротьби із загрозами громадському здоров'ю, відповідальнішого управління природними ресурсами та поліпшення менеджменту транспорту та використання земель.

Оновлена в 2006 р., з метою об'єднання внутрішніх і міжнародних аспектів сталого розвитку, Стратегія ЄС щодо сталого розвитку прагне до постійного поліпшення якості життя шляхом сприяння процвітанню, захисту навколишнього середовища і соціальної згуртованості. У відповідності з цими цілями стратегія зростання Європи-2020 спрямована на формування розумного, всеосяжного і стійкого зростання. Під її егідою флагманська ініціатива для ресурсоефективності Європи вказує шлях до стійкого зростання і підтримує перехід до ресурсоефективної економіки з низьким рівнем викидів вуглецю.

Європейська Комісія у пропозиціях до Шостої програми дій ЄС стосовно довкілля (2001-2010 р.) визначила екологічні цілі на 10 років та дії для їх досягнення:

- зменшення викидів на 8 % від 2008 р. до 2012 р. та на 20-40 % до 2020 р., запроваджуючи структурні зміни, особливо в енергетичних і транспортних галузях;
- завершення формування мережі «Natura 2000» для відвернення загроз виживанню багатьох видів та їх ареалів у Європі через систему секторальних планів дій щодо біорозмаїття;

– перегляд союзної системи управління ризиками, пов'язаними з хімічними елементами, стратегія зменшення ризиків від пестицидів, захист якості води в ЄС, зменшення шуму та тематична стратегія щодо якості повітря;

– стабільне використання природних ресурсів через збільшення переробки відходів і запобігання забрудненню.

У 2013 році Рада і Парламент ЄС прийняли Сьому програму дій ЄС стосовно довкілля на період до 2020 року під назвою «Добре жити в межах нашої планети». Спираючись на ряд стратегічних ініціатив, в програмі визначено дев'ять пріоритетних завдань, в тому числі: охорона природи; більш висока екологічна стійкість; стійке, ресурсоефективне та низковуглеродне зростання; боротьба з екологічними загрозами для здоров'я. У програмі також наголошується на необхідності кращої реалізації законодавства ЄС про навколишнє середовище, сучасної науки, інвестицій та інтеграції екологічних аспектів в інші напрямки політики.

На сучасному етапі (починаючи з 2003 р. по теперішній час) екологічна діяльність ЄС здійснюється на основі екологічної компетенції, передбаченої Договором про Європейський Союз (з 2009 р. – на основі ст. 191-193 Договору про функціонування Європейського Союзу у редакції Лісабонського договору). Екологічна діяльність нерозривно пов'язана з іншими напрямками діяльності ЄС. В ЄС проводиться вдосконалення правового регулювання охорони довкілля. Відновленню піддалися акти, що закладають правову базу збору та обробки екологічної інформації, моніторингу довкілля, екологічної сертифікації, проведення оцінки впливу на довкілля, механізму фінансування екологічних заходів.

ЄС поступово перетворюється на «екологічний союз». Країни-члени ЄС зобов'язані інтегрувати завдання охорони довкілля до нормативно-правових актів, що діють у всіх сферах політики, та інкорпорувати в національне право директиви ЄС щодо охорони довкілля.

Питаннями охорони довкілля на рівні ЄС займаються: Європейське агентство з охорони довкілля (*див. Агентство з охорони довкілля (європейське)*) та Європейська мережа екологічної інформації та спостережень (ЄМЕІН). Метою цих організацій є забезпечення ЄС, країн-учасниць та країн, що не є членами ЄС, достовірною інформацією, здійснення заходів щодо захисту довкілля, належне інформування громадськості.

Спільна політика ЄС стосовно довкілля ґрунтується на принципах:

- попереджувальному принципі;
- принципах щодо вжиття превентивних заходів;
- принцип «забруднювач має платити» щодо компенсації шкоди довкіллю.

Робота ЄС щодо довкілля все більше відзначається інтегрованим превентивним підходом, який враховує людську діяльність та її наслідки для довкілля загалом. Проактивна політика добровільного попередження відображена в Директиві про оцінювання впливу певних державних і приватних проектів щодо довкілля та природних ресурсів, які беруть до уваги зобов'язання відповідно до міжнародної Конвенції про оцінювання впливу на довкілля в транскордонному контексті (підписана у м. Еспо (Фінляндія)).

Попередження також є метою Регламенту про схему «екоаудиту», який дозволяє добровільну участь компаній промислового сектора в схемі екоменеджменту та аудиту (СЕМА або екоаудит). Ця схема ґрунтується на трьох елементах:

- розробленні та реалізації згаданими компаніями екологічних політик, програм і систем управління для місць виробництва;
- систематичному, об'єктивному та періодичному оцінюванні ефективності цих програм і систем незалежними перевірниками;
- щорічному інформуванні громадськості у формі представлення компаній, які беруть участь у системі «екологічних декларацій». Логотип ЄС має поліпшити імідж організацій, які дбають про зменшення їхнього впливу на довкілля, беручи участь у схемі.

Зусилля політики ЄС щодо довкілля, спрямовані на боротьбу із забрудненням і незручностями, мають на меті таке: зафіксувати показники якості європейської води; контролювати викиди у водне середовище ЄС, боротися з забрудненням моря та повітря, запобігати промисловим нещасним випадкам і боротися з шумовим забрудненням.

Лісабонський договір віддає пріоритет ЄС меті забезпечення стійкого розвитку в Європі на основі високого рівня охорони довкілля. Це робить «сприяння вживанню заходів на міжнародному рівні для рішення регіональних або всесвітніх екологічних проблем і, зокрема, боротьбі зі зміною клімату» однією з цілей екологічної політики. Екологічна політика ЄС повинна проводитися «з урахуванням необхідності збереження та поліпшення довкілля».

Європейський Парламент відіграє важливу роль у формуванні екологічного законодавства ЄС. Протягом восьмого терміну він займався питаннями законодавства, що впливають з кругового плану дій в області економіки (щодо відходів, акумуляторів, транспортних засобів з вичерпаним терміном експлуатації, захоронення відходів тощо), зміни клімату (ратифікація Паризької угоди тощо).

Парламент неодноразово визнавав необхідність поліпшення заходів з реалізації політики в якості ключового пріоритету. У резолюції «Поліпшення надання вигід від заходів ЄС з охорони навколишнього середовища: зміцнення довіри за допомогою поліпшення знань і реагування» він піддав критиці незадовільний рівень застосування права навколишнього середовища в державах-членах і зробив кілька рекомендацій для більш ефективної реалізації, таких як поширення передового досвіду між державами-членами та між регіональними і місцевими органами влади. В своїй позиції по поточній програмі дій з охорони навколишнього середовища Парламент наголосив на необхідності більш суворого дотримання природоохоронного законодавства ЄС. Крім того, він закликав підвищити безпеку інвестицій, що підтримують екологічну політику і зусилля по боротьбі зі зміною клімату, а також приділяти більше уваги екологічним проблемам в інших стратегіях.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Современная экологическая политика [Електронний ресурс] // Режим доступу : [http:// www.greensalvation](http://www.greensalvation); 3) Периодический бюллетень «ЕС – индикаторы реализации политики охраны окружающей среды» [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ec.europa.eu/environment/pubs>; 4) Электронная библиотека документов ЕС [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.eudor.com:8443>; 5) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu>; 6) Офіційний сайт : European Commission : Environment [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ec.europa.eu/environment/policy>; 7) Офіційний сайт : Центр документації ЕС Інститута Європы РАН [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.edc-aes.ru>; 8) Офіційний сайт

: *European Parliament [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/71/vides-politika-visparigi-principi-un-pamatsistema>.*

Оксана Озаріна, Ганна Горіна

СПІЛЬНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ РИБАЛЬСТВА; COMMON FISHERIES POLICY – одна із секторальних спільних політик ЄС, яка спрямована на забезпечення сталого розвитку рибного господарства за рахунок погодженого управління використанням рибних ресурсів і зростанням галузі.

Головними цілями спільної політики у сфері рибальства є: досягнення стабілізації обсягів уловів, збереження рибних запасів; розв'язання конфліктів між рибалками та риболовними підприємствами окремих країн-членів ЄС; забезпечення охорони рибних ресурсів зони ЄС від промислу третіх країн.

Основними сферами спільної політики у сфері рибальства є:

- 1) встановлення спільних правил для забезпечення стабільного розвитку рибальства у Європі з урахуванням екологічних чинників;
- 2) надання національним органам фінансової допомоги у сфері рибальства;
- 3) моніторинг розмірів рибальського флоту у ЄС;
- 4) надання фінансової та технічної підтримки ініціативам, щодо розвитку галузі рибальства;
- 5) проведення переговорів у сфері рибальства з міжнародними організаціями та третіми країнами від імені всіх країн-членів ЄС;
- 6) підтримка виробників, переробників і дистриб'юторів щодо встановлення справедливої ціни на рибну продукцію та забезпечення довіри споживачів;
- 7) стимулювання розвитку аквакультури у зоні ЄС;
- 8) фінансування наукових досліджень і збору даних для забезпечення надійної основи для розробки політики та прийняття рішень у сфері рибальства.

Основними інструментами спільної політики у сфері рибальства є: щорічні квоти вилову окремих видів риби (встановлюються Європейською Комісією для всієї зони ЄС), контроль за дотриманням квот, дотримання стандартів якості; раціоналізація та модернізація рибної промисловості, розширення доступу до рибних ресурсів, які перебувають у економічних зонах третіх країн.

Політика щодо рибальства спочатку була частиною сільськогосподарської політики Спільноти (*див. Спільна сільськогосподарська політика*). Перші заходи на шляху відокремлення спільної політики у сфері рибальства у самостійну секторальну політику здійснено у 1970 р., після прийняття рішення про надання рівного доступу водних ресурсів представникам усіх країн-членів ЄЕС. З 1 січня 1977 р. кордони риболовецьких зон було розширено до 200 миль на узбережжі Північного моря та у північній частині Атлантичного океану. Самостійну політику Спільноти щодо збереження та управління рибними ресурсами було запроваджено 25 січня 1983 р. У 1992 р. затверджено Систему Європейської Спільноти щодо рибальства. Вона торкалася всіх видів діяльності, пов'язаних з експлуатацією живих водних ресурсів, а також переробкою та збутом продукції рибальства та аквакультури. Основною метою функціонування цієї системи є вирішення проблеми виснаження рибних запасів і забезпечення відповідальної експлуатації водних ресурсів, зокрема шляхом створення належних умов для збереження та охорони цих ресурсів. У цьому контексті в ЄС було запроваджено єдину систему риболовецьких ліцензій та видання інших спеціальних дозволів, а також визначено детальні правила проведення реструктуризації риболовецького сектору. Для

забезпечення реалізації поставлених цілей запроваджено багаторічні програми управління риболовецькою діяльністю та контролю за станом виконання заходів спільної політики у сфері рибальства.

Спільну політику у сфері рибальства було переглянуто у 2002 р. і сформульовано її нові завдання: підвищення ефективності захисту та збереження водних біоресурсів, а також зведення до мінімуму впливу промислової діяльності на морські екосистеми. Заплановано відповідні реформи, які мали підвищити ефективність рибного промислу, забезпечити розвиток аквакультури та гідний рівень життя для тих, хто залежить від сфери рибальства із врахуванням інтересів споживачів. Реалізація таких заходів базується на довгостроковому підході до управління рибними ресурсами та створенні багаторічних планів відновлення запасів рибних ресурсів та аквакультури.

У 2005 р. Європейська Комісія розробила План дій на 2006-2008 р., які мали сприяти спрощенню правового регулювання рибальства та містив нові заходи щодо збереження рибних ресурсів та контролю за ними. У рамках плану передбачено встановлення загальних допустимих обсягів і квот промислу, заходи щодо охорони ресурсів, гранична тривалість періоду промислу та технічних заходів щодо охорони рибних мальків, збору та використання даних, моніторингу, виконання зобов'язань і правил промислу поза зоною ЄС тощо. Це стосувалося насамперед основних промислових риб і морепродуктів (тріски, палтуса, камбали, хека, оселедця, анчоуса, норвезького лобстера) у зоні ЄС з враховано наслідків вступу до ЄС нових країн (насамперед країн Балтики). Після цього було реалізовано заходи щодо покращення балансу промислових потужностей та рибних ресурсів (зниження тоннажу рибальських судів) та виконано санкції ЄС проти країн, які порушують правила рибної ловлі.

У 2006 р. ЄС приєднався до Програми дій із захисту рибних ресурсів і морської екології у рамках Генеральної рибальської комісії по Середземному морю, до Конвенції з міжнародної торгівлі видами фауни і флори, що перебувають під загрозою, а також до заборони на імпорт ікри та інших продуктів переробки осетрових риб з Каспійського моря. У регламенті Ради ЄС про Європейський рибальський фонд (2006 р.) на реалізацію заходів спільної політики у сфері рибальства у 2007-2013 рр. передбачено використання 3,8 млрд. євро, виділених з бюджету ЄС. У 2008 р. Радою міністрів рибальства прийнято пакет надзвичайних заходів допомоги рибальському сектору, який зазнав втрат від різкого зростання цін палива та наслідків реструктуризації промислового флоту (часткове покриття втрат прибутку судовласникам і зарплати рибалкам через обмеження строків промислу; переоснащення судів енергоекономічними двигунами та устаткуванням; скорочення добувних потужностей флоту на 30 % до 2012 р.; фінансування дострокового виходу рибалок на пенсію та ін.).

У Зеленій книзі з реформи Спільної політики у сфері рибальства (2009 р.) передбачається розпочати чергову реформу спільної політики у сфері рибальства у 2012 р. Вона буде стосуватися таких напрямів цієї політики: боротьба з нелегальним рибальством; довгострокове планування використання всіх ресурсів і морепродуктів; запобігання викиданню продуктів непромислових кондицій; реструктуризація рибальського флоту (відповідно до рибних ресурсів); випереджальний розвиток аквакультури; покращення ринкової і торговельної політики, що стосуються рибальства. Здійснення реформи у зазначених сферах повинно підвищити життєздатність рибальського сектору у ЄС на тривалу перспективу.

Нова спільна політика у сфері рибальства (CFP) була узгоджена Радою і Парламентом ЄС і вступила в силу з 1 січня 2014 р., яка спрямована на забезпечення громадян ЄС стабільним, безпечним і здоровим продовольством в довгостроковій перспективі. Нова політика прагне принести нове процвітання риболовного сектору, покласти край залежності від субсидій і створити нові можливості для робочих місць і зростання в прибережних районах. У той же час, вона сприяє відповідальності галузі у сфері управління морськими ресурсами.

Основними засадами оновленої політики є наступні:

- вживання заходів проти надмірного лову риби та на користь сталого управління у сфері рибальства;

- забезпечення продуктивності рибних запасів для максимізації довгострокового вилову;

- започаткування багаторічних планів, заснованих на екосистемному підході. Нова спільна політика у сфері рибальства здійснюватиметься за допомогою багаторічних планів та керуватиметься екосистемним підходом та принципом застереження. Наукові дані про стан запасів будуть надійнішими, а риболовецьке господарство матиме кращу та стабільнішу основу для довгострокового планування та інвестицій. Це захистить ресурси та максимізує довгострокові врожаї;

- спрощення правил і започаткування децентралізованого управління. Реформа уточнить ролі та обов'язки кожного учасника та наблизить рішення до риболовних майданчиків. Законодавці ЄС визначать загальні рамки, основні принципи, загальні цілі, показники ефективності та часові рамки. Держави-члени вирішать фактичні заходи з реалізації та будуть співпрацювати на регіональному рівні;

- активізація заходів, корисних для дрібного рибальства. Реформована спільна політика у сфері рибальства поширює до 2022 р. право держав-членів обмежувати риболовлю в зоні в межах 12 морських миль від берегової лінії. Майбутній фінансовий інструмент рибного господарства включатиме заходи, корисні для дрібного рибного господарства, та допоможе місцевій економіці адаптуватися до змін;

- запровадження нових маркетингових стандартів і більш чіткого маркування. Нові маркетингові стандарти щодо маркування, якості та простежуваності дадуть споживачам чіткішу інформацію та допоможуть підтримувати сталу риболовлю. Певна інформація щодо маркування буде обов'язковою, наприклад, для диференціації продуктів рибного господарства та аквакультури;

- надання фінансової допомоги ЄС для підтримки цілей сталого розвитку. Фінансова допомога ЄС буде надана для підтримки цілей сталого розвитку СЗП. Основна увага буде зосереджена на екологізації, інноваціях, прибережному розвитку, науці та дослідженнях;

- надання актуальної інформації про стан морських ресурсів. Надійна та актуальна інформація про стан морських ресурсів є важливою для підтримки обґрунтованих рішень управління, а також для ефективної реалізації реформованої СЗП. Державам-членам ЄС буде доручено збирати, зберігати та обмінюватися науковими даними про рибні запаси та вплив риболовлі на рівні морського басейну. Для координації цієї діяльності будуть створені національні програми досліджень;

– дотримання міжнародної відповідальності. У міжнародних та регіональних організаціях ЄС посилить свою роль чесного брокера задля збереження рибних запасів та морського біорізноманіття. Він створить міцні альянси та вживатиме дій з ключовими партнерами для боротьби з незаконним виловом риби. У двосторонніх угодах про риболовлю з країнами, які не є членами ЄС, ЄС сприятиме стійкості, належному управлінню та принципам демократії, прав людини та верховенства права.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *European Commission : Fisheries [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/fisheries/cfp_en.htm*

Ганна Горіна

СПІЛЬНА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ПОЛІТИКА ЄС; COMMON AGRICULTURAL POLICY OF THE EUROPEAN UNION (CAP) – в широкому розумінні – це напрям спільної політики ЄС, спрямований на:

- покращення правового регулювання відносин в аграрній сфері;
- вдосконалення адміністративних відносин між відповідними інститутами та суб'єктами господарювання в сільському господарстві;
- прийняття економічно доцільних та ефективних регуляторних актів, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності сільського господарства ЄС і розвитку сільської місцевості;
- сприяння подальшій лібералізації сільського господарства ЄС у відповідності до вимог СОТ.

У вузькому розумінні — це система субсидій, які виплачуються фермерам ЄС, що дозволяє гарантувати виробництво достатньої кількості сільськогосподарської продукції та забезпечити справедливий рівень життя громадян, які зайняті в аграрній сфері ЄС.

Завдання CAP:

- 1) стимулювання внутрішньоєвропейської спеціалізації та поділу праці в аграрній сфері з урахуванням того, що Північ і Південь Європи значною мірою мають взаємодоповнюючі типи сільськогосподарського виробництва;
- 2) реалізація бюджетної підтримки галузі;
- 3) розвиток інфраструктури села як фізичного, так і інтелектуального характеру. До першої належать дороги, електрифікація та телефонізація, комунікаційні служби, матеріальні вкладення в систему освіти. До другої – сільськогосподарська наука, сільськогосподарська освіта, поширення знань, система охорони здоров'я тощо;
- 4) вирішення екологічних проблем. Сільська місцевість виступає не тільки як сфера розміщення сільського господарства та інших видів діяльності, але й як найважливіша частина природного ландшафту, основна частина земельних ресурсів, що вимагає істотних змін технології сільськогосподарського виробництва, забезпечення його природоохоронного характеру;
- 5) планування господарської діяльності агропромислового комплексу ЄС.

Цілі та завдання CAP ЄС суттєво змінювалися в процесі розвитку об'єднання. Спочатку головною метою було стимулювання сільськогосподарського виробництва та забезпечення населення необхідною кількістю сільськогосподарської продукції. Значне перевиробництво, що було

зафіксоване у 1980-х роках, і зростання роздрібних цін скоригувало напрями CAP ЄС в бік здешевлення регулятивних заходів та обмеження обсягів сільськогосподарського виробництва. Сучасна CAP ЄС націлена на підвищення конкурентоспроможності сектору та якості продукції, забезпечення паритету доходів сільського та міського населення, зменшення обсягів підтримки експорту. Істотно зростає значення та екологічних факторів сільськогосподарського виробництва та сільських районів. Криза 2008-2009 рр. висунула нові завдання щодо забезпечення сталості сільськогосподарського виробництва в умовах значних коливань світових цін на сільськогосподарську продукцію.

Стратегія 2014-2020 рр. (із загальним бюджетом в 408,3 млрд євро, друга за обсягом фінансування політика ЄС) передбачає виділення основної частини (близько 310 млрд) на прямі платежі для підтримки виробництва. На сільський розвиток буде витрачатися втричі менше (понад 90 млрд), і лише невеликий залишок спрямований на субсидування експорту.

Але істотно змінені пріоритети та механізм використання цих коштів. ССП 2014-2020 рр. націлена одночасно на забезпечення стійкості сільськогосподарського виробництва і виконання нею екологічно-кліматичної стабілізаційної функції. Реформа на думку аналітиків має компромісний характер, «розмиваючи» традиційну межу між «виробничо-торговельною» і «соціально-екологічною» опорами ОСП і розширює права країн-членів в імплементації конкретних заходів (перерозподіл коштів між опорами, розмірами збереження пов'язаних з конкретними галузями і продуктами субсидій, підтримки молодих фермерів і ін.), що створює загрозу ренаціоналізації ССП. Крім того, передбачається додаткова лібералізація регулювання внутрішніх ринків (зниження масштабів і цін державних ринкових інтервенцій, перенесення акценту на підтримку приватного зберігання і виведення частини продукції з ринку, відміна фіксованих квот виробництва тощо) на тлі зниження захисту від агропродовольчого імпорту та підтримки експорту.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Чернега О.Б. Промислова та сільськогосподарська політика ЄС: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / О.Б. Чернега, В.С. Білозубенко ; ДонНУЕТ ім.М.ТуганБарановського. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2009. – 252 с.; 3) Офіційний сайт : EuroActive Network [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.euractiv.com/en/cap/cap-reform-debatehijacked-new-prioritiesnews-497946>; 4) Офіційний сайт : European commission : Agriculture [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/agriculture/index_en.htm.

Оксана Чернега

СПІЛЬНА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ПОЛІТИКА ЄС І СИСТЕМА СОТ. Механізми спільної сільськогосподарської політики ЄС з моменту їх впровадження не відповідають вимогам ГАТТ/СОТ щодо субсидування виробників та експортерів сільськогосподарської продукції.

Починаючи з 1980-х років ЄС, переважно під тиском міжнародної Спільноти, поступово реформує спільну сільськогосподарську політику ЄС.

На початку 1991 р. ЄС постав перед дуже складним питанням: як досягнути згоди з міжнародними торговельними партнерами (рятувати Уругвайський раунд), подолати хронічне перевиробництво та невпинне зростання цін на

сільськогосподарську продукцію в Спільноті, та забезпечити підвищення рівня життя сільського населення. Реформування спільної сільськогосподарської політики ЄС, націлене на зниження цін, повинно було трансформуватися в зниження експортних субсидій (або та повне їх скасування) упродовж чотирьох чи п'яти років (залежно від рівня світових цін).

В грудні 1993 р. було завершено Уругвайський раунд переговорів. Угода про сільське господарство (перейменована після того, як ГАТТ перетворилась на СОТ, на угоду СОТ про сільське господарство) визначила засади міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами після Уругвайського раунду. Угода базується на трьох принципах: 1) *внутрішня підтримка* – декілька категорій тимчасово припустимих цінових дотацій на внутрішньому ринку; 2) *експортні субсидії* – обмеження на експортні субсидії за базовими кількостями та бюджетними витратами; 3) *доступ до ринку* – гарантований мінімум імпорту на внутрішній ринок і зобов'язання переробити всі нетарифні бар'єри в тарифні на еквівалентній основі.

Доський раунд переговорів (переговори розпочалися в листопаді 2001 р. і на вересень 2013 р. не були завершені) присвячено вирішенню проблем глобального розвитку, серед яких: питання імплементації угод СОТ; сільське господарство; доступ до ринку несільськогосподарських товарів; правила торгівлі (питання антидемпінгу, субсидій та компенсаційних заходів, регіональних торговельних угод тощо); торгівля послугами; торговельні аспекти прав інтелектуальної власності; вирішення суперечок; сприяння торгівлі; питання розвитку (загальні принципи, спеціальний та диференційний режим, технічна допомога, питання імплементації, інші питання розвитку для найменш розвинутих країн).

Згідно з позицією багатьох учасників раунду, спільна сільськогосподарська політика ЄС протидіє розвитку сільського господарства у країнах третього світу. Протиріччя між США, ЄС, країнами, що розвиваються, не дозволили у визначений термін (до березня 2003 р.) узгодити порядок денний переговорів про скорочення аграрних субсидій.

Загострення напруги в СОТ стало для ЄС потужним стимулом реформувати спільну сільськогосподарську політику ЄС в рамках проміжного перегляду 2003 р. (*див. Реформа Фішлера*). Були прийняті рішення щодо подальшого впровадження прямих виплат фермерам, що дозволило скоротити масштаби надвиробництва, податки на імпорт, експортні субсидії.

Наприкінці березня 2004 р. у м. Женеві відбувся черговий раунд переговорів СОТ, на якому країни, що розвиваються, знову закликали ЄС і США скасувати їхні експортні субсидії. ЄС заявив про свій намір обговорити скасування експортних субсидій щодо тих продуктів, які становлять особливий інтерес для країн, що розвиваються, відзначивши, однак, що якщо маються на увазі «всі продукти, це зажадає окремого обговорення».

Паскаль Ламі, член Комісії ЄС з питань торгівлі, заявив, що розмір сільськогосподарських субсидій ЄС залишається на рівні 45 млрд. дол. на рік, і підкреслив, що «Євросоюз, як і будь-яка інша країна, має право на підтримку свого сільського господарства, щоб забезпечити свою продовольчу безпеку, якість і безпеку продуктів і захист довкілля».

На початку травня 2004 р. в Ірландії відбулася зустріч міністрів сільського господарства 25 країн-членів ЄС із метою обговорення стратегії переговорів із СОТ. Було відзначено, що реформа спільної сільськогосподарської політики ЄС уже призвела до скорочення державної допомоги сільгоспвиробникам; необхідно розширювати надання пільгового доступу на ринок ЄС для експортерів із країн, що розвиваються (ЄС є найбільшим світовим імпортером сільськогосподарської

продукції з країн, що розвиваються, поглинає 85 % сільськогосподарського експорту з Африки та 45 % з Латинської Америки).

11 травня 2004 р. була озвучена спільна заява членів Комісії ЄС з питань торгівлі та аграрних питань Паскаля Ламі та Франца Фішлера про те, що країни ЄС готові скасувати експортні сільськогосподарські субсидії за умови, що їхні партнери по СОТ зроблять відповідні кроки назустріч. Це викликало серйозне невдоволення сільськогосподарських організацій ЄС та одержало негативну оцінку, насамперед у Франції, фермери якої одержують найбільші субсидії ЄС. Міністр сільського господарства цієї країни Ерве Гаймар заявив, що «такий поворот може бути дуже небезпечний тактично» та, пропонуючи його, члени Комісії перевищують свої повноваження в рамках мандата на переговорах в рамках СОТ. Найбільші фермерські профспілки Франції, Ірландії, Бельгії та Угорщині також висловили невдоволення даними ініціативами.

Через таку реакцію П. Ламі та Ф. Фішлер уточнили, що субсидії запропоновано скасувати не відразу, а в міру досягнення взаєморозуміння із країнами-експортерами по ряду питань, що виникли. Зокрема, це стосується перебудови управління аграрною галуззю в Австралії та Канаді, де контроль держави над фермерами занадто великий, що суперечить правилам вільного ринку та нормам СОТ. Також є претензії до США, що здійснюють підтримку аграрного сектора в неменших обсягах, чим це робить ЄС (де експортні субсидії, не говорячи вже про більше приховані механізми підтримки селян, досягають більше 50 млрд. євро на рік).

Доський раунд переговорів так і не завершився, як планувалось, у січні 2005 року. ЄС зазнав додаткового тиску з приводу реформування спільної сільськогосподарської політики у 2005-2006 рр. У грудні 2005р. на саміті СОТ в м. Гонконгу вдалося зблизити позиції ЄС і країн, що розвиваються («група 90») з питань скасування субсидій та полегшення доступу до ринку ЄС (особливо щодо цукру, бананів і бавовни), однак деякі питання щодо торгівлі сільськогосподарською продукцією залишилися невирішеними. ЄС використовує різні методи регулювання торгівлі. Наприклад, у листопаді 2005 р. ЄС впровадив окрему тарифну квоту з нульовим митом для бананів із країн Африки, Карибського басейну та Тихого океану (АКТ), підвищивши мито на їх ввезення з країн Латинської Америки з 75 до 176 євро за одну тонну. В лютому 2006 р. було впроваджене ліцензування імпорту яблук з країн Південної півкулі (Аргентини, Австралії, Нової Зеландії) для запобігання їх масованому ввезенню. На двосторонній основі до січня 2006 р. було завершено підписання угод, що регулюють імпорт рису, з основними його постачальниками до ЄС (США, Індією, Пакистаном, Таїландом). Досягнуто згоди по торгівлі вином зі США.

На початку 2006 р. ЄС погодився знизити імпортні мита в середньому на 39 % і скасувати експортні субсидії на агропродовольчу продукцію до 2013 р. обумовивши подальше зниження мит до 54 % відповідним зниженням мит США та скороченням субсидій американським фермерам з 22 до 15 млрд. дол. на рік, на що не погодилася американська влада.

У червні 2006 р. основні організації сільгоспвиробників ЄС висловилися проти подальших поступок на переговорах в рамках Доського раунду СОТ, підкресливши, що прийняття вимог країн-аграрних експортерів призвело б до колапсу у виробництві ЄС м'яса, зерна, цукру, овочів і фруктів, падінню фермерських доходів на чверть і втраті одного мільйону робочих місць.

У 2007 р. тривали, хоча й без помітного успіху, переговори на багатосторонній основі про лібералізацію агропродовольчої торгівлі в рамках СОТ. У січні 2007 р. Франція в черговий раз виступила проти зниження мит ЄС на

агропродовольчі товари в середньому більш ніж на 39 %. Європейська Комісія пропонувала зниження до 50 %, щоб наблизитися до вимог країн, що розвиваються, та підштовхнути США до скорочення підтримки своїх фермерів з 23 до 15 млрд. дол. на рік.

У липні 2007 р. з метою виходу з глухого кута Доського раунду СОТ без неприйняттого для європейських фермерів повного демонтажу зовнішньоекономічних інструментів спільної сільськогосподарської політики ЄС Європейська Комісія підтвердила свої компромісні пропозиції щодо зниження найбільш високих тарифних ставок на агропродовольчий імпорту на 60 %; зниження до 8 % частки «чутливих» продуктів, що вимагають високого ступеня митного захисту; скорочення «сукупних субсидій, що спотворюють торгівлю», на 75 % за умови вживання подібних заходів США та іншими розвиненими країнами-експортерами та зниження країнами, що розвиваються (особливо Китаєм, Бразилією та Індією) імпорту тарифів на несільськогосподарські товари в середньому до 15 %.

Наприкінці липня 2008 р. в м. Женеві безрезультатно завершився черговий раунд переговорів про лібералізацію ринків (Доський раунд).

Протягом 2009-2012 рр. ЄС продовжував в межах спільної сільськогосподарської політики ЄС підтримувати національних виробників. Наприклад, Європейською Комісією наприкінці 2010 р. було схвалено двадцять трирічних програм з просування продовольства з країн ЄС на ринки третіх країн з бюджетом понад 60 млн. євро (50 % – це бюджет ЄС).

Крім того ключовими темами у відносинах ЄС і країн АКТ були питання зміни режиму торгівлі бананами та вироблення нової редакції Котонуської конвенції. Учасники Об'єднаної парламентської асамблеї ЄС – АКТ (2010р.) були одностайні з приводу того, що Європейська Комісія повинна збільшити обсяг допомоги країнам-виробникам бананів з регіону АКТ. На думку парламентаріїв, запропонованого пакета компенсаційних заходів обсягом 190 млн. євро явно не достатньо для адаптації країн АКТ до нових правил імпорту бананів до ЄС. Зазначені норми набрали чинності з 15 грудня 2009 р., коли ЄС і країни Латинська Америки підписали угоду, відповідно до якої до 2017 р. рівень тарифів на банани, імпортовані до ЄС з країн, що не входять до групи АКТ, знизиться на 35 %. Це означає, що банани з країн АКТ позбудуться серйозної конкурентної переваги в порівнянні з виробниками з Латинської Америки. Вже в 2008 р. 72 % від усього імпорту бананів до ЄС припадало на частку виробників з країн Латинської Америки, решта – на країни АКТ (17 %) і країни-члени ЄС (10,5 %). При цьому країни регіону АКТ поставляють банани практично виключно до ЄС. У заяві, прийнятій за підсумками сесії Асамблеї вказується, що через недостатній обсяг виплат може бути завдано серйозної шкоди сталому розвитку регіону АКТ.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : World Trade Organization [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/dda_e.htm; 3) Офіційний сайт : Асоціація європейських дослідників: «Європейський Союз: факти и коментарии» [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.edc-aes.ru/site/ru/union/archive.html>.

Оксана Чернега

СПІЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ЄС; JOINT INSTRUMENTS: JEREMIE, JESSICA, JASPERS, JASMINE – фінансові інструменти ЄС, які були сформовані у 2007 р. для досягнення основних цілей регіональної політики (політики згуртування) країн-членів ЄС. Це додаткові дієві ресурси, які використовуються для розвитку специфічних сфер діяльності.

Спеціальні інструменти підтримки ЄС поділяються на:

- 1) спільні інструменти підтримки: Jaspers, Jasmine, Jeremie, Jessica;
- 2) інструмент підготовки до вступу країн-кандидатів на вступ до ЄС (див. *Інструмент підготовки до вступу в ЄС*).

Спільні інструменти підтримки були запропоновані Європейською Комісією (Генеральним Директоратом з регіональної політики) спільно з групою Європейського інвестиційного банку та іншими фінансовими установами. Інструменти були розроблені як чотири ініціативи для того, щоб в рамках програмного періоду 2007-2013 рр. регіональна політика (згуртування) стала більш ефективною та стійкою. Інструменти спеціальної підтримки мають таке призначення:

1) JASPERS (Joint Assistance to Support Projects in European Regions) – це фінансові ресурси для підтримки проектів у регіонах Європи, які є механізмом надання технічної допомоги для дванадцяти країн ЄС, які приєдналися до ЄС у 2004 р і 2007 р. Фонд забезпечує заінтересовані країни-члени підтримкою для підготовлених ними великих проектів щодо розвитку інфраструктури. JASPERS може надавати допомогу на всіх стадіях проектного циклу – від первинної ідентифікації проекту, до рішення про надання гранту, а саме:

- підготовка проектів (наприклад, аналіз витрат і вигод, фінансовий аналіз, оцінка середовища, планування закупівель);
- огляд документації (наприклад, техніко-економічні обґрунтування, заявки на отримання грантів і т.д.);
- надання рекомендацій з дотримання законодавства ЄС (екологічні, конкуренція та т.д.).

Європейська практика використання JASPERS свідчить, що проекти, які отримали допомогу від JASPERS затверджуються значно швидше, ніж інші;

2) JASMINE (Joint Action to Support Micro-Finance Institutions in Europe) – це фінансові ресурси підтримки невеликих фінансових установ в Європі, діяльність яких спрямована на надання технічної та фінансової допомоги небанківським постачальникам мікро-кредитів для покращення якості їх діяльності, сприяння розвитку даної практики в області мікrokредитування, розробки проекту кодексу поведінки для мікро-кредитних установ;

3) JEREMIE (Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises) – це фінансовий інструмент, розроблений за ініціативою Європейської Комісії спільно з Європейським інвестиційним фондом. JEREMIE сприяє розвитку малих і середніх підприємств;

4) JESSICA (Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas) – це фінансові ресурси спільної європейської підтримки щодо інвестування сталого розвитку міських районів. Інструмент створений за ініціативою Європейської Комісії у співпраці з Радою Європейського банку розвитку. Крім підтримки сталого міського розвитку, фонд допомагає у регенерації фінансових інжинірингових механізмів.

Інструмент допомоги до вступу до ЄС (IPA) призначений для підтримки потенційних країн-кандидатів до вступу в ЄС. IPA замінив собою попередні фонди, які сприяли підготовці до розширення ЄС на Схід у 2004-2006 рр., а саме:

- 1) Фонд структурної політики для підготовки до вступу в ЄС (ISPA);
- 2) Спеціальна програма для розвитку села (Sapard).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Special support instruments. Regional policy – INFOREGIO. European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.stat.si/doc/reg/NUTS%202003.pdf>*; 3) *Регіональна політика Європейського союзу : навчальний посібник. для студ. спец. «Міжнар. економіка» 8.03050301 всіх форм навчання [Текст] / Т.Г. Шеремет; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Каф. міжнар. економіки. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2012. – 100 с.*

Юрій Яковенко

СПІЛЬНІ ПОЛІТИКИ ЄС – це спільні дії країн-членів, що реалізуються для досягнення цілей ЄС, у межах компетенцій та під егідою ЄС (має керівну роль). Вони спрямовані на вирішення загальних суспільно-політичних і соціально-економічних проблем у конкретних сферах життя. Спільні політики розробляються інститутами ЄС (див. *Інститути ЄС*), які затверджують їх цілі, завдання, заходи та механізми їх реалізації у відповідних програмних документах. Реалізація спільних політик базується на системі європейського права (див. *Європейське право*), законодавстві ЄС (див. *Законодавство ЄС*) та принципах європейської інтеграції (див. *Європейська інтеграція*). Їх перелік відповідає специфіці інституційних форм міжнародної інтеграції (митний союз, спільний ринок, економічний і валютний союз), а також принципам демократії та захисту прав людини.

На основі створення митного союзу реалізується політика щодо формування та розвитку єдиного внутрішнього ринку ЄС (див. *Внутрішній ринок (європейський)*) та регулювання торгівлі з третіми країнами (у тому числі спільна митна політика). Створення спільного ринку включає проведення політики у сфері вільного руху товарів і послуг (у тому числі спільної політики щодо стандартизації та сертифікації, політики щодо захисту інтелектуальної власності, політики щодо побудови ринку банківських і фінансових послуг), у сфері розвитку ринку праці та вільного руху працівників, у сфері вільного руху капіталів. Утворення економічного та валютного союзу передбачає проведення єдиної монетарної політики та уніфікацію економічної політики, зокрема забезпечення бюджетної дисципліни та фінансової солідарності.

Спільні політики щодо громадян включають: 1) забезпечення прав громадян та їх захист; 2) проведення інформаційної, аудіовізуальної та культурної політики; 3) проведення спільної політики щодо захисту прав споживачів.

Регулювання економіки базується на проведенні горизонтальних політик і політик у різних секторах економіки (секторальні). Горизонтальні спільні політики – це такі політики, цілі, завдання та заходи яких розповсюджуються на всі сфери чи сектори європейської економіки. До таких політик належать: 1) політика регіонального розвитку (регіональна політика); 2) політика соціального розвитку (соціальна політика); 3) податкова політика; 4) політика щодо конкуренції; 5) політика у сфері довкілля (екологічна політика). Політики у різних секторах економіки – це такі політики, цілі, завдання та заходи яких стосуються певних сфер чи секторів економіки. До таких політик належать: 1) промислова та підприємницька політика; 2) політика у сфері досліджень і технологій (інноваційна); 3) енергетична політика; 4) транспортна політика; 5)

сільськогосподарська політика; б) політика щодо рибальства. Усі горизонтальні та секторальні політики мають міжнародний аспект, тому їх заходи підтримуються зовнішніми політиками ЄС.

До зовнішніх політик ЄС належать: 1) торговельна політика (на основі митного союзу); 2) політика допомоги з розвитку; 3) політика щодо розвитку зовнішніх відносин, у тому числі Європейська політика сусідства (див. *Європейська політика сусідства*).

Реалізація спільних політик пов'язана з формуванням у рамках ЄС економічного, інформаційного, науково-дослідного, політичного просторів, а також з використанням концепції та створенням трансєвропейських мереж (зокрема це стосується транспортної, енергетичної, аудіовізуальної та ін. політик).

Усі спільні політики є взаємопов'язаними. Окремі їх цілі, завдання та заходи інтегруються у конкретних напрямках загальної соціально-економічної політики, що передбачає використання спеціальних інституційних механізмів (програм, проєктів, мереж тощо). У відповідності до Лісабонської стратегії спільні політики ЄС мають бути спрямовані на підвищення конкурентоспроможності європейської економіки (головним чином за рахунок стимулювання інновацій), забезпечення зайнятості та сталого розвитку.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу [Текст] / Н. Мусис ; пер. з англ. – К. : К.І.С., 2005. – 466 с.; 2) Международная интеграция [Текст]: Учебное пособие / О.Б. Чернега, В.С. Белозубенко, И.С. Бондаренко, А.Ю. Молчанова, Л.М. Самосьонок, А.А. Семенов ; под ред. О.Б. Чернеги. – 2-е. изд, обновл. и доп. – Донецк: «Капитан», 2009. – 350 с.

Ганна Горіна

СПИНЕЛЛІ АЛЬТЬЄРО (1907-1986), SPINELLI ALTIERO – італійський політик, видатний європейський діяч, один з «батьків-фундаторів» Європейського Союзу. Альтєро Спінеллі був співавтором Маніфесту Вентотене, головною метою якого було об'єднання європейських країн в єдину федерацію сполучених штатів Європи, щоб запобігти новим війнам. Він був прийнятий в 1984 р. переважною більшістю в Європейському Парламенті та слугував важливим джерелом натхнення для зміцнення угод ЄС в 1980-х - 1990-х рр. У 1960х рр. Альтєро Спінеллі був членом Європейської Комісії з 1970 по 1976 рр. З 1979 по 1986 рр. – член Європейського Парламенту.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Founding fathers of the EU: Spaak Paul-Henri* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/about-eu/eu-history/founding-fathers/pdf/altiero_spinelli_en.pdf

Ганна Горіна

СТАТИСТИЧНА НОМЕНКЛАТУРА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ; NOMENCLATURE OF TERRITORIAL UNITS FOR STATISTICS (NUTS) – класифікація регіонів ЄС, яку було створено Євростатом (див. *Європейське статистичне агентство*) у 1970-х рр. у зв'язку з активізацією регіональної політики ЄС. Номенклатуру було введено в ЄС у 1988 р. Як офіційну класифікацію

територіальних одиниць для статистичного обліку (скорочено NUTS, сучасна офіційна назва – Common classification of territorial units for statistics). Остаточню її узаконено в 2003 р. До основних нормативних актів, що регламентують застосування класифікаційної системи регіонів ЄС належать такі Постанови Європейського Парламенту, Ради та Європейської Комісії:

1) Regulation (EC) No 1059/2003 of the European Parliament and of the Council of 26 May 2003, on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS), OJ L 154, 21.6.2003;

2) Regulation (EC) No 1888/2005 of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005, amending Regulation (EC) No 1059/2003 on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS) by reason of the accession of the Czech Republic, Estonia, Cyprus, Latvia, Lithuania, Hungary, Malta, Poland, Slovenia and Slovakia to the European Union, OJ L 309, 25.11.2005;

3) Council Regulation (EC) No 1083/2006 of 11 July 2006, laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund and the Cohesion Fund and repealing Regulation (EC) No 1260/1999, OJ L 210, 31.7.2006;

4) Commission Regulation (EC) No 105/2007 of 1 February 2007, amending the annexes to Regulation (EC) No 1059/2003 of the European Parliament and of the Council on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS), OJ L 39, 10.2.2007, p. 1-37;

5) Commission Regulation (EC) No 11/2008 of 8 January 2008, implementing Regulation (EC) No 1059/2003 of the European Parliament and of the Council on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS) on the transmission of the time series for the new regional breakdown, OJ L 5, 9.1.2008, p. 13-14;

6) Regulation (EC) No 176/2008 of the European Parliament and of the Council of 20 February 2008 amending Regulation (EC) No 1059/2003 on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS) by reason of the accession of Bulgaria and Romania to the European Union, OJ L 61, 5.3.2008, p. 1-5;

7) Regulation (EC) No 1137/2008 of the European Parliament and of the Council of 22 October 2008 adapting a number of instruments subject to the procedure laid down in Article 251 of the Treaty to Council Decision 1999/468/EC, with regard to the regulatory procedure with scrutiny, Adaptation to the regulatory procedure with scrutiny - Part One, OJ L 311, 21.11.2008, p. 26-27;

8) Commission Regulation (EU) No 31/2011 of 17 January 2011 amending annexes to Regulation (EC) No 1059/2003 of the European Parliament and of the Council on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS), OJ L 13, 18.1.2011, p. 3-54.

Відповідно до останньої версії NUTS 2006 р. в ЄС виділяють три рівні регіонів NUTS I, NUTS II, NUTS III, які зазвичай збігаються з національними кордонами адміністративно-територіальних одиниць. Критерієм співвіднесення регіонів та адміністративних одиниць NUTS слугує чисельність населення:

NUTS-1 – це регіони, які в середньому мають від 3 до 7 млн. жителів, тобто велика територіальна одиниця (приблизно відповідна великій області України). У Німеччині, наприклад, такою одиницею є федеральна земля, у Великій Британії – великий регіон (наприклад, Шотландія), а Швеція, Ірландія або Данія взагалі не поділяються на самостійні території, і вся країна представляє єдиний регіон NUTS-1.

NUTS-2 – дрібніше територіальне утворення, середня площа якого складає 15,4 тис. кв. км, середня чисельність населення від 800 тис. до 3 млн. осіб.

NUTS-3 – це регіон, масштаби якого приблизно відповідають території з населенням від 150 до 800 тис. осіб

Даний критерій не дотримується тільки в Італії на першому рівні NUTS, оскільки від раніше існуючих 11 штучно виділених регіонів країни у поточному десятиріччі в країні перейшли до традиційного поділу країни, а саме: розвинені Північно-Західний та Північно-Східний регіони, Центр, що займає проміжне положення, відсталі регіони – Південь та Острови.

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) REGULATION (EU) No 1059/2003 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 26 May 2003 on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS). Official Journal of the European Union. URL: <http://www.stat.si/doc/reg/NUTS%202003.pdf>; 3) *Регіональна політика Європейського союзу: навчальний посібник. для студ. спец. «Міжнар. економіка» 8.03050301 всіх форм навчання [Текст] / Т.Г. Шеремет; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Каф. міжнар. економіки. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2012. – 100 с.**

Юлія Бочарова

«СТОВПИ» ЄС, або «ОПОРИ» ЄС; PILLARS OF EUROPEAN UNION – це три компоненти, з яких складається складний за своєю структурою Європейський Союз. Функціонування кожного «стовпа» підпорядковується різним за характером і змістом джерелам права ЄС.

Відповідно до Договору про Європейський Союз, структура ЄС розглядається як сукупність наступних трьох «стовпів»:

1) Європейські Спільноти – договори про заснування Європейської Економічної Спільноти, Європейської спільноти з вугілля та сталі та Європейської спільноти з атомної енергії – перший «стовп». Даний «стовп» охоплює широке коло напрямків діяльності, визначених у договорах: . спільний внутрішній ринок, тобто вільний рух осіб, капіталу, товарів та послуг; митний союз; спільна торговельна політика; спільна сільськогосподарська політика та політика рибальства; спільна транспортна та енергетична політика; Європейський Соціальний Фонд; спільна політика з питань охорони довкілля; захист конкуренції; підтримка наукового та технологічного розвитку; охорона здоров'я та споживачів; цивільна оборона; туризм і спорт.

2) Спільна зовнішня політика та політика безпеки, визначена в розділі V Договору про ЄС (другий «стовп»). Її цілями є: охорона спільних цінностей, життєвих інтересів, незалежності та цілісності ЄС; зміцнення безпеки ЄС та його членів; збереження миру та зміцнення міжнародної безпеки; підтримка міжнародної співпраці; розвиток та зміцнення демократії, а також легітимних урядів і поваги до прав людини та основних свобод.

3) Співпраця у сфері правосуддя та внутрішніх справ, визначена в розділі VI Договору про ЄС (третій «стовп»). У рамках третього стовпа ЄС зобов'язується: забезпечити громадянам ЄС високий рівень охорони з питань свобод, безпеки та юстиції; запобігати расизму та ксенофобії, а також боротися з цими явищами; запобігати організованій злочинності та боротися з нею; боротися з тероризмом, торгівлею людьми, торгівлею наркотиками, торгівлею зброєю, корупцією та зловживаннями.

До першого «стовпа», згідно з Маастрихтським договором, належали сфери, право рішення в яких країнах-члени передали Спільноті. Натомість другий та третій «стовпи» здебільшого були міждержавними, тож рішення тут ухвалювались за наявності консенсусу між країнами. Згідно з Амстердамським договором деякі напрямки, що раніше належали до третього «стовпа», перенесли до першого. Так до першого «стовпа» – під юрисдикцію Спільноти – було перенесено заходи в сфері імміграції та надання притулку, прав громадян третіх країн, зовнішнього прикордонного контролю, отримання віз, адміністративного співробітництва у названих галузях і судового співробітництва з цивільних питань. В рамках третього «стовпа» залишились поліцейське та судове співробітництво, а також співробітництво з приводу злочинних питань, у т.ч. дії проти расизму та ксенофобії, порушення прав дітей.

Лісабонський договір, який вступив в силу у 2009 р., вносить до сфери регулювання зовнішньої політики дві важливі зміни. По-перше, введення посади Верховного Представника ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки реорганізовує шляхи зовнішньополітичного управління на європейському рівні, поєднуючи разом два основні «стовпи» ЄС з трьох: перший «стовп» Європейського Спільноти під керівництвом Європейської Комісії та другий, міжурядовий «стовп» спільної зовнішньої політики та політики безпеки.

Таким чином, згідно з Лісабонським договором, зникає «стовпова» структура ЄС, яка призводила до непорозумінь у відносинах з третіми країнами щодо точного розподілу компетенції між Європейським Союзом та країнами-членами. Договір закріплює за ЄС статус юридичної особи та встановлює чіткі підстави виникнення міжнародної правосуб'єктності Європейського Союзу: випадки, які прямо передбачені Договором; випадки, в яких укладення міжнародного договору необхідне для досягнення цілей та завдань, визначених Договором; випадки, в яких укладення міжнародного договору передбачається внутрішнім законодавчим актом ЄС; випадки, в яких укладення міжнародного договору може «вплинути на спільні правила».

Дана реорганізація має призвести до підвищення ефективності прийняття та виконання рішень на європейському рівні.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

СТРАТЕГІЧНИЙ ПЛАН ЩОДО ЕНЕРГЕТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ; STRATEGIC ENERGY TECHNOLOGY PLAN (SET-PLAN) – стратегічний документ ЄС, спрямований на прискорення розвитку та впровадження ефективних низько-вуглецевих технологій. SET-plan включає заходи щодо планування, імплементації, ресурсного забезпечення та міжнародної співпраці у сфері енергетичних технологій.

SET-plan розроблено Європейською Комісією та представлено нею у Повідомленні Європейської Комісії Європейській Раді, Європейському Парламенту та Комітету Регіонів від 22 листопада 2007 року «Європейський стратегічний план щодо енергетичних технологій (SET-plan) - До низьковуглецевого майбутнього».

SET-plan має на меті сприяння досягненню цілей, встановлених Стратегіями «Європа-2020» та «Енергія-2020», а також вирішення пов'язаних із цим проблем в енергетичній сфері.

У короткостроковій перспективі SET-plan передбачає заходи за такими напрямками: 1) активізація науково-дослідницької діяльності щодо підвищення ефективності використання ресурсів при використанні існуючих технологій; 2) сприяння комерційному розповсюдженню удосконалених традиційних енергетичних технологій. Ці напрями включають діяльність у сфері поширення використання біопалива другого покоління; захоплення, транспортування та зберігання вуглецевмісних викидів; інтегрування енергії з поновлюваних джерел до електромереж; підвищення енергоефективності у транспортній галузі, будівництві та промисловості. В результаті реалізації цих заходів SET-plan передбачає досягнення до 2020 р. досягнення т.зв. цілей «20-20-20», а саме: зменшення викидів парникових газів; підвищення частки енергії з поновлюваних джерел у сукупному енергоспоживанні до 20 %; підвищення енергоефективності на 20 % шляхом скорочення використання первинних енергоресурсів.

У довгостроковій перспективі пріоритетним напрямом реалізації SET-plan є сприяння розвитку низьковуглецевих технологій нового покоління. Діяльність за цим напрямом включає підвищення глобальної конкурентоспроможності нових технологій у галузі поновлюваних джерел енергії, зберігання енергії; досягнення стійкого розвитку у галузі енергетики, заснованої на використанні енергії поділу ядра та термоядерної енергії; розвиток транс'європейських енергетичних мереж.

Імплементация положень SET-plan здійснюється через вжиття колективних заходів та провадження спільних дій на рівні окремих підприємств, на національному рівні та на рівні ЄС в цілому, а також на рівні взаємодії з третіми країнами.

Реалізація SET-plan базується на новому методі управління енергетичними технологіями, який засновується на запровадженні спільного стратегічного планування в енергетичній сфері. Для впровадження даного методу у 2008 р. Європейська Комісія сформувала з представників країн-учасниць ЄС керівну групу, перед якою було поставлено завдання з узгодження спільних дій в рамках заходів SET-plan, ресурсне забезпечення цих заходів та моніторинг результативності їх імплементации.

Також SET-plan спрямований на підвищення ефективності імплементации спільних дій, у тому числі шляхом використання можливостей, запропонованих в рамках спільного ринку, програм Європейської дослідницької зони, інших європейських програм, проектів та ініціатив.

Вирішення проблеми забезпечення ресурсами заходів SET-plan включає діяльність щодо залучення людських і фінансових ресурсів. Забезпечення людськими ресурсам здійснюється через фінансування проектів щодо підготовки дослідницького персоналу у сфері енергетики; сприяння розширенню мережі закладів та проектів з підготовки інженерів та дослідників у галузі енергетичних технологій. Забезпечення фінансовими ресурсами включає ефективне використання інвестицій до дослідницької та інноваційної сфери, передбачених в рамках програми «Розумна енергетика для Європи», програм та проектів Європейського інвестиційного банку, а також окремих країн-учасниць.

Також SET-plan сприяє інтенсифікації міжнародної співпраці у галузі розвитку, поширення, маркетингу та збільшення доступності низьковуглецевих технологій в усьому світі. При цьому передбачено поглиблення взаємодії з розвиненими країнами в галузі проведення досліджень, що представляють загальнолюдський інтерес, та щодо реалізації довгострокових дослідницьких проектів. Взаємодія з країнами, що розвиваються, та з країнами з перехідною економікою зосереджена на сприянні їх стійкому розвитку через реалізацію

спільних дослідницьких проєктів, залучення інституцій цих країн до створення мереж з європейськими дослідницькими центрами, провадження демонстраційних проєктів у галузі новітніх енергетичних технологій.

Інструменти SET-plan залежать від напряму його реалізації; вони розробляються та впроваджуються відповідними інституціями: Європейськими промисловими ініціативами ((European Industrial Initiatives, EIs); Європейським енергетичним дослідницьким альянсом (European Energy Research Alliance, EERA); Європейська енергетична програма відновлення (European Energy Programme for Recovery, EEPР) тощо.

За 2012-2016 рр. найбільше коштів було спрямовано на науково-дослідну діяльність в рамках SET-plan за такими сферами: відновлювані джерела енергії (3810 млн. євро), інтегрована та гнучка енергетична система (4779 млн. євро) та відновлювальне паливо та біоенергетика (4081 млн. євро).

На 2030 р. було сформовано нові цілі: зростання частки споживання відновлюваної енергії до 32%, а також підвищення енергоефективності на 32,5% та скорочення викидів CO₂ на 40%. До 2030 р. очікується, що загальна сума, що становить понад 20 млрд. євро, буде інвестована в науково-дослідну діяльність, яка має найбільший вплив на перехід на чисту енергію, а також на конкурентоспроможність Європи у низьковуглецевих технологіях. Лідерами за фінансуванням будуть енергетичні системи (4500 млн. євро), енергоефективність (3400 млн. євро), утилізація та зберігання вуглецю (2500 млн. євро).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: Directorate-General for Energy [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ec.europa.eu/energy/index_en.htm; 3) Офіційний сайт: Strategic Energy Technology Plan [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ec.europa.eu/energy/technology/set_plan/set_plan_en.htm; 4) Офіційний сайт: EU Neighbours [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.euneighbours.eu/en/east/stay-informed/publications/european-strategic-energy-technology-plan-delivering-results>.

Катерина Шерстюк

СТРАТЕГІЯ «ЕНЕРГІЯ – 2020», або СТРАТЕГІЯ КОНКУРЕНТНОЇ, СТИЙКОЇ ТА БЕЗПЕЧНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ; STRATEGY «ENERGY – 2020», або STRATEGY FOR COMPETITIVE, SUSTAINABLE AND SECURE ENERGY – стратегічний документ щодо цілей напрямів та шляхів розвитку європейського енергетики, представлений у Повідомленні Європейської Комісії Європейській Раді, Європейському Парламенту, Європейському економічному та соціальному комітету та Комітету регіонів від 10 листопада 2010 р. Цілі Стратегії «Енергія - 2020» відповідають цілям Стратегії «Європа - 2020», що стосуються енергетичної сфери: зменшення викидів парникових газів на 20 %; збільшення частки енергії з поновлюваних джерел у сукупному енергоспоживанні до 20 %; підвищення енергоефективності на 20 % шляхом скорочення використання первинних енергоресурсів.

Дана стратегія визначає пріоритети у галузі енергетики на період до 2020 р. та передбачає впровадження низки заходів у сфері енергозбереження, формування енергоринку з вільною та справедливою конкуренцією, забезпечення безпеки

енергопостачання, досягнення технологічного лідерства та підвищення ефективності переговорів з третіми країнами.

Пріоритетними напрямами Стратегії «Енергія - 2020» є:

1) розбудова енергоефективної Європи (впровадження енергозберігаючих технологій у будівництві та на транспорті; підвищення енергоефективності промислових виробництв; удосконалення систем енергопостачання; розробка та реалізація Національних планів дій щодо енергоефективності);

2) створення пан'європейського інтегрованого енергетичного ринку (точна та своєчасна імплементація законодавства щодо спільного внутрішнього ринку; розробка плану з розвитку європейської енергетичної інфраструктури н 2020-2030 рр.; скорочення тривалості дозвільних процедур та спрощення правил ведення бізнесу для підприємств енергетичної інфраструктури; створення дійових та справедливих фінансових інструментів);

3) розширення прав і можливостей споживачів енергії та досягнення вищого рівня безпечності енергії та безпеки енергопостачання (підвищення споживчої орієнтації енергетичної політики; безперервне удосконалення безпечності енергії та безпеки енергопостачання);

4) зміцнення європейського лідерства у сфері енергетичних технологій та інновацій (невідкладна реалізація SET-plan; започаткування нових масштабних загальноєвропейських проєктів щодо створення інтелектуальних електромереж, збереження електроенергії, виробництва та використання біопалива, реалізації програм енергозбереження у містах та в сільській місцевості; підвищення технологічної конкурентоспроможності ЄС у довготривалій перспективі);

5) зміцнення зовнішнього виміру енергетичного ринку ЄС (інтегрування енергетичних ринків та їх регуляторного середовища з країнами - сусідами; налагодження привілейованого партнерства з ключовими постачальниками енергоресурсів; сприяння глобальній ролі ЄС у побудові низько вуглецевого майбутнього; сприяння поширенню стандартів ядерної безпеки та нерозповсюдження ядерної зброї в усьому світі).

У стратегії визначено, що протягом 2010-2020 рр. необхідні інвестиції в енергію в розмірі 1 трлн. євро (як для диверсифікації існуючих ресурсів, так і для заміни обладнання, а також для задоволення складних та мінливих потреб в енергії).

Однією із центральних цілей на 2020 р., а також ключовим фактором досягнення довгострокових цілей в галузі енергетики та клімату є досягнення енергоефективності. ЄС повинен розробити нову стратегію енергоефективності, яка дозволить всім країнам-членам надалі від'єднати своє використання енергії від економічного зростання. Ця стратегія враховуватиме різноманітність держав-членів з точки зору енергетичних потреб. Такий підхід, окрім переваг для екології та країн, забезпечить відчутні переваги для громадян: середня економія енергії для домогосподарства може становити до 1000 євро на рік.

Також зазначається, що через тривалість змін у енергетичній системі, сьогоднішні заходи не гарантують, що структурні зміни, необхідні для переходу з низьким вмістом вуглецю, завершаться в період до 2020 р., який охоплює ця стратегія. Тому необхідно вийти за рамки даної стратегії, щоб гарантувати, що ЄС добре підготовлений до цілі 2050р. - надійної, конкурентоспроможної та низьковуглецевої енергетичної системи. Таким чином, Комісія буде виконувати цю стратегію з урахування повної дорожньої карти на 2050 р., яка буде визначати заходи, які охоплені в цьому документі, на більш тривалий термін, а також розглядати подальші та додаткові кроки.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Directorate-General for Energy [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/energy/index_en.htm; 3) Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 10 November 2010 – Energy 2020 A Strategy for competitive, sustainable and secure energy [Електронний ресурс] / [European Commission]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0639:FIN:EN:PDF>.

Катерина Шерстюк

СТРАТЕГІЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПАКТУ ЗРОСТАННЯ ТА ЗАЙНЯТОСТІ; IMPLEMENTATION OF THE COMPACT FOR GROWTH AND JOBS – план дій щодо повної і швидкої імплементації оновленого Пакту зростання та зайнятості, який був прийнятий у червні 2012 р. в контексті стратегії «Європа 2020». План дій був прийнятий Брюсельською сесією Європейської Ради, що проходила 18-19 жовтня 2012.

Стратегія відзначила перенесення акценту в економічній політиці ЄС з переважно антикризових заходів на програму стимулювання посткризового зростання економіки. Стратегія сформувала загальні рамки для відповідних дій на рівні країн, єврозони та ЄС, мобілізуючи всі наявні інструменти та політики. Основні зусилля з метою виконання Пакту зростання та зайнятості Європейська Рада запропонувала зосередити в таких областях:

- інвестиції в економічне зростання. У рамках формування «фінансового пакету» Пакту зростання та зайнятості в 120 млрд євро, намічено збільшити капітал Європейського інвестиційного банку на 10 млрд. євро та довести його кредитний потенціал до 60 млрд. євро. Це дозволить у найближчі три роки забезпечити додаткові інвестиції в розмірі 180 млрд.євро. 55 млрд. євро мобілізується в Структурних фондах, здійснюється пілотна фаза облігаційних проекту, яка дозволить збільшити інвестиції до 4,5 млрд.євро;

- зміцнення спільного ринку ЄС. Поряд із завершенням виконання Акту про спільний ринок (щодо фінансової звітності, державного замовлення, венчурних капітальних фондів та інш.), намічено підготувати Другу частину акту, яка має включати 12 подальших заходів щодо забезпечення стійкого зростання, зайнятості та соціального згуртування. Це дозволить врахувати пропозиції ЄК з метою виконання директив по послугах і з управління єдиним ринком і прийняти Другу частину до закінчення нинішнього «парламентського циклу»;

- з'єднання Європи. Майбутня схема з'єднання стане важливим стимулом зростання за допомогою інвестицій у транспорт, енергетику та інформаційно - комп'ютерні технології, включаючи усунення вузьких місць у транспортній та комунікаційній інфраструктурах і на завершення створення спільного енергоринку ЄС до 2014 р.;

- створення повністю функціонуючого Цифрового єдиного ринку до 2015 р. дозволить до 2020р. генерувати додаткові 4 % зростання. Для цього потрібно прискорити роботу в галузі електронного підпису, управління колективними правами, зниження витрат розгортання високошвидкісного ширококутного інтернету та модернізації європейського режиму копірайта при захисті прав на інтелектуальну власність;

– заохочення досліджень та інновацій для трансформації їх в конкурентні практичні результати. Необхідно прискорити роботу за новими програмами для НДДКР і підвищення конкурентоспроможності підприємств, у т.ч. малого та середнього бізнесу, а також завершити до кінця 2014 р. створення Європейського дослідницького простору;

– зміцнення конкурентоспроможності промисловості вимагає інтегрованого підходу до вирішення цього завдання, включаючи підвищення зайнятості та ефективності використання енергії та ресурсів. Промисловість ЄС має зберегти і зміцнити своє технологічне лідерство і полегшити інвестиції в ключові нові технології як на ранніх, так і на ринково орієнтованих стадіях. Формування правильних регулятивних рамок для зростання, перш за все скорочення загального регуляційного тягаря на рівні ЄС та країн, особливо для малих, середніх і мікропідприємств (включаючи їх доступ до фінансування). До кінця поточного парламентського циклу повинні бути усунені 10 найбільш обтяжливих для малих і середніх підприємств правових норм, а частина нових правових пропозицій відкликана Європейською Комісією;

– удосконалення податкової політики з метою зростання включає зміну оподаткування в галузі енергетики та бази консолідованого корпоративного податку, перегляд директиви з податку на заощадження, включаючи угоди з третіми країнами. Намічені заходи відносно «податкових гаваней» і агресивного податкового планування, а також щодо співпраці країн-членів в рамках податку на фінансові трансакції. Підвищення зайнятості та соціального інклюзивності залишається безумовним пріоритетом, включаючи активізацію роботи з транснаціонального забезпечення пенсійних прав, Пакету зайнятості для молоді та інш. Намічено полегшення трудової мобільності в рамках ЄС, включаючи взаємодію національних служб зайнятості та заохочення «реактивізації» працівників старшого віку;

– імплементація стратегії «Європа 2020». Європейська Рада підкреслила необхідність рішучого виконання країнових рекомендацій на 2012 р. і запланувала ряд поліпшень на 2013 р. (більший акцент на специфічних заходах управління та реалізації, нових методах посилення участі країн-членів у цих процесах, розвитку партнерства з Європейським і національними парламентами, соціальними партнерами та інш.), а також оперативного подання «дорожньої карти» організації робіт щодо Європейського семестру-2013;

– використання потенціалу торгівлі. Амбітний «порядок денний» у розвитку зовнішньої торгівлі може в середньостроковій перспективі дати 2% економічного зростання та створити понад 2 млн. робочих місць. Тому Європейська Рада підкреслила рішучість ЄС прагнути до вільної, справедливої та відкритої торгівлі в дусі взаємності та спільної вигоди, включаючи якнайшвидше вироблення директив до переговорів про зону вільної торгівлі з Японією та завершення таких переговорів з Канадою та Сінгапуром у найближчі періоди.

5 серпня 2014 року Європейська Комісія прийняла датську національну оперативну програму для стимулювання економічного зростання і створення робочих місць за рахунок фінансування з Європейського соціального фонду (ЄСФ) (400 млн. євро, або приблизно 3 млрд. данських крон, половина з яких виділяється з бюджету ЄС) в період 2014-2020 рр. Програма визначає пріоритети для всіх датських регіонів відповідно до цілей стратегії «Європа 2020». Кошти будуть витрачені в рамках чотирьох пріоритетів:

- 1) професійне навчання та вища освіта (150,3 млн. євро);
- 2) підприємництво та створення робочих місць (144,7 млн. євро);

3) боротьба з соціальним виключенням через освіту і зайнятість (80,1 млн. євро);

4) трудова мобільність (5,6 млн євро).

19 вересня 2014 року ЄК прийняла національну оперативну програму для Нідерландів (фінансування з ЄСФ – 1,014 млрд. євро, в тому числі понад 500 млн. євро – з бюджету ЄС) в період 2014-2020 рр., яка передбачає спрямування коштів на 3 пріоритети: стійка і якісна зайнятість (200 млн. євро); боротьба з соціальним виключенням через освіту і зайнятість (більше 70% бюджету – 720 млн. євро); спеціальна підтримка для чотирьох найбільших міст країни: Амстердама, Гааги, Роттердама і Утрехта (50 млн. євро).

10 жовтня 2014 року Комісія прийняла національної оперативну програму Франції (фінансування з ЄСФ – 2,893 млрд. євро) протягом 2014-2020 рр. Кошти будуть спрямовані в 22 регіони континентальної Франції (у вісім її заморських регіонів буде направлено 2,883 млрд. євро). Кошти будуть витрачені в рамках трьох пріоритетів: професійне навчання некваліфікованих працівників, жінок, осіб похилого віку (707 млн. євро); боротьба з бідністю і соціальним виключенням (1,634 млрд. євро); підтримка безробітних, включаючи молодь поза зайнятістю, освітою і навчанням, трудової мобільності і розвитку підприємництва (454 млн. євро).

В цілому з коштів ЄСФ Франція отримала 6,027 млрд. євро, включаючи 620 млн. євро по лінії програми Youth Employment Initiative.

21 жовтня 2014 року ЄК прийняла національну оперативну програму Німеччини з метою розширення зайнятості та соціальної включеності за рахунок фінансування з ЄСФ (2,6 млрд. євро) в період 2014-2020 рр. Кошти будуть спрямовані в 16 регіонів країни і витрачені в рамках таких пріоритетів:

1) освіта і професійне навчання (100 тис. молодих людей і 71 тис. зайнятих) – 33% фінансування;

2) боротьба з бідністю і соціальним виключенням, в тому числі інтеграція довготривалих безробітних (73 тис. осіб), залучення мігрантів на ринок праці за допомогою їх освіти і навчання (150 тис. осіб), поліпшення доступу молодих людей до зайнятості та професійної освіти (100 тис. осіб) – 38% виділених коштів;

3) підтримка стійкої і якісної зайнятості (20 тис. жінок і 18 тис. мігрантів), трудової мобільності, розвитку малого і середнього бізнесу (260 тис. дрібних і середніх підприємців) та самозайнятості – 25% фінансування.

Окрім цього, 21 січня 2016 року Євростат представив доповідь в якій зазначається, що в 2014 році в ЄС майже 8 млн. осіб, або 3,7% зайнятих, були задіяні в сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ); більше 80% з них – чоловіки. За останні роки частка ІКТ-професіоналів в зайнятості ЄС безперервно збільшувалися. Кожен третій ІКТ-фахівець віком молодше 35 років, більше половини (56,5%) трудящих цьому секторі мають вищу освіту. Це стратегічно важливий сегмент зайнятості в рамках реалізації однієї з ключових ініціатив, які сприяють досягненню цілей Стратегії «Європа 2020» – Цифрового порядку денного для Європи (створення загального цифрового ринку ЄС для збільшення можливостей громадян і компаній, надання соціальних послуг).

Одна з головних цілей Стратегії – скоротити на 20 млн. кількість матеріально неблагополучних європейців (в порівнянні з 2008 роком). З 2008 по 2015 рр. ситуація за цим показником погіршилася в 15-ти країнах ЄС. В цілому найбільше піддається ризику бідності та соціальному виключенню населення в Румунії, Болгарії та Греції (35,7- 41,3%), найменше – в Чехії, Швеції, Нідерландах, Фінляндії, Данії та Франції (14,0-17,7%).

Відповідно до Стратегії «Європа 2020» на європейському ринку праці мають відбутися радикальні зміни в його кількісних і якісних показниках. Йдеться про досягнення 75-відсоткової зайнятості працездатного населення, рівень освіти якого буде зростати. Передбачається збільшити частку осіб з вищою освітою до 40% молоді і знизити до 10% – частку молоді з освітою нижче середньої. ЄС в 2017 році досяг позначки 72,2% загальної зайнятості населення у віці 20-64 років; вищу освіту мали 39,1% осіб у віці 30-34 років, залишили навчання, не досягнувши рівня середньої освіти, 11% молодих людей у віці 15-24 років. При цьому ситуація в країнах та регіонах ЄС суттєво відрізнялась.

17 липня 2018 року Євростат оприлюднив чергове щорічне видання «Розумніше, екологічніше, інклюзивніше?» («Smarter, greener, more inclusive?»). У ньому були представлені статистичні дані за основними індикаторами Стратегії, що використовувались для моніторингу її цілей. До їх складу входили: підвищення рівня зайнятості населення; збільшення витрат на НДДКР; скорочення викидів вуглекислого газу в атмосферу, підвищення частки відновлюваних джерел енергії в її кінцевому споживанні та скорочення енерговитрат; зростання частки осіб з вищою освітою в зайнятому населенні і зниження частки дітей і підлітків, які покинули навчання; боротьба з бідністю та соціальним виключенням. Загалом по ЄС, з 2008 року був досягнутий чималий прогрес в області зміни клімату та енергетики, в сфері освіти; незначний – в сфері зайнятості. При цьому ЄС недалеко просунувся у фінансуванні наукових досліджень, а в боротьбі з бідністю та соціальним виключенням спостерігався швидше зворотній рух (див. табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка основних індикаторів Стратегії «Європа 2020»

Індикатор	2008	2016	2017	Ціль Стратегії
Зайнятість, %	70,3	71,1	72,2	≥75,0
Витрати на НДДКР, % від ВВП	1,84	2,03	нд	≥3,00
Викиди парникових газів (1990 = 100)	90,6	77,6	нд	≤80,0
Частка відновлюваної енергії в загальному кінцевому споживанні енергії, %	11,0	17,0	нд	≥20,0
Первинне споживання енергії, млн. тон нафтового еквівалента	1693	1543	нд	≤1483
Кінцеве споживання енергії, млн. тон нафтового еквівалента	1180	1108	нд	≤1086
Населення, яке отримало третинну освіту, % від населення у віці 30-34 років	31,2	39,1	39,9	≥40,0
Покинули навчання, % від населення у віці 18-24 років	14,7	10,7	10,6	<10,0
Бідність і соціальна виключеність, млн. осіб	116,1	118,0	нд	≤96,1
Бідність і соціальна виключеність, %	23,7	23,5	нд	-
Частка бідного населення за доходами (після виплати соціальних трансфертів), %	9,2	10,5	нд	-
Частка найбільш нужденних, %	16,6	17,3	нд	-
Частка населення, яке проживає в домогосподарствах з вкрай низькою інтенсивністю праці, %	8,5	7,5	6,7	-

Одна з цілей Стратегії «Європа 2020» – досягнення 40-відсоткової частки осіб з вищою освітою серед населення у віці 30-34 років – загалом по ЄС-28 була досягнута вже в 2018 р (40,7%). Друга мета Стратегії в освітній сфері – знизити частку молодих людей віком 18-24 роки, хто покинув навчання на ранній стадії, до 10%. У досліджуваній період молодь, яка народилася за межами ЄС, піддавалася більшому ризику кинути освіту та/або професійне навчання раніше, ніж їх однолітки-резиденти країн Союзу (виключення – Велика Британія, Ірландія, Люксембург і Данія), хоча їх частка знижувалася більш швидкими темпами. У 2018 році серед 19 держав-членів ЄС, найбільша частка молоді, яка недовчилася, з іммігрантського середовища була зареєстрована в Італії (35,2%), Іспанії (32,0%) та Німеччині (24,1%), найменша – в Ірландії (3,4%), Люксембурзі (6,0%) та Чехії (7,6%).

25 квітня 2019 року статистичне бюро Європейського Союзу опублікувало дані, які реєструють рекордні показники (з 2005 року): в 2018 році зайнятість серед осіб у віці 20-64 років досягла 73,2% (+ 1,0% в порівнянні з попереднім роком). Країни-члени намітили свої національні цілі, які значно відрізняються в межах ЄС-28: від 63% в Хорватії до 80% в Данії, Нідерландах і Швеції та відображають ситуацію та можливості кожної з них. У 14 країнах вони рівні або перевищують загальноєвропейський цільовий показник.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Центр документації ЕС Інститута Європи РАН [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.edcaes.ru>.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

СТРАТЕГІЯ ОБ'ЄДНАНОГО ДОСЛІДНИЦЬКОГО ЦЕНТРУ 2010-2020рр.; JOINT RESEARCH CENTRE STRATEGY. Об'єднаний дослідницький центр опублікував свою нову стратегію на період 2010-2020 рр. Вона передбачає тісну співпрацю з директоратами Європейської Комісії та наукову підтримку при виробленні тієї або іншої політики ЄС. З метою забезпечення кращої підтримки Об'єднаний дослідницький центр зосередить свої зусилля на семи тематичних областях, які входять до його компетенції та відповідають основним глобальним викликам: відкрита та конкурентоспроможна економіка; розвиток «низьковуглецевого суспільства»; стале управління природними ресурсами; безпека продуктів харчування та споживчих товарів; ядерна безпека; безпека та керування кризами; інформаційна підтримка.

У 2016 році було оприлюднено нову Стратегію JRC 2030. Вона передбачає наступні напрями діяльності:

- 1) створення фундаменту: включає три основні складові Стратегії (нове бачення, місія та цінності);
- 2) забезпечення доданої вартості: пояснює «логіку втручання» генерального директора JRC;
- 3) врівноваження діяльності та руйнування роз'єднаності: визначає тематичну спрямованість Стратегії;
- 4) внесення змін: показує, як генеральний директор JRC зробить свою роботу більш орієнтованою на результат. У ньому також викладено більш стратегічний підхід до партнерських відносин генерального директора JRC з зовнішніми організаціями;

5) управління знаннями та компетенціями: пояснює, як генеральний директор JRC допоможе особам, відповідальним за розробку політики, упоратись з «перевантаженням» даних, інформації та знань, а також те, як він буде більш широко використовувати свій досвід у використанні сучасних аналітичних інструментів;

6) сильніша культура прогнозування;

7) переосмислення передового досвіду;

8) організація, орієнтована на людей: визначено яким чином JRC може стати кращим місцем для роботи та як можна забезпечити персонал навичками та компетенціями, необхідними для реалізації Стратегії;

9) інфраструктури, призначені для цілей Стратегії;

10) бюджет, що обслуговує Стратегію;

11) стратегічні комунікації: визначено спосіб використання стратегічних комунікацій для підтримки Стратегії та її реалізації;

12) подальші кроки: визначає, як Стратегія буде реалізовуватися та яким чином контролюватиметься хід її виконання.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) JRC Strategy 2030 [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/jrc-strategy-2030_en.pdf.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЄС; THE EU SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGY (EU SDS) – це концепція забезпечення встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному та здоровому довкіллі.

Економічну теорію сталого розвитку системно висвітлено в монографії «Поza зростанням: економічна теорія сталого розвитку» (Beyond Growth. The Economics of Sustainable Development), автором якої є провідний дослідник економічних аспектів забруднення довкілля, колишній економіст Світового банку Герман Дейлі. Спираючись на визначення Комісії ООН і науковий аналіз, Г. Дейлі логічно тлумачить термін «сталий розвиток» як означення гармонійного, збалансованого, безконфліктного прогресу всієї земної цивілізації, груп країн (регіонів, субрегіонів), а також окремо взятих країн планети за науково обґрунтованими планами (методами системного підходу), коли в процесі неухильного інноваційного інтенсивного (а не екстенсивного) економічного розвитку країн одночасно позитивно вирішується комплекс питань щодо збереження довкілля, ліквідації експлуатації, бідності та дискримінації як кожної окремо взятої людини, так і цілих народів чи груп населення, у тому числі за етнічними, расовими чи статевими ознаками.

Європейський Союз сформулював довгострокову стратегію, що поєднує напрями політики з стійкого економічного, соціального та екологічного розвитку, причому її мета полягає в постійному поліпшенні добробуту та рівня життя сьогодення та майбутнього покоління.

Основні пріоритети Стратегії сталого розвитку Європейського Союзу:

1) формування відкритої та конкурентоспроможної економіки;

2) зменшення викидів CO₂;

- 3) стале управління природними ресурсами;
- 4) забезпечення суспільства безпечними продуктами харчування та споживання;
- 5) ядерна безпека;
- 6) розвиток системи безпечних технічних стандартів у будівництві та запобігання надзвичайним подіям і катастрофам.

Стратегія сталого розвитку ЄС додає третій природоохоронний аспект до Лісабонської стратегії; вона розроблена, щоб стати каталізатором для політиків і громадської думки щодо зміни поведінки суспільства. Вона складена з урахуванням усебічних пропозицій, заходів з досягнення довгострокових цілей результативної підготовки та проведення скоординованого моніторингу економічних, соціальних та екологічних наслідків усіх напрямів політики з урахуванням того, коли ці напрями були вироблені та прийняті.

Усі основні законодавчі пропозиції повинні включати оцінку потенційних економічних, природоохоронних і соціальних здобутків і витрат. Необхідно, щоб ціни відбивали природоохоронні та соціальні витрати, що призведе до формування ринку товарів і послуг, які створюють менше забруднення довкілля, а також змінять поведінку споживача.

Велике значення у Стратегії надається значущості систематичного діалогу із споживачами та консультуванню інших країн, щоб мобілізувати зусилля усіх сторін, сприянню виходу головних ідей стратегії за межі ЄС. Політику ЄС щодо сталого розвитку було детально викладено у Повідомленні Комісії про глобальне партнерство з метою сталого розвитку та затверджено на Європейській Раді в м. Барселоні у 2002 р.

Стратегія сталого розвитку ЄС виявляє шість проблемних напрямків, відносно яких необхідне зосередження громадськості: соціальне відчуження (маргіналізація) та старіння суспільства, зміна клімату, здоров'я, природні ресурси, транспорт. В стратегії міститься перелік спеціальних заходів, які потрібно виконувати щоб добитися поставлених цілей. Ці заходи були оновлені та отримали подальший розвиток у огляді стратегії у 2005 р.

У липні 2009 р. Європейська Комісія представила останній (станом на 01.01.2013 р.) Огляд EU SDS – 2009, де підводяться підсумки політики ЄС і заходів у сферах, охоплених EU SDS, пропонуються думки про майбутнє EU SDS. Зокрема, ЄС взяв на себе ініціативу у боротьбі зі зміною клімату та просування низько-вуглецевої економіки.

З 2007 р. Євростат публікує звіт про прогрес у сфері сталого розвитку в ЄС раз в два роки. Цей звіт заснований на всеосяжному наборі показників, які відстежують прогрес, досягнутий в зусиллях по досягненню цілей EU SDS. У 2015 р. Євростат опублікував останній звіт про виконану роботу.

Після великого огляду 15 червня 2016 р. главами урядів і держав ЄС було прийнято рішення переглянути EU SDS. У переглянутій EU SDS визначені вимоги, загальні та оперативні цілі, а також конкретні дії щодо семи ключових пріоритетних завдань сталого розвитку:

Основними пріоритетними проблемами, визначеними у переглянутій EU SDS, стали:

- зміни клімату та чиста енергія;
- сталий транспорт;
- стале споживання та виробництво;
- збереження та управління природними ресурсами;

- охорона здоров'я;
- глобальні виклики, зумовлені бідністю та сталим розвитком;
- соціальне включення, демографія та міграція.

Крім того, переглянута EU SDS також включає наскрізні заходи, фінансування та економічні інструменти, механізми впровадження та моніторингу, а також подальші заходи.

У листопаді 2016 р. Європейська Комісія опублікувала Повідомлення під назвою «Наступні кроки до сталого європейського майбутнього: Європейські дії для сталого розвитку». Це була відповідь Європейського Союзу на Порядок денний сталого розвитку до 2030 року.

Як Європейська Комісія, так і Європейська Рада закликали до докладного регулярного моніторингу цілей сталого розвитку (ЦСР) в контексті ЄС та розробці системи контрольних показників для цієї мети. На підставі цього мандата Євростат публікує щорічні моніторингові звіти про прогрес у досягненні ЦСР в контексті ЄС з 2017 року.

У січні 2019 р. Європейська Комісія представила рефлексійний документ «На шляху до стійкої Європи до 2030 року», підтвердивши прихильність ЄС до виконання Програми ООН до 2030 року та її виконання. Цей намір вперше було висловлено у повідомленні Європейської Комісії «Наступні кроки до сталого європейського майбутнього: Європейські дії для сталого розвитку» у листопаді 2016 р.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: European Commission: Environment. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ec.europa.eu/environment/eussd/>; 3) Офіційний сайт: European Commission: Environment: Eurostat's bi-annual monitoring report on sustainable development [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-31-11-224/EN/KS-31-11-224-EN.PDF.; 4) EU-SDS - European Sustainable Development Strategy [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.bmlrt.gv.at/english/environment/Sustainabledeve/EU-SDS---European-Sustainable-Development-Strategy.html>.; 5) Sustainable development in the European Union — Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context — 2019 edition [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9940483/KS-02-19-165-EN-N.pdf/1965d8f5-4532-49f9-98ca-5334b0652820>.

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

СТРАХОВА СИСТЕМА ЄС; EU INSURANCE SYSTEM – сукупність способів, методів, інструментів регулювання страхового бізнесу ЄС. Страхова політика ЄС формується в процесі інтеграції європейських країн до єдиної міждержавної економічної та політичної структури.

З розвитком європейської інтеграції з метою встановлення єдиних законодавчих основ діяльності був виділений і страховий сектор. З існуючих моделей була вибрана модель, де створювався єдиний страховий ринок при збереженні національних законодавств, включаючи податкову політику та державний нагляд за страхуванням. Створення єдиного страхового ринку ЄС було засноване на реалізації «трьох свобод» і зближенні до необхідного ступеня національних законодавств.

Створення Європейського страхового ринку характеризується прийняттям директив щодо страхування, що втілюють свободи, прийняті Римським договором. Прийняті директиви поступово дозволили страховим компаніям країн-членів працювати без дискримінації, а страхувальникам застрахуватися в страховій компанії на власний вибір, незалежно від того, в якій державі вона розташована. З прийняттям цих директив італійський страхувальник може укласти договір страхування в Люксембурзі, а британський може застрахувати підприємство в Греції. При цьому вони не повинні там жити або мати представництво. Проте кожна країна-член зберігала своє законодавство, включаючи право укладення договору страхування, свою податкову політику та свою контролюючу адміністрацію.

Країни ЄС мають власні системи регулювання страхування, що працюють на умовах координації на рівні директив ЄС. Мета ухвалення директив полягає у відкритті страхового ринку в межах Співтовариства та ліквідації бар'єрів в торгівлі страховими послугами між країнами ЄС, що, проте, не означає введення однорідної регулюючої системи. Основний принцип полягає в дозволі страховикам інших країн-членів діяти на ринках на тих же умовах, що і в своїй країні. Для досягнення поставленої мети Співтовариство визнало за необхідне включити в закони всіх держав низку важливих положень. Значна кількість директив встановлює юридично обов'язкові в рамках ЄС стандарти, що вводяться паралельно до національного законодавства.

Країни ЄС зберігають свою самостійність у питаннях законодавства та регулювання страхової справи. В усіх країнах є обов'язковим ліцензування страховиків, здійснюється суворий нагляд щодо забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності, звітності тощо.

Директиви приймалися з поглибленням інтеграції та вступом нових країн-членів, а також через зміни в економічній ситуації. Кожна нова Директива намагалася врахувати помилки попередніх і ввести нові елементи для створення єдиного страхового ринку в Співтоваристві.

Страхова політика ЄС залежить від її цілей та об'єктів страхування. Загальні, єдині цілі страхової політики ЄС полягають у стимулюванні інтеграційних процесів, в підвищенні ефективності єдиної економічної системи, в підвищенні конкурентоспроможності в рамках ЄС і на світових ринках, а також пов'язані з регулюванням кожного із страхових об'єктів, або напрямів.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В ЄС – політика страхування життя в ЄС. Формувалася тривалий час – з 1979 р. по 2002 р. Остаточна сучасна політика страхування життя в ЄС склалася в листопаді 2002 р., коли була прийнята шоста (остання) Директива Ради ЄС. Цьому передувала розробка, ухвалення та вдосконалення п'яти особливих Директив.

Директива «Про координацію законодавчих, нормативних та адміністративних актів щодо організації та здійснення діяльності з прямого страхування життя (79/267/ЄЕС)» від 5 березня 1979 р. (набула чинності у вересні 1981 р.) є першою директивою Ради ЄС в цій сфері. Директива містить 5 розділів, 42 статті та додаток (види страхування). За дотриманням директиви, а також для аналізу її наслідків, протягом шести років з дати публікації Директиви,

Європейська Комісія надає Раді звіт про наслідки застосування фінансових вимог, введених цією директивою, для страхових ринків країн-членів.

Ст. 40 говорить про обов'язок країн-членів внести зміни до національного законодавства в цілях дотримання вимог цієї директиви протягом 18 місяців з дати її публікації, та негайно повідомити Європейську Комісію про внесені зміни. Змінені таким чином положення набувають чинності не пізніше ніж через 30 місяців з дати повідомлення.

Директива Ради ЄС «Про координацію законодавчих, нормативних та адміністративних актів щодо організації та здійснення діяльності з прямого страхування життя» (8 листопада 1990 р.) встановлює положення, які сприяють ефективному застосуванню свободи надання послуг, і вносить поправки до Директиви 79/267/ЄЕС. Директива визначила варіанти укладення контракту залежно від того, хто був ініціатором підписання договору: страхувальник або страховик.

Директива від 10 листопада 1992 р. «Про координацію законодавчих, нормативних та адміністративних актів щодо прямого страхування життя та про зміну Директив 79/267/ЄЕС і 90/619/ЄЕС» містить 6 розділів і 52 статті. Перший розділ вводить деякі визначення та встановлює неможливість застосування даної директиви ні до видів страхування або діяльності, ні до організацій або установ, до яких не застосовується перша Директива. Решта розділів вносять корективи до попередніх директив у зв'язку з поглибленням інтеграції і підписанням 7 лютого 1992 р. Маастрихтського договору про створення ЄС, який заснував для ЄС три «стовпи» (див. «Стовпи» ЄС). В останній статті розділу «Прикінцеві положення» йде мова про застосування директиви до всіх країн-членів, яких на той період було 12.

Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС, яку було прийнято 29 червня 1995 р., вносить поправки до всіх Директив, що існували до цього.

Директива від 7 листопада 2000 р. вносить поправки до попередніх Директив щодо обміну інформацією з третіми країнами.

Директива від 5 листопада 2002 р. в сфері страхування життя була прийнята, щоб полегшити розуміння та застосування директив щодо страхування життя, перетворивши їх на ясний, послідовний та повний юридичний текст. Директива в одному тексті вмістила всі існуючі директиви в сфері страхування життя. Директива містить 8 розділів і 74 статті, а також додатки. Директива була прийнята для сприяння організації та здійсненню діяльності зі страхування життя та передбачає виключення певних розбіжностей, які існують між національним законодавством в сфері страхового нагляду різних країн, завершення формування внутрішнього ринку прямого страхування життя, з погляду як права на створення, так і свободи надання послуг в країнах-членах ЄС, для спрощення покриття зобов'язань, прийнятих на території ЄС страховими організаціями, головні офіси яких розташовуються на території ЄС, для надання страхувальникам можливості пред'явлення вимог не тільки відносно страхових компаній, створених в їх власній країні, але й страхових компаній, головний офіс яких знаходиться на території ЄС і які створені в інших державах-учасниках.

Директива No.2002/83/ЄС, яка повністю або частково замінила всі існуючі Директиви ЄС в області страхування життя, була прийнята в 2002 р. для виключення розбіжностей в національних законодавствах; для спрощення деяких процедур; для пояснення повноважень і механізмів нагляду, наданих уповноваженим органам; для доречного передбачення можливості обміну інформацією між уповноваженими органами і органами, які через свої функції,

сприяють зміцненню стабільності фінансової системи, і для створення строго обмеженого переліку її одержувачів, в цілях дотримання конфіденційності інформації, що надається; а також у зв'язку з введенням в готівковий обіг єдиної європейської валюти, і тим, що сучасна ситуація вимагала повного вдосконалення всієї системи регулювання страхування життя, а не тільки внесення змін в існуючі Директиви.

25 листопада 2009 року було прийнято нову Директиву No.2009/138/ЄС, статтею 310 якої було встановлено скасування попередньої Директиви No.2002/83/ЄС з 1 листопада 2012 року.

Наразі дія Директиви No.2009/138/ЄС (поточна зведена версія від 13 січня 2019) поширюється на страхові компанії, страхування життя та перестраховальні компанії. Відносно страхування життя ця Директива застосовується:

1) до наступних видів страхування життя, якщо вони здійснюються на договірній основі: страхування життя, яке включає в себе гарантію на виживання лише до встановленого віку, гарантію тільки на смерть, гарантію на виживання до встановленого віку або на більш ранню смерть, страхування життя з поверненням премій, гарантування шлюбу, забезпечення народження; щорічного доходу; додаткове страхування, підписане в доповнення до страхування життя, зокрема, страхування від травм, в тому числі від втрати працездатності, страхування від смерті в результаті нещасного випадку і страхування від інвалідності в результаті нещасного випадку або хвороби; види постійного медичного страхування, які не підлягають скасуванню, наразі існують в Ірландії і Великобританії.

2) до операцій, якщо вони здійснюються на договірній основі, оскільки вони підлягають нагляду з боку органів, відповідальних за нагляд за приватним страхуванням;

3) до операцій, що стосуються тривалості життя людини, передбачені законодавством про соціальне страхування, якщо вони здійснюються або керуються підприємствами страхування життя на власний ризик відповідно до законодавства держави-члена.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : EUR-Lex [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://eur-lex.europa.eu/>

Анастасія Чепурнова

СТРАХУВАННЯ ІНШЕ, НІЖ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В ЄС – політика страхування іншого, ніж страхування життя в ЄС. Європейський союз прийняв Директиви зі страхування іншого, ніж страхування життя, які гармонізували найважливіші правила, встановили єдину ліцензію та виняткову пруденціальну систему нагляду, а також забезпечили захист застрахованих людей та утримувачів страхового поліса.

Для успішного проведення єдиної політики страхування іншого, ніж страхування життя, центральними інститутами ЄС розроблені та впроваджуються у практику певні директиви. Всього було розроблено та впроваджено в практику політики страхування ЄС 16 Директив, у т.ч. спеціальних і додаткових.

Перша група включає Директиви, які спрямовано на координацію законів, нормативних актів та адміністративних положень, що належать до політики організації та здійснення діяльності з прямого страхування, відмінного від політики

страхування життя. Основну Директиву (73/239/ЄЕС) цієї групи було прийнято 24 липня 1973 р. Директива включає 5 розділів і 38 статей, а також додатки.

Надалі, з розвитком і поглибленням інтеграційних процесів, розширенням ЄС до першої групи включаються нові Директиви, які уточнюють і доповнюють зміст основної Директиви, у т.ч. Директива 73/240/ЄЕС Ради «Про скасування обмежень на шляху створення бізнесу в сфері страхування іншого, чим страхування життя», Директива 76/580/ЄЕС, Директива 73/239/ЄЕС, Директива 87/343/ЄЕС, Директива 87/344/ЄЕС, Директива 88/357/ЄЕС, Директива 92/49/ЄЕС.

Друга група Директив політики страхування ЄС пов'язана з координацією законодавчих, нормативних та адміністративних актів щодо співстрахування на території ЄС. Основна Директива прийнята 30 травня 1978 р. (78/473/ЄЕС) і ввела поняття «Великі ризики». Завданням цієї директиви був дозвіл страховим компаніям, уповноваженим в країні-члені Співтовариства, брати участь у страхуванні «великих ризиків» Співтовариства, навіть якщо співстраховики не були створені в країні розташування ризику. Відповідно до подібних Директив страхові компанії ЄС не зобов'язані знаходитися в країні ризику, щоб застрахувати «великі ризики». Контроль за їхньою міжнародною діяльністю здійснює країна, де знаходиться її головний орган управління. При цьому дотримується принцип територіальності податку.

Третя група Директив, що визначають політику страхування в ЄС іншого, ніж страхування життя, стосується вимог до маржі платоспроможності, встановлюваних до страхових організацій, що спеціалізуються на видах страхування, інших, чим страхування життя.

Директива 2002/13/ЄС від 5 березня 2002 р. була прийнята у зв'язку з існуючою потребою в спрощенні структури та збільшенні розмірів існуючих мінімальних гарантійних фондів, особливо у зв'язку з інфляційним зростанням розмірів страхових вимог і операційних витрат з часу затвердження їх первинних параметрів. Крім того, є необхідним відповідне підвищення граничних значень, при перевищенні яких для визначення маржі платоспроможності, виходячи з премій та виплат, застосовується нижча процентна ставка; необхідно також наділити компетентні органи повноваженнями скорочувати за певних обставин допустимі норми зменшення маржі платоспроможності.

Четверта група Директив, що розкривають особливості політики страхування в ЄС іншого, ніж страхування життя, пов'язана з проблемою звітності регулюючих інститутів. Звітність є невід'ємною частиною страхування та страхового нагляду, тому вдосконалення в цій сфері особливо важливі. Директиви в цій області підвищили рівень відповідальності членів правління за зміст звітних документів, збільшили ступінь прозорості звітів по транзакціях зв'язаних сторін і позабалансових статтях. До цієї групи належать: Директива від 25 липня 1978 р., Директива (83/349/ЄЕС від 13 червня 1983 р.), Директива Ради ЄС 91/674/ЄЕС від 19 грудня 1991 р., Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС від 14 червня 2006 р. 2006/46/ЄС.

Директиви п'ятої групи присвячено політиці страхування цивільної відповідальності власників автомобілів, а також обов'язку страхувати таку відповідальність. Перша Директива була прийнята в 1972 р. Дана Директива передбачає обов'язок країн-членів ЄС вжити всіх необхідних заходів для того, щоб всі автомобілі, зареєстровані на їх території, були застраховані за договорами страхування цивільної відповідальності.

У 2000 р. Європейський Парламент і Рада ЄС прийняли нову Директиву в цій області, необхідність якої обумовлена тим, що раніше не були усунені

відмінності в національних законодавствах у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності (ОСЦПВ). Зокрема, були розбіжності з питання визначення страхового відшкодування для потерпілих у ДТП, коли така подія мала місце за межами країни-члена, в якій особа, що потерпіла, мала місце постійного проживання. У новій Директиві закладені основи єдиних норм з питання надання страховими компаніями своїх послуг у сфері ОСЦПВ за межами тієї країни-члена, в якій дана компанія має головний офіс.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

Юрій Яковенко

СТРУКТУРНІ ФОНДИ ЄС, STRUCTURAL FUNDS – фінансові ресурси ЄС, які націлені на скорочення регіональних відмінностей, підтримку транскордонного та транснаціонального регіонального співробітництва та використовуються в рамках реалізації Регіональної політики ЄС. До структурних фондів належать:

1) Фонд європейського регіонального розвитку (ЄФРР), The European Regional Development Fund (ERDF) – фінансовий ресурс, націлений на підтримку спеціальних програм регіонального розвитку, економічних змін, підвищення конкурентоспроможності та територіального співробітництва країн ЄС в рамках цілей регіональної політики № 1, 2, 3 (рис.1). Пріоритетами фінансування виступають: дослідження, інновації, охорона довкілля, профілактика бізнес-ризиків, інфраструктура, підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів.

2) Європейський соціальний фонд (ЄСФ), The European Social Fund (ESF) – фінансовий ресурс, створений для підвищення здатності до пристосування трудящих і роботодавців до мінливих умов бізнес-середовища; доступності ринку праці; залучення громадськості до боротьби з дискримінацією та полегшенню доступу до ринку праці «невигідних» людей, які знаходяться у несприятливому положенні (особливо жінок, мігрантів, знедолених людей, біженців);

просування реформи зайнятості. Фонд формується відповідно до Європейської стратегії зайнятості та працевлаштування в Європейському Союзі та зосереджується на чотирьох ключових областях в рамках цілей № 1, № 2:

- підвищення здатності до пристосування робітників і підприємств в процесі конвергенції;

- розширення доступу до ринку зайнятості та можливостей участі на ринку праці за допомогою схеми безперервного навчання, створення та поширення новаторських робочих організацій;

- зміцнення соціального захисту;

- боротьба з дискримінацією та сприяння доступу на ринок праці людей, що знаходяться в несприятливому становищі;

- заохочення партнерства в реформуванні політики зайнятості, системи освіти та створення мережі навчальних закладів.

Механізм розподілу фінансових коштів Структурних фондів ЄС наданий у рамковому документі «The National Strategic Reference Framework» (NSRF), з доданими операційними програмами «Operational Programmes» (OPs), які розробляються місцевими органами влади у розрахунку на сім років. Для реалізації національної стратегії, зазначеної в NSRF, розробляються та приймаються OPs, які повинні бути схвалені національним урядом та Європейською Комісією, а в деяких

випадках і Європейським Парламентом. У даних програмах більш точно відображена інформація про заходи, що фінансуються із структурних фондів, і їх фінансовий план. Установами, які реалізують на місцях дані програми, є міністерства, в компетенції яких є вирішення завдань, поставлених в Стратегії та програмах ОРs. Реалізацію даних програм координує національне Міністерство фінансів. Саме воно відповідає перед Європейською Комісією за цільове використання виділених коштів із структурних фондів (рис. 1).

Цілі Регіональної політики (згуртування) ЄС	Фінансові ресурси		
	Структурні фонди		
Ціль №1 «Конвергенція»	Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР, ERDF)	Європейський соціальний фонд (ЄСФ, ESF)	Фонд згуртування
Ціль № 2 «Регіональна конкурентоспроможність і зайнятість»	Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР, ERDF)	Європейський соціальний фонд (ЄСФ, ESF)	
Ціль № 3 «Європейське територіальне співробітництво»	Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР, ERDF)		

Рисунок 1 – Схема відповідності структурних та інших фондів основним цілям регіональної політики ЄС на період 2007-2012 рр.

Кошти структурних фондів, що спрямовані на Ціль № 1 «Конвергенція», яка означає пріоритетність розвитку інноваційності та заснованого на знаннях суспільства, технологічності, якості навколишнього середовища, соціально-економічної та адміністративної ефективності, мають право отримувати регіони групи NUTS 2, в яких ВВП на душу населення є меншим за 75 % від середнього показника Співтовариства. Отже, кошти структурних фондів націлюються на стимулювання зростання та зайнятість в найменш розвинених регіонах.

Кошти структурних фондів ЄФРР та ЄСФ, що спрямовані на Ціль № 2 «Регіональна конкурентоспроможність і зайнятість» спрямовуються на зміцнення конкурентоспроможності регіонів, привабливості та зайнятості. Ціль № 2 охоплює всі регіони Європейського союзу, які не попадають під фінансування на пріоритети Цілі № 1, а саме регіони груп NUTS-1 і NUTS-2. Передбачається перехідна підтримка регіонів NUTS-2, які були охоплені пріоритетами Цілі № 1, але чий ВВП перевищує 75 % від середнього показника ВВП ЄС-15.

Кошти фонду ЄФРР є єдиним джерелом реалізації пріоритетів Цілі № 3 «Європейське територіальне співробітництво», які стосуються зміцнення співпраці на транскордонному, транснаціональному та міжрегіональному рівні. Даний фонд сприяє загальним рішенням проблем муніципальної влади різних країн в області розвитку міських, сільських і прибережних районів, розвитку економічних транскордонних відносин і створенню малих і середніх підприємств.

На участь у фінансуванні на пріоритети Цілі № 3 з фонду ЄФРР мають право:

1) для транскордонного співробітництва - регіони рівня NUTS-3, розташовані на суші уздовж всіх внутрішніх кордонів і деяких зовнішніх кордонів, уздовж морського кордону, розділених максимальною відстанню 150 км (список цих регіонів опублікований у Рішенні Європейської Комісії від 31 жовтня 2006 р. [1]);

2) для транснаціонального співробітництва – усі регіони, але при консультації з державами-членами. При цьому Європейська Комісія визначила 13 зон співробітництва [1]: Northern Periphery, Baltic Sea, North West Europe, North Sea, Atlantic Coast, South West Europe, Alpine Space, East-Central Europe, Mediterranean South, East Europe, Acores-Madeira-Canarias (Macaronesia) Indian Ocean Area, Caribbean Area;

3) для міжрегіонального співробітництва, створення мереж та обміну досвідом – всі європейські регіони.

Література: 1) Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *The Funds. Regional policy – INFOREGIO. European Commission. URL: <http://www.stat.si/doc/reg/NUTS%202003.pdf>*; 3) *Corrigenda. Corrigendum to Council Regulation (EC) No 1083/2006 of 11 July 2006 laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund and the Cohesion Fund and repealing regulation (EC) No 1260/1999. - European Commission.- Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.- Official Journal of the European Union L 210 of 31 July 2006 — 160 p.*; 4) *Регіональна політика Європейського союзу: навчальний посібник. для студ. спец. «Міжнар. економіка» 8.03050301 всіх форм навчання [Текст] / Т.Г. Шеремет ; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Каф. міжнар. економіки. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2012. – 100 с.*

Юлія Бочарова

СУД ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ; COURT OF FIRST INSTANCE – функціонує з 1989 р. Суд першої інстанції допомагає Суду ЄС та складається з 28 суддів, тобто з такої ж кількості, як і Суд ЄС. Суддів призначають за спільної згоди урядів країн-членів ЄС на 6-ти річний строк з частковим поновленням складу тими особами, незалежність яких є безсумнівною та які мають належну кваліфікацію для здійснення функцій суддів.

Мета Суду першої інстанції – забезпечення застосування права Спільноти при однаковому тлумаченні та застосуванні Договору про ЄС. Суд виконує це завдання під час судових засідань, які охоплюють як безпосередньо процеси, де позивач порушує справу в суді на підставах, зазначених у Договорі про ЄС, так і випадки непрямого звернення, у яких національний суд просить Суд першої інстанції роз'яснити окремі питання права ЄС.

Кваліфікація, потрібна для роботи суддею в Суді першої інстанції, майже така само, як і в Суді ЄС. У Суді першої інстанції немає генеральних адвокатів, але його членів можуть запрошувати для виконання функцій генерального адвоката стосовно справ, які розглядає пленум Суду першої інстанції. Суд першої інстанції обирає свого голову на трирічний строк. Він має 2 палати по 5 суддів та 2 палати по 3 судді.

Процедурні правила Суду першої інстанції подібні до правил Суду ЄС. Процедура судочинства в ЄС має всі ознаки систем континентального права: робиться наголос на письмовій частині судової справи, справа може включати попереднє розслідування. Статут Суду ЄС та Правила судової процедури передбачають процедуру судового розгляду справ, яка включає 4 стадії: письмову, попереднього розслідування, усного розгляду та винесення рішення. У судочинстві ЄС передбачена також процедура спеціального перегляду,

запровадження якої зумовлене тим, що рішення Суду не обов'язково є останнім словом у справі.

Суд першої інстанції розглядає спори між інституціями ЄС та їх персоналом, справи з питань конкуренції, справи щодо визнання недійсними рішень і про неправомірні дії осіб, а також справи про недотримання антидемпінгового законодавства та прав інтелектуальної власності, які порушують фізичні особи, тобто такі види позовів:

- 1) позови фізичних та юридичних осіб про скасування, бездіяльність або відшкодування збитків;
- 2) позови проти Європейської Комісії з боку підприємств у рамках спорів у сфері конкуренції;
- 3) спори, пов'язані з функціонуванням європейської цивільної служби;
- 4) спори щодо захисних заходів у сфері торгівлі (антидемпінг).

Рішення Суду першої інстанції можуть бути оскаржені в Суді ЄС на предмет порушення норм права. Якщо Суд вважає скаргу обґрунтованою, він може або самостійно винести рішення, якщо з цієї справи це можливо, або направити справу до Суду першої інстанції, який зобов'язаний дотримуватись рішення Суду ЄС.

Література: 1) Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Право та інституції Європейського Союзу : навчальний посібник [Текст] – К.: Вид-во «К.І.С.», 2006. – С. 247-248; 3) Грицяк І.А. Європейське управління: теоретико-методологічні засади : [моногр.] / І.А. Грицяк. – К. : К.І.С., 2006. – 398 с.

Анна Чеботар

СУДОВА СИСТЕМА ЄС; THE JUDICIAL SYSTEM OF THE EUROPEAN UNION – складається з: 1) Суду справедливості; 2) Загального суду; 3) спеціалізованих судів.

Суд справедливості забезпечує ефективний правовий захист в сферах, урегульованих правом ЄС через тлумачення та застосування Конституції ЄС.

Суд справедливості: 1) розв'язує справи за позовами, які може подати держава-член, інституція, фізична чи юридична особа; 2) на звернення судів чи трибуналів країн-членів виносить попередні судові рішення щодо тлумачення права ЄС або чинності актів, що їх ухвалили інституції; 3) розв'язує інші справи, які обумовлено в Статуті Суду.

Суд справедливості розглядає справи, переглядає правомірність (тобто, здійснює функції конституційного суду) європейських законів та європейських рамкових законів, актів Ради Міністрів ЄС, Європейської Комісії та Європейського Центрального Банку, за винятком рекомендацій та висновків, а також актів Європейського Парламенту, які можуть мати правові наслідки для третіх сторін. Він також переглядає правомірність актів органів чи агентств ЄС, які можуть мати правові наслідки для третіх сторін.

Позови, подані до Суду справедливості, не мають зупиняючої сили. Однак, Суд справедливості може, якщо він вважає, що того вимагають обставини, наказати зупинити застосування оскарженого акту. Він може призначати будь-які необхідні тимчасових заходів у будь-яких справах, що перебувають на його розгляді.

До складу Суду справедливості входить один суддя від кожної країни-члена. Суду допомагають генеральні адвокати.

Судді та генеральні адвокати Суду справедливості та судді Загального суду обираються з осіб, чия незалежність поза сумнівом, а кваліфікація відповідає вимогам призначення на найвищі судові посади в їхніх країнах, чи які є юристами вищої категорії, призначають за спільною згодою урядів країн-членів на строк шість років. Судді та генеральні адвокати у відставці можуть бути перепризначеними.

Засідання Суду справедливості відбуваються у складі палат, у складі Великої Палати чи у повному складі Суду, згідно зі Статутом Суду.

Аналогічним способом формується Загальний суд ЄС. При Загальному суді ЄС для розгляду в першій інстанції певних категорій позовів та впроваджень в окремих сферах європейськими законами можуть засновуватися спеціалізовані суди. В таких законах містяться правила організації суду та обсяг наданої йому юрисдикції. Членів спеціалізованих судів, чия незалежність має бути поза сумнівом, а фаховий рівень має відповідати вимогам призначення на судові посади, одноставно призначає Рада Міністрів ЄС. Спеціалізовані суди запроваджують свої Правила процедури за згодою Суду, які потребують схвалення Радою Міністрів ЄС.

До складу Загального суду входить щонайменше один суддя від кожної країни-члена.

У 2015 році Парламентом та Радою ЄС було прийнято Регламент (ЄС, Євратом) 2015/2422 щодо внесення змін до Протоколу №3 Статуту Суду правосуддя ЄС від 16 грудня 2015 р. (Регламент 2015/2422), відповідно до цих змін склад Загального суду було збільшено вдвічі та припинено існування Трибуналу з питань цивільної служби. Причинами прийняття даного Регламенту стали:

- 1) постійне збільшення кількості нових справ, що надходили до Загального суду, наділеного широкою юрисдикцією;
- 2) передання юрисдикції Трибуналу з питань цивільної служби, що припинив свою діяльність;
- 3) занадто велика тривалість процесу розгляду справ, яка стала неприйнятною у контексті положень ст. 47 Хартії про основоположні права ЄС і ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод;
- 4) зростання кількості правових актів інститутів, органів і агентств ЄС, з якими працює Загальний суд, а також ускладнення справ, які ініціюються перед ним, особливо у сферах конкуренції, державної допомоги й інтелектуальної власності.

Збільшення суддівського корпусу відбувалось у три етапи: 25 грудня 2015 р. призначення 12 нових суддів; 1 вересня 2016 р. разом із переданням юрисдикції Трибуналу з питань цивільної служби до Загального суду переходять 7 суддів, які виконували у ньому обов'язки, а також персонал та усі технічні ресурси; 1 вересня 2019 р. дев'ять нових суддів мають обійняти посади без залучення нових членів секретаріату та іншого адміністративного персоналу.

Із виходом Великої Британії зі складу ЄС у кінці січня 2020 року, кількість суддів Загального суду мала становити 54, однак станом на лютий 2020 року на посаді 49 суддів: 23 країни-члени висунули своїх суддів, тоді як Латвія, Польща та Словаччина висунули лише одного, а Словенія не висунула жодного кандидата.

До складу Суду справедливості наразі входять 27 суддів, яким допомагають 11 генеральних адвокатів.

Література: 1) *Література:* 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *General Court (European Union)* [Електронний ресурс] // Режим доступу : [https://en.wikipedia.org/wiki/General_Court_\(European_Union\)](https://en.wikipedia.org/wiki/General_Court_(European_Union)); 3) *Організація судової системи Європейського Союзу* / Т. В. Комарова // *Вісник Національної академії правових наук України*. – 2018. – Т. 25, № 1. – С. 79-96. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2018_25_1_7

Анастасія Чепурнова

Т

ТЕОРІЯ БАГАТОРІВНЕВОГО УПРАВЛІННЯ; THEORY OF MULTILEVEL GOVERNANCE – використовується для обґрунтування функціонування ЄС та ідентифікації різних сил, що вносять свій вклад у триваючий розвиток ЄС як системи, у якій «актори» на різних рівнях – місцевому, регіональному, національному, міжнаціональному та міжнародному – залучені до процесу здійснення влади.

Теорія «багаторівневого управління» ґрунтується на тому, що, по-перше, національні центральні уряди більше не є монополістами в сфері контактів між країною та органами влади ЄС; по-друге, залучення урядів країн та органів влади субнаціонального рівня до роботи ЄС створило можливість для розвитку явища регіоналізації. Як наслідок, внутрішня політика країн-членів під впливом європейської політики була частково видозмінена, а поява фінансових стимулів сприяла розвитку нових політичних взаємин.

Теорія багаторівневого управління покладена в основу функціонування: 1) Європейської Комісії як органу розробки програм у партнерстві з місцевими та регіональними органами влади з використанням фінансових стимулів для привертання уваги до тих чи інших проблем; 2) урядів країн-членів, що представлені в Раді Європейського Союзу, які діють в умовах тиску з боку місцевих і регіональних органів влади та займаються узгодженням питань збільшення та перерозподілу бюджету; 3) Європейського Парламенту, члени якого часто є додатковим джерелом тиску на Раду Європейського Союзу, який, у свою чергу, є наслідком певної політики в регіонах; 4) місцевих і регіональних органів влади, що зміцнюють свої політичні позиції завдяки залученню їх до роботи на європейській арені, зокрема після 1993 р., за допомогою нової інституції – Комітету регіонів (див. *Комітет регіонів*), покликаною представляти питання, які їх турбують.

Отже, теорія багаторівневого управління значною мірою зміщує фокус дискусії з питань функціонування ЄС до політики на місцях, орієнтованої на потреби підприємців.

Література: 1) *Література:* 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Волес В. Творення політики в Європейському Союзі [Текст]* / В. Волес, Г. Волес ; пер. з англ. р. Ткачук. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – С. 89-90; 3) *Marks G. Structural Policy in the European Community* / G. Marks // *EuroPolitics: Institutions and Policy-Making in the «New» European Union. Washington [Text]* / A. Sbragia (ed.). – *The Brookings Institution*, 1992. – P. 191-224; 4) *Грицяк І.А. Європейське управління:*

теоретико-методологічні засади : [моногр.] / І.А. Грицяк. – К. : К.І.С., 2006. – С. 25-26.

ТЕОРІЯ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ – теорія інтеграції, яка розроблена А. Маршалем і заснована на ідеї про прагнення людства до єдності у планетарному масштабі. Це стосується всіх сфер життя та напрямів суспільного прогресу.

Інтеграція має об'єктивний характер, а її необхідність продиктована поступовим розширенням спектру питань співробітництва та зумовлена історією розвитку людства. Сприятливою умовою для міжнародної інтеграції є однорідність економічного та політичного потенціалу країн-партнерів. Інтеграція розглядається як процес економічних, політичних, культурних та інших взаємин між індивідами, який поступово переростає національні кордони та призводить до утворення міжнаціонального об'єднання. «Рушійними силами» інтеграції виступають підприємницькі кола та держава, тому потрібно узгодити їхні інтереси. Через об'єктивні причини інтеграція найбільш імовірна на рівні регіонів світу, де більше рівень комунікацій. А. Маршал відзначає, що передумовами інтеграції є: рівність економічного потенціалу країн, географічна близькість, історичні умови та взаємодоповнюваність економік.

Незважаючи на «регіональний» характер інтеграційне об'єднання не повинне бути замкнутим для зовнішнього світу. Воно представляється як «простір солідарності», що розглядається як абстрактний ідеал.

Особлива увага у теорії приділяється політичним складовим міжнародної інтеграції. Політична інтеграція розглядалася не тільки як необхідна, а й як вища форма співробітництва. Саме політична інтеграція розглядається як вища форма взаємодії (завершальний етап інтеграційного процесу), коли прийняті спільно рішення мають обов'язковий характер. Перехід на вищий рівень інтеграції можливий лише тоді, коли міжнародне співробітництво буде більш ефективним у вирішенні загальних і національних проблем, ніж зусилля національних держав. Передумовою інтеграції є утворення між країнами-партнерами «простору солідарності», у якому будуть збігатися політичні та економічні кордони. За відсутності політичної та економічної солідарності створення наднаціональної структури є небажаним.

Література: 1) Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Копійка В.В. Європейський Союз: заснування та етапи становлення : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів [Текст] / В.В. Копійка, Т.І.Шинкаренко. – К. : Видавничий Дім «Ін Юрі», 2001. - 448 с.; 3) Рудік О.М. Політика європейської інтеграції : конспект лекцій [Текст] / О.М. Рудік. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2006. – 92 с.

ТРАДИЦІЙНІ ВЛАСНІ РЕСУРСИ; TRADITIONAL OWN RESOURCES
– кошти, за рахунок яких, починаючи з 1971 р., формується певна частка доходів єдиного бюджету ЄС (див. табл. 1).

Таблиця 1

Структура традиційних власних ресурсів ЄС в 1971-2018 рр., млн. ЄРО до 1978 р., млн. ЕКЮ з 1978 до 1998 р., млн. євро з 1999 р.

Роки	Традиційні власні ресурси				Суми, які включаються з ТВР
	Всього, в т.ч.	Імпортні мита	Податок на цукро- та глюкозовмісну	Сільськогосподарські мита	
1	2	3	4	5	6
1971	1021,7	439,0	95,5	487,2	—
1972	1431,8	779,4	167,7	484,7	—
1973	2022,4	1444,3	95,0	483,1	—
1974	2856,0	2530,6	82,7	242,7	—
1975	3632,7	3118,5	70,8	443,4	—
1976	4844,0	3860,1	112,5	871,4	—
1977	6738,3	4652,6	233,8	1851,9	—
1978	6674,2	4390,9	410,6	1872,7	—
1979	7332,6	5189,1	464,9	1678,6	—
1980	7908,0	5905,7	466,9	1535,4	—
1981	8139,7	6392,3	482,5	1264,9	—
1982	9043,1	6815,3	705,8	1522,0	—
1983	9283,7	6988,6	948,0	1347,1	—
1984	10397,2	7960,8	1176,4	1260,0	—
1985	10489,2	8310,1	1057,4	1121,7	—
1986	10460,0	8173,0	1111,5	1175,5	—
1987	12034,4	8936,5	1471,8	1626,1	—
1988	11916,0	10344,7	1390,7	1504,6	1324,0
1989	12710,8	11458,8	1381,6	1282,7	1412,3
1990	12160,8	11427,9	910,7	1173,4	1351,2
1991	13962,1	12751,1	1141,8	1621,3	1552,1
1992	13280,1	12547,9	1002,4	1206,8	1477,0
1993	12985,6	12284,0	1115,3	1029,1	1442,8
1994	13252,1	12420,0	1382,1	922,5	1472,5
1995	14453,2	13898,4	1316,4	844,3	1605,9
1996	13583,6	13069,1	1213,7	810,1	1509,3
1997	14172,2	13607,7	1114,0	1025,2	1574,7
1998	14110,7	13506,2	1070,1	1102,2	1567,9
1999	13857,7	13006,5	1203,6	1187,3	1539,7
2000	15267,2	14568,3	1196,8	1198,4	1696,4
2001	14589,3	14237,4	840,0	1132,9	1621,0
2002	9213,9	12917,5	864,8	1180,2	5748,6
2003	10857,2	12616,2	510,9	1349,1	3619,1
2004	12307,1	14122,8	535,5	1751,2	4102,4
2005	14063,1	16023,0	926,8	1801,0	4687,7
2006	15028,2	18113,1	202,1	1722,4	5009,4
2007	16573,1	20266,2	-40,9	1872,1	5524,4
2008	17282,9	20396,6	943,8	1703,5	5761,0
2009	14528,3	19195,5	175,5	0,0	4842,8
2010	15659,3	20684,9	194,1	0,0	5219,8
2011	16777,7	22194,7	175,6	0,0	5592,6
2012	16453,3	21681,1	256,7	0,0	-5484,4

1	2	3	4	5	6
2013	15365,3	20218,3	268,8	0,0	-5121,8
2014	16429,5	21998,0	-25,2	0,0	-5543,3
2015	18730,4	24850,1	165,0	0,0	-6284,7
2016	20094,1	24985,0	165,7	0,0	-5056,7
2017	20459,1	25406,6	167,1	0,0	-5114,8
2018	20231,6	25395,8	-85,1	0,0	-5079,2

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *European Economy. The EU economy: 2000 review* // European Commission. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. – 2000, Luxemburg. Office for official publications of the European communities – Number 71. – 470 p.; 3) *EU budget 2008. Financial Report.* // European Commission. – 2009, Luxembourg: Publications Office of the European Union. – 114 p.; 4) *EU budget 2011. Financial Report.* // European Commission. – 2012, Luxembourg: Publications Office of the European Union. – 113 p.; 5) *EU budget 2012. For 500 million Europeans For growth and employment* // European Commission. – 2012, Luxembourg: Publications Office of the European Union. – 10 p.; 6) *EU budget 2013: investing in growth and jobs* // European Commission. – 2013, Luxembourg: Publications Office of the European Union. – 32 p.; 7) Офіційний сайт : *European Commission* [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://ec.europa.eu/budget/graphs/revenue_expenditure.html

Анна Чеботар

ТРАНС'ЄВРОПЕЙСЬКІ МЕРЕЖІ; TRANS -EUROPEAN NETWORKS (TEN) – концепція, яка виникла наприкінці 1980-х рр. у межах програми формування єдиного ринку. Щоб забезпечити функціонування великого ринку та свободу руху товарів, капіталів, людей та послуг, потрібні добре розвинені національні та регіональні транспортні, комунікаційні мережі, пов'язані між собою сучасною та ефективною інфраструктурою.

Транс'європейські мережі охоплюють три сфери:

- транспортні TEN автомобільні та комбіновані перевезення, водні шляхи та морські порти, швидкісна європейська залізниця. До цієї ж категорії відносять інформаційні системи управління транспортом, наприклад, нова супутникова система визначення географічного місцеположення «Галілео»;

- енергетичні TEN електро- та газопостачання. Головною метою в цій галузі є створення єдиного енергетичного ринку та безпека постачання;

- телекомунікаційні TEN сприяють поширенню електронних послуг на базі телекомунікаційних мереж. Вони є стрижнем ініціативи «Інформаційне суспільство для всіх» у рамках програми «Електронна Європа».

Договір про Європейський Союз заклав законодавче підґрунтя TEN як ключового елемента створення єдиного ринку та зміцнення економічної та соціальної згуртованості. З огляду на ці завдання, Спільнота розробляє директиви, в яких визначає цілі; пріоритети; проекти, що представляють значний інтерес; широкий спектр заходів у трьох відповідних секторах (транспорт, енергетика та телекомунікації).

Основною сферою є TEN-Transport (TEN-T). Транс'європейська транспортна мережа повинна охопити 90 000 км автомагістралей і доріг високої якості до кінця

2020 р. У 2017 р. на автомобільні перевезення довелось 76,7% всіх внутрішніх вантажних перевезень, за якими слідує залізничні та внутрішні водні перевезення (17,3% і 6,0% відповідно).

Розвиток транс'європейських енергетичних мереж передбачає визначення пріоритетних коридорів (вимагають термінового розвитку інфраструктури в сфері електрики і газу). Цей розвиток з'єднає регіони, в даний час ізольовані від європейських енергетичних ринків та зміцнить існуючі транскордонні з'єднання.

Електричні коридори: офшорна мережа Північного моря (NSOG), електричні з'єднання північ-південь у західній Європі (NSI West Electricity), електричні з'єднання північ-південь у центрально-східній та південно-східній Європі (NSI East Electricity), План взаємозв'язку ринку Балтійської енергії в галузі електроенергії (BEMIP Electricity). Газові коридори: газові з'єднання північ-південь у Західній Європі (NSI West Gas), газові з'єднання північ-Південь у центрально-східній та південно-східній Європі (NSI East Gas), Південний газовий коридор (SGC), План взаємозв'язку ринку Балтійської енергії у сфері газопостачання (BEMIP Gas). Нафтовий коридор: Нафтові з'єднання в центрально-східній Європі (OSC).

Три пріоритетні тематичні області, які стосуються всього ЄС, включають розгортання розумних мереж (розгортання інтелектуальних мереж для сприяння інтеграції відновлюваної енергії, що дозволить споживачам краще регулювати своє енергоспоживання), електричні магістралі (будівництво великих мереж, які дозволяють транспортувати електроенергію на великі відстані по всій Європі) та транскордонну мережу вуглекислого газу (розвиток транспортної інфраструктури для CO₂ через спеціальні тематичні групи).

Література: 1) *Література:* 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://ec.europa.eu/transport/road_safety/topics/infrastructure/trans-european_networks_en; 3) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Freight_transport_statistics_-_modal_split; 4) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/infrastructure/trans-european-networks-energy>.

Катерина Шерстюк

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО; CROSS-BORDER COOPERATION – будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними громадами або владами, що знаходяться під юрисдикцією двох або декількох Договірних Сторін, а також на укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей.

Розрізняють два напрями транскордонного співробітництва:

- державно-регіональний – базується на міжнародних угодах;
- регіонально-локальний – базується на господарських потребах в об'єднанні зусиль для вирішення певних економічних проблем, а також включає спільну діяльність у сфері культури, науки і освіти.

Прикордонні регіони для реалізації планів транскордонного співробітництва використовують офіційні та неофіційні види управлінських структур.

Основними організаційними формами транскордонного співробітництва є:

- договори про транскордонне співробітництво (створення та функціонування євро регіонів (див. *Єврорегіон*);
- спільні проекти і програми;
- робочі спільноти;
- безпосередні взаємозв'язки учасників транскордонного співробітництва;
- інші форми, які суб'єкти транскордонного співробітництва можуть вибирати (або на які можуть перетворитися довгострокові прикордонні взаємовідносини) в межах повноважень, що надаються їм національним законодавством (за згодою сторін).

Суб'єктами транскордонного співробітництва виступають територіальні громади, їхні представницькі органи, місцеві органи виконавчої влади країни, що взаємодіють з територіальними громадами та відповідними органами влади інших держав у межах своєї компетенції, встановленої чинним законодавством та угодами про транскордонне співробітництво.

Транскордонне співробітництво сприяє: зміцненню взаємної довіри та безпеки; активізації торговельно-економічного співробітництва; залученню іноземних інвестицій для реалізації спільних проектів; виробленню спільної стратегії охорони довкілля; розвитку транспортної та прикордонної інфраструктури; взаємодії у сфері боротьби з нелегальною міграцією та організованою злочинністю; ефективному використанню людських ресурсів шляхом створення спільного ринку праці; боротьбі зі стихійним лихом; поглибленню культурних та комунікаційних зв'язків; розвитку туризму.

Виділяють чотири рівні реалізації транскордонної співпраці:

- міжнародний рівень: здійснюється координація національних регіональних політик для збалансованого розвитку європейського простору;
- державний рівень: виробляється національна політика розвитку транскордонного співробітництва та узгоджуються національні інтереси з загальноєвропейськими, а також здійснюється гармонізація національних і регіональних цілей;
- регіональний рівень: реалізується регіональна політика транскордонного співробітництва з урахуванням інтересів держави та місцевих органів влади, здійснюється координація між регіонами сусідніх країн;
- місцевий рівень: здійснюється координація планів розвитку місцевої влади, з істотною увагою до регіональних та національних інтересів, відбувається конкретна співпраця між суб'єктами прикордонних територій.

Принципами транскордонного співробітництва є:

- *принцип проблемності* – налагодження транскордонного співробітництва іноді відбувається з метою спільного розв'язання тотожних проблем;
- *принцип узгодження інтересів* – врахування інтересів територіальних громад / общин, які беруть участь у транскордонному співробітництві; гармонізація загальнодержавних, регіональних і місцевих інтересів;
- *принцип ієрархічності* – перенесення відповідальності та компетенції на нижчий або вищий рівень влади, де вирішення проблеми є найбільш ефективним і результативним; чіткий розподіл завдань, повноважень і відповідальності між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, підвищення ролі та відповідальності органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади;
- *принцип самостійності* – забезпечення здатності органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади в межах, визначених законодавством, самостійно вирішувати питання розвитку територій та створення

ефективних механізмів забезпечення їх активної участі у транскордонному співробітництві;

– *принцип додатковості* – фінансова підтримка регіонального розвитку здійснюватиметься за рахунок державного та місцевого бюджетів. За цим принципом фінансування з державного бюджету здійснюватиметься без зменшення фінансування з місцевих бюджетів;

– *принцип субсидіарності* – розподіл владних повноважень, за якими місце надання адміністративної (управлінської) послуги максимально наближене до її безпосереднього споживача з урахуванням повноти надання належної якості послуги шляхом концентрації матеріальних і фінансових ресурсів на відповідному територіальному рівні управління;

– *принцип партнерства* – тісна співпраця між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, суб'єктами господарювання в процесі реалізації Стратегії, проведення моніторингу та оцінки виконання визначених завдань.

Завдяки транскордонному співробітництву вирішуються такі завдання: координуються концепції соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів; створюється об'єднана та взаємодоповнююча транспортна, прикордонна та інша інфраструктура; складається система міжнародної взаємодії місцевих органів державної влади та самоврядування, територіальних громад тощо.

Транскордонне співробітництво сприяє досягненню чотирьох свобод – вільного руху людей, товарів, послуг, капіталів, розширює можливості отримання благ за рахунок діяльності транскордонних ринків, прискорює формування громадянського демократичного суспільства, і загалом сприяє підвищенню якості життя мешканців прикордоння.

Література: 1) *Література:* 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.*

ТРАНСПОРТНА ПОЛІТИКА ЄС, TRANSPORT POLICY OF EU – це комплекс методів, заходів та інструментів із забезпечення скасування кордонів між країнами-членами ЄС, сприяння вільному руху людей та товарів; спрямований на досягнення таких цілей:

– покращення правового регулювання відносин у транспортній сфері, вдосконалення адміністративних відносин між відповідними інститутами та суб'єктами господарювання, між національними транспортними системами для формування єдиних транспортних мереж ЄС і транс'європейських мереж і сприяння лібералізації транспортних ринків;

– прийняття економічно доцільних та ефективних регуляторних актів, які сприяють конкурентоспроможності транспортної сфери та розвитку транспортних систем;

– сприяння подальшій лібералізації транспортного ринку ЄС.

Правову основу транспортної політики встановлено в розділі «Транспорт» Договору про створення Європейської Економічної Спільноти, який включив до компетенції Спільноти особливу сферу діяльності – транспортну політику. Ефективність реалізації транспортної політики ЄС підвищилась у зв'язку зі змінами, які були внесені Договором про Європейський Союз (1992 р.), зокрема щодо прийняття рішень з питань транспортної політики кваліфікованою більшістю. В Договорі набула відображення концепція транс'європейських мереж (розділ XV

«Транс'європейські мережі», ст. 154-156 Договору про Європейський Союз). У 1992 р. була опублікована перша Біла книга з питань транспортної політики, основна ідея якої полягала у лібералізації транспортного ринку ЄС. В 1998 р. завершена лібералізація в секторі автомобільного транспорту. Підприємства-перевізники діють відповідно до принципу свободи заснування на території європейського внутрішнього ринку, що не скасовує необхідність одержання транспортної ліцензії Спільноти. Щодо гармонізації законодавчих норм безпеки руху прийнята програма дій, розрахована на 2003-2010 р.

Три залізничних пакети директив, спрямовані забезпечити лібералізацію залізниць та конкуренцію на ринку:

- Перший пакет (2001 р.) – спрямований на збільшення числа компаній-перевізників і відділення функції управління інфраструктурою від функції транспортування;

- Другий пакет (2002 р.) – мав на меті встановлення єдиних мінімальних норм безпеки та відповідальності на залізницях;

- Третій пакет (2004 р.) – спрямований на підвищення конкуренції в сфері міжнародних пасажироперевезень і посилення прав пасажирів.

Завдяки створенню Транс'європейської мережі вантажних коридорів (TERFF) затримки при перетинанні внутрішніх кордонів ЄС скорочуються, відправники вантажу можуть обходитися послугами тільки одного оператора.

Наднаціональне регулювання водного транспорту, лібералізованого вже до 1993 р., здійснюється за допомогою вживання спеціальних заходів боротьби з випадками тарифної дискримінації, установа єдиних норм ЄС для судів, що перевозять небезпечні вантажі, тощо.

Гармонізація великої кількості правил і норм дозволила заснувати для операторів повітряного транспорту систему єдиної ліцензії, визначити умови доступу до повітряних мереж, а також поширити на дану сферу принцип взаємного визнання персональної кваліфікації працівників. Прийнято правила боротьби з випадками тарифної дискримінації, застережені також правила компенсації та допомоги пасажирам.

Загальні засади сучасної транспортної політики країн ЄС висвітлено у другій Білій книзі 2001 р. «Європейська транспортна політика на період до 2010 р. – час вирішувати». Зазначена мета лібералізації транспортного ринку в основному була досягнута протягом десяти років, за винятком ринку залізничного вантажного транспорту, який було відкрито у 2008 р. Для забезпечення сталого розвитку ЄС, особливо в умовах його розширення, транспортна система потребувала оптимізації, увага приділялась будівництву транс'європейської транспортної мережі, розвитку залізничних та автомобільних магістралей на території країн-кандидатів на членство в ЄС, поліпшенню доступу до віддалених регіонів Європи.

Для загального підвищення ефективності та конкурентоспроможності транспортного сектору європейська транспортна політика передбачає такі основні завдання:

- зміна співвідношення між різними видами транспорту;
- розвиток взаємодії між різними видами транспорту, активізація інтермодальних перевезень;

- усунення природних перешкод, що негативно позначаються на перевезеннях за рахунок розбудови магістральної транспортної мережі та вдосконалення управління рухом на ній;

- фінансування розвитку транспортної інфраструктури;

- вжиття заходів з підвищення безпеки транспорту (переважно безпеки дорожнього руху);
- створення ефективних механізмів оплати за користування транспортною інфраструктурою, що забезпечує компенсацію повних витрат суспільства;
- удосконалення функціонування пасажирського транспорту («транспорт із людським обличчям»);
- поліпшення систем міського транспорту та підвищення стабільності його функціонування;
- вжиття заходів, спрямованих на пом'якшення можливих негативних наслідків подальшого розширення ЄС;
- підвищення ролі ЄС у виробленні механізмів міжнародної транспортної політики.

Транспортна політика країн ЄС та окремих індустріально розвинутих країн реалізується з урахуванням тенденцій європейської інтеграції:

- уряди більшості розвинутих країн мають намір розробити та реалізувати єдину національну політику в галузі транспорту;
- розвинуті країни Західної Європи під час формування національної транспортної політики орієнтуються, насамперед, на положення та норми, визначені компетентними міжнародними органами ЄС;
- програмні документи у галузі транспортної політики ЄС містять визначення завдань щодо формування ринку транспортних послуг, забезпечення якнайшвидшої інтеграції національних транспортних систем до європейської; розробка відповідного транспортного законодавства як пріоритетних під час проведення економічної реформи на транспорті.

Європейська Комісія схвалила перегляд перспектив розвитку транспорту в ЄС. У Білій книзі (2006 р.) зроблено акцент на загальні для країн ЄС підходи, спільний діалог з проблем транспорту та представлений план розвитку галузі до 2020 р. На думку Європейської Комісії, основним завданням розвитку є:

- оптимізація роботи всіх видів транспорту, для чого транспортна система повинна стати більш технологічною;
- інтенсивне застосування досягнень логістики та інноваційних технологій;
- підвищена увага охороні довкілля.

У зв'язку із цим пріоритетами транспортної політики ЄС стали:

- у 2006 р. – поліпшення логістичного забезпечення вантажних перевезень у галузі транспорту, розвиток морського транспорту, а також європейської системи супутникової навігації;
- у 2007 р. – збільшення мобільності в галузі транспорту, розвитку транспорту в нових країнах-членах у контексті їх повної та якнайшвидшої інтеграції до економічного простору ЄС. В області авіації виділено два напрями: переговори зі США про лібералізацію ринку авіаперевезень і створення системи «Відкрите небо». Серед завдань намічена підготовка Зеленої книги про розвиток морського транспорту, робота системи «Галілео» та просування проектів транс'європейських транспортних мереж;
- у 2008 р. – розробка правової бази проекту «Галілео», підготовка третього пакета законодавства по морському транспорту; переговори ЄС із країнами Західних Балкан (Албанія, Македонія, Сербія, Словенія, Хорватія та Чорногорія) про співробітництво в галузі транспорту. Метою цих переговорів є досягнення сумісності інфраструктури та транспортної системи західнобалканських держав із транспортною системою ЄС до 2010 р. Комісія виступила також із пропозицією

створити транспортний коридор у рамках Транс'європейських транспортних мереж (TEN-T);

– у 2009 р. – завершення переговорів зі США щодо створення «відкритого неба» між ЄС і США; формування загальних правил заходу морських суден у порти ЄС, реалізація заходів щодо посилення безпеки на автодорогах, розвиток мережі залізниць у країнах ЄС; вирішення проблем забруднення довкілля при роботі транспорту та дотриманню прав пасажирів. Комісія виступила із пропозицією нової стратегії розвитку морського транспорту ЄС. З 2009 р. набула чинності директива, що гарантує вільне пересування вантажних і пасажирських судів по всіх ріках ЄС. Рада міністрів транспорту 18 вересня 2009 р. прийняла регламент про надання послуг у галузі пасажирського транспорту на залізницях та автомобільних дорогах, який покликаний замінити правила, що діють із 441 1969 р., і лібералізувати сектор послуг на наземному транспорті.

Лісабонський договір вносить деякі тонкі, але істотні зміни до компетенцій ЄС у сфері транспортної політики. У Лісабонському договорі (ст. 70-80) представлено нове формулювання щодо внесення змін, де пропонується відступлення від процедури спільного прийняття рішень щодо заходів, які могли б, якщо їх застосовувати, впливати на умови життя та роботи, в т.ч при використанні транспортних засобів та устаткування. Ст. 72 Лісабонського договору знімає дане відступлення: вплив цих заходів на умови життя, роботи, а також використання транспортних засобів і встаткування повинні бути прийняті до уваги. Однак одностайно приймати ці заходи не обов'язково. Інші положення, що стосуються державної допомоги в галузі транспорту, недискримінації, податків і мит, транс'європейських мереж залишаються незмінними.

28 березня 2011 р. Європейська Комісія опублікувала Білу книгу про майбутнє транспорту на період до 2050 р. (White Paper on the future of transport for the period to 2050) під назвою «Дорожня карта до Єдиного європейського транспортного простору - до конкурентоспроможної та ресурсноєфективної транспортної системи» (“Roadmap to a Single European Transport Area – Towards a competitive and resource efficient transport system”). Європейська Комісія описала старі та нові виклики для транспорту та окреслила шляхи їх вирішення. Серед 10 цілей, включених у Білу книгу 2011 р., Комісія включила створення Єдиного європейського транспортного простору, усуваючи всі бар'єри між видами та національними системами, полегшуючи процес інтеграції та сприяючи появі багатонаціональних та багатомодальних операторів. Щоб уникнути напруженості та спотворень, було досягнуто зближення та виконання соціальних норм, правил безпеки, безпеки та навколишнього середовища, мінімальних стандартів обслуговування та прав користувачів. 1 липня 2016 р. Комісія представила звіт у формі робочого документа про прогрес, досягнутий у здійсненні 10-річної програми, викладеної у Білій книзі 2011 р. Додаток II включає комплексну оцінку заходів, що проводяться до цього моменту.

У 2016 році Комісія опублікувала повідомлення «Європейська стратегія мобільності з низькими викидами» (“A European Strategy for Low-Emission Mobility”), в якому запропонувала заходи щодо прискорення декарбонізації європейського транспорту. Стратегія спрямована насамперед на досягнення нульових викидів, встановлених у Білій книзі про майбутнє транспорту 2011 р., щоб адекватно сприяти досягненню цілей Паризької угоди КС 21.

Європейський Парламент прийняв дві резолюції після публікації Білої книги 2011 р. Першою була резолюція, прийнята 15 грудня 2011 р. - «Дорожня карта єдиної європейської транспортної зони – на шляху до конкурентоспроможної та

ресурсоефективної транспортної системи» (Roadmap to a Single European Transport Area – Towards a competitive and resource efficient transport system). У цій резолюції Парламент оцінив основні цілі, викладені в Білій книзі 2011 р., і дав часткове схвалення прогресу, досягнутого в його реалізації. Що стосується створення єдиної європейської транспортної зони до 2020 р., в резолюції підкреслюється недостатньо вивчений потенціал транспорту в багатьох областях і підкреслюється важливість системи, яка фокусується на взаємозв'язку і функціональній сумісності. Парламент затвердив 10 цілей для конкурентоспроможної та ресурсоефективної транспортної системи та цілі, визначені в Білій книзі на 2030 і 2050 рр.

9 вересня 2015 р. Парламент ухвалив другу резолюцію щодо імплементації Білої книги 2011 р. під назвою «Підведення підсумків та шлях до стійкої мобільності» (“Taking stock and the way forward towards sustainable mobility”). У контексті проміжного огляду 1 липня 2016 р. Комісія опублікувала робочий документ під назвою «Впровадження Білої книги 2011 р. через п'ять років після її публікації: досягнення та виклики». Парламент запропонував Комісії підтримувати принаймні той самий рівень амбіцій, як у початкових цілях. Крім того, Парламент підкреслив, що для досягнення цих цілей необхідно виконати велику роботу на операційному та фінансовому рівні.

Література: 1) *Література:* 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Commission : Transportation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/transport/white_paper/index_en.htm; 3) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/legislationsummaries/transport/index_en.htm; 4) Офіційний сайт : European Transport Forum [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.europeantransportforum.eu/environment/policy/59-_transport-lisbon-treaty.html; 5) Портал о российском газе. Некоммерческий проект Аналитической группы ЭРТА [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://gasforum.ru/obzory-i-issledovaniya>; 6) Офіційний сайт : Центр документації ЕС Інститута Європы РАН [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.edc-aes.ru>.

Оксана Озаріна, Ганна Горіна

У

УНІФІКАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА; UNIFICATION OF LAW – у широкому сенсі приведення норм декількох законодавчих актів до одноманітності, єдиної форми, єдиного зразка та створення у результаті єдиної системи вимог. Вона здійснюється у певних сферах суспільних відносин (стосовно певного предмету регулювання) для забезпечення одноманітності їх правового регулювання. Тому уніфікація передбачає формування єдиних (уніфікованих) правових норм для подібних або близьких видів суспільних відносин, часто без урахування відмінностей цих відносин на практиці. Уніфікація має двоєдину спрямованість: з одного боку, вироблення загальних приписів щодо схожих проблем суспільних відносин, а з іншого боку – обробка прийнятих уніфікаційних положень, яка веде до встановлення певного правового «стандарту» (стандартизація законодавства). Це зумовлено ускладненням законодавства та безпосередньо стосується правотворчості. За допомогою уніфікації досягається погодженість (усунення розбіжностей) норм і механізму правового впливу,

усувається його надмірність і ліквідується неузгодженість у правозастосуванні. Уніфікація є засобом усунення множинності законодавства (норм). Вона тісно пов'язана із гармонізацією законодавства (див. *Гармонізація законодавства*) та у деяких випадках ототожнюється із нею.

Уніфікація законодавства здійснюється у процесі розвитку відносин між державами. Взагалі часто вважається, що уніфікація законодавства можлива тільки на міжнародному рівні, де вона передбачає створення та застосування одноманітних норм права та розглядається, як: 1) встановлення у міжнародних актах норм, обов'язкових для національних правових систем, які підлягають включенню у національне законодавство країн-учасниць відповідних міжнародних договорів; 2) погодження та обов'язкове впровадження у дію в двох або більше державах однакових (ідентичних) правових норм, які підлягають імплементації у національне законодавство. В обох випадках уніфікація розглядається як відповідна діяльність компетентних органів декількох держав, яка націлена на забезпечення однакових підходів до регулювання певних сфер суспільних відносин у цих державах. Це робить можливим зближення та об'єднання національних правових систем у тих областях, де це необхідно, є механізмом удосконалення національних систем права, створення єдиної системи права, основою для стандартизації окремих її елементів та ін. Слід враховувати, що на міждержавному рівні уніфікація може бути абсолютною або частковою.

Отже, визначальними ознаками уніфікації законодавства на міжнародному рівні є: 1) одноманітність уніфікованих правових норм, що впроваджуються; 2) обов'язкове застосування цих норм у декількох державах (національних правових системах), імплементація норм міжнародного права у національному законодавстві. Реалізація цих ознак створює ясність і передбачуваність правового регулювання на рівні декількох країн, і дозволяє досягти максимальної взаємної адаптації національних правових систем цих держав. Все це робить уніфікацію передумовою формування міжнародних інтеграційних угруповань.

У ЄС уніфікація законодавства здійснюється відповідно до основоположних договорів європейської інтеграції (див. *Договори основоположні*), які визначають сфери, де національні законодавства мають бути уніфіковані. Крім цього, до уніфікації національних законодавств країн-членів ЄС веде імплементація (часто обов'язкова) норм, прийнятих на рівні Спільноти.

Література: 1) *Література:* 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Бахирин, А.Б. *Большой юридический энциклопедический словарь [Текст] / А.Б. Бахирин. – М.: «Книжный мир», 2002. 720 с.; 3) Великий енциклопедичний юридичний словник [Текст] / За ред. Ю.С. Шемчушенка. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. - 992 с.**

Ф

ФЕДЕРАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ КОЛЕКТОРСЬКИХ АСОЦІАЦІЙ (ФЄНКА); FEDERATION OF EUROPEAN NATIONAL COLLECTION ASSOCIATIONS (FENCA) – некомерційна організація національних колекторських асоціацій країн-членів ЄС та деяких країн-сусідів. Заснована 15 січня 1993 р. У своїй діяльності ФЄНКА керується Статутом (Statutes of FENCA) від 15.01.1993 р. зі змінами та доповненнями, внесеними 16

червня 1994 р., 11 травня 1995 р., 19 червня 1997 р., 18 вересня 1998 р., 25 вересня 2010 р. і Кодексом поведінки (Code of Conduct) від 27 вересня 2008 р. Станом на 2013 р. членами ФЄНКА є 20 країн (Австрія, Бельгія, Болгарія, Велика Британія, Греція, Іспанія, Італія, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Росія, Румунія, Україна, Франція, Хорватія, Чехія, Швейцарія, Швеція).

Цілями ФЄНКА є:

- 1) захист і підтримка інтересів членів національних колекторських асоціацій;
- 2) просування та розвиток європейського законодавства в сфері стягнення боргів;
- 3) сприяння розвитку членів національних колекторських асоціацій шляхом:
 - впровадження відкриття спеціального банківського рахунку для нарахування винагороди від колекторської діяльності;
 - впровадження спеціальної страховки для захисту клієнтів;
 - заснування та підтримка Комітету для подання скарг;
 - заснування учбових центрів;
 - впровадження основних правил та директив, які були б обов'язковими для контрактів та угод між колекторськими агентствами та їх клієнтами.

Література: 1) *Література:* 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : FENCA [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.fenca.org>; 3) Statutes of FENCA [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.fenca.org/uploads/Statute/FENCA%20Statute%202010%20FINAL%20VERSION.pdf>; 4) Code of Conduct [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.fenca.org/uploads/Documents/FENCA%20Code%20of%20Conduct.pdf>.

Юрій Яковенко

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ЄС – це система заходів (організаційних, економічних, юридичних, правових, нормативних), спрямованих на підвищення ефективності функціонування фінансової системи Європейського Союзу та вирішення поточних, тактичних, довгострокових завдань фінансового розвитку ЄС.

Фінансова політика ЄС базується на принципах:

- 1) операційної ефективності;
- 2) гарантування уніфікованого відношення до фінансових установ і гармонізації правил і процедур в усій єврозоні;
- 3) децентралізації реалізації грошово-кредитної політики;
- 4) простоти та прозорості;
- 5) послідовності;
- 6) безпеки;
- 7) ефективності витрат;
- 8) регулювання фінансових ринків.

Інститутами фінансової політики ЄС є Європейський інвестиційний банк (див. *Європейський інвестиційний банк*), Європейський Центральний Банк (див. *Європейський Центральний Банк*), різні загальні фонди і Гарантійний фонд для зовнішніх операцій, Європейська рахункова палата тощо.

Головними фінансовими джерелами ЄС є: податок на додану вартість; акцизний збір; відрахування від прямих податків (податку на прибуток, дохід

компаній, громадян); обов'язкові відрахування (платежі) до загального бюджету ЄС.

Основним структурним елементом фінансової політики ЄС є бюджет (див. *Бюджет ЄС*). Таким чином, управління фінансами спрямоване на досягнення результатів та успішне виконання бюджету. Нагляд за виконанням бюджету ЄС, за рахунками всіх адміністративних витрат і надходжень доходів здійснює Європейська рахункова палата.

Література: 1) *Література:* 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.*

Тетяна Кожухова

ФІНАНСОВИЙ РЕГЛАМЕНТ ЄС; FINANCIAL REGULATIONS – правила формування та виконання загального бюджету ЄС. Фінансовий регламент встановлює принципи та процедури щодо регулювання формування та впровадження бюджету ЄС і контролю над фінансами Європейських Спільнот.

З 1 січня 2013 р. застосовується новий фінансовий регламент, що встановив нові правила застосування, які містять більш деталізовані та технічні правила для щоденної реалізації фінансового регламенту. Новий фінансовий регламент покликаний модернізувати фінансові процедури ЄС з метою забезпечити реалізацію завдань програми «Європа 2020». Головними змінами, які було внесено даним регламентом є: спрощення (усунення бюрократії, прискорення процедур і перенесення акценту з документів на результати); підзвітність (забезпечення удосконаленого розумного фінансового управління та захисту фінансових інтересів ЄС); інновації (впровадження механізмів фінансування, які дозволяють мобілізувати сторонні кошти в якості важеля впливу на фонди ЄС).

Література: 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Financial Regulation and Rules of Application [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/budget/biblio/documents/regulations/regulations_en.cfm; 3) *Why was it necessary to change the budgetary and spending rules in the Financial Regulation? [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12795_en.htm.***

Тетяна Кожухова

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЄС – див. СПЕЦІАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ЄС, ІНСТРУМЕНТ ПІДГОТОВКИ ДО ВСТУПУ В ЄС; INSTRUMENT FOR PRE-ACCESSION ASSISTANCE (IPA), ІНСТРУМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУСІДСТВА ТА ПАРТНЕРСТВА; EUROPEAN NEIGHBOURHOOD AND PARTNERSHIP INSTRUMENT (ENPI)

ФІНАНСОВІ ПОРУШЕННЯ В ЄС – різного роду порушення у фінансовій системі, навіть шахрайства та зловживання, які є однією з найважливіших проблем фінансів ЄС. Дана проблема посилюється тим, що більше половини країн-членів ЄС не відповідають європейським нормам щодо боротьби з відмиванням грошей. Такі дані опублікувала Європейська Комісія в 2008 р. До списку порушників

увійшли 15 «старих» країн ЄС, серед яких Німеччина, Франція, Бельгія, Іспанія, Люксембург, Швеція, а також нові члени – Мальта, Чехія та Польща. Вони та низка інших країн не внесли до національних законодавств зміни, передбачені директивою Європейської Комісії 2006 р. щодо боротьби з фінансовими порушеннями та відмиванням грошей. Боротьба з подібними порушеннями проводиться в співпраці між інститутами ЄС і національними державними органами. Майже 80 % витрат проходить багато через багато інститутів, у т.ч. національні та регіональні руки десятків тисяч національних, регіональних або місцевих чиновників. Відповідальними за гарантування належного використання фондів є, перш за все, національні органи, і дуже важливо, щоб додаткові дії на рівні ЄС розроблялися в тісній співпраці країн-членів та Європейської Комісії. Співіснування та взаємодія між загальною та національними політиками в боротьбі з шахрайством на базі правової співпраці в цивільних і кримінальних справах повинні поступово призвести до формування єдиної правової та інституційної структури, яка передбачала б посаду європейського прокурора та єдині правила кримінального процесу у разі транскордонного шахрайства.

З метою боротьби з шахрайством Європейська Комісія розробила ефективну інформаційну систему на основі бази даних «IRENE», яка збирає справи про шахрайство і порушення в бюджетній сфері за поданням національних органів влади (*див. Проект FIU.NET*). Європейська Комісія розробила стратегію боротьби з шахрайством і річну програму дій в цій сфері, створила Консультативний комітет з координації попереджувальних заходів, який є форумом для аналізу найважливіших випадків шахрайства та обговорення горизонтальних заходів попередження та покарання. Європейська служба боротьби проти шахрайства (*див. Європейська служба боротьби проти шахрайства*) – незалежний від Європейської Комісії орган, членів якого призначають Європейський Парламент, Рада ЄС та Європейська Комісія, створений, щоб розслідувати справи, пов'язані з фінансовими інтересами Спільноти. Програма «Геркулес» підтримує діяльність проекту щодо захисту фінансових інтересів Спільноти, зокрема навчання, технічна допомога, розвиток і розповсюдження вмінь (навичок, досвіду) та обмін даними. Комісія розробила регламенти щодо порушень і відшкодування коштів, які було неправомірно переведено (передано) країнам-членам у зв'язку з фінансуванням структурних політик, виплат з Фонду згуртування та з Європейського сільськогосподарського фонду управління та гарантій. Регламент Ради ЄС визначає головні принципи, на підставі яких представники Комісії здійснюватимуть нагляд в країнах-членах, створюючи законодавчу базу для проведення перевірок та інспекцій на місцях в рамках антишахрайських заходів.

Проте стратегія боротьби з шахрайством потребує активної співпраці національних і союзних органів влади. Дійсно, подібно до того, як службовці національної митниці є практично митниками Спільноти, національні чиновники, які уповноважені боротися з шахрайством, повинні одночасно контролювати виконання бюджету Спільноти. Спираючись на це припущення, Регламент щодо захисту фінансових інтересів Спільноти прагне ефективніше захищати гроші платників податків шляхом впровадження загальних законодавчих інструментів у боротьбі із зловживаннями та марнуванням ресурсів Спільноти. Він застосовується до порушень у сфері бюджетних витрат і надходжень у всіх галузях, на які розповсюджуються спільні політики. Регламент базується на загальному визначенні порушення, яке охоплює різні види шахрайства на шкоду бюджету Спільноти, і встановлює відповідні адміністративні покарання, які повинні

однаково застосовуватися у всіх країнах-членах відповідно до тих же принципів і методів.

На допомогу Регламенту діє Конвенція про захист фінансових інтересів Спільноти, яка вимагає від країн-членів виділення такого кримінального злочину, як «шахрайство проти фінансових інтересів Спільноти», і передбачає уніфікацію відповідних покарань. Перший протокол до Конвенції спеціально присвячений шахрайству проти бюджету Спільноти в результаті корупційних дій національних або європейських чиновників або членів європейських інститутів. У другому протоколі до цієї ж Конвенції йдеться мова про відповідальність юридичних осіб, конфіскацію злочинно здобутих надходжень, відмивання грошей та співпрацю між країнами-членами та Європейською Комісією. Спеціальний протокол дозволяє Суду ЄС через свої попередні висновки тлумачити основний текст Конвенції. Особлива Конвенція щодо боротьби з корупцією європейських і національних чиновників зобов'язує країни-члени вжити необхідних заходів, щоб таку корупцію вважали кримінальним злочином на національному рівні. У Раді Європи та в Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) ЄС підтримує розробку відповідних міжнародних інструментів, які кваліфікують хабарництво іноземних чиновників і службовців міжнародних організацій, як кримінальний злочин.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.

Тетяна Кожухова

ФОНД ЗГУРТУВАННЯ; COHESION FUND – фінансовий ресурс ЄС, створений в 1993 р. під тиском 4 найменш розвинених на той час країн ЄС (Греція, Ірландія, Іспанія, Португалія). Фонд згуртування націлений на зменшення відмінностей між країнами в процесі конвергенції (Регіональна політика, Ціль № 1 (див. *Регіональна політика ЄС*)), фінансує проекти в таких сферах, як транс'європейські транспортні мережі, охорона довкілля, альтернативна енергетика, використання поновлюваних джерел енергії, розвиток залізничного транспорту та ін. Кошти з фонду можуть отримати країни, чий валовий національний дохід (ВНД) на одну особу не перевищує 90 % від середнього по ЄС значення, тобто всі 13 «нових» членів, Греція та Португалія. Для Іспанії введений перехідний період, оскільки вона задовольняє критерію в рамках ЄС-15, але не ЄС-28, а Ірландія повністю припинила отримувати кошти фонду в 2003 р. Фінансова допомога з ресурсів Фонду згуртування може бути припинена рішенням Ради ЄС (кваліфікованою більшістю голосів), якщо країна-член має надмірний дефіцит державного бюджету та якщо вона не вжила відповідних заходів щодо виправлення ситуації.

Держави-члени з валовим національним доходом (ВНД) на одного жителя нижче 90% від середнього показника в ЄС мають право на фінансування з фонду згуртування. Граничний внесок до фонду згуртування в державах-членах встановлюється у розмірі 85%. Бюджет Фонду згуртування коштує близько 75 мільярдів євро (ціни 2014 року) на період 2014-2020 роки.

У період 2014-2020 років до фонду згуртування включають Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чехія, Естонія, Греція, Угорщина, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина та Словенія.

Фонд згуртування виділяє в цілому 63,4 млрд. Євро на діяльність за такими категоріями:

трансевропейські транспортні мережі, зокрема пріоритетні проекти європейського інтересу, визначені ЄС. Фонд згуртування підтримує інфраструктурні проекти в рамках Механізму підключення Європи;

навколишнє середовище: Фонд згуртування також може підтримувати проекти, пов'язані з енергетикою або транспортом, якщо вони явно приносять користь навколишньому середовищу з точки зору енергоефективності, використання відновлюваної енергії, розвитку залізничного транспорту, підтримки інтермодальності, зміцнення громадського транспорту тощо.

Фінансова допомога Фонду згуртування може бути призупинена рішенням Ради (прийнятим кваліфікованою більшістю голосів), якщо держава-член виявляє надмірний державний дефіцит і якщо вона не вирішила ситуацію або не вжила відповідних заходів для цього.

Література: 1) *Література:* 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Corrigenda. Corrigendum to Council Regulation (EC) No 1083/2006 of 11 July 2006 laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund and the Cohesion Fund and repealing regulation (EC) No 1260/1999 / European Commission. - Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. - Official Journal of the European Union L 210 of 31 July 2006 – 160 p.; 3) *Регіональна політика Європейського союзу [Текст] : навчальний посібник. для студ. спец. «Міжнар. економіка» 8.03050301 всіх форм навчання / Т. Г. Шеремет; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Каф. міжнар. економіки. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2012. – 100 с.**

Юрій Яковенко

ФОНД СОЛІДАРНОСТІ ЄС; EUROPEAN UNION SOLIDARITY FUND (EUSF) – фінансовий ресурс, який надає допомогу країнам ЄС у разі великих стихійних лих. Фонд був створений в якості реакції на сильні повені в Центральній Європі влітку 2002 р. З тих пір він використовується для 52 різновидів стихійних лих, що охоплюють широкий спектр різних катастрофічних подій, включаючи повені, лісові пожежі, землетруси, урагани та посухи. Станом на 2013 р. 23 європейських країни уже були підтримані на суму понад 3,2 млрд. євро.

25 липня 2013 року Комісія представила нову законодавчу пропозицію, про яку потім було узгоджено за звичайною законодавчою процедурою і призвело до набрання чинності Положення про внесення змін (ЄС) № 661/2014 від 15 травня 2014 р. Нові правила вводять такі елементи:

- швидша процедура, що призводить до оплати, введення авансових платежів та більше часу, передбаченого країнам-бенефіціарам для використання грантів, які їм надаються (продовжено з 12 до 18 місяців);
- уточнені сфери застосування та придатності;
- більший акцент на попередження та пом'якшення наслідків стихійних лих.

Фонд працює на основі річного бюджетного ліміту. До 2014 р. річний бюджетний ліміт, доступний для EUSF, становив 1 млрд. євро в поточних цінах. Після 2014 р. його було знижено до 500 млн. євро в цінах 2011 р. За винятком 50 мільйонів євро, щорічно вносяться до бюджету для авансових платежів, ці

ресурси не знаходяться в бюджеті ЄС, а скоріше мобілізуються в міру необхідності після рішення Європейського Парламенту і Ради про мобілізацію.

У період з 2002 по 2017 рр. Комісія оцінила 126 заяв з 23 країн. За цей період найбільше заявок надійшло на повені (66 заявок, що становить 52% загалом), лісові пожежі (19%). Наступні дві найбільші групи за кількістю застосувань - бурі (12%) та землетруси (8%). Що стосується категорії лих, більше 60% заявок було подано на регіональні катастрофи, в той час як 34% заявок відповідають стихійним лихам. Найбільше заявок подали Італія, Іспанія, Греція та Франція, тоді як країни з найбільшою кількістю прийнятих заявок - Італія, Греція, Франція та Румунія.

Станом на 18 листопада 2019 р. підтримка була надана для 24 різних європейських країн на суму понад 5 млрд. євро (див. табл. 1). Загалом EUSF використовувався для 80 стихійних лих.

Таблиця 1

Інтервенції EUSF з 2002 року

№	Держава-бенефіціар	Загальна допомога EUSF (млн. євро)
1	Австрія	178,94
2	Болгарія	41,5
3	Хорватія	22,8
4	Кіпр	14,9
5	Чехія	160,9
6	Естонія	1,3
7	Франція	252,6
8	Німеччина	1002,9
9	Греція	122,8
10	Угорщина	37,6
11	Ірландія	13
12	Італія	2 792,9
13	Латвія	27,2
14	Литва	17,3
15	Мальта	0,96
16	Польща	117,9
17	Португалія	134,4
18	Румунія	127,2
19	Сербія	60,2
20	Словаччина	26,1
21	Словенія	48,3
22	Іспанія	34,2
23	Швеція	81,7
24	Велика Британія	22,6
Загальна сума допомоги EUSF, затверджена з 2002 р.		5 535,6

Література: 1) *Література:* 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *The Funds. Regional policy – INFOREGIO. European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.stat.si/doc/reg/NUTS%202003.pdf>; 3) Регіональна*

політика Європейського союзу [Текст] : навчальний посібник. для студ. спец. «Міжнар. економіка» 8.03050301 всіх форм навчання / Т. Г. Шеремет; Донець. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Каф. міжнар. економіки. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2012. – 100 с.; 4) *EU Solidarity Fund Interventions since 2002* [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/thefunds/doc/interventions_since_2002.pdf
Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ФОРУМ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МІЖУРЯДОВИХ НАУКОВОДОСЛІДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ; FORUM OF EUROPEAN INTERGOVERNMENTAL SCIENTIFIC RESEARCH ORGANIZATIONS (EIROFORUM) – форум зі співробітництва семи європейських міжурядових науково-дослідних організацій, а саме: Європейського центру ядерних досліджень (CERN); організації Європейської угоди про розробки в області термоядерного синтезу (EFDA); Європейської лабораторії молекулярної біології (EMBL); Європейської космічної агенції (ESA); Європейської південної обсерваторія (ESO); Європейської лабораторії синхротронного випромінювання (ESRF); Інститут Ланжевена (ILL).

Місія EIROforum полягає в об'єднанні ресурсів, інфраструктури та досвіду управління тих організацій, які його заснували, для підтримки розвитку європейської науки та збільшення її потенціалу. EIROforum, об'єднуючи найбільш потужні науково-дослідні центри Європи, покликаний забезпечити пошук шляхів вирішення загальних проблем проведення наукових досліджень, посилити ефективність відповідних спільних заходів науково-дослідних організацій та наукової політики ЄС. Діяльність EIROforum орієнтована на побудову Європейського дослідницького простору (European research area, ERA), що відбувається за відповідним проектом ЄС. EIROforum полегшує взаємодію міжурядових науково-дослідних організацій (CERN; EFDA; EMBL; ESA; ESO; ESRF; ILL) з Європейською Комісією та іншими органами ЄС, національними урядами, промисловими підприємствами, вченими, студентами та журналістами. Діяльність EIROforum всіляко підтримується Європейською Комісією. На базі форуму проводяться різноманітні заходи щодо розвитку міжнародного співробітництва у сфері наукових досліджень, у тому числі у контексті реалізації заходів і проектів Сьомої рамкової програми ЄС з підтримки досліджень і технологічного розвитку (див. *Рамкові програми підтримки досліджень і технологічного розвитку*). Взаємодія EIROforum з Європейською Комісією орієнтована на досягнення наукових і технологічних переваг у різних галузях, збільшення індивідуального потенціалу науково-дослідних організацій, підтримку інновацій та стимулювання трансферу технологій.

У роботі EIROforum окремо приділяється увага вирішенню соціальних проблем науки, зокрема заохоченню роботи вчених, мотивація наукової кар'єри молоді тощо.

Форум об'єднує представників усіх організацій-засновниць, а також Європейської Комісії та інших органів ЄС, які координують наукові дослідження.

Керівництво EIROforum здійснюється на основі ротаційного президентства.

Література: 1) *Література:* 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : EIROforum [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.eiroforum.org.*

Юрій Яковенко

ФУНКЦІОНАЛІЗМ І НЕОФУНКЦІОНАЛІЗМ; FUNCTIONALISM AND NEOFUNCTIONALISM – базові концепції розвитку європейської інтеграції, які утворилися на основі теорії функціоналізму у дослідженні політичних процесів, зокрема політичної інтеграції. Концепції засновані на урахуванні та поясненні засад і чинників інтеграційних процесів, зокрема політичних. Основна увага прикута до розгляду онтології інтеграції як суспільно-політичного явища, перетворення міжнародного співробітництва, координації політичних курсів у контексті глобальних процесів. Основою інтеграції є дії прогресивних, раціональних і домінуючих наднаціональних еліт.

Основна ідея функціоналізму (на основі традиційного функціоналізму у сфері міжнародних відносин) полягала у попередженні політичних розбіжностей шляхом поширення мережі міжнародних агентств та «поєднання» життєвих інтересів всіх націй, а також запереченні будь-яких проявів силової політики федеративного характеру. Міжнародні організації не є самодостатніми та слугують лише засобом досягнення цілей, продиктованих реальними потребами. Такі організації повинні бути гнучкими, а саме змінювати свої функції та завдання відповідно до обставин.

Основний акцент робиться не на поняттях рівня розподілу влади (держава, федерація, конфедерація), а на потребах окремої людини. Тому співробітництво пропонується розвивати, насамперед, в актуальних для всіх країн питаннях соціально-економічного характеру. Функціональне співробітництво (в області транспорту, охорони здоров'я, енергетики тощо), що виступає механізмом об'єднання, вимагає попередньої розробки інституційно-конституційної моделі або ідеологічної основи. У кожному конкретному випадку ініціатива повинна виходити від індивідуумів, приватних груп, урядів, які погоджено визначають форму співробітництва. Тобто природа, значення та сприйняття проблеми визначають форму інституції.

Питання економічного, соціального та культурного характеру належало до «позитивних» функцій, а політика, право, безпека розглядалися у якості «негативних», тому що вони частіше стають джерелом розбіжностей та протиріч. Тому перевага надається «позитивним» сферам. Відповідно до цього формується механізм розвитку інституцій – перші спеціалізовані інституції виникають у слабо політизованих сферах, потім зростає потреба в аналогічних інститутах у сферах, що примикають, тому розширюється коло людей, залучених у процес інтеграції. При цьому не ставився під сумнів можливий федеративний характер міжнародних організацій, які утворені «функціональним» шляхом. Їхні компетенції повинні бути достатніми для подальшого розвитку функціонального співробітництва.

Функціональне трактування інтеграції здавалося дещо обмеженим, тому що не брало до уваги всі складові політичних процесів. Вони були штучно «звужені» до раціональних положень політичної економії. Зокрема, теорія характеризується надмірним оптимізмом щодо деяких питань, упускає завдання у сфері забезпечення миру та добробуту, узгодження дій міжнародних (світових) спеціалізованих організацій. Незважаючи на це, функціоналізм став основою для неофункціональної концепції. На відміну від федералізму та «чистого» функціоналізму, неофункціоналізм розглядав інтеграцію як багатогранний та тривалий процес.

У відповідності до теорії неофункціоналізму основою позитивного співробітництва є взаємодія та спільні зусилля в економічній сфері та забезпеченні добробуту. При цьому не зменшується значущість політичних факторів (інтеграція розглядається в тісному зв'язку з політичним процесом) для пошуку шляхів

соціального примирення та подолання протиріч у інтересах. На відміну від функціоналізму, неофункціоналізм схиляється до регіональних, а не глобальних форм співробітництва. Це дозволило розробити більш життєздатну теорію.

У поясненні європейської інтеграції неофункціоналізм робить акцент на її поглибленні (підкреслюючи позитивну динаміку). Він розвиває тезу про наднаціональний та політичний характер європейської інтеграції, що означає, що вона переросла «рамки» співробітництва. Основною умовою цього стала лояльність серед різних соціальних груп до центральних інститутів наднаціонального об'єднання. Соціальні групи, об'єднані та мотивовані власними інтересами (а не прагненням до загального добробуту), позитивно ставляться до інтеграції та будуть спрямовувати свою діяльність на розвиток міжнародного співробітництва. Вони здійснюють вплив на національні уряди з метою створення наднаціональних інститутів і виявляють готовність підкорятися їм у тому випадку, якщо ці інтереси можуть бути краще враховані на міжнародному рівні. У зв'язку з цим розвиток процесу інтеграції пов'язаний з формуванням у різних соціальних груп позитивного досвіду міжнародного співробітництва та, зокрема, взаємин з центральними інститутами інтеграційного об'єднання. Подальше поглиблення інтеграції буде вимагати розширення можливостей наднаціонального регулювання. При цьому обов'язковою передумовою політичної інтеграції є інтеграція економічна.

Неофункціоналізм, як і федералізм, дещо ідеалізує роль суб'єктивного фактору у розвитку міжнародної інтеграції. Разом з тим, неофункціоналізм розглядає не тільки національну політичну еліту, а робить ставку на наднаціональних політиків і лобістські кола, чії інтереси пов'язані із транснаціональною економікою.

Неофункціоналізм розглядає інтеграцію як постійно еволюціонуючий процес, тому що зміна лояльності відбувається емпіричним шляхом, на основі досвіду. Крім того, «заміна» лояльності до національних інститутів лояльністю до наднаціональних інститутів вимагає певного перехідного періоду (у цей період виникає подвійна лояльність). Лейтмотивом концепції стало твердження про те, що Європу неможливо побудувати відразу та за певним планом, а тільки поступово та на основі конкретних досягнень і солідарності. Неприйняття спроб силового переходу до наднаціональних федеративних утворень за рахунок обмеження національного суверенітету та заперечення волюнтаристичних втручань в інтеграційний процес у неофункціоналізмі сполучається з обґрунтуванням бажаної заміни у перспективі національної держави наднаціональним утворенням, керуючись об'єктивними факторами та потребами.

Як механізм розвитку інтеграційного процесу, його розширення на нові сфери економічного, соціального та політичного життя запропонована концепція ефекту «переливу» («spill-over effect»). Його сутність полягає у кумулятивному характері інтеграційного процесу, що поступово проникає у все нові сфери життя суспільства, суміжні з тими, де вже реалізуються інтеграційні заходи, тобто веде до подальшої наднаціональної інституціоналізації. У результаті постійно з'являються нові аспекти інтеграції та спільної діяльності. По мірі ускладнення завдань, що розв'язуються наднаціональними інституціями, відбувається «акумуляція» та розширення їхніх прерогатив. Це вимагає знаходження ними повноважень у нових сферах співробітництва. Поступово розширюється спектр завдань, які вимагають спільних підходів, що змінює політичну основу інтеграційного процесу. Відтак реструктуризація та удосконалення наднаціональної системи є еволюційним процесом.

При цьому доводиться єдність економічних і політичних компонентів інтеграційного процесу, об'єктивність переростання економічних форм європейської інтеграції в політичні. Висунуто ідею багаторівневого управління (європейське, національне, регіональне тощо), а також теза про взаємодію політичних кіл на цих рівнях.

Згодом стали зрозумілими основні недоліки неофункціоналізму, коли «тверда» позиція лідерів країн Спільноти не дозволяла розвивати інтеграційну діяльність в окремих областях. Це порушувало загальну логіку функціоналістського підходу. Країни демонстрували бажання повністю контролювати комунітарні процеси, що обмежувало розвиток наднаціонального центру. Тому назріла ревізія положень неофункціоналізму. Вона стосувалася положення про «перелив», що більше не розглядався винятково як позитивне явище. У світлі мінливого характеру інтеграційного процесу враховувалася можливість альтернативності його результатів. Перестала розглядатися теза про незмінність переходу інтеграції зі сфери економіки до сфери політики, виникла теза про те, що інтеграційному процесу скоріше властиві спокій та стагнація. Крім цього існує певний перелік питань та областей, де «перелив» зовсім неможливий, тому що вони не можуть бути сферою компетенції наднаціональних структур. Тому неофункціоналізм відмовився від постулату про неминучий та автоматичний характер політичної інтеграції.

Представники неофункціоналізму, усвідомлюючи його обмеженість у передбаченні майбутнього інтеграції. Були впроваджені передумови «ефекту переливу» та його різновиди: «розлив» (розширення сфери діяльності наднаціональних органів без відповідного посилення його компетенцій); «поступове будівництво» (збільшення компетенції інтеграційного об'єднання та автономії у прийнятті рішень, у тому числі в нових сферах); «скорочення» (збільшення значущості спільних арбітражних функцій у період, коли відбувається тимчасове скорочення повноважень наднаціональних органів); «відлив» (відступ назад у сферах діяльності та компетенціях наднаціональних органів). У цілому функціональний «перелив» зберігався для використання його у «легких» для співробітництва сферах, залишаючи сфери високої політики, де складні проблеми дипломатичного та військового характеру можуть бути вирішені тільки на рівні національної держави та залишаються у межах його прерогатив. Обмеженість схеми «переливу» позначилася на перегляді його автоматичності та сфер використання. Як доповнення були запропоновані схеми «позитивної» та «негативної» інтеграції. «Позитивна інтеграція» передбачала формування спільної політики, а «негативна» – характеризувалася пошуком шляхів усунення суперечностей та розбіжностей між учасниками економічного співробітництва. Якщо раніше неофункціоналізм допускав можливість криз і конфліктів в інтеграційному процесі та характеризував їх як тимчасові явища, пов'язані з переходом на новий етап розвитку, то після ревізії постулатів назвав їх органічно властивими процесу політичної інтеграції. З ускладненням характеру інтеграційного процесу перелік конфліктів та їх глибина тільки зростають. Кризи та суперечності трактуються як необхідний елемент подальшого розвитку інтеграції, а їхнє подолання – сутність інтеграційної взаємодії (для пошуку компромісу сторони виробляють спільні підходи та формують погоджену політику).

З 70-х рр. велика увага у неофункціоналізмі почала приділятися впливу зовнішніх факторів, які стимулюють розвиток регіональної інтеграції. Обґрунтовувалася можливість проведення спільної зовнішньої політики та

політики безпеки, розширювалася область використання концепції «переливу» («зовнішній перелив»), яка була більш вибірковою. Інституціональне поглиблення ЄС, розширення компетенції наднаціональних органів щодо питання прийняття нових членів і збільшення ролі політичних еліт були необхідні для зовнішньої експансії політичних зв'язків. Розвиваючи концепцію «екстерналізації», було пояснено прагнення третіх країн прийняти довгострокові цілі Спільноти, сформувати нову політичну та економічну основу для відносин з ЄС, а також приєднатися до спільних політик ЄС ще до остаточного вступу (прискорений та посилений «перелив»). Також обґрунтовано прагнення інтенсифікувати формування єдиного внутрішнього ринку ЄС і спільну діяльність під впливом зовнішніх факторів. Однак щодо питань розширення ЄС неофункціоналізм зберіг свою обмеженість. Зокрема це стосується питань досягнення консенсусу між політичними елітами відносно стратегічних цілей ЄС у контексті збільшення неоднорідності країн-членів. Через збільшення кількості країн-членів ускладнилося формування наднаціональних політичних еліт, менш імовірною видається й можливість єдиного розуміння європейської інтеграції.

У рамках неофункціонального напрямку виділилися неоінституціональні концепції, які обґрунтовували важливість поєднання діяльності офіційних наднаціональних органів і неофіційної взаємодії інститутів.

Література: 1) *Література:* 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Копійка В.В. *Європейський Союз: заснування та етапи становлення : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів [Текст] / В.В. Копійка, Т.І.Шинкаренко. – К. : Видавничий Дім «Ін Юрі», 2001. - 448 с.; 3) Рудік О.М. Політика європейської інтеграції : конспект лекцій [Текст] / О.М. Рудік. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2006. – 92 с.*

X

ХАРТІЯ ПРО ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ; THE CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS OF THE EUROPEAN UNION – документ, що проголошено та підписано Європейським Парламентом у 2007 р., який став одним з базових для прийняття нового Договору про реформу, що замінив Конституцію ЄС («Лісабонський договір про внесення змін у Договір про заснування Європейської Спільноти та Договір про Європейський союз»).

Текст Хартії був вперше оприлюднений у 2000 р. та доопрацьований у рамках Міжурядової конференції ЄС з питань Конституційної угоди у 2004 р. На початковому етапі цей текст був повністю включений до складу Конституційного договору, однак після провалу його ратифікації Хартія була представлена як окрема декларація.

Хартія фундаментальних прав ЄС не є переліком конкретних прав і свобод людини. Вона містить посилення на Європейську конвенцію прав людини та закріплене в ній зведення прав і свобод, а також основні принципи застосування Хартії у законодавстві ЄС. Крім цього, Хартія базується на конституційних традиціях країн-членів, Соціальної хартії Ради Європи, Хартії основних соціальних прав працівників Спільноти та інших міжнародних конвенцій, у яких беруть участь ЄС чи його країни-члени.

Хартія розглядає фундаментальні права людини, охоплює громадянські, політичні, економічні та соціальні права громадян і постійних мешканців ЄС, які

розподілені на шість розділів: 1) Гідність; 2) Свободи; 3) Рівність; 4) Солідарність; 5) Права громадян; 6) Справедливість.

Зокрема Хартією визначено право на життя (включаючи заборону страти), право на цілісність особистості (включно із заборонаю на селекцію людей та клонування), а також заборонено катування, рабство, примус до праці, торгівлю людьми. Документ встановлює право на: свободу та безпеку; повагу особистого та сімейного життя; захист персональних даних; одружуватися та створювати родини; свободу думок (поглядів) і віросповідання; свободу висловлення та інформацію; свободу зборів; свободу науки та мистецтв; освіту; вибір професії та роботи; ведення бізнесу; власність; притулок; захист у випадку переміщення або екстрадиції.

У Хартії проголошується загальна рівність перед законом, заборона дискримінації, рівність між чоловіками та жінками, культурна, релігійна та мовна різноманітність. Визнано права дітей та осіб похилого років, права на інтеграцію у суспільство осіб з фізичними або іншими обмеженнями. У Хартії встановлено права працівників на одержання інформації, на протести, на захист у випадку необґрунтованого звільнення та чесні умови праці. Крім цього, встановлено права на охорону здоров'я та захист довкілля, визначено цивільні права.

Відповідно до Хартії кожний громадянин ЄС у випадку порушення його прав може звернутися до Європейського омбудсмену. Хартія надає громадянам ЄС право опротестовувати порушення своїх прав не тільки проти національних урядів, але й проти європейських керівних органів у Суді ЄС у м. Люксембурзі.

Надання Хартії обов'язкової юридичної чинності є основною частиною Договору про реформу (див. *Договір Лісабонський*). Після підписання цього договору Хартія про фундаментальні права набула силу закону, її положення є обов'язковими до виконання та вважаються невід'ємною частиною законодавства ЄС. Сама Хартія додається до тексту Договору про Європейський Союз у вигляді декларації.

Сфера дії Хартії поширюється лише на зону компетенції та повноважень ЄС, діяльність інституцій ЄС та країн-членів у тих випадках, коли вони виконують законодавство ЄС. Дія Хартії обмежується системою винятків, застережень та роз'яснень її положень, які є чинними для окремих країн-членів ЄС.

Література : 1) Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : European Parliament [електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.europarl.europa.eu/charter/>; 3) Офіційний сайт : Міністерство закордонних справ України [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/19082.htm>.

Ц

ЦЕНТР ЄВРОПЕЙСЬКИХ РЕФОРМ; THE CENTRE FOR EUROPEAN REFORM (CER) – незалежна, некомерційна організація ЄС, метою якої є сприяння відкритій, орієнтованій на зовнішній світ та ефективній європейській політиці. Шляхом проведення семінарів, конференцій та зустрічей представників різних органів влади, бізнесу та інших організацій, що формують громадську думку, СЕК намагається розробити методи покращення та укріплення ролі ЄС в світі. Висновки досліджень публікуються.

Офіси організації знаходяться у Лондоні, Берліні та Брюсселі. Так як CER не пов'язана ні з яким урядом, політичною партією або європейським інститутом, фінансування здійснюється за рахунок пожертв приватного сектору економіки, в склад якого (станом на 2018-2019) входило близько 50 різноманітних організацій, таких як: Vodafone, Mitsubishi Corporation International (Europe), Boeing, Siemens, Microsoft, Qualcomm тощо.

Дохід CER за 2018 рік складав 1,7 млн. фунтів стерлінгів, а витрати – 1,4 млн. фунтів стерлінгів. Організація також вносить нові напрямки у свою діяльність, зокрема у 2019 році CER активізував власну роботу з екологічних питань, провівши велику конференцію на тему «Виклик клімату в Європі».

Література: 1) *Література:* 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: Centre for european reform [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.cer.eu/>.*

Андрій Маловічко, Катерина Шерстюк

ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКА УГОДА ПРО ВІЛЬНУ ТОРГІВЛЮ (ЦЕФТА); CENTRAL EUROPEAN FREE TRADE AGREEMENT (CEFTA) – угода між країнами Європи, що не є членами ЄС. Мета ЦЕФТА полягає у стимулюванні розвитку торгово-економічних, науково-технічних і коопераційних зв'язків усередині блоку з перспективою створення зони вільної торгівлі. У той же час внутрішньорегіональна інтеграція розглядається не як самоціль, а як проміжний етап вступу в ЄС, що дозволяє нівелювати деякі проблеми, пов'язані з тим, що економіки країн-учасниць ЦЕФТА скоріше однотипні, ніж взаємодоповнюючі. Їхні ринки потерпають від нестачу капіталу та сировинних ресурсів, обмежені у сфері використання високих технологій тощо.

До 2004 р. в організацію входили: Болгарія, Чехія, Угорщина, Польща, Румунія, Словаччина та Словенія. Вони скасували свій статус країни-члена ЦЕФТА та вступили в ЄС (під час розширень 2004 та 2007 р.). З 2007 р. членами ЦЕФТА були: Албанія, Боснія та Герцеговина, Хорватія, Македонія, Молдова, Сербія, Косово і Чорногорія. У 2013р. Хорватія скасувала свій статус в організації в зв'язку зі вступом в ЄС.

У грудні 1992 р. Угорщина, Польща, Словаччина та Чехія підписали Центральноевропейську угоду про вільну торгівлю, яка набула чинності 1 березня 1993 р. Спочатку країнами-учасницями не передбачалося прийняття нових членів, але згодом така можливість була надана країнам, що задовольняють трьома основним вимогам: наявність торговельного договору з ЄС або статус асоційованого члена ЄС; членство у ГАТТ/СОТ; наявність двосторонніх умов про вільну торгівлю з кожної із країн-учасниць ЦЕФТА.

З 1 січня 1997 р. у рамках ЦЕФТА існує зона вільної торгівлі для більшості промислових виробів. Це стосується насамперед країн-засновників ЦЕФТА, тому що для товарів із країн, що приєдналися пізніше, ступінь захисту трохи ширше. Для сільськогосподарських товарів ЦЕФТА передбачає не створення зони вільної торгівлі, а часткову та вибіркочув лібералізацію. Ступінь лібералізації товарообігу сільськогосподарських продуктів у рамках ЦЕФТА набагато нижче, ніж промислових товарів.

З 1 липня 2013 р. Хорватія торгує з країнами ЦЕФТА на основі Угоди про стабілізацію та приєднання. За прогнозами основні зміни в торгових потоках будуть відчутні в галузі сільського господарства та харчової промисловості.

Показники Світового банку «Торгівля через кордони» у доповіді «Doing Business 2019» свідчать про те, що сторони СЕФТА працюють краще, ніж інші перехідні економіки, щодо часу та витрат, пов'язаних з логістичним процесом експорту та імпорту товарів. Так, Албанія, Сербія та Північна Македонія, як і за даними доповіді «Doing Business 2018», мають найкращі результати, що дозволяє припустити, що за цими показниками торгівці стикаються з меншими процедурними бар'єрами для торгівлі в цих економіках (див. табл. 1).

Таблиця 1

Показники «Торгівля через кордони» країн-членів СЕФТА у 2017/18 рр.

Країна	Оцінка за показником (0-100)	Торгівля через кордони (ранг)	Період експорту: Відповідність документації (год.)	Період експорту: Дотримання кордону (год.)	Витрати на експорт: Відповідність документації (дол. США.)	Витрати на експорт: Дотримання кордону (дол. США.)	Період імпорту: Відповідність документації (год.)	Період імпорту: Дотримання кордону (год.)	Витрати на імпорт: Відповідність документації (дол. США.)	Витрати на імпорт: Дотримання кордону (дол. США.)
Албанія	96,29	24	6	9	10	55	8	10	10	77
Боснія та Герцоговина	91,87	37	4	5	92	106	8	6	97	109
Чорногорія	88,75	47	5	8	67	158	10	23	100	306
Молдова	92,32	35	48	3	44	76	2	4	41	83
Сербія	96,64	23	2	4	35	47	3	4	35	52
Північна Македонія	93,87	29	2	9	45	103	3	8	50	150
Косово	87,46	51	38	21	127	105	6	16	42	128

На відміну від цього, згідно з Індикаторами спрощення торгівлі, розробленими Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), у 2017 році країни-члени СЕФТА скоротили застосування заходів щодо сприяння торгівлі порівняно з їх результатами 2015 року.

Регіон СЕФТА взяв на себе амбітне завдання усунути адміністративні бар'єри в торгівлі. Одним із важливих завдань, щоб рухаются вперед, було те, що половина країн-членів СЕФТА не є членами СОТ, тому Угода про спрощення процедур торгівлі СОТ безпосередньо не застосовується до них. З огляду на це, 26 травня 2017 року СЕФТА було адаптовано спеціальний документ: Протокол про сприяння торгівлі (СЕФТА Additional Protocol 5).

В результаті виконання зобов'язань за цим Протоколом країни-члени СЕФТА здійснили самооцінку існуючого стану реалізації певних заходів щодо сприяння торгівлі в період між 2015 та 2016 роками. Результатом цієї самооцінки стало те, що країни-члени повністю дотримуються 60% положень Угоди про спрощення процедур торгівлі СОТ, вони суттєво відповідають 18%, а частково – 14%. Більшість учасників СЕФТА дуже розвинуті у застосуванні більшості заходів щодо сприяння торгівлі, крім Боснії та Герцеговини.

Література: 1) Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і

дповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : *Central European Free Trade Area [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.cefta2006.com/>. 3) *Doing Business 2019 Report [Електронний ресурс] : Режим доступу : https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2019-report_web-version.pdf. 4) *Trade Facilitation in the Central European Free Trade Agreement (CEFTA): an imperative to boost intra-regional trade [Електронний ресурс] : Режим доступу : <https://unctad.org/en/pages/newsdetails.aspx?OriginalVersionID=1817>.***

Оксана Чернега, Анастасія Чепурнова

ЦІЛЬОВИЙ ФОНД ТЕХНІЧНОЇ ПІДТРИМКИ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА; EASTERN PARTNERSHIP TECHNICAL ASSISTANCE TRUST FUND (EPTATF) – фонд, заснований Європейським інвестиційним банком у грудні 2010 р. з метою підвищення якості та розвитку ініціатив у напрямку Східного партнерства шляхом надання технічної допомоги та додаткових фінансових коштів партнерам. Діяльність EPTATF буде спрямована на розробку попереднього техніко-економічного обґрунтування, інвестиційної та правової оцінки, оцінки екологічного та соціального впливу, управління проектами, підтримку позичальника шляхом реалізації проектів. Управлінські повноваження Цільового фонду здійснює Комітет вкладників, який збирається раз на рік. Країни-члени ЄС, країни-бенефіціари та треті сторони також можуть зробити внесок в Цільовий фонд технічної підтримки Східного партнерства.

Країни, що в даний час мають право на підтримку EPTATF, - це Вірменія, Азербайджан, Білорусь (з 2017 року), Грузія, Молдова та Україна.

Пріоритетні сектори:

- 1) розвиток місцевого приватного сектора, особливо підтримка малих і середніх підприємств;
- 2) розвиток соціально-економічної інфраструктури, в тому числі: транспортна, енергетична, водна, екологічна інфраструктура та інформаційно-комунікаційні технології;
- 3) пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптація.

Австрія, Франція, Німеччина, Латвія, Литва, Польща, Швеція та Сполучене Королівство внесли оголошений внесок в розмірі 39,3 млн. євро (станом на 30 червня 2018 року) до Цільового фонду.

Станом на червень 2018 року EPTATF схвалив 26 операцій на загальну суму 32,1 млн. євро, з яких 10,6 % спрямували в Україну, по 4 % - у Грузію та Вірменію тощо. Більшість операцій була спрямована за секторами: вода – 8,7 %, муніципальна інфраструктура – 6,3 %, транспорт - 4,1 % тощо.

Література: 1) *Література:* 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: *Eastern Partnership Community [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.easternpartnership.org/ru/programmes/investitionsayapodderzhka>; 3) Офіційний сайт: *European Investment Bank [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.eib.org/en/projects/regions/eastern-neighbours/instruments/technical-assistance/index.htm>.**

Катерина Шерстюк

Ч

ЧЕРЧІЛЛЬ ВІНСТОН ЛЕОНАРД СПЕНСЕР (1974-1965); CHURCHILL WINSTON LEONARD SPENCER, SIR – відомий політик, один із засновників європейської інтеграції, двічі прем'єр-міністр Великої Британії, лауреат Нобелівської премії з літератури (1953 р.). В 1946 р. виступив у м. Цюрих, закликав створити Сполучені Штати Європи за зразком Сполучених Штатів Америки, очолив Європейський конгрес в м. Гаазі, що заклав формальні основи процесу європейської інтеграції.

Література: 1) *Література:* 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Churchill Sir Winston Leonard Spencer [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/geninfo/query/resultaction.jsp?SMODE=2&ResultCount=10&Collection=EuropaFull&Collection=EuropaSL&Collection=EuropaPR&ResultMaxDocs=200&qtype=simple&DefaultLG=en&ResultTemplate=%2Fresult_en.jsp&page=1&QueryText=CHURCHILL+SIR+WINSTON+LEONARD+SPENCER+&y=-38&x=-956; 3) *Глосарій термінів Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.dovidka.com.ua/ch.html#_Churchill_Sir_Winston.**

ЧОРНОМОРСЬКА СИНЕРГІЯ – це ініціатива Європейського Союзу, що розглядається як доповнення до Європейської політики сусідства. Пропозиція Чорноморської взаємодії була ухвалена 11 квітня 2007 р. та офіційно запущена 14 лютого 2008 р. після зустрічі міністрів закордонних справ країн ОЧЕС (Організація Чорноморського економічного співробітництва) та Трійки ЄС у Києві. Ініціатива полягає в інвестуванні в новий Транскаспійський-Трансчорноморський коридор і розробці можливої загальної правової бази енергетичної політики. Пріоритетними напрямками програми є енергетика, транспорт, екологія, міграція та боротьба з транскордонною злочинністю. Партнерами ініціативи «Чорноморська синергія» є Болгарія, Румунія, Греція, Туреччина, Росія, Вірменія, Азербайджан, Грузія, Молдова та Україна. Ініціатива реалізується за рахунок спільного фінансування.

Європейський Парламент у 2011 році прийняв другу резолюцію, в якій закликає подальший розвиток політики ЄС щодо Чорноморського регіону.

Основними елементами Чорноморської синергії є зміцнення довіри, сприяння регіональному діалогу та досягнення відчутних результатів для держав та громадян регіону. У нещодавньому робочому документі Спільного персоналу «Чорноморська синергія: огляд ініціативи регіонального співробітництва - 2015-2018 рр.» ЄК та Європейська служба зовнішніх дій (EEAS) пропонують детальний звіт про імплементацію, в якому висвітлюються найкращі практики, засвоєні уроки та ключові можливості для подальшого розвитку.

Галузевий підхід визначає низку сфер співробітництва із значним прогресом: водне зростання, морська політика, морські дослідження та інновації, рибальство, захист навколишнього середовища та зміни клімату, транскордонне співробітництво та залучення громадянського суспільства. До того ж, хоча і менш розвинені на даний момент, такі сфери співробітництва, як культура та туризм, освіта, транспорт та енергетика, визнані великим потенціалом для співпраці.

У цьому контексті, і як продовження Міністерської зустрічі ОЧЕС - Співпраця ЄС (Брюссель, 18 червня 2019 р.), Міжнародний центр досліджень Чорного моря (ICBSS) організував регіональну конференцію зацікавлених сторін на тему «Чорноморська синергія: шлях вперед», в Афінах, Греція, у четвер, 7 листопада 2019. Концепція, була спрямована знизу вгору, мала на меті створити платформу для діалогу для зацікавлених сторін з країн ЄС та держав-членів та країн, які не є членами Чорноморського регіону, щоб стимулювати дискусію щодо майбутньої ініціативи Чорноморської синергії у проектно-орієнтованій формі у коротко- та середньостроковій перспективі.

Особливий акцент буде зроблено на чотирьох сферах співробітництва, визначених з деяким прогресом, з метою подолання вузьких місць та максимізації їх потенціалу через чотири тематичні робочі групи: культура та туризм; транспорт; освіта; енергії.

Захід був організований Міжнародним центром чорноморських досліджень (ICBSS) в рамках еллінського головування в ОЧЕС. Захід співфінансувався з ГД HEAR у рамках Інструменту ENI East.

Література: 1) *Література:* 1) *Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Карбуз С. Асоціація середземноморських енергетичних компаній [Електронний ресурс] / С. Карбуз // Журнал енергетичної безпеки // Режим доступу : <http://uanato.info/index.php?pokaz=6445>; 3) BLACK SEA SYNERGY: THE WAY FORWARD [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://www.blackseablueconomy.eu/221/black-sea-synergy-way-forward>.*

Юрій Яковенко

«ЧОТИРИ СВОБОДИ»; FOUR FREEDOMS – принципи функціонування європейського внутрішнього ринку (див. *Внутрішній ринок (європейський)*).

Згідно з Договором про Європейський Союз (п. 1 ст. 3) «діяльність Спільноти повинна включати внутрішній ринок, що характеризується скасуванням перешкод свободі руху товарів, осіб, послуг і капіталу між країнами-членами».

Функціонування внутрішнього ринку ЄС реалізується на базі принципів у формі «чотирьох видів економічних свобод в ЄС»: вільний рух товарів, вільне надання послуг, вільний рух капіталів, вільний рух осіб.

Термін «свобода», що закріплений в нормативних актах Спільноти та в рішеннях Суду ЄС, означає, що:

- кожна зі свобод є принципом внутрішнього ринку ЄС;
- кожна зі свобод означає певне суб'єктивне право громадян ЄС і фізичних осіб на використання цих свобод;
- свобода означає не тільки свободу здійснювати дії, а й комплекс прав та обов'язків, пов'язаних з цією свободою та закріплених в нормативних актах Спільноти.

Сутність свобод в межах європейського внутрішнього ринку полягає у такому (р. I, р. III Договору про Європейський Союз):

- вільний рух товарів реалізується через: відміну контролю на кордонах (ліквідація фізичних бар'єрів); гармонізацію та взаємне визнання норм і стандартів (ліквідація технічних бар'єрів); гармонізацію податкової системи (ліквідація податкових бар'єрів);

– вільне надання послуг: лібералізація фінансових послуг; гармонізація контролю у банківській та страховій сферах; відкриття телекомунікаційних і транспортних ринків;

– вільний рух капіталів: більша свобода обігу грошей та капіталів; побудова спільного ринку фінансових послуг; лібералізація обігу цінних паперів;

– вільний рух осіб: відміна контролю на кордонах; гармонізація законів; свобода економічної діяльності та працевлаштування; посилення зовнішнього контролю.

Застосування на практиці цих основних видів економічних свобод поширюється на продукцію та послуги країн-членів, а також продукцію та послуги, імпортовані з третіх країн, які знаходяться у вільному обігу на території країн-членів. Питання про походження продукції чи послуг з країни-члена ЄС вирішується відповідно до Постанови про походження виробів, згідно з якою, товар вважається ввезеним з тієї країни, в якій він зазнав суттєвої переробки чи обробки.

Нормам права, що регулюють чотири свободи, властиві такі правові принципи: принцип прямої дії, принцип відсутності дискримінації та принцип верховенства права ЄС.

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Дейвис Г.К. Право внутрішнього ринка ЕС [Текст] / Г.К. Дейвис. – К. : Знання прес, 2008. – 421 с.; 3) Право ЄС / под. ред. Р.А. Петрова. – 2-е вид. – К. : Істина, 2009. – 376 с.; 4) Офіційний сайт : Центр документації ЕС Інститута Європи РАН [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.edc-aes.ru>; 5) Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ec.europa.eu/internal_market/index_en.htm.

Оксана Озаріна

Ш

ШЕНГЕНСЬКА ЗОНА; SCHENGEN AREA – це територія, на якій скасовано прикордонний контроль на внутрішніх кордонах, а співпраця між службами держав-підписантів, особливо у сферах поліційної та судової співпраці, у кримінальних справах, а також робота так званої шенгенської інформаційної системи (див. Шенгенська інформаційна система), були посилені. На зовнішніх кордонах застосовуються чітко визначені, однакові принципи, які стосуються контролю в'їзду та виїзду іноземців, серед іншого, у сфері зразка віз, що видаються іноземцям (див. Шенгенський договір).

Література: 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Migrancki Portal Wiedzy: Інформація для мігрантів в Польщі. URL: <http://ua.migrapolis.pl/---/394-strefashengen.html>; 2) European Union Legislation. URL: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/l33020_en.htm.

Юлія Бочарова

ШЕНГЕНСЬКА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА; SCHENGEN INFORMATION SYSTEM (SIS) – була заснована внаслідок скасування внутрішніх кордонів між країнами Шенгенської угоди. Центральний сервер бази даних цієї системи перебуває в м. Страсбурзі (Франція), а в кожній країні перебувають локальні сервери. SIS містить дані про особи, що перебувають у розшуку, оголошених «персонами нон грата», що пропали безвісти, або особах, за якими здійснюється приховане спостереження, а також про вкрадені або незаконно привласнені автомобілі та інші предмети (особисті документи, зброя та гроші). Система забезпечує інформаційний зв'язок між державами Шенгенської угоди, а також забезпечує доступ до інформації SIS органам поліції та митниці, консульським представництвам та іншим службам забезпечення законодавчого порядку в області візового контролю, а також органам реєстрації автотранспорту.

Система SIS - це найбільша у світі та сильно розвинена інформаційна система, для підтримки та контролю якої у всіх країнах-учасниках, створені національні бюро SIRENE (Supplementary Information Request at the National Entry), завданням яких є контроль процесів уведення та використання даних, а також забезпечення обміну інформації із вже існуючими в системі даними.

У зв'язку із недостатньою функціональністю SIS було розпочато створення системи SIS II, що передбачає можливість приєднання до системи нових країн-учасниць, розширення категорії розшукуваних об'єктів, увести нові рішення щодо інформаційних технологій тощо.

Використання біометричних даних і введення системи оповіщення є найбільш істотними нововведеннями системи SIS II у порівнянні з попередньою системою SIS.

SIS працює в 30 європейських країнах, включаючи 25 країн-членів ЄС (тільки Ірландія та Кіпр ще не підключені до SIS) і 4 країни, асоційовані з Шенгенською зоною (Швейцарія, Норвегія, Ліхтенштейн та Ісландія). Болгарія, Румунія і Хорватія ще не є частиною території без внутрішніх прикордонних перевірок («Шенгенська зона»). Однак із серпня 2018 р. Болгарія і Румунія почали використовувати повністю SIS.

У 2018 р. було досягнуто угоди про новий регламент SIS. Нові правила набули чинності 28 грудня 2019 р., і вони будуть повністю введені в дію з грудня 2021 р. Зміни стосуються поліпшення в наступних областях: обмін інформацією, біометрія, боротьба з тероризмом, вразливі особи, нерегулярна міграція, розширений доступ для агентств ЄС.

Новий регламент також передбачає затвердження бюджету на 2019-2021 рр., згідно з яким було виділено державам-членам 36,8 млн. євро, які будуть спрямовані на швидке та ефективно оновлення відповідних національних систем. Перша сума в розмірі 18,4 млн. євро була надана вже в 2019 р.

Доступ до SIS є особливо важливим для здійснення розслідувань ЄВРОПОЛу, саме тому дана організація вже була користувачем SIS згідно з правилами, а з 2019 р. отримує розширений доступ. Бюджет ЄВРОПОЛу на розширення доступу до всіх категорій сповіщень SIS становить 70 596 євро.

Література: 1) *Література:* 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт: *European Union Legislation* [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/l33020_en.htm; 3) Офіційний сайт: *European Commission* [Електронний ресурс] // Режим

доступу: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen-information-system_en.

Катерина Шерстюк

ШЕНГЕНСЬКИЙ ДОГОВІР І КОНВЕНЦІЯ; SCHENGEN AGREEMENT AND CONVENTION – за цим договором, підписаним в м. Шенгені (Люксембург) 14 червня 1985 р., Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина та Франція погодилися поступово скасовувати контроль на спільних кордонах і запроваджувати свободу руху громадян. У 1990 р. було підписано Шенгенську конвенцію, у якій викладено заходи та гарантії щодо запровадження свободи руху. Таким чином, відбулося усунення внутрішніх кордонів територій, які стали відомі, як Шенгенська зона.

Література: 1) *Література:* 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) Офіційний сайт : Schengen.eu [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.schengen.eu/schengen_kandidaty.htm; 3) Офіційний сайт : European Union Legislation [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/l33020_en.htm.

ШУМАН РОБЕРТ (1886-1963); SCHUMAN ROBERT – міністр закордонних справ Франції, один з «батьків-фундаторів» європейської інтеграції. У співпраці з Жаном Моне він склав всесвітньо відому «Декларацію Шумана» – план створення Європейської спільноти вугілля та сталі (див. *Європейська спільнота вугілля та сталі*), яка була оприлюднена 9 травня 1950 р. Він запропонував спільний контроль над виробництвом вугілля та сталі, найбільш важливих матеріалів для військової промисловості. Основна ідея полягала в тому, що той, хто не мав контролю над виробництвом вугілля та сталі, не зможе вести війну. У 1958 р. обраний президентом Європейської асамблеї (1958 – 1960), яка пізніше стала Європейським Парламентом. Від 1955 до 1961 року очолював Європейський рух.

Література: 1) *Література:* 1) Довідник з європейської інтеграції / [колектив авторів] ; під ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 461 с.; 2) *Founding fathers of the EU: Schuman Robert* [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.eu/about-eu/eu-history/founding-fathers/pdf/robert_schuman_en.pdf; 3) Глосарій термінів Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://europa.dovidka.com.ua/>.

Ганна Горіна

Довідкова інформація щодо коректності перекладу та написання основних термінів з європейської інтеграції

- ✓ агентства Європейського Союзу, *або* агенції ЄС – European Union agencies
- ✓ виключні компетенції ЄС – exclusive competence
- ✓ Генеральний Директорат – Directorate-General
- ✓ Голова, *або* Президент – President
- ✓ Договір – Treaty
- ✓ Договір про ухвалення Європейської Конституції – Treaty establishing a Constitution for Europe, *або* Європейська Конституція – European Constitution
- ✓ дорадчі органи – advisory bodies
- ✓ Економічний та валютний союз – Economic and Monetary Union (EMU)
- ✓ Європейська Економічна Спільнота – European Economic Community (EEC)
- ✓ Європейська Комісія – European Commission
- ✓ Європейська політика сусідства (ЄПС) – European Neighbourhood Policy (ENP)
- ✓ Європейська Рада – European Council
- ✓ Європейська служба боротьби проти шахрайства – European Anti-fraud Office (OLAF)
- ✓ Європейська Спільнота (ЄСп) – European Community
- ✓ Європейська спільнота вугілля та сталі – European Coal and Steel Community (ECSC)
- ✓ Європейська спільнота з атомної енергії (Євратом) – European Atomic Energy Community (EAEC), *or* Euratom
- ✓ Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) – European Bank for Reconstruction and Development (EBRD)
- ✓ Європейський економічний простір – European Economic Area (EEA)
- ✓ Європейський інвестиційний банк – European Investment Bank (EIB)
- ✓ Європейський Конвент – European Convention
- ✓ Європейський омбудсмен – European Ombudsman
- ✓ Європейський Парламент – European Parliament
- ✓ Європейський сільськогосподарський фонд управління та гарантій – European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF)
- ✓ Європейський соціальний фонд – European Social Fund (ESF)
- ✓ Європейський Центральний Банк (ЄЦБ) – European Central Bank (ECB)
- ✓ Європейський Союз (ЄС) – European Union
- ✓ Європейські Спільноти – the European Communities
- ✓ Заступник голови, *або* Віце-президент – Vice-President
- ✓ інститути ЄС, *або* інституції ЄС – European Union institutions
- ✓ Комітет регіонів – Committee of the Regions
- ✓ країна-член ЄС – EU Member State
- ✓ країни-кандидати – Candidate countries
- ✓ органи Спільноти – Community bodies
- ✓ програма дій Спільноти – Community action programme
- ✓ Рада Європейського Союзу (Рада міністрів Європейського Союзу) – Council of the European Union (Councils of Ministers)
- ✓ Рада з економічних та фінансових питань – Ecofin Council (The Economic and Financial Affairs Council)

- ✓ Рада з загальних питань – General Affairs Council
- ✓ спільна зовнішня політика та політика безпеки – common foreign and security policy
- ✓ спільна оборонна політика та політика у галузі безпеки – common security and defence policy
- ✓ спільна сільськогосподарська політика – common agricultural policy (CAP)
- ✓ спільна торгівельна політика – common trade policy
- ✓ спільні політики ЄС – EU common policies
- ✓ «стовпи» Європейського Союзу, або «опори» Європейського Союзу – pillars of the European Union
- ✓ Суд аудиторів – Court of Auditors
- ✓ Суд Європейського Союзу – Court of Justice
- ✓ Угода – Agreement
- ✓ Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (УПС) – Partnership and Co-operation Agreement (PCA)
- ✓ Фонд гуртування – Cohesion Fund (CF)

Наукове видання

Колектив авторів:

Чернега О.Б., д-р екон. наук, професор

Озаріна О.В., канд. екон. наук, доцент

Бочарова Ю.Г., д-р екон. наук, доцент

Самосьонок Л.М., канд. екон. наук, доцент

Горіна Г.О., д-р екон. наук, доцент

Чеботар А.В., магістр за спеціальністю
292 «Міжнародні економічні відносини»

Кожухова Т.В., д-р екон. наук, доцент

Чепурнова А. В., магістр за спеціальністю
292 «Міжнародні економічні відносини»Кошель В.О., канд. екон. наук, старший
викладачШерстюк К.О., магістр за спеціальністю
292 «Міжнародні економічні відносини»

Маловічко А.С., канд. екон. наук, доцент

Яковенко Ю.В., аспірант

**Довідник з європейської інтеграції
(українською мовою)**

Видавець ФО-П Чернявский Д.О.
пр. 200 річчя Кривого Рога, 17, (зуп. «Спаська»),
Свідоцтво ДК 3449 від 02.04.2009 р.
тел.: 067-46-46-102

www.oktanprint.com.ua
www.oktanshop.com